

I 45708

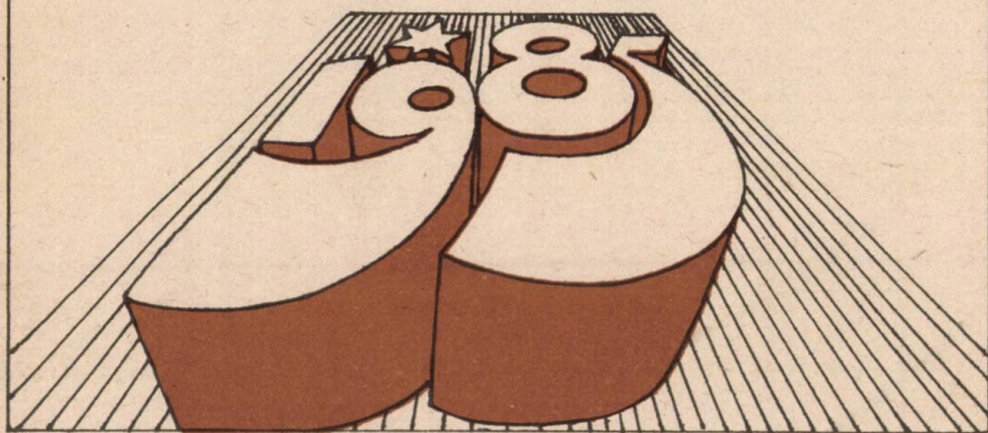
ALMAN A HUL LITER A R

1985

93327

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

Almanahul literar

EDITAT DE ASOCIAȚIA SCRITORILOR DIN BUCUREȘTI

93327

ALMA
1871

ALMA
1871

„Situarea pe poziții revoluționare în artă presupune orientarea conștientă de către autor a operei sale în direcția unei contribuții active la transformarea înnoitoare, progresistă a societății, a omului. Creația literar-artistică trebuie să cultive tradițiile de înfrățire ale oamenilor muncii, ale luptei pentru eliberare socială și națională, pentru o viață mai bună, munca unită pentru făurirea socialismului, pentru înflorirea scumpei noastre patrii — Republica Socialistă România.“

NICOLAE CEAUȘESCU

UN CUTEZĂTOR PROIECT DE CIVILIZAȚIE ȘI PROGRES, DE FERICIRE ȘI DEMNITATE

Verbul a construi s-a bucurat întotdeauna de mare prețuire pe pământul Meșterului Mănole.

De cînd ne știm împodobim această țară a Mioriței și Luceafărului cu sate și orașe, cu ziduri de apărare și semne de pomenire. Dar niciodată n-am conjugat mai activ, cu mai mult spor, cu mai multă originalitate verbul a construi, a ctitori ca în epoca de renaștere românească deschisă de Congresul al IX-lea al partidului.

Vocația noastră străveche s-a potențat fabulos.

Construim acum pentru o țară. Într-o zi cît altădată într-un an.

Producția industrială crește în 1984 în trei zile și jumătate cît creștea în tot anul 1945.

Țara întreagă este un imens șantier. Se construiește la dimensiuni epopeice, în stilurile epocii industriale, moderne dar cu grija de a încorpora în ele respirația perenă a tradiției autohtone. E suficient să privim în jur, oriunde ne-am afla pe pămînt de la Dunăre și Munții Carpați, de la Oradea pînă la Marea cea Mare, de la Suceava la Porțile de Fier, pentru a ne convinge de forța demiurgică a Marelui Arhitect care semnează această operă constructivă fără precedent. **PARTIDUL COMUNIST ROMÂN.**

Un arhitect care nu-și îngăduie odihna, automuțumirea. Cu dragoste de oameni și clarviziune revoluționară arhitectul acesta ingenios făurește în permanență cutezătoare planuri de viitor. Noile sale proiecte de bună stare și fericire, de perfecționare a muncii și a vieții, de ridicare a țării pe noi culmi de civilizație și progres, le aduce la cunoștința întregului popor la forumurile sale supreme.

Și iată, în acest an al celui mai rodnic bilanț din istoria României, anul celei de a 40-a aniversări a Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, se află în fața ochilor noștri Proiectul devenirii românești pînă în anii 2000.

În numai patru decenii

Virsta unui bărbat în plină putere

Conducătorul Revoluției

Arhitectul în geografia strămoșească

Alături de Carpații modelați de geologie

Munții uzinelor și fabricilor libere

Culmile albe ale noilor orașe

Palatele frumosului

Monumentele nepieritoare ale muncii și creației.

Spre deosebire de înaintașii lor, cronicarii acestui capitol de lumină din istoria poporului român n-au mai fost siliți să noteze odată cu șirul anilor tot soiul de calamități sociale ci biruințe fără precedent, subiecte de originală epopee constructivă...

A fost creată o puternică bază tehnico-materială, cuprinzînd o industrie modernă și complexă, o agricultură ferm angajată pe calea dezvoltării intensive, un înalt potențial tehnico-științific.

S-a desfășurat un vast proces de perfecționare a relațiilor de producție, de adîncire a democrației muncitorești revoluționare.

„Comparativ cu anul 1945, spune tovarășul Nicolae Ceaușescu, producția industrială a țării este în 1984 de peste 100 de ori mai mare, iar producția agricolă a sporit de 7 ori.”

Cît privește înflorirea culturii, bilanțul este și el în măsură a ne umple sufletul de bucurie, de îndreptățită mîndrie patriotică.

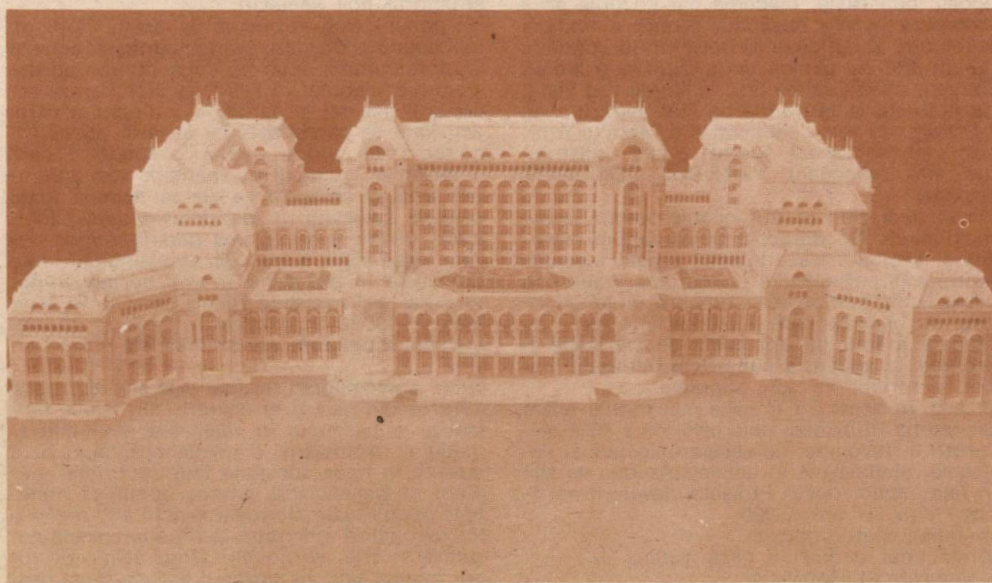
Au fost create romane și piese de teatru, poeme și simfonii, tablouri și filme, lucrări de artă monumentală străbătute de umanism, avînd ca erou de prim plan omul nou, constructorul noii societăți.

Un popor întreg se bucură de lumina cărții, de influența modelatoare a artei, participă activ la făurirea culturii, după un concept profund democratic, elaborat în spirit revoluționar de secretarul general al partidului, de omul a cărui activitate se contopește cu această epocă înnoitoare din istoria patriei. O epocă în care umanismul, esteticul nu mai sînt doar atribuțiile artei ci se tînde ca ele să domine toate celulele societății. În prelungirea unei pilduitoare tradiții, preocuparea pentru frumos devine legea vieții, a moralei, se extinde în toate domeniile. În artă dar și în viața socială, în poezie dar și în relațiile dintre oameni, în arhitectură dar și în ambianța străzii, în monumentele sculpturale dar și în silueta noilor mașini.

Omul contemporan nu mai este silit să treacă dureros din baladă și proverb, din lumea fantastică a basmului în realitatea de umilit și obidit a exploatării, a analfabetismului. El a devenit în noua societate făuritorul liber, stăpînul și beneficiarul tuturor bunurilor materiale și spirituale. Se realizează în anii noștri o tot mai intimă sincronizare între interesele colective și cele individuale. Omul stăpîn pe rodul muncii sale, pe destinul propriu și pe destinul țării, adaugă dimensiuni creatoare tuturor activităților sale. Școlile și universitățile, institutele de cercetare științifică și bibliotecile, muzeele și casele de cultură, teatrele și cinematografele, cluburile și căminele culturale de pe tot întinsul țării, tînăra plantație de antene Tv, realitate de o uluitoare varietate a Festivalului Național al muncii și creației aduc în sprijinul acestei idei dovezi de o îndubitabilă elocvență, argumente convingătoare despre caracterul democratic al culturii noastre contemporane, despre ecloziunea extraordinară a laturii creatoare a personalității umane.

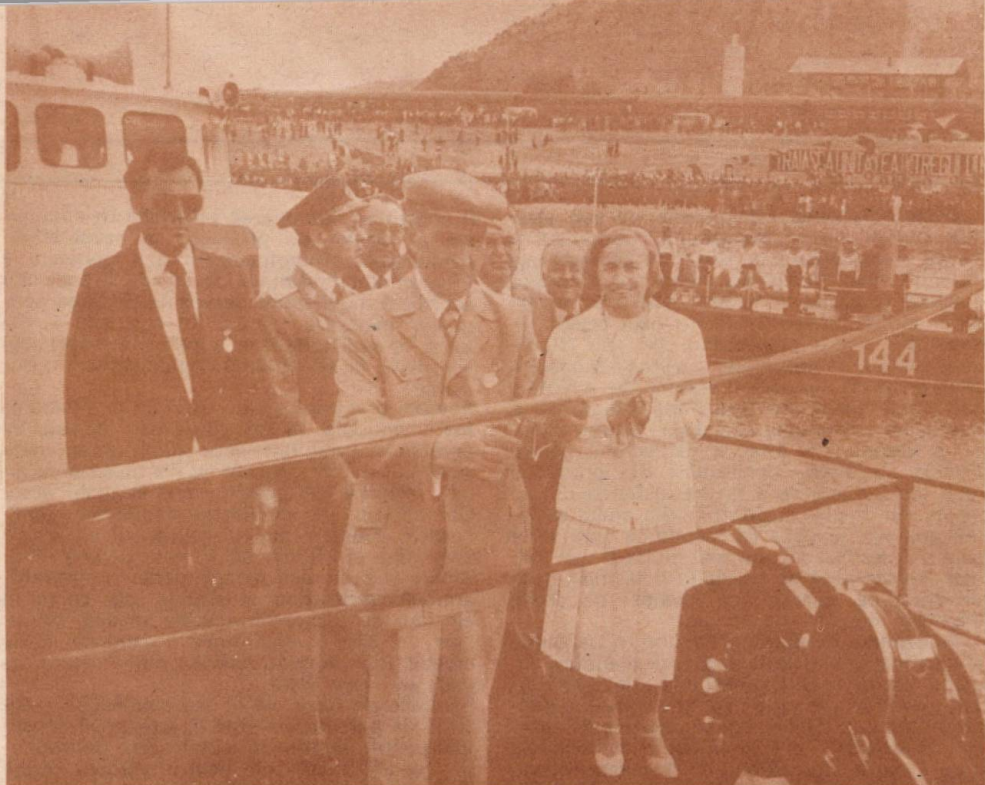
**Tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu
turnind primele cantități de beton la fundația „Casei Republicii”**

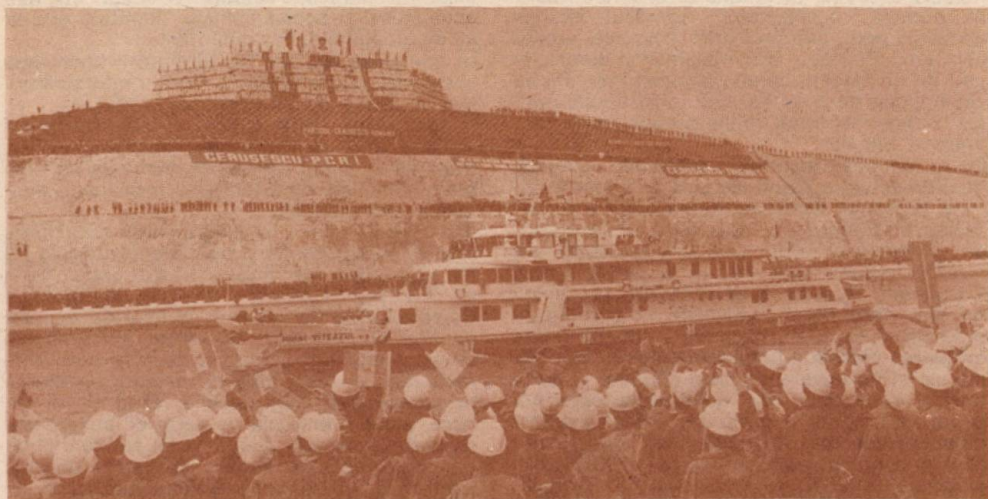
Țara întreagă este o scenă pe care se rostesc cu mare originalitate replici reprezentative ale trecutului de luptă al poporului nostru, ale multuitoarei actualități socialiste. Replicile muncii libere, ale frăției între români, maghiari, germani, fii egali ai aceleiași patrii suverane și independente, replicile păcii, ale umanismului. Cărți de poezie și proză, de eseuri și critică, de știință și artă, de politică și sociologie, în tiraje de neimaginat altădată se epuizează la câteva ore de la lansarea lor în librării. Capodoperele teatrului și ale filmului

ajung prin intermediul micului ecran în cele mai îndepărtate colțuri ale țării, nu de mult rezervații ale ignoranței, locuri în care nu se înfîmbla nimic, unde vîntul ucigător al monotoniei, al lipsei de ideal ofilea toate florile sufletului.

Cîntecele muncii, ale dragostei de viață răsună în văzduhul țării. Bucuria culorii din tablourile marilor maeștri desfată ochiul multimilor. Inventivitatea, spiritul scormonitor al minții românești, stimulate de principiul fertil al unirii producției cu cercetarea, au devenit

**Tovarășul Nicolae Ceaușescu inaugurează Canalul Dunăre-Marea Neagră,
epocală realizare a poporului român**

mișcare de masă în universul uzinelor și fabricilor dar și în școli și universități, anihilând pericolele înstrăinării, contribuind benefic la dezvoltarea complexă a personalității omului nou.

Cum ar putea fi alcătuit un bilanț cuprinzător al acestei epoci de revoluționară renaștere românească?

Șirul operelor de referință este impresionant. Avem o poezie de o netă originalitate. Sînt numeroase vocile ei de excepție care se înscruie printre vîrfurile liricii mondiale contemporane.

În proza românească a acestor ani, de o impetuoasă diversitate stilistică, de mare angajament politic, de frapantă originalitate estetică, pulsează freamătul actualității socialiste dar și ecul puternic al întregii noastre istorii.

Alegînd ce e mai frumos în grai, mai expresiv în culoare, scriitorii și artiștii contemporani crează personaje complexe, convingătoare, demne de a constitui modele pentru tinăra generație, descriu realitatea cu umbrele și luminile ei, cîntă poporul și realizările lui minunate.

Scoțînd gîndirea românească de sub efectele nocive ale dogmatismului, Congresul al IX-lea al partidului a construit cu perseverență și spirit revoluționar un climat de puternică emulație creatoare, a acordat răspunderi importante scriitorilor și artiștilor în viața cetății. Ieșirea din tipare prestabilite, de sub tirania unor tutele străine ființei noastre naționale a avut darul să apropie literatura de izvoarele sale nepieritoare, s-o facă parte integrantă a operei de construcție socialistă. Unirea culturii, a literaturii și artei, a respectului pentru frumos cu efortul constructiv din producție ne-a dat puterea de a nu ne înstrăina de noi înșine, de omie și poezie, ne-a ajutat să înțelegem mai limpede că înaintarea spre viitor este mai lesnicioasă, cu mai multe și mai trainice izbînzii, dacă nu ne uităm rădăcinile, dacă ne luăm ca ajutoare, ca tovarăși de drum, înaintașii cei mai de seamă.

Reașezarea cu drepturi depline în trezoreria spiritualității românești a istoriei literaturii române, scrisă de G. Călinescu, a criticii lui Părvan, a vocii lui Blaga și Tudor Arghezi, a operei întregi a lui Eminescu, se cuvine a fi pomenită în același bilanț semnificativ al epocii în care Puterea și-a propus cu fermitate revoluționară, cu luminat patriotism, să spună răspicat, să aperse consecvent Adevărul, interesele clasei muncitoare, ale întregului popor. În numele dreptății, al omului și al fericirii sale. În numele socialismului Adevărul istoriei, adevărul artei. Întocmai eroilor lui Camil Petrescu, dar mult mai puternic legați de contingent ca ei, comuniștii români au capacitatea de a vedea idei. Ideile luptei pentru o lume mai bună. Ideile perfecționării continue a omului.

De la înălțimea realizărilor înfăptuite în epoca de cînd la cîrmă partidului și a țării se află cîtorul României moderne, comuniștii de pe pămîntul lui Eminescu și Bălcescu, al lui Tudor din Vladimiri și Tudor Diamant scurtează cutezători în continuare viitorul de aur al patriei. Rezultatele acestor cuprinzătoare prospecții nu sînt niște utopii fanteziste ci grandioase proiecte de fericire și demnitate, întemeiate pe evaluarea realistă a potențialului economic, de muncă și de creație de care dispune poporul nostru în urcușul său neîntrerupt spre noi culmi de progres și civilizație. Schița extraordinară de generoasă în propuneri, care va deveni prin ratificarea Congresului al XIII-lea al partidului lui 2000, este alcătuită cu siguranță de arhitect, cu fantezie de poet, cu exactitate de matematician, cu gîndire economică temeinică, științifică.

În toate prevederile acestui Proiect de devenire sînt incluse dorințele, năzuințele noastre cele mai intime.

Aprobindu-le cu îndreptățit entuziasm, ni le asumăm în același timp, cu aceeași îndreptățită răspundere, angajîndu-ne ca prin munca și creația noastră de viitor să devenim coautoorii, împlinatorii acestei capodopere de construcție pașnică pe pămîntul românesc.

„Obiectivul fundamental al planului cincinal 1986—1990, se spune în preambulul la Proiect.

il constituie dezvoltarea puternică în continuare a forțelor de producție, a bazei tehnico-materiale, înfăptuirea în linii generale a Programului Partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, crearea condițiilor necesare trecerii, în perioada următoare, la realizarea fazei superioare a societății socialiste, la construirea comunismului în România”.

Această precizare e ca o uvertură la o tulburătoare simfonie, la un poem de dimensiuni epopeice. Limbajul economic, amănuntele susținute de cifre exacte nu diminuează cu nimic foșnetul de poezie, care străbate acest Compendiu de civilizație socialistă românească. Fiecare punct, fiecare linie, fiecare propoziție din luminosul Proiect de țară înfloritoare și puternică independentă și suverană, armonioasă în toate structurile sale, conține în ele idei de o mare frumusețe umană, presupun un efort extraordinar de muncă și de creație, lasă să se întrevadă profilul celor chemați să-i dea viață.

Sarcinile de bază ale noului cincinal și orientările de perspectivă pînă în anii 2000 constituie pentru scriitori tot atîtea surse de inspirație, tot atîtea subiecte pentru viitoare creații de excepție.

În fundamentarea căilor și modalităților de transpunere în practică a principiilor comuniste de muncă, repartizare și viață, științele economice și social politice, literatura și arta au de îndeplinit un rol important.

În complexa acțiune de formare a conștiinței socialiste, de modelare a omului nou scriitorii sînt ajutoare de nădejde ale partidului.

În tabloul de înaltă calitate a vieții prefigurată vizionar de Directivele cartea, poezia și teatrul, romanul și filmul reprezintă elemente de prim plan, dinamice, cu o influență formativă — educativă determinantă.

Așa cum se afirmă în telegrama de adeziune a breslei scriitorilor la propunerea susținută de toți comuniștii, de întregul nostru popor, ca la al XIII-lea Congres tovarășul Nicolae Ceaușescu să fie reales în funcția de secretar general al partidului, „Scriitorii din România au neclintite temeiuri să creadă în corola de certitudine cu care ziua de mîine li se anunță în perspectiva altor decenii. Cînd se va judeca, peste vreme, cu ce parte de suflet și cu ce parte de adevăr s-au angajat scriitorii la cimentarea acestor temelii de patru decenii, pentru viitorul comunist al României, se va vedea că opera lor este la fel de trainică precum suma de principii care au inspirat-o și care i-a dat strălucire. Tocmai de aceea ei își exprimă deplina adeziune la hotărîrea Plenarei Comitetului Central al Partidului nutind ferma convingere că realegerea Dumneavoastră, fiu strălucit al poporului nostru, patriot și revoluționar încercat, personalitate politică marcantă a vieții contemporane, la cel de al XIII-lea Congres în funcția supremă de Secretar General al Partidului, reprezintă chezașia cea mai sigură a înaintării noastre spre un viitor luminos.”

RED.

LUMINA PATRIEI

Lumina patriei
Sînt ochii înșiși
Cu care ne privesc de mii de ani,
Uimiți de prospețimea respirării,
Cei așezați la cumpăna cîmpiei,
La tălpile munților,
Sub geana izvorului,
În neliniștea mării,
Bunii, străbunii,
Cărămizile de foc ale lumii,
Sarea și-nțelepciunea pămîntului,
Cutremurul lacrimii,
Cîntecul pietrelor,
Rana cuvîntului...

Lumina patriei,
Așezarea noastră statornică,
neprovizorie

În timp și istorie,
Plasma ființei ce ne înscrie
Clipa de fulger în veșnicie...
Nici soarele n-o poate cuprinde,
Ea fiind și lumina lunii,
Și trilul stelelor de noapte,
Despletirile ploilor,
Spicele ce cad cu frunțile coapte,
Duhul pădurilor,
Temelia cetății,
Sărutul cu patimă,
Veghea deasupra leagănului
De somn și de strigăt
Ca deasupra unei planete-a
speranțelor

Ce ne vin cu noul născut,
Împotriva singurătății
Lumina patriei,
Unicul scut...

Lumina patriei...
De mult o așteaptă
Cei care vin după noi,
Nerăbdătorii, neliniștiții
Din amiezi, din solștiții...
Ei încă nu ne pot înțelege
De ce le întemeiem liniștea
Casă cu casă,
Oraș cu oraș.
Mutînd apele și munții din loc,
Blestemînd armele ce le amenință
pacea
Negociindu-le cu harul bătrînilor
Condițiile respirației,
Ale îmbrățișării și visului,

Împotriva calotelor de gheață,
A văzduhului sugrumat de cenușă,
Totdeauna de partea ghiocelor,
De partea libertății
Și lacrimilor de rouă...

Lumina patriei,
Pururea tînără, pururea nouă,
Sînt ochii și mirările lor
De mii de ani încălzite în noi,
Iscodindu-ne din viitor...

ION BRAD

ELOGIU PARTIDULUI

Mi-ai fost a tinereții călăuză,
Sclipind deasupra frunții ca o stea,
Cu tine am răzbit în lupta grea,
Mi-ai fost vizionar, mi-ai fost și
muză.

În anii rodnici te-am urmat mereu,
Imaginile țării prefăcînd,
Fost-am cu tine la nevoi oricînd,
Ești piscul clar și-ocrotitorul meu.

Prezentul, viitorul mi se leagă
De tine și de patria mea dragă,
Încrederea mi-o sorb din lut stră-
bun.

Și niciodată n-o să mai apun
Cît țara-și țese visele și gîndul
Din ce-a creat și-a ctitorit Partidul!

AL. JEBELEANU

SUB SEMNUL PĂCII ȘI AL PROGRESULUI

În anul jubiliar 1984 s-a observat și mai limpede acest adevăr: cu cât trece vremea, cu atât mai puternic strălucesc pe cerul memoriei razele lui August 1944. S-au făcut și se fac pe această temă confesiuni nenumărate, aprinzându-se mereu acele făclii în cinstea clipei în care s-a născut libertatea patriei. Cei care au trăit-o, o re trăiesc, cei care o știu din istorie o trăiesc, de asemenea, ca pe o izbucnire a dragostei pentru țara de azi și de mâine, fiindcă ziua aceea de răscruce a vremurilor, cu întreaga ei desfășurare, a fost asemenea unei epoei — primul mare poem al Marii noastre Revoluții — de vraja căreia și-au atins aripile toate generațiile care au urmat. În ziua aceea s-a strâns dintr-o dată, dar nu pe neașteptate, toată istoria națiunii noastre, cu întreaga ei tragedie și întreaga ei speranță, ca într-un loc în care se bolovăneau ziduri sau se prăbuseau valuri, ca într-un loc în care se hotărâse facea lumii, a unei „lumi nouă” cum a scris Sadoveanu. „A fost un haos al crimei, scria el, în ziua biruinței, imitatorii de la noi ai nazismului s-au destrăbălat în fărâdelegi lungi și dureroși ani, în care fiecare clipă viitoare era o amenințare... Impotriva făptașilor se făureau însă arme nebruite. Ca pasărea Phoneix, omenirea va renaște iar din propria cenușă”.

Au trecut de atunci patru decenii, dar fiecare re trăiește clipa cu o și mai mare intensitate, clipa răzlețită în crimpeie și în același timp contopită într-un singur suvoi. Clipa-Moment, cum scria Arghezi: „Înăuntrul vremii fără sfârșit, când preistorică și anonimă, când anumită, se înșiră veacurile, anii, zilele, ceasul rău, dar decisiv întotdeauna, Momentul. Țara noastră le-a cunoscut pe toate și au parte de cele mai multe ceasuri rele... vorbește rar momentul în împrejurări, dar atunci răspicat. Un Moment s-a chemat nouă sute șapte... Alt Moment al Griviței Roșii... Deasupra pușcării, taifasul, tripoul, banchetul, zornăitul aurlui, poliția și pușca își făceau de cap. A căzut în ele trăznetul lui 23 August”.

Un trăznet care, într-adevăr, a despicat întunericul, zdroyndu-i puterea. Un trăznet cu a cărui lumină poporul român, condus de partidul comunist, a scris una dintre cele mai glorioase pagini ale istoriei sale, pornind pe un drum conform cu interesele și aspirațiile sale,

un drum care poate fi socotit, totodată, conform cu interesele și aspirațiile tuturor popoarelor. Fiindcă, iată „dacă prin fapta noastră din August — cum scria Geo Bogza — războiul a fost scurtat cu șase luni, putem încerca să ne gândim ce a însemnat aceasta pentru atâtea popoare. Nu încă șase luni, ci una singură ar fi fost de ajuns, într-o vreme când din cer cădeau bombe cu tot mai mare putere de distrugere, iar spre cer se înălța fumul sinistrelor crematorii, pentru ca fiecare țară să-și fi plîns mai puțini morți, mai puține orașe prefăcute în cenușă... A fi eliberat aceste pământuri de fascism!... A fi grăbit sfârșitul celui de-al doilea război mondial!... Iată fața națională și internațională a marii noastre fapte din August!”

Astfel că 23 August, adînc încrustat în conștiința poporului, pătrunde tot mai mult și în conștiința omenirii, fiindcă rareori actul unei națiuni, izvoit din cele mai imediate interese ale ei, a corespuns într-un mod atât de necesar și într-o măsură atât de deplină cu interesele și aspirațiile celorlalte națiuni, cu interesele și aspirațiile întregii omeniri.

Dar 23 August pe care l-am înnoțit în vara lui 1984 cu toate onorurile ce i s-au cuvenit este mai întâi și întâi ziua cea mare a poporului român, sărbătoarea sa națională. E visul său, un vis drag venit din secole sădind darnic în inimi rădăcinile viitorului, ale celui viitor atât de sublim văzut de marele nostru Eminescu în celebra sa poemă: „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie”. Ale celui viitor ce vine de la strămoși, din cuiburi de viteji, din vechea vatră a marilor noștri luptători cu sabia și cu gîndul, dintre zidurile Rovinelor și Războienilor și Albei Iulii, din tărîmul voievozilor și cronicarilor, și mai de dinainte, din tărîmul de legendă al luptei și răbdării, din țarina română cu inegalabilele ei cititorii de adîncă înțelegere a timpului și de-o frumusețe și alcătuire unice în lume.

Și iată-ne, după atîtea veacuri, cu visul în față, tradus în fapte de popor, de Partidul Comunist Român, de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, călăuzitorul nou a vremurilor noi, cel care sublinia: „Partidul Comunist Român își trage seva și vitalitatea din glorioasa istorie de milenii a poporului

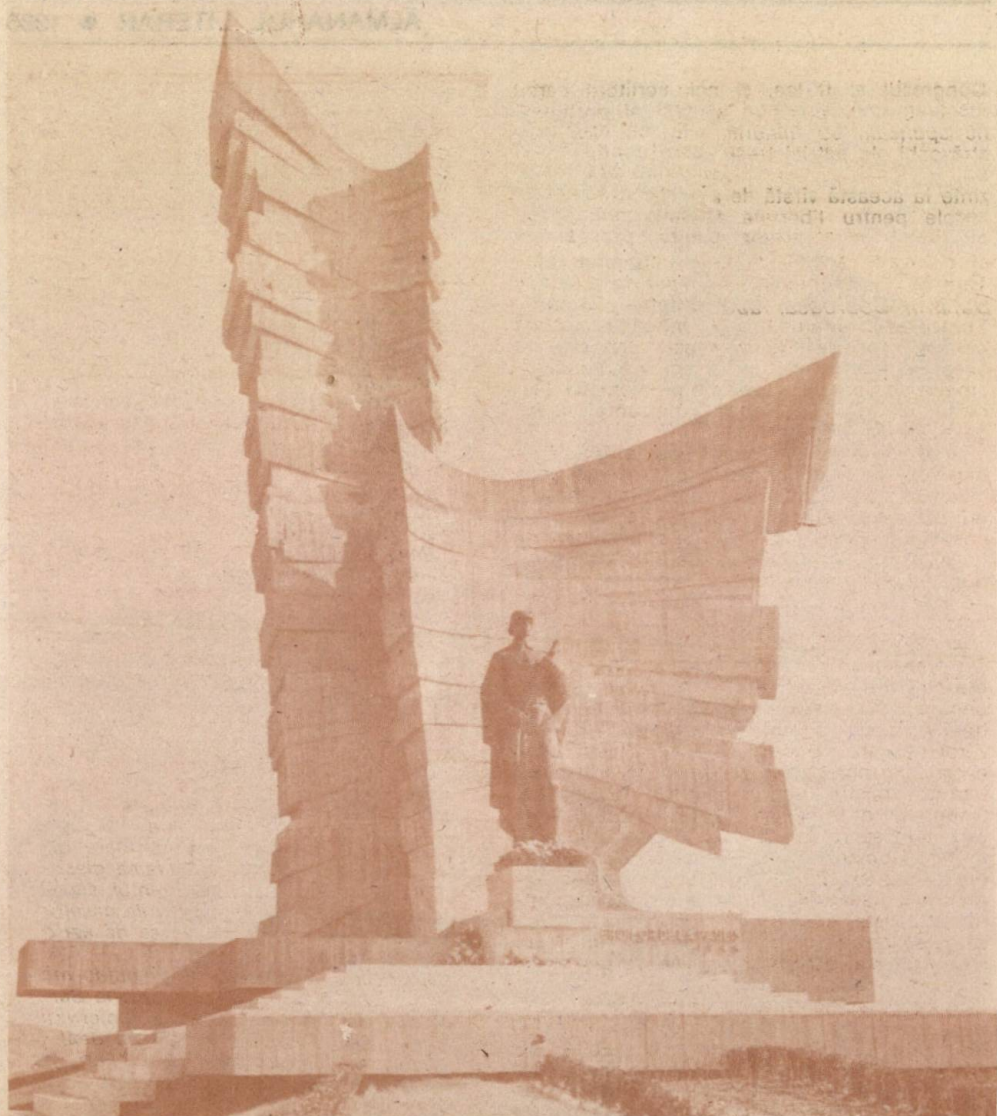
La Cerei, un monument de Vida Géza, care eternizează eroismul ostașilor români

nostru, din toate evenimentele și luptele desfășurate de-a lungul vremurilor; el își afirmă hotărârea de a asigura, în noile condiții istorice, dezvoltarea continuă, pe o nouă treaptă, a civilizației și vieții întregului nostru popor, de a-i făuri un viitor demn și liber, viitorul comunist".

Ne aflăm acum, în acest sfârșit de an, în pragul unei noi etape de dezvoltare trasată de Congresul al XIII-lea al partidului ce-și întinde razele până la intrarea în cel de al treilea mileniu. E o deschidere determinată de Congresul al IX-lea care a avut loc în vara anului 1965. Cu puțin timp înainte Tudor Arghezi scria: „Coroana de lauri împletită cu secera și cioca-

nul și inima poporului, din care au ieșit atîția martiri, izbăvitori și realizatori, va fi opera apropiatului Congres, pe care o presimțim. Partidul și muncitorii au vorbit, Congresul dă răspunsul. Arată-te comoară!"

La 19 iulie 1965 a început, așadar, ceea ce Arghezi numea: „O muncă nouă, o pornire nouă..." Și marele poet intuia adînc viitorul, fiindcă pe drumul mereu în urcus al creativității, Congresul al IX-lea al partidului avea să marcheze un moment de mari și profunde semnificații. În cronică se scrie: „Între 19—24 iulie 1965, la București s-au desfășurat lucrările Congresului al IX-lea al P.C.R., la care s-au hotărît obiectivele majore și sarcinile de

Monumentul de la Păuliș

viitor ale politicii interne și externe, direcțiile de dezvoltare a României în vederea continuării pe o treaptă superioară a construcției socialiste în toate domeniile de activitate economică, științifică și culturală".

Acel Moment este numit astăzi eveniment epocal. În istorie el poate fi asemuit cu acele mari începuturi de drumuri românești, cu clădiri de visuri de la Mircea cel Bătrân la Mihai cel Viteaz, drumul pe care au trecut răzeșii marelui Ștefan, involburat ca o apă curgătoare de spiritele cele mai alese ale poporului. Ștefan despre care într-o memorabilă cuvîntare tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, spune: „...pe meleagurile unde cu sute de ani în urmă Ștefan cel Mare a

condus oștile spre bătălii și spre biruințe, ne amintim de luptele pe care poporul nostru a trebuit să le ducă pentru a-și apăra ființa, pentru a forma națiunea română, statul național român. Luptele stămoșilor noștri au fost continuuate și ridicate pe un plan superior de luptă clasei muncitoare și a țăranimii, cele două clase înfrățite care au transformat țara, au făurit viața la care visau strămoșii noștri mai luminați. Viitorul țării pe care Eminescu l-a cîntat atît de frumos, viitorul pe care el l-a prevăzut se înfăptuiește astăzi prin munca poporului condus de Partidul comunist".

Fragmentul acesta l-am reprodus dintr-o cuvîntare ținută cu prilejul uneia dintre vizitele făcute în Moldova după aproape un an de la

Congresul al IX-lea, și noi, scriitorii care-l însoțeam pe secretarul general al partidului ne spuneam cu mândrie: iată, pe drumurile străvechi ale patriei trece astăzi conducătorul nou al României, cel mai în măsură să o reprezinte la această vîrstă de aur, rod al luptei de secole pentru libertate și suveranitate, rod al luptei comuniștilor pentru prosperitate și civilizație socialistă. L-au întâmpinat apoi Țara de Jos Muntenia, apoi Țara de la Gurile Dunării, Dobrogea, apoi Oltenia, Banatul, Transilvania, Maramureșul, întreaga noastră patrie. Și ori de cîte ori venea vorba despre ceea ce trebuia să facem noi, ne aduceam aminte de acel pasaj dedicat problemelor literaturii și artei din Raportul prezentat la cel de-al IX-lea Congres:

„Avem o țară frumoasă și bogată, un popor harnic și cutezător, care timp de peste două milenii, în anii grei de restriște, înfrățit cu codrii, riurile și văile, și-a apărât glia, iar acum, sub conducerea partidului, își zidește o viață nouă. Poporului, adevăratul făuritor al tuturor bogățiilor patriei, trebuie să-i închine oamenii de artă și cultură tot ceea ce pot crea mai frumoș și mai bun”.

În toate vizitele de lucru care au urmat ni s-a oferit imaginea unei perioade pline de noblețe — urmare a luptelor îndelungate pentru unitate și libertate națională și, totodată, a statului revoluționar într-un nou și larg drum de viitor pe care, condus de partid, a pășit cu o nestăvilită încredere și cu un mare entuziasm întregul nostru popor. Fiindcă, într-adevăr, Congresul al IX-lea a adus Țării, prin Partidul său, prin secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, omul care exprimă întru totul și în gradul cel mai înalt trăsăturile citorului civilizației noastre socialiste, epoca dinamică, fertilă și cutezătoare, cu deschiderile cele mai largi, cu seva cea mai adîncă, mai plină de glorie din întreaga noastră istorie.

În anul ce vine, în acest an de care ne apropiem, 1985, vom aniversa două decenii de la Momentul în care a avut loc cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român. Va fi un an aniversar de o profundă cinstire prin fapte de muncă și creație în toate domeniile de activitate economico-socială. Va fi un an în care țara noastră se va arăta lumii cu o tot mai fină înfățișare. Va fi un an al tinereții poporului român, dar și al celorlalte popoare de pe glob fiindcă, iată (nu-i doar o simplă coincidență!) anul 1985 va fi marcat și ca An internațional al tineretului. Un an al intensificării acțiunilor popoarelor pentru dezvoltare, pentru o mai bună înțelegere și colaborare, pentru dezarmare. Va fi anul în care se vor împlini patru decenii de la Ziua victoriei împotriva fascismului, a războiului distrugător. Prilej de meditație și de atitudine fermă împotriva cursei înarmărilor.

1985 va fi, așadar, anul care, prin trăsăturile sale esențiale, sperăm să corespundă pe deplin țelurilor politicii românești de Pace și Progres pe întregul Pămînt.

Alt peisaj

Călătorind prin părțile Șimleului, nu pot să nu mă abat măcar pentru cîteva ore spre cîmpia și dealurile comunei Sărmășag. Este acolo un conac așezat pe deal, în mijlocul satului, un conac de la a cărui fereastră cu perdea albă m-a întâmpinat, în toamna lui 1944, o mitralieră fascistă. Perdeaua albă a căzut, atunci, ciuruită.

Mașina cu care călătoresc acum înaintează spre așezările Sărmășagului. Șoseaua, uneori șerpuiind, alteori liniară se furișează printre păduri de arini și de fagi, printre livezi roditoare și vii tinere. Locurile au rămas aceleași ca atunci, numai veșmîntul lor este altul. Pe povirnișurile cu tranșee a răsărit, ca-n basme, simetrica desfășurare a plantațiilor. Pe poalele lor, odihnesc grajdurile și magaziiile, silozurile și finarele țăranilor cooperatori din Uileac și din Ilișua. Se întind cîmpiile nesfîrșite și bogate ale țăranilor din Bobota sau din Măierîștea. Trec tractoare revărsînd, pînă departe, gravitatea glasurilor lor. Strălucesc ca argintul siluetele combinelor și acoperișurile caselor noi. Pe locul vechii bălării, se dă azi o bălăie nouă.

Urmărind priveliștea și gîndindu-mă la oamenii ei am ajuns în comuna Sărmășag. Iată fostul conac al boierului Flörîk. Ce va fi oare în el? Iau dealul pieptiș. Mă îndrept spre conac. Fereastra e în același loc, în partea dreaptă a conacului. Are tot o perdea albă cu dantelă. Dar cînd perdeaua se dă la o parte, în cadrul ferestrei vechi, răsare chipul luminos al unui copil care rîde dezlănțuit. Miștele lui descriu neconștient niște cercuri ciudate. Parcă ar vrea să-mi arate frumusețea împrejurimilor.

...Cîteva clipe rămîn în nemișcare. Stau și privesc fereastra cu perdea albă.

...După 40 de ani, de la aceeași fereastră de unde m-a întâmpinat moartea, iată astăzi, mă întâmpină viața.

NICOLAE NASTA

SETEA DE ADEVĂR...

*Cînd umblu-n zarea vieții, zbor ca vîntul,
Cu o frămîntare, ce nu-și are loc,
Sînt ca ploaia verii, și-mbrac cu veșmîntul
Stropilor de apă, vîile de foc...*

*Stropii mei din struguri cîntă-n infinit,
Născînd, fiecare, sus pe cer, o stea...
De-aia-i cer cu stele, fără de sfîrșit..
Ce-mi răsfrînge-n gînduri setea cea mai grea*

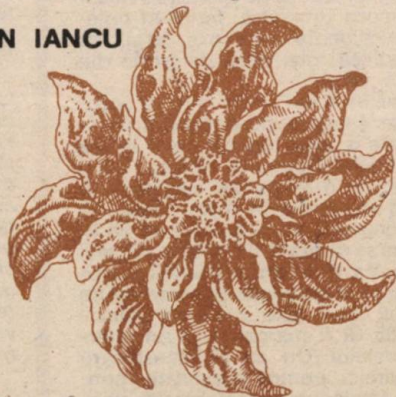
*De-a privi cu-ncetul, lumina stăpînă,
Peste-argintul nopții, scăpărînd pușin,
Licuricii vieții mele, izvor și fîntînă,
Ciocnesc cu surîsul gîndului, un vin...*

*Cu răscolitoarea nopților poveste,
Cînd, în gînd, cresc sîmburi, precum într-un măr,
Urc pe trunchiu-i aspru, muntele, pe creste,
Plin de neastîmpăr, dornic de-adevăr!...*

*Și-adevăru-n cale sus, pe munte, vine,
Mă-n fior de fața-i lungă de cioban...
Aud Miorița! Cîntă-n piept mîne,
Precum sună ploaia, vara, peste-un lan...*

*Sînt îmbrățișarea, înfrățit cu glia,
Stropilor de ploaie, cum se duc în struguri,
Stelele, pe ceruri, cîntă clar mîndria
Codrului ce crește! Ce-a născut în muguri...*

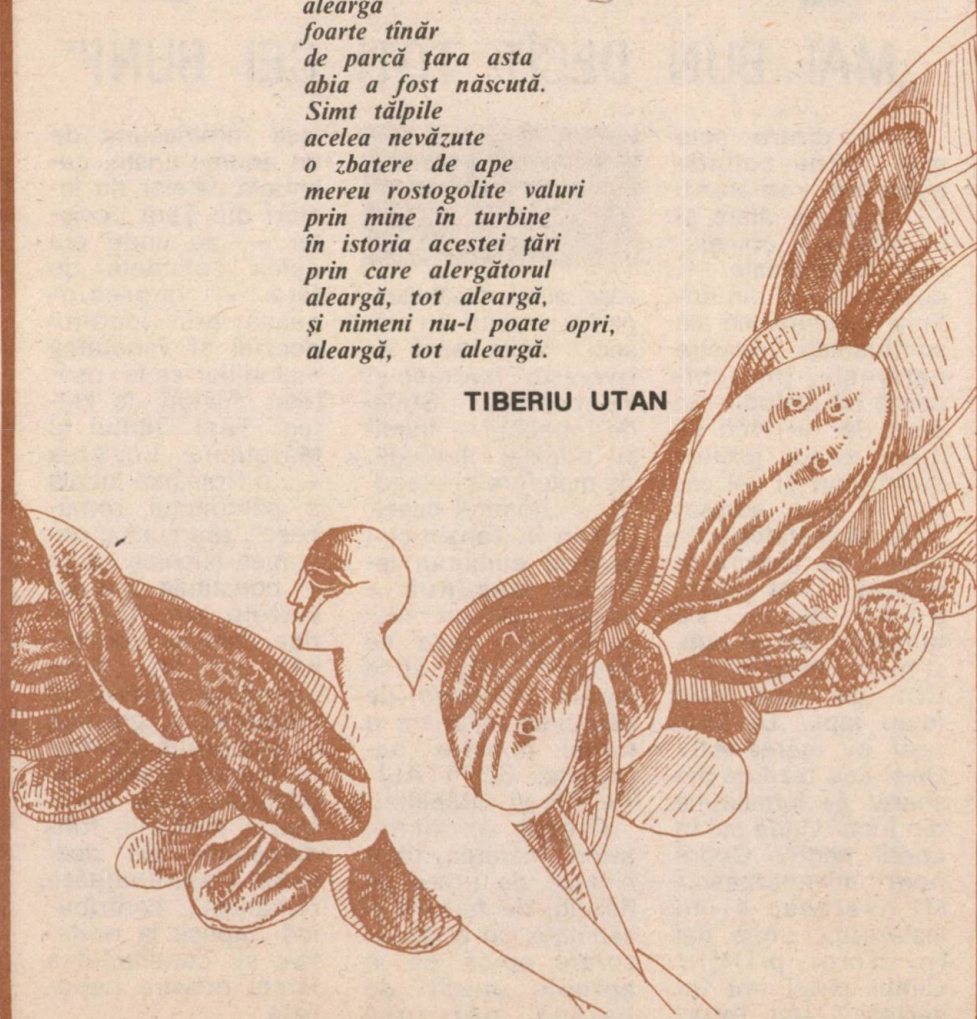
TRAIAN IANCU

ALERGĂTORUL

Dintr-o columnă desprins
dintr-un altar
la Sarmisegetuza
aleargă în mine și în afara mea
om — flamură.
Nu știu alergătorul
care parcurge pajiști
otave necosite
și norii norii norii
istoriei —
aleargă
foarte tânăr
de parcă ȧara asta
abia a fost născută.
Simt tălpile
acelea nevăzute
o zbatere de ape
mereu rostogolite valuri
prin mine în turbine
în istoria acestei țări
prin care alergătorul
aleargă, tot aleargă,
și nimeni nu-l poate opri,
aleargă, tot aleargă.

TIBERIU UTAN

CÎNTECE DE URARE ȘI COLINDE DIN ȚARA LOVIȘTEI

Prezentare și culegere de
CONSTANTIN MOHANU

„MAI BUN DECÎT TOȚI CEI BUNI“

Unul dintre cele mai vechi colinde populare românești — notat ca atare și în catalogul obiceiurilor tradiționale —, colind izvodit din fin-tinile inestimabile ale spiritualității noastre naționale, întruchi-pează un dialog — în prag de An Nou — între ceata junilor colindători și cel căruia îi este adresat cîntecul metaforic de urare, de fericire și belșug: „Tot stăm, domn **bun**, să te-ntreb./ Domn **bun**, și-ntreba-te-aș-voi./ Cin' pe tine bun te-au fapt./ De-nflo-rești și mărgărești./ De-ți dau raze ca din soare/ Și lumineă ca din lună/ Unde sui în codrii negri./ Codrii negri mi-nverzesc./ Mi-nverzesc și-mi lăstăresc./ unde dai în cîmpi pîrliți./ Cîmpi pîrliți îmi în-verzesc./ Îmi înver-

*„Colindele sînt catedrale
sonore și ninsori sublime.“
NICHITA STĂNESCU*

zesc și-mi cotăvesc./ unde scobori în văi seci./ Văile seci își izvorăsc./ Izvorăsc și se pornesc.“ Suitei de întrebări — inedit și original florilegiu de metafore și alegorii — „domnul casei“ (domn în sensul ce-l conferă etimonul latin **dominus** = stăpîn) dă un răspuns din care se desprind legi etice legate intrinsec de dăinuirea milenară a ființei noastre naționale: OSPITALITATEA și OMENIA.

Creații anonime, avînd menirea unor cîntece de urare, de belșug, de fericire și sănătate, cu o desfășurare epică ce le apropie uneori de baladă, pătrunse

însă întotdeauna de un anume lirism, colindele cetelor de feciori din Țara Loviștei — de unde am cules colindele de față — impresionează prin ineditul poeziei și varietatea melodiilor ce le însoțesc. Alături de Hațeg, Țara Oltului și Marghineu Loviștea — „o Românie locală a pămîntului românesc“, așa cum o denumea Nicolae Iorga — constituie una din vetrele etno-folclorice care au conservat cel mai bine aceastră stăveche manifestare poetică a poporului nostru — folclor arhaic tradițional care încifrează sensurile fundamentale ale dezvoltării spiritualității românești, contribuind implicit la unitatea și continuitatea ființei noastre naționale.

Dulful mării ei

Ce te, domn bun, veselești?

— Ce te, domn bun, veselești?
Florile dalbe!
De-așa casă-mpodobești,
De-așa casă și-așa masă?

Florile dalbe!
Ce-ntinz' masă de mătase,
Cu ciucuri de baibafir?
Ce pui vадra rasă-n masă,
Doa' ai fini de-a botezară,
Și mai mari de-a cununară?
Doa' ai frați, doa' ai furtați?
— N-am nici frați, n-am nici fur-
tați,
N-am nici fini de-a botezară,
Nici mai mari de-a cununa,
Ci mi-aștept colindători
Deseară să-i d-ospăt eu,
Săi d-ospăt și să-i petrec.
Colindători cînd or pleca,
Lasă-n casă sănătate
Și prin curte bogătate.
Sănătate pe la toți,
Bogățatea cam printr-însii.

Să-mi fiți, domni buni, sănătoși,
Vă-nchinăm cu sănătate!

Mlăceni — Loviștea

Florile dalbe ler de măr!
Colea jos, Doamne, mai jos,
În prundurile mării dalbe,

Florile dalbe ler de măr!
Născutu-mi-au, crescutu-mi-au,
măr înalt și minunat:
Face florile vineșoare,
Și-ncă mer'le roșioare.
Dară Dulfu mării ei,
El mai rău că s-a-nvășat,
Florile că le-a stricat,
Merele că le-a mîncat.
La trupina mărului
Împuiatu-s-a vidra neagră;
La mijlocul mărului
Împuiatu-s-a șarpele verde;
Sus la vîrful mărului
Împuiatu-s-a șoimul vînat.
Dară Dulful mării ei,
Cînd sare din mare-afară,
Vidra-ncepe de-a lătrară,
Șarpe verde-a șuierară,
Șoimul vînat de-a țipară.
Dară Ion bun voinic
Luat-a-și harcul de-a-ncordare,
Și mănunchiul de săgeți,
La bun avei că se da,
Pe Dulfu să-l săgeteze.
Dară Dulfu așa-mi grăia:
— Stai, voinice, și nu da,
Căci c-un dar te-oi dărui,
C-am o soră, ca și-o zîină,
C-un cumpăt, ca de albină,
Și-are-o mină, ca și-o zîină,
C-un mănunchi de flori în mină,
Cu-acest dar te-oi dărui.

Unde-i Ion cel frumos?
El să-mi fie sănătos!

Copăceni — Loviștea

Ferice-s, ferice-s

(Colind pentru doi băieți păstori)

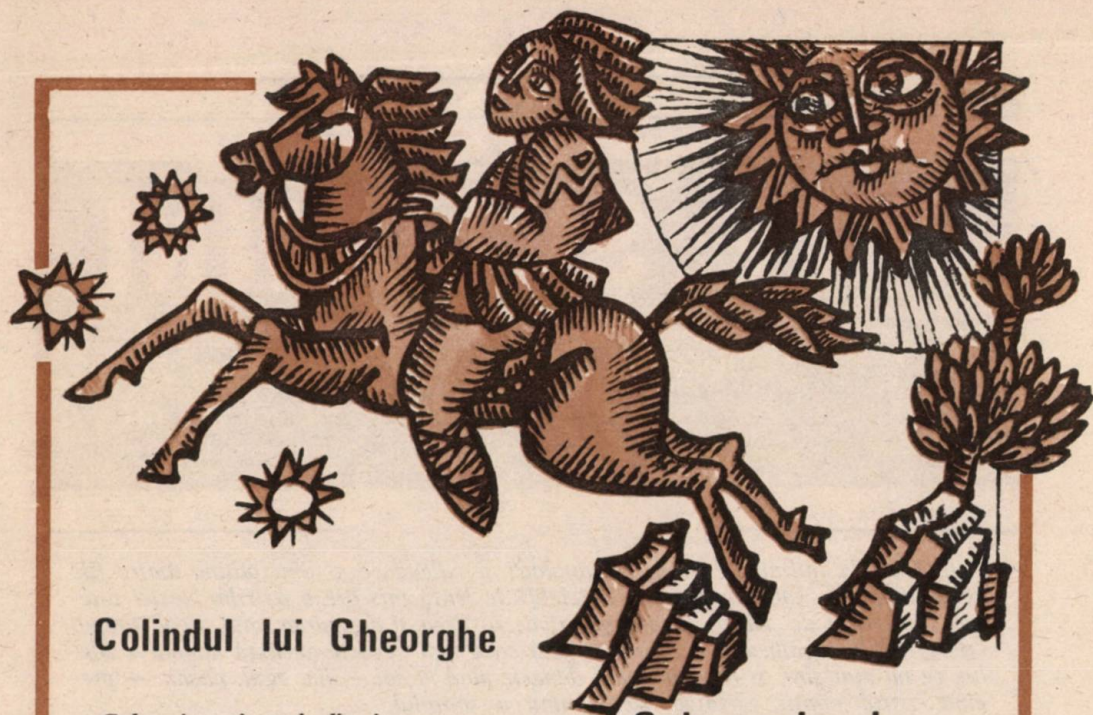
*Ferice, ferice,
Lerului!
Ferice-s de ei,
Doi luceferei,
Lerului!
Coconașii mei,
Ion și Niculae!
Dragi oile lor
De-a munte tunînd,
P-âl plai coborînd,
De-a coasta lăsînd,
Pe cîmp așezînd,
Cîmpul îndalbind.
Ele parcă-mi sînt
Mizguri de zăpadă,
De la cer lăsate,
Pe cîmp așezate.
Pare-și, ce-și mai pare?
Dar d-unde-ș mai vezi,
Dragi cirezi de vaci,
De-a munte tunînd,
Pe plai tot mugînd,
De-a coasta lăsînd,
Pe cîmp așezînd,
Cîmpuri vineînd.
Ele parcă-mi sînt
Două negurele,
De la cer lăsate,
Pe cîmp așezate.
Pare-ș, ce-și mai pare?
Dar d-unde-ș mai vezi,
Dragi cirezi de boi
De-a munte tunînd,
Pe plai hornăînd,
De-a coasta lăsînd,
Pe cîmp înnegînd.
Eii parcă-mi sînt
Doi bulgări de nori,
De la cer lăsați,
Pe cîmp așezați.
Pare-ș, ce-și mai pare?*

*Dar d-unde-ș mai vezi,
Herghelii de cai
De-a munte tunînd,
Pe plai tropăînd,
De-a coasta lăsînd,
Pe cîmp așezînd,
Cîmpur-le roșînd.
Eii parcă-mi sînt
Tunete de vara.
Fulgere de seara.
Pare-ș, ce-ș mai pare?
Dar d-unde-și mai vezi,
Dragi stupin'le lor
De-a munte tunînd,
Pe plai zbîrniînd,
De-a coasta lăsînd,
Pe flori așezînd.
Ele parcă sînt
Niște picurele,
De la cer lăsate,
Pe flori așezate.
Pare-ș, ce-și mai pre?
Dar d-unde-ș mai vezi
Pe ei pe-amîndoi.
Eii parcă-mi sînt
Doi pomi înfloriți,
Mîndri sînt rotiți.
Pare-ș, ce-ș mai pare?
Dar d-unde-ș mai vezi
Dragi cocoane'le lor.
Ele parcă-mi sînt
Două lebejoare,
Pe țarmuri de mare.
Pare-ș, ce-ș mai pare?
Dar d-unde-ș mai vezi
Dragi coconii lor.
Eii parcă-mi sînt
Doi păuni rotați,
Mîndri sînt rotați.*

*Și-mi fiți sănătoși,
Voi jude frumoși!*

Voineasa — Loviștea

Colindul lui Gheorghe

*Colea jos și mai din jos,
Măru cu florile dalbe!*

*Un'e-și câmpii mai frumoși,
Mai frumoși, mai luminoși,
Măru cu florile dalbe!*

*Joacă-și Gheorghe calul său:
Și mi-l joacă, și-l prea joacă,
Și mi-l joacă-n piatră seacă,
Piatră seacă izvorăște,
Ostași caii și-i adapă;
Și mi-l joacă-n câmpi pîrliți,
Câmpi pîrliți își cotăvesc,
Ostași caii-și priponesc.
Și mi-l joacă, și-l prea saltă,
Și cu Soarele se-ntrece,
Mi-l întrece și-l deztrece.*

*Grăi Soar'le către Gheorghe:
— Dă-mi tu, Gheorghe, calul tău,
Să-ți dau eu ție pe-al meu.
Grăi Gheorghe către Soare:
— Să-mi fiți, Soare, iertători,
Iertători și crezători,
Calul meu e de-un cal mic,
Îmi stă bine la voinic.
Calul tău e de-un cal mare,
Cum stă bine la sfînt Soare.*

*Unde-i Gheorghe bun voinic?
El să-mi fie sănătos!*

Balota (Sărăcinești) — Loviștea

Sub verde de arvună

*Sub verde de arvună, (bis)
Grele oști tăbăriră. (bis)
La jupîn nea Ion*

*Să ne dea pe Iancu,
Domnu de-a domnire,
Și de-a judecare.
Taică-său l-ar dare,
Maică-sa nu vreau:
Că-i mic mititel,
Nu știe-a domnire,
Nici a judecare.*

*Mari boieri se roagă:
— Dă-ni-l nouă, dă-ni-l,
Domnu de-a domnire,
Și de-a judecare:
Că-s boieri bătrîni,
Și l-or învățare,
Tot la mese-ntinse,
La făclii aprinse,
La pahare pline,
Și la jețuri scrise.
Mari boieri se roagă:
— Dă-ni-l nouă, dă-ni-l,
Domnu de-a domnire.*

Călinești — Loviștea

FILE ȘI LUMINI

„Un calendar! Un calendar! Uitați-vă în almanah, căutați luna! Căutați lumina lunii

SHAKESPEARE

Visul unei nopți de vară (actul III)

Deschid la întâmplare vechi almanahuri și calendare și simt adiind dintre file aerul timpului. Un timp marcat indelebil de lenta mișcare a astrilor noștri tutelari, de ieri și de astăzi; timp luminat de rostirea și devenirea unui secol: timpul istoriei. Fila îngălbenită a captat și păstrează mai departe această lumină a zilelor ce nu mai sînt, și o trimite mai departe pînă la noi — lin, egal, pașnic — precum astrul nopții, vîlvătaia de lumină a soarelui.

Nu-i vorba, desigur, în aceste modeste efemeride, de mesaje desăvîrșite în structuri ample și definitive: sînt crîmpeie doar dintr-un șantier, spicuiri din întinsul lan în creștere al unei culturi, în timp ce evenimentele — pe toate treptele ființei — tocmai țeseau urzeala unei conștiințe...

A cum aproape o sută de ani, de pildă, în **Almanahul Literar** al anului 1887, ochiul uimit descoperă semnătura unui Slavici finăr („Piatra din prag”), alături de a lui Iacob Negruzzi („Satira VI”); alături de semnăturile altora, între timp fixați în marele panteon, de mai tîrziu, al literaturii române: Alexandru Vlahuță („Cugetări”), Dui-liu Zamfirescu („Trei strofe”), Titu Maiorescu (cu un mănunchi bogat de aforisme, din care citez doar unul: „O măsură sigură a oamenilor și a lucrurilor este propria lor umbră”); și iarăși, prezentat ca „fragment inedit din **Magnum Ethymologicum**”, explicația cuvîntului **Alăută** de B.P. Hașdeu. Și, tot acolo în premieră, **Milogul**, un text devenit astăzi clasic, de Barbu Ștefănescu Delavrancea. Adus din urmă, din anii primei jumătăți a veacului, iată și un neașteptat cîntec haiducesc, „Cînd eram...”, din manuscrisele inedite ale Bălcescului.

Dacă sar peste 1900, an de răspîntie și intrare în noul secol, descopăr, în **Calendarul Minervei** pentru 1910 ecouri proaspete de pe cărările dragi ale munților Bucegi. Cine erau drumeții scriitorii? D. Karnabatt, N. Țimirăș, Gh. Silvan, animatorul grupului G. Filip (directorul Institutului de arte grafice Minerva) și finărul Mihail Sadoveanu! Itinerariul? Bușteni, Valea Jepilor, Caraimanul, Peștera Ialomicioarei, Omul, Valea Cerbului...

Doar cîțiva ani mai tîrziu, națiunea era înclăștă în lupta pentru reîntregire. Din refugiul de la Iași, N. Iorga scoate **Calendarul Neamului Românesc** pe anul 1917, prefătat de o răscolitoare „Închinare”. Istoricul își continuă, în chiar restrîștea acelei clipe, opera de restituție culturală, oferind cititorilor surprinzătoare documente epistolare inedite din arhiva poetului C. Conachi: sînt mărturii dramatice, purtînd patina vremii, despre o nefericită poveste de dragoste și despărțire din jurul anului 1840...

Mai aproape de noi, în anii de după primul război mondial, **Almanahul** ziarelor **Adevărul** și **Dimineața** ne dau fișa de temperatură a vieții culturale și artistice bucureștene de la începutul anilor treizeci. De exemplu, înregistrînd, momentul premiilor literare, „în valoare e 100 000 lei ficare, și menite să fie suprema încoronare a carierei literare” — atribuite, citim —, „cel de poezie d-lui Alexandru Davila, iar cel de proză d-lui Liviu Rebreanu”. **Almanahul** comentează amplu piesa **Vlaicu Vodă**, Cea mai bună piesă istorică din literatura românească, și elogiază pe Rebreanu (care tocmai publicase **Crăișorul** și **Metropole**, iar mai înainte de acestea, **Ciuleandra**, „una dintre cele mai bune cărți din cîte s-au scris vreodată în românește”) În 1932, același almanah făcea bilanțul vieții literare într-un moment de jenă financiară, determinat de marea criză economică mondială: „Dintre toate artele,

aceea care s-a resimțit mai mult din pricina crizei a fost literatura", constată T. Lăstun, comentatorul anului literar 1931, depingând faptul că „oamenii cu parale” citesc „romane franțuzești” și subliniind că, tocmai de aceea, în asemenea împrejurări, trebuie urmărit cu toată grija efortul minunat pe care-l fac cele câteva edituri românești. Cartea Românească, Cultura națională, Scrisul Românesc, Editura Națională, etc. au luptat vitejește cu criza, cu nepăsarea celor bogați și cu sărăcia celor pe care slova românească îi interesează încă” ... Printre scriitorii care „și-au continuat cu o minunată străduință calea lor”, sînt amintiți Ionel Teodoreanu, Cezar Petrescu, Damian Stănoiu, reprezentanți ai generației mai tinere, și, alături de ei, Tudor Vianu; dintre cei consacrați, Sadoveanu, Gala Galaction, N.D. Cocea, Rebreanu, Minulescu, alții...

Dar, în lumina timpului, ce înseamnă un scriitor tînăr? Ce înseamnă un scriitor consacrat? În **Almanahul scriitorilor de la noi** din 1912, descopăr o neașteptată imagine a lui Rebreanu debutant... Și tot acolo, tulburător de tînăr, cu privirea ca un sfredel de jar, Aron Cotruș, debutant și el... În 1932, un Alexandru Philippide tînăr scotea la lumina tiparului, în același **Almanah Dimineața și Adevărul**, poemul „Tărm”. Cînd este Philippide mai aproape, mai fidel imaginii noastre despre el: atunci? sau mai tîrziu, cînd intonează „Monolog în Babilon”? Valoarea unor asemenea rostiri transcendente timpul: imaginea finală este unitară,

peste circumstanțialul de timp și loc, materializat într-o efemeridă, o filă de volum, un glas carnal vremelnic...

Și — făcînd un ultim salt spre repere retrospective, iată-ne în față cu **Almanahul Dacia Traiană** pentru anul 1944, un volum de uimitoare frumusețe grafică. Între copertile argintii, cartonate, ca un semn reconfortant de continuitate, același Mihail Sadoveanu oferă prinos cititorului, file încă nepublicate din **Bradul-Strîmb**. Iată-l pe Radu Tudoran cu **Schela părăsită** („schită de roman”). Camil Petrescu face bilanțul unui an întreg de stațiuni teatrale. Alături, semnături ca Em. Bucuța, Al. O. Teodoreanu, Emilia St. Milicescu, Ștefan Voitec, Ovidiu Drimba, Pericle Marinescu, Iulian Vesper, Aurel Chirescu și alții.

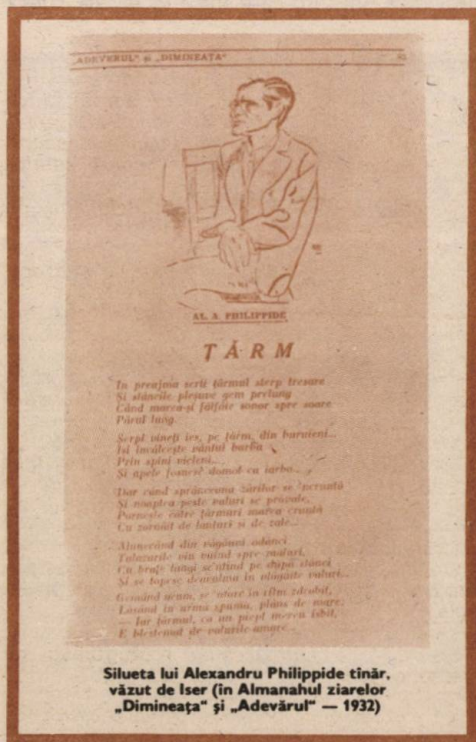
Sînt lumini aruncate scurt, în fascicule grăbite, înapoi; fărîme de raze, luminînd mai departe, desprinse dintr-o viață revolută... Dar, dînd filele înapoi, aflîi cu mirare — peste toate contingentele materiei — de prezența unui factor concret și, iată, răscolitor de recurent: **Calendarul Minervei** pe anul 1910 vorbește (așa cum vor fi vorbit și alte calendare și almanahuri de-a lungul secolelor), de fascinanta revenire a cometei Halley!

Visitatorul ceresc — așteptat atunci, în 1910, așa cum va fi și anul viitor — este comentat de Victor Anestin, care trece în revistă cîteva

din momentele ciclice, de revenire a corpului astral cu perioadă de aproape douăzeci și opt de mii de zile. Ce desfășurări pămîntești au încăput, la intervale de cîte 76—77 de ani, între aceste apariții, aflăm comparînd, de pildă, date ca 66 e.n. (apogeul domniei lui Nero) cu 141 e.n. (cînd, în China, se dezvoltă marea descoperire a hirtiei); sau anul 530 (fundarea așezămîntului de la Monte Cassino) cu 607 (invenția cu bogată posteritate — a focului de artificii); 1066 (bătălia de la Hastings) cu 1145 (răscoala lui Arnaldo da Brescia, la Roma); 1222 (ajunul bătăliei de la Kalka) cu 1301 (an care marchează extinderea puterii otomane la întreaga Asie Mică); 1465 (căderea Bizanțului) cu 1531 (reforma anglicană); 1607 (întemeierea primei colonii engleze permanente în America — Jamestown) cu 1682 (ajunul împresurării Vienei, cînd domniii români Șerban Cantacuzino și Gheorghe Duca își aduc contribuția la salvarea Europei de Semilună).

Locuri, oameni, întîmplări, punctînd progresul omenirii prin istorie, permanent, sub veghea cuvîntului. Căci, în absența lui, răboajele ar fi rămas albe, cronică vremilor, virgină. În acest sens, rememorarea cîtorva jaloane, precum cele de față, adîncește — sub aparențe oarecare — însăși înțelegerea vieții și acțiunii umane, căreia însoțirea verbului îi este necesară: precum discului lunar, aurul soarelui.

ÎNCHINARE

Închinăm aceste rînduri aceluia cari au înnoit valoarea istorică a pămîntului și valoarea morală a neamului prin sîngele lor oferit liber și voios pentru izbînda Dreptății și pentru izbăvirea robilor.

Îl închinăm morților tineri, a căror viață s-a coborît, întinerindu-ne, în sufletele noastre, părinților cari s-au jertfit pentru ca fiii lor să fie liberi și mîndri, conducătorilor de oștire cari au așezat pîrîul lor alb lîngă capetele de putere și frumuseță ale soldaților căzuți.

Le închinăm aceluia, mai cu noroc, dar nu și mai fericiți, cari, în viață rămîind, vor ști că au trăit o clipă viața națiunii întregi, de viața eternă pe pămîntul trecerii noastre fugare, și că în pieptul lor a bătut o inimă care era de o mie de ori mai puternică decît inima lor.

Oricine și-a avut o parte, prin muncă și durere, în locurile mari și grozave care trebuiau să preceadă zorile vesele ale unei vieți naționale sănătoase și largi, a fost și el cuprins în gîndul nostru.

De alții nu vrem să știm decît de dînșii.

N. IORGA

[1917]

LA PEȘTERA IALOMICIOAREI

De la „Coții Babei” coborîm trei ceasuri spre „Peșteră”.

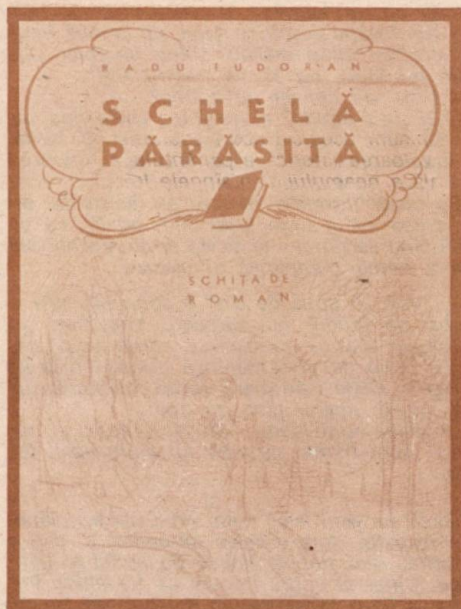
Locul unde această minune a frămîntărilor pămîntului se ascunde e apărut de ziduri de stînci care au fața marmorei.

Umbra brazilor, lucirile amurgului, aduc o măreție sălbatică strîmtorii uriașe prin care trece sbîfîndu-se cu zvon necurmat Ialomîța, abia scăpată din obîrșile ei.

Coasta muntelui parcă a fost despărțită cîndva de trupul cel mare al stîncilor, printr-o tăietură năprasnică. Prin această spintecătură și-au făcut drum apele. Iar în dreapta, în muntele cel mare, din cataclismul acesta al surpărilor subpămînte, a rămas peștera cu bolțile și construcțiile fantastice ale marelui arhitect împlinirea.

Se deschide afumată ca o gură uriașă de cuptor. Privind-o în lumina aceia nehotărîită a sfîrșitului de zi, în sunetul apelor, în chemarea prelungă a cornului, mă simt cuprins de o ciudată simțire: parcă mă apropiu de un străbun maritor al trecutului celui mai îndepărtat.

Locuirea aceasta întunecată a adăpostit pe cei dinți oameni, strămoșii noștri goi, săraci și

Filă din Almanahul Dacia Traiană pentru anul 1944.
Coperta schiței de roman Schela părăsită,
de Radu Tudoran

necăjiți" prin ea au trecut rînduri, rînduri, pribegii neamurilor barbare: au făcut în umbra ei focuri și au poposit cei dinții pribegi români, și mai pe urmă cei dinții fugari în luptă cu legile și cu societatea. Și poate nu de multă vreme schivnici creștini lingă mănăstioara din gura peșterii, au luat locul preoților păgîni, care aprindeau focuri și ardeau jertfe pe altare. Îmi închipui că și aceștia din urmă trebuie să aibă, ca și cei de demult, înfățișarea unor ieșiți din negură: cu bărbile zbîrlite, cu părul neorînduit, cu fețele palide, acoperiți cu piei de animale...

Dar ne apropiem. Cei dinții călugări cari ne întîmînă n-au de loc priviri prietenoase. Mai ales superiorul chinoviei, cu comănacul lăsat pînă pe sprîncene și cu privirile ascuțite, pare mai curînd, în frăție cu codrul, decît frate cu noi întru Hristos.

Un rînd de chilii de birne închide intrarea peșterii. Îndată după ele, în cea dințiu umbră a bolții, se ridică mănăstioara pitică, o jucărie: îi ajungi la strașină cu mîna.

Și de acolo se întinde în fund, în măruntaele pămîntului, o hrubă adîncă de întuneric.

• • •

Din umbra de mormînt a Peșterii pare a ieși călugărul pe care îl avem drept călăuză. Nu e îmbrăcat în piele de fiară (cum poate doream în taină), ci-i acoperit cu o sărăcăcioasă haină

roșcată de lînă, un fel de spențer pînă la coapse, și în cap poartă comănac care a apucat tinerețea bunicilor noștri.

Superiorul care, după cît spunea, „umblă în lume pe la Sinaia, și-n alte părți” ne privește piezîș, ca și cum i-am fi încălcat un teritoriu dobîndit de strămoșii lui, „prin grația lui Dumnezeu”; părintele loil însă, cu pletele zbîrlite, cu barba-i mare și cu obrazu-i palid, deși pare că iese de pe alte tărîmuri, din însăși umezeala peșterii, ca dintr-un locaș pentru totdeauna al lui, ne zîmbe cu multă blîndețe și ne vorbește cu voce prietenoasă.

Deși număra peste optzeci de ierni, pletele îi erau încă negre, iar în barbă numai ici-colo scîlbeau fire de argint. Obrazu-i tras avea o piele lucie, fără crețurile bătrîneții. Stătea înaintea noastră neîncovoiat și ochii negri îi luceau cu bunătate din găvanurile adîncite.

„Potîți să vă duc în peșteră...” zicea el, împărțindu-ne lumînările. Apoi porni înainte cu toiagu-i subțire.

Intrînd în întunericul de înserare al celei dințiu grote, „a lui Mihnea”, moșneagul ne vorbea cu glasul lui blajin:

„Tot eu duc pînă la fund lumea care vine... Umblu prin tainiți ca prin niște case ale mele...”

Luminița lui scînteia înainte, ale noastre în urma lui; două facile de rășină împrăstiau în urmă pe părăți o lumină roșcată amestecată cu fum.

Un glas al unui tovarăș dinainte striga cu-n fel de groază comică: „De-acu pe brînci, domniilor!”

Și din peștera întîia, printr-o deschizătură îngustă, trecem într-adoua, în adevăr tîndu-ne pe brînci. Un întuneric opac ne împresoară îndată; ici-colo la luminile faclelor, scînteile părății peșterii, lucii și alburii pe-alcouri.

Și dinainte răsună glasul părintelui loil, cu o intonație ciudată ca de departe:

„Capetele plecate!”

Trebuie să ne plecăm. Trecem pe sub colțuri de stînci.

Ne încovoiam în mers, simțim păretele umed, și auzim vuetul apelor care se scurg fremătînd prin bulzii risipiți pe jos.

Trecem pe podețe de scînduri din peșteră în peșteră. Ici apa se întinde în juru-ne, dincolo curge în adîncime, și noi urcăm un povîrniș scurt. „Aici e peștera lui Sfîntu Gheorghe, dincolo sînta Maria...” ne oprim în lumina fantastică a clipă, auzim clipocitul valurilor, — apoi pornim iar și glasul sihastrului răsună ca de departe:

„Capetele plecate!”

Deodată încep să vijîie ape, și un podeț subred se clatină deasupra unei prăpăstii nevăzute.

„Aici sunt căderile de apă...”

Valurile zbuciumate se rostogolesc pe trepte de stînci, și o răceală jilavă ne înfașoară.

Apoi, prin vuetul acesta, cotim la dreapta, coborîm, — intrăm într-o peșteră lăaturalnică,

unde vuetele contenesc parcă și unde un lac de o negră limpeziciune și luciu ca cristalul, se întinde pe supt sfinci cu forme bizare. Fa-clele luminînd, descopăr unghiuri adînci și stalactite mari, „lapte de stîncă”, înmărmurit, chihlimbariu, cu un sloiu curat de ceară.

Apa răsfînge cîteva clipe frumuseţile acestora ale întinericului, — apoi umbra rece şi liniştea rămîn singure, şi noi urcăm iar pe lîngă zvonul cascadeilor; şi într-un tîrziu, după ce urcăm încet optzeci de trepte tremurătoare şi umede, cea mai uriaşă biserică a adîncului se bolteşte de-asupra noastră: Păstera Ursilor.

Stînci au căzut de sus și zac informe în toate părțile. Luminile nu pot ajunge toți pereții ciudat săpați, rupți, dăltuți, întortochiți. Numai cîte un fulger ne face să găcim ungherele adînci de sus, care parcă se suie în creștetul muntelui.

Dar drumul se lungăște mereu prin umezeală și frig. Altă peșteră – cu clădiri fantomatice, cu o stîncă ce aduce cu un elefant împietrit... Apoi după o punte de scînduri putrede, intrăm într-o galerie de unde pornesc izvoarele cele limpezii care vijie mai jos, la cascade... Din cînd în cînd ne plecăm la glasul părintelui loil, obraji și miinile ni se ating de luciile stalactite, picioarele luncă pe conurile stalagmitelor, – și deodată lumina părintelui loil s-a oprit. Am ajuns în fund – la locul care se chiamă Altar.

Cînd am ieșit din Peșteră, era noapte deplină. Umblasem mai bine de un ceas și jumătate prin împărăția minunată a întunericului.

Ne aștepta înăuntru mănăstioară părintele Ieronim superiorul, cu privirea lui neprietenoasă. Alți doi ori trei călugări abia își arătau obrazurile speriate prin crăpăturile ușilor. Numai părintele loil, cu adevărat creștin, ne-a ajutat să facem focul într-un ungher subțoară la o boltă afumată, ne-a mai îndatorat cu un ceaun și c-un grătar, apoi pe cînd noi ne pregăteam ceiaze ne trebuia ca să redobîndim puterile pierdute, stîntia sa s-a așezat mai la o parte și sta nemîncat; parcă dacă ieșise din peșteri nu se mai gîsește un loc prielnic.

Am intrat în vorbă cu el. Numai părintele loil, după cît înțelegeam, dintre toți cei ce să-lăsuiau acolo, era singurul om în armonie cu peștera străveche a lalomcioarei și cu minunile-i pe care le ascundea în întuneric.

Era un suflet alintat de toate patimile lumii. De demult, de foarte mult părăsise sătşorul lui din munţii Ardealului - şi venise aici; la lume, mai ieşea; trăia o viaţă curată în singurătăţile munţilor.

"Eu poate nu-s mai păcătos decât dumeavoastră toți, grația el domol. Dumnezeu a vrut să mă aducă aici, și eu trebuie să viețuiesc după cuvîntul cel bun... Iaca... cînd am venit aici, nimica nu știam. Aici am învățat a lucra la lemn, felurite lucruri, am învățat a trăi cu puțin, urmînd calea cea adevărată..."

- Si cu ce trăiți?

- Am învățat a strînge. Iaca, de la mila fraților creștini adun mălaiu, strîng ciuperci, punem murături, ca să fie pentru toți...

- bine, da ceilalți nu adună?

- Ei, ce s-adune? ei nu știu... Unul vine, altul se duce; nici nu pot stăruî mult. Și iarna, la vreme grea, nu-i putem lăsa așa. Trăim și noi cum ne-a rînduit Cel de Sus..."

La unele întrebări nu voia să răspundă; ori se făcea că n-aude bine dintr-odată, ca să aibă cînd se gîndi - și să ne spue cuvîntul lui într-o formă cumpănită și plăcută.

Nu voia să spue de cînd e schivnic; asta e vorbă de laudă! cu oarecare şiretlicuri de vorbă am aflat că nu mănîncă carne niciodată; că în zilele de post mănîncă numai odată în zi; iar în zilele cele mari, oprite, mănîncă numai odată, seara, pîne cu apă.

„Acestea sunt laude... Și dacă facem și noi așa - apoi numai cu voia lui Dumnezeu facem.

Dacă am venit aici, n-am venit pentru plăcerile trupului. Alta e calea mirenilor, și alta a noastră. Aici trebuie liniște de suflet și blîndețe. Chiar și vorba trebuie să fie altfel, trebuie să fie o mîngîiere, un dar bun pentru cel străin, căci destule necazuri are omul, nu trebuie să-i mai zvrîli o vorbă aspră..."

Stătea așa într-o lumină nelămurită, parcă era un schivnic din alte vremuri. Și Ieronim se ținea în vremea asta de umezeala peșterii, de singurătate, de ticăloșie; cu un glas aspru și puternic se ținea împotriva tuturor răsunărilor reci ale adîncului; ne înfrunta cu o privire tăioasă și părea un haiduc de altădată.

Îar părintele lui parcă se cufunda tot mai mult în tăcere în colțul lui, și privindu-i profilul blînd luminat de pîlpîrile focului, mă gîndeam la biruința acestui suflet asupra lumestorilor patimi.

Îi vedeam parcă trist, lîngă schitul pitic,
întro toamnă aspră, pe cînd urlă vînturile,
sînd la lumina unei candelă, lîngă o carte, de
rugăciuni - pe cînd afară bîntuie viforîțele
ierii. Și tot cu aceiași față viitoare îl vedeam
întro primăvară, cînd se rostogolesc șuvoaie
munților în prăpăstii, cînd se strecoară o rază
blîndă din înalt, cînd adie cel dintîiu vînt
dulce, și cînd înflorește cele dintîiu viorele...
lese din peșteră, privește depărtările, se urcă
pe culmi și soarbe încă odată cu ochii cerul
albastru al unei noi primăveri...

Omul se poate eterniza parcă astfel printr-un sentiment adânc. Și între minunile vrednice de cercetat la Peștera-Ialomicioarei oricine socot că trebuie să numere și pe acest suflet umilit.

El e călăuza în peșteră, - și taina adîncurilor te poate călăuzi ca să-i poți pătrunde sufletul lui.

[1910]

M. SADOVEANU

PREMIILE NAȚIONALE DE LITERATURĂ

D-nii Alexandru Davila și Liviu Rebreanu

În anul acesta, cele două mari premii naționale pentru literatură, în valoare de câte 100 000 lei fiecare și menite să fie suprema în coronare a carierei literare, - au fost distribuite - cel de poezie d-lui Alexandru Davila, iar cel de proză d-lui Liviu Rebreanu.

D. ALEXANDRU DAVILA este în literatura română, o apariție ciudată.

Coborînd din înalta aristocrație a saloanelor, primind o educație aleasă, bucurîndu-se de amicitia celor mai de seamă oameni politici în a căror intimitate trăia, prețuit - la balurile Curții - și de regele Carol și de regina Elisabeta pentru superbe-i însușiri de om de lume, - d. Davila a dus multă vreme viața ușoară a oamenilor din lumea lui.

De odată, d. Davila scrie o piesă. O piesă din lumea saloanelor? O piesă țesută pe o intrigă ușoară? Nu. Ci o piesă istorică, în care trecutul este reînviat cu o mare putere de evocare.

Firește, faptul a impresionat. Calomniiatorii - căci d. Davila prin firea-i trufașă, își creiase multe dușmăanii - calomniiatorii s-au ivit pe dată. Și, fiindcă nu puteau găsi altceva de spus, - au născocit cea mai abjectă minciună: VLAICU VODĂ ar fi opera lui Odobescu, iar d. Davila - pe căi mîșgave „a furat” manuscrisul!

Bineînțeles, o atare defăimare nu merită nici o discuție. Dar dușmanii d-lui Davila au deslănțuit o campanie de presă. E drept că toți acești adversari lipsiți de scrupule aparțineau periferiei literare. Nici un om de seamă nu a subscris ridicula defăimare. Dimpotrivă. Toți oamenii de seamă, în frunte cu Titu Maiorescu, care era atunci arbitru indiscutabil al proceselor literare - au spus răspicat că Odobescu nu putea scrie pe VLAICU VODĂ. Odobescu a fost prozator - și numai prozator. El nu ar fi putut așterne pe hîrtie versurile înaripate din VLAICU VODĂ, precum nu i-ar fi putut da forma desăvîrșit teatrală pe care o are. Piesa aceasta era opera unui poet și a unui om cu un rar simț al tehnicii teatrale.

D. Davila a înfruntat cu un zîmbet de dispreț caraghioasa născocire a dușmanilor săi. Valul de ură a trecut. Puțin după aceea, nimeni nu mai cuteza să repete calomnia. D. Davila biruise.

Chemat să organizeze o parte din marea expoziție a anului 1906, - d. Davila a creat Arenele Romane din Parcul Carol și a orînduit acolo spectacolele splendide a căror amintire

dăinuiește și astăzi. D. Davila s-a dovedit atunci, un mare regisor.

Chemat în fruntea Teatrului Național și - mai apoi - creindu-și o companie proprie - celebra companie Davila, - d-sa a dat un imbold de viață nouă teatrului românesc. Perfect cunosător al teatrului - al literaturii și al tehnicii teatrale - din Apus, - d. Davila a introdus toate înnoirile de acolo, cu un curaj care este caracteristica dominantă a întregii sale acțiuni. Decorul, punerea în scenă, jocul actorilor - totul a fost schimbat, modernizat de acest mare inovator.

Teatrul românesc de azi este opera d-sale. La școala d-sale au crescut regisori - ca d. Enescu; actori - ca d-nii Bulandra, Manolescu, Storin etc. D-sa i-a descoperit, i-a pus în valoare, i-a „lansat”.

Un atentat crud și idiot a curmat brusc această energie. D. Davila zace țintuit într-un jilț, dar - din izolarea d-sale - plimbă asupra vieții teatrale românești o privire scrutătoare; articolele și interviewurile pe care le dăruiește din cînd în cînd ziarelor sunt dovada cea mai bună că fina inteligență critică a d-lui Davila priveghiază...

Vlaicu Vodă este, netăgăduit, cea mai bună piesă istorică din literatura românească. Mult superioară teatrului istoric al lui Delavrancea - această viguroasă și perfect încheagată dramă depășește și lucrarea lui Hasdeu Răzvan și Vidra.

Vlaicu Vodă pune, mai întîiu, o problemă de conștiință: lupta catolicismului de a îngenunchia ortodoxismul. Doamna Clara înfățișează această tendință de îngenunchiere. Iar Vlaicu înfățișează rezistența, căci el apără datina. Cum o apără? Aici este întreaga valoare a piesei: Vlaicu nu se împotrivescete dîrz, fățîș - fiindcă nu are puterea necesară. El luptă pentru păstrarea credinței, dar luptă în ascuns, pe furîș, pînă în clipa cînd se simte tare și cînd poate ridica, trufaș, capul. Și atunci, omul învins, omul slab de care Doamna Clara își bătea joc, - devine îndrăzneț și puternic. Slăbi-ciunea lui era numai abilitate.

Această figură simbolizează întreaga istorie a țării românești și însăși firea românului. Așa - și numai așa - ne-am strecurat, afîtea veacuri, prin împrejurările grele pe care ni le-a hărăzit destinul. Cu abilitate în clipele grele,

cu îndrăzneală – atunci când îndrăzneala era trebuincioasă și folositoare – poporul nostru a putut păstra care două principate. Istoria noastră este o împletire de abilitate și de vitejie.

Iată cea dintâi însușire a strălucitei lucrări dramatice care este **Vlaicu Vodă**.

Dar o piesă construită pe o temă atât de aridă; o piesă în care eterna intrigă amoroasă aproape că nu există – sub condeul d-lui Davila devine una dintre cele mai pasionante drame din întreg repertoriul românesc. Prin ce mister? D. Davila este un admirabil tehnician al teatrului. D-sa cunoaște meșteșugul rar de a domina spectatorul – de la cea dintâi, pînă la cea din urmă scenă, de a înlănțui cititorul de la prima pînă la ultima pagină. Citită în bibliotecă sau văzută pe scenă, piesa are același farmec pentru că îmbină armonios însușirile scenice cu calitățile literare.

Versul cizelat și avîntat – rostit sau citit – vădește aceleași străluciri de preț.

Iată de ce **Vlaicu Vodă** a intrat, definitiv, în patrimoniul literar al nației.

D. LIVIU REBREANU a primit – și cu drept cuvînt – premiul național de proză. D-sa este, hotărît, cel mai de seamă prozator al generației imediat următoare marelui generației Sadoveanu – Brătescu-Voinești.

Ardelean, d. Rebreanu are ceva din vigoarea epică a marilor prozatori ardeleni – Slavici, Agârbiceanu etc.

A fost mulți ani ziarist. În literatură s-a afirmat destul de tîrziu. În 1915, volumul de schițe și nuvele **Golanii** a atras atenția lumii literare și a cititorilor asupra noului venit.

Într-o literatură lirică prin excelență, d. Rebreanu aducea o notă nouă: realismul. În **Golanii**, d-sa se oprește asupra vieții celor umili: vagabonzi, prostituate, mici funcționari necăjiți etc. Pe aceștia nu-i poetizează, – ci ni-i redă așa cum sunt, așa cum îi vede ochiul atent al observatorului nepărtinitor. Este în paginile acestei cărți, o crudă viziune a vieții.

Într-o literatură în care schița scurtă era genul cel mai cultivat, – d. Rebreanu vine cu un mănunchiu de nuvele ample: nu un moment pitoresc, comic sau dramatic – ci un crîmpeiu de viață trăită, o înlănțuire de momente.

Cu aceste însușiri, d. Rebreanu apărea ca un prozator cu mari posibilități. Neglijînd efectele stilistice, preocupat exclusiv de **fond**, – nuvelele d-sale erau greoaie, erau – poate – neîndestulător stilizate, dar cuprindeau un mare material de observație și de viață adevărată.

După război, d. Rebreanu publică un al doilea volum de nuvele: **Catastrofa**. Desprins din tumultul războiului, d. Rebreanu redă cumplitul măcel – nu în culorile trandafirilor ale literaturilor patriotarzi – ci în liniile adînci, în negrul de cărbune al prozei realiste. În **Catastrofa** schițează procesul de conștiință al românului ardelen pus să lupte în ostirea austro-maghiară, împotriva propriilor săi frați din regat. Iar în cealaltă mare nuvelă – **Ilic Ștrul**

Liviu Rebreanu tînr (fotografie din Almanahul Scriitorilor de la noi – 1912)

dezertor – redă tragedia unui soldat evreu prigonit de un comandant antisemit.

Puțin după apariția acestei cărți d. Rebreanu publică marele său roman **Ion** – în două volume. Din clipa aceea, d-sa s-a afirmat drept unicul romancier al generației sale, coborînd de-a dreptul din Filimon și Duiliu Zamfirescu. Ogîndind viața țărănească, în toată brutalitatea ei, – **Ion** este dominat de cele două sentimente primare – dragostea de pămînt și, dragostea de femeie – care sunt înseși pîrghiile vieții sufletești a țaranului român.

Pădurea spînzuraților înseamnă o nouă mare biruință pentru acest prozator viguros, care știe să analizeze deopotrivă – și stările sociale și stările sufletești.

După **Adam și Eva**, încercare într-un cu totul alt gen, – d. Rebreanu publică **Ciuleandra**, care este – desigur – una dincele mai bune cărți din cîte s-au scris vreodată în românește. Analizînd un caz patologic (un tînr care ca să scape de o grea pedeapsă, simulează nebunia, pentru ca apoi să înnebunească într-adevăr) – d. Rebreanu reușește să îmbine vechile sale însușiri de viguros prozator cu calități noi – de excelent stilist și de fin meșteșugar al frazei.

La această activitate literară, care este în deplină desfășurare, – se cuvine să amintim și activitatea cealaltă a d-lui Rebreanu: ca președinte al Societății Scriitorilor Români și, în urmă, ca director de teatru, – d-sa a fost unul din cei mai vajnici apărători ai literaturii originale.

Excelent organizator, a luptat întotdeauna pentru a smulge unei nepăsări aproape generale, toate drepturile ce se cuvin literaturii și, în deosebi, scriitorilor.

T.L.[ăstun]

[1930]

EVENIMENTE CEREȘTI ÎN 1910 COMETA HALLEY

Cerul, la noi, nu e destul de admirat, fiindcă nu e destul de bine cunoscut. Înainte vreme, țărani noștri erau singurii, cari cunoșteau cerul cu stelele lui, de la o vreme încoace nici nu-l mai cunosc bine. Ar fi timpul ca cei de la orașe să înceapă ei să-l cunoască.

Unul dintre evenimentele cerești mult așteptate în 1910, este reîntoarcerea cometei Halley, care trebuie să ajungă în apropierea soarelui. După o călătorie de vreo 74 de ani, adică o călătorie întreprinsă dincolo de marginile cunoscute ale sistemului nostru solar. Astronomii credeau că o vor putea găsi pe cer încă din primăvara anului 1909, dar au fost înșelați în așteptările lor.

Mult așteptata cometă s-a reîntors, dar în momentul când scriam aceste rânduri, (sfârșitul lui Septembrie), nu poate fi văzută decât cu lunetele cele mai mari.

Astronomii de la observatorul Greenwich au fotografiat această cometă în noaptea de 9 Septembrie, apoi în cea de la 11 Septembrie, dar nu au observat-o pe clișeuri. Cel dintâi care a remarcat-o pe clișeele fotografice a fost Max Wolf de la Observatorul Koenigstuhl. Cometa era de mărimea 16. În urmă a fost văzută cu luneta, fără ajutorul clișeeilor fotografice, la observatorul Lick din California, precum și de la alte observatoare. Locul unde a fost găsită se află între constelațiile Gemenii și Orion.

Pentru prima oară cometa Halley a fost găsită cu mai mult de șase luni înainte de a ajunge la cea mai mare apropiere de soare și aceasta numai din cauza perfecțiunii la care au ajuns metodele de observațiune ale astronomilor.

În prezent, ea se îndreaptă cu o iuteală din ce în ce mai mare spre soare și când va fi la cea mai mică apropiere de Pământ va putea fi observată cu ochii liberi de oricine.

VICTOR ANESTIN

CÎTEVA SCRISORI ALE POETULUI C. CONACHI

Costachi Conachi, începătorul poeziei românești moderne din Moldova, în cel dintâi

deceniu ale veacului trecut, a fost, nu numai un iubitor de aventuri ușoare, dar și un credincios păstrător, cu pietate, al singurei mari iubiri pe care a simțit-o. Femeia pe care suferința sa o alesese era însă soția altuia; numai firziu de tot el-putu s-o facă după legile societății țovarășă vieții sale.

Zulnia Negri era atunci și mama unei fete cu același nume, care se mărită, foarte tânără, fără iubire, fugind de la logodnicul ei și vărsând lacrimi în ziua însoțirii. Soțul, un tânăr boier cu nume mare – pe care-l vom trece sub tăcere – avea din partea lui legături cu alta. De aici, venită neînțelegeri, respingere mutuală și un proces de divorț, înaintea dicasteriei bisericăști.

În cursul acestui proces Conachi interveni ca „epitrop” al aceleia care era de fapt legată mult mai strâns de dînsul și căreia toată lumea-i zicea: fiica lui. Învinuirile ce se aduceau Zulniei celei tinere, rămasă fără mamă, de omul care căuta să scape cît mai repede de dînsa nu atingeau numai răceala ei dintru început față de persoana lui, iar, pe urmă, și libertatea vieții ce ar fi dus-o ea, călătorind singură în țară și străinătate și cerșind baluri, dar și onoarea ei de fată. Bătrînul se ridică atunci cu o putere de suflet extraordinară, vibrînd de iubire părintească și de indignare contra calomniei, și el nu crezu că se coboară începînd o operă de apărare, ale cărei amănunte, oricît de dureroase pentru inima lui, nu-l opriră în loc. Ani întregi, el zăbovi despărțenia, pînă ce, la urmă, Zulnia însăși – care se făcu, credem, apoi călugăriță – se învoi la ruperea unei legături care, de mult, nu mai avea nimic real. Ca pedeapsă ea impuse acelei care nu se sfiise a se atinge de cinstea vieții sale, înzestrarea, din suma de 1500 de galbeni, a unui număr de fete sărace.

Din această veche poveste, plină de adevărată suferință, prin care se desface neted chipul poetului în noua înfățișare a părintelui ce apără mîndria casei sale, culegem – dosarul se află la Mitropolie – scrisorile, uneori autografe, ale lui Conachi singur.

N. IORGA

[1917]

La paginile 25 și 27, vinieta din Calendarul Minervei pe 1910

UN TÎNĂR PREFECT DE LA 1848

În literatura noastră memorialistică este aproape ignorat Ion Bălăceanu, unul din cele mai inteligente, febrile și active personalități ale secolului al XIX-lea, om politic și diplomat cu excepționale realizări și care a dăruit posterității amintirile sale, păstrate în manuscris la Biblioteca Academiei R.S.R. Ion Bălăceanu (n. 1828, m. 1914) a participat la revoluția din 1848 (în 3 august este numit prefect de Muscel). După înăbușirea mișcării din Valahia, alungat din Transilvania unde se retrăsese, va însoți pe Nicolae Bălcescu de la Belgrad la Constantinopol pentru a reveni cu misiunea de a forma o legiune românească care să lupte alături de revoluționarii maghiari. Va fi angajat ofițer ajutant în statul major al generalului Bem și va emigra în Franța după înfrângerea armatei acestuia. A fost unul din cei care au împărtășit punctul de vedere moderat al lui Ion Ghica în ceea ce privește tactica exilaților români în contextul politic european postrevoluționar. A revenit în țară în 1855 și a încercat să influențeze societatea aristocratică (din care făcea parte prin vaste înrudiri) în favoarea Unirii. După dubla alegere a lui A.I. Cuza, a fost prefectul Bucureștiului și apoi trimis în Italia cu însărcinarea de a avea convorbiri cu premierul Cavour și împăratul Napoleon al III-lea în vederea realizării Unirii depline. Va fi deputat și ministru, membru al Comisiei Centrale de la Focșani, dar a contribuit la complotul care a dus la abdicarea Domnitorului și a fost trimis de locotenența domnească ca agent diplomatic la Paris. Va avea sub Carol I mai multe misiuni în Grecia, la Constantinopol, la Viena (în timpul războiului de neațurnare), la Roma și iar la Constantinopol. A fost delegatul nostru în Comisia europeană a Dunării și între 1893-1901 a reprezentat România la Londra unde fusese, cu aceleași funcții, și vechiul său prieten Ion Ghica.

Ca diplomat „înzestrat cu alese însușiri pentru o carieră și într-o epocă ce filtra valorile, el s-a ridicat adesea la înălțimea ilustrațiilor săi interlocutori, apărînd cu devotament, energie și pricepere, interesele majore ale statului român în a doua jumătate a secolului trecut” (Dumitru Vilcu: *Diplomații Unirii, București 1979*).

Textul acestor *Souvenirs politiques et diplomatiques*, redactat în franceză, aduce informații nu numai interesante, dar și pitorești, eroul lor fiind unul dintre spiritele cele mai acide, mai ironice ale epocii. Corespondența sa ca și broșura publicată în 1858, *Lettres sur les Principautés*, îl arată de o inteligență caustică, neostenit în observarea slăbiciunilor altora, abil și ferm în judecăți, dar și generos cu cei devotați unor idei nobile. Am ales două fragmente inedite, ca întreg textul memoriilor, referitoare la perioada mișcării pașoptiste. Dincolo de atmosfera, ce amintește cititorilor de azi de un western, a intrării, stăpînirii și abandonării Cîmpulungului de către prefectul revoluționar, în vîrstă de 20 de ani, se simt nostalgiile octogenarului trecut prin multele compromisuri politice ale maturității pentru timpul pur al tinereții răzvrătite; se pot observa și limitele și entuziasmul ei.

...Printre noii prefecți pe care guvernul provizoriu i-a numit, cel de Cîmpulung (districtul Muscel), un fost profesor, a fost alungat de populația orașului. A fost imediat înlocuit cu d. Ianu, care la rîndul lui a fost constrîns să fugă în fața unei revolte a „slujitorilor”¹. Începuse să se vorbească de aceste două incidente la București, cînd am fost chemat înaintea guvernului provizoriu și colonelul Nicolae Goleșcu, ministrul de interior, mi-a spus: „Dragul meu Bălăceanu, te-am chemat pentru că avem nevoie de tine.” „Pentru ce anume?” „Pentru a merge să restabilești ordinea la Cîmpulung, acest oraș reacționar, de unde au fost alungați toți prefecții noștri.” „Ei bine! Trimiteți trupe, n-aveți nevoie de mine.” „Nu, un prefect trebuie să restabilească ordinea și te rugăm să accepți acest post. Mai mult decît atît, ar trebui să pleci chiar în seara aceasta. Am trimis chiar acum un curier maiorului Pleșoianu pe care îl vei întîlni pe drum. Sînt convins că nu ești și că nu vei fi neliniștit în privința rezultatului misiunii duminale. Ține, iată numirea!”

Pe deasupra, m-a și îmbrățișat fără să-mi permită niciuna din numeroasele obiecții pe care aș fi vrut să le fac împotriva numirii unui prefect de 20 de ani într-un district celebru ca dificil de condus!

Cu toate acestea, amestecîndu-se și orgoliul, am acceptat, și, după două ore, întorcîndu-mă acasă, după ce-mi rezolasem niște treburi la minister, am găsit caii de poștă pregătiți și am plecat însoțit de un subofițer de jandarmi, aflat deja pe scaunul trăsuri.

Avînd timpul să reflectez cu seriozitate înainte de a ajunge la stația de poștă unde mă aștepta comandantul Pleșoianu cu batalionul lui², i-am spus cînd a venit spre mine:

„Dragul meu, sînt foarte grăbit să ajung și cum am caii de poștă, iar dumneata și oamenii duminale mergeți pe jos, rămîneți aici, n-am nevoie de voi.”

„Cum așa, este contrar instrucțiunilor pe care le-am primit!”

„Sînteți sub ordinele mele, în acest moment?”

„Da!”

„Atunci, vă ordon să nu mă însoțiți.”

„E o nebulie să vă expuneți astfel, singur, să fiți insultat și, cine știe, chiar maltratat de către unul din acei nebuni.”

„Dacă sînt singur nu mă tem de nimic; pe cînd, dacă veniți, mă voi teme mai mult pentru dumneata și oamenii duminale decît pentru mine însumi!”

Comandantul a fost obligat astfel să se supună și am continuat să alerg în galopul celor 8 cai ai mei spre Cîmpulung.

La ultima stație, surugii întrebîndu-mă unde ar trebui să oprească cînd ajungem în oraș, le-am indicat postul de poliție al cărui șef era singurul ce fusese informat de numirea mea.

Trei ore după aceea, ne-am oprit în fața clădirii Poliției din Cîmpulung.

Șeful poliției a venit să se prezinte și m-am

Ion Bălăceanu

aflat înaintea unui bărbat mărunt, negru ca o cîrță, dar ale cărui trăsături energice îmi făcuseră plăcere. Din ceea ce mi-a spus despre evenimentele care se petrecuseră în Cîmpulung, am înțeles că administrația nu trebuia să mai comită nici o greșală.

Sub pretextul holerei, adunătură de reacționari și de agitatori bine cunoscuți la București se refugiaseră la Cîmpulung. Exersau o presiune foarte puternică asupra micilor boieri ca și asupra burgheziei orașului, și, cum populația acestui district își iese repede din fire n-a fost foarte greu să o împingă spre acte extreme.

Pe de altă parte, cei cinci comisari³ și-au îndepărtat toate clasele conducătoare și mai ales pe micii boieri, împotriva cărora ridicaseră pe țărani și pe țigani. Acești proprietari, cărora dezrobirea țăganilor lor, impusă de Constituție, le părea monstruoasă, se refugiaseră în oraș din pricina atitudinii amenințătoare a țăranilor și robilor: acești boieri îngroșară grupul nemulțumiților.

I-am fost recunoscutor polițaiului pentru expunerea atît de clară pe care mi-o făcuse asupra situației și i-am dat întîlnire pentru seară, la Prefectură, unde m-am întors ca să iau masa. Nu am primit pe nimeni pînă seara; șeful poliției a venit și i-am dat o listă cu boierii veniți de la București (printre care se aflau și rude ale mele, Fălcoianu). I-am spus să meargă la fiecare dintre ei, personal, și să-i informeze, în cea mai politicoasă formă, că șeful poștei a primit ordin să le pună la dispoziție cîți cai au nevoie și că au 24 de ore pentru a

face această cerere; odată trecut acest termen, să li se trimită caii la domiciliu. „Și pe urmă?” i-am răspuns. S-a înclinat, înțelesese. „Pe de altă parte, am reluat eu, veți convoca toate notabilitățile orașului Cîmpulung la Primărie, țin să le fac cunoștință și să mă prezint. Vreau să le explic rațiunea numirii și sosirii mele aici.”

Trebuie să spun că a doua zi, somitățile aristocratice plecaseră, unii spre București, alții spre Cronstadt pentru a-l reîntîlni pe Prințul Bibescu.

Cînd am ajuns la primărie, unde erau adunate notabilitățile orașului și cîțiva mici boieri din împrejurimi, m-am marginit a le spune că fusesem numit prefect nu numai pentru a restabili ordinea, dar și pentru a lua cunoștință de toate motivele de nemulțumire pe care le aveau împotriva administrației precedente. „Sînt decis, am adăugat, să vă dau toate satisfacțiile asupra punctelor în care aveți dreptate, căci am puteri depline în acest sens. Puteam să intru în orașul dumneavoastră în fruntea a 500 de oameni...” „Știm, o știm.” „...dar am venit singur pentru a vă arăta încrederea și pentru a vă convinge că nu vă consider oameni ai dezordinii. Sînt un prefect al Revoluției și trebuie să pun în practică toate principiile pe care le-ați citit în Constituție, printre care aceea a organizării gărzii naționale, pe care cei dinaintea mea n-au fost capabili să vă facă s-o acceptați; de asemenea, eliberarea țăganilor pe care dumneavoastră nu vreți să o admiteți sub pretext că ei au fost dintotdeauna robi. Dar noi am făcut revoluția tocmai pentru a pune capăt acestei stări de lucruri și trebuie deci să acceptați ceea ce vi se cere.”

Cei ce mă ascultau păreau că înțeleg acest raționament și cînd i-am întrebat dacă aveau oarecare obiecții de formulat, mi-au răspuns în unanimitate negativ și au adăugat: „Vom face tot ceea ce ne veți cere în mod legal, dar nu vrem să fim brutalizați!”

La sfîrșitul acestei întrevederi, un bătrîn boier, Rudeanu, îmbrăcat în vechiul lui costum, veni să-mi spună: „Unul de-ai noștri, un Bălăceanu, revoluționar! Nu-mi vine să cred!” „Și de ce? Ideile au înaintat, da, sînt de partea Revoluției așa cum este ea în acest moment, dar dacă va merge prea departe, fiți liniștit, mă voi retrage.”

Printre mica boierime care forma clasa conducătoare din Cîmpulung, familia Rucăreanu era cea mai importantă și exercita, grație poziției sale o serioasă influență asupra orașului și asupra districtului. Era de asemenea singura familie care făcuse unele concesii ideilor moderne căci cel mai mare dintre cei patru frați din care se compunea această familie își făcuse studiile la Paris, iar al doilea făcuse parte din armată de unde se retrasese cu gradul de capitan.⁴ Nu mi-a fost greu să înțeleg că erau foarte jigniți ca guvernul provizoriu îi ignorase complet; pentru a repara aceasta omisiune, l-am rugat pe căpitanul Rucăreanu să preia comanda Gărzii naționale, cu condiția să o

pună pe picioare în 3 zile, ceea ce a acceptat. L-am numit pe fratele său subprefect și din acel moment totul merse admirabil, bravii locuitori ai Cîmpulungului nu mi-au mai pricinuit nici o îngrijorare. Am tot dreptul să cred, chiar și la ora aceasta (1909), că cei pe care i-am administrat au fost la fel de mulțumiți de rhine pe cît am fost eu de ei. Acest calm domnea de altfel în toată țara, era o adevărată binecuvîntare a lui Dumnezeu că o asemenea schimbare se putea împlini fără nici o tulburare.

La acea dată (13 septembrie, n.t.), cînd mijloacele de informare cele mai rapide erau ștafetele călare, nu știam nimic, a doua zi, despre cele petrecute la București, cînd polițaiul îmi aduse un cadet, cu misiunea de curier și care încercase să ocolească orașul pentru a ajunge la frontieră. Cînd s-a aflat în fața mea i-am cerut hîrtiile pe care trebuia să le poarte și nu a opus nici o rezistență să mi le remită. Aceste hîrtii constau într-o scrisoare adresată comandantului român de la frontiera Bran, prin care era informat de numirea unui singur caimacam, de schimbarea survenită la București și în care i se notifica ordinul de a nu mai recunoaște altă autoritate decît cea care decurgea de la aceasta nouă putere. Am cerut iunkerului să-mi povestească în amănunt tot ceea ce se întimplase în lagărul armatei turcești și prin el am aflat toate detaliile. Era foarte îngrijorat de hotărîrea pe care o voi lua în privința lui. După ce l-am lăsat percheziționat de către șeful Poliției și după ce m-am asigurat că nu mai avea nici o scrisoare asupra lui, l-am informat că este liber. M-a întrebat dacă trebuia să răspîndească știrile al căror mesager fusese și i-am răspuns afirmativ. Astfel locuitorii Cîmpulungului, mai favorizați decît alți locuitori din provincie, aflară, chiar în seara de a doua zi, evenimentele din capitală.

Eram evident curios să știu care va fi atitudinea populației față de mine și am dat ordin șefului poliției și tistului să mențină cu forța drapelul tricolor, peste tot unde fusese arborat de Revoluție. I-am întrebat pe acești doi funcționari dacă se considerau încă dependenți de mine și îmi răspunseră cu o convingere adevărată și cu elan că, atîta timp cît voi fi acolo, ei vor face ceea ce le spun. Le-am cerut atunci să continue să poarte cocarda tricoloră așa cum voi purta și eu eșarfa în trei culori.

Au fost fideli angajamentului, fără să se întrebă cu ce preț vor plăti mai tirziu acest act de fidelitate. A doua zi am ieșit ca de obicei și am dat o raita prin oraș; am primit din partea tuturor aceleași semne de deferență. M-am dus la Club unde am găsit întreaga societate a orașului și am vorbit despre evenimentele de la București ca și cum ele se petrecuseră la mare distanță de acel loc. Mi-am dat seama

cu toate acestea că o oarecare neliniște domnea asupra spiritelor. În sfârșit, cel mai deschis dintre cei de acolo a adus vorba despre preparativele de rezistență la care știau că lucrase guvernul provizoriu și m-a întrebat care erau intențiile mele relativ la slujitorii adunați în campament. Am răspuns rece că nu trebuie să creadă că dacă turcii sînt la București țara a devenit provincie turcă, că pentru mine guvernul român se găsea la cea oră lîngă Magheru și ca de acolo așteptam ordinele, ordine pe care mă rezerv să le fac publice cu șurle și trimbițe îndată ce le voi primi. Nimeni nu a mai încercat să mă chestioneze.

S-a scurs încă o zi în această stare de incertitudine și în clipa cînd voiam să mă culc am primit vizita polițaiului care venea să mă informeze în secret că șeful poștei din Pitești dorea să mă vadă. Introdus imediat, acesta mi-a spus ca venise special, epuizîndu-și cei mai buni cai ai săi, pentru a mă anunța că o trupă de cazaci trebuia să plece a doua zi dimineață din Pitești spre Cîmpulung și că prefectul noii Căimăcămii¹ deja sosise cu trupele rusești. Voiau să trimită o solie pentru a mă prinde. De la Tirgoviște, a adăugat, un batalion turc plecase deja cu același obiectiv. Instrucțiunile erau, de ambele părți, de a mă aresta și a mă trimite la București.

Șeful poliției era un ardent revoluționar și convingerile îl împinseseră să mă prevină. I-am mulțumit călduros acestui curajos patriot pentru serviciul pe care mi-l făcuse și el s-a întors în timpul nopții la Pitești unde nimeni n-a aflat vreodată de fuga lui.

Știrile pe care mi le adusesse, îmi închideau orice drum în afara celui spre Transilvania, singurul prin care puteam scăpa, căci n-aveam nici un chef să fiu dus la București, între doi cazaci!

Despre Magheru și despre Cîmpul lui Traian, nici o știre, dar mă mîngîiam cu ideea că trebuie să fie cu armata sa. Însă era scris, totuși, să pierd și această iluzie, pentru că în aceeași zi, un ofițer, trimis curier, a venit să mă anunțe că Magheru, în urma unei intervenții insistente a agentului diplomatic englez, în numele guvernului său, se retrăsese în Transilvania, prin Turnu-Roșu, cu toți cei care, ca el, erau compromiși și își lăsase armata și ofițerii în totalitatea lor, după ce-i dezlegase de jurămîntul de fidelitate față de Revoluție.

Astfel, la cea oră, drapelul tricolor nu mai flutura în Valahia decît la prefectura de Muscel.

Situația devenise atît de gravă încît nu mai aveam nici un minut de pierdut. L-am chemat pe Solomonescu tistul, comandantul jandarmeriei, n.t.) și i-am explicat că, decis să trec în Transilvania îi cer să-mi procure o călăuză sigură, pentru că vreau să călătoresc chiar în cea noapte și că o călăuză îmi este necesară pe potecile de munte. Mi-a spus: „Am o călăuză, dar va voi însoți pînă în Austria, numai acolo o să vă părăsesc!” Am vrut să-l fac să-și schimbe hotărîrea, amintindu-i că are copii,

prea puțină avere și că-l vor face să plătească scump acest act de loialitate și de devotament: n-a vrut să renunțe și am fost obligat să accept oferta lui. Ne-am înțeles ca la miezul nopții să-l caut la el acasă unde se va afla și călăuză și ca acolo să se găsească și propriul meu cal înșeuat alături de cel al lui Solomonescu și al călăuzei. Am vorbit apoi cu șeful poliției căruia i-am dat ordinele următoare: la ora 7 dimineața, căci socotisem că turcii și rușii vor ajunge la Cîmpulung spre ora 8 sau 9 dimineața, să ridice drapelul, să-l ascundă sau să-l distrugă pentru a-i scuti pe cazaci de plăcerea de a-l țîri în noroi, apoi să meargă la biroul lui și să aștepte liniștit pe noul prefect. Seara, am mers la Club unde mi-am regăsit toate cunoștințele, care s-au comportat față de mine ca în prima zi a venirii mele. Erau la curent cu evenimentele și, totuși nu mi-au spus nici un cuvînt dezagreabil sau răuvoitor. La ora 10 1/2 m-am retras, spunîndu-le: „Domnilor, să ne vedem cu bine!”... dar nu le-am spus cînd!

Întors la prefectură, am făcut recomandările necesare fidelului meu camerist, el pleca a doua zi cu caii și trăsura mea la București. M-am echipat și am plecat la tist; puțin peste miezul nopții ieșeam din Cîmpulung.

Era 22 septembrie, am pornit la drum pe o ploaie puternică și care în curînd s-a transformat în zăpadă și această furtună ne-a urmărit pînă la primul sat unguresc, la Bran.

Călătoria s-a făcut în condiții penibile, întunericul era atît de compact încît trebuiau ochii de lynx și experiența călăuzei noastre pentru a ne conduce. Cum de n-am căzut în prăpăstii pe lîngă care am trecut în cea noapte? Din fericire, excelentul cal pe care călăream nu s-a poticnit nici o dată pe cărările abrupte pe unde ne urmam drumul.

Ajunși la Bran, am făcut cadou calul meu curajosului Solomonescu și l-am îmbrățișat.

Așa cum i-am dat cu adevărat ordin, tistul, înainte de plecarea noastră, se duse în campamentul slujitorilor și-i trimisese la vatră; a doua zi deci nu mai rămăsese nici urmă de campament. Am știut curînd că tistul a fost arestat la întoarcere, închis la București, destituit, apoi persecutat. La fel a fost cu șeful poliției, dar el cel puțin avea o oarecare avere.

Cîțiva ani mai tîrziu, cînd prietenii mei reveniră la putere, am fost bucuros să-i pot răsplăti pe acești doi bravi oameni de tot raul pe care li l-am făcut. Ex-polițaiul meu a murit membru al curții de apel din București, tistul a devenit șeful poliției din Oltenița, doi dintre fiii lui servesc și acum cu onoare în armata română.

¹ Slujitorii erau un fel de jandarmerie întreținută de district. Nu făceau decît o săptămînă de serviciu pe lună. Trebuiau să-și aduca proprii cai și guvernul le dădea armele; erau scutiți de orice contribuție. (n.a.)

² Am găsit batalionul la rîspîntia cu drumul Tirgoviștei de unde venise în marș forțat (n.a.)

³ Marea mea grijă a fost, de altfel, de a trimite la București, împotriva violentelor lor proteste, 4 din cei 5 comisari. (n.a.)

⁴ Toți boierii din Cîmpulung în afara celor doi Rucăreanu purtau vechiul costum al boierilor. (n.a.)

⁵ Era prietenul și vărul meu Gheorghe Grădișteanu. (n.a.)

BUCUREȘTII ȘI CASELE SALE

Casele, aceste oaze familiale, sau, prin destinație ulterioară, clădiri de utilitate publică, aduc din trecut un cortegiu de umbre, care se contopesc pe măsură ce vremea trece, cu fizionomia interioarelor și a exterioarelor baroce într-un flux al memoriei, care fascinează, tocmai pentru ca redeschide drumurile către o lume apusă plină de contrarietăți, fast și dispute, de orgolii și conflicte, care oricând pot fi convertite în ficțiune, deci în povești sau romane. Multe din ele au servit de altfel, ca suport și decor ale unor proze interbelice sau mai aproape de zilele noastre, și cred că o istorie a literaturii bucureștene nu s-ar putea lipsi de acest peisaj ficțional, care în mod cert a pornit din cel real. Romanele istorice îndeosebi nu se pot lipsi de acest fundal, pe care evoluează personagiile. Cinematografia și-a luat de multe ori repere de epocă folosind aceste autentice decoruri „vii” cu un real câștig în redarea culorii vremii pe care a intenționat s-o redea.

● PE STRADA SPĂTARULUI

Pe strada Spătarului există o casă care te îndemnă să-i închini un poem, să-i creionezi silueta, ori să-i bați o medalie, căci s-a zidit cu peste două secole în urmă, într-o arhitectură vecină cu visul unor tineri, care și-ar fi dorit o altă reședință, mai pe înțelesul epocii, ca să iasă și ei la lume, să schimbe caftanul demodat, să șadă într-un pridvor, fără să renunțe însă la narghilea și la gânduri pămîntești, de confort local. S-a acreditat ideea că este cea mai veche clădire din cuprinsul Bucureștilor, stabilindu-se ca ani ai zidirii 1760—1768. Nimic nu pare imposibil. Familia Melic, moștenind-o din tată în fiu, i-a consolidat încheieturile și restaurările succesive din anii 1822—1857 și de mai târziu i-au asigurat o viață care s-a prelungit pînă astăzi. O înfilnți în strada Spătarului nr. 22, în mijlocul unei insule de verdeață, în tihna patriarhală parcă a unui timp clădire din Curtea-Vechă, după treburile de cancelarie, urca pe verandă să-și ia șerbetul de trandafiri din minile delicatei jupînițe, sorbind și apa din „puțul Spăta-

rului”, care răcorea oamenii de pe trei ulițe.

Este știut că unul din proprietari, arhitectul Iacob Melic, revoluționar exilat după 1848 pentru convingerile lui, a ținut în casa sa la adăpost de urmărirea Agiei, cîțiva din capii revoluției, legat fiind de ei prin același ideal. Exilul durînd pînă în anul 1857, la întoarcera din pribegie, Iacob Melic își găsește casa ruinată, curtea în paragină. Puținele mijloace pecuniare ce le-a avut la dispoziție i-au fost totuși suficiente, ca să-și dureze așezarea iar acolo să-și sfîrșească zilele, reluînd depănarea amintirilor acelei perioade fierbinți din zbuciumata lui tinerețe.

Văduva arhitectului, Ana Nazarenian a cedat către sfîrșitul vieții clădirea unui azil de bătrîni. Cu vreo două decenii în urmă în încăperile de aici a funcționat un cămin studențesc și ulterior un muzeu Palady.

De la ceața bătrînețelor înfricoșate de moarte, la lumina de cristal a tinereții efervescente. Ce soartă pot avea casele! Corăbii călătorind prin timp, pline de pasageri care urcă, ocupă o vreme încăperile și apoi dispar neuitîndu-le.

Urma familiei arhitectului Melic mi se pare cea mai stătinică, cea mai grăitoare, iar în geografia caselor conspirative ale pașoptiștilor, aceasta este una din cele identificate ca sigură. De ce nu s-ar deschide acolo muzeul unui sediu politic din cîte au existat în spațiul bucureștean, al revoluției din 1848, făcîndu-se apel la documentele timpului precum și la cele existente în scrierile urmașilor. În curte s-a pregătit un soclu pentru statuia pictorului Pallady. Locul bustului și al unei expoziții permanente au fost desigur găsite ulterior în muzeul colecțiilor de artă. Cea mai veche așezare urbană păstrată intactă de-a lungul secolelor și consacrată în documentele sub numele de Melic îi trebuie oricum o altă organizare și un alt destin.

● CASA ALEXIANU

De mai multă vreme am încercat să scriu despre o casă bucureșteană, extrem de originală pe care am descoperit-o cu ajutorul lui Radu Alexianu, tînar bibliotecar de la școala

Silvestru, demn urmaș al unui șir de cărturari care au purtat acest prestigios nume. El s-a îngrijit în calitate de moștenitor să repare această locuință cu iz de vechime și aspect emoționant, desprinsă parcă de pe o stampă de Preziosi. El a pus-o în valoare ca monument de veche arhitectură românească, asigurându-i astfel dreptul la existență spre aducere aminte pentru cei de azi și de mâine.

Tatăl său un eminent erudit și cercetător de istorie românească Alexandru Alexianu, i-a lăsat-o în păstrare iar tânărul a înțeles sfînta îndatorire ce-i revenea față de acest loc unde predecesorul său și-a întocmit în decursul anilor valoroase lucrări de istorie și de limbă autohtonă.

Casa este situată pe strada Alexandru Donici la nr. 26, și dăinuie acolo de mai bine de două sute de ani, de pe la sfîrșitul secolului XVIII, cînd au ridicat-o străbunicii lui Radu Alexianu.

Cultul tînărului bibliotecar față de opera tatălui său nu încă în deajuns pusă în valoare se manifestă plîner în încăperile acestei locuințe vechi restaurată din temelii și pînă în coama acoperișului, deoarece conservă aerul de odinioară al casei fiindcă îmbogățește semnificația ce o caută în decorul actual o asemenea piesă arhitectonică de rară frumusețe. Ea este demnă a fi evocată în orice fel de istorie a Capitalei noastre, întrucît se menține ca o oază perfect edificatoare cu trimeri directe asupra marelui nostru oraș.

Pridvorul, stîlpii de susținere, ferestrele bine întocmite largi și luminoase, antreul spațios, odăile cu pereții albi imaculați încăpătoare,

podul larg și căpriorii care susțin acoperișul îi conferă un aer de perfect echilibru arhitectonic tradițional, care repetă aici în inima Capitalei elementele esențiale ale caselor din Valahia trăsăturile lor distincte și inconfundabile.

Parcă însăși această clădire modestă, în fond l-a inspirat pe istoricul Alexandru Alexianu să-și închine viața și condeii unui efort de investigare a trecutului nostru cu rezultate din cele mai strălucite.

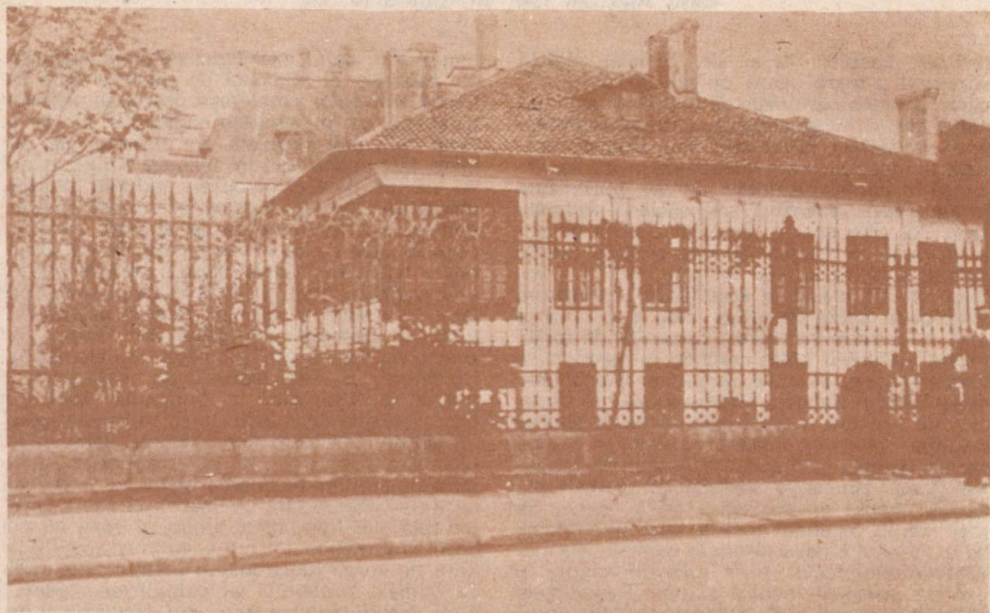
Ultima carte a ilustrului cărturar dispărut Alexandru Alexianu, mi-a căzut în mînă și m-a încîntat. Lucrarea poartă titlul: „un bucureștean de altă dată: Risipitorul Logofăt Dudescu”.

Desfășurarea vieții și peripețiilor marelui logofăt înrudit cu cele mai înalte familii din Muntenia este un roman document de o mare distincție și acuratețe științifică ce dezvăluie fațetele necunoscute ale acestui personaj legendar, care prin toată strădania ce a împlinit-o dincolo de hotare, a încercat să pună în evidență, făcînd cunoscută țara de unde venea precum și virtuțile neamului său, cheltuind pe la marile Curți împărătești din Europa, întreaga sa avere în numele acestui nobil scop.

Aci în această casă de pe strada Donici nr. 26 s-au contopit într-un dialog spiritual peste timp, distinsul istoric Alexandru Alexianu cu prestigioase figuri de neuitat ale istoriei noastre naționale.

● GHICA-TEI

Pe întinsul spațiu urban brăzdat cu bulevarde, străzi și blocuri, așezat între apele Co-

Casa Melic (str. Spătarului 22)

Casa Alexianu (Str. Al. Donici nr. 26)

lentinei, Lacului Tei și str. Tonolei, răsfățată vâzduhul o mare insulă de arbori bătrâni, ale căror coroane parfumate se înalță dintre ziduri către cer și îmbălsămează cartierul îndreptându-și străvechiul său nume: Tei. Copacii destupă la începutul verii flacoanele invizibile, ascunse în dantelăria florală de aur, pulverizând în aer suava mireasmă eminesciană. Actualul parc Tei este doar o rămășiță a celui de demult, ce-și prelungea cărările până la porțile palatului domnitorului Grigore Ghica, construit în stil clasic în anul 1882. Arhitectura exterioară, sculptată după cele mai rafinate idei, stucaturile interioare, coloanele de fontă, frizele sprijinind bolta centrală și splendidele fresce murale, datorate pictorului Giacometti, constituie un frolageu artistic evocat cu stăruință de mai toți istoricii Bucureștiului, situând clădirea printre exemplarele de mare excepție ce mai dăinuie în decorul răsăritean al Capitalei. Parcă atmosfera inefabilelor povești din secolul trecut se păstrează peste vremi. Se reia mereu legenda unor tunele misterioase, ce ar fi legat cândva pivnițele palatului de mănăstirea Plumbuita, drept cale de refugiu în caz de primejdie pentru stăpâni. Reședințele de vară și castelul de vânătoare al Ghiculeștilor, casa aceasta voievodală, impresionantă la

timpul său, ca și mai târziu, rămânea deschisă cu grădinile ei aflului de musafiri care în timpul serbărilor cavaleresti precedau sezonul ginegetic, ca în parcurile englezești, dar cu o tentă mult mai populară. Se organiza aici cu mare fast spectacole în mijlocul naturii, a nu se uita că de aici începeau pădurile întorto-chiate ale Codrului Vlăsiei, iar curioșii se pre-umblau și căscau gura la scenele teribile, puse la cale de renumita familie Ghica. Când tinerii boieri de cin se hotărâu să prezinte în arenă zăvozii mari cît vișii creșcuți la curtea lor — „în stare să se bată pînă la moarte cu urșii” — precum povestește Ion Ghica, „la asemenea spectacole Bucureștii toți alergau la Colentina... își luau merinde de acasă și cîmpul de la Obor pînă la Plumbuita părea un bîlci. Emoțiile cucoanelor erau la aceste lupte tot atît de mari ca și ale doamnelor spaniole la luptele „los toros”. Mi se pare ingenioasă și plină de parfum descrierea vestitului prieten al lui Vasile Alecsandri, ce înfățișa cartierul printre cele mai frecventate locuri în urmă cu un secol și jumătate. La ora aceasta în spațiul de care am vorbit funcționează vestitul restaurant cu numele cartierului iar palatul reconsiderat după criterii estetice retro, are destinație și de muzeu dar și de săli de mese pentru invitați

simandicoși, clienți cu dare de mină, care re-trăiesc în acest spațiu oricum chiar și prin intermediul unei mese copioase și a unui vin bun aerul de altădată.

● CASA LIBRECHT

Nu poți crede, privind cu ochii omului de astăzi, că o clădire ce trece drept obișnuită a fost cândva, în secolul trecut, cea mai arătoasă din București.

Se remarcă ușor prin arhitectura ei deosebită, și comparată cu vechi locuințe din Capitală iese întru-citva în relief. Mai păstrează și astăzi un aer enigmatic, pe care noi curioșii i l-am descifrat fără prea mare efort.

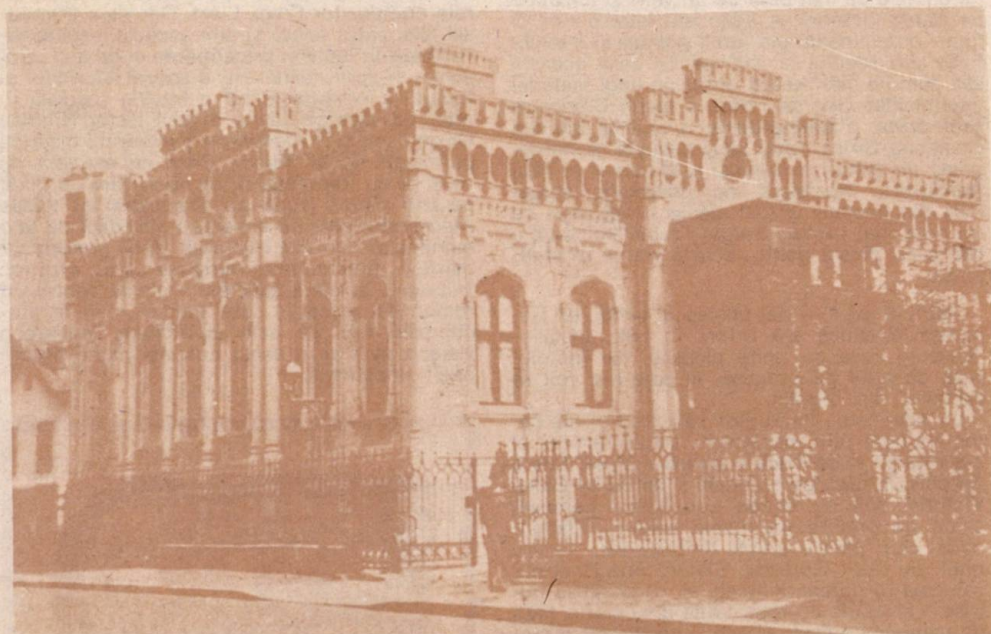
În istoria edilitară a Bucureștilor, ea este cunoscută sub numele de casa Librecht (actuala casă a universitarilor de pe str. Dionisie Lupu) în vecinătatea Grădinii Icoanei. Ea a aparținut fostului concesionar al Poștelor și Salinelor de pe vreme domnitorului Alexandru Ioan Cuza, aflându-se printre apropiații tronului, și cum zice într-un loc C.C. Giurescu, făcând parte din camarila lui Cuza.

Librecht s-a îmbogățit spectaculos, de pe urma acestei înalte demnități de care a știut să profite în interesul său, în chip absolut. Agoniselile rapide, fructul cine știe căror speculații, poziția ce o deținea în stat i-au trezit cum era și firesc pofa de averi. În pofida tutu-

ror invidiilor stîrnite fortuna sa neobișnuită, el a înălțat sfidător la proporțiile timpului, palatul ce avea să-i oglindească mentalitatea de parvenit.

Castelul cu turnulețe, intrări în semipot-coavă, scări largi, fațade cu multe ferestre deschise către stradă și grădină, denotă triumful unui burghez care vroia să-și afișeze ascendența față de semenii lui și bucuria de a-i fi învins și depășit. Terenul cumpărat prin expropriere se întindea pe trei străzi și înglobau un parc imens cu copaci seculari, cu boschete și alei, pe care servitorii și grădinarii le tundeau, îngrijindu-le așa cum le cerea stăpînul, care nu vroia să fie mai prejos decât alți stăpîni ai altor palate din Viena și Paris.

Nimic din ceea ce împodobeau interioarele casei Librecht nu provenea din țară, arhitectul se numea Lipizer, meșterii fuseseră străini, materialul străin, stilul stucaturilor, al ornamentelor de lemn, al plafoanelor, al lambriurilor și parchetelor, al sobelor albe și trandafirii proveneau din Occident și măreau valoarea fiecărei încăperi; fastul era neîntrecut pe vremea aceea. După ce și-a definitivat decorul, locuința a fost umplută cu mobilă stil Louis XV și Empire, comode, fotolii cu tapițerii sculptoare, mese cu ornamentații de argint, dormitoare cu falduri și baldachine, console înalte deasupra cărora băteau orele ceasuri sofisticate. Mesele din saloane aveau încrustații ingenioase în argint și fildeş. Oglinzi venețiene cu chenare de aur masiv, pretutindeni oglinzi care multiplicau lumina sfeșnicelor su-

Casa Librecht, actualmente Casa Universitarilor (str. Dionisie Lupu)

flate cu aur vechi, a candelabrelor și aplicelor în care ardeau luminări mari, sute de luminări albe, căci în casa Librecht se trăia într-o continuă feerie. Bogătaşului și familiei sale le mersese vestea ca despre niște magnați fără egal. Piciorul se îngropa adânc în covoare persane aduse din Orient.

Luxurianța devenise amețitoare, ea cuprindea perdele de catifea și brocarturi comandate în Franța. Garderoba princiară a demnitarului și echipajele cu cai de rasă ce intrau și ieșeau pe poartă zi și noapte măreau faima locului și uluirea celor ce aflaseră despre bogățiile librechtiene.

Mărturiile vremii spun că odată cu sfârșitul domniei lui Cuza s-a produs și dispariția din țară a belgianului Librecht. A fugit hoște într-o noapte către graniță, luând cu sine avu-tul bănesc, monezile de aur și giuvaerurile.

Casa, cu ceea ce a mai rămas între pereți ei a intrat în proprietatea statului și apoi a lui G. Filipescu. Contemporanii acestui eveniment își amintesc totuși că au putut vizita interioarele princiare, plătind intrarea un sfanț (80 de parele) preț impus de cine știe cine spre a recu-pera probabil o parte din paguba produsă de fugar.

● CASA UNEI GHICULESE

O casă veche dar rezistentă la uzura timpului dăinuie de mai bine de un veac și jumătate pe Calea Victoriei. A adăpostit între pereții ei figuri proeminente ale lumii politice și intelectuale din secolul al XIX-lea. În casa aceasta așa cum ne informează printr-un bogt material documentar George Potra, a locuit Cleopatra Trubetzkoi, o descendentă a familiei banului Costache Ghica (tatăl său) nepoată și strănepoată de domni și frunțași ai Moldovei și Țării Românești. Răsfățată de privilegiile stirpei încă din tinerețe, a fost aleasă drept soție de un prinț mai vîrstnic Sergiu Trubetzkoi, care a luat-o cu dînsul pentru scurtă vreme în stră-nătate.

Bătrînul soț și-a dat obșteșcul sfîrșit, iar frumoasa româncă s-a întors în țară, instalîndu-se în casa de unde plecase, dar încununată cu titlul de prințesă, la care n-a voit să renunțe, din orgoliu.

La adăpostul veniturilor părintești și ale celor obținute prin moștenirea soțului averea ei s-a rotunjit și ca orice cucoană a clasei sale a deschis, în casa ce o vedem și astăzi pe Calea Victoriei colț cu strada Locotenent Lemnea, salon de primire nu numai pentru protipendădă, ci și pentru artiștii timpului său. Pentru unul din frații Golescu, Ștefan, Ana Racoviță semna la corespondențele ei, că prințesa nu trise o simpatie cu totul ieșită din comun. Față de oamenii de literă și artă a manifestat o predilecție aparte, încurajînd din toate puterile ei producțiile lor, organizînd întruniri de auten-

tică elevație spirituală, sub acoperișul acestei case, odinioară celebră în București.

Se spune că în saloanele Cleopatrei Trubetzkoi stele de primă mărime ale scrisului românesc I. Heliade Rădulescu, Cezar Bolliac și Grigore Alexandrescu au luat parte la ședințe, încurajați în efortul lor de întemeietori ai literaturii moderne românești.

Ghiculeștii, unchii, frații și verii ei au stimulat artele și literale române alături de înțeleptele lor soții, promovînd curentele novatoare și de trezire ale conștiinței artistice din epocă, să ne gîndim la Catinca, soția banului Mihail Ghica (mama Dorei D'Istria) și la Marița, soția spătarului Ghica.

În documentatul său studiu, George Potra pomeneste de o impresie extraordinară care a produs-o casa Cleopatrei asupra prințului Anatole de Demidoff, care făcînd un popas în drumul său de la Paris spre Petrograd a afirmat: „nu cunosc nici un oraș în Europa, unde să se poată aduna o societate mai cu desăvîrșire plăcută, unde cel mai bun ton să fie totdeauna la un loc unit cu cea mai dulce veselie. Bunele maniere ale capului de familie, tonul grațios și talentele femeilor, înlesnirea și puritatea cu care vorbesc limbile Europei Centrale, toate se unesc spre a vă convinge că această societate este deopotrivă cu toate societățile cele mai deosebite ce se pot găsi în Europa”.

Potrivit datelor furnizate în articolul său, George Potra rămîne convins că în saloanele Cleopatrei Ghica Trubetzkoi au dat concerte, atît vestitul pianist Leopold Mayer, cit și marele compozitor Franz Liszt. Dar viața frumoasei Cleopatra relevă și alte aspecte insolite referitoare la lupta și priceoperea ei de a-și consolida și spori faima. Nu a scăpat istoricilor și faptul că prințesa avînd o intuiție specială în artă, l-a ales pe foarte tînărul pictor Nicolae Grigorescu să-i zugrăvească interiorul bisericii părintești de la Băicoi. Casa cu oamenii de vază ce au frecventat-o, să nu-i uităm de pildă pe Ion Ghica (rudă cu Cleopatra) și Vasile Alecsandri, care nu absentau niciodată de la o manifestare ce viza înălțarea limbii și artei românești, precum și frămîntările ce au avut loc înăuntrul ei oferă suficient material pentru un roman de epocă, în care scenele reale ar precumpăni față de cele de ficțiune, deoarece viața a avut și în acest caz mai multă putere decît imaginația.

PIERRE BÉARN

**La București,
în grădina
scriitorilor**

*Trei Grații, simbol Uniunii
de Scriitori din România,
ador în voi, robii minunii,
o floare-a vieții: omenia.*

*Tînjește prima — vis e dorul —
Semănătoarea s-o aleagă;*

*să vie-apoi culegătorul
și fructul cărnii să-i culeagă.*

*A doua, chiar de-i temătoare
de-ale culesului ispite,
se dăruie presimțitoare
a bucuriei bănuite.*

*A treia — biruită-i. Totu-și
pierdu, cum crede: n-a uitat ea
plăcerile fugare? Totuși,
a dobîndit maternitatea.*

Adaptarea în românește de
ROMULUS VULPESCU

30 iulie 1984, Casa de creație a Scriitorilor —
Neptun.

Apărarea și ilustrarea LIMBII ROMÂNE

„Din cauza la mătușa, n-am putut să las casa lu mama la copii și m-am certat și cu sora de la soțul”. Această frază, cu aparențe de neverosimilitate, a fost auzită de mine într-un birou ministerial în timpul unei conversații între două femei cu aspect de „cucoane” și care erau probabil beneficiarele unei instruirii școlare peste mijlocie. Amîndouă se exprimau și deci se înțelegeau perfect în acest fel. Întrucît nădăjduiesc pentru cititorii mei că n-au înțeles prea bine despre ce era vorba, încerc să-i adaug o lămurire: doamnei în chestiune îi murise mama care-i lăsase moștenire o casă; numai că asupra acestei case avea un drept și o soră a răposatei, din care cauză titlul de proprietate nu s-a putut transfera asupra copiilor fiicei și, în plus, aceasta nu s-a putut descotorosi de o cumnată cu care locuia împreună. Formulată în stil literar, fraza cu pricina ar suna cam astel: „Din cauza mătușii mele, nu le-am putut lăsa copiilor mei casa mamei și m-am certat și cu sora soțului meu.”

Diferența dintre cele două fraze nu e de la corect la incorect, ci de la un limbaj la altul, și temerea mea e că acest fel de a vorbi va cîștiga teren, va deveni precumpănitor, se va impune. Și mă întreb cu îngrijorare dacă nu cumva va fi acceptat de gramaticieni, iar în anul 2000, să zicem, acest stil „all'italiano”, cu genitive și dative formate cu prepoziții, nu va fi chiar recomandat.

...Și nu e decît o constatare care privește un aspect minor — dacă în materie de limbă se poate vorbi de așa ceva.

Știu că mulți oameni de specialitate ne asigură că limba „evoluează”, că gramatica trebuie să înregistreze și să omologheze toate schimbările. Ceea ce nouă celor de azi ni se pare o formă incorectă, degradată, coruptă va părea altora, celor de după noi, ceva firesc.

Desigur că așa pare firesc să stea lucrurile dacă o limbă ar fi un simplu instrument convențional de „comunicare” a gândului, care se satisface doar în măsura în care se face înțeles. Numai că o limbă este mult mai mult decît atît. Dacă astăzi ne exprimăm altminteri decît prin interjecții, grohăituri, urlete monosilabice sau gemete nearticulate, aceasta se întîmplă

pentru faptul că ea e mai mult decît o formă de exprimare, e un fapt de cultură, de sensibilitate, de legătură cu un întreg trecut. Toți cei care s-au ocupat de raporturile poporului nostru cu limba au recunoscut importanța apărării și ilustrării acesteia. Secole de-a rîndul, poporul român a fost identificat prin limbă, dincolo de hotarele politice; aceasta îl definea, îi particulariza în modul cel mai frapant situația în lume. Limba românească a fost o formulă de unire spirituală, care a anticipat-o cu mult și a asigurat-o pe cea politică, a fost și este o opțiune pentru o formă de gîndire, ea a însemnat recunoașterea unei origini care depășea imediatul aparent contrazicător.

Generația scriitorului acestor rînduri a mai apucat acum cîteva decenii ultimele ecouri ale zarvei în jurul neologismelor, în care mulți oameni de bună credință vedeau un pericol, o intruziune de elemente suspecte neasimilabile și străine. Or, realitatea nu le-a dat dreptate, neologismul a pătruns în straturile profund populare, a fost absorbit de acestea cu o ne bănuită aviditate și poate în unele privințe cu prea mare precipitare, născînd unele incongruențe de limbaj care s-au lichidat însă surprinzător de repede, după ce au constituit un subiect de ilaritate pentru toate categoriile de umoriști.

De ce s-a întîmplat așa și nu altminteri? De ce neologismele acestea care veneau dintr-o limbă pur cărturărescă și din niște zone culturale și politice cu care poporul nostru nu venea direct în contact au fost așa de bucuroși acceptate și asimilate, în timp ce același popor român s-a arătat atît de neprimitor cu altele? Istoria acestei bătălii în care, în anii '50, G. Călinescu a fost ultimul campion, va trebui scrisă cîndva...

A vorbi și a scrie în românește nu înseamnă doar a te „exprima” în această limbă și cu atît mai puțin a te „folosi” de ea, înseamnă a face un act de comuniune și de supunere, înseamnă a te împărtăși dintr-o formulă spirituală, pe care trebuie să o înțelegi ca atare. Există pentru orice român o obligație față de această limbă. A scrie în românește înseamnă nu doar a convorbi cu Eminescu, cu Caragiale, cu Arghezi sau cu Blaga, ci a colabora cu aceștia, a le prelungi scrisul, a visa pe ur-

mele lor, în tipare în care ei înșiși ar fi vrut să viseze.

Față de toate acestea, unele preocupări ale oamenilor de știință strictă mi se par mai puțin importante. Mă gândesc de pildă la curiozitatea lor (care, recunosc, e și una obștească) pentru originea unor cuvinte; eu însumi mărturisesc că aș vrea să cunosc etimologia exactă a cuvintului *rață*, pentru care s-au disputat homeric doi savanți români pe la sfârșitul secolului trecut, sau a misterioasei *doine*, pentru care văd că suntem încă purtați până prin Lituania, deși mi-ar place mai curînd să fie format chiar în limba română, de la *a doi*, cum sugera mai demult Vladimir Streinu. Pentru un scriitor îndeosebi, faptul că limba română e nu numai un miracol (în fuziunea, existența și persistența ei istorică), ci și un mister, e profund tulburător și plin de consecințe. Împrejurarea că ne-am trezit cu primele documente de limbă românească după mai bine de un mileniu de obscură elaborare e infinit mai cutremurătoare decît dacă am afla că în limba română intră niscăi elemente gotice sau comune cu sarda. Enigmele limbii române pot stîrni curiozitatea, dar ele nu trebuie să ne depărteze de sentimentul esenței ei misterioase, de ideea că ea s-a plămădit în mister.

Limba română e un fapt misterios și esențial de voință.

Pentru toți cei care înțeleg astfel limba română, orice schimbare apare ca o corupere, e resimțită ca un atentat la integritatea unui pact cu trecutul. Nu cred că în domeniul limbii păstrarea formelor consacrate prin fapta artiștilor poate fi considerată conservatorism, iar schimbările salutare neapărat drept „progres” sau măcar drept fatalitate inexorabilă. A evoluă nu înseamnă a ne depărta cu inconștiență de ceva ce ni s-a transmis ca o moștenire sa-

cră. Ceea ce ne supără azi în incorectitudini nu trebuie neapărat acceptat pentru că „se va impune”.

E un domeniu în care nu poate fi invocat principiul minimei rezistențe; faptul că o formă oarecare se generalizează pentru că nu e corectată nu poate constitui o regulă. Cu toții observăm cu consternare frecvența unor cuvinte ca *a termena*, *a tranversa* sau *intermedială*, ca să mă mențin la un minimum de exemple, și erori ca acestea sunt cu atît mai curioase cu cît se observă la toate nivelurile de cultură ale societății noastre o năzuință sinceră de a vorbi corect. Ce e de făcut? Desigur că în domeniul limbii nu se poate acționa prin ucizuri din birou, prin interdicții sau măsuri impuse. Să ne amintim însă că limba e o *lege*, o normă obligatorie că ea cere respect, asemeni oricărei moșteniri de care beneficiem și despre care nimeni nu crede că e opera personală a unui individ sau a unei generații și că ar putea s-o folosească cum vrea.

Singura modalitate de a decide în domeniul ei e consensul, adică același principiu pe baza căruia limba noastră s-a elaborat în decursul veacurilor. Nu e pretențios să spunem că factorul care determină existența unei limbi este *legămîntul* tuturor celor care beneficiază de ea simt obligația de a o apăra și a o ilustra. El trebuie făcut nu prin declarații și vorbe mari, ci în permanență, în viața noastră de fiecare zi, prin felul nostru de a vorbi care să devină astfel — chiar și cu prețul unui mic efort — un apel la un trecut viu, expresie sigură a unui act de cultură. Or acesta se realizează nu doar în momentele solemne, în aule academice, în fotolii la teatru sau în conferințe savante, ci în toate împrejurările zilnice, în tramvai, în birourile instituțiilor, la teatru și, de ce nu? chiar în fața televizorului.

Gînduri despre EMIL CIORAN

„Nu există nici un motiv de-a nu fi trist”, scria Cioran demult, în **Cartea amăgiriilor**. Ba există, ești ispitit să replici: apariția unor oameni ca el. Ar trebui să-l crezi, pentru că pare cu adevărat convingător în pesimismul său. Dar cum să-l crezi pînă la capăt, cînd mijloacele pe care le pune în joc spre a te convinge sînt atît de cuceritoare, atît de stimulatoare? E probabil că nimeni nu s-a sinucis cu o carte a lui Cioran în mînă.

De obicei pesimismul este de prost gust: e pozitivist, perfect știutor și dă nume lucrurilor. „Nous sommes les convaincus, disentiis, en se tenant par les bras. Nous avons donné à chaque chose son nom”, nota cîndva Barrès despre barbarii spiritului. Cînd Flaubert scrie prietenei sale că i se întîmplă să vadă scheletul din făptura ei, îți vine să exclami: „la-o în brațe și lasă poveștile astea!” Nespus mai adînc ni se pare gîndul, tot de tinerețe, al lui Cioran, cum că își amintește de acel schelet în fața căruia a exclamat: timpitule! Aici e o judecată asupra lumii, nu zgîrietură de stilet a unui decadent în ale trupului și spiritului.

Dar pot și judecățile asupra lumii să aibă stridente în ele. O întreagă cultură, de noblețea și adîncimea celei indiene, a avut proasta inspirație și în fond prostul gust de a se înțeama pe convingerea că lumea înseamnă suferință. Prin care medicină a Absolutului au ajuns ei la diagnosticul acestui precis? Poate prin aceea care susținea că individuația este un rău și că totul trebuie să redevină Unu. Dar atunci înseamnă că au alunecat în idee, în cultură, în marea nesiguranță, și sînt pierduți, cu exactitatea lor cu tot.

O asemenea pierdere, care a reprezentat mîntuirea sa („m-a salvat ce este **mozartian** în mine”) și a invectivei sale, a trăit și redat în scris Emil Cioran. Nu cunosc pe nimeni la care mijloacele să desmîntă atît de mult scopurile. A repudiat cultura, dar în realitate ea era cea care îl investea. A izgonit-o de dinaintea sa și ea i s-a furișat în spate, ca îngerul care dictează textul, în tabloul acela al sfîntului ce scrie. Căci tăria culturii este ca și a conceptului hegelian, care se confirmă prin tot ce îl desminte. Sau este ca virusul care pătrunde în celulă și își face din codul genetic al acesteia propriul său cod.

În codul ființei sale întîme Cioran a lăsat să pătrundă virusul culturii. Și ce splendidă desmîntire i-a adus! „Deși sînt convins că totul e inutil în lumea aceasta”, scrie el într-un articol de tinerețe, nu se poate împiedica să facă elogiul oamenilor pasionați. Iar tot în anii aceia declara: „Trăiesc o singură dată în istorie și am dreptul să privesc lucrurile în față cu cel mai teribil risc”. Dar care era riscul, dacă nu de-a încerca să înfrunte insuportabilul cu toate armele culturii, sfîrșind prin a face din imprecizia în cuvinte iscusite o rugăciune. Tot pe atunci scrisese: „Numai moartea ne dă adevărata veșnicie. Dar de ce am renunța pentru aceasta la iluziile de veșnicie pe care ni le dă viața?”

ra îmbibat de la 20 de ani de iluziile acestea ale dezabuzatului, pe care nu le poate alimenta decît cultura. Îmi amintesc cum îi reținusem chipul dinainte de a-l cunoaște. În Biblioteca Centrală a Facultății de Filosofie din București, la ora cînd suna clopoțelul de închidere, vedeam desprinzîndu-se cu greu din neantul cărților moarte („am citit **toată** filosofia proastă germană”, avea să-mi spună mai tîrziu) un chip halucinat. Dar citise și restul, miraculosul rest al culturii vii din istorie. Cînd am ajuns cu grupul nostru de studenți la Conferința dezarmării (a dezarmării!) de la Geneva din 1931, noi ne gîndeam să vedem lacul și vila lui Byron; el ne-a urcat pe dealul de pe care necrutătorul Calvin strivea o lume. Îi plăceau pasiunile omului și

fragilele lui victorii — „toate triumfurile sînt morale”, avea să spună îndată apoi — astfel că altădată ne-a tras de mîna la Veneția, pe cînd ne îndreptam să vedem piața San Marco, spre a ne duce la statuia lui Colleoni. Dar îi plăceau și înfrîntii, dacă aveau în ei o tresărire umană mai adîncă. Noi abia îl știam pe Chateaubriand, el se plecase asupra destinului sorii lui și al cumnatului Chénedollé. Sau îl rețineau mai ales prăbușirile interioare ale celor mari, ca destinul împărătesei Elisabeth a Austriei, pe care după decenii a readus-o în atenția celor din bilciul deșertăciunilor care este cultura contemporană, sau ca destinul unui Shelley, pentru lectura căruia a învățat cu pasiune limba engleză.

Dacă a fi cult înseamnă a ști tot ce știu ceilalți **plus** ceva, Emil Cioran uimea prin acest plus. Așa a uimit pe Directorul Institutului Francez din București, care-i dăduse bursă de studii la Paris și venise să vadă ce a studiat, ca să-i poată prelungi bursa. Cioran nu i-a pomenit despre nici un fel de studii, dar i-a **istorisit**. Nordul Franței, pe care-l străbătuse pe bicicletă, sat cu sat, studenteste, și pe care-l străvăzuse, nu doar văzuse, cu ochii unui călător stăpîn pe istoria Franței. Prolungirea acelei burse a reprezentat buletinul de ședere în Franța, pe care-l are și acum. Dar de pe atunci, și tot prin cultură, își însușise arta cea mai specific franceză, poate, arta conversației. Îmi amintesc cum l-a uimit cu ea pe un mare compatriot. Trecea Lucian Blaga spre Portugalia, în 1938, și Bazil Munteanu, ne invitase în numele marelui său prieten la un dejun. Cîteva ore, cît a durat dejunul, Blaga a tăcut îndelung, ca de obicei, ceilalți am tăcut de asemenea. A vorbit Cioran, iar la despărțire Bazil Munteanu a exclamat: „Numai la conțesa de Noailles am ascultat o asemenea conversație”.

Cîtă deznădejde putea stăpîni inima cuiva într-al cărui cod virusul culturii lucrase atît de bine? Sau era **toată** deznădejdea, dar petrecută prin rafinamentul culturii și astfel transfigurată. Poate că scrierile lui Cioran nu arată îndeajuns, cu negativul lor vroit și sub asceza aforsismului, tot ce e pozitiv în cugetul acesta a toate pustietor. Dacă ar sta să se sfîrșească Terra, țiar-ar plăcea să-i auzi comentariul. Dar dacă oamenii de pe Terra și-ar reveni în fire și Europa ar sărbători cum trebuie triumful valorilor ei în lume, iarăși comentariul lui Cioran ar merita să fie ascultat. În orice caz, în ipoteza că scrierile lui nu arată îndeajuns cîtă miere a culturii a cules viespea aceasta aparentă, o mărturie deplină ar da oricînd **scrisorile** lui, mai ales cele către marii oameni de cultură contemporani, dacă s-au păstrat, așa cum spunea cineva încă mai apropiat de el decît autorul acestor rînduri. Scrisorile către Mircea Eliade par a se fi păstrat. Dar cele către Beckett? către Henri Michaux? către Gabriel Marcel și atîția alții? Putem fi siguri că în scrisorile acelea răzbat luminile și nu întunecimile unui suflet debusolat, sau care s-a complăcut în debusolare, așa cum putem fi siguri că în convorbirile cu un Beckett acesta nu va fi exclamat ca Estragon al său: „Nu e nimic de spus!” spre a primi replica: „Într-adevăr, viața nu are nici un sens”. Tot iese spuma mării la suprafață și naște Afrodite, oricît s-ar mînia valurile.

Dar pînă și felul cum strîvește Cioran frumusețea lumii este o laudă a ei. Cînd am ajuns la Paris un an după el, cu o aceeași bursă, i-am cerut să mă învețe a identifica miracolul, să mă învețe adorarea Magilor. Mi-a răspuns: „Uită-te bine la strada asta pe care stai”. Era o stradă de vreo 100 de metri, cu aceleași clădiri de cinci etaje și ferestre cu jaluzele, ca peste tot în Paris. Se numea „rue du Pré aux clercs”, strada Pajiștea cu popi, cu clerici. Am crezut că-și bate joc de Paris și de mine. După un an am înțeles. Am înțeles pînă și adevărul din numele străzii, de vreme ce întreg Parisul este „o pajiște cu popi”, așadar cu oameni care au avut har, grație, cînd au clădit zidurile și au tăiat străzile. Ba întreaga cultură este o pajiște cu popi, și Cioran însuși este un popă. Dar a crezut că poate să se răspopească.

Într-o singură privință i-a reușit: în privința filosofiei. A citit în prima tinerețe toată filosofia proastă a comentatorilor germani și pe urmă n-a mai avut răbdare să se întoarcă la marile texte. Dar filosofia însăși, ca restul culturii, este un fel de-a îmbrățișa și investi pe cel care o tăgăduiește. Și cît de amar o tăgăduiește și batjocorește Cioran. Iată-l scriind, în **Syllogismes de l'amertune**: „A quoi bon fréquenter Platon quand un saxophone peut aussi bien vous faire entrevoir un **autre monde**”. Chiar așa? Îți vine să întrebi. Chiar așa? Dar tocmai acet lucru îl spune Platon — în ciuda proastei lui interpretări și în ciuda mizerabilului cap. IX din cartea I a **Metafizicii** lui Aristotel — cum că nu e vorba de altă lume, de dincolo, una transcendentă, ci de una de dincoace, ca o matrice a lucrurilor, ca acel ceva mai adînc în lucruri decît ele însele, unde nici saxofonul, nici sfîntii pe care-i iubește Cioran, nici Mozart într-un sens nu te fac să ajungi, ci tocmai delirul filosofic, de pe la Augustin și apoi de la profesorul Kant încoace. Iar despre Kant (ca și despre Augustin de altfel), știa și Cioran lucruri adînci, de vreme ce vorbea în tinerețe despre „schematismul conceptelor pure”, așa cum știa multe și la suprafață, dovădindu-mi-o pe vremea cînd rideam împreună că bătrînul profesor avea la cîpătii Logica lui Tetens. Știa și de Tetens, despre care nu mai pomeneste nimeni astăzi. Dar rideam amîndoi, unul spre a-l părăsi („Kant n-a fost niciodată trist”, notează el în **Cartea amăgiriilor**), celălalt spre a se cufunda în tristețile și bucuriile Criticelor. Mă tem în schimb că n-am comentat niciodată împreună cele patru feluri de „nimic relevante de Kant”.

in aceste nimicuri ale filosofiei și ale filosofării se face o conștiință de cultură, chiar sau tocmai una a neantului, ca a lui Cioran. În clipa cînd scria încă din anii tineri: „Nenorocirea omului este că nu se poate defini în raport cu ceva”, te întrebi cine l-a avertizat despre această nenorocire dacă nu filosofia? Sau cînd exclamă: „În fiecare clipă să fii **la marginea flîmței tale**”, atunci se află în plină filosofie, nu numai cu cîțiva antici, nu numai cu tot existențialismul (a cărui otrăvă o purtase dinainte în el), dar pînă și cu Fichte, care pune eul absolut „la marginea lui”, de vreme ce cu cît eul se afirmă mai tare cu atît sporește în tărie non-eul, pe care singur îl suscită la viață.

Dar a repudiat și filosofia, care-l investea. Într-un fel avea dreptate s-o repudieze, în numele extraordinarei lui înțelegeri pentru fenomenul de artă (despre care n-a scris decît frînturi și față de care a rămas dator cu un imens rest), căci suficiența pe care ți-o poate da filosofia, de-a nu mai avea neapărată nevoie de muzică, plastică ori poezie, sub cuvînt că le-ai purta în tine, este desigur vinovată față de arte. Cioran n-a vroit să cadă în acest păcat. Dar a plătit cu o splendidă rătăcire printre arte, cum a rătăcit printre mari destine și mari prăbușiri.

Ca orice mare rătăcitor în spirit, căuta iubirea. N-a mai avut răbdare să vadă în filosofie iubirea Ideii pentru real, și i s-a părut că o vede în sufețele de sfinți sau în muzică, nicidecum în „separația” pe care ar aduce-o ideea speculativă față de real. Dar separația o aduce tocmai setea de transcendent. Ceea ce e dincoace de noi, ceea ce ne face cu puțință, transcendentului, cum i s-a spus, este numai iubire, învăluire, maternitate, în timp ce transcendentul poate fi neîndurător, sărac în dragoste, sau van.

A rămas cu cea mai deșartă, dar poate și cea mai adîncă iubire a omului, cea pentru rostiri, pentru smintitele (ieșitele din minți) rostiri. Și a ales limba carteziană a cristalelor — în timp ce scrisese în 1933: „trebuie să lichidăm cu sentimentul francez al existenței, cu aceea claritate care nu luminează nimic, săracă în raze, fără să aibă cel puțin seducțiile luminii crepusculare” — a rămas cu limba **sănătății** spiritului, în care i-a plăcut să toarne morbidități și seducții crepusculare.

Dacă însă te întrebi **ce a spus** în cuvintele sale, scilicet ca un fulger după care nu mai vine tunetul, vezi că a spus ce trebuia, ce este, dar aceea ce ne ascundem cu toții. În fond cultura este ca natura: o mistificare. Ultima ascunde, cu întruhipările ei de o clipă, că este în realitate o lume de cîmpuri electro-magnetice, cultura ascunde că este un **alt** fel de-a spune lucrurilor pe nume, în locul recunoașterii că toate se surpă. Numai poezii o spun. În rest, ne ascundem îndărătul culturii, ba nu admitem nici că în sinul culturii științele umaniste, în frunte cu istoria și filosofia, n-au găsit și n-au putut institui ordinea, în timp ce științele naturii au găsit pretutindeni o irevocabilă tendință spre dezordine. Mesajul lui Cioran este în perfectă concordanță cu un capitol din fizica modernă, termodinamica, ale cărei trei legi — potrivit unui savant englez cu un amar simț al umorului — s-ar reduce la:

- 1) Nu putem cîștiga (legea conservării).
- 2) Pierdem sigur (entropia).
- 3) Nu putem ieși din joc.

ici fizica așadar nu ar spune mai mult decît Ecleziaștul — și decît compatriotul nostru. Ne regăsim în scrierile lui Cioran cu ceea ce a fost obținut mai adînc de-a lungul veacurilor în investigațiile omului asupra naturii și a bietului om. Să fie asta tot?

Dar nici la Cioran nu este tot. Partea lui de tăcere ascunde ce avea poate mai bun de spus, la fel cum împărăteasa Elisabeth a Austriei își ascundea la paradă frumusețea îndărătul evantaiului. Cioran a refuzat să scrie cărțile mari pe care le purta în el, cum a refuzat să strălucească în saloane, redacții ori cafenele pariziene, sau cum a refuzat toate premiile străine și franceze ce i se ofereau. Cîndva în tinerețe, poate după o experiență de viață fericită, mi-a spus: „Gloria între patru pereți întrece slava împărățiilor”. Dau mărturie că gloria între patru pereți a lui Cioran întrece slava pe care a obținut-o.

Toată viața el mi-a apărut ca în jocul cu scîndura ce saltă, al copiilor. S-a așezat la un capăt, și am încercat cu toții să apăsăm pe celălalt capăt și să ne legănăm cu el, dar n-am reușit. Tot ce am năzuit personal, de la prima carte și pînă astăzi, a fost într-un fel să am dreptate împotriva lui Emil Cioran, **știind** că el are dreptate. Dar ce importă? Și pentru că putem spune „ce importă” în numele culturii, pentru că bacchanala ei este posibilă în marginea prăpastiei, înseamnă că el nu mai are dreptate. Undeva s-ar putea să se bucure el însuși.

SCHIȚE PENTRU NĂUCEALĂ

(EBAUCHES DE VERTIGE*)

● Eu nu lupt împotriva lumii, lupt împotriva unei forțe mai mari, *OBOSEALA* de lume.

● Din ce în ce mai puțin deosebesc ce e bine de ce e rău. Când nu voi mai face nici o deosebire între una și alta, presupunind că voi ajunge într-o zi la așa ceva — ce pas înainte! Dar spre ce?

● Să fii un primitiv și să nu poți trăi decît într-o seră!

● Aveam mai puțin de douăzeci de ani; filosoful cu care vorbeam, ceva peste șaizeci. Nu știu cum am căzut pe o temă atît de ingrată: boala. „Ultima dată cînd am fost bolnav, îmi mărturisî el, aveam vreo unsprezece ani. După aceea — nimic“.

Cincizeci de ani de sănătate! Nu resimțisem o admirație nelimitată pentru filosoful meu, dar această mărturisire m-a făcut să-l disprețuiesc pe loc.

● Cu excepția umoriștilor, toți plutim în eroare. Ei sînt singurii care au știut să despartă, ca în joacă, deșertăciunea de tot ce este seriozitate și chiar de tot ce e frivolitate.

● Cine n-a suferit nu este o *FIINȚĂ*: cel mult, un ins.

● Dintotdeauna m-am zbatut, cu unica intenție de a în-ceta să mă zbat. Rezultatul: zero.

● Fericiți cei ce nu știu că a se coace la minte înseamnă a fi martorii aprofundării propriilor incoerențe și că acesta e singurul progres cu care se pot lăuda.

● Tot ce am înfruntat, tot ce mi s-a întîmplat de-a lungul vieții, este indisciabil legat de ceea ce am trăit. N-am inventat nimic, am fost numai secretarul senzațiilor mele.

● Marc Aureliu, după spusele biografului său, Iulius Capitolinus, ar fi înălțat pe amănții soției sale „la cele mai mari onoruri“.

Înțelepciunea se înfrățește cu extravaganța, și dealtminteri, un înțelept nu merită să se numească astfel decît în măsura în care este un ex-centric, un *CAZ*.

● Nu ești pe deplin mulțumit decît atunci cînd nu aspiri la nimic și cînd te lași imbibat de acest nimic pînă la beție.

● Cel ce stăruie vreme îndelungată într-o infirmitate nu poate fi luat drept un velleitar. Într-un fel, el s-a *REALIZAT*. Orice boală sfîrșește prin a fi un titlu.

● Fericiți cei care, iviți pe lume înaintea Științei de-a vindeca, aveau privilegiul de a muri odată cu cea dintîi boală!

● Devreme ce prietenia este incompatibilă cu adevărul, singurul lucru fecund este dialogul pe tăcute cu dușmanii noștri.

● E fals să pretinzi că omul nu poate trăi fără de zei. Mai întîi, el prefăce pe zei în simulacre; apoi, suportă totul și se obișnuiește cu totul. El nu e îndeajuns de nobil ca să se lase desflințat prin decepție.

● A fi *CONVINS* — indiferent de ce — este o nemaipomenită cucerire, o cucerire aproape miraculoasă.

● După spusele lui Tacitus, Othon a luat hotărîrea să se sinucidă, dar, la stăruința ostașilor săi, și-a corectat gîndul: „Ei bine, să mai adăugăm o noapte la viața noastră“.

...Trebuie să nădăjduiesc pentru el că noaptea aceea a lui nu a semănat cu cea pe care tocmai am petrecut-o eu.

● Adevărata eleganță morală consistă în arta de-a-ți travesti victoriile în înfrîngerî.

Traducere de
CONSTANTIN CRIȘAN

(*) Din *Ecartèlement*

Nimic nu e mai tentant pentru lingvistul amator decât să se avînte în domeniul plin de mistere al etimologiei. Nîmic nu e mai periculos pentru un lingvist decât să încerce a descurca hățișul etimologiei. Întocmai cum, la poalele Făgărașului, turistul încălțat cu pantofi de tenis și cu o geantă pe umăr aspiră, ca și alpinistul de performanță, să ajungă, parcurgînd cele mai dificile trasee, pe culmile aproape intangibile, amatorul în ale lingvisticii, ca și colegul său profesionist, se află în fața aceluiași riscu. Dar cel mai mare pericol este cel al... prestigiului! Căci, dacă turistul își poate face un titlu de glorie cu rările căpătate în căderea pe o pantă perfidă, alpinistul — care și-a luat toate măsurile de prevedere, înarmîndu-se cu corzi, pitoane și colțari — trebuie să ascundă cu rușine un astfel de accident. Mai poate însă să-l pună pe seama pioletului al cărui minier s-a rupt tocmai într-o clipă hotărîtoare: așadar, cei care au făcut pioletul nu l-au făcut cum trebuie...

Cu o astfel de scuză la îndemină, să încercăm să atacăm cîteva piscuri... etimologice!

În multe basme românești apare un personaj cu evidente trăsături fantastice, dar nu totdeauna malefic, în ciuda impresiei date atît de prezența sa în narațiune, cît și de... numele său cu puternice sugestii fonetice teribile. Este vorba de **zgriptor** sau **zgripsor**, mai des de perechea lui, **zgripturoaica** ori **zgriptoroaica**. În „Prislea cel voinic și meriele de aur”, **zgripturoaica** este o pasăre uriașă care îl transportă pe erou în lumea sa, de pe tărîmul „celălalt”.

Dicționarele evită o etimologie sigură pentru **zgriptor**, rezumîndu-se la o comparație cu neogrecescul **Ghrips**, cuvînt livresc desemnînd o fapătură deosebită, stranie. Iar dacă deschidem la a **zgreptăna**, **zgrăpțana**, **grăpțana** etc., cuvintele care șochează prin asemănarea fonetică a temei, vom găsi... marea ten-

tație: „etimologie necunoscută”! S-a făcut o legatură cu **grapă** — cuvînt pentru care s-au dat origini de la gotică pînă la (cea mai posibilă) albaneză, ceea ce ne conduce către substrat — însă oricum ajungem în domeniul și mai pasionant al temelor indo-europene.

Dar, ce poate avea în comun **zgriptorul** cu **grapa**? Evident, **ghearele** (**gheară**, „etimologie necunoscută”, spun dicționarele!) cu care **zgreapțănă**...

Românul are însă și un... zgripsoraș. Un „zgripsoraș de zece” care nu e altceva decît o monedă pe care se află întipărită efigia Imperiului Austro-Ungar, vulturul bicefal. Dar, de aici, nu mai e decît un pas pînă la... **animalul fantastic cu corp de leu, cap de vultur și aripi, introdus se pare în iconografia asiriană de către mitannieni, un popor de pe la mijlocul mileniului al II-lea înainte de erea noastră, situat în nordul Mesopotamiei. Griffon — zgripsor...** Tentant, nu-i așa?

În alte cazuri însă, etimologiile sînt stabilite și par de necontestat. Iată, de pildă, denumirea bine cunoscutului instrument popular **drimbă**, trasă din ucrainianul **drymba**, după majoritatea dicționarelor. S-ar părea că nu există nici o îndoială...

Dar, de îndată ce aflăm că, pe întreaga arie romanică, avem pentru același instrument denumirile **trompe** — în franceză, **tromba** — în italiană, **trompa** — în spaniolă, mai putem fi la fel de siguri că este vorba de un cuvînt

ucrainean. În Franța, instrumentul se numește astăzi **guimbarde**, însă acest cuvînt l-a înlocuit foarte tîrziu pe **trompe** care se leagă, pare-se, și de o expresie cunoscută, **se tromper de quelqu'un** („a păcăli, a-și bate joc de cineva”).

Oricine ar fi întrebat ce înseamnă expresia **tufă de Veneția** ar răspunde, conform unei tradiții ce pare a se sprijini pe o realitate de necontestat, că aceasta se referă la ceva ce nu există, pentru că — se știe — la Veneția nu cresc tufe, orașul fiind așezat pe apă. Și, desigur, expresia ne vine de la italieni... Dar n-o găsim în nici un repertoriu de expresii italienești!

Găsim, în schimb, la români, a fi lemn de tufă cu sensul de „a nu fi bun de nimic”. Deci trebuie să acceptăm că nucleul sensului se găsește în **tufă**. Ce fel de „tufă”? Nu cumva... de **vinețea**, adică planta cunoscută îndeobște sub numele de albăstrea? În felul acesta, sensul lui **tufă de vinețea** ar fi putut fi la origine acela de „ceva banal, comun și nefolositor” știut fiind că albăstreaua crește într-adevăr în tufe mici în mijlocul lanurilor de cereale și este o simplă buruiană.

Multe asemenea devieri ascund expresiile frazeologice, devieri pe care circulația ulterioară le impune într-atît încît căutăm mai apoi să le atașăm o explicație potrivită noului cuvînt decît s-o găsim pe cea originală! Astfel, a da cu bîta în baltă se spune pentru un lucru inutil, nepotrivit, iar explicația se dă — chiar și de

TEMERITĂȚI ETIMOLOGICE

către dicționare — prin referire la **bită**, „ciomage”, cu analogii depărtate, de exemplu în franceză: „donner un coup d'épée dans l'eau”. Dar, cum expresiile au în majoritatea cazurilor la origine un fapt real sau măcar posibil în realitate, ar trebui să ne imaginăm chiar acțiunea de „a da cu o bită într-o baltă” la originea acestei expresii. Și s-ar putea să descoperim că o astfel de treabă nu e totdeauna inutilă! Așa cum ne-o dovedește o altă expresie: **a pescui în apă tulbure**.

Dar există la români o **botă**, un vas de lemn cu care se duce apa la cîmp sau, în anumite zone ale țării, un fel de putină. **A da cu bota în baltă**, ca faptă zadarnică și nepotrivită, ar merge atunci foarte bine cu **a căra apă la riu (la fîntînă)**. Să mai adăugăm în treacăt că, atât pentru **botă**, cât și pentru **baltă** etimologia trimite la substrat, ceea ce poate atesta o mare vechime a expresiei.

Comentariile noastre s-au referit cu precădere la expresii fixe populare, pentru că în special acestea — prin vechimea și circulația lor — conservă cuvinte și forme vechi ori ascund explicații, uneori nedescoperite de dicționar. Un ultim exemplu poate întări această afirmație.

Pentru **deșănțat**, cu derivatul regresiv **deșănța**, dicționalele dau o „etimologie necunoscută”. Avem însă o expresie culeasă de Zanne din mediul rural care spune despre vreun obiect sau o faptă ieșite din comun că „e un lucru de șanț”. Semnificația este simplă: a ieșit din normal, din drumul drept, și a dat... în șanț! Aceasta trebuie să fie și explicația asocierii cu reacția oamenilor aflați în prezența unui lucru „de șanț”, ca la Dosoftei: „Minuînd pre mulți cu ciudesele și cu șanțurile” sau la Alecsandri: „Rideți, domnia voastră? Vă pare de șanț?”

Multe s-ar mai putea spune! Dar alpinistul a obosit, prăpăstiile sînt amețitoare și... s-ar putea rupe pioletul. Să revenim deci la siguranța șesului așternut cu... etimologii sigure!

Două poeme de CHARLES BAUDELAIRE în tălmăcirea lui ION HOBANA

Albatrosul

*Adeseori matrozii, cu gînd să mai petreacă,
Prind albatroși, ai mării nemăsurați lăstuni,
Nepăsători tovarăși de drum, urmînd în joacă
Alunecarea navei pe-amarele genuni.*

*Abia dacă-i așază pe legănata punte
Și regii înălțimii, cu-n aer nou, sfios,
Aripile lor albe le lasă, parcă frînte,
Ca niște vîsle grele, să măture pe jos.*

*Cît de stîngaci se mișcă — el, ce-nfrunta
înalțul!
Ce caraghios și-urît e — el, prea frumos
cîndva!*

*Un om îl necăjește cu-o pipă scurtă, altul,
Tot schiopătînd, imită infirmul ce zbura.*

*Poetul e asemeni cu prințul înnorării
Ce zboară în furtună și-și bate joc de-arcaș;
Cînd îl cobori din slavă în vuietul ocării,
L-împiedică să meargă aripa-i de-urias.*

Moartea celor care se iubesc

*Vor fi acolo paturi cu-arome abia simțite,
Divanuri largi asemeni mormintelor, și-apoi
Ciudate flori pe rafturi, flori stranii-mbobocite
Sub ceruri mai frumoase, anume pentru noi.*

*Și inimile noastre de patimi încercate,
Arzînd pînă la capăt ca două mari făclii,
În spiritele noastre, oglinzi îngemănate,
Lumina să-și răsfrîngă îngemănat vor ști.*

*Într-o trandafirie și-albastră înserare
Vom mai schimba un fulger, ca un suspin
ce moare*

Purtînd al despărțirii prelung și trist ecou;

*Iar mai tîrziu un înger, dînd ușile de-o parte,
Prea credincios și vesel va-nusfleți din nou
Oglinzile-aburite și flăcările moarte.*

TÎNARUL ISTRATI

Taptic, de la 14 ani, viața lui Panait Istrati se va caracteriza printr-o stabilă instalare în instabilitate și pînă către 1922, anul în care se apucă **serios** de scris, așadar vreme de aproape două decenii și jumătate, regula existenței lui exterioare constă într-o foarte previzibilă imprevizibilitate.

Dat afară de la Kir Leonida, își schimbă-atît de des ocupațiile și locurile de muncă încît se poate spune că face de toate și nimic. Rătăcește de colo-colo, extinzîndu-și treptat raza hoinărelilor; de la Brăila pleacă la București, apoi la Giurgiu, la Constanța, pe urmă în Egipt, străbătînd în mai multe rînduri partea răsăriteană a bazinului mediteranean ca un Ulise fără Ithaca. Pretutindeni este un trecător, îndeletnicirile lui sînt mereu provizorii, efemere, simple soluții de supraviețuire strict biologică. Astfel, între 1898 și 1904:

- e ucenic la un plăcintar din Brăila (tot un grec: **Kir Nicola**, evocat în povestirea cu același titlu;

- ajuns, cine știe cum, pînă aproape de Galați, vrea să lucreze la cîmp, dar snopii de grîu sînt prea grei și renunță, întorcîndu-se acasă „plin de păduchi și sfîrșit”;

- este angajat ucenic la Atelierele Docurilor din Brăila, unde încearcă să învețe mai întîi mecanica, apoi lăcătușeria și cazangeria, dar e dat afară, după doi ani, pentru furt;

- intră ucenic la Pescăriile Statului — „vis și fericire” —, fără însă să stea prea mult;

- este ucenic la o fabrică de frîghii;

- este „băiat de alergătură” la o casă de export (**Casa Thüringer**);

- deprinde, în sfîrșit, meseria de zugrav de la un **meister** Petrak, om „descurcăreț și bun organizator”, șeful echipei cosmopolite de lucrători (Matei, Ițic, Serafim).

În 1906 este la Constanța, portar de noapte la un hotel; în decembrie călătorește, fără bilet și fără pașaport, ascuns pe vaporul „Împăratul Traian”, spre Egipt. Ajunge la Alexandria, la Cairo, în Grecia, de la Pireu vrea să meargă în Franța, la Marsilia, dar este debarcat la Neapole fiindcă, după obicei, călătorea clandestin și fusese prins. Aici rămîne timp de o lună. Vizitează muzeele Herculaneum, Pompei, face pe

ghidul, doarme sub cerul liber, o săptămînă se hrănește numai cu salată crudă culeasă dintr-o plantăție. Se întoarce la Alexandria (fi-rește, îmbarcat tot clandestin), hoinărește prin Egipt, ajunge la Jaffa, pe urmă la Beirut și apoi la Damasc. În 1908 este la Brăila, colaborează la publicațiile socialiste, spre sfîrșitul anului pleacă în Egipt, revine în 1909. La parte la o demonstrație socialistă, la București, este închis, judecat, în 1910 este secretar al sindicatului muncitorilor din portul Brăila. Colaborează intens la publicațiile socialiste, devine corespondent al ziarului **Dimineața** și renunță dezgustat, în urma unui incident caracteristic la acest angajament. Mai călătorește de cîteva ori în Egipt. Publică schițe și însemnări de călătorie. În 1912 este secretar al cercului de editură socialistă, dar nu suportă prea multă vreme **petelele literare ale fraților de robie**, „scrise într-un stil care te făcea să-ți iei cîmpii în 1913 pleacă în Franța, la Paris; orașul îl plictisește. Întors la Brăila în 1914, înființează mai întîi o asociație a zugravilor, apoi o fermă de porci. Se căsătorește în 1916 cu fosta nevastă a militantului socialist Ștefan Gheorghiu (mort în 1914), Janetta Maltus, „evreică inteligentă și oratoare socialistă de mitinguri, dar puțin aptă pentru creșterea porcilor”; menajul e „infernă”. În 1916 pleacă, singur, de astădată cu pașaport, în Elveția; în cîteva luni învață limba franceză citind cu dicționarul. O în-curcătură amoroasă îl aduce din nou în stare de mizerie; își cîștigă existența ca zugrav, servitor, muncitor la terasamente, pe un tractor, la o uzină de armament. Pretutindeni cară cu el „cărți, uneori un pian și totdeauna o femeie frumoasă”. E internat de Crucea Roșie americană într-un sanatoriu (suferea încă din adolescență de tuberculoză). În 1919 debutează ca publicist de limbă franceză într-un ziar din Geneva, la care este apoi angajat într-un post administrativ. În 1920 merge în Franța, mai întîi la Paris și apoi la Nisa, unde, la 3 ianuarie 1921, încearcă să se sinucidă.

O viață de om în date și fapte: omul și viața lipsesc deopotrivă din această înșiruire supra-realistă, ce putea fi încă mai stufoasă în informații, fiindcă biografia lui Panait Istrati este, sub aspect documentar, asemenea unei invincibile jungle.

S-ar zice că însuși Istrati încearcă să evadeze din cuprinsul ei. Nu se fixează, nu rămâne prea multă vreme nicăieri. Nu vrea să prindă rădăcini sau nu poate? Se teme oare de mediocritatea, presupus inevitabilă, a unui trai statornic? Are nevoie de agitație, de zgomot și furie, liniștea îl neliniștește? Mai degrabă s-ar putea spune că nu vrea să întârzie la o întâlnire importantă, decisivă. Plecărilor lui sînt precipitate și febrile, se hotărăște într-o clipă și pornește la drum imediat, fără să stea pe gînduri. Instantaneitate și urgență: e așteptat undeva? Aleargă prin lume ca și cum ar fi, se grăbește de parcă ar avea o țintă precisă și o misiune vitală de îndeplinit; însă umblă fără rost și nu obține alt rezultat decît o nesfîrșită aminare. Pleacă, se întoarce, pleacă din nou... Să fie, atunci, plăcerea de a se rupe, de a se desprinde, de a arde în urma lui toate podurile, să fie chemarea nedeslușită, cu atît mai îmbietoare, a depărtărilor, să fie fascinația necunoscutului? Istrati nu este însă un aventurier, domeniul său de acțiune este banalitatea, nu spectacolul, obișnuitul, nu extraordinarul: îndeletniciri mărunte, oarecare, lipsite de orice strălucire, universuri umile, sordide uneori, oameni pe care viața îi macină, i-a zdrobit, îi minte, îi îndobitocește. De fiecare dată cînd pleacă trebuie să-și înfrîngă sentimentele filiale și, pe măsură ce-și părăsește de mai multe ori mama și o îndurează pînă la o mortificanță resemnată prin comportamentul lui, suferința provocată de remuscări sporește și-i va determina chiar, în timp, o acută și profundă conștiință a culpabilității. Acașă revine, de altfel, periodic; și, apoi, toate călătoriile lui Istrati se încheie prost, uneori în cel mai penibil chip. Iar locurile văzute îl dezamăgesc nu o singură dată și nu într-un singur caz. Dar nu obosește. Nu renunță. Nu-l descurajează și nu-l sperie nimic. Înfruntă mizeria, privațiunile, eșecurile repetate, înfruntă „gura lumii” (forma populară a „opinie publice”) — și o ia mereu de la capăt, cu o însuflețire nedomolită și o energie inepuizabilă. Fiindcă în exaltare, în exaltări, în pasionalitate Istrati e constant: priere dacă nu arde, există întrucît este un rug aprins.

Apleca pare a fi pentru Istrati mai important decît a ajunge; odată atins, obiectivele călătoriilor lui îl deșenează, e drept că din motive diferite. E dezolat cînd vede Nilul, se plictisește la Paris, va fi dezolat cînd va ajunge pe Volga. Refugiul său este mișcarea, pentru el a trăi înseamnă a nu sta locului, a nu aparține, a nu adera: a nu se identifica. Dacă nu se oprește nicăieri, o face pentru a nu se pierde pe sine dezintegrîndu-se printr-o integrare în mediu. Se împrășteie, se risipește pelerinînd, însă numai așa rămîne el însuși: viața ca perpetuă deplasare îi îngăduie realizarea libertății în forma cea mai elementară și totodată cea mai pură. Fiind liber, nu se modelează sub

presiunea constrîngerilor și a serviciilor, nu se schimbă în funcție de circumstanțe, nu devine altul, un „altul” dintr-un șir indefinit de „alții” a căror succesiune proteică să-l dizolve eul, individualitatea, personalitatea. La începutul unui secol ce descoperă (descoperă sau inventează?) metamorfoza, alteritatea, depersonalizarea, schizofrenia socializată, multiplicarea în uniformitate, statistica totalizantă, soluția, rinocerizarea, Istrati — „hoinarul român”, „vagabondul balcanic”, sud-esticul Istrati — are insolenta de a rămîne așa cum este. Invariabil și indivizibil. Nu se transformă și nu îl transformă nimic. La 15 ani este la fel ca la 25, ca la 40, ca la 50; tot așa cum pretutindeni — la Brăila ca și la Nisa, la Paris ca și la București, la Constantinopole ca și la Moscova, în Elveția ca și în Liban — este același. Iar insolenta aceasta nu-i va fi nici înțeleasă și nici, cu atît mai puțin, iertată. Dovadă: „cazul” Istrati...

șadar, își urmează drumul, parcă lăsîndu-se cu o copilărească inconștiență în voia întîmplării. Va face, de altfel, un patetic elogiu inocenței:

„Orice copil este un revoluționar. Prin el, legile firii se reînnoiesc și calcă în picioare tot ceea ce omul matur a ridicat împotriva lor: morală, prejudecăți, calcule, interese meschine. Copilul este începutul și sfîrșitul lumii; el singur înțelege viața, pentru că ascultă de ea, și n-am să cred într-un viitor mai bun decît în ziua cînd revoluția va fi făcută sub semnul copilăriei. Ieșit din copilărie, omul devine monstru: se leapădă de viață, dedublindu-se ipocrit”.

De fapt, provoacă întîmplarea; cu inocență, fără calcul, ca și cum ar deschide o poartă vrăjită. Există la Panait Istrati (în viață ca și în operă) o adevărată strategie a întîmplătorului și o continuă vînașoară de hazard. Totul sau aproape totul în biografia lui se petrece din întîmplare; ori ca din întîmplare: prin coincidențe miraculoase, prin erupții sistematice ale neprevăzutului, prin întîlniri neverosimile în timp și spațiu. Faptele cele mai disparate se adună și se împletesc într-o rețea a cărei perfectă logică, odată pusă în valoare, împinge totul în fantastic. Analogii, corespondențe, simetrii: un fantastic uneori la limitele puerilității și a melodramaticului, dar cu atît mai neliniștitor, fiindcă totul e realitate, realitate tristă, viață.

Iată trei asemenea situații.

Unul dintre primele texte publicate de Panait Istrati în limba franceză, al doilea, mai exact, este o scrisoare deschisă adresată lui Henri Barbusse: un articol polemic în chestiunea raporturilor dintre intelectuali și muncitori. Era semnat P. Istrati, muncitor în construcții și se încheia în felul următor: „cei care ne iubesc (pe muncitori) sînt cei care știu să sufere, să sufere nu cu ideea de a face să

triumfe o cauză dreaptă, ci pentru a satisface o nevoie a sufletului lor, iar aceștia sînt puțini și ei sfîrșesc aproape întotdeauna prin a plăti cu viața lor satisfacerea acestei rare necesități. Restul e înșelătorie, platitudine și farsă". Barbusse îi răspunde cu deferență, oarecum concesiv și plictisit. Peste cîțiva ani, cînd „muncitorul în construcții” va fi devenit celebrul scriitor Istrati, relațiile dintre ei vor fi cordiale și, de altfel, sînt amîndoi, tovarăși de drum. O vreme; scurtă.

În 1919, Istrati se găsește într-un sanatoriu elvețian și, la recomandarea cuiva, citește opera lui Romain Rolland, care îl entuziasmează. Aflînd că renumitul scriitor va sta mai mult timp la un hotel în Elveția, îi trimite o scrisoare; informația era însă falsă, patronul celui hotel voia să-și facă publicitate, Romain Rolland nu stătuse acolo decît 12 ore; scrisoarea este, bineînțeles, înapoiată expeditorului. Istrati nu o aruncă, nu o pierde, o păstrează: cine ar putea spune de ce? Peste 2 ani, în ianuarie 1921, cînd încearcă să se sinucidă într-o grădină publică din Nisa, are asupra lui două scrisori către Romain Rolland: cea din 1919 și una, **Ultime cuvinte**, scrisă în ajunul născutului tentative. Prin intermediul unui ziarist care intrase din întâmplare în posesia lor, una ajunge la destinatar: era cea dintîi, din 1919. Ce a urmat, se știe (în mare)!

În 1909, în România, Istrati este arestat, închis la cunoscuta pușcărie Văcărești și judecat pentru că luase parte la o demonstrație de protest contra interdicției de intrare în țară formulată de autorități împotriva fruntașului socialist Cristian Racovski. Ajuns ulterior, prin jocul destinului și al istoriei, unul dintre activiștii de seamă ai puterii sovietice, Racovski este în 1927 ambasadorul URSS la Paris. El îi înmînează lui Panait Istrati invitația de participare la festivitățile de la Moscova prilejuite de aniversarea a zece ani de la Revoluția bolșevică, „pleacă, de altfel, împreună din Paris, Racovski fiind rechemat din post; merg pînă la Berlin cu automobilul și de aici mai departe cu trenul. În 1928, călătorind prin Uniunea Sovietică, Istrati îl întîlnește din nou pe Racovski — evident, din întâmplare! Îl întîlnește la Astrahan, scriind el însuși o carte, „o viață”, **Viața sfîntului Simion**, dacă informația dată de Istrati este exactă, deși mai plauzibil este să fi fost vorba despre contele Saint-Simon, socialistul utopic. Oricum, întîlnirea aceasta va fi avut importanța ei în scrierea **Confesiunii pentru învinși**, carte crucială pentru destinul lui Panait Istrati și poate de aceea mai mult citată decît citită și mai cunoscută din legende, interpretări, judecăți, verdicte decît direct, în limba română fiind de altfel tradusă cu un titlu complet străin de cel autentic.

ă vedem însă cum provoacă Istrati întîmplările, fie acestea banale, fie importante: o distincție inoperantă pentru el, comportamentul său fiind același în orice împrejurare. Nu le forțează. Nu intervine în mersul evenimentelor, nu le influen-

țează desfășurarea, după cum nu este totuși nici jucăria și nici robul lor; însă le obligă să se dezvăluie și să-l dezvăluie, să devină transparente și totodată să-l facă vizibil, să se reliefeze și să-l scoată în evidență: iată în ce constă provocarea. Se implică, dar nu faptic: luînd atitudine. Prin întîmplările care îi compun biografia, Panait Istrati se **verifică**. Nu întreprinde, cel mai adesea, nimic deosebit; este acolo — și altî; dar sfîrșește prin a atrage atenția asupra lui. Fiindcă livrîndu-se întîmplării și întîmplătorului cu o disponibilitate ce ar trebui să-l uzeze, să-l epuizeze, el reușește performanța de a se păstra întreg, neatins, el însuși. Acesta e, de fapt, eroismul lui. Rămîne oarecum deasupra, în afară, alături; sau, dimpotrivă, înțelege și vede, **simte** mai mult, mai adînc. Consumă întîmplările, nu este — nu se lasă — consumat de ele. Prezența lui, uneori **prea** intensă (nu i se spune, nu i se reproșează oare, în perioada activității sale în cadrul mișcării socialiste românești, că **exagerază**?!), alteori **prea** slabă (renunță ușor la activitatea de jurnalist —, este în primul rînd **neconcordanță**). Istrati se „înșurubează” greu în mecanismul lumii; mai exact, nu se potrivește acestui mecanism. Exces de implicare, depășire a limitelor unanim acceptate, sau reținere, rezervă, chiar absență: fiind în această lume, el nu e totuși pe de-a-ntregul **din** această lume.

Este, da, asemenea tuturor, o **cîrțită**; dar este — și expresia îi aparține — o **cîrțită incandescentă**.

ORGOLIUL DE A FI INTRADUCTIBIL

Mateiu I. Caragiale este, între prozatorii români, cel mai greu de tradus, ceea ce face ca măreția lui să i-o poată evalua, întreagă, doar rostitorii de limbă românească. Acest om — care își redacta în limba lui Voltaire jurnalul intim și care semna „Mathieu” în ocaziile mondene, renunțând la arhaizantul „u” decorativ al numelui de botez — a avut, în scris, orgoliul de a fi intraductibil. Orgoliu rar între prozatori, el caracterizându-i de regulă pe poeții fascinați de prozodiceștile deprinderi de odinioară.

Redactat în franceză, *Jurnalul* (1927—1935) se încheie — întimplare? Greu de crezut! — cu o memorabilă pagină scrisă în românește. Iar la finele acesteia se lasă, foșnitoare, cortina ce pune capăt convenției. „Arză-l focul București”. Vorbe de iubire (aproape drăcească), greu de transpus în altă limbă; la fel de greu ca titlul romanului matein. Într-un secol în care pină și poezia a tins să devină din ce în ce mai ușor de tradus, sint de apreciat scriitorii care se „închid” între barierele limbii lor. Ei, intraductibili, ei, condamnații la izolare și la prestigiu restrâns, înobilează limba în care scriu. Și tot ei sint cei care, uneori, ajung să-i „oblige” pe rafinați s-o învețe. Pentru *Craii de Curtea-Vechie* merită să înveți o limbă străină; mai ales pentru că, deprinzînd-o, îl poți citi apoi și pe Ion Barbu...

Scriitorii calofili ridică întotdeauna probleme traducătorilor: mai radical fiind, Mateiu Caragiale nu le dă nici o șansă. Cunoșcînd toate registrele limbii noastre, distilîndu-i aromele tari și recombîndu-le, el a creat, practic, o nouă limbă, cea *mateină*, care e greu de tradus și în românește. Căci traducerea ar însemna, mai ales în acest caz, trădare.

ION BARBU

Protocol al unui club Mateiu Caragiale

(fragment)

*„Vis al galeșei Floride și-al ostroavelor Antile,”
Cupă limpede! Ești numai arta marelui Mateiu.
Inima rămîne-această moartă, între reci feștile,
Fumegînd pe Curtea Vechie, la Pangar, într-un bordei.*

*Nu străina frumusețe, bunul plac și veresia,
Însă schimnica-impăcată și făcliile ce ard!
Trupul scade sub velințe, sufletul e în Rusia,
La un orb mormînt de raze, prins în Cavalerul Guard.*

*— Ce închide orchideea, ce ne sunt acele Indii
Mările creole unde bîntuia piratul Kidd?
Consimțind o plecăciune insulelor hiacintii,
Cartea Crailor la fila cea mai turbure-o deschid*

*Acoló, ca de cutremur, saltă slova mateină,
Sub lucrarea Corcodușei, „aspra floare de maidan”.
În vis mut gabrovenimea cumpănește în ruină,
Zveltă, surla Judecății lasă-o umbră pe cadran.*

*— Dreaptă pravilă, dar zumzet de vestiri răsăritene,
Ființa noastră se clădește cu scriptura ta, Mateiu!
Prim și ultim Caragiali, ca o boltă de antene
Te alegem viu din vîntul despletitelor idei.*

În anul în care scriitorul ar fi împlinit un veac de (aparentă) singurătate, am crezut util să reamintim celebrul *Protocol* barbian scris pentru un club care, nefuncționînd, există.

Limba mateină începe să fie deprinsă, făcînd inutile traducerile.

Orgoliul scriitorului a triumfat.

MIRCEA SCARLAT

[...] Neogoe Basarab compară rolul minții care ține în orizontul ei de cunoaștere și de folosire toate puterile omului, cu un steag în mijlocul luptei. El îmbină rolul minții în păstrarea echilibrului personal, cu rolul omului în păstrarea unei coeziuni pe plan social, sau înfățișează importanța echilibrului personal pentru viața socială, care e cu atât mai mare, cu cât un om are o poziție de mai mare răspundere în societate. Această concepție proprie Răsăritului e cu totul deosebită de cea a Occidentului, unde individualismul, produs a tot felul de pasiuni, fiind contrar echilibrului personal, e contrar și coeziunii sociale, sau indiferent la păstrarea și promovarea acestora. În mod deosebit a avut nevoie de un astfel de echilibru poporul nostru, care ca popor nu prea mare și așezat în calea tuturor răutăților din Răsărit și din Apus, și-ar fi riscat prin porniri unilaterale și prin acțiuni pripite, însăși existența sa.

Iată învățătura lui Neogoe Basarab despre echilibrul personal, absolut necesar coeziunii sociale:

„La domnul înțelept, toate cugetele și socoteliile lui sînt bune. Căci minte stă în trupul omului drept, ca și cum stă steagul în mijlocul războiului și caută toată oastea la steag, și pînă stă steagul în război nu se cheamă acel război biruit. Măcar de are și năvală grea spre sine, ei toți caută spre steag și se adună toți împrejurul lui. Iar dacă cade steagul de aci toate oștile se risipesc și nu se știe unul cu altul cum fac și încotro merg. Așisderea iaste și domnul: pînă stă mintea lui într-însul întreagă, toate oștile se strîng împrejurul lui și caută la el, ca și împrejurul steagului... Iar dacă slobozește domnul trupul său spre curvie și spre beții și spre alte lucruri rele... dacă se lipsește de minte, iar din trupul celui domn nici un lucru bun nu vei vedea, nici el nu va mai avea nici o cînstă de la slugile lui, nici de la alți domni care vor fi împrejurul lui, ci va fi numai de rîs și de ocară. Că pînă

ECHILIBRUL SUFLETULUI ROMÂNESC

stătu steagul lui, și ei toți stătură împrejurul lui și toți căutau lui; iar dacă căzu steagul, decii ei fugiră toți și nu știură unii de alții unde s-au dus și ce s-au făcut”.

Echilibrul, ca act continuu de conștiință cuprinzătoare și de voință, e o cumpănire între aplecarea exclusivă într-o parte sau în alta. Poporul român îl socotește pe omul aplecat într-o parte lipsit de mintea întreagă. „E cam într-o parte”, are sensul: e cam nebun. E „cam într-o ureche”, are sensul că respectiva persoană nu ia seama la tot ce i se spune, ca să-și facă judecata pe baza tuturor elementelor variate și contradictorii ale realității date. Amîndoi aceștia sînt lipsiți de echilibru. Redînd în alte cuvinte lipsa „minții întregi”, românul spune de un om purtat unilateral de o pasiune: „nu e în toate mințile”, iar aceasta înseamnă nebun, sau furios. Pe cel ce e luat în stăpînire în mod unilateral de o pasiune, îl numește „apucat”. Toate aceste expresii conțin însă nu numai o caracterizare a individului în sine, ci și o caracterizare a raportului individului cu societatea. Ele indică un om „cu care nu te poți înțelege”, care lucrează „de capul lui”, nu se sfătuiește cu alții, nu ține seama și de părerile lor, care îi atrag atenția asupra altor aspecte ale realității, ușurîndu-i o judecată și o faptă echilibrată. De aceea toate expresiile amintite indică nu numai o deficiență în raport cu dreapta judecată, sau cu gîndirea corectă, care ține seama de toate elemen-

tele situației, ci și o deficiență de ordin moral: omul acela e „nebun”, pentru că nu e bun, pentru că ceea ce face el nu e folositor sau bun pentru societate și pînă la urmă nici pentru el. „Nebunia” nu e numai o deficiență mintală ci și una morală, sau un dezacord cu comunitatea. Desigur, e vorba de o nebunie care încă nu e osîndită, căci nu implică o manifestare conștientă și voluntară. De aceasta, societatea se apără mai ușor.

Dimpotrivă, omul „cuminte” sau omul care face orice lucru „cu minte”, adică folosind mintea, mintea întreagă, e în același timp un om al ordinii morale, un om care nu produce dezordine prin răul pe care-l face, lucrînd „de capul lui”. E un om bun, precum „cel lipsit de minte” e și un om al dezordinii morale, un agent dizolvant al comunității. Omul „cuminte” le face toate bine, în acord cu comunitatea, spre mulțumirea tuturor, precum „cel lipsit de minte” le face toate anapoda și cu efecte rele. „Mintea” are la noi mai mult decît în spiritualitatea bizantină un înțeles nu numai intelectual, ci și moral, voluntar. Nu e simpla inteligență, ci voința de a rămine într-o ordine morală, în bune relații cu toți oamenii, cu societatea, într-un echilibru personal și social. Omul „cuminte” e omul întreg, omul adevărat, comunitar, omul „cumpănit”. Mai mult decît în spiritualitatea bizantină, mintea e considerată identică cu spiritul uman și

drept cirmaci al omului, dar și mijloc de acordare a lui cu comunitatea, cu ceea ce o menține.

Pornirea de a ține cumpăna între pornirile unilaterale merge mină în mină cu capacitatea de a intui punctul de incidență, de convergență între ele. Am numit această capacitate subtilitate, căci pentru sesizarea acestui punct se cere o mare și subțire putere de pătrudere. Acel om nu se grăbește să se pună în relief prin nici o notă unilaterală, pasionată. El se caracterizează prin finețea lui aproape neobservată, în literatura spirituală bizantină, atât de bogat tradusă și de frecvent în perfectionat folosită în trecutul nostru, această capacitate subtilă de a intui punctul de incidență a tuturor pornirilor și puterea de a lucra conform lui prin reciproca lor frinare, se numește „dreapta socoteală”, sau discernământ, distingere. Acest punct foarte mobil, în funcție de împrejurările mereu schimbătoare, cere să fie aflat de fiecare dată din nou. Odată e bine ca omul să vorbească, altă dată să tacă; același cuvânt, odată e bun, altă dată e nepotrivit. Omul echilibrat intuiește momentul când trebuie să facă un lucru sau să nu-l facă. Dar mai ales el intuiește ce trebuie să vorbească și să facă de fiecare dată, ținând seama de un complex de împrejurări. Omul echilibrat ține seama în judecata și în hotărârea lui de a acționa nu numai de cumpăna între pornirile lui variate și adeseori contradictorii, ci și de toți factorii situației momentane și viitoare, pentru a găsi punctul de incidență între toți acești factori și interesele superioare ale tuturor. Se manifestă aici un realism treaz în cunoașterea largă a situațiilor, a urmărilor fiecărei acțiuni; dar întrucât acest realism e pus în slujba binelui, sau al comunității, el nu e un realism cinic, ci unul nobil, un realism generos, urmărind nu simplu satisfacerea intereselor individuale, ci și încadrarea acestor interese într-un bine de obște. Un

scriitor foarte citit de practicanții și îndrumătorii vieții spirituale din Răsărit, care a întrunit în personalitatea sa latitudinea și poate latinitatea din părțile noastre — căci se socotește că e originar din Scitia — cu spiritualitatea bizantină, consideră acest discernământ ca suprema virtute: „Vreau să vă vorbesc despre bunul cel mai ales, care este puterea discernământului sau „dreapta socoteală”. Au fost oameni cu virtuți excepționale și totuși s-au prăbușit în cele mai grave greșeli. „Ce i-a făcut pe aceștia să rătăcească de la calea cea dreaptă? Nimic altceva, după judecata și părerea mea, decât că n-au avut darul discernământului. Căci acesta învață pe om să se păzească de ceea ce trece măsura în amîndouă părțile și să meargă pe calea împărătească. El nu lasă pe omul spiritual să fie furat, prin înfrînarea peste măsură, de cele de-a dreapta, dar nici să fie atras, prin nepăsare și molesire, de cele de-a stînga. Darul acesta al discernământului este un fel de ochi și de luminător al sufletului”. El luminează ființa noastră și toate cele din jurul nostru. Fără el umblăm în întunericul singularității și cădem în prăpastia tuturor pasiunilor individualiste, lipsite de lumina orizontului larg al comuniunii.

Spiritul românesc își dă seama că trebuie să pună o măsură fiecărei puteri, fiecărei tendințe, căci altfel se dizolvă, devine haotic, își pierde identitatea. Dar în același timp e dornic de o perfecționare la infinit. Satisfacerea peste măsură a unei porniri le anulează pe celelalte și dizolvă însăși persoana a cărei pornire este. Echilibrul nu-i absența experienței indefinitului, ci experiența acestui indefinit sau infinit ca o complexitate proprie niciodată deplin pătrunsă și ca țintă niciodată deplin actualizată; este experiența armoniei proprii și a armoniei cu toate, totdeauna perfectibilă, experiența că infinitul se lasă împărțit într-un mod propriu,

într-un progres treptat, la care participă întregul ființei ca o sinteză a tuturor componentelor ei, în descoperire neîncetată.

Poporul nostru a fost un popor „cuminte”, s-a silit să facă uz de „mintea întreagă”. El nu s-a lăsat în voia pasiunilor, acțiunilor pripite, a aventurilor nesocotite. El a avut darul de a da cu ușurință la o parte perdeaua amăgitoarelor ispite, ale acțiunilor și pornirilor precipitate, vraja inconsistentă a vorbelor frumoase care-l îmbiau la asemenea acțiuni, sau la renunțarea la stăpînirea de sine. Ochiul treaz, larg și nuanțat văzător, al discernământului, i-a stat mereu de veghe și i-a dat mereu putere să se stăpînească, puterea de a nu se aventura în nesiguranța cețurilor sentimentale sau pasionale. Aceasta nu înseamnă că n-a fost în stare de acțiuni rapide și viguroase cînd intuiția îi arată că a sosit momentul potrivit și decisiv pentru ele, momentul indicat de istoria ireversibilă a unei șanse pentru fiecare împlinire, pentru realizarea marilor idealuri, pentru ieșirea dintr-o situație devenită insuportabilă, pentru apărarea ființei sale, pentru crearea unei situații mai bune. Cînd a simțit că un moment are aspra lui accentul indicator al lui „acum ori niciodată” pentru o anumită acțiune, el n-a mai stat pe gînduri pentru a porni imediat la acea acțiune. Această intuiție este și ea manifestarea capacității lui de discernământ. Dar nici ea n-a fost lipsită de o anumită pregătire.

Acest echilibru, explicabil printr-o subtilă sau ascuțită intuiție a ceea ce e potrivit locului și timpului, a fost una din puterile principale care a conservat poporul român într-un teritoriu peste care au trecut atîtea răutăți, sau care a fost atît de continuu rîvnit. Prin această intuiție și prin echilibrul cu care s-a pregătit pentru ea și s-a conformat ei, el s-a strecurat printre greutăți în mod diplomatic cînd nu se putea altfel, sau le-a înfruntat cu vitejie cînd trebuia și putea face aceasta cu succes.

„CU OCHII DESCHIȘI“

Convorbirile de-a lungul mai multor ani ale Margueritei Yourcenar cu Matthieu Galey, critic literar și gazetar, au apărut la Paris, la editura „Le Centurion”, în 1980, scurtă vreme de la alegerea ilustrei scriitoare ca membră a Academiei franceze, la 6 martie 1980. După cum declară în **Prefața** sa, interlocutorul și-a redus la minimum intervențiile pentru a-i lăsa scriitoarei timpul cel mai întins cu putință desfășurării propriilor gânduri și mărturisiri. Titlul însuși al acestei captivante cărți reia ultimele cuvinte ale împăratului și ale **Memoriilor lui Hadrian**: „Să încercăm să pătrundem în moarte cu ochii deschiși...”

Cele treizeci de capitole ale cărții înfățișează, fără a recurge la o dispunere livrescă, biografia, opera și gândurile Margueritei Yourcenar despre lumea contemporană și gravele ei probleme. Selecțiunea propusă aici cititorului a fost operată cu precădere din cea de a treia parte. Au fost păstrate titlurile originale ale capitolelor din care s-au extras fragmentele traduse. Ne-am străduit ca antologarea să nu altereze spiritul și sensul general al opiniilor autoarei.

Desigur că unele dintre acestea sînt controversabile și neîndoiește această este funcția lor intenționalitate. Nimeni nu poate da rezolvări globale și definitive realităților care în multe privințe au și scăpat de sub controlul oamenilor. Tot timpul trebuie să fim cu ochii deschiși. Unul din pericolele majore este cel nuclear. Deși Marguerite Yourcenar se declară neinteresată de domeniul politicului (în sensul politicii interne), trebuie subliniat faptul că doar pe cale politică poate fi dezamorsată catastrofa ce amenință planeta prin izbucnirea unui război atomic. Din acest motiv am și plasat la începutul prezentei antologii rîndurile despre „apolitic”; va ieși astfel în evidență necesitatea politicului în evitarea războiului ce ne pîndește. Marguerite Yourcenar nu și-a propus să ofere soluții eficiente în politica internațională pentru că nu are nici pregătirea, nici experiența necesară discutării acestor chestiuni. Neatingerea domeniului este o recunoaștere tacită deopotrivă a dificultății și complexității lui ca și aceea a necalificării autoarei.

Reținem însă ca deosebit de realistă, printre altele alte gânduri sincere și profunde, ideea că spre a preveni catastrofa ecologică omul trebuie să reînvete a trăi pentru a putea să mai trăiască pe pămînt. În această privință fiecare din noi trebuie să fie un element activ și optimizator. Austeritatea vieții fizice va deveni în mod obligatoriu echivalentul libertății sociale. Marguerite Yourcenar ne oferă în aceste pagini un model de înțelepciune practică, valabil nu numai pentru vîrstnici, ci propune măsuri dintre cele mai simple privind educația tineretului de oriunde.

Cele ce urmează constituie încă un prilej de serioasă meditație asupra viitorului omenirii, dacă ea va afla cum să și-l făurească atît cît mai este timp.

DE LA ORIENT LA POLITICĂ

— Nu veți afla o noutate atrăgându-ne atenția că orice persoană care afirmă că este apolitică, este în general o persoană de dreapta.

— Lăsați-mă să cuget la această afirmație prea categorică pentru a mi se părea acceptabilă... Atare formula dovedește pur și simplu că ideologia de stînga este pentru moment mai puternică decît politica de dreapta, sau se străduiește să fie. Orice minoritar pare apolitic grupului majoritar în mijlocul căruia se află. Pentru Mussolini orice scriitor care nu adera la politica sa imperialistă era neîndoielnic un „apolitic” anarhist.

Așa se face că oamenii utopiei „de stînga” au prea deseori naivitatea credincioșilor primelor timpuri ale creștinismului, convinși că soluțiile lor sînt în chip necesar bune și vișind, ca toți credincioșii, la un fel de paradis mereu de neatîns în final, deoarece omul este imperfect și nici un vis de perfecțiune nu poate fi nici pe jumătate realizat fără a stîrni deopotrivă violența și greșala.

Nu spun că atare visări utopice sînt rele pentru că sînt de stînga, spun că sînt rele fiindcă sînt transformate în formule goale. În fond sînt convinsă că nu există regim politic care să nu poată fi perfect, dacă omul care-l aplică este perfect și tot perfecți sînt și cei care-l acceptă. Un comunist ideal ar fi divin. Dar și un monarh luminat, așa cum îl dorea Voltaire, ar fi deopotrivă divin. Numai că unde sînt? O monarhie cu un rege sublim ce ar fi capabil să se înconjoare de consilieri sublimi, perfect! Arătați-mi. Aici se înșeală monarhiștii, dacă astfel de oameni mai există. Ei nu văd că regele lor ar recurge de îndată la echivalenții domnilor Giscard d'Estaing sau Mitterrand pentru funcția de prim-ministru și că la oficiul poștal s-ar afla același funcționar, ori sosia sa. Capitalistul tehnocrat care pretinde că va aduce fericirea pe pămînt prin procedeele sale de ucenic vrăjitor mi se pare, dealtfel, că aparține aceleiași specii. Vremea etichetelor politice cred că este depășită sau trebuie depășită.

— Dar în acea vreme, imediat după Frontul Popular, în momentul în care numeroși scriitori au devenit dintr-o dată „angajați”, Gide, Malraux, Bernanos, și chiar Mauriac, care a fost poziția dvs.?

— Indiferentă. Stăteam atît de puțin în Franța încît aceasta-mi părea mai depărtată decît Spania, mai depărtată decît Grecia. Desigur, în acele timpuri, un Malraux, de pildă, a cheltuit o imensă elocință, dar în această elocință eu simțeam retorica. Mi se pare că niciodată n-a fost foarte sigur de sine înainte de a-l întîlni pe de Gaulle. Se simțea tot timpul că

Cuceritorii, că anarhismul politic al lui Malraux constituia adevăratul său fond.

Din unele puncte de vedere îl admir mult pe Malraux, dar niciodată nu mi-a făcut impresia unui om convins; era un mare actor. Iar către sfîrșit, acest lucru suna cam a gol. Se simte în **Antimemorii**. Niciodată aici nu poți deosebi adevărul de fals, el însuși neținînd să fie deosebit și nemaideosebindu-l el însuși. În **Tăierea stejarilor** (les chênes qu'on abat) este cu neputință să afli cine întreabă și cine răspunde. Este Malraux peste tot și totdeauna, dealtminteri deseori superb. Angajările lui de stînga, apoi angajarea sa alături de General păreau o magmă de cuvinte, care se forma și se reforma aidoma norilor la apusul soarelui.

O PARANTEZĂ

— ...Cînd ați sosit în Statele Unite?

— În noiembrie 1939, în vremea „bizarului război”, dar nu era prima mea vizită în America; petrecusem aici cîteva luni de iarnă și de primăvară în 1937—1938. Apoi m-am întors în Italia. Aveam o casuță la Capri. Acolo începusem **Lovitura de grație**; am terminat-o la Sorrento, cu puțin înaintea crizei de la München. De acolo am plecat în Germania și Austria — spectacolul nazismului, văzut de aproape, era cumplit — apoi am revenit în Grecia unde scontam să trăiesc. Aveam de gînd să mă statornicesc acolo pentru totdeauna. Numai că am fost chemată în Franța, pentru diverse motive, în august, adică sosisem tocmai pentru declarația de război. Am ezitat. M-am dus chiar să-l văd pe Giraudoux, care n-avea nimic să-mi ofere în Grecia, nici măcar cea mai neînsemnată conferință de ținut, cel mai mic post cultural, iar în ce mă privește nu mai dispuneam de mijloace spre a mă reîntoarce. Atunci mi-a scris Grace Frick care tocmai căpătase un post universitar la New York și pe care o cunoșteam de aproape doi ani; „de ce nu vii?” Am plecat la New York, socotind că voi rămîne acolo șase luni...

— Și ce-ați învățat de la studenții dvs.?

— ...Trebuie să spun că nu-mi plăcea să predau deoarece îmi păstrasem obiceiurile, învățată să-mi dospesc încet gîndul: îmi plăcea să citesc fără a avea drept scop imediat de a trece altora conținutul lecturilor mele. Îmi plăcea să-mi fac planuri, să mă gîndesc la ce voi scrie odată, poate, dacă îmi va fi dat să trăiesc.

Mai exista apoi și rutina muncii, care era grea, cu atît mai mult cu cît locuiam departe și-mi trebuiau două-trei ore de autobuz sau de tren, în vagoanele supraaglomerate din vremea războiului, pentru a ajunge la New York; pe de altă parte stîmbeam în chip foarte stînjecitor aspectul factice al educației americane.

Știința nu le era cituși de puțin transmisă studenților. Mi-am dat seama că ajungeau la cultura așa-zis superioară cu un bagaj mult prea sărac de informații, încît totul rămînea foarte vag, plutitor. Li se vorbea despre teatrul chinez, dar mulți din ei nu-l citiseră pe Shakespeare nici pe Bernard Shaw. Pe un profesor l-am auzit spunînd că științele naturale se demodaseră; pe un altul că astronomia era lipsită de importanță (bineînțeles că aceasta se petrecea înaintea explorărilor spațiale) prin comparație cu fizica nucleară. Erau deseori neștiutori din pasiune pentru modă. Nimic care să-ți îngăduie să clădești mai tîrziu nu era destul de solid așezat la acești adolescenți.

— **Credeți că dacă ați fi practicat atare profesie în Europa ați fi fost mai mulțumită?**

— Nu știu, deoarece cunosc foarte puțin mediul educațional din Europa. Aș fi suferit probabil, dimpotrivă, din pricina programelor prea rigide, de pe urma unui respect exagerat față de un anumit intelectualism care nu e neapărat mai autentic, nici mai bun. În vreme ce aici, în America, un elev care ar fi vrut cu adevărat, ar fi putut învăța și realiza totul.

Le spuneam acest lucru foarte des, dar tot-mai pentru acea se arătau prea puțin dispuși să riște. Acești americani păcătuiau printr-un fel de dorință de înregimentare, în ciuda aparentei lor libertăți... Mulți dintre studenții mei din acei ani nu știu ce să facă cu libertatea lor. Din lipsă de pasiune. Sînt foarte șocată de lipsa de pasiune și cred chiar că violența este la americani consecința unei lipse de pasiune. Deoarece foarte puțini oameni doresc într-adevăr să facă ceva cu dăruire, violența devine un derivativ...

Am vorbit mai sus despre defectele educației americane, care sînt considerabile. Trebuie să ne gîndim însă și la aptitudinea pe care o au mulți americani (aptitudine mai mare decît a noastră) pentru treburile publice, pentru voluntariatul umanitar sau filantropic, pasiunea cu care îmbrățișează cauzele minoritare, activismul în cel mai bun sens al cuvîntului. Nu conținesc a-mi exprima satisfacția, aici și oriunde, că în ciuda greșelilor uneori fatale ale politicii și instituțiilor, în ciuda prejudecăților socotite valabile și a modelelor ori a preferințelor prefabricate, unele ființe (sau atîtea ființe? N-am numărat.) dau dovadă, în fiecare generație, de virtuți și merite umane. Dealtfel am regăsit și verificat aceleași impresii în Parisul anului 1968. Totul este însă în neconțință schimbare.

— **Dar să revenim la America anului '40. Locuții în împrejurimile New York-ului și neîn-dolelnic erați în acel moment în fața unor opțiuni politice.**

— Abia dacă erau opțiuni; te hotărai spontan. M-am înscris imediat în rîndurile lui de Gaulle. Văzusem Germania înainte de război și am găsit-o cumplită și sinistrală; în consecință n-am fost niciodată victima acelui gen

de miraj pe care atîția oameni... Céline, de pildă, sau Jaloux l-au văzut (pentru a cita doi scriitori de factură foarte diferită) și pe care un anumit număr de persoane cunoscute de mine în Franța au crezut că-l văd. Montherlant de asemenea, alt exemplu. Cunoșteam însă prea bine Germania ca să am iluzii.

Francezii habar n-aveau. Trebuie să ne amintim de felul naiv cum vorbeau despre atare lucru; își închipuiau că Hitler aducea ordine, în vreme ce o grosolană dezordine domnea în mijlocul autoritarismului, precum se întîmplă atît de des. În general, dictaturile se caracterizează printr-o grosolană dezordine.

O INSULĂ ÎN AMERICA

— Totdeauna mi-au plăcut insulele. Am îndrăgit Eubee, am îndrăgit Egina, am îndrăgit Capri — mult mai puțin turistică decît se spune, atunci cînd trăiești într-un colț pierdut. Fiecare insulă este o mică lume în sine, un mic univers în miniatură. Vedeți cită lume cunoști aici. Dacă aș fi locuit un apartament la New York n-aș fi cunoscut nici a zecea parte din oamenii pe care îi cunosc în această insulă din Maine. Și apoi marea aerisește totuși. Ai sentimentul că te afli pe o frontieră dintre univers și lumea oamenilor.

— **Cînd ați sosit pe această insulă?**

— În 1942, cred. Ca toată lumea, am așteptat mai întîi zi de zi, la New York, momentul reîntoarcerii în Europa. Apoi, lucrurile întîrziînd, un prieten american care închiriasse o vastă locuință sumar mobilată într-un sat aflat foarte aproape de aici ne-a invitat, pe Grace Frick și pe mine, să petrecem vara cîteva săptămîni pe această insulă din Maine pe care nu o cunoșteam.

Comparat cu infernul New York-ului, locul mi s-a părut atît de frumos încît ne-am apucat să căutăm o casă. Grace, care călărea foarte bine, își petrecea vacanțele pe cal. În ce mă privește, călăresc destul de prost, dar am păstrat totuși o amintire deosebită unor raite călare făcute în împrejurimi. Trebuie spus că pe atunci nu exista alt mijloc de comunicație din pricina lipsei de benzină, iar Grace era cunoscută în sat drept „doamna călare care caută o casă”. Am reușit să găsim una în 1949, dar de fapt în ea nu ne-am instalat decît mai tîrziu. Și totuși aici am, terminat **Memoriile lui Hadrian**.

— **În ce măsură opera dvs. a fost influențată de acest mediu?**

— Mă gîndesc că dacă aș fi rămas în Europa sau chiar dacă m-aș fi întors în 40 în Grecia, m-aș fi atașat din ce în ce mai mult de aspectele formale ale literaturii, deoarece mediul în care trăiam era prin excelență literar și aș fi fost mai legată de trecut, căci așezările și

ele erau cu toate legate de legendele antice. Sosită aici și pusă în fața unei realități cu totul diferite, masive și amorse, schimbarea mi-a fost, cred, într-o oarecare măsură foarte utilă... Aici am început să mă interesez din ce în ce mai mult de mediul natural, de arbori, de animale... Mi-am făcut o filosofie, dacă pot folosi acest cuvânt solemn, conform căreia nu cumpăr niciodată nimic fără a mă întreba dacă în fond nu m-aș putea lipsi. De ce să mai măresc îngrămădeala din lume? Dealtfel aș putea părăsi totul fără nici o dificultate. Mi-ar părea rău de păsări, de Iosif, veverița, și atât. Oriunde mori, mori pe o planetă.

SINGURĂTATEA, PENTRU A FI UTILĂ

— Chiar dacă în viață se află neincetată învățată de personajele sale, scriitorul este în principiu, prin natură, un singuratic. Sinteți și dv.?

— Toți sintem singuri, singuri în fața nașterii (cît de singur trebuie să se simtă copilul ce se naște!), singuri în fața morții; singuri în timpul bolii, chiar dacă sintem bine îngrijiți; singuri la lucru, căci chiar în mijlocul unui grup, chiar la banda rulantă, precum ocașii sau muncitorul modern, fiecare lucrează singur. Nu consider însă că scriitorul este mai singur decît altă ființă. Iată, de pildă această casuță: aproape continuu are parte de un du-te-vino de ființe, ca și cum ar respira! Rareori în viață m-am simțit singură și încă niciodată cu totul. Sint singură la lucru, dacă singurătatea înseamnă să fii înconjurată de idei sau de ființe zămislite de propriu-ți spirit; sint singură dimineața, foarte devreme, cînd privesc zorii de la fereastră sau de pe terasă; singură seara cînd închid ușa casei, cu ochii la stele. Ceea ce înseamnă că în fond nu sint singură.

Dar în viața de toate zilele, repet, depindem de ființe care depind de noi. Am mulți prieteni în sat; persoanele cu care mă ajut și fără de care mi-ar fi greu să rezist în această casă, în realitate destul de izolată, lipsită cum sint de timp și de forță fizică necesară spre a face față tuturor treburilor din interior și din grădină — îmi sint prietene; dacă n-ar fi așa n-ar avea ce căuta aici. Nu concep a te considera achitat față de o ființă fiindcă i-ai dat (sau ai primit) un salariu, ori, ca în orașe, pentru că ai obținut de la aceasta un obiect (să spunem un ziar) în schimbul citorva bănuți, sau alimente în schimbul unei hîrtii de mică valoare. (Dealtminteri aceasta este ideea de bază din **Oborul visului**: o monedă trece din mînă în mînă, însă deținătorii ei succesivi sint singuri). Tocmai asta face să-mi placă viața în orașele foarte mici sau la sat. Băcanul, cînd vine să-și aducă marfa, ia cu mine un pahar de vin sau de ci-

dru, dacă are timp. O boală în familia secreta-rei mele mă neliniștește ca și cum persoana bolnavă, pe care n-am văzut-o niciodată, mi-ar fi rudă; pentru femeia care-mi face menajul nutresc atîta stimă și respect ca pentru o soră. Vara, copiii de la grădiniță vin uneori să se joace în grădină; grădinarul proprietății din față este un prieten care mă vizitează cînd e frig ca să bea o ceașcă de cafea sau de ceai. Bineînțeles că există, în afara satului, prietenii bazate pe gusturi comune (anume muzică, anume pictură, anume cărți), pe opinii ori sentimente împărtășite, prietenia însă, indiferent de diversele ei motivații, mi se pare că se naște mai ales dintr-o simpatie spontană, al-teori încet dobîndită, față de o ființă ome-nească aidoma nouă și din obișnuința de a ne ajuta unii pe alții. Cînd primești multe ființe, nu ești niciodată ceea ce se cheamă singur. Clasa (cuvînt detestabil pe care aș vrea să-l văd suprimat ca și pe cel de castă) nu con-tează; cultura, în fond, foarte puțin; desigur, nu spun aceasta pentru a coborî cultura. Nu neg nici fenomenul denumit „clasă”, dar fiin-tele îl transcend neincetată.

— ...Prin ce poate fi un scriitor util?

— Orice scriitor este util sau dăunător, una din două. Este dăunător dacă scrie fleacuri, dacă deformează ori falsifică (chiar fără ști-ință) spre a obține un anumit efect sau un scandal; dacă se conformează fără convinge-rea unor idei în care nu crede. Este folositor dacă face să crească luciditatea cititorului, de-barasîndu-l de timidități sau prejudecăți, fă-cîndu-l să vadă și să simtă ceea ce cititorul n-ar fi văzut nici simțit fără el. Dacă scrierile mele sint citite și dacă unei persoane, uneia singure îi sint de oarecare folos, fie și numai pentru un moment, mă consider utilă. Și cum cred în durată infinită a tuturor pulsațiilor, cum totul se înlanțuie și se regăsește sub altă formă, această utilitate se poate extinde destul de mult în timp. O carte poate dormi cincizeci de ani sau două mii de ani în colțul unei biblio-teci și deodată o deschid, descoperind acolo minunății sau abisuri, un rînd ce mi se pare că n-a fost scris decît pentru mine. Prin aceasta scriitorul nu se deosebește de ființa ome-nească în general: tot ceea ce spunem, tot ceea ce facem are un mai mare sau mai mic ecou. Trebuie să încercăm a lăsa după noi o lume ceva mai curată, ceva mai frumoasă de-cît înainte, chiar dacă ea nu este decît o curte dosnică ori o bucătărie...

DESPRE SCRITORI ȘI ÎNȚELEPȚI

— ...Ca peste tot, dealtfel, progresul (cu alte cuvinte creșterea imediată a bunăstării

omenești) sau chiar menținerea stării de lucruri prezente depinde de structuri din ce în ce mai complexe și din ce în ce mai fragile. Ca și umanismul ușor beatizant al burghezului de pe la 1900, progresul în flux continuu este un vis ce aparține trecutului. Trebuie să rein-vățăm a iubi condiția umană așa cum este ea, să-i acceptăm limitele și primejdii, să ne re-șezăm pe picior de egalitate cu lucrurile, să renunțăm la dogmele partidelor, ale țărilor, ale claselor, ale religiilor, toate intransigente și toate deci ucigătoare. Când frământ piinea, mă gîndesc la oamenii care au făcut griul să crească, mă gîndesc la profitorii care fac să i se urce artificial prețul, la tehnocrații care i-au deteriorat calitatea — nu pentru că tehnicile recente ar constitui neapărat un rău, ci pentru că ele sînt puse pe de o parte în slujba avidității, iar pe de alta fiindcă majoritatea nu pot fi puse în practică decît cu ajutorul unor mari concentrări de forțe, totdeauna pline de potențiale primejdii. Mă gîndesc la oamenii care nu au piine, la cei ce au prea multă, mă gîndesc la pămîntul și soarele care fac plantele să crească. Mă simt deopotrivă idealistă și materialistă. Pretinsul idealist nu vede piinea, nici prețul piinii, iar materialistul, printr-un bizar paradox, nu cunoaște semnificația acestui lucru imens și divin pe care-l numim „materie”.

— **Cu alte cuvinte ar trebui schimbată mentalitatea majorității oamenilor.**

— Chiar dacă acest lucru este imposibil, trebuie încercat. În *Bhagavad-Gita* se află un pasaj în care Krișna îi spune lui Arjuna: „Luptă ca și cum lupta ar servi la ceva; muncește ca și cum munca ar servi la ceva”. Cunoașteți, desigur, mai aproape de noi, deviza lui Wilhelm de Orania: „Nu e necesar să sperii pentru a făptui”.

SĂ FIM SFINȚI CÎND DUMNEZEU E MORT

A vă urma întocmai, duce la a cere oamenilor să fie sfinți.

— Vă voi răspunde cu una din cele mai frumoase fraze ale literaturii franceze. Țineți-vă bine, ea se află la Léon Bloy: „Nu există decît o singură nenorocire, aceea de a nu fi sfinți.” Cuvîntul înspăimîntă; greșim însă. Permiteți-mi să vă reamintesc povestea celor trei școlari care s-au dus în secolul XIII în Flandra, la Ruysbroeck cel înțelept, și i-au spus: „Am vrea să fim sfinți, dar nu știm cum să facem”. Iar Ruysbroeck, prea puțin înscusit la vorbă, s-a gîndit, neîndoielnic scărpinîndu-se în cap, și a răspuns: „Sînteți sfinți, pe cît voiți a fi” (*Vos estis tam sancti sicut vultis*). De noi de-

pinde să fim mai sfinți, adică mai buni decît sîntem, tot așa cum de noi depinde, pînă ia un anumit punct, să fim mai inteligenți și mai frumoși decît sîntem.

— **Și ați ajuns la această formă de sfințenie?**

— Aș dori din inimă, deoarece cred că a se perfecționa este principalul scop al vieții. Dar veghea mea slăbește, sau voința, ori prevalează inerția sau prostia de care nimeni nu e scutit. Nu sînt în orice clipă ceea ce ar trebui să fiu. Fac cît pot mai bine, deci, foarte adesea aș putea face mai bine decît mai binele ce-l fac.

— **Este o formă de asceză care implică unele primejdii. Cea de a conferi un gen de putere de care s-ar putea abuz.**

— Într-adevăr, tocmai din această pricină înțelepciunea budistă și cea creștină atrag atenția împotriva acestui fel de „putere” care foarte adesea constituie unul din primele, dar cu totul secundar și neglijabil, rezultate ale ascezei. Este, în fond, imensa diferență dintre magie și religie, în sensul cel mai cuprinzător al cuvîntului. magia vrea să **constrîngă**; adevărata religie se întemeiază pe fervoare și dragoste.

— ...Deseori m-am gîndit la ceea ce ar putea constitui educația copilului. cred că ar fi nevoie de studii fundamentale foarte simple, din care acesta să învețe că-și duce existența în sînul universului, pe o planetă ale cărei resurse va trebui mai tîrziu să le cruțe, că depinde de aer, de apă, de toate ființele vii și că cea mai mică greșeală ori cel mai mic abuz riscă să distrugă totul. Va învăța că oamenii s-au ucis unii pe alții în războaie al căror rezultat a fost neabătut acela de a da naștere altor războaie și că fiecare țară își ajustează în mod mincinos istoria, astfel încît să-și măgulască orgoliul. I se vor spune destule lucruri despre trecut spre a se simți legat de oamenii ce l-au precedat, ca să-i admire cînd merită a fi admirați, fără a și-i face idoli, după cum nu va idolatriza prezentul sau ipoteticul viitor. Se va încerca familiarizarea lui deopotrivă cu cărțile și cu lucrurile; va ști numele plantelor, va cunoaște animalele fără a se deda oribilelor vivisechii impuse copiilor sau adolescenților foarte tineri, pretextîndu-se studiul biologiei; va învăța să dea primul ajutor răniților; educația lui sexuală va cuprinde asistarea la o naștere, cea mentală vederea grav-bolnavilor și a morților. I se vor da, de asemenea, primele noțiuni de morală fără de care viața în societate este cu neputință, instruire pe care școlile elementare și medii nu mai îndrăznesc să o practice în această țară. În materie de religie nu i se va impune nici un cult și nici o dogmă, dar i se va spune cîte ceva despre toate marile religii ale lumii și mai ales despre acelea ale țării în care se găsește, spre a trezi în el respectul și a distruge încă în fașă anumite prejudecări oribile. Va fi învățat să iubească munca atunci cînd ea este folositoare, să nu se lase prins în mrejele imposturei publicitare, începînd cu aceea ce face reclamă dulciurilor mai

mult sau mai puțin sintetice care-i vor cauza cariile și diabetul de mai târziu. Există, desigur, o modalitate de a vorbi copiilor despre lucrurile cu adevărat importante, decît a le trece sub tăcere.

SCRIITORUL ȘI SECOLUL SĂU

— Printre marile probleme ce vă interesează, pare-se că ecologia este una din preocupările principale.

— Și încă de multă vreme. Cred că m-am alertat chiar înainte ca problema să se fi impus încetul cu încetul prin intermediul ziarelor și al mediilor de informare. Spiritelor clarvătoare ea se impuse dealtminteri cel puțin de la începutul veacului. Cehov are cuvinte grele despre distrugerea pădurii rusești, iar la sfîrșitul **Atlasului de geografie istorică**, publicat de F. Schrader, în 1911, află, în chip de epilog, lucruri cumplite...

Desigur realitatea este încă și mai sumbră decît îndrăzneța să o prevadă savantul ce formula în 1911 acele concluzii de care vor fi surris tehnocrații și promotorii epocii. El nu-și putea închipui nici ploile acide, nici poluarea rîurilor și mărilor cu mercur și alte deșeuri ale industriei chimice și atomice, nici ridicarea artificială a temperaturii apei datorită uzinelor riverane. Nu prevăzuse că mai mult de două mii de specii animale vor fi exterminate pînă la sfîrșitul secolului; nu știa încă nimic despre folosirea ierbicidelor, nici despre ascunsele depozite de reziduuri atomice, pitite în locuri depărtate, cînd nu în apropierea orașelor, ori transportate secret, cu aur peșin, pentru a-și continua ciclul distructiv milenar în subsolul continentelor sărace. N-ar fi fost în stare să-și imagineze dezastrul mareelor noastre negre, rod al incursiei și cupidității, căci mai solida și mai rațională construire a petrolierelor ar fi avut drept urmare preîntîmpinarea multora din ele. Nu putea prevedea nici distrugerea stratosferelor, rarefierea oxigenului și ozonului, calota termică diminuînd lumina soarelui și făcînd să crească artificial temperatura la nivelul solului.

— Dar în ce perioadă credeți că au început atare jafuri?

— De mult. Deja Platon ne arată că Attica vremii sale devenise uscată și semi-aridă deoarece în vremea războiului peloponesiac copacii au fost tăiați pentru a prăda teritoriile inamice sau pentru construcția flotelor. Mai târziu, coasta dalmată a fost despădurită în același chip de republica Veneției care avea nevoie de materie primă pentru birnele stablopode ale lagunei și pentru corăbiile ei. De unde schimbarea climatei, sărăcirea solului etc.

Cei vechi se înșelau ca și noi. Condamnau cel puțin ceea ce numeau „lipsa de măsură”...

— Cînd a apărut această lipsă de măsură?

— Ea a crescut odată cu omul. Oriunde a avut ocazia să profite, el a făcut-o, chiar dacă uneori știa că greșește; în antichitate însă era mult mai ușor să-ți închipui că resursele planetei sînt inepuizabile. În Attica, totuși, proba contrarie fusese făcută pentru o suprafață limitată. Omul a ajuns repede să sărăcească și să usuce peisajul. Și pe cuprinsul imperiului roman marile companii bancare au pricinuit ravagii comparabile celor petrecute în secolul XIX și în vremea noastră, obligînd țărani să-și părăsească gospodăriile al căror loc a fost luat de marile exploatare.

— Într-un cuvînt, o emigrare rurală deja foarte asemănătoare cu a noastră?

— Da. Oamenii dădeau năvală la oraș, creînd un proletariat urban. Dar urmele aceluiași fenomen ar putea fi regăsite în Orientul Apropiat antic sau în Asia; de pildă, aproape de la un capăt la altul istoria Japoniei este marcată de un astfel de proces. În ce privește Roma, ea a avut crizele ei de șomaj, și-a asumat obligația de a întreține populația neactivă sau semiactivă pe cheltuiala statului, a practicat aminarea datoriilor, fluctuațiile monetare și se poate spune că a murit deopotrivă de epuizarea finanțelor, a pămînturilor cît și de invaziile barbare ori de infiltrațiile creștinismului, asupra cărora s-a insistat prea mult. A murit așa cum mor statele moderne. E de ajuns să te plimbi printre ruinele Ostiei, vechiul port al Romei, un fel de suburbie bogată la malul mării, ca să constăți că în acele case frumoase, dotate cu canalizare pentru alimentarea cu apă curentă a băilor, a grădinilor, a fin-tinilor, s-a ajuns în cele din urmă să se sape, chiar în mijlocul unui patio, puturi ori cisterne deoarece municipalitățile sărăcite nu mai reparau conductele, nici apeductele de altădată. În împrejurări grele se repornește de la zero.

— Credeți că ne așteaptă ceva asemănător?

— Foarte puțin lipsește. Vedeti cum depindem de mazout, de electricitate. Ar fi de ajuns să se mai agraveze criza petrolului, să fie distruse centralele din pricina unei catastrofe nucleare sau chimice, ale cărei premise sînt vizibile aproape oriunde... ori să se dezlănțuie un uragan abia mai puternic decît cele ce asaltează în fiecare toamnă aceste coaste ultra-construite și suprapopulate, aflate la nivelul mării. Fără să mai amintesc de iernile deosebit de reci, cînd se blochează drumurile și fără să mai pomenesc războiul...

O POLITICĂ PENTRU VIITOR

— ...Socotesc că problematica socială e mai importantă decît cea politică și problematica

morală mai importantă decît cea socială. Revenim mereu la lupta dintre bine și rău.

— **Ați avut cîndva vreo activitate politică?**

— În sensul strict al cuvîntului, nu și vă voi spune îndată de ce.

— **Ați votat vreodată în Franța?**

— Nu, deoarece n-am trăit stabilită în Franța de pe vremea adolescenței. Aici, votez, spunîndu-mi totodată că făcînd aceasta dau asentimentul meu unor probleme truate și unor oameni despre a căror valoare nu-mi pot da seama... Ca totdeauna, în practică, totul depinde de individ în chestiune, el însuși depinzînd de sforile ce acționează, de voie, de nevoie, marionetele politice. Totuși acest bălci imens aduce cu el cîte un lucru bun, nițel bine și cîte ceva folositor. Gloatele repede învolburate pentru un incident (Vietnamul, Watergate, drama ostacilor din Iran, de pildă recad curînd în inerția lor sau în micile griji ale treburilor personale. Fanatismele mai mult sau mai puțin mascate, mai mult sau mai puțin larvare nu-și așteaptă decît momentul pentru a răsări înarmate pînă-n dinți...; interesele particulare trec „drept interese publice. Costul alegerilor și realegerilor este atît de mare, încît orice democrație de acest tip este de fapt o plutocrație. Corupția este aproape o condiție indispensabilă a politicii. De care țară vorbesc? De Statele Unite sau de altă democrație, n-are importanță care, ori poate la Roma în vremea lui Marius și Sylla?

— **Participați și la campanii umanitare?**

— ...Deseori îmi spun că dacă n-am fi acceptat de generații să vedem sufocîndu-se animalele în vagoanele de vite sau frîgîndu-se picioarele, cum se întîmplă atîtor vaci și cai trimiși la abator în condiții absolut intolerabile, nimeni, nici măcar soldații puși să le însoțească, n-ar fi suportat vagoanele plumbuite ale ailor 1940—1945. Dacă am fi în stare să auzim urletul sălbăticiunilor prinse în capcana (întotdeauna pentru blănurile lor) care-și mănîncă etichetele pentru a încerca să scape, am da neîndoiește o mult mai mare atenție imensei și derizorii nenorociri a deținuților de drept comun — derizorie tocmai pentru că prin ea se atinge scopul însuși care este de a-i face mai buni, de a-i reeduca, de a scoate din ei ființe umane.

SIMPATIA PRIN INTELIGENȚĂ

— Cînd lovim un copil sau îl înfometăm, cînd îl creștem astfel încît judecata să i se strîmbe sau să-și piardă pofta de viață, comitem o crimă față de universul ce se exprimă prin el. Același lucru e adevărat și cînd uci-

dem inutil un animal sau cînd, fără motiv temeinic, tăiem un arbore. De fiecare dată ne trădăm misiunea de om, care este de a organiza o lume ceva mai bună.

— **Ar trebui ca omul să fie bun. Dar ce este bunătaea?**

— Sub forma ei negativă simplă, este binecunoscuta frază: „Nu face altuia ceea ce nu-ți place să ți se facă”. Dar e vorba de mai mult decît atît, fără de care bunătaea s-ar limita la dreptate: e vorba de a dori altuia tot atîta bine cît îți dorești ție însuși. Îndată ce există simpatie (acest cuvînt atît de frumos care înseamnă „a simți împreună”) apar deopotrivă dragostea și bunătaea.

— **Dar nu numai simpatia este în joc, ci și inteligența.**

— Ei da, la ce ar servi o simpatie neinteligentă? Simpatia și inteligența sînt sau ar trebui să fie solidare. „Cine nu experimentează ori nu consimte a fi subiectul unui experiment, nu gîndește” — rostea aproximativ înțelepciunea alchimistă. Tot așa și cine **nu resimte** profund, nu gîndește. Aproape s-ar putea spune că la om a avut loc specializarea: după cum insectele și-au transformat organismul în mașină-unealtă, noi tindem să transformăm o mare parte a capacităților senzoriale sau afective în acel ordinator care este pentru noi creierul. Dacă în acest proces pierdem simpatia aproape viscerală, înseamnă că pierdem totul.

CU OCHII DESCHIȘI

— **Nu aveți impresia de a fi mai ales o intermediară, un mediu, în fine, cineva prin care ceva a trecut?**

— Absolut. Și iată pentru ce n-am, în fond, decît un interes limitat pentru mine însămi. Am impresia că sînt un instrument prin care au trecut curente, vibrații. Acest lucru este valabil pentru toate cărțile mele și aș spune chiar pentru întreaga mea viață. Poate pentru orice viață, iar cei mai buni dintre noi nu sînt probabil decît niște cristale străbătute. Astfel, în legătură cu prietenii mei, în viață sau morți, îmi repet adesea admirabila frază ce mi s-a spus că aparține lui Saint-Martin, „filosoful necunoscut” al veacului XVIII, atît de necunoscut mie că n-am citit de el nici un rînd și nici n-am verificat citatul: „Există ființe prin intermediul cărora Dumnezeu m-a iubit”. Totul vine de mai departe și merge mai departe decît noi. Altfel spus, totul ne depășește, și te simți umil și fascinat de a fi astfel traversat și depășit.

— **Oare aceasta nu conduce către o atitudine pasivă în fața vieții?**

— Cituși de puțin. Trebuie să suferi și să lupti pînă la capăt, să înoți în rîu, fiind deopotrivă dus și condus de el și să accepți dinainte ieșirea care este înecul în larg. Dar **cine este cel** ce se înecă? Este de ajuns să accepți retele, griile, bolile altora și ale noastre, moartea altora și a ta însăși pentru a face din viață o partidă **naturală**, cum ar fi făcut, de pildă, Montaigne, omul care în Occident a semănat poate cel mai mult cu un filosof taoist și pe care doar cititorii superficiali îl iau drept un antimistic. Moartea ca supremă formă a vieții. În această privință gîndesc exact contrariul a ce credea Iulius Caesar care dorea să moară cît mai repede cu putință (ceea ce aproape i s-a și întimplat). În ce mă privește, cred că mi-aș dori să mor în deplină cunoștință, cu o evoluție a bolii destul de lentă spre a lăsa într-un fel moartea-mi să se insereze în mine, pentru a avea timp s-o las să crească toată.

— **Pentru ce?**

— Pentru a nu pierde ultima experiență, trecerea. Hadrian spune că moare cu ochii deschiși. Tocmai în acest spirit am făcut ca Zenon să-și trăiască moartea.

— **Aceasta obligă la a trăi în neîntreruptă intimitate cu propriul sfîrșit.**

— Ceea ce este foarte bine. Trebuie să te gîndești cu bunăvoință la propria-ți moarte, chiar dacă ai o anumită reținere instinctivă în a o face. Este adevărat că animalele nu se gîndesc. Și totuși! Este limpede că unele din ele își prevăd moartea.

— **Ești totuși dezarmat în fața acestei treceri.**

— Atît de dezarmați încît vom deveni poate plîngăreți sau îngrozii; neîndoielnic însă că e vorba de o simplă reacție fizică, ca răul de mare. Acceptarea, care este esențială, a avut deja loc mai înainte.

Și apoi, cine știe? Poate vom fi întîmpinați de unele amintiri ca de niște înger. Misticii tibetani afirmă că cei ce mor sînt susținuți de prezența celui în care au crezut: Șiva sau Buda, pentru unii, Hristos ori Mahomed pentru alții. Scepticii puri sau oamenii lipsiți de imaginație, nu vor vedea, bineînțeles nimic, aidoma celui de al patrulea ofițer al lui Malbrouck, care nu ducea nimic. Un prieten, reanimat după ce era gata să se înecă, mi-a spus că este adevărată credința populară care pretinde că ți-ai revedea în chip fulgerător întreaga viață; dacă așa stau lucrurile, va fi uneori neplăcut. Ar trebui o mai severă selecție; dar ce-aș voi eu să revăd?

Poate zambilele de la Mont-Noir, sau violetele din Connecticut, primăvara; portocalele afirmate de crengi, cu șiretenie, de către tatăl meu, într-o grădină din sudul Franței; un cimitir în Elveția, copleșit de trandafiri, un altul sub zăpadă, printre mestecenii albi, și încă altele al căror loc nici măcar nu-l cunosc, ceea ce în fond n-are nici o importanță. Dunele, atît în Flandra cît și mai tîrziu în insulele-barieră din Virginia, cu zgomotul mării care durează de la începutul lumii; ieftina cutiuță muzicală elvețiană ce cîntă încet o mică arie de Haydn

pe care am pus-o în funcțiune la căpătîiul lui Grace, cu o oră înainte de a se stinge, în clipa cînd atingerile și cuvintele nu o mai ajungeau; sau lungii tîrșuri de gheață pe stîncile de la Mount-Desert, de-a lungul cărora, în aprilie, apa își află drumul și țîșnește cu murmur de izvor. Capul Sunlon, la apusul soarelui; Olimpia, la vremea amiezii; țărani pe un drum către Delfi, oferind pe nimica toată străinei clopoței catircei lor; slujba de Înviere într-un sat din Eubee, după ce ai trecut, noaptea, muntele pe jos; o sosire în zori la Segesta, călare, pe cărări pustii și pietroase, mirosind a cimbru. O plimbare la Versailles într-o după-miază înnorată; sau ziua aceea la Corbridge, în Northumberland, cînd, culcată pe locul unor săpături arheologice, năpădită de ierburi m-am lăsat, răbdătoare, pătrunsă de ploaie, ca osemintele morților romani...

Prezentare, antologare și
traducere de MIHAI GRAMATOPOL.

ASPECTE DE BOEMĂ BUCUREȘTEANĂ

Cafenelele literare au înflorit în București mai ales între cele două războaie. Dintre cele vechi a mai dăinuit Capșa. Rînd pe rînd au dispărut Kübler, Oteteleșeanu, Fialkovski, Riegler și n-au înțirziat să se deschidă Grand, Corso, Nestor, Atheneu.

Se întîmplă — o, foarte rar! — ca o cafenea să dispară din cauza dărîmării imobilului respectiv. Așa s-a petrecut în cazul Corso, cînd regele Carol al II-lea, înfuriat de glumele cîte se făceau **acolo** pe socoteala lui, a procedat ca și rabinul din poveste care a vîndut canapeaua... Dar localurile erau totuși secundare. Importanți erau consumatorii, anume consumatori care se adunau la o masă de cafea pentru ca, la un moment dat, cu sau fără motiv serios, să se mute la alt local, la altă masă.

Acești consumatori oficiau — spre deliciul chibiților și spre necazul guvernelor.

Nu venea totuși toată lumea la cafenea. Un vechi proverb spune că acolo intră cine **vrea** dar rămîne cine **poate**. Într-adevăr ca să deschizi ușa și ca să te așezi era suficient să ai cu ce plăti „șfarțul” sau să beneficiezi de creditul echivalent. Pentru a rămîne însă, pentru a deveni client obișnuit al unei mese și tolerat de comensali se cuvea să știi să vorbești, să ascuți și să taci — toate aceste îndeletniciri, mai delicate decît păreau la prima vedere.

Nu era nevoie să fii orator ca să strălucești la cafea. Era destul să ai spirit, din cel percutant și concis. Pentru a

ști să ascuți era necesar să ai controlul reflexelor și răbdarea necesară pentru a nu întrerupe de-a surda. Cît privește arta (și rezistența) de a suporta erau indispensabile atît celui care înghițea replica precum și celui care obiect al „agresiunii” n-avea inima să nu se supere, să nu explodeze.

Dar să lăsăm deoparte doctrina cafenelei în multe privințe încă nefixată, într-altele desuetă, pentru a ne opri la figurile care au ilustrat-o.

Unii aveau gluma blîndă aproape mîngîietoare. Alții parcă loveau cu ciocanul.

St. Antim fost director al „Opinie” lui Al. Bădărău la Iași, apoi directorul revistei „Libertatea” din București, ziarist și jurist de calitate — nu practica genul felin.

La înmormîntarea lui Bogdan Pitești, celebru îndrumător de artă dar oarecum escris, St. Antim se afla printre numeroșii prieteni care se adunaseră în jurul catafalcului. Așa cum uneori se întîmplă în împrejurări de mare îngheșuală cuiva i-a dispărut portofelul. Toate încercările pentru a-l descoperi au rămas infructuoase. Numai St. Antim a oferit, imperturbabil, soluția.

— „Căutați pe mort!”

Îmi amintesc epoca în care își alesese drept obiectiv principal pe ziaristul, medicu, puțin scrupulos, dar foarte influent, care semna la „Adevărul” cu pseudonimul Scrutator.

St. Antim găsea cele mai neașteptate imagini, cele mai năstrușnice gesturi — ca să-l deprecieze. Așa bunăoară pe cînd mă plimbam întîmplător cu el pe strada Sărindar am remarcat că roza vinturilor de pe clădirea „Adevărului” se opri. La care Antim a răs-puns.

— „N-are importanță! Se învîrtește Scrutator și pentru ea! La primul etaj!”

Altădată se apropiase de masa mea, la „Corso” și mă întrebă.

— „Mai stai mult pe aici?”

— Știu și eu! În orice caz stau destul.

— Ești bun atunci să-mi ții ceasul. Mă întorc peste o oră.

— Bine, Maestre! Cu plăcere! Dar unde mergeți — fără ceas?

— Am audiență la Scrutator! Și e mai bine să-mi iau toate măsurile!

Ca și idolul său, Petrache Carp, St. Antim era în stare să sacrifice orice pentru o glumă. Într-o zi, Ion Iancovescu îmbrăcat la suprema eleganță, pentru o premieră (frac, perla la cravată, cărare, mănuși, pantofi de lac) — se oprește la cafenea în fața bătrînului gazetar care înconjurat de admiratori își degusta, cu blîndețe, șfarțul.

— Cum mă găsești maestre? întrebă, pe atunci tinărul și superbul actor.

Replica a venit prompt — pe franțuzește.

— Trîs țigane! Trîs țigane!

Spiritul mușcător al lui St. Antim nu cruța pe nimeni. Nu-i spusese el odată lui Oscar Lemnar, în momentul în

care l-a surprins că făcuse o prostie.

— „Tu nu meriți să fii ovrei...”?

Dar cea mai reușită ripostă din câte-mi aduc aminte să le fi auzit din gura lui Antim este acela pe care ocazional a dat-o la cafenea, imediat după al doilea război, unui fost șmecher din București întors recent din apus. Omul îmbrăcat în costum de „Forces Francaises libres” poza în erou de rezistență. Purta de altfel, ostentativ, rozeta Legiunii de onoare.

La privirile sarcastice ale lui St. Antim — de la masa alăturată — „Luptătorul” a socotit cu cale să ia cuvîntul.

— Am impresia că vă mirați de faptul că am Legiunea!

La care Antim a răspuns definitiv...

— „Nu mă mir de „Legiune”. Mă mir de onoare!”...

Cîteodată, la masa de la „Corso” la celebra masă unde nimeni nu spunea „bancurile” altuia ci crea spontan o glumă menită să circule o săptămînă în capitală și trei ani în provincie, pica uneori cite un naiv, dornic să se exprime. Îl simțeau cu toții cale de o poștă. Întîi fiindcă rîdea cu anticipație și, în al doilea rînd, fiindcă era lung și prolix. Un asemenea exemplar a povestit odată în stil foarte plat o istorie care, doar ca intenție, era senzațională.

Ion Iancovescu, de față fiind, îi întinde cu aerul cel mai firesc din lume, o cursă — un citat din Caragiale.

— Să nu fie cumva o manoperă pentru a intimida pe cîțiva nehotărîți?!

La care preopinutul, întrerupt, a răspuns ca în „Scrisoarea pierdută”.

— Ce manoperă dm'le? Ce nehotărîți?

Cineva din asistență s-a sculat atunci în picioare și a spus în tăcerea generală.

— Domnilor! Atenție! Trăim un moment mare! S-a verificat capodopera. De aici le lua „grecu”. Din viață.

Numai onorabilul nu înțelegea nimic și continua să în-

trebe. „Ce manoperă dm'le! ce nehotărîți!”

Pentru a studia dezvoltarea urbanistică a Bucureștiului este necesar să se întîrzie și asupra eflorescenței și a radianței, localurilor la modă.

Una a fost bunăoară Capitala țării în momentul Capșa — alta în momentul Corso.

Localul respectiv își alegea parcă, la rîndul lui consumatorii și mai ales stelele de primă mărime. Unul din decanii glumei „cu adresă” fost bunăoară, la Capșa, prozatorul Al. Cazaban.

Taciturn, mai mult ursuz, nu intervenea decît întrebat.

— Cum se explică maestre faptul că, Victor Eftimiu care se ocupa de zei, de domnitori, de zine a scris acum o piesă „Ploaia de aur” plină de hoți și de escroci?

— Păi cum de n-ai aflat tinere? Eftimiu e deputat de un an de zile!

Altădată, abia venit în cafenea, Victor Eftimiu este „atacat” de un confrate în lipsă de un sutar. Al Cazaban care observase manevra a pus imediat diagnosticul. Asta se cheamă impozit pe venit.

Despre O. Han ajuns deputat, același Cazaban, care nu prea îl admira ca sculptor, și-a exprimat incisiv diagnosticul.

**Marmora a respirat...
De cînd Han e deputat...**

Un librar mai „cult” decît confrății săi a așezat în vitrină un măgar de carton pe care scria: „Eu nu citesc”!

— În fine... iată și un măgar deștept!

Mircea Damian (pe numele său veritabil Constantin Mătușe) scriitor și polemist temut, nu era mai amabil în conversație decît în scris.

Întîlnind într-o zi la o masă pe Al. Cazaban, îl apostrofează.

— Ce mai faci moșule?

La care celebrul nuvelist îi răspunde prompt.

— Bine... Mătușe!

Nu mai puțin corosive erau cuvintele de spirit ale poetu-

lui și romancierului Corneliu Moldovanu. Odată aflat în societatea unei femei lipsite de grație și curtenitor din fire n-a găsit altceva să-i laude decît... mîinile. Doamna respectivă s-a simțit obligată să dea o explicație.

— Dorm cu mînuși!

La care Corneliu Moldovanu a întrebat.

— De ce nu dormiți și cu pălărie?

Tot el mulțumea odată unui tînar care, chipurile, îi luase apărarea într-o discuție în care toți cei de față l-ar fi atacat.

— Nu-mi amintesc maestre, se bîlbîia junele.

— Ba eu am aflat tot! Ai spus textual: o fi el tîmpit, dar e băiat bun.

Tot specialist în replici scurte era și actorul Ion Sirbu.

Într-o zi odată ce s-a așezat pe scaun, frizerul îl întreabă.

— Cum vă tund?

— În tăcere, a răspuns Sirbu.

Altădată în primăvara lui 1938 cînd regele Carol al II-lea oferea posturi ministriale transfugilor din partidele politice, Ernest Ene (care la acea dată avea doar o presimțire), contempla de la fereastra cafenelei ravagiile monei.

— „Se topesc bronzurile!”

La care Sirbu a replicat, mai realist:

— Eu cred mai curînd, că se dezgheață balega.

Maestrul genului scurt, încontestabilul Caragiale emitea asemenea riposte în serie. Cînd Duiliu Zamfirescu i-a dat să citească piesa „O amică” diagnosticul după lectură a fost neîndoielnic.

— Dragul meu! „Amica” dumitale, nu rezistă. Cade din prima seară.

Alții mai puțin celebri dar nu mai puțin inspirați, ca de exemplu scriitorul și actorul Dorin Dron au avut și ei momente de mare scînteiere.

Tînar, pe atunci, interpretul se afla într-o seară la un bar și asista impasibil la defilarea unei superbe făpturi, admirabil și scump îmbrăcate. Toți

cei de față, meduzați, urmăreau minunea cu ochiul.

Afară de Dron care nu-și exprima în nici un fel admirația.

Cineva îl întreabă totuși.

— Ce-i mă? Ori nu-ți place?

— Nu!

— De ce?

— Nu e genul meu.

Și... mă rog... care e genul tău?

— Genul meu e **gratis!**

*

Deși nu a neglijat genul scurt, probă celebrele sale „Vorbe, vorbe...”, Victor Eftimiu se întâmpla să atace în cascadă și multilateral. Prefera de cele mai multe ori pe confrății etichetați „moderniști”.

Cînd a tipărit Ion Barbu neconformistul său „**Joc secund**”, Eftimiu a lansat, în cafele și apoi în presă, următoarea epigramă.

Gîndul nu-mi ascund

Pentru înțila oară

Jocul e... secund

Faza... terțiară!

Dar cea mai reușită epigramă a lui Victor Eftimiu a fost prilejuită de înălțarea statuiei lui Carol I (de Mestrovici) în piața Palatului. Sculptorii noștri, motorizați de O. Han, aduceau lucrării tot felul de obiecții, dar mai ales pe aceea că „**rege călare și fără chipiu nu s-a mai văzut**”. Epigrama lui Victor Eftimiu restabilește echilibrul — nu însă în favoarea lui Carol al II-lea.

Cînd unu-i mort și altul viu
Eu din dilemă astfel scap
Prefer pe cel fără chipiu
Acelui fără cap.

De altfel în vara de pomină a tuturor lichidărilor tot el a pus în circulație o epigramă mai corosivă la adresa lui Carol al II-lea.

Împărțind la suprafețe
Vînduși țara cu toptanul
Și păstrată-i pentru tine
Vlașca și Teleormanul.

Cum era Victor Eftimiu printre scriitori așa era Ion Iancovescu printre actori. Se spunea despre acesta din urmă de altfel că era foarte mare pe scenă dar genial la cafenea. Avea arta de a crea

dintr-un nimic un moment, dintr-un cuvînt anodin, o glumă.

Într-un interviu marele regizor Paul Gusti ne-a vorbit despre primul rol al lui Iancovescu. Era student la Conservator și făcea figurație într-o piesă („Le danseur inconnu”) care se petrecea într-un bal. Iancovescu avea o singură trecere prin scena. Dar a speculat-o. În timp ce se auzea din culise orchestra, Iancovescu s-a oprit după cițiva pași în fața unei mese cu țigări, a aprins una și apoi asigurîndu-se cu privirea că nu e văzut a băgat toate țigările în buzunar și a ieșit din scenă acoperit de aplauze și fără cuvînt. Nu mai era nevoie.

Paul Gusti care avea humor a încheiat.

— A fost primul și cel mai mare rol din viața lui!...

Spiritual și cumsecade, Iancovescu avea totdeauna și „pisălogi” în preajma lui. Cînd unul din aceștia devenea insuportabil el îl întreba candid.

— Mamă, ai?

Iar dacă vreunul din asistenți, mai încet la minte, era nedumerit și întreba, primea repede lămurirea.

— Il întreb... ca să-i dau direcția!

Printre victimele predilecte ale lui Iancovescu era și marele colecționar și critic de artă H.K. Zambaccian pe care natura nu-l înzestraseră cu farmece fizice deosebite... dar îl făcuse amozabil pînă la ridicol. Incapabil să-și stăpînească sentimentele el s-a apucat să scrie și — vai? să publice în **Universul literar** o nuvelă în care se destăinuia intitulată „Gelile”. La cafenea Ion Iancovescu a desfășurat revista abia apărută și a rostit următoarele.

— „V-aș citi toată nuvela. Că merită. Dar e de ajuns să vă spun titlul „Gelile”... sau suferințele bătrînului Werter.

Se știa că Ion Iancovescu își petrecea vara la Balcic. Se pregătea însă financiarmente cu mult înainte. Anunța anume un spectacol „extraordinar” în această stațiune la o dată „care se va fixa ulterior”. Pe biletele cu mult înainte

emise, nu uita să menționeze după o serie de autoelegii că maestrul va deține rolul principal. Textul suna cam așa. „Marele actor Ion Iancovescu, după douăzeci ani de zile și de nopți închinarte artei noastre scenice, după răsunătoare succese în țară și în străinătate, vă invită — în calitatea Dv. de adînc cunosător al teatrului — să asistați la un mare spectacol de gală care va avea loc la Balcic și la o dată care se va fixa ulterior. Prețul biletului de intrare, lei 10.000”!

Maestrul nu uita să specifice pe verso în formă de carten.

Dacă nu tu — cine?

Dacă nu atunci — cînd?

Dacă nu acolo — unde?

Dacă nu atît — cît?

Cliantul ales de Iancovescu printre marii financiari — nu întârzia să răspundă. Inutil să adăugăm că spectacolul în fiecare an anunțat — n-a avut loc niciodată.

Iancovescu simțea o foarte mare atracție pentru „fondurile la dispoziție” ale ministerelor. Din aceste fonduri se înfrupta mai ales cînd șef al departamentului se afla vreun admirator. Iar de admiratori irezistibili „Puiu” nu ducea lipsă.

Cînd se întâmpla ca ministrul să ajungă vreun ardelean, proaspăt descins din provincie, Iancovescu se grăbea să-l verifice.

Așa a fost cînd Voicu Nițescu a ajuns ministru al Agriculturii și Domeniilor. La audiență Iancovescu s-a grăbit să-și decline meritele și îndrituirile — dar ministrul l-a întrerupt repede.

— Nu știu dacă ați aflat în ce minister ne aflăm. Nici un capitol bugetar nu prevede fonduri pentru cultură și artă.

— Imposibil!

— Mă rog! Iată bugetul! Căutați și dacă găsiți ceva vă stau la dispoziție.

Iancovescu a luat volumul l-a deschis și a exclamat.

— Poftiți! am și găsit! Fondul lăcustelor!

Voicu Nițescu a rîs cu poftă și a așternut pe cererea lui Ion Iancovescu rezoluția devenită istorică.

„Se aprobă zece miide lei
— din Fondul Lăcustelor”

Dintre marile figuri ale cafenelei cine l-ar putea vreo dată uita pe Păstorel? Fiu al vestitului Osvald Teodoreanu, frate cu autorul „Medelenilor”, Al.O. Teodoreanu era el însuși poet și prozator de calitate. Ca om însă avea un mic păcat — dacă păcat se poate numi — iubea vinul de calitate cu nestinsă pasiune și în ciuda oricăror opreliști medicale continua să se proclame — în scris și în vorbă — fidel adept al lui Dionysos. Tinăr încă nu scrisese el, dela Karlsbad grijuliului său părinte care îl trimisese acolo, pentru tratament.

Dragă tată al dreptate

Și mă'nclin

Apa asta e sărată!

Cere vin!

Nimeni nu avea mai multă vervă, nimeni nu povestea mai cu haz — numai vinul să fi fost bun și femeile din jurul mesei, frumoase.

Păstorel este și autorul unei epigrame — celebre în epocă la adresa lui Jean Th. Florescu politicianul și demagogul bine cunoscut. La un moment dat și spre surprinderea generală Jean Th. este numit ministrul țării la Madrid.

A rezultat o epigramă explicativă.

**Țara a trimis la Mauri
Un ministru nou
Ca să fie, printre tauri,
Și un bou!**

Atădată într-un succes de supremă autocritică.

**Vin nu mai suport
Am făcut și burtă
Am mincat și tort
M-am făcut și turtă.**

Dar epigrama adresată colegilor săi de la Casa de Creație din Sinaia?

**Voi creatori ai artei pure
Să fiți atenți cind prin pădure
Alene pașii vi-i purtați
Să nu călcați în ce creații!**

Dar Păstorel, deși boem incorigibil, avea și o altă pasiune cu totul surprinzătoare pentru firea lui. Îi plăcea armata, uniforme, parăzile... Nimeni nu era mai fericit ca el cînd primea un ordin de concentrare. Artilerist, privea celelalte arme de sus. Odată la o concentrare și-a circumscris el însuși într-un catren activitatea, activitate care își avea temei efectiv în priceperea majurului.

Plutonierului Ieremia

V-a întrebat de dimineață

— Ce să fac cu bateria?

— Puneo repede la gheață.

Puțini mai trăiesc din aceia care au beneficiat de verva lui continuă. Iar efectiv, nu a lăsat nici-un urmaș...

Într-o zi, ușor amețit, el a ieșit după miezul nopții de la Athenée Palace. În prag dînd

peste un personaj în uniformă și cu diverse fireturi și crezînd că are de a face cu portarul, Păstorel i-a întins cinci lei.

— Adu-mi un taxi!

— Cu cine vorbești, măgarule? Eu nu sînt portarul dumitale. Sînt amiral!

La care imperturbabil Păstorel a răspuns:

— Nu-i nimic! Adu-mi un vapor!

Mare maestru al glumei simple Păstorel extrăgea aurul pur al humorului din cele mai surprinzătoare de simple compoziții.

Odată, dimineața, într-o braserie a cerut un kilogram de vin.

Prietenul care îl însoțea l-a întrerupt.

— Bine Păstorel, bei vin, așa, pe inima goală?

— Ai dreptate! a recunoscut Păstorel și adresîndu-se chelnerului.

— Adu îmi un coniac!

Păstorel și-a prelungit pînă la bătrînețe, adolescența. Opera lui scrisă conține multe perle, dar mai multe s-au risipit prin cîrciumi și prin restaurante, prin saloane și prin cafenele, locuri pe unde, treaz, se purta ca un mare domn.

Îi cunoașteți epitaful.

„Aici zace Păstorel

Suflet bun și spirit fin

Dacă mai veniți la el

Nu-l treziți! Că cere vin!

Dar Mircea Pavelescu i-a

DIN PRESA VREMII

Octavian Goga

B.P. Hașdeu

Barbu Delavrancea

făcut un epitaf mai plastic.
Aici zace Păstorel
Oarecum neconsolat
Fiindcă-i prima oară mort
Fără să mai fie beat.

Aflat pe patul de moarte în spitalul de pe Șoseaua Viilor, Păstorel a compus un ultim catren.

„Culmea ironiilor
De risul copilor
Să pui cap bețiilor
Pe Șoseaua Viilor!”

Înrudit ca gen cu Al. O. Teodoreanu dar mai ales rival de glorie în acest domeniu, al glumei cu semnătură, a fost Tudor Mușatescu.

S-a creat de altfel și un adjectiv care să identifice producția. „Mușatisme” erau eticheta menită să desfacă marfa. Dacă mai era nevoie de etichetă.

Avea foarte mulți admiratori și mulți dintre ei îl plictiseau. Unul din aceștia îl tot compara cu Caragiale. Mușatescu i-a răspuns amabil.

— Avem amândoi ceva din Caragiale. Eu din spiritul lui... Matala din personaje.

Cînd prin 1950 autorul lui „Titanic Vals” fusese proscris și-a găsit o meserie originală. Fabrica pungi de hîrtie, iar ca să-și confirme noua chemare a pus firmă la ușă. „Tudor Mușatescu — pungaș”

Altădată, după o audiență infructuoasă la Ion Pas, cineva l-a întrebat amănunte.

Spune-mi, pe scurt, ce a spus el și ce ai răspuns tu. Vechi portretist Mușatescu a răspuns.

— El „pas” și eu „cip”!

Tudor Mănescu poet și epigramist a purtat lungi dueli epigramatice cu actorul Ion Manu, el însuși dibaci minutor de stihuri. Cînd a scos acesta din urmă o revistă, „Pierde-vară”, a trimis lui Tudor Mănescu o invitație de colaborare.

Ca să scrii la „Pierde-vară”
Te poftisem Excelență
Căci un lucru voiam doară
Să ies eu în evidență.

Dar nici Mănescu n-a rămas fără răspuns.

Și de aceia fără jenă
M-ai pofțit în ajutor
Vrei să fii — tot ca pe scenă
Luminat de un reflector!

Se știe că Ion Manu a avut drept țintă predilectă pe Lucia Sturdza Bulandra. N-a cruțat însă nici pe ceilalți camarazi de scenă.

De nu-ți mîنینci colegu'ntreg
Atunci de ce mai ești coleg?

Lui Vasiliu Birlic i-a dedicat următoarele.

Nenea Vasiliu Birlic
Este ca un loz în plic
Îl desfăceam pic cu pic
Nu găsim în el nimic.

Iar Natașei Alexandra cu care se certase, la o repartiție, cunoscîndu-i slăbiciunea pentru boxeurul Umberto Lancia.

Tipă ca nebuna
Cînd o înțepi cu acul
Cînd o înțepi cu lancea
N-are nici pe dracu!

Conștient de valoarea lui polemică Ion Manu s-a declarat.

Eu mi-aș face o epigramă
Să mă auto-indispun
Am și spadă, am și lamă
Dar cu Manu nu mă pun

Polemicile dintre Tudor Mănescu și Ion Manu păreau eterne cînd la un moment dat Mănescu avînd sub tipar un volum de versuri „O picătură de parfum” adversarii s-au împăcat cu promisiunea de a nu mai recidiva.

Înțelegerea amenințînd să devie serioasă am intervenit în numele chibiților cu următoarea epigramă pe care au atribuit-o lui Ion Manu.

În volumul tău de versuri
Refuzînd literatura
Turnași apă cu găleata
Și parfum... cu pictura

Bineînțeles bătălia s-a aprins din nou spre marea noastră bucurie.

Orice are pretext de glumă dar mai ales așezele teatrelor. Astfel cînd se juca la Teatrul Ventura „Crimă și pedeapsă” după Dostoievski, circula în capitală următoarea butadă. „O fi „crimă” la Ventura, dar „pedeapsă” e la Național” (acolo se juca o piesă de N. Iorga)

Un teatru particular reprezentă o piesă de Alfred Savoir „Pentru un sărut”. Invitată la spectacol, o celebră demimondenă a răspuns: „Nu

mă deranjez doar pentru atîta”!

În genul „pince sans rire” nimeni nu îl întrecea însă pe Sergiu Dan. Cuvintele îi erau pînă la urmă acoperite. Nimic nu da de bănuț. Dar ultimul își făcea din plin datoria.

Odată în epoca debutului și în mare lipsă de bani, s-a adresat directorul unei reviste obscure.

— Domnule director dacă aveți un post liber de redactor, aș fi dispus etc. etc.

— Nu am dom-le nici un fel de post.

— Poate aveți un post de reporter.

— Poate aveți vreun post de corector.

— Nu înțelegi dom-le că n-am nici un fel de post!

La care, cu aer tragic, Sergiu Dan a replicat.

— Poate aveți un post de cititor. Sint dispus să fac orice!

Citeodată momentul decide gluma.

Cînd a format, în 1931, celebrul său guvern, N. Iorga s-a gîndit să ceară, nu mai puțin celebrului medic neurolog Gh. Marinescu o participare. În acest scop s-a dus la vechiul său prieten care lucra pe atunci la spitalul Central.

Cînd l-a văzut intrînd pe ușă, dr. Marinescu a ridicat brațele în sus și a rostit o frază care a făcut deliciul întregii Capitale.

— „De cînd te așteptam!”

Tot în stil abrupt spontan, a fost și una din cele mai vestite replici ale marelui avocat și autor dramatic, I. Valjan.

După ce vorbise partea adversă și așteptînd să-i vie rîndul să pledeze, Valjan a lăsat pe tîrîrul său secretar să facă istoricul procesului. Acesta, inimos, a scăpat la un moment dat o expresie infernală.

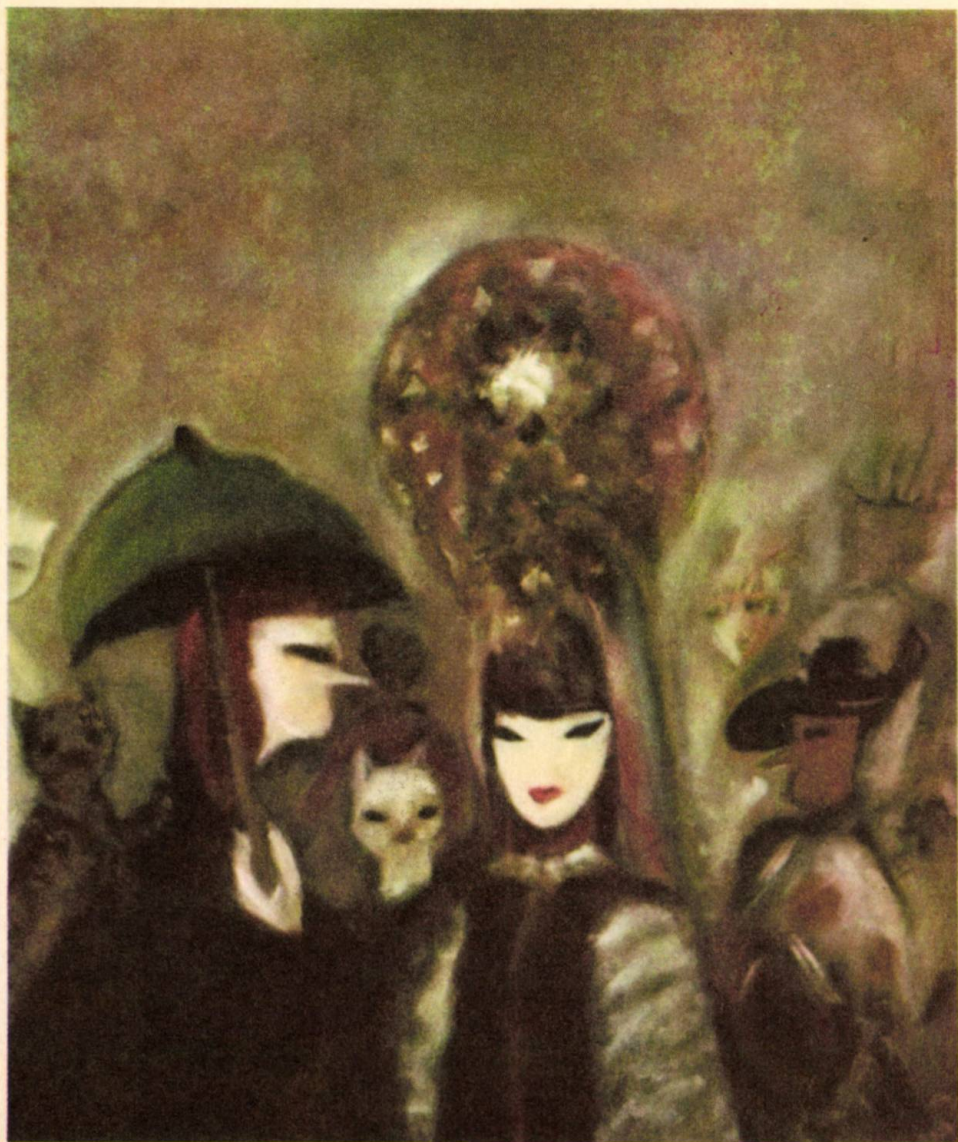
— De altfel, ascultînd argumentele adversarului nostru, onorat Tribunal, mărturisim că am rămas timpiți.

La care I. Valjan intrerupe, adresîndu-se instanței.

— Onorat tribunal! Unii, de atunci, ne-am revenit!!

MARGARETA STERIAN

„Umbrella verde“

MARGARETA STERIAN
„Alternativă“

MARGARETA STERIAN

„Nuntă în verde,,

MARGARETA STERIAN

„Măști“

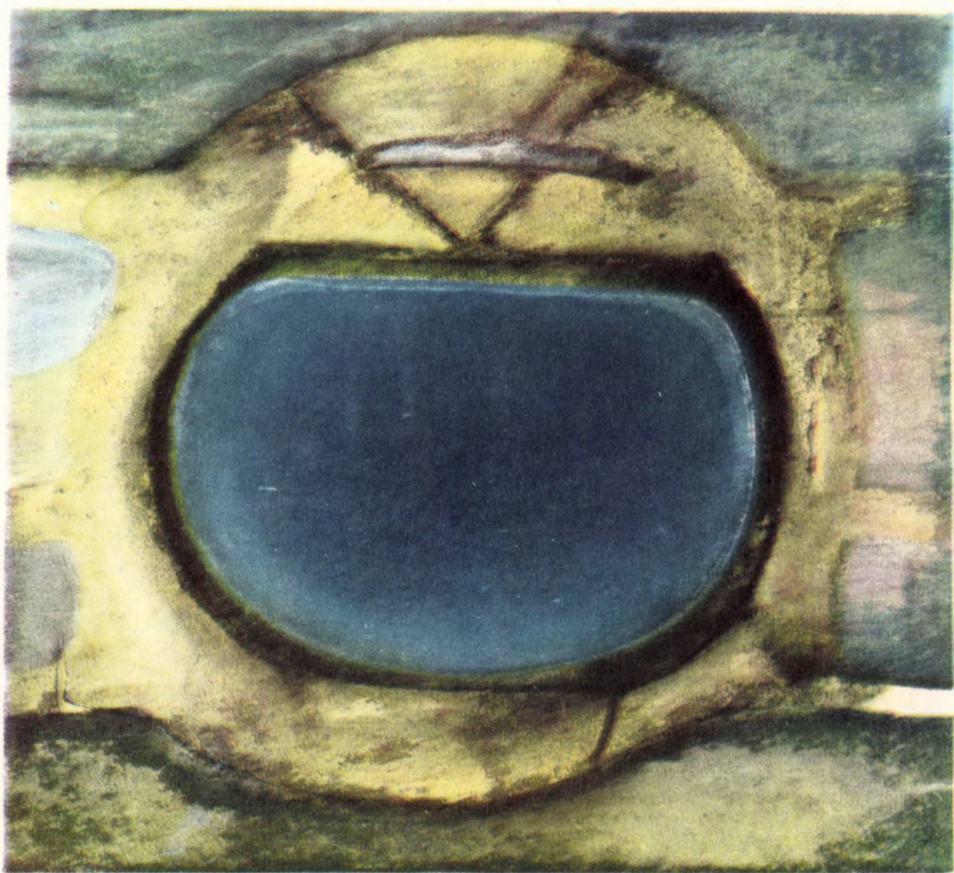
CONSTANTIN BACIU
Din ciclul „Rememorări“

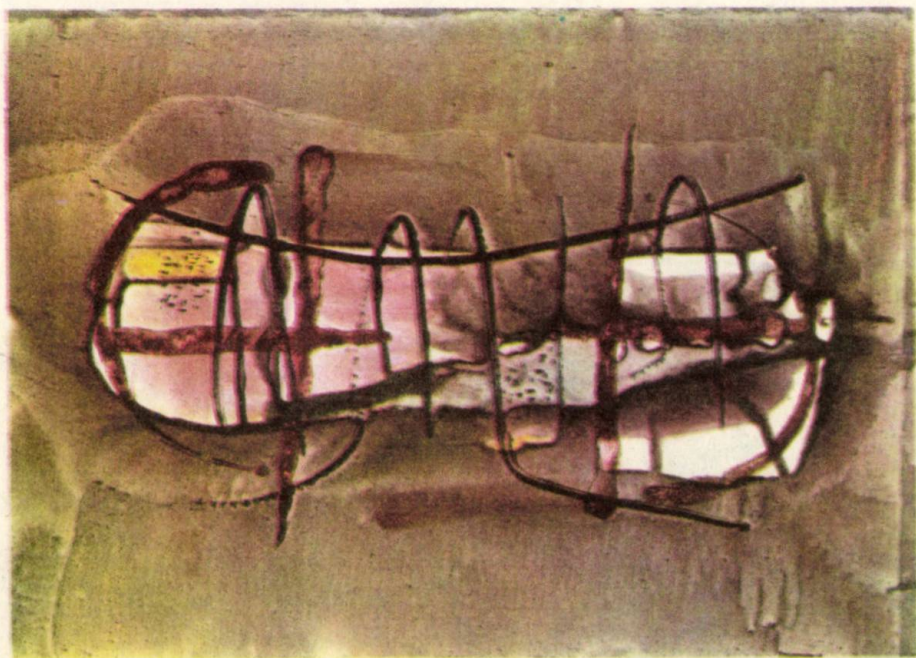
CONSTANTIN BACIU
Din ciclul „Rememorări“

CONSTANTIN BACIU
Din ciclul „Rememorări“

CONSTANTIN BACIU
Din ciclul „Rememorări“

Dar cafeaneaua și lumea de ea legată n-a produs numai cuvinte de duh și epigrame. Multe școli literare și multe curente politice, multe curente de idei s-au născut și nu toate au murit la cafenea. De câte ori s-a întâmplat ca verdictul pronunțat de Capșa să fie confirmat de posteritate!

Am asistat de exemplu la o judecată de valoare rostită de Ion Barbu pe care critica s-a grăbit să o confirme.

Într-o dimineață pe când cafeaneaua era aproape goală Alexandru Maria Teodor Stamatiad — poet parnasian întârziat și autor infelice al „Trîmbițelor de aur”, trona singur la o masă. Când s-a apropiat de el chelnerul, Niculae, să ia comanda Stamatiad s-a pronunțat pe ton gales.

— Un șfarț slăbuț! Și o cană de apă călduță alături.

Cînd Niculae s-a prezentat la masa lui Ion Barbu acesta s-a rotit apăsător și graseind după obicei:

— Un filtru! Tare! Concentrat! Altă școală poetică!

Rezultatul a fost aproape o altercație. În hohotele de ris ale celor prezenți, Stamatiad vocifera și amenința cu vestitul lui baston cu măciulie de argint.

La cafenea nu veneau doar umoriști și amatori de relații în lumea culturală, pensionarii și oamenii fără căpății. Universitari, scriitori fecunzi, profesioniști de seamă își furau din timpul de lucru ca să-și bea cafeaua în nobilă companie. Așa de exemplu acad. Miron Niculescu și Tudor Vianu se întâlneau cu sculptorul O. Han, cu pictorul Teodorescu Sion, cu scriitorii Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Zaharia Stancu, Sergiu Dan ca să nu cităm decît numele care ne vin brusc în memorie.

Funcționau la diverse epoci, dar fără să fie în vreun fel aleși unui „șefi de masă” care fie din cauza poziției lor sociale de moment, „fie” din cauza prestigiului lor cultural, a calității de „causeuri” ne-

osteniți se bucurau de largă ascultare. Alteori se întâmpla ca redactorii unui ziar de opinie să se adune în jurul directorului sau a respectivului redactor șef.

Dar lucrurile nu erau nici fixate dinainte, nici nu funcționau cu exclusivă.

Discuțiile nu aveau în sine nimic profesional nimic dogmatic. Fiecare era obișnuit să tolereze părerea altuia și nu se pronunța în probleme care îl depășeau sau care îi erau străine, decît doar cu modestia omului de calitate.

Chiar aceia care au renunțat din timp să frecventeze cafeenele la modă nu ezitau uneori să-și deschidă ore de cafenea acasă. Căzulel cel mai cunoscut era al marelui critic Eugen Lovinescu. În afara orelor de cenaclu duminical, el obișnuia să-și primească intimități în fiecare zi între 5 și 7 seara. Veneau atunci să-l vadă Ion Barbu, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Hortensia Papadat Bengescu, Sergiu Dan și mulți dintre tinerii care depășiseră faza debutului și se bucurau de aprecierea criticului.

Temele în discuție erau rareori cele pur literare. Se comentau actualitatea sub aspectele ei cele mai varii, se treceau în revistă polemici și atitudini...

Au fost vremuri de intensă activitate spirituală în care cafeaneaua era adevărată bursă a valorilor. Teoriile și curentele de opinie nu rămăneau îngropate aici. Ele erau reluate în grave articole de presă, în publicații de umor, pe scenele teatrelor de revistă și uneori chiar la tribuna parlamentară.

Mulți dintre tinerii de astăzi își imaginaseră cafeaneaua ca un local de perdiție, în care aveau loc chiolhanuri. În realitate cafeaneaua, sub diversele ei forme, era singura consumație. Amatorii de băutură — erau puțini în lumea literară a epocii — preferau să meargă în prealabil la cîrciumă pentru a intra în cafenea sub stimulul alcoolului — mai scînteietori, mai prompti la replică, mai exuberanți. (Era cazul lui Păstorel Teodorescu, al lui Tudor Muș-

tescu, al lui Ion Anestin...)

Ca să ne dăm seama de funcția de control al cafeenei este de ajuns să observăm că în momentul în care vreun obișnuit al mesei era chemat (în schimbul vreunei concesi de principii) să accepte o funcție politică sau culturală, el se retrăgea spontan de la masa „lui”. Știa că altminteri ar fi fost asaltat dacă nu de reproșuri directe în orice caz de penibile aluzii și ironii, la care n-ar fi putut face față de eficiență.

În lipsa personajului însă, cafeaneaua își îndeplinea oficiul justițiar...

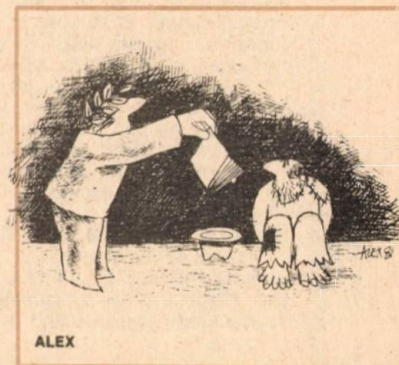
Cine mai știe astăzi cînd cere o cafea „gingirle” de unde i se trage numele?

La niște alegeri înainte de primul război mondial, liberalii au opus lui Petre Carp un fost administrator de plasă care nu avea altă calitate decît că purta barbă. Totuși lăncu Gingir a fost ales deputat de Vaslui spre marele haz al țării și spre amuzamentul lui „Conu Petrache”.

Iar ca un omagiu ironic la adresa biruitorului, toată lumea cerea la Capșa o cafea „gingirle”.

(Mai puțin norocos în privința asta a fost colegul de credință conservatoare al lui Petre Carp. Cine mai cere astăzi „o marghilomană” cînd dorește o cafea stropită cu rom?)

O concluzie la toate cele de mai sus: oamenii mor mai repede decît glumele.

ELEVI DE MARE CLASĂ

Despre ELIADE MIRCEA

și colegii lui de liceu

-am cunoscut, desigur superficial, acum mai bine de o jumătate de veac — prin îndepărtatii ani 1923—1925 când el urma ultimele clase ale liceului bucureștean „Spiru Haret”, clasa a VI-a, „reală”, apoi a VII-a și a VIII-a „modernă” („modernă” avînd semnificația că latina detronase în ultimul an matematica, algebra, geometria — materii grele, aspre, „reale” pe care le nesufeream deopotrivă rămînînd uneori din lipsă de simpatie, corijenți).

În fața istoriei literare, faptul de a fi lăsat corigent la matematică, la română, franceză, germană, sau la fizico-chimice¹ — cum a rămas Mircea Eliade — s-a văzut a nu avea însemnătate decît doar din punctul de vedere al unor belferi investiți oficial să predea de pe micul lor amvon; și, la urma urmei, pentru noi nici nu era dăunător, deoarece în modul acesta se limpezeau și se sedimentau pe îndelete, cunoștințele cele mai elementare.

Moralistul Al. Paleologu — care mai tîrziu a trecut și el prin arcanele aceleiași școli — susținea că pentru Mircea Eliade punctul de plecare, imboldul pentru studierea alchimiei a fost tocmai buna împrejurare că în 1923 a rămas corigent la chimie. Numai atunci, din ambiție, elevul a vrut să dea profesorului poreclit de noi „cîinele roșu”, o ripostă acidă, declanșînd „preocuparea de o viață a unui savant”.²

Sediul liceului se afla la numărul 25 al străzii numită Scaune: un fel de locuință ca o subprefectură sau percepție provincială, în contrast cu clădirea vecină — stranie, într-un stil nemaipomenit la București: „Wiener Sezession” — clădire în întregime îmbrăcată (ca o strălucitoare, gigantă odaie de baie) cu plăci de faianță albă și neagră; casa Assan — astăzi bineînțeles dărîmată ca și vechiul lăcaș al liceului.

Acolo, dimineața — (în uniforme noastre cu vipuști violete, pe brațul stîng purtînd pătrățelele din același postav violet, cu însemnul instituției și numărul de înmatriculare brodate cu fir; iar pe cap, șepci cu cozoroc ce acopereau o coafură scurt tunsă — ne îmbulzeam zi de zi ca o turmă de vițeluși la intrarea lăcașului.

Poarta liceului se închidea implacabil la 8, și atunci se întîmpla de multe ori ca zăbavnicii să fie siliți să escaladeze parapetul zidului Assan — fie să pătrundă tiptil, dacă o mină caritabilă deschidea fereastra de la parter, unde era clasa a VIII-a modernă; dar de cele mai multe ori să apară ponosiți la ora a doua, o oră mai puțin în viața lor școlară.

O dată, elevii Eliade și Mărculescu Mircea au fost prinși tocmai cînd se strecurau prin această trecătoare... Întîrziaseră amîndoi din pricina popasului făcut la prăvălia Ghizelei Popper. Magazinul ei „universal” era la doi pași de liceu, vis-à-vis de biserica Bătiștei, colț cu strada Gogu Cantacuzino (unde astăzi se află o tapițerie). Găseai acolo de toate: de la caiete

de dictando albastru-jandarm, la bile colorate, abțibilde, pocnitori, radiere și penițe „klaps” — la timbre filatelice și, mai ales, maldăre de cărți vechi de literatură pe care le puteai răscoli și pe care negustoreasa le cumpăra și revindea cu prețuri ieftine. „Madame Batiște”, cum fusese poreclită,³ locuia în aceeași încăpere în mijlocul mărunțișurilor ei, despărțită de prăvălie doar printr-o perdea: se simțea încă săpunul din ligheanul de dimineață și ne primea uneori cu bigudiurile în șuvițe (cînd ușa cu clopoțel se deschidea brusc și prea matinal, iar dînsa n-apucase să-și pună peruca și dinții). Ghizela Popper — aveam să aflăm mult mai tîrziu — fiică de librar, era și sora marelui aventurier și explorator român Iuliu Popper, cel care la sfîrșitul secolului XIX, a ajuns în Patagonia unde a stăpînit o insulă din Țara de Foc în El Parama și unde, ca un suveran, a bătut monedă, a emis timbre etc. În dimineața aceia ispita anticăresei, cu descoperirea cărților învălmășite — fusese fatală și poarta liceului găsită, vai, ferecată... Încercarea de a sări în clasă prin fereastră a fost pentru o dată surprinsă de chiar diriginte, profesorul de matematici, Ion Banciu care cu barba zburlită, drept sancțiune, a lăsat pe cei doi contravenienți corigenți după ce le dăduse nota „0” și la purtare și la frecvență, eliminându-i din școală de la 29 aprilie pînă la 1 mai 1925, făcîndu-le în plus și o corosivă morală publică.

Vacanța de vară a lui Mircea a fost astfel otrăvită de spectrul corigenței la matematică (tribulații descrise în **Romanul adolescentului miop**, unde prof. Banciu, devenit „Vanciu”, spre mirarea pedepsitului l-a trecut cu generozitate în clasa următoare).

n alte primejdioase ori plictisitoare cursuri, camarazii se fofilau printre aceleași geamuri întredeschise — în sens invers — evadînd pe maidanul vecin ca să „se converseze” în voie, să bată mingea și mai ales să se aerisească.

Aceste escapade care ni se păreau într-o măsură chiar motivate trageri la fit, nu aveau loc în fiecare zi. La clinchetul clopoțelului scuturat cu energie de Vasile, poreclit „Coteț”, bravul portar al școlii — năvăleam pe coridoare, coborînd cohorte-cohorte, spre strîmta curticică din fața albei vile Assan. Ne regăseam de astă dată în recreațiile legale cotidiene.

Acele prea scurte zece minute erau, totuși, clipe cînd ne puteam încrucișa gîndurile, discută literatură, cînd ne spuneam păsurile, ne dezlegam „problemele” pînă cînd, clopoțelul ne rechemă de astă dată pentru a ne reclaustura în micile noastre colivii.

Într-una din recreații, țin minte, Eliade a făcut o șotie macabră: a deschis chepengul pivniței din curte și a stat pitit în tot timpul orei de română, lăsînd vorbă celor de sus că s-ar fi sinucis!

Aducîndu-i-se la cunoștință dascălului de română, care era și directorul Liceului — dr. Ștefan V. Nanul (și care nu-l prea simpatiza) — acesta a replicat poetic: „Din codru rupi o rămurea, Ce-i pasă codrului de ea...”

Iar pseudo-sinucigașul din beci, cînd a aflat replica — s-a arătat vexat poate nu atît de metaforă, cît de faptul că nu fusese luat în serios.

De multe ori, cînd avea de terminat o carte după care se pasiona, Eliade o citea pe furis, în răspăr cu „materia” predată la catedră, ori, dacă era afanisit de submediocritatea unor mediodioci — se ascundea sub bancă, părăsind, detașîndu-se astfel din acea lume ce i se părea a fi „o adevărată închisoare”, lumea învățaturii după calapod, lumea profesorilor și a programelor cu ore fixe⁴.

Elevii din toate clasele ne regăseam odată pe săptămînă, în orele de gimnastică, pe uriașul maidan Y.M.C.A. Era terenul primăriei, mărginit de strada Batiștei și bulevardul Colței (reboțezat General Gheorghe Magheru, unde astăzi se înalță trufașul „Intercontinental” și complexul Teatrului Național). Acolo se întindea spațiul sportiv unde jucam oina, „mingea indiană” (o născocire a profesorului nostru Boian), — săream peste a groapă-obstacol, sau alergam stafeta și fugăream împărțiți în „ulii” și „porumbei”, ca să nu fim nici hoți nici vardiști...

e mai era dat să vedem cum pe niște lespezi și socluri de piatră (rămase poate de la demolarea vechei „Panorame Grivița”), Mircea Eliade, Haig Acterian, Ion Victor Vojen, Ionel Ciorănescu și alții mimau un fel de ritual mitologic, invocînd cu teatrale gesturi fie pe imaginatul zeu Baal căruia îi aducea ofrande struguri și ramuri verzi, fie alteori recitînd imnuri de slavă în cinstea ofrandei regine a Ostrogoților sau a zeului Osiris.

Noi, mai tineri cu doi-trei ani, priveam cu sfială spre jocul enigmatic și vociferările seniorilor. Doi dintre ei vor fi mai tîrziu adevărați slujitori al Thaliei: Haig Acterian — talentatul și unul dintre discipolii lui Edward Gordon Craig — care, din păcate, nu și-a putut împlini cariera; iar Ion Victor Vojen (pe care Eliade sub numele de „Jean Victor Robert — îl descrie cu haz în **Romanul adolescentului miop**), a fost efemer actor al Teatrului Național, încumetîndu-se în repertoriul shakerian să interpreteze chiar rolul lui Romeo.

Existau între noi și mai strînse legături unele afinități datorită desigur faptului că între clase — ca niște vase comunicante — erau și relații de efectivă frăție: Haig și Arșavir Acte-

MIRCEA ELIADE

*Amintiri, ce să-ți
reamintescă lucrul
Spiri-Haret și tot
ce a minet*

AMINTIRI (I)

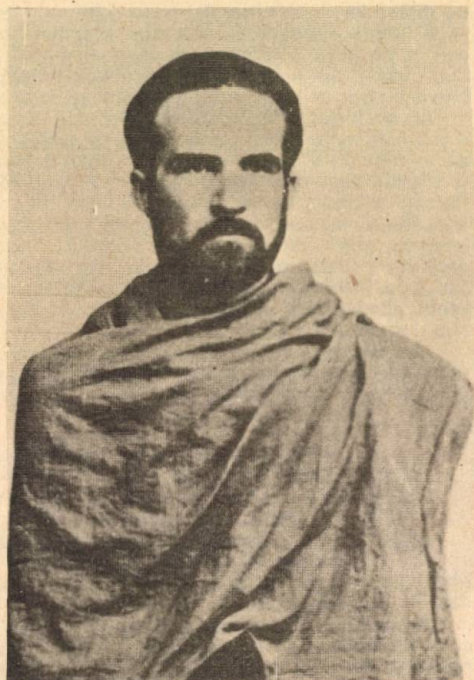
(MANSARDA)

*Cu vedea fricte
a autosen
Mircea*

Chicago, Iulie 1978

Colecția DESTIN
Director: GEORGE USCATESCU

Autograf Mircea Eliade

Mircea Eliade, în decembrie 1930, la Swarga-Ashram Rishikesh) într-o minăstire din Himalaya.

rian, Tiberiu și Corneliu Axentie, Ion și Alexandru Ciorănescu, Grigore și Ion Moisi, Alexandru și Petre Perez, Leon și Victor Popescu, Dinu și Radu Sighireanu, frații Arapu Cernovodanu, Ghișoiu, Chivușescu și alți frați, din diverse nivele de învățămînt, care făceau între noi un indirect nexus familiar.

Dintre toți Eliade Mircea ne sidera cu uluitoarele sale isprăvi, inițiative și daruri. În afară de raitele lui prin anticariate — aflasem că citește și noaptea, devorînd frenetic volum după volum; că își scurtează singur somnul, cu deșteptătorul, diminuînd treptat orele de dormit, minut cu minut: de la 8 la 7, de la 6 la 5, și chiar limita, de la 4 la 3 ceasuri „smulse” din cele 24!!!

Venea adesea cu ochii împăianjeniți, căznindu-se să nu ațipească în banca.

Ne îndemna și pe noi mai mici să studiem nu așa crîmpele, ci operele complete ale lui Hasdeu, Iorga, Xenopol, Voltaire, Pascal, Balzac, Papini etc. etc. Să ne afundăm, să plonjăm cu toată mintea în universul fiecăruia. Cartea — spunea el — este „trambulina” care te poate zvrîli în lume”.

Se vorbea și de alte năstrușnice experiențe: de exerciții de voință prin care puteai îndura să fii flagelat; ori să înfrîngi dezgustul și să îngurgitezi pînă și unele gîze, sau să faci chiar un pelerinaj **per pedes** pînă la Brașov, de pildă, atunci cînd ai accepta să te supui unor îndemnuri, unor porunci.

Înainte chiar de fabuloasa lui călătorie în India, noi îl priveam ca pe un fel de misterios șaman. De altfel, încă de pe atunci se arăta atras de ocultism, de scrierile kabalistice, de mistica Orientului.

Într-una din „ședințele literare” liceale din 1925 — Mircea, cu debutul lui verbal fermecător de îmbulzit și tumultos — a produs o impresie adîncă asupra noastră, rostind o conferință despre „Ocultism și știința modernă”.

Într-un fel era și rodul influenței exercitate asupra lui de profesorul de latină Nicodim Locusteanu, care în ochii multora părea a fi un inițiat. Dar, în afară de înrîurirea acestuia, se împrietenise la cataramă cu mai tînărul elev Avramescu Marcu, cu care se pitula prin podul casei din strada Melodie, unde făceau experiențe psihice.

Înzestrat cu stranii însușiri — școlarul Avramescu avea să debuteze prin 1926 sub pseudonimul Mark Abrams în revista „Orizont” cu proza intitulată **Urangutanul pe calorifer!** Apoi, sub alte succese inițiale și denumiri — „Jonathan X. Uranus”, „M”, „I.X.I.”, „Mark Man”, „Stefan Adam”⁶ etc. — a colaborat prin cutezătoare creații la varii periodice interbelice, iar prin 1939 sub numele „A. Mark” a deschis în „Parcul libertății” la prima „Lună a Bucureștilor” un Cabinet științific de psihografologie, astrologie, cabalistă.

Aderînd vremelnic la învățătura lui René Guénon — Marcel Avramescu a tipărit în 1934 revista „Memra”, două numere (1 și 2—5) în paginile căreia s-a reîntîlnit cu Mircea Eliade. Deghizat sub literele „Kra”, acesta a colaborat cu o traducere adnotată din Katha Upanishad și pagini din Shri Aurobindo (neincluse încă în bibliografia eliadescă).

Așadar legile cosmice oculte și pîrtia care va duce spre doctrinele hinduse vor fi descoperite în istorica mansardă a imobilului — astăzi și el demolat din strada Melodie — și aceasta datorită poate și căutărilor de atunci întreprinse alături de Marcel Avramescu (viitor laureat „Magna cum laude” al Facultății de litere și filosofie”, iar mai târziu, cu mențiunea „excepțional” absolvent al Institutului Teologic Universitar, devenit paroh al Schitului Maicilor și în urmă, al eparhiei Jimbolia).

Dar aceasta este altă poveste.

Revenind la ambianța liceului „Spiru Haret” — amintim cum Mircea Eliade — care încă din 1921 debutase cu succes în publicistică, fiind premiat cu substanțiala sumă de lei 100 la „Ziarul Științelor Populare și al Călătoriilor” — a fost animatorul temeinic al revistei „Vlăstarul” chiar de la primul număr. Între paginile acestui periodic a și publicat articole „Alchimie”, „Științe și ocultism” etc.

Pe altă parte, în „Ramuri tragedie” (revista consoră a liceului „Sfîntul Sava”) aveau să-și vadă în același an, pentru înția oară tipărite numele doi elevi dintr-a VII-a modernă: Petru Comarnescu și Dan Botta. Așadar aici va debuta bunul prieten Petru Comarnescu manifestînd încă de pe atunci multiple preocupări concretizate în varii cronici teatrale, muzicale și plastice, unde cu o dreaptă intuiție, el proclama gloria lui Pallady, Tonitza, Șirato, Steriadi, Paciurea — anticipînd în bună măsură pe criticul de artă de mai târziu.

Ulterior, „Ramuri tragedie” s-au metamorfozat în mai sobra „Revistă a liceului Sfîntul Sava” — animată printre alții de Mircea Grigorescu, Eugen Ionescu, Horia Roman, Alexandru Stănescu (Sahia), Constantin Fântăneru, Octav Șuluțiu, Mircea Septilici, desenatorul progresist Nicolai Cristea etc., etc.

ceste două periodice constituiau adevărate desfătări culturale. Așteptam apariția lor și urmăream cu nesaț proza și poezia colegilor noștri: Cronicile culturale (în care Mircea Eliade înregistra bucurosi apariții primei ediții a cărții cernite, **Remember**, scrisă de fiul marelui Caragiale; sau deplîngea seceta literară a timpului acela, cu o aluzie la „tînărul domn Cezar Petrescu”. Mai citeam în „Vlăstarul” criticile dramatice ale lui Ion Victor Voje; cele sportive ale lui Mihai Pușcariu, sau versurile gingașe ale lui Constantin Noica (apărute sub anagrama „A.C. Ion”) sau sporadicele articole ale eruditului Alexandru Elian; ale lui Nelu Ciorănescu (azi profesor la Universitatea Santa Cruz de Tenerife din insulele Canare) autor printre multe alte studii, al unei monografii despre **Ion Barbu**), cele ale viitorului arhitect și grafician Adrian Gheorghiu care în aceste pagini și-a publicat și primele desene; ale profesorului de gravură la Academia de Arte frumoase — Simion Luca, ale lui Dinu Pillat, ale chirurgului Corneliu Axintie ș.a. „Vlăstarul” mai primea și mosafiri prieteni de la alte licee — Eugen Ionescu de la „Sfîntul Sava” sau Octav Șuluțiu de la „Mihai Viteazul”, sau oaspeți de onoare ca venerații noștri dascăli care, cot la cot cu noi, nu numai că prezidau la întocmirea sumarelor, dar ne ofereau și importante editoriale. Amintim astfel de articolele profesorului Nicodim Locusteanu (traducător al lui Tit Liviu, al **Metafizicei** lui Dimitrie Cantemir, **Miles gloriosus** de Plaut, autor și al eseurilor — **Despre polycromie în arhitectura și sculptura hellenilor**; N. Locusteanu ne vorbea în orele de latină despre Omar Khayam, Novalis, Pitagora și Leonardo da Vinci... Mai citeam proza subtil nuanțatului și intransigentului Iosif Frollo, profesorul de franceză, dar și traducătorul lui Toma din Aquino; sau a lui Nicolae Moisescu (autor, printre alte numeroase și savante lucrări didactice ca de pildă studiul **Erosionserscheinungen des Salzfelzens von Slănic-Prahova**); academicianul Constantin Moisil (ilustru numismat și director al Arhivelor Statului); a lui Alexandru Claudiu, profesor de filosofie (autor și al volumului de poezii intitulat **Senin**), precum și a altora ce vegheau la buna noastră creștere intelectuală.

Mircea Eliade se distingea nu numai prin uriașa lui capacitate de a asimila, dar și printr-o cutezanță care — pentru un elev dintr-a VIII-a, friza uneori insolența, ascunzînd, (cine știe) nu numai timiditatea, dar poate și năzuința de a se lansa cit mai iute în afara țăr-cului școlar. Iată, de pildă, cu ce juvenilă severitate judeca el pe profesorul Neculai Iorga. În ciuda faptului că-i purta o profundă admirație, el socotea că „demonul lui Iorga se zbuciumă prea mult, atîtea pagini înnegrite sub pana profesorului, nu au nici o altă valoare în afara de

aceea de a fi făcut să-i vibreze sufletul"...: Și apoi, lucru mai grav: întreaga lui operă „este prea subiectivă: lorga se amestecă în toate numai ca să-și poată da părerea asupra tuturor și numai pentru plăcerea de a judeca acele lucruri. «Adolescentul se îndoaia și pune atunci „sub semnul întrebării” — ce anume din opera istoricului va rămâne». Și își va termina articolul — care chipurile, plăcuse marelui savant⁸ — cu un superb portret metaforic; N. lorga prezintă «o culme pe care șuieră vîntul și se rostogolesc troienile».

În același an, temerarul elev era notat la istorie cu nota „suficient”. În schimb obținuse permanent calificări maxime la religie și tot „foarte bine” la muzică. El „promitea”. Începuse cu colindele; apoi în fanfara liceului a cîntat la trombon; alte ori pedala cu talent la armoniul adăpostit pe coridorul școlii iar la serbările de sfîrșit de an sau la 12 decembrie (ziua patronului liceului) descifra foarte alert la pian partituri de Rachmaninov, Debussy, Brahms și Grieg. ca și melodii din baletul **Coppelia** al lui Léo Delibes sau din **Paiațele** lui Leoncavallo.

a festivitățile ce se desfășurau pe chiar scena bătrînului Teatru Național, Mircea Eliade a jucat în „Sarmală amicului poporului” de N. lorga, în „Nodul gordian” de Valjan și în revista muzicală „Un liceu model”, scrisă de talentatul coleg Fănică Ardeleanu, unde a interpretat cu o vervă vindicativă chiar rolul profesorului de chimie Artur Voitinovici de la care primise cu avarie atîtea microscopice note.

lata numai cîteva întîmplări — unele avînd semnificații premonitorii asupra viitoarei cariere eliadești — iar altele — (pe tărîmul muzicii ori al teatrului) — aproape insignifiante. Trăsăturile de caracter ale personalității sale transpar de timpuriu: talentat, perseverent, curajos, în contra-timp cu orările școlare: cu conveniențele și programele oficiale, citind cu neașa și frenezie doar cărțile care-l interesau — detestînd pe „tocilari”, pe slugarnici și pe vinătorii de note maxime.

În anul 1925 Mircea Eliade trecea bacalaureatul cu media 6,40 (șase și patruzece⁹), fără a fi rămas, slavă Domnului, niciodată repetent.

De bună seamă el a urît și a evitat în orice fel repetițiile.

✱

Note

¹ Într-un interviu acordat în 1934, — care cronologic, este primul ce l-a fost solicitat — Mircea Eliade a răspuns întrebărilor puse de trei elevi din clasa V. Desprindem din această udată convorbire:

„1) — Ce puteți spune despre trecutul d-voastră în liceul nostru și cît mai mult din adolescența producțiilor dv. literare?

— În liceu nu prea am dus-o bine. Am fost corigent la română, franceză și germană în clasa I-a, corigent la matematici de trei ori; corigent la fizico-chimice odată; în schimb am luat „mențiune” la muzică. Îmi plăcea să lucrez și să citeșc pe cont propriu, de aceea nu eram deloc apreciat de profesori. Numai în ultima clasă de liceu s-au convins cîțiva dintre iluștrii mei dascăli că nu sînt chiar un imbecil.

Clasa noastră a fost remarcabilă. Număr cîțiva dintre colegii care s-au impus deja publicului: Mihail Polihroniade, Haig Acterian, Petrișor Vîforeanu, Voien, Cleante Constantinescu (un mare inventator) și alții. Debutul meu literar a fost în 1920, la „Ziarul științelor populare”; apoi a urmat „Vîstarul”, „Orizontul” și „Foala Tinerimii”. Publicam mai mult articole științifice. Literatură am publicat mai tîrziu.

2) — Ce părere aveți despre „Vîstarul” și în general despre revistele școlare?

— De „Vîstarul” mă leagă prca multe amintiri personale ca să pot fi obiectiv. Am impresia, totuși, că revistele școlare au mare valoare. Ele sînt un stimul și pentru citit și pentru scris. Din colaboratorii lor se vor recruta ziarștii și scriitorii de mîine. Iar cititorii revistelor școlare vor prinde acest obicei, să citească și după terminarea liceului. Vor cumpăra cărți și reviste. Vor contribui la depășirea aceluia grup „blestat” de 5000 cititori români.

3) — Ce părere aveți despre tineretul de azi?

— Promoția mea, adică tinerii care aveau între 8 și 12 ani la izbucnirea războiului pentru întregire, s-a deosebit net de toate generațiile precedente prin două caractere: 1) Setea de spiritualitate; 2) căutarea unui absolut în această spiritualitate (găsit, prin 1927—28, în mistică, în ortodoxie).

Noi nu mai putem crede în cărțile, idealurile și doctrinele părinților noștri, pentru următoarele motive: generațiile de la 1890, 1900 încoace, crescuseră într-un ideal individualist, de confort personal. Credeau în liberul arbitru, în libertatea individului, în democrație, etc. Ori, cînd a izbucnit războiul, au trebuit să renunțe automat la toate aceste idealuri, să-și suprimă libertatea integrîndu-se în masa anonimă a trupelor, să renunțe la viața lor individuală pentru viața mistică a statului, a colectivității. A fost o dramă, după care toți cei care au supraviețuit s-au resimțit.

Noi, care am înțeles lucrul acesta, nu mai puteam crede în idealurile lor de libertate, liber arbitru și confort, în democrație și evoluționism, deoarece toate acestea se dovediseră a fi simple formule: oamenii care crezuseră în ele le-au aruncat cum a sunat mobilizarea. Generația noastră, prima generație după „Unire”, a fost preocupată de spiritualitatea pură, autentică, supra-rațională. Eu mă așteptam ca dv. tinerii care încă nu aveți 20 de ani, să vă deosebiți de noi. Să fiți mai puțin dramatici, mai puțin interiorizați, mai puțin preocupați de experiențele spirituale. Vă credeam mai sportivi, mai naivi, mai fericiți. Cele ce-am putut observa în ultimul timp, mă fac să cred altfel. Observ că și dv. sînteți preocupați de problemele sociale și politice, așa cum sînt și tinerii de 25—30 ani. Personal, nu cred că este altă de bine venită preocuparea aceasta socială, dar, în sfîrșit, acestea sînt fenomenele istorice în care nu poți interveni. Te mulțumești să privești, să înțelegi și alt! (Alexandru Dragomirescu, Mircea Schragher, N. Angelescu, De vorbă cu Mircea Eliade în „Vîstarul”, nr. 7/1934.

² Alexandru Paleologu, O revistă și un profesor, în „Vîstarul”, nr. 1/1981

³ Un alt vremelnic fost elev, George Potra o evocă în Bucureștii de altădată, p. 404, ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981

⁴ Mircea Eliade Mémoires (I) 1907—1937 — Les promesses de l'Equinoxe, p. 142, Paris, „Gallimard”, 1980

⁵ Anemone Popescu, Corespondență în „Orizont”, 1983, martie 18

⁶ Mihail Avramescu, relații orale (10.X.1983); Cornel Ungureanu Despre căile literaturii, în „Orizont”, 1981, august, 25

⁷ Mircea Eliade, Amintiri, (I) p. 106, Mansarda, colecția „Destin” Madrid, 1966

⁸ Idem, lorga, în „Vîstarul”, 1925, februarie.

⁹ Arhivele liceului „Spiru Haret” păstrează situația școlară a elevului, între 1917—1925, oglîndită în tabelul alăturat. Am folosit de asemenea amintirile foștilor colegi: Mihail Avramescu, Acterian, (Mircea Eliade în tinerete, în „Echi-nox”, nr. 10—12/1982); Ștefan Ardeleanu, Corneliu Axentie, Mircea Mărculescu, Dinu Odobescu, Mihail Pușcariu și Ion Victor Voien — persoane interpușe, cărora le mulțumim prețioasă și buna lor contribuție.

— b.b.b. —

FRAGMENTE DIN JURNAL

● PARIS, IUNIE 1975

Pe măsură ce timpul trece mă întristez și mai mult la gândul că, fără îndoială, acele cărți pe care visam să le scriu încă din tinerețea mea nu vor apare niciodată la lumină. Mă gândesc îndeosebi la acea **Introducere în geografia mitică** pe care o începusem pe cînd locuiam la Hôtel de Suède. Redactasem douăsprezece sau cinsprezece pagini, dar le-am aruncat în foc, din greșeală, odată cu alte caiete și manuscrise ale mele și ale colaboratorilor de la revista noastră. Din cînd în cînd, scotocind după altceva, găsesc hîrțile de odinioară și le citesc cu nostalgie. Mă jur atunci să le adun pe toate într-un dosar special, **Geografie mitică**, dar amîn, de fiecare dată, pe mai tîrziu trierea dosarelor mele.

Chiar azi am găsit notele mele despre imaginea Imperiului roman (**Ta Ch' in**) așa cum apare ea în documentele chinezești ale dinastiei Han din secolul al II-lea e.n. și care este la fel de mitică și fabuloasă ca și cea pe care romanii și-o făceau despre China. De fapt, așa cum scrie Rolf Stein **Ta Ch' in** era pentru o bună parte „proiecția utopiei chinezești despre statul perfect”. Acest „Imperiu roman” era descris în termeni care aminteau de **Tai P'ing** imperiu utopic pe care încercau să-l instauzeze mișcările revoluționare ale epocii, mișcări ce se inspirau din taoism și printre care figura în primul rînd societatea pe jumătate secretă „Turbanele galbene”. Aceste mișcări politico-mistice doreau să reînvie Vîrsta de aur, deci Statul ideal și pacea universală, într-un cuvînt **Tai P'ing** sau Paradisul primordial. Remarcabil în această utopie este mitologizarea Extremului Occident, transfigurarea „Imperiului roman” în Sfatul ideal, Paradisul de obîrșie. Fenomenul este de altfel atestat în multe alte culturi indiferent de nivelul lor: după Marco Polo, europenii vedeau de asemeni în Chină un alt „Paradis terestru”.

● CHICAGO, 18 NOIEMBRIE 1975

Simt din ce în ce mai mult nevoia de a ține un Jurnal secret așa cum făcea Tolstoi, un Jurnal numai pentru mine, care va trebui ars imediat după moartea mea. De altfel nu cred

că ar interesa pe altcineva. Pentru mine însă, ar fi foarte util: mi-ar permite, frunzărindu-l să-mi amintesc crizele de artrită sau de melancolie, izbucnirile de furie sau exaltare, momentele de inspirație la fel ca și presimțirile, fără să mai vorbesc de neînsemnatele fapte zilnice. Într-un cuvînt un fel de **De senectute**.

● CHICAGO, DECEMBRIE 1975

Căutînd printre clasoarele și mapele adunate pe scaun într-un colț al biroului găsesc un dosar intitulat „Proiect de navelă”. Deschizîndu-l zăresc mai multe pagini de caiet scrise în grabă. Navela începe cu intrarea unui tînar. „Scuzați-mă, spuse el, n-aș fi vrut să vă deranjez, dar am găsit ușa deschisă. Tace privind cu atenție la interlocutorul său, apoi îl întreabă cu o voce timidă: „Sînteți desigur domnul X... nu-i așa? Da. Ei bine, eu sînt fiul dumneavoastră.” Scoate apoi o hîrtie din buzunar și începe să citească un poem cu voce tare. „Puțin cam greu de înțeles spune el, după ce încheie lectura. Este vorba de viața mamei mele și deci de propria dumneavoastră viață.” După aceea dispare un moment și revine cu o valiză. O fată tînară apare în spatele lui cu pas șovăitor și cu aer speriat. „Vă prezint pe logodnica mea, continuă el. Am venit să vă cerem consimțămîntul căci peste cîteva ore ne căsătorim...”

Se mai aflau în acest caiet și alte indicații scenice destul de dezlîinate. Imposibil să-mi amintesc continuarea navelui sau încheierea ei și-mi pare rău. Am scris aceste pagini și acest lucru mi-l amintesc destul de bine, acum șapte sau opt ani la Santa Barbara, după ce mă întorsesem dintr-una din obișnuitele mele plimbări pe plajă. Le-am scris în mare grabă fiindcă un student trebuia să vină să mă ia cu mașina pentru a mă conduce la Universitatea situată la vreo 15 km, în celălalt capăt al orașului.

De mult timp lui Frank îi place să recenzeze ceea ce el numește „întîlniri semnificative” între două personaje importante, reale sau imaginare. În acest ultim caz este vorba, desigur, de personaje literare. Are un întreg dosar din care speră că va scoate mai tîrziu o carte. M-a rugat să-l ajut în această cercetare și azi, reci-

tind volumul X din **Dichtung und Wahrheit** am găsit această scenă care l-a încântat și l-a făcut să exclame: „Este o întâlnire semnificativă, prin excelență!” Puțin timp după ce aflase de venirea lui Herder la Strasbourg, tânărul Goethe merge la Leist Tavern unde avea întâlnire cu un prieten. La picioarele scării zărește un om îmbrăcat în negru avînd aerul unui pastor protestant. Goethe îl recunoaște pe Herder și i se prezintă. Discutînd, urcă împreună scara și se opresc pe fiecare treaptă pentru a prelungi convorbirea.

Această „ascensiune în doi” și căldura cuvintelor schimbate de-a lungul scării prefigurează și rezervă tot ceea ce a urmat, tot ceea ce Goethe a învățat de la Herder, dar și tot ceea ce a eliminat mai tîrziu din învățătura lui.

● CHICAGO, 8 APRILIE 1976

Am terminat prefața pe care mi-a cerut-o John Shopp pentru **No Souvenirs**, titlu sub care vor apare în engleză fragmentele din Jurnalul meu. M-am străduit foarte mult și dacă n-aș fi fost ocupat cu alte lucruri, aș fi adăugat mai multe pagini fiindcă simt nevoia să fac unele precizări, pentru a înlătura anumite neînțelegeri. Mulți din cititorii mei de limbă engleză vor fi probabil surprinși și chiar derutați atunci cînd vor descoperi că eu sînt și romancier, în asemenea măsură lumea academicienilor este dominată de mitul scientismului. Mulți cred că fantezia poetică și creația literară sînt incompatibile cu obiectivitatea cercetării. (Este vorba, de fapt, de o prejudecată moștenită din epoca pozitivismului, dar care a rămas aproape neschimbată pînă azi). Puțini sînt cei care știu că oamenii de știință, demni de acest nume gîdsc exact contrariul. Acum douăzeci de ani, Norbert Wiener susținea — și nu era singurul — că fizicianul nu înregistrează numai propriile observații într-un mod obiectiv așa cum se credea pînă atunci, dar că el **interferează** în mod activ experiența ce are loc. Pentru a-și susține această teză el menționează rolul ce i se cuvine observatorului în teoria relativității și în cea a cuantelor.

Va trebui să mai așteptăm zece sau cincisprezece ani pentru ca identitatea între creația științifică și creația artistică să fie evidentă pentru toți și bineînțeles și celor din cercurile academice. Reflecțiile prezente vor deveni atunci adevăruri banale.

● CHICAGO, 9 APRILIE 1976

După cum se poate observa la lectura unor pagini din Jurnalul meu, există un aspect al activității mele care ar merita explicații mai ample: tendința mea de a integra, de a fuziona diferitele niveluri ale cunoașterii care fac parte din planurile teologic, psihologic, literar, istoric, etc... Mă gîdsc că omul contemporan și cu atît mai mult omul de mîine va fi, curînd, constrîns să integreze cele două forme ale cunoașterii, logica și raționalul de o parte, simbolicul și poeticul de cealaltă parte. Sînt de

asemeni convins că sub presiunea Istoriei vom fi obligați să ne obișnuim cu diferite expresii ale geniului creator extra-european din Asia, Africa sau Oceania. Așa cum tot repet de aproape 30 de ani, singură istoria religiilor constituie disciplina potrivită să dezvăluie sensul civilizațiilor tradiționale cele zise „primitive” și orientale. Într-un cuvînt este vorba de a disciplina care, așa cel puțin cum o consider și o practic eu, va contribui în mod hotărîtor la „plenitizarea” culturii. Pînă azi doar tehnologia industrială și ideologiile politice au beneficiat de asemenea răspîndire mondială.

● PARIS, 20 AUGUST 1976

Am terminat astăzi o noulă pe care am scris-o în vreo zece zile și căreia i-am dat titlul, **Cele Trei Grații**. Înaintea plecării noastre din Puerto de Anrait, am zărit la cotitura unui drum pe care mă plimbam pentru prima dată un grup de trei vile care comunicau între ele într-un mod discret și neobișnuit. Ele se numeau **Cele Trei Grații**. Mă opriam ca să le observ mai bine însă un ciine negru a început să latre furios.

Întors acasă aveam deja în minte subiectul nulei. Începutul mai ales. Urmarea am descoperit-o după ce am scris primele zece sau cincisprezece pagini.

● PARIS, OCTOMBRIE 1976

Trecînd prin fața unei mici librării m-am oprit să privesc cărțile apărute în ediția de buzunar. De ce oare am simțit, dintr-odată, dorința expresă de a cumpăra **Salammbô** în ediția Garnier-Flammarion? Poate fiindcă n-o mai recitisem din anii de liceu, sînt cincizeci și cinci de ani de atunci. Îndată ce am avut cartea în mîini m-am simțit transportat în acea vară din 1921 sau 1922 și m-am revăzut urcînd într-un vagon de clasa a treia într-un tren de Constanța. Căldura era înăbușitoare. Mă duceam la moșia pe care familia prietenului meu Dinu Sighireanu o avea în Bărăgan, la Sighireni. Îmi scrisese mai multe scrisori rugîndu-mă insistent să vin să petrec o săptămînă cu el și, subit, m-am hotărît.

În timp ce stăteam în pragul librăriei, la doi pași de furnicarul din Montmartre, m-am simțit absorbit cu forță în atmosfera celui vagon de clasa a treia cu praful, căldura și mirosurile lui. Pe neașteptate nările mi s-au umplut de aroma pepenilor galbeni, a nugalei, a băuturilor răcoritoare și de alte miresme pe cît de diferite, pe atît de ciudate. Luasem cu mine mai multe cărți, dar am scos din geantă **Salammbô**. Văd și acum coperta ei albastră. Cred că era o ediție imprimată în Germania imediat după război. Luasem acest roman în mod intenționat fiindcă toată lumea trebuia să știe că eram deja capabil să citesc un text în limba franceză.

Mă revăd așezat pe banchetă în compartimentul trenului împreună cu un domn mai în vîrstă, posesorul unei tabachere aurite, cu o studentă la un institut de sericicultură și un

soldat care privea pe fereastră cu brațele sprijinite de geam.

A doua zi după sosirea mea la Sighireni una din surorile lui Dinu, amîndouă foste eleve la Notre-Dame-de-Sion, m-a întrebat de cîte ori am recitat prima frază. M-am înroșit crezînd că-mi pune la îndoială cunoștințele mele de limbă franceză foarte modeste în vremea aceea.

Doar o singură dată! am răspuns eu repede temîndu-mă că sînt bînuît de-a nu fi înțeles totul la prima lectură.

— O singură dată! a exclamat ea, apoi a închis ochii și a recitat pe nerăsuflăte: „C'était à Mégara, faubourg de Carthage, dans les jardins d'Hamilcar”. Dacă n-ai cunoscut această frază cu inima, dacă n-ai simțit dorința s-o repeți de cinci sau șase ori la rînd numai pentru tine, înseamnă că n-ai înțeles nimic din Flaubert. Ai face mai bine să citești altceva!

• CHICAGO, 20 DECEMBRIE 1977

Nu fără emoție am închis în noaptea aceea **Monsieur Proust** de Céleste Albert. Cartea mi-a fost recomandată de Cioran într-o zi de octombrie la cafeneaua La Martiniquaise. Ne întîlnisem o oră mai înainte, Cioran, Ionescu și eu la editura Belfond unde ne aștepta un fotograf. Am mers apoi împreună în piața Fürstenberg, căci după cum îi spusese lui Claude Bonnefy, acolo în septembrie 1945, puțin după sosirea mea de la Lisabona, ne-am întîlnit pentru prima oară după foarte mult timp, toți trei. Fotograful a făcut mai multe fotografii prinzîndu-ne în diferite atitudini, vorbind, uitîndu-ne unul la altul, Eugen rîzînd perorînd, ridicînd brațele spre cer, Cioran cu un aer resemnat, politicos, melancolic. După aceea Eugen ne-a părăsit căci se grăbea la o sedință de lucru la Academie.

L-am însoțit pe Cioran la cafeneaua La Martiniquaise. El a comandat un ceai de verbină, eu o cafea.

Acum cînd scriu aceste rînduri în biroul meu din Meadwille și cînd privesc din cînd în cînd afară la zăpada care cade în fulgi mari, mă întreb de ce în ziua aceea, în încăperea din fundul cafenelei La Martiniquaise, unde Cioran și cu mine ne refugiasem pentru a fi singuri nu ne-a reușit ideea să evocăm acel Paris fabulos de după război în care ne aflam

toți trei foarte săraci, toți trei necunoscuți și totuși foarte hotărîți, deși nu aveam prea multe speranțe și fiecare din motive diferite, să rămînem ceea ce fusesem deja în România: scriitori. Ce nostim ar fi fost să ne aducem aminte de vremea cînd Eugen spera din tot sufletul să fie angajat ca demonstrator la Ripolin, să evocăm acel timp la cîteva minute după ce el ne părăsise în grabă pentru a nu-i face să aștepte pe colegii lui de pe cheiul Conti...

Destul cu nostalgia. Îl ascultam deci pe Cioran spunîndu-mi ce mult îl entuziasmase **Monsieur Proust**. El nu și-ar fi putut imagina vreodată un asemenea devotament, un altruism atît de total ca al acestei femei cu suflet simplu. Înaintea tuturor intelectualilor și scriitorilor din Franța ea a fost prima care a avut conștiința originalității și importanței operei lui Proust. L-am întrebat atunci pe Cioran dacă recitea **A la recherche du temps perdu** cu aceeași fervoare ca odinioară. Mi-a mărturisit că cel mai mult îi place **Le Temps retrouvé** și că pe acesta l-a recitat de trei sau patru ori.

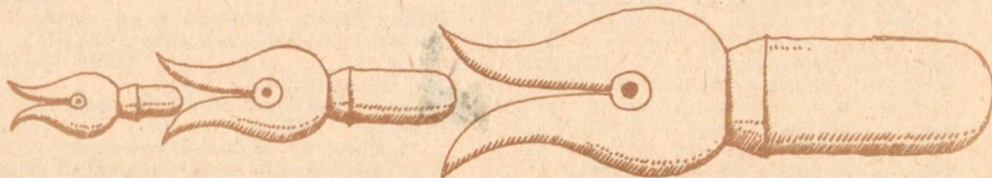
— Dar este partea cea mai deprimantă din **A la recherche**! am exclamat eu.

— Foarte adevărat! mi-a răspuns. Dar și cea mai adevărată...

• CHICAGO, MAI 1978

E suficient să deschizi orice ziar pentru a-ți da seama că sîntem condamnați și că nu vom scăpa decît printr-un miracol. Și totuși aceasta nu împiedică pe nimeni să trăiască mai departe ca și cum nimic n-ar urma să se întîmple iar alții continuă chiar să creeze. Și acest lucru mă îmbărbătează. Spunînd acestea nu mă gîndesc la cei care se mulțumesc „să existe” ignorînd ceea ce ne așteaptă. Nu admir decît pe cei care continuă să lucreze, să creeze ca și cum lumea noastră ar mai avea în față un mileniu de pace și progres. Ei sînt asemeni imaginii celui poet care-și compune versurile așezat pe un butoi de pulbere, tîind foarte bine că ar putea sări în aer dîintr-un moment în altul, dar refuză să se lase dominat de spaimă, avînd o singură idee în cap: să scrie în modul cel mai autentic și mai desăvîrșit posibil.

Traducere de ELA PANAIT

Fulgurații pentru ION BARBU

■ Cred că esențialul despre Ion Barbu — nu în general (fiindcă un atare unghi mi s-a părut prezumțios), ci despre relația lui cu mine (am considerat a fi o sarcină mai modestă și mai la obiect) — l-am scris în volumul de poezie „Inima rezistentă”. Dar, în afară de influența (directă, freatică, prin ricoșeu și prin contradicție) pe care a exercitat-o asupra-mi, aș mai avea multe de spus despre acest idol al tinereții mele, acum, când, odată cu viața, mă desprind lent de exorbitanta lui gravitație.

■ O carte despre Barbu m-am tot gândit să scriu de cel puțin un pătrar de veac. Am strâns probabil mai tot ce s-a publicat despre acest poet pe care, prin piscurile atinse, îl cinstesc drept cel mai de sus al literaturii române din acest secol. Am umplut destule pagini pe această temă, dar carte n-am înfăptuit...

■ De ce am pregetat să mă apuc serios de acest volum, ceea ce poate reveni la întrebarea de ce a pregetat el să se lase realizat? Iată o problemă de psihologie poate nu lipsită de interes. Nu sînt convins că e cazul să căutăm prea stăruitor vreun subterfugiu freudist: reacția inversă de apărare împotriva genului a căruia covârșitoare înfrîurire nu știu dacă a fost pentru mine întotdeauna productivă. Nu-i exclus totuși să fi existat și un procent de tainică insurgență. (Barbu însuși a rezistat violent la tot ce amenința să-i frîneze elanul creator.) Esențială era însă dorința mea sinceră de a săvîrși lucrarea. Dar cea mai teribilă stavilă a fost aici însăși natura operei lui Barbu și înalta iocană pe care mi-o făceam despre ea. Nu este o deșertăciune — îmi spuneam mereu — să scrii despre o cărtuție genială și densă o exegeză voluminoasă?

■ Toată literatura analogică, hermeneutică sau critică ne dovedește fecunditatea exponențială a pomenitei deșertăciuni. Și abia acum ajung la adevăratul motiv al „tăcerii” mele: consideram demn de Ion Barbu doar un comentariu de genul parafrazelor lui consacrate lui Poe. Or, o asemenea traducere pre limbaj mea au constituit-o caligramele din ciclul invariabil al volumului amintit, iar și mai înainte, epizodul de poezie venusiano-terestră din romanul de anticipație „Omul și năluca”. De fapt, treptat, îmi făcusem datoria conform puterii mele și după o metodă, axiomatic vor-

bind, pe care Barbu ar fi putut-o accepta, chiar dacă i-ar fi repudiat roadele.

■ Fiindcă de cîțiva ani lucrez la o carte aforistică și de notații zilnice, voi adopta procedeul de flash și pentru tema Ion Barbu. Aceasta mă va ajuta și să mă dezbră de o seamă de complexe, fiindcă, dacă mă gîndesc bine, m-a reținut în proiectul meu și faptul că unele idei pe care voiam să le vehiculez mi se păreau mai greu de digerat. O brumă de argumentare voi căuta să aduc în aceste pagini fatalmente reduse, dar, în general, enunțurile au mai mult valoarea unor axiome rezultate din aplecarea mea de cîteva decenii peste magicele ape ale poeziei barbiene, care, pînă la urmă, nu-mi vor fi reflectat decît propriul chip de înțelegere...

■ Iau ca prilej pentru scrierea acestor rînduri o problemă privind receptarea poeziei lui Ion Barbu, în lume, dar în special la noi. La începutul acestei veri, au apărut placheta de versuri a lui Daniel Corbu „Intrarea în scenă” (editura Albatros) și antologia lui Basile Morar avînd drept temă „tradițiile gîndirii estetice românești” (în colecția bpt!), cărți în care poetica lui Ion Barbu este fie nerecunoscută, fie de-a dreptul ignorată. Antologia în două volume de aproape 700 de pagini nu găsește loc pentru ideile probabil încă și acum scandaluoase ale celui ce ne-a legat „Joc secund”. În ceea ce privește volumașul amintit, iată ce versuri ne sînt propuse:

...pentru ce să-mi amintesc cum treceam prin
orașul trist ca o funie de spinzurătoare
prin parcul regal cu bibliotecă publică
unde am tăcut eu ore în șir cu Frank O'Hara
Marquez Heidegger Dimitrie Stelaru Walt
Whitman

Borges Nichita Stănescu și alți prieteni
AM PUS DIADEMĂ SUB PODURILE PE
UNDE TRECEA

POEZIA LENEȘĂ...

Așadar însăși poezia leneșă adulată cu voluptuoase verzale pe niște cheiuri cam obscure dacă spirite atît de contrarii se confundă pînă la amicitie. Dealtfel, deși divulgînd un anumit talent, poezia lui Daniel Corbu, amestec de suprarealism și Stelaru, constituie prin chiar alura ei o gloriificare a ceea ce Ion Barbu con-

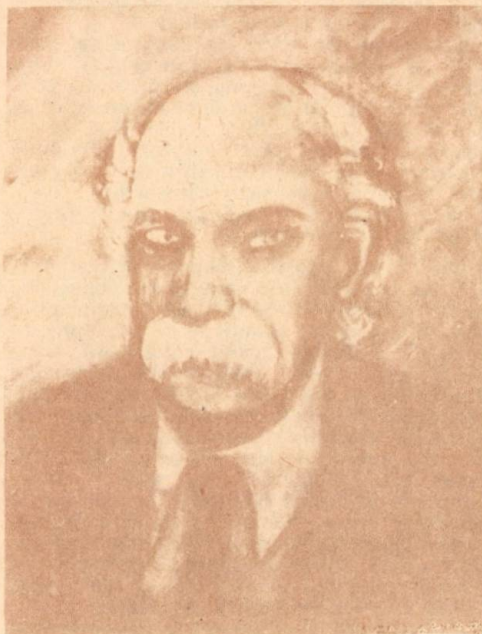
damna cu fermitate: avera de versuri văduvite de un vuiet esențial și debitoare unui patetism semantic.

Aceste rînduri nu vor să însemne un verdict. Gustul generațiilor este schimbător ca anotimpurile. O modă comodă însă nu poate justifica omisiunea și dezavuarea de care am pomenit, și tocmai această ocultație (ce ar putea fi mai fiabil decît geniul?) mi se pare alarmantă și simptomatică pentru o ciudată rătăcire a mentalității unor tineri poeți și critici.

■ Nu puțini contestă utilitatea „probei” (autobiografice în cercetarea creației unui poet ca Ion Barbu. Desigur că orice capodoperă reprezintă un univers autonom. Dar acestor aștri de pe firmamentul culturii nu li se poate stabili adevărata magnitudine decît prin raportare între ei. Și, după cum, în astrofizică, diagrama Hertzsprung-Russell ne dezvăluie locul unei stele în concertul evolutiv al celorlalte, după criteriul spectrului (culorii) și al luminozității, cred că un tablou similar s-ar putea stabili și pentru lucrările de artă.

În clipa în care o operă e comparată cu o alta, admitem tacit existența unor elemente comune, de continuitate. Or, mai ales în cazul cărților revoluționare, opinia autorului devine relevantă chiar dacă nu este acceptată de critici și nu e izomorfă pretutindeni respectivei practici poetice. În acest sens, polemicile lui Barbu apar revelatorii pentru modul său de a-și aprecia propriul rang. În lirica noastră, stea polară îl recunoștea pe Eminescu, iar printre contemporani îi considera egali (mai ales în viziune) pe Blaga, pe Mateiu Caragiale și pe Philipide; de superioritatea lui față de Arghezi, chiar octroiindu-i titlul de Hugo român, firește că nu se îndoia. Din panteonul poezilor străini, călăuze i-au fost Rimbaud și Poe (Moréas e o pasiune tirzie), iar prin 1947, întrebîndu-l dacă se crede un mai mare poet decît Baudelaire, mi-a răspuns afirmativ fără nici o ezitare*, dar a negat cu vehemență în privința lui Mallarmé (și aceasta în ciuda obiecțiilor pe care a putut să i le aducă în timp). Din aceste cîteva repere semnificative ale autodefinirii sale (lista e mult mai cuprinzătoare), rezultă că Ion Barbu nu era numai — cum se crede — un artist plin de sine, a cărui personalitate anihila totul. Înșiși zeii pe care i-a doborât sau și i-a instaurat reprezintă marcajul poeticii lui și, în definitiv, prin delimitare, o dovadă de modestie. Dar faptul că nu era dominat de un orgoliu nesăbuit se vedește mai cu seamă din uimitorul-i umilință ca matematician.

■ Mulți se mira de contradicțiile flagrante ce jalonează viața și opera lui Ion Barbu, cînd ele sînt, de fapt, capetele întinse exorbitant ale

Pictură de Yvonne Strat

unui arc, iar tocmai din vibrația acestuia este fulgerată săgeata poeziei extreme.

■ Ion Barbu se exprimă (în scris și în vorba) cu o maximă concentrare, care (în esență, dacă nu aparent) o întrecere probabil chiar pe a lui Mallarmé, poet congenial, dar cu o inteligență mai puțin vastă. Față de substanța aflată în operele literare obișnuite, materia hiperdensă ejectată de mintea poetului-matematician (nu există cinci asemenea stele duble comparabile cu el în toată istoria omenirii) se găsește în raportul dintre materia soriilor de rînd și aceea a piticelor albe: un degetar de acolo poate cîntări cîteva tone. Opera lui Ion Barbu este o pitică albă, fiecare rînd al ei are o pondere copleșitoare. Iată de ce, în cazul acestui scriitor, fiecă poezie ocazională, orice articol exhumat din presa vremii, fiecare scrisoare sau interviu constituie mărturii pline de semnificație (chiar dacă vădesc licențe de stil, chiar dacă par un simplu joc ori doar o răbufnire temperamentală).

■ Însemnătatea fundamentală pe care lirica lui Ion Barbu o are în evoluția literelor noastre este deci invers proporțională cu întinderea ei. În marea ediție a lui Romulus Vulpesco, opera barbiană ocupă (cu piese din periodice, versuri de circumstanță, bucăți apărute în volume, traduceri, note și variante) numai vreo 300 de pagini și ele destul de aerate. (Firește, scrierile în proză și lucrările matematice se înserează unei alte ordini.) Nu mai discut despre **Joc secund**, Cartea lui capitală, unică (39 de poezii), carte cu pagina plină de spațiu, în

* Ceea ce nici nu-l greu de văzut, comparînd sonetul „Idéal” cu originalul său, care, cum ar spune Borges, se află (cu titlul „lavod”) în românește. Desigur că nu e vorba de o privire diacronică, de aceea ce a însemnat Baudelaire chiar pentru ecloziunea poeziei barbiene, ci de o discriminare sincronică („Te smulgi cu zugrăvii, scria în zid”), de o proiecție pe un plan esențial, care te îndritulește să apreciezi că Homer e un mai mare plămăditor de himere decît, să zicem, Hogaș, iar Arghezi decît Ausonius.

care versurile (cel mult 20 pe fiecare parte a filei) ard ca soorii prin genuni.

Densitatea operei lui Ion Barbu e determinată de densitatea frazei, comparabilă, cum am spus, cu aceea siderală și explozivă a piticelor albe. La nici un alt autor român raportul dintre masă (substanță) și volum nu e atât de enorm și, dealtfel, chiar pe planul literaturii universale este minim numărul celor la care vom putea găsi densități comparabile (Góngora, Mallarmé, G. M. Hopkins, Joyce Pound, poate St. John Perse).

■ „Suflet mai degrabă religios decît artistic, am vrut în versificările mele să dau echivalentul unor constatări absolute ale intelectului și viziunii: starea de geometrie și, deasupra ei, extaza.” (I. Barbu *Cuvint către poezi*, Pan, 1—15 martie, 1942.) Personalitate complexă, Ion Barbu nu are într-o formă obișnuită nici una dintre trăsăturile firii sale. Năzuința spre abstracția matematică este contrazisă de patima de poezie (și încă de una bariolată și bufă), dar amîndouă tinzînd spre un ideal punct de convergență. Setea de puritate e contracarată de-o tinerete zurlie (de unde fascinația pentru personajele îndoite din *Cralii* lui Mateiu), dar ambele își găsesc izbăvirea fie în diferite autocritici („Un personaj eteroman” palinodii (cvasirenunțarea la poezie), tie în exercitarea matematicilor sau în revenirea la o credință naivă „Grup”, „Poartă”, „Lemn sfînt”, „Legendă”, „Mod”, „Margini de seară”, „Steaua imnului”), dar și aceste două aspirații nu se pot conjuga decît într-un platonism coexistînd destul de curios cu erezuri de creștinism primitiv cît timp seva păgînă nu secase. Iată de ce cuvintele folosite de Barbu trebuie traduse prin armonice conotative în limbajul uzual, și în plus, într-un mod dialectic, ținînd de evoluțiile și Stimmung-urile de moment.

Astfel, termenul de *extază* reprezintă, după opinia mea, un spectru de sensuri, dintre care delimitez cert patru: accepția naturală — orgasmul erotic, extazul artificial (acel „facil Eden” pomenit în „Ut algebra poesis”) și cele două înalte ascensiuni spirituale: cea atinsă prin filiera poeziei și cea — pe calea matematică... Se întîmplă ca semnificațiile să interfereze ori să se mijlocească: „Lucrarea grației, prin Else, / A fulgerat, a izbăvit”. De asemenea, în mărturisirea „suflet mai degrabă religios decît artistic”, termenul *religios* nu este nici el „monocromatic”. În el vibrează desigur laolaltă credința canonică și erezurile copilăriei, pururi învîluite de o aură nostalgică, cu păgînele rituri dionisiace și orifice, cu năzuința gravă și imperioasă de contopire în Cosmos, existentă în panteismul mioritic, dar și în geometrismul unui Spinoza esențializînd lumea sau în armonia ce garantează pitagoreic ecuațiilor einsteiniene valoarea de adevăr.

■ Întotdeauna m-a frapat teribilul patetism dens și simplu (retorismul fiind doar aparent, iar emoția erupînd printr-o „acumulare conotativă stimulată”) din primele două versuri ale poeziei *Bălescu trăind*. Dacă ținem seama de faptul că, pînă la trei ani și jumătate, poetul a

trăit la Bălcești — Argeș, unde tatăl său, judecătorul Constantin Barbilian, a dus-o destul de greu, vom înțelege că versurile sînt legate mai mult de autorul lor decît de biografia marelui tribun (născut și crescut în București). În „Leagăn amar, săracii mei Bălcești”, Ion Barbu invocă propria-i pruncie, ca pe o linie de osculație cu destinul lui Bălescu, așadar clipa unei extreme empatii, cînd eroul aderă la matricea invocatorului. Dar, printr-un straniu feed-back, destinul tragic al lui Bălescu se reverberează în „leagăn amar”, care, brusc, grație acestei misterioase fuziuni, se despersonalizează de existența celor doi oameni, devenind o gravă invocare a însăși patriei dureros iubite.

■ După cum afirmă lapidar Mircea Scarlat, „precursorul cel mai important al *Jocului secund* este Ion Barbu”. Nu cunosc nici un alt poet care să se fi negat cu o vehemență mai genială, deoarece, chiar dacă versurile parnasiene vestesc mîntuială azur, ele sînt categoric surclasate de ciclurile ulterioare. Nici măcar Lautréamont* în *painodicele-i Poezii* nu se situează la polul opus Cîntecelor lui Maldoror decît tematic și nu printr-o organică, antinomică evoluție. De aceea, înainte de a-l condamna pe Barbu pentru polemica lui dirimantă împotriva lui Arghezi, să înțelegem că el a fost deopotrivă de necrūtător cu sine însuși („cu alții aprig, mai vrăjmaș cu sine”). Or, așa cum în panteonul literaturii intră toți plămuitorii de lumi imaginare sau doar mimetice, în tezaurul acestuia încap toate operele, fie ele reunoscut sau repudiate. Alceva reprezintă însă valoarea lor (în funcție de anumite criterii sau de altele). Valorizarea în artă e o problemă — cum am văzut — delicată, dar nu insolubilă. Nu pot fi stabilite prea net ierarhii între egali; oricît i-am iubi pe Eminescu, ne este greu să decidem dacă e mai mare poet (nu mai important) decît Hugo, dar nu vom sta o singură clipă la îndoială să-l situăm mai presus de Vigny, de Lamartine sau chiar de Byron. În comparația Arghezi — Barbu, ne încurcă faptul că primul e poetul nostru național din acest secol (dar nici acest adevăr n-a fost primit ușor); al doilea însă are, după opinia mea, o valoare europeană și de viitor superioară.

Dar magnitudinea unui artist nu se constituie liniar, ci prin complicate conjuncții istorice, în care factorii culturali, sociali, lingvistici interacționează după legi încă misterioase.

■ A existat pînă la primul război mondial un destin straniu al culturilor aflate într-un moment dat la periferia secvenței principale de dezvoltare; ele au reușit să-și recupereze spectaculos rămînerea în urmă, și aceasta ca urmare a unui proces prins foarte palid prin termenul de „sincronism” (necesitatea unei

* E curios că Ion Barbu nu mi-a vorbit niciodată de Isidor Ducasse, cel care a proferat aceste precepte alt de barbiene: „Să reinnodăm lanțul firesc cu vremurile trecute; poezia e geometria prin excelență”.

Desen de Eugen Drăgulescu

corespondențe cu realizările planetare de vîrf, în speță est-europene) și neelucidat nici de noțiunea de „protocronism”, dorința oricărui popor de a-și marca prioritatea într-un domeniu sau altul de civilizație. Cum vom explica miracolul care face ca literatura rusă, neimportantă european pînă spre mijlocul secolului trecut, să dobindească brusc, prin Turgheniev, Gogol, Tolstoi, Dostoievski și Cehov, o forță de înrîurire internațională covârșitoare? Nu de puține ori, în cultură, asistăm astfel cu uimire la spectacolul cîștigătorului perdant, cîteodată chiar zăbava și eșecul însemnînd premisele victoriei. Acest **post-cronism**, după cum l-aș numi, proces ramic, dar și dătător de încredere în forțele noastre creatoare, s-a manifestat cel puțin de două ori și în poezia românească.

Romantic tîrziu, dacă nu cumva ultimul, Eminescu (născut la o jumătate de veac după manifestul lui Wordsworth din *Lyrical Ballads* și după *Hymnen an die Nacht* ale lui Novalis) a însemnat șansa întrupării celui mai mare scriitor al neamului său, un adevărat Atlas ținînd pe umeri literatura secolului următor. Această literatură, pentru străini aparent obscură, a reușit totuși prin doi reprezentanți ai ei, și nu dintre cei mai profunzi (Tzara și Ionescu), să clatine viziunea artistică europeană modernă.

O altă asemenea evoluție prin explozie o în-

țilnim la Ion Barbu. Între acesta și Mallarmé există mai puțin o asemănare de esență, cît un izomorfism între funcțiile lor catalitice, între modurile lor de productivitate (nu intrinsecă, a propriei opere, ci de generare a unor structuri necesare și fecunde pentru o întreagă perioadă a unei literaturi). Contestînd afirmația că a fost influențat de marele poet francez, Barbu — după cum mi-a mărturisit — vedea în autorul lui „Igitur” cel puțin un egal. Am spune așadar că, pentru literatura română, Ion Barbu a jucat rolul deținut de Mallarmé pentru cea franceză. Cu precizarea aparent dezolantă că între cele două roluri similare se cascadează un interval de aproximativ o jumătate de veac, cam cît desparte romantismul lui Eminescu de cel vest-european. Dar și acum, depășiți în diacronie de culturile continentului, ne-am contrabalansat handicapul în postcronie, situație sesizată de cîțiva exegeți sagaci. „Nimeni nu s-a apropiat mai mult, în poezia română modernă, de esența ultimă a verbului poetic.” (Marian Papahagi în „Scriitori români”, 1978, p. 63) „Ion Barbu... poate cea mai înaltă expresie a liricii noastre după Eminescu și, fără a folosi cuvinte lipsite de acoperire, una dintre figurile proeminente și definitorii ale poeziei universale din ultima jumătate de secol.” (M. Nițescu, „Între Scylla și Charybda”, 1972, p. 32) „Ion Barbu a înțeles imperativul **plerii** poeziei către Text, anticipînd astfel cu cîteva decenii preocupările semioticii literare actuale.” (Marin Mincu, „Ion Barbu. Eșeu despre textualizarea poetică”, 1981, p. 287) „Această poezie... inițiază o nouă gnoză, repetînd — la meridian românesc — sacerdoțiul unui Pindar sau Dante, Hölderlin sau Mallarmé: un nou spațiu liric se deschide în spiritualitatea românească, iar granițele lui sînt purtate pe umeri, în timp, de către generațiile care vin.” (Ștefan Augustin Doinaș, „Orfeu și tentația realului”, 1974, p. 165).

■ Ion Barbu este un astru atît de îndepărtat de imediată realitate a literaturii, încît pentru cunoașterea lui va mai trebui să treacă timp. Timp, pentru că hiperdensa-i poezie, greu traductibilă și pentru un român, cere să fie diluată genial, așa cum a făcut Beckett cu Joyce ori Ionescu pornind de la Caragiale și Urmuz.

■ Vicisitudine a cărții de poezie între infinitele avataruri posibile și Cartea, chip himeric, veșnic supus vinării, susceptibil Phoenix doar pe scena cenotafului numit eșec. Ce test este un Text, poescă fulgerare a clipei, cît mai dăinuie șansa ca retina celui ucis să mai rețină ceva din spectrul consumpțiunii! Dar un ansamblu de texte nu e de conceput — în timp — decît ca un mausoleu. Jocul secund — „din ceas dedus” — va putea fi o sumă de secunde aproximativ echivalente, consumate într-o perioadă anume. Dar ce să faci cu celelalte cicluri, maelstromuri și ele, de pe alte bucle ale spiralei? Poetul sîcîit de Istorie le va repudia în gura mare, dar în șoapta cafenelei (ale cărei mese pot fi facultativ catedre, amvonuri sau poligoane) își va mîngîia fiecare vers de circumstanță ca pe un ciîne (posibil și rîios) demn de iubire.

Amintiri despre LIVIU REBREANU

În ianuarie 1942 se împlinea un an de când Liviu Rebreanu preluase, după zdrobirea rebeliunii legionare, direcția generală a teatrelor și direcția Teatrului Național din București. Cum în vremea aceea eram redactorul paginii culturale a ziarului „Ordinea” și cum salutasem, cu reținut entuziasm, venirea marelui romanțier la conducerea primei noastre scene, m-am socotit îndatorat să public câteva rânduri de bilanț, în care schițam o sumară analiză a activității depuse și-i reproșam directorului nerealizarea programului anunțat inițial. Peste câteva zile am fost chemat ca secretar de redacție al ziarului „Viața” de sub direcția lui Liviu Rebreanu. Fusesem avertizat de câțiva colegi că scriitorul era un director de gazetă excepțional: lăsa redactorilor întreaga libertate de convingeri, de atitudine și de expresie, neintervenind decât foarte rar și numai cu îndrumări generale. Nu ridica tonul, nu se încrunta, nu striga la nimeni și nu-mi amintesc să fi sancționat pe vreun salariat al său altfel decât la insistențele aproape enervante ale directorului administrativ. Convorbirea cu viitorul meu director a confirmat întru totul referințele colegilor. Avea o seninătate și o delicatețe de copil, care contrasta cu ținuta lui statuară. Mi-a vorbit puțin și ne-am înțeles repede, mai ales că nu-mi cerea să parasesc îndeletnicirea de redactor la „Ordinea”. Am simțit totuși nevoia să înlătur orice confuzie din viitoarele mele raporturi subalterne cu el și l-am întrebat, cu juvenila impertinență, dacă postul pe care mi-l oferă la ziarul său are vreo legătură cu articolul meu referitor la directorul Teatrului Național. Rebreanu a zîmbit fugar și îngăduitor, frîngîndu-mi dîrzenia sub care încercam să ascund, stîngaci, o firească emoție.

— Îți dau ziarul în semă. De seara pînă dimineața ești stăpîn pe paginile și coloanele lui: poți publica ce vrei, fiindcă n-am să stau lîngă dumneața și nici paznici să te supravegheze n-am să-ți pun. Poți publica și articole care să mă critice, cum ai publicat în „Ordinea”, deși, probabil, nu o vei face... Ești fiu de țaran, ca și mine. Și nu vei uita că în această gazetă am îngropat și bruma mea de strînsură.

... O singură dispoziție am să-ți dau: dacă vei publica vreun articol laudativ despre mine, despre cărțile mele, în gazeta mea, te rog să

nu mai vii în seara următoare la redacție, ca să-mi scutești osteneala de a te da afară!

Am înțeles că Rebreanu nu glumea. Și timp de aproape doi ani, cît am fost secretar de redacție al ziarului său, i-am respectat cu sfîșnie dispoziția.

Ceea ce n-am respectat și n-am împlinit a fost credința lui Rebreanu că nu voi scrie nimic care să-l critice pe el, chiar în ziarul lui. Propriu-zis, nu l-am criticat prin nota pe care am publicat-o în „Viața” — gazeta care purta, lîngă titlu, numele lui ca pe o emblemă de nobilețe — ci m-am ridicat împotriva presiunilor ce se exercitau în acel moment asupra scriitorului spre a-l determina să săvîrșească cel puțin o nedreptate, dacă nu o infamie. Faptele s-au petrecut în primăvara și vara anului 1942 și sînt legate de întemeierea, în limitele modeste impuse de vitregia vremii aceleia, a instituției prestigioase și utile care este astăzi Muzeul Teatrului Național.

Se afla atunci printre salariații teatrului un tînăr actor, îndrăgostit de scenă și nutrit de fața de înaintași o venerație pe care nu o egala decât excesiva lui modestie. Prea puțin folosit de regizori în spectacole, actorul răsfoia zile întregi depozitele răvășite din arhiva teatrului: ochii îi întîrziu, fascinați, pe cîte un afiș prăfuit și îngălbenit, unde strălucea încă numele lui Millo sau Pascaly, pe manuscrisul unui rol interpretat — dumnezeiește! — de Aristizza Romanescu, pe o semnătură a lui Nottara... Aflase într-o zi că undeva, la marginile Bucureștilor, trăiește mizer, uitată de lume, văduva cine-știe cărui mare actor; o vizită respectuoasă și, drept recompensă a bucuriei aduse, prin admirația lui sinceră pentru ilustrul artist, în existența aceea umilă, nutrită numai din amintiri, oaspetele obținea fotografia dispărutului, peruca cu care fusese interpretat rolul regelui Lear ori al lui Ștefan cel Mare din „Apus de soare”, pelerina mîncată de molii a prințului Hamlet sau cămașa de tort a nebunului Ion din „Năpasta”. Aduna tot ce fusese uitat de alții, dar care putea reînvia o pagină de glorie din istoria teatrului românesc. Trep-tat, relicvele se înmulțiseră și el nu mai avea unde să le păstreze. Ignorat de cei cu funcții de răspundere, tolerat de portari și de oamenii de serviciu, actorul robit de patima lui găsise

o încăpere nefolosită în podul magaziei de decoruri (care avea să fie incendiată de hitleriști în august 1944, sub ochii mei înmărmuriți de furie și neputință). Când tezaurul agonisit n-a mai încăput nici în strîmta cămăruța din pod, tînărul actor îndrăznește să-i vorbească lui Rebreanu. Spre stupefacția sa, el nu mai este întîmpinat cu zîmbete ironice sau cu plicti-seală, ci cu binevoitoare atenție. Rebreanu înțelege valoarea neprețuită a „cîrpelor”, a „zdrențelor” și a „hîrtoagelor” adunate de pasionatul actor, își dă seama că ele pot constitui zestrea de început a unui muzeu al teatrului românesc. Sprijinul și largă înțelegere a „directorului” sporesc rîvna și amplifică goana colecționarului de relicve actoricești.

În primăvara anului 1942, muzeul putea să se alcătuiască și Rebreanu hotărăște să-l deschidă în încăperile folosite pînă atunci de atelierele de croitorie ale teatrului, din strada Cîmpeanu (azi, strada 13 decembrie). Părea că se sfîrșise calvarul actorului, care izbutea să-și prefacă visul în faptă durabilă. Începeau însă patimile lui Rebreanu: rude, prieteni, cunoștințe, miniștri, potențați ai regimului îi cereau, pentru nepoți ori pentru gineri, postul de „director” al noului așezămînt. Titlul suna frumos și putea da lustru de intelectualitate oricărei nulități cu ifose și cu bunăstare dobîndită prin succesiune sau lăaturalnic. Rezistența marelui scriitor a fost dîrză, dar îmi dădeam seama că se putea prăbuși în fața asalturilor multiple și mereu înnoite ale solicitanților. Atunci am publicat, fără știrea lui, o notă prin care anunțam deschiderea neîntîrziată a muzeului, subliniam că toate exponatele au fost strînse de inimosul actor și strecuram, lîngă numele lui, titulatura „custodele acestui muzeu” („Viața” din 13 mai 1942). Apărută chiar în ziarul lui Liviu Rebreanu, informația căpăta autoritate, provenind, cum se spune, din „surse autorizate”, fiindcă nimeni nu-și închipuia cu puțință inserarea într-o gazetă a unui text potrivit intereselor sau intențiilor directorului ei. Ca unul care cunoșteam bine realitatea, nu mă îndoiam că nota mea va stîrni mînia lui Rebreanu și-mi asumam riscul despărțirii de scriitorul pe care-l prețuiam și-l respectam. Cînd am venit spre seară la redacție pentru obișnuita mea muncă de noapte, am fost înștiințat că „directorul” a întrebât de mine. Am intrat în biroul lui, hotărît să înfrunt admonestarea pe care o așteptam și să-i spun tot ce socoteam că s-ar cuveni să afle despre mlaștina ce-l înconjură și amenința să-l absoarbă în smîrcurile ei coclite și ucigătoare. M-a privit lung, cu ochii aceia albaștri, și cînd am ajuns lîngă el, a rostit un „mulțumesc!” abia șoptit, ca un oftat. Mi-a mai spus doar că nota scrisă și publicată de mine i-a dezlegat mîinile și i-a oferit soluția. Mărturisesc că n-am înțeles nimic și, nedumerit, m-am dus să-mi văd de împlinirea rosturilor mele de secretar de redacție. Peste cîteva zile, s-a anunțat oficial că inaugurarea festivă a muzeului a fost amînată, fără stabilirea altui soroc. Soluția sugerată de rîndurile mele a fost una de farsă: Rebreanu a declarat tuturor solicitanților că

nu poate obține din partea ministerului tutelar funcția de „director” pentru conducătorul noului muzeu, ci numai pe aceea subalternă și prost retribuită de „custode”. Așa a inaugurat la 10 septembrie 1942 Muzeul Teatrului Național și l-a putut numi pe tînărul actor dirigitor al așezămîntului de cultură pe care el singur îl visase și îl făurise.

Încurajat de atitudinea „complice” a directorului meu, peste nici o săptămînă am publicat în ziarul „Ordinea” o „scrisoare deschisă” către Muzeul Teatrului Național. Erau rînduri de o exasperantă stîngăcie și de o romanțioasă indignare tinerească, pe care nu le poate salva de ridicol decît vîrsta mea de atunci, dar ele năzuiau să divulge o realitate dureroasă: „...Află, muzeule drag, că pe tînărul care ți-a dat viață îl cheamă George Franga; dacă vrei să-l găsești, nu-l căuta prin birouri directoriale; el n-are nici o masă de brad la care să-și însemne, pe filele vreunui caiet, truda lui, munca lui care te înfrumusețează zi de zi. Dacă vrei să-l găsești, privește în jurul tău: e unul care te mîngîie pe furis — îi e frică să nu-l vadă mărîmile! —, care te șterge de praf, te îmbracă în haine de sărbătoare cînd vine cineva să te vadă și care-ți freacă și parchetul cînd e nevoie...” Rîndurile mele se încheiau întrebînd, cu naiv patetism, cum trăiește făuritorul aceluia tezaur de cultură și artă națională cu o leafă cît a unui mătîrător de stradă („Ordinea” din 16 septembrie 1942).

De data aceasta, Liviu Rebreanu nu m-a mai chemat să-mi mulțumească. L-a chemat, în schimb, pe George Franga. Și i-a mărit salariul.

AL. CERNA-RĂDULESCU

De la NU la DA

*E de mirare că acest tînăr
a dispărut din publicistică.*

G. CĂLINESCU

U ani în urmă, la biblioteca Academiei, răsfoind colecția „României literare” a lui Rebreanu, pe 1932 sau 33, am dat de un articol de Eugen Ionescu în care tînărul publicist spunea la un moment dat cam așa (citez din memorie): „Eu, care sînt un geniu (vă rog, vă implor, credeți-mă; sînt un geniu!)...”. Vorbele acestea, care nu puteau fi luate atunci în cel mai bun caz decît drept o jactanță juvenilă, cum și erau, inofensivă prin însăși enormitatea ei, surprind acum prin clarviziune. Cere să fie crezut pur și simplu pe cuvînt, dar vedem azi că avea dreptate. Chiar dacă vroia doar să șocheze (cum a părut și un an sau doi mai tîrziu cu volumul **Nu**) și oricît am ști că orice tînăr literat, chit că nu o marturisește, se socotea un geniu, pretenția lui exorbitantă s-a dovedit după cîteva decenii un pariu cîștigat, fiind azi un loc comun al culturii mondiale.

Și în privința lui **Nu** lucrurile stau la fel. Intenția de a scandaliza este evidentă și dealtminteri declarată expres. Hazul cărții este imens. Viața literară românească a epocii e prezentată ca o inenarabilă comedie bufă. Personalitățile ei notabile apar într-o galerie de portrete burlești, grozav de bine prinse. Partea cea mai șocantă e însă cea propriu zis critică, în care autorul arborează o neseriozitate ostentativă, cu intenția neascunsă de a discredita specia ca atare și de a-i ruina orice autoritate. Exemplul rămas de pomină e mărturisirea făcută la mijlocul „studiului” distrugător despre Arghezi: „...poeziile lui Arghezi au reînceput să-mi pară neînchipuit de frumoase. Dar nu se mai putea face nimic, scrisesem jumătate de studiu”. Și așa mai departe, totul într-o bășcălie colosală. Cu toate acestea, în subsidiar și în detalii, observațiile strict critice sînt cel mai adesea inedite, pertinente și acute. Așa de pildă, à propos de **Patul lui Procust** și de presupusul proustianism al lui Camil Petrescu (pe care cu drept cuvînt îl neagă), are niște considerații incidentale asupra arhitectonicii unitare și construcției complexe a **Căutării timpului pierdut**, foarte noi și surprinzătoare în acea vreme, cînd avea curs părerea, susținută de José Ortega y Gasset, Paul Desjardins și mulți alții, că romanul proustian, mergînd pe linia memoriei involuntare, ar avea o desfășurare aleatorie, nestructurată, cu efectul disoluției personajelor și oricărei organizări compoziționale, teză pe care tînărul dinamitar dă o respinge afirmînd categoric contrariul: „Unde era la Proust unitate, este la d. Camil Petrescu lipsă de unitate; unde era construcție și arhitectură (zic: construcție), este relaxare, prolixitate și lipsă de construcție; la Proust, așadar, facilitatea, hazardul, erau dezmințite de însăși epuizarea tuturor posibilităților hazardului”. Lăsînd la o parte cele privitoare la Camil Petrescu — ele fac parte din program —, să le reținem pe cele spuse în treacăt despre Proust. Sînt, în **Nu**, multe puneri la punct de genul acesta. Șerban Cioculescu greșea scriînd, în recenzia admonestatoare făcută cărții la apariție, că „frizează banalitatea în similitudinile analizele critice, unde nu înovează cu nimic”. Ba da, din contra, înovează. Și nu numai în legătură cu Proust. Observațiile de detaliu ale junelui iconoclast sînt, repet, lucide și juste, atestînd un simț critic afară din comun. În „studiile” din **Nu** năstrușnice sînt tezele generale, concluziile, negativismul premeditat, — dar acesta este însuși jocul, cu efectele lui scontate. Tezele generale și concluziile sînt totdeauna aspectele cele mai sumare, am putea zice didactice, ale oricărui punct de vedere; de aceea sînt și cele mai reversibile. În ultim resort se reduc la enunț (de unde și vocația lor propagandistică). În schimb operațiunile în detaliu, adică cele „analitice”, în critică la fel de bine ca și aiurea, cer negreșit scrupul și competență; aici nu se poate trișa, cum nu trișează în fond nici autorul lui **Nu**, deși se laudă că o face, sau măcar că și-a propus s-o facă. Iconoclastia lui e una **pour rire**, e jucată, voioasă, inofensivă, un exercițiu al inteligenței; înfinit preferabil iconoclastiei serioase, încruntată și fanatică (de fapt vandalică și, de regulă, imbecilă). Chiar și mărturisirea că poeziile lui Ar-

ghezi au reînceput să-i pară „neînchipuit de frumoase”, mărturisire care, în contextul ei, era tocmai „poanta”, factorul de șoc, reprezintă în fond **le dessous des cartes**, dezvăluirea gândului adevărat, semnalul liniștitor că de fapt totul e în ordine.

incolo de toate acestea, există însă în **Nu** un substrat foarte profund, din perspectivă căruia carnavalul critic dezlănțuit la suprafață cu atîta vervă provocatoare nu mai e un joc în sine, ci decurge ca o consecință secundară. Cartea aceasta este, în substrat, o carte despre moarte. Bufoneria, ireverența, molesta-rea (pamfletară), sînt de esență carnavalescă și au în **Nu** funcția pe care o au în scenariile de carnaval. Or, accepția originară a carnavalului e de exutoriu al morții. Funcția lui simbolică e cea de paricid (= regicid), cu efect eliberator în sensul reînnoirii. Hecatomba de scriitori maturi și consacrați, săvîrșită de unul tînăr, încă neafirmat, poate fi considerată ca un paricid multiplu, în efigie, fiecare victimă luată în parte putînd fi la rîndul ei considerată ca un părinte al împetrantului. Dar toate acestea sînt, vorba aceea, „numai simbol”. Să trecem la realități, la realitățile legate de tema morții, reținînd relația dintre moarte și carnaval, recte moarte și comedie. Sau neant și comedie. Comedia pură, veritabilă, are ca fundal neantul. De aceea marele comic e abisal.

În articolul său atît de sever, Șerban Cioculescu are o previziune formidabilă, un diagnostic într-adevăr de mare critic, independent de inadeziunea sa globală; „...**dacă se decide să atace comedia, la rampă, viitorul îl e deschis**” (subl. ns.). Cîteva rînduri mai departe îl îndeamnă; „...să încerce a se devota. Să tragă învățămintele din **Jurnal**, august 1932, și va fi mîntuit”. Acel jurnal din august 1932 e tocmai partea gravă, patetică, sinceră, angoasantă, despre moarte. Criticul a remarcat-o, așadar, și a prețuit-o, a luat-o în serios, cum se cuve-nea, fără însă a o comenta, probabil pîrîndu-i un corp străin de materia cărții, un element heterogen și accesoriu. De fapt e tocmai esența cărții, partea ei principală, cheia întregului. „Învățămintele” ce decurgeau de aici, autorul le trăsese chiar în restul cărții și ele se pot formula cam astfel: față de iminența morții, precum și de imanența ei („...prezența cea mai tulburătoare este această prezență a morții, care trăiește în noi, pe care o mirosim, pe care o aspirăm din flori, din văzduh; pe care o văd pe buzele iubitei mele, al cărei gust îl simt în gură amar”, **Nu**, p. 294), față de această realitate, ce derizorie, ce vană e „viața literară” cu ambițiile, gloriile, rivalitățile ei publicitare, susceptibilitățile și narcisismele ei! Un spirit ludic nu o poate privi decît sub specia farsei.

Dincolo de cercul acesta, rămîne ceea ce Lovinescu numea „sentimentul labilității universale”. După cîteva milenii, egale în definitiv cu o clipă în nesfîrșitul vremii, pînă și numele lui Shakespeare va fi uitat. Cel mai uriaș geniu, cea mai colosală capodoperă, ajung, în inexistență și uitare, totuna cu orice nulitate. **Non omnis moriar**, — ce iluzie!

Cu toate acestea, insul stăpînit de demonul literaturii nu se lasă. Îndărătnică deșertăciune sau eroism? Egoiserie stupidă sau dăruire sublimă? Forță creatoare, irezistibilă, sau automatism al platitudinii? Orice ar fi, el scrie, scrie, scrie... cu trudă și scrupul sau cu incontinentă automulțumire, înșiră vorbe după vorbe... scriitorul celebru ca și simplul grafoman. Dealtfel, pînă a nu fi celebru, nici nu se poate ști cu siguranță dacă nu e un simplu grafoman. Poate că nu e, speră să nu fie, crede în scrisul lui. — chiar dacă se înșală? Nici celebritatea nu e la urma urmei o garanție. Poate fi o eroare, o neînțelegere, o întîmplare, o involuntară impostură, ce se va destrăma spre rușinea lui, autumă sau postumă. E divizat între vocație și îndoială (aici ar fi poate o deosebire: grafomanul are numai vocație, nu și dubii). „J'aurais écrit, de toute façon” declară Eugène Ionesco, ajuns în culmea gloriei (cf. **Antidotes**, Gallimard, p. 181 ssq.). Ar fi scris oricum, și fără glorie, și neluat în seamă, și hulit (cum a și fost). „Pourquoi est-ce que j'écris? Je suis encore à me le demander” (**ibid.** p. 313).

Tot în **Antidotes** (p. 273) își revendică perfectă fidelitate față de sine însuși, în sentimente, gînduri și fel de a fi, de la 17 ani pînă la cei peste 70 pe care-i are azi. Se referea mai cu seamă la atitudinea lui umanistă, funciar ostilă mentalității gregare și fanatice care a bîntuit și bîntuie secolul nostru, atitudine nu în primul rînd politică ci umană și morală, ținînd de structura temperamentului și de formația intelectuală. Această consecvență e și a destinului său literar. Rareori un scriitor a fost mai consecvent cu debutul său decît Eugen Ionesco. Rareori debutul unui mare scriitor i-a exprimat mai clar și mai total tema fundamentală și spiritul, decît a făcut-o **Nu**.

Fapt este că, după ce, spre mirarea lui G. Călinescu, „acest tînăr a dispărut din publicistică” pentru cîtăva vreme, cînd a reapărut, de astă dată ca dramaturg francez, aceasta s-a întîmplat, schimbînd ce e de schimbat, într-un spirit asemănător cu al lui **Nu**, și, fatalmente, cu reacții asemănătoare.

Eugène Ionesco a irupt în dramaturgia franceză în acelaș chip șocant și scandalos în care Eugen Ionescu se manifestase la 25 de ani în critica românească, — sub semnul lui **nu**, al lui **anti**. Un comic burlesc împins la extrem, mai exact o comicărie trasă de pîr, care sfida în aparență toate normele genului (și ale literaturii în genere), niște piese de teatru date ca „anti-piese” și socotite în primul moment ca aparținînd tipului **canular**, bătăi de joc enorme, de o neseriozitate flagrantă, stîrnind la început indignare în public și la critică. Robert Kemp, critic remarcabil,

ajuns tîrziu academician, ca și Șerban Cioculescu, cu care are unele afinități, a declarat din capul locului că asemenea producții nu merită altceva decît o ridicare de umeri. Apoi, mulțumită lui Anouilh, lui Queneau, lui Paulhan, urmați de Serge Doubrovsky, P.-A. Touchard, Jacques Lemarchand, chiar și Elsa Triolet, s-a înțeles că Ionescu aducea în dramaturgia franceză o prîmire salutară. „Anti-teatrul” ionescian reprezenta implicit, uneori explicit, o agresiune contra stilului franțuzesc al comediei, briliantă, grațioasă, ambiguă, care, de la Marivaux sau Beaumarchais a mers subîlindu-se, pînă la un Alfred Capus, astăzi uitat, și apoi la, de pildă, Denys Amiel, Alfred Savoir, Jean Sarment, Sacha Guitry, ca să nu pomenim mai mulți, filiație în care comicul franc al comediei molierești a cedat din ce în ce „spiritului”, risului moderat și zîmbetului cu subînțeles. De fapt Ionescu reînvia o tradiție milenară, cea a farsei populare, fundamental legată de tradiția Carnavalului și de manifestările (**manus-fendo** = a lovi cu mîna) ei specifice: bufoneria, travestirea, năzbitiile, ghionturile, tifa. (În treacăt fie zis, cea mai formidabilă tîfă a lui Ionescu, în primul rînd la adresa confracților săi din România anilor treizeci, dar și la adresa contemporanilor săi în genere, a fost intrarea la Academia franceză).

Intocmai ca în **Nu**, excesul burlesc și neseriozitatea ostentativă acoperă în „anti-teatrul” ionescian un substrat de angoasă ale cărui semnale, în **Cîntăreața cheală** de pildă, deci în prima piesă, se insinuează progresiv după primele replici. Este aprehensiunea vidului, a vacuității existențiale, nu e nevoie să insistăm, lucrul acesta a devenit la rîndul său un clișeu exegetic. Obsesia vidului în teatrul lui Eugen Ionescu merge dilatindu-se pînă la apoteoza ei din **Scaunele**. Dar apoi se comprimă în altă obsesie, decurgînd din prima, dar mai directă, mai umană, aș îndrăzni să zic; mai concretă, anume obsesia morții, ce își află apoteoza în **Regele moare**, piesă în care autorul a transpus de fapt, în chip desăvîrșit, sub specia teatrului, acel **Jurnal**, august 1932, din **Nu**. E de remarcă că, fără să dispară, comicul propriu zis începe să se retragă, dar rămîne grotescul și rămîne, dominant în **Regele moare**, carnavalul. Regele Bérenger e un rege de carnaval. Regii de carnaval, în perioada arhaică, trebuiau să moară la sfîrșitul zilei, ca Bérenger.

Obsesia morții (și anticipările ei, amenințarea, frica, oboseala, dărăpănarea, proliferările sufocante, violul, tortura, inaccesibilitatea izbăvirii) lasă obsesia vidului în urmă. Figurile nu mai sînt fanteze, sînt făpturi muritoare, vulnerabile, pătîmitoare. Oarecum încă în **Scaunele**, dar deplin în **Victimele datoriei**, în **Pletonul aerului**, în **Setea și foamea**, apare dragostea, singura realitate care neagă neantul. Soții Smith, soții Martin, nu sînt cupluri adevărate, sînt doar ceva bizar, ceva ciudat, niște coincidențe. Cum spune Marin Preda în fraza finală a ultimului său roman, „dacă dragoste nu e, nimic nu e!”. În **Regele moare**, dragostea e imperfectă, mai exact disparentă, agonizantă, dar există. Vulnerabilitatea înseamnă realitate vie, existență, fragilită, e adevărat, dar vie. Nu putem iubi decît ce e viu, adică vulnerabil, destinat să moară. În filmul lui Tarkovski, **Stalker**, la un moment dat personajul principal spune: slăbiciunea, fragilitatea, înseamnă frăgezime și viață; puterea, asprimea, înseamnă rigiditate și moarte. Eugen Ionescu a denunțat mereu, încă din tinerețe, cultul forței ca dezumanizant și a combătut ca stupidă și falsă teoria că totul în lume se decide numai prin raportul de forțe. În teoria aceasta nu cred decît imbecilii, impotenții morali, idolatrii, adoratorii minciunii. Exaltarea energiei și dominației, a prîtinsei „vitalități”, nu duce decît la pustiirea vieții. Unde domnește forța, dragostea nu există. Unde domnește forța, nimic nu există. Decît neadevărul. Cine e refractar la retorica forței, acela, vulnerabil desigur, e invincibil. Dacă e vorba de forță, aceasta e cea adevărată. Eugen Ionescu a arătat-o în **Rinocerii** și a spus-o în zeci de articole și intervenții.

dată atins stadiul acesta, nici moartea nu mai e redutabilă. E angoasantă, desigur, fiindcă e irepresentabilă, dragostea însă o asumă. Dragostea poate avea ca pornire concupiscenta, firește, dar o transcende, trece infinit dincolo de ea. Concupiscenta, erotismul, rămase la ele însele, merg în circuit închis, se epuizează și se repetă, nespornic, ca obiectele proliferante din piesele lui Ionescu. Aceasta se petrece atîta vreme cît erosul nu duce la fuziune, la înfrîngerea egoismului. Dar dragostea, cu erotism cu tot, dragostea fuziunii creaturii, pentru o ființă carnală, vulnerabilă și muritoare, devine inepuizabilă prin fuziunea creaturilor și capătă un sens metafizic fără a pierde nici o secundă concretul fizic. Ea capătă o forță de transcendere care o face impavidă față de amenințările temporalului. Pentru ea sacrificiul e de la sine înțeles. Firește, ființa umană e failibilă, dar dragostea o redresează prin harul umilinței și al curajului. Egoismul e laș și orgolios, dragostea niciodată.

Considerațiile acestea nu ne depărtează de Eugen Ionescu. Le-am dedus din opera lui. În **Victimele datoriei** dragostea se revărsă sfîșietor, patetic, dureros. Dragostea și mila. Dragostea lui Choubert pentru Madeleine, mila lui pentru căderea ei sub dominația polițistului. Nădejdea lui mereu aminată de a o regăsi; dragostea Madeleinei pentru Choubert, regretele și remușcărilor ei, mila pentru interminabila și epuizanta lui hăituire de către polițist. Mărturisirea deznădăjduită, de dragoste și regrete, a polițistului, în ipostază de tată, către Choubert. Care nu-l aude; deasemeni mărturisirea lui Choubert, ca fiu, către polițist, care nu-l aude: nici unul nu-l a putea, niciodată, face pe celălalt să știe cît de mult l-a iubit. (E în fond secrete, misterioasa relație afectivă ce se naște uneori dintre călău și victimă; mai este aici po-

sibil și un substrat obscur de natură confesivă). În **Setea și foamea**, la fel, ceva a despărțit temporar cuplul. Îndemnat de o pornire rea, bărbatul pleacă, respingând brutal rugămintile femeii. Apoi, nemaștiind nimic de ea (și de copilul lor), regretă. Urmează căutarea, speranța regăsirii, așteptarea zadarnică, rătăcirile istovitoare pe drumuri neștiute, ajungerea într-un loc unde e ademenit să intre ca să se odihnească și să se restaureze. Cînd, în sfîrșit, femeia, Marie-Madeleine, împreună cu fetița, Marthe, ajung la poarta celui loc (mănăstire? închisoare? falanster?), ele nu pot intra, el, Jean, nu mai poate ieși; vor reuși vreodată să mai fie împreună? Speranță sfîșietoare, dar speranță; „Ceux qui s'aiment et qui sont séparés peuvent vivre dans la douleur, mais ce n'est pas le désespoir; ils savent que l'amour existe”, scrie Albert Camus (*La mer au plus près*, în *L'été*).

În piesele acestea e vorba de dragoste împărțită și definitivă, care umple o viață, o transfigurează și-i dă o valoare absolută, transcendentă. Nu sînt comedii sentimentale, nici „drame de amor”, cu atît mai puțin de alcov. Eugen Ionescu și-a exprimat în mod decis plic-tiseala pe care i-o inspiră „la préoccupation du cocuage”, chiar dacă cel ce a introdus-o în literatură se numea Racine. De trei secole, spune el, literatura se preocupă de psihologia amorului, din lipsa de adevărată dragoste (*Antidotes*, p. 231). Dragostea adevărată nu e niciodată utopică, teoretică, abstractă. Ea nu poate izvorî decît din imediata apropiere; numai așa se poate extinde și asupra omenescului întreg, numai ea poate înțelege și dragostea altora, suferința sau bucuria lor. „Filantropul”, generosul, poate foarte bine fi egoist și orgolios, poate tot așa de bine să fie invidios și plin de resentimente. Dragostea nu are de ce să fie generoasă, e destul să fie dragoste. Ea e singura legătură a umanului cu divinul, alta nu există. Misticul sufit Ibn' Arabi spunea că „Dumnezeu nu poate fi contemplat în afara unei ființe concrete și e văzut mai bine în ființa umană decît în oricare alta, și cel mai desăvîrșit în femeie”. În cartea lui Paul Evdokimov, **Le sacrement de l'amour** (Desclee de Brouwer, Paris), se află reprodușă imediat după pagina de gardă o icoană novgorodiană din secolul XV, minunată, reprezentînd înălțarea Sfinților Ioachim și Ana, părinții Fecioarei, în fața templului. Sînt îmbrățișați, de profil, față în față, ea cu mîinile pe umerii lui, cu fața ridicată spre el, privindu-l cu supunere și dăruire; el, deasemeni, o ține îmbrățișată, privind-o protector și tandru. Dragoste profană, între bărbat și femeie, sau dragoste divină? Întrebare fără rost.

 i s-ar putea obiecta că nu fac deosebire între **eros** și **agapé**; unde s-ar ajunge atribuind iubirii aproapei un simbure erotic? Există atîtea cazuri de sfinți și de laici care s-au lăsat **torturați** pînă la moarte pentru alții sau pentru o credință, aceasta desigur tot din dragoste, dar evident nu erotică. Evident, evident. Dar dragostea erotică, pe care am numit-o „adevărată” și pe care am contemplat-o în icoana amintită, e o dragoste neegoistă, o dragoste deschisă, ce se revărsă de la obiectul ei concret asupra întregii Creațiuni. Acest **eros** duce necesarmente la **agapé**. Dragostea adevărată nu e un simplu colaj, limitat la concupiscentă și sentimentalism, și nici o împătimită închisă și înverșunată. De vreme ce implică de la sine virtualitatea **sacrificiului**, are implicația sacră pe care acesta o presupune. Principiul dragostei e unul singur și este divin, — indiferent dacă „filozofia” celor în cauză este sau nu una „agnostică”.

Eugen Ionescu a pus în fruntea primului său volum de teatru următoarea dedicație: „À ma femme, à ma fille, tout ce théâtre”. Asta, să zicem, nu înseamnă încă mare lucru, e ceva firesc și foarte obișnuit, — mai ales că volumele celelalte sînt dedicate altora. Dar în **Antidotes**, și nu într-un fragment de jurnal ci într-un articol apărut mai înainte în „Le Figaro”, spune: „Heureusement qu'il y a ma femme, ma fille”. Nu e o declarație privată, ea face parte din opera lui. Afirmarea iubirii lui conjugale și paterne e un leit-motiv al scrisului său. E substanța marilor efuziuni de dragoste din piesele prea sumar comentate mai sus. Dar declarația aceasta trebuie coroborată cu alta, neașteptată, extraordinară, teribilă. Înainte însă de a o cita, vreau să amintesc o replică din **Pletonul aerului**, care, deși pusă în gura unui personaj epizodic și ridicul, nu e mai puțin revelatoare pentru felul de a gîndi al autorului: „On peut tout de suite, tout d'un coup, renoncer à tout, d'un moment à l'autre”.

 cum, declarația anunțată cu cîteva rînduri mai sus. În prefața scrisă de Eugen Ionescu la volumul editat de Centrul cultural internațional de la Cérisy la Salle, volum cuprinzînd comunicările despre opera sa ținute cu ocazia unei decade consacrate acestui subiect, după ce-și mărturisește detașarea de ambiția literară (și după ce spusese cu două pagini înainte: „Je survis parce qu'il y a ma femme et ma fille, et quelques amis”), aduce în final vorba despre preotul polonez Maximilian Kolbe cel care, deportat într-un lagăr nazist, s-a oferit să ia locul altuia într-un grup de zece deținuți condamnați să moară de foame și sete, într-un bunker al morții: acolo i-a îmbrăbătat pe ceilalți și i-a ajutat să moară, nu în disperare și vaiete, ci cîntînd imnuri pînă la sfîrșit. Moarte sanctifiantă, ca și a lui Mircea Vulcănescu. Concluzia lui Eugen Ionescu: „Peut-on dire que je suis jaloux de Maximilien Kolbe? Pour moi c'est la seule existence **enviable**, la seule existence qui mérite d'être vécue, qui justifie aussi bien la vie que la mort” (subl. ns.). Am subliniat cuvîntul **enviable**. E termenul exact, matematic exact, pentru a exprima sentimentul pe care-l poate inspira un act divin de supremă iubire, un act prin care verbul a se **devota** își capătă sensul absolut. E ultimul cuvînt al autorului lui **Nu**.

LINA KOSTENKO

*

Tu iarăși ai venit la mine, tristă muză.
 Dar nu te teme, nu mă-ndrept spre țințirim.
 Înoată toamna peste noi ca o meduză
 Și cade frunza galbenă pe caldarâm.
 Tu ai venit la mine în sandale-ușoare,
 Pe umeri mantia îți șade ca pe ghimpi.
 Și cum de-ai cutezat în toiul nopții oare
 De una singură prin lume să te plimbi?
 Tu, muză, te-ai plimbat prin Univers? Prin Sparta?
 Și căror secolî duși lumină-ai dăruit?
 Și-arată-mi unde, uite ți-am întins și harta,
 Poeți adevărați ai mai decoperit?
 Tu le dictezi ursita. Versuri — niciodată!
 Ți-i fruntea astru. Gîndul ți-i cu geniu dres.
 În sufletul poezilor stă lumea toată.
 Și-ți mulțumesc că pentru asta m-ai ales!

IVAN DRACI

*

Oameni,
 Nu fiți sinucigași! Zadarnic
 Se vor răci creierele voastre în mrejele friicii
 Și iarna își va îndrepta mitralierele spre voi,
 Ghinioniştilor paradoxali,
 Secerîndu-vă, în glumă, unul după altul.
 Trupurile voastre cădea-vor
 În mijlocul drumului fără început și capăt,
 Iar Ianusul Timpului cu două fețe
 Va invidia atât de mult o astfel
 De distrugere...
 Deci, nu fiți sinucigași de două parale!
 Nașteți-vă. Mai nașteți-vă pînă lumea
 Mai zboară pe aripile galaxiilor,
 Soarele mai ține la sînu-i Pămîntul
 Incandescent și experiențele pămîntene-i
 Mai gîdilă orbita,
 Dreptatea mai are sabia la cingătoare
 Și muzelor nu le mai ajung nici poezii,
 nici florile.
 Oameni, mai nașteți-vă măcar pînă viața
 Vă mai suportă!

În românește de ȘTEFAN TCACIUC

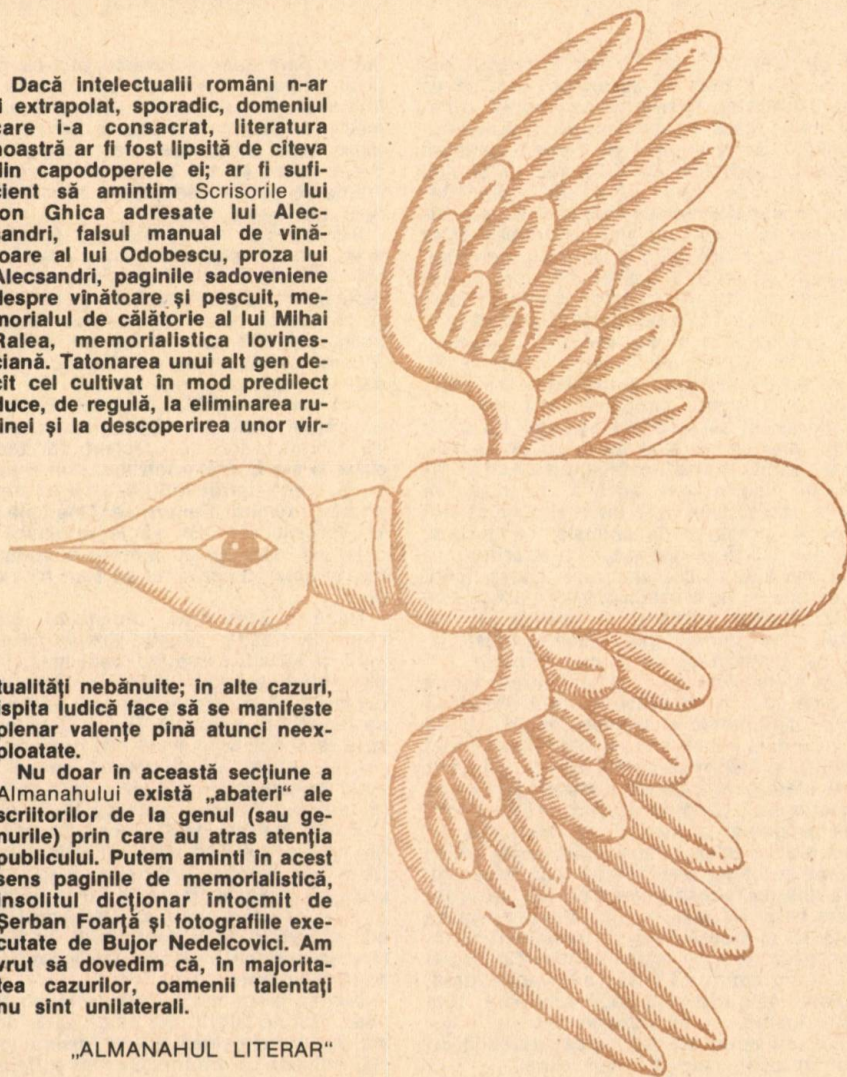
de la un gen la altul

Dacă intelectualii români n-ar fi extrapolat, sporadic, domeniul care i-a consacrat, literatura noastră ar fi fost lipsită de citeva din capodoperele ei; ar fi suficient să amintim Scrisorile lui Ion Ghica adresate lui Alecsandri, falsul manual de vânătoare al lui Odobescu, proza lui Alecsandri, paginile sadoveniene despre vânătoare și pescuit, memorialul de călătorie al lui Mihai Ralea, memorialistica Iovinesciană. Tatonarea unui alt gen decât cel cultivat în mod predilect duce, de regulă, la eliminarea rutinei și la descoperirea unor vir-

tualități nebănuite; în alte cazuri, ispita ludică face să se manifeste plenar valențe până atunci neexploatare.

Nu doar în această secțiune a Almanahului există „abateri” ale scriitorilor de la genul (sau genurile) prin care au atras atenția publicului. Putem aminti în acest sens paginile de memorialistică, insolitul dicționar întocmit de Șerban Foarță și fotografiile executate de Bujor Nedelcovici. Am vrut să dovedim că, în majoritatea cazurilor, oamenii talentați nu sînt unilaterali.

„ALMANAHUL LITERAR”

OMUL ȘI CÎINELE

Ce rău îmi pare că nu am cunoscut din timp, ca s-o fi povestit eu primul, uimitoarea aventură trăită de Lassly, astăzi vestită, o cățelușă care, luată cu anasina de proprietarul domeniului de la stăpîinii ei, oameni sârmani din sudul Londrei și dusă tocmai în Scoția, cale de sute de leghe, ca să se împămîntească în locurile acelea îndepărtate, s-a întors acasă în condiții greu de înțeles chiar oamenilor cu multă știință, cei care, de pildă, calculează cu secole înainte minutul și secunda cînd o cometă va trece printr-un anumit punct de pe bolta cerească. S-a găsit cine să nu privească în glumă această întimplare, mai greu de înțeles decît istoria cometei. Ei, căci au fost mai mulți, o asociație, au bătut pas cu pas drumul străbătut de Lassly, au mers din sat în sat iscodind oamenii, luînd informații pînă ce au aflat totul, cu amănunte.

Lassly umbla numai noaptea, pe drumuri ferite, să nu pice în vreo capcană, dimineața se creea la poarta unei case unde simțea că sînt oameni cu dragoste de animale, se gudura, dădea din coadă și gospodarii o adoptau bucuruși, mai ales cînd aveau copii, Lassly fiind, cum am mai spus, o cățelușă foarte dragălașă. Hrănită, alintată, odihnită, ea aștepta să vină noaptea, cînd, trecînd peste orice opreliște izbutea să evadeze și pleca mai departe.

Așa a mers, zeci de zile, luni întregi mi se pare, pînă ce a ajuns acasă. Nu am nevoie să judec ce sentimente o chemase acolo; nu voi pune niciodată în discuție devotamentul cîinelui pentru un stăpîn pe care îl iubește, oricît ar fi el de sârman față de alți oameni. Și nici nu voi încerca să înțeleg de unde izvorăște o asemenea dragoste; o cunosc, și mi-ajunge!

Ceva n-am înțeles, cum a putut Lassly să se orienteze în lungul unei țări cu atîta întindere, căci la dus nu făcuse drumul pe jos, că la întoarcere să poată găsi repere olfactive sau de altă natură, ci fusese dusă cu trenul sau cu diligență, ceea ce rupe atingerea cîinelui cu pămîntul. Fapt rămîne că Lassly s-a întors acasă; întimplarea este mai mult decît uimitoare, cum am spus înainte, și îmi trezește bucurie în suflet cînd îmi aduc aminte, adică oricîte ori mă uit în ochii calzi ai unui cîine.

Pentru unii, aventura trăită de Lassly ar pu-

tea să pară doar o poveste; nici eu nu am, la urma urmelor, dovezi că faptele s-au petrecut întocmai așa, și nu sînt inventate sau măcar măsluite. Știu, în schimb, o istorie asemănătoare întru totul, doar de proporții mai modeste, ceea ce nu mi se pare important de vreme ce partea esențială e neschimbată: cîinele s-a întors acasă!

Aici nu mai încape nici o îndoială, am fost martorul întîmplării; sînt ani de atunci, dar nu atît de mulți ca să fi uitat cum s-au petrecut faptele. Într-o dimineață de iarnă, un prieten se plimba cu cîinele în pădurea de la Snagov, înzăpezită. Zăpada ar fi fost un mijloc de găsit drumul cîinelui, care s-a îndepărtat pe nebăgate de seamă și s-a pierdut fără urmă, de parcă l-ar fi înghițit pămîntul. Prietenul meu l-a căutat toată ziua prin pădure, l-a strigat, l-a fluierat, a tras cu urechea, dar zadarnic. A doua zi s-a întors, a întrebat prin sate, a bătut iar pădurea, întretîindu-și de zeci de ori propriile-i drumuri. Despre sentimentele lui n-am să vorbesc, e ușor să le intuiești oricine, chiar cei care nu au pierdut niciodată un cîine, și chiar cei care nu au avut niciodată vreunul.

După o săptămînă, dimineața, cînd omul pleca la treabă, cîinele aștepta în fața ușii, umil și spăsit, așteptînd pedeapsa, într-o vădită atitudine de vinovăție. Dar cine poate pedepsi un cîine care se întoarce acasă?... Cu el se reeditează parabola Fiului Risipitor, pentru care tatăl taie vițelul cel mai gras din ogradă.

Acel animal, un foxterrier, cenușiu ca zăpada învechită din pădurea unde se pierduse, nu avusese de făcut sute de leghe ca Lassly, ci numai treizeci de kilometri. În schimb e sigur că trecuse prin aventuri primejdioase, altfel nu s-ar explica întîrzierea, fusese prizonier probabil, evadase și poate nu o singură dată. Și cum izbutise oare să traverseze o treime din diametrul unui oraș mare ca Bucureștii, fără să-l prindă hingherii sau amatorii de animale frumoase?

Despre pisici nu povestesc nimic, deși cunosc destule istorii; îmi place să le alint și să mă joc cu ele, însă nu-mi inspiră încredere. Mă îndoiesc că vreuna și-ar da sufletul pentru mine la o nevoie. Un scriitor, om de știință, pasionat de viața cîinilor și a pisicilor spune

despre acestea din urmă că se apropie de oameni nu din devotament, ci fiindcă în casele lor au prilejul să găsească șoareci. Așa o fi fost într-o vreme foarte îndepărtată, când viața pe pământ era mai sălbatică. Pentru ziua de azi nu cred, căci de ar fi așa, de ce-ar mai cersi pisica la ușa bucătăriei și de ce-ar da fuga mirolăind când aude cum se ascute cuțitul de tăiat carne? Și, în sfârșit, dacă stîrpește șoarecii, văzînd în ei un dușman al omului, pe vrăbii de ce le vinează?

Fiindcă veni vorba, am să povestesc ceva și despre o vrăbie, deși e în afara subiectului. Dar am de mult în gînd să scriu odată într-o carte tot ce știu despre felurite viețuitoare, căci despre om am scris destule.

În zorii unei zile visăm în fața ferestrei, cu ochii asupra unui peisaj care îmi face zilele mai frumoase. O gîză se plimba pe sticla transparentă, încercînd să-și ia zborul în lume și neînțelegînd ce-o oprește. În același timp, o vrăbie de afară se ținea după ea bătînd tot timpul din aripi și tot lovea cu ciocul în geam, socotînd s-o înhațe, neînțelegînd, la rîndul ei, de ce nu izbutește. Jocul a durat destul de mult ca să mă pot gîndi cine era mai proastă, gîza sau vrăbia? Și am ajuns la o concluzie neprevăzută, care nu-i de loc o dovadă de mizantropie, că și între oameni sînt unii care vor să prindă gîze prin sticlă.

Același scriitor pomenit mai înainte, spune că unul din strămoșii cîinelui a fost șacalul, animal de pradă din care omul, încă în stadiul preistoric, hrănindu-l și domesticindu-l a făcut un animal de pază. Cîinele de astăzi, depășind cea mai rafinată treaptă a domesticirii, s-ar părea că merge și mai departe, însușindu-și cite ceva din caracterul omului. Unul, bunăoară, cum îmi povestea cineva demn de încredere, își luase obiceiul să simuleze o suferință, să se prefacă bolnav dacă îl admonestai sau îi provoci ai nemulțumire. Așa, odată, aflîndu-se la plimbare pe stradă, a început să șchioapete, numai fiindcă stăpîna-su îi adresase o vorbă mai aspră, și nu fără motive. Cîteva clipe mai tîrziu, cîinele, împins de instincte irezistibile, s-a repezit după o pisică și a fugărit-o, uitînd să mai șchioapete. Apoi, pisica scăpînd peste ulucă, s-a întors lîngă stăpîn, șchiopătînd parcă mai tare decît înainte. Numai că la început șchiopătase de un picior, iar acum, uituc și el ca unii oameni, șchiopăta de altul.

Nu țin ca fabula să aibă și o morală, de aceea mărturisesc că pentru o asemenea faptă aș dezaproba pe orice om, fie el chiar un prieten. Cu cîinele sînt mai îngăduitor, drept care mărturisesc că mi-a devenit foarte simpatic.

Criticul DAN CRISTEA se expune criticii

Mașina de noapte

*Trece primăvara peste pragul
casei mele
doamne de cartier se oblojesc
în noi paltonașe de molton
ironia mă strînge de gît și-mi
spune
că e pelicanul ce se jertfește
pre sine*

*aș vrea un vers mare să-mi cadă
în pagină s-o facă zob
ca pe un om viu de carne
și sînge*

*între două continente cu umbra
în spate
sau cu ceva asemănător
plantiez un mod de viață
de fapt primăvara s-a ascuns
în cea mai banală mașină de noapte*

Cum se poate scrie un poem

*Aștepți întîi să vină renii
arunci apoi carnea lor albă
în măruntaiele oricărui animal de pradă
sfîrr sfîrr face butoiușul
înconjurat de cercuri sociale*

*o grindă o sfoară un cui
căci casele sînt înainte de toate
dovada omului pe pămînt*

*dar nu uita focul
totemul revoluționar al ghiarelor
ce pipăie aorta
liniștea albă în care depui
spada amiezii poveste pe care o lași
orbului drept pomană*

*și vine doamne o sfîrșeală
și o socotești dragoste
și o moarte că nici florile de cireș
nu-i pot întoarce aroma*

în stradă poemul latră ca o himeră

ȘCOALA MELANCOLIEI

*Escollier de Mérencholie
A l'estude je suis venu*

CHARLES D'ORLEANS

*Voilà que j'ai touché
l'automne des idées*

BAUDELAIRE

*Știi voi ce vorbă
este vorba „ieri“?*

T. ARGHEZI

ello, where are you, boy? Hello! naughty, naughty boy! E Miss Monroy care și-a terminat siesta și mă caută. Se poate deci afirma cu precizie că e trei și jumătate după amiază (dejunăm la 12 1/2); ar fi trebuit să dorm și eu după masă dar, ca în fiecare zi din lunile de vară pe care le petrecem, an de an la Blînzî, am profitat de siesta celor mari ca să fug în locul plin de atracție pe care-l voi descrie numaidecît. Cînd au loc cele ce voi povesti acum, eu nu am încă mai mult de cinci ani, sîntem în vara lui 1924.

Ca în fiecare zi la aceeași oră, Miss Monroy mă caută peste tot, întîi prin grădină, apoi în odaia turcească, în odaia de vînătoare, în salonul mare, pe terasa dinspre parc, în sufragerie, înainte de a admite că aş putea fi în singurul loc în care mă găsește totuși regulat, adică la closet (sau la „cabinet“ cum îi spune toată familia).

Locul acesta exercită asupra mea o atracție irezistibilă, superioară poate misterelor din odaia de vînătoare și poate chiar sufrageriei.

unde sînt totuși cîteva lucruri mirifice. „Cabinetul“ (de fapt sînt două unul lîngă altul) e la capătul unei terase lungi și relativ înguste, podită cu scînduri și mărginită de o balustradă de fier vopsită cîndva în alb. Terasa aceasta, care începe de la rotonda cu turn (pe unde e de fapt intrarea principală) merge de-a lungul celor două laturi în unghi drept ale clădirii, pînă dincolo de cabinet. Ea parcurge fereștrele cancelariei și ale odăii lui Miss Monroy, cele două ferestre și ușa mare ale „antretului“ (în dreptul căruia balustrăii terasei formează o porțiță la care urcă vreo cîteva trepte mari de piatră avînd de fiecare parte cîte un stîlp de fier cu felinare în vîrf), apoi fereastra odăii de vînătoare și a unei odăi de musafiri, iar pe latura cealaltă ușa mare a sufrageriei și apoi oficiul, camera, intrarea la pod și o odaie goală unde e doar un cîntar mare zecimal.

Cele două cabinete sînt alăturate longitudinal, paralel cu terasa; la ele se trece printr-un mic vestibul transversal unde se găsește un soi de bancă de lemn cu spetează, desigur nefolosită ca atare, dar a cărei tăblie se deschide ca un capac; înăuntru sînt fel de fel de perli de ghete, cutii de cremă, mături și sticle cu creolină. Din cele două closete numai unul e locul meu predilect; deși identice, le deosebește lumina; amîndouă au geamuri colorate ca niște vitralii, dar unul dă spre parc și e întunecat din cauza desimii copacilor. Primul geam colorat al celui alt trece o lumină galbenă, ca din tablourile lui Vermeer van Delft, care dă o claritate și relief contemplației mele. Instalațiile sînt de fabricație nemțească, de pe la sfîrșitul veacului trecut; faianța are ornamentații albastre: ghirlande și scene de gen: în interior, sub la *chasse d'eau* (n-avem termen românesc pentru asta) e scrisă în caractere *antiqua ornata* marca: „Torrento“ și dedesubt: Dresden. Pe partea exterioară bombată, e în dreapta o scenă cinegetică: peisaj cu o pădurice în fundal, un podet rustic peste un pîrîu, puțin mai departe o moară de apă, iar în primul plan un vîinator, dar ce vîinator! Are pălărie cu pană, jambiere înalte, mustață ca a lui Wilhelm al II-lea, în bandulieră o tolbă din care se vede codița unui iepure, iar pe umăr o flintă extraordinar de lungă, cu două țevi și cu trăgaciul și cocoșii mari și bine desenați.

Ît ține siesta lui miss Monroy și apoi expediția ei în căutarea mea prin toate cotloanele pe unde nu-s, apoi timpul de când îi aud chemarea cu pașii pe podeaua terasei, pînă în ultima secundă cînd în sfîrșit apare în pragul vestibulului de la „cabinet” eu stau în genunchi în fața closetului cu ghirlande albastre și scene de gen și țin degetul pe trăgaciul splendidei arme. Bătrîna englezoaică abia își poate stăpîni indignarea:

— **Aoh! It's disgusting— How silly you are! Come on!** Mă apucă de o mină și mă trage în sus, dar eu mă las cu toată greutatea în genunchi și nu-mi dezlipesc degetul de pe trăgaciul armei. Imperiul britanic are totuși ultimul cuvînt și sînt scos afară tîrîș. Abia acum mă cuprînde mirarea că niciodată, în toate zilele din toate verile de la Blînzî, nu a avut nimeni treabă la „cabinet” în timpul extaticelor mele contemplații.

Miss Monroy seamănă la chip cu Wellington. Nasul și bărbia ei au o autoritate senină, a lumii din care vine, nu a persoanei. Privirea ei verde-albastră se plimbă liniștit peste lucruri, oameni și fapte și judecă totul în tăcere. Are un păr de culoare arămie roșcată, cu foarte puține fire albe, disimulate de altfel de o coadă falsă, împletită din propriul ei păr de pe vremea cînd era mai tînră și pe care o poartă ca o diademă deasupra frunții.

Rochiile ei de vară, foarte lungi, sînt de cașmir sau șantung gri, de obicei cu dungi verticale, negre sau gri mai închis și au totdeauna dantelă la gît și la manșete. În timpul verii se apără de soare cu o umbrelă gri, la nevoie și cu ochelari albaștri. Are totdeauna în geantă, printre multe alte lucruri, o cutie cu tablete digestive „Vichy-Etat” și un flacon de sticlă groasă, albastră închis, cu săruri anti-astmatice.

Siesta de după-amiază a lui Miss Monroy ține două ceasuri și începe neapărat cu o lectură din operele lui Tennyson. După aproximativ o oră lectura cedează unei somnolențe crescînde: mîna cu cartea se înclină pe o parte, uneori scapă volumul care cade alături pe canapea; Miss Monroy tresare, își reia lectura, după un timp mîna execută din nou un balans, cade încet și depune pe canapea volumul deschis.

De obicei Miss Monroy își face siesta în camera numită bibliotecă. Aici sînt, într-adevăr, două dulapuri destul de mari, cu geamuri prin care se văd rafturile pline cu „Revue des Deux Mondes” din timpul Imperiului al doilea și pînă după 1900, apoi cărți legate, în serii complete: două rafturi lungi sînt ocupate cu operele lui Voltaire, apoi romanele lui Dumas fils, George Sand, Paul de Kock, plus volume dispare de Auguste von Kotzebue, Wieland, Bürger, Schiller. Al doilea dulap conține cărți mai moderne, franțuzești, adică începînd cu Zola, Al-

phonse Daudet, François Coppée pînă la Paul Bourget, Pierre Loti și Marcel Prévost. O altă bibliotecă turnantă, cu patru laturi, e plină cu cărți de Claude Farrère, Pierre Frondaie, Henri Bataille, D'Annunzio și o mulțime de caiete program de ale teatrelor pariziene dinainte de 1914, cu Sarah Bernhardt, Mounet-Sully, Réjane etc.

Încăperea e de cel puțin două ori mai lungă decît lată, cu două ferestre spre grădină pe una din laturile mici, partea opusă rămînd destul de întunecoasă. Afară de canapeaua pe care-și face Miss Monroy siesta și care e plasată între cele două ferestre, mai sînt cîteva fotolii de piele foarte roase și un birou american cu ruloul totdeauna ridicat și cu postavul verde pe alocuri pătat cu cerneală; în despărțiturile lui din față sînt tot felul de prospecte și cataloage de mașini agricole, semințe, arme de vînătoare, hoteluri și pensiuni de la Ems, Kissingen, Ostende și Biarritz. În mijlocul încăperii tronează fără amatori o masă de biliard. Deasupra biroului e un cadru mare cu o fotografie a lui P.P. Carp și dedesubt un barometru cu cadran. Deasupra canapelei e o cromolitografie după **Corinne au cap Misène** de baronul Gérard; o altă, după tabloul aceluiași reprezentînd-o pe Doamna Récamier, e agățată între ușa dinspre salon și unul din dulapurile cu cărți. Ușa dinspre salon e totdeauna deschisă, ambele canaturi cu ornamentații florale și alegorice pe fond de lac alb sînd față în față între cele două încăperi. Vis-à-vis e celălalt dulap cu cărți și ușa care dă în odaia turcească, de obicei și ea deschisă dar acoperită de o draperie. Pe latura opusă ferestrelor e o altă ușa cu un singur canat care dă într-un coridor. Aici, în unul din cele două colțuri întunecate (pereții sînt zugrăviți în cafeniu cu motive heraldice de stil german) e singura mobilă cu adevărat frumoasă din toată casa: un scrin Boule autentic, pe placa de marmură a căruia, cine știe cum au ajuns, menținîndu-se acolo de-a lungul anilor prin neatenția stăpînilor și respectul servitorilor, o reproducere în plumb auriu a turnului Eiffel și o statueta policromă a lui Napoleon în picioare, de vreo 50 cm înălțime, cu brațele încrucișate la piept și ținîd în mîna dreaptă tre-cută pe sub cotul stîng, un ochean.

În mijlocul plafonului atîrnă un lustru, niciodată folosit bineînțeles, ale cărui nenumărate mici poliedre de cristal de rocă descompun lumina de zi în culorile curcubeului, fenomen care mă miră și-mi place, dar, spre nedumerirea mea, nu se produce decît mult mai slab și mai rar în salonul mare unde sînt trei asemenea lustre de-a lungul plafonului. Salonul e o încăpere destul de goală în raport cu mărimea ei; e singura din toată casa care are parchet, un parchet de marchetărie, (în rest sînt dușumele băiuite de culoare închisă) și în care nu e nici un covor. Mobila dominantă e un pian mare cu coadă, „Steinway”, din lemn de nuc lustruit și cu baghete de bronz pe marginile suprafețelor; e complet dezacordat, iar atingerea clapeilor lui produce un zdrăngănînt infernal

pe care ecoul vastului și vidului salon îl repetă. „Înainte de război” cântau la patru miși Miss Monroy cu mama mea pe atunci domnișoară și mai cântaseră la acest pian unii dintre musafirii cu „suflet de artist” ai conacului de la Blinzi în epoca lui de splendoare.

plendoarea asta n-a prea rezistat războiului și exproprierii; odăile de musafiri sînt mai tot timpul neocupate iar salonul, acum dezafectat, e cam vădov de mobilier. Două sau trei mici canapele „art nouveau” în formă de S, pentru două persoane stînd vis-à-vis (așa numitele „tête-à-tête”) și în dreptul pianului o banchetă dreaptă, capitonată cu satin alb înflorat. Lîngă pian o etajeră cu rafturi pentru partituri: Czerny, Delibes, Saint-Saëns, Weber; printre ele și cîteva numere speciale din „L'illustration” dinainte de război, cu planșe *hors texte* reproducînd în culori tablouri de Helleu și Le Sidaner. În fața unui șemineu se află un prea frumos obiect a cărui funcție nu am izbutit niciodată să mi-o lămuresc: pe două suporturi de bronz, un ecran de cristal cu ornamentații florale în filigran. Altceva nimic în tot salonul decît două console surmontate de oglinzi înalte pînă în tavan, cu rame de bronz, pe pereții dintre cele trei ferestre care dau pe terasa dinspre grădină; vis-à-vis o altă oglindă cu ramă de bronz surmontează șemineul. Plafonul e pictat cu scene alegorice pe fond celest, în maniera lui Tiepolo.

În capătul opus ușii dinspre bibliotecă e deasemeni o ușă la fel pictată dar care stă de obicei închisă și care dă în hall. N-am încotro, dacă am început așa, trebuie acum să descriu și hall-ul mai ales că asta e de fapt încăperea în care se stă. Aici sînt două canapele de pluș roșu avînd deasupra spetezelor un fel de frontoane de lemn sculptat cu cîte o galerie de mici colonete spiralate, de-a lungul cărora atîrnă dedesubt niște ciucuri aurii; brațele acestor canapele au la capete cîte un cap de grifon, de asemenea cu ciucuri aurii dedesubt. Canapelele, adosate la pereți, stau față în față în dreptul celor două ferestre care dau pe terasa dinspre grădină; între ferestre e o ușă dublă cu geam. Vis-à-vis de ușa dinspre salon e cea care dă în iatacul bunicii mele. Între ferestră și canapeaua de la peretele dinspre salon e un fotoliu balansoar; între cealaltă canapea și ferestra respectivă e o mesuță neagră, de abanos cu baghete și ornamentații de bronz, a cărei tăblie, care se deschide, are pe partea interioară o oglindă încadrată în mătase albastră gofrată. Cutia mesuții are despărțituri în care sînt degetare și forfecuțe poale, de diferite mărimi, andrele, croșete și tot felul de mosoare în ghemuri de lînă și mătase; despărțitura cea mai mare e pentru lucrul de mînă în curs al bunicii. În fața canapelei dinspre salon e o masă de joc cu postav roșu: sertarul mesei are și el despărțituri în care sînt două *étui*-uri de piele roșie cu cîte două pa-

chete de cărți de joc mici, pentru pasiențe. marca „Grimaud” și tot felul de jetoane, dreptunghiulare sau rotunde, unele verzi, altele roșii, altele de fildeş cu cîte o bordură fie verde fie roșie. Din acestea îmi dă Miss Monroy sa mă joc dar trebuie să i le predau înapoi numărate întocmai de îndată ce trec la altă joacă.

În mijlocul hall-ului e o masă mare rotundă, de lemn roșietic sculptat; pe suprafața ei sînt săpate niște contururi reprezentînd centauri și fauni. Între ușa dinspre salon și o alta cu un singur canat care dă în coridor, e o etajeră din lemn de lămii deasupra căreia tronează un gramofon mare, tot din lemn de lămii. Alături de el e așezată enorma pilnie care la întreburi se infîșe în diafragma cu safir. În rafturile de sus ale etajerei sînt discuri, majoritatea cu Caruso, Santa Lucia, Ridi pagliaci, *Le campane di San Giusto* etc., în celelalte rafturi fiind numere disparete (toate dinainte de 1914) din revistele la care erau abonați ai casei: *Fermes et châteaux* (bunicul meu), *Modes et travaux* (bunica), *Le journal des demoiselles* (mama), *The Punch* (Miss Monroy).

ntre ușa iatacului și cea care dă, simetric, în celălalt coridor, e o canapea din bețe de bambus și perne de catifea gri; deasupra ei e o oglindă mare venețiană, longitudinală. de o parte a ușii duble, todeauna deschisă, care dă în antret e o gravură foarte mare după *Les adieux de Fontainebleau*, iar de cealaltă parte un ceas cu cuc și un barometru aneroid pe care bunicul meu îl ciocănea din mers de cîte ori trecea, nemulțumit cînd arăta *beau fixe*.

Despre iatac e destul deocamdată să menționez că are plafonul pictat ca și al salonului, cu imagini elizeene în maniera lui Tiepolo. În odaia de baie, sau cum mult mai exact o numește bunica, *le cabinet de toilette*, sînt doua

lavabouri de acaju cu oglinzi mari; pe tăblia de marmoră a unuia din ele se află un lighean de faianță cu ghirlande albastre pe margine (ca și la cele două closete descrise mai sus, dar fără scene de gen) iar în el e așezată o cană la fel; în mijlocul tăblei celui alt lavabou e incastată o chiuvetă ovală cu bușon și lăntișor; dedesubt, închisă cu două canaturi, e o găleată de faianță albă în care se scurge apa întrebuintată. Pe lavaboul al doilea sînt, lângă chiuvetă, două căni nichelate, una mai mărișoară alta mai mică, iar între cele două lavabouri cîteva căni mari albe de tablă smălțuită și cu capace, în care se aduce apa caldă. Lavabourile sînt așezate pe o bucată mare de linoleum care acoperă jumătate din încăperea și pe care stă și o cadă de zinc a cărei circunferință acoperă cel puțin jumătate din suprafața linoleumului și în care se spală oamenii mari; pentru uzul meu personal există o băiță de zinc cu exteriorul vopsit în alb. Pe linoleum mai stau, lângă lavabouri, două bideuri montate în suporturi de lemn lustruit. În cealaltă parte a odăii: o sofa, două taburete cu placă oblică pentru încălțat botinele (avînd fiecare cîte un cîrlig pentru respectiva croșetă), două dulapuri mari pentru haine, așternuturi și prosoape, un dulăpaș negru „Sécession”, de o greu contestabilă urîtenie, cu rafturi interioare unde se păstrează un adevărat tezaur de oale de noapte (afară de cele care se găsesc în noptierele din odăile de dormit); printre ele e una minunată, de faianță culoarea fildeşului, aurită pe margini și cu un ușor relief de frunze de acant; această oală, aparținînd reședinței din București a bunicii, face totdeauna parte din bagajul care ne însoțește în voiaj, fie la țară, fie la Tekirghiol.

Ca și din odaia turcească pînă-n hall, din hall se trece în iatac, de aici în odaia de toaletă și de aici în birou, prin niște uși duble, în anfiladă, pictate la fel cu ale salonului; din

odaia de toaletă o altă ușă de culoare închisă cu un singur canat, dă în coridor. Iatacul și odaia de toaletă au împreună o lungime egală cu a salonului; biroul e deci simetric cu bibliotecă, iar odăii turcești îi face pîndant în aripa aceasta o odaie de musafiri. În dreptul biroului coridorul se lărgeste într-un fel de anticameră, unde sînt două fotolii de paie și o masă asemenea. De aici se intră în birou printr-o ușă dublă. În birou sînt pictate pe uși diverse soiuri de spice și jerbe, iar în mijlocul fiecărui canat următoarele: o liră și un portativ cu note; o paletă prin orificiul căruia sînt trecute cîteva pensule; o pană de gîscă pe un manuscris; un echer, un compas și o balanță; o lăuneță, un balon și un glob terestru; o retortă și o pagină cu formule chimice. Încăperea aceasta numită birou are în aparență o destinație asemănătoare cu a celei numită bibliotecă, adică aproape niciuna acum, dar pe timpul bunicului biroul era numai al lui iar bibliotecă pentru ceilalți ai casei și pentru invitați: asta o arată faptul că e în prelungirea salonului precum și prezența acolo a mesei de biliard. Și în birou e un dulap cu cărți dar de altă natură, drept și istorie, un raft de pildă cu *Histoire du Consulat et de l'Empire* a lui Thiers și *L'empire libéral* de Emile Ollivier, apoi tratate de agronomie, vinificație și horticultură, de creșterea vitelor și oilor și o colecție a *Monitorului Oficial*. Ferestrele nu sînt ca în bibliotecă, amîndouă pe latura mică dinspre grădină, ci față în față la extremitățile dinspre grădină ale laturilor mari, una din ele fiind de fapt o ușă dublă cu geam spre terasă. Între ele tronează un birou negru masiv pe care e o enormă călimară de bronz dublă avînd la mijloc o statueta a lui Cincinnatus la coarnele plugului (ceea ce nu s-ar putea ghici dacă n-ar fi gravat pe soclu). În încăperea mai sînt două fotolii și cîteva scaune „Sécession”, foarte incomode, două canapele ca cele din hall dar cu plușul nu roșu ci verde și o sofa. Între sofa și una din canapele e o casă de bani verde cu marginile negre și la mijloc, sub închizător, placa de metal cu marca „Wertheim”. Pe casa de bani e așezat un orologiu cu postament de marmoră neagră, încremenit de cine știe cînd la ora 7 și 10.

și către odaia de musafiri e condamnată și în dreptul ei e așezată sofaua, lăsînd să i se vadă picturile. Plafonul e pictat monocrom în gri și argintiu: în mijloc cu zodiac, iar de o parte și de alta, transversal, cîte două dreptunghiuri în care sînt cîte două medalioane circulare cu profilurile în imitație de basorelief ale lui Homer și Virgiliu, Horațiu și Boileau, apoi Galilei și Copernic, Lavoisier și Linné; sub fiecare medalion sînt scrise numele în caractere groțesti reliefate cu bordură. Pe un colțar dinspre coridor e o statueta de ghips colorată, reprezentînd o caricatură de ovrei perciunat, cu joben, redingotă și umbrelă.

INTERMEZZO

— fragmente de roman —

S-a ridicat din fotoliu se plimbă dintr-un colț al camerei în celălalt în diagonală este cuprins de o anumită nerăbdare se poate deduce aceasta din felul neuniform în care se mișcă face cițiva pași măsurați ca unul ce nu se grăbește apoi dintr-o dată parcă se repede (un resort ce nu este reglat bine având avansuri neprevăzute) apoi frînează apăsător se apropie de teancul de hîrtii pe care le-a scos la îndemînă la o vedere alb-negru o întoarce pe fața adresei „salutări din munți — A.” e adresată lui Petre Bondrea, București, strada Arbaletelor 7 după ce va citi se uită intrigat la fotografia ce reprezintă Peștera Pojarul Poliției din Munții Apuseni: o vegetație luxuriantă de stalactite și stalagmite dă o imagine fantastică, greu de acceptat; în planul apropiat formele calcaroase cresc din cadru spre cel ce privește, organizîndu-se în bulbi petale tulpini frunze mirifice o adevărată grădină botanică debordînd de clorofilă și seve te și întrebă în ce fel natura poate fi provocată să se destrăbăleze în așa hal cu o împudoare atît de sofisticată numai adolescentele adormite în sucurile tari ale corpului dat în pîrg își etalează formele virginală fără a le feri de ochiul hulpav al faunilor dînd tîrcoale prin crîngul vieții; în profunzimea imaginii o ceață transcendentă filtrează drumul lui orfeu pornit către propria-i oglindire în ochii bachantelor pîndind din tufisuri lacome. Dacă o întorci invers fără să îți cont de direcția normală de privit și se propune o pajiște unde iarba crește deasă și înaltă sistematizînd spațiul comprimîndu-l în hățușul de buburuze și lăcuste ce te așteaptă să înceapă să cînte umplînd camera de aceea stare de calm natural pe care niciodată nu poți să-l închizi între niște pereți burdușiți cu cărți sau cu te miri ce alte fleacuri ce nu au alt rol decît de a artificializa, de a decanta orice imixtiune a naturii te uiți la aceea iarbă de gheață dar care uiți că este de gheață (ți se pare că este chiar de materie vegetală) și observi cum te liniștești ochiul tău se odihnește în culoarea presupusă odihnitoare mai încolo în peisajul organizat agrest un nor alb se conturează misterios coborînd lent dintr-un cer abstract deschizătura peșterii dezvăluie brusc protuberanțe întunecate și luminoase, zone infernale și paradisiace în același timp a o privi

înseamnă a străbate o infinitate de itinerarii posibile concavitatea alungită în scoică dă impresia vagă și obsedantă a unui sex uriaș ce se cascadează spre tine absorbant și amenințător (joi)

În timp ce scriu, pe balconul de vis à vis îmi atrage atenția mișcarea a doi tineri. Îi descriu acum: ea este înaltă cu părul lung desfășurat pe spate, de la această distanță nu-i văd trăsăturile feței; el este îmbrăcat într-un costum de culoare închisă. Au gesturi de apropiere, este o fugă și o ademenire ca înaintea unui act, o adevărată pantomimă în care cei doi protagoniști consumă multă energie expresivă. Iată că el ridică brațele și o cuprinde peste umeri; imprevizibil ea îi scapă, strecurîndu-se din strîsoare și fuge pe balconul nu prea larg și nici prea înalt, îl vine pînă la încheietura șoldurilor. Acum ea îi spune ceva dînd din mîini, se apără de el ce încearcă s-o sperie simulînd lovituri de carate cu piciorul: se vede talpa piciorului ce se ridică fulgerător și se oprește la o distanță minimă de corpul fetei care se ferește pînă în colțul cel mai îndepărtat al balconului apoi se apleacă și întinde mîna cum ar vrea să se arunce, sînt la etajul zece dar tot atunci el se apropie de ea și vrea s-o țină de mijloc, brațele fetei se încolăcesc în jurul gîtului tînărului al cărui corp are o surprinzătoare mișcare de cădere peste balustrada balconului. Probabil că atingerea corpului ei i-a dat aceea stare de surpriză, aceea înmuiere a simțurilor că pentru o clipă și-a pierdut controlul și nu a realizat pericolul pe lîngă care au trecut. Mișcarea de cădere a fost oprită la timp și am văzut cum el o trăgea cu gesturi tandre spre intrarea interioară; ea îi ținea mai departe mîinile înfășurate pe după gît dar se împotriva să intre în apartament, de cite ori se apropiau de intrare ea avea o fentă, un gest intim pe care nu puteam să-l observ de aici de unde mă aflui, prin care reușea să-l oprească și să-l facă să se întoarcă pe balcon, iată acum s-a agățat de gîtul lui și se lasă moale el o culege îi trece brațele pe după umeri și pe sub pulpe o ridică, ea se aciuște învînsă la pieptul lui,

el se apropie primejdios de marginea balconului ca și cum ar avea intenția să arunce prada ușoară face gestul de a o arunca ah cit de periculos a săltat-o deasupra marginii balconului este inconștient am tendința să fug repede pe balconul meu și să-l ameninț „atenție, imbecilule!” dar mă opresc la jumătatea drumului, mă simt ridicol, e a lui, simt că-l invidiez, e prada lui nimeni nu i-o mai poate smulge nici moartă (toată agitația mea era pornită din gelozie) iată se întorc se împleticește de ochiul meu, intră în cameră cu ea în brațe. (Joi seara)

* * *

La ștrand cu D cunosc o damă bine pălărie de soare umbreluță colorată stil madame Bovary în vacanță sub 30 poate disponibilă încerc am succes îmi dă adresa strada polizu 13 pe drum o iau pe moșilor mă încurc rătăcesc strada e ora 2 soarele bate în creștet îmi țiuie urchile de două de trei ori de nouă ocolesc mă trezesc în același loc mă doare capul de enervare de căldură mă uit mai bine o iau de la capăt același rezultat ce se-ntîmplă spațiul se dilată face pliuri stranii în care scop fără a mai ieși mă uit la ceas a trecut o oră îmi înlesnesc un individ nu se uită la mine îl întreb „strada polizu vă rog” face un gest cu mîna în direcția justă intru pe o alee cu multe tufișuri nu se vede gard nimic doar măceș sălbatic înflorit și liliac sînt beat nu se poate liliac în iulie eu văd însă albastru bătut așa cum îmi place mie mă apropiu aplec o creangă trag în piept aspir miros senzual mă destind mă excit ceva foșnește

în tufiș un șarpe ce se tirăște mișcînd frunzele un fișit uscat mă sperii mă uit în jur nici urmă de case sau se ascund în inima verzișului aleea se-nfundă brusc la o cotitură mă întorc nu se vede capătul străzii eram parcă pe Planțelor se deschide o poartă în zidul verde îmi iese înainte diformă o arătare sini enormi burdufuri umflate albe de un alb rozaliu cu bum-bli bombați vineții cite un fir de păr negru și creț crescut în jurul lor vād bine tot sînt chiar sub ei aproape îmi intră în ochi femeia mă depășește în înălțime cu mult brațe imense tatuate cu scene erotice ca la pompeii mă conving exact ca la lupanare șolduri gigantice are o fustă cloș scurtă din care ies doi stîlpi groși picioare de elefant grădimea se răsfrînge în cute numeroase nu se poate fixa locul genunchiului umple toată aleea îmi blochează calea își arată cu un surîs ademenitor colții negri între știrbiturile gingiilor o gură largă exalînd un damf putred mă lovește în plex îmi apăs cu mîna nările nu mai respir altfel simt că mă sufoc devin stacojiu dar ce se petrece deodată apare ea madame bovary unde ai fost te aștept de o oră a tu ești rătăcisem calea vino pe aici intrarea chiar în spatele ei e o ușă de lemn ascunsă în zid o deschide direct în stradă intră o urmez cînd trec pragul aud același fișit în frunziș nu mă preocupă lîngă ușă umbrela colorată dar parcă nu este aceeași are un virf ascuțit ca o lance vād o haină bărbătească de vinătoare niște bocanci de o măsură foarte neobișnuită „sînt al soțului nu te speria este în deplasare” mă apasă lipsa de vizibilitate trec prea brusc de la lumina albă de afară la acest clarobscur în care obiectele se

PUCĂ

amplifică se dilată întinzînd tentacule amenințătoare spre mine mă împiedic de franjurile covorului și am impresia că cineva mă trage de picior mă ține în loc în toată camera spațiul e ocupat de un pat de lemn enorm cu tăblii înalte ale cărui margini sînt lucrate fin terminînd în capete de șerpi tăind aerul cu limbi ascuțite pe suprafața internă a tăbliei gravura cu scena lui Lot ademenit de fiicele sale carnea se lăfăie pufoasă puhavă putredă sîngele roșu apăsînd pielea albă gesturi bolnave otrăvite privirile mă surprind spionat de un ochi ascuns aerul e înecăcios mă apasă lichid se lipește de pielea mea nu știu cînd m-am dezbrăcat își descheie bluza sau poate i-am deschiat-o eu în timp ce ea mă îndeamnă cu privirile provocatoare fusta alunecă foșnind șoldurile goale furoul scurt de mătase neagră soutienul negru sinii rotunzi svîcnind vii o scobitură strîmtă între și un neg negru ce mă inhibă brusc mă întind lîngă ea în patul imens coapsele tari luminînd albe de sub furoul transparent un abdomen sculptural se lasă se ridică aritmic respiră viclean o ventuză enormă la pîndă nu se spune nici un cuvînt doar gesturile acolo e fusta aruncată pe jos bluza de mătase pe pernă părul despletit în dezordine ochii semideschiși nu se mișcă nici un sunet respiră precipitat o venă i se umflă ca un șarpe pe gît respiră pîntecul bombat se lasă în jos se ridică coboară urcă din nou se oprește continuă respiră întind o mină îi ating conturul coapsei foșnește mătăsos sfîrșie frige buriul degetelor, destinsă ai zice că e moartă dacă n-ar fi pîntecul respirînd are o mină deasupra capului arcuită cu degetele lungi răschirate ca niște gheare cealaltă pe lîngă corp mi se pare neverosimil de lungă încerc s-o apuc să-mi împletesc degetele cu ea dar o rezistență de fier mi se împotriveste este aici ea femeia misterioasă pe care am vînat-o la ștrand e madame Bovary pot s-o posed e a mea mi s-a abandonat e aici în brațele mele dar ce se aude zgomote puternice schimbă brusc penumbra răcoroasă repede mă reped în haine „iei pe șa aceasta” aleargă s-a întors nu am timp să văd pe unde trec în stradă beznă ce s-a întîmplat unde am fost era ziua soare cînd am intrat dar ce caut eu pe strada aceasta plină de ierburi ca și cum n-ar fi călcată de nimeni mă uit cum se cheamă da strada Uzilop nu știu cum să ies paralel cu mine-n tufișuri ceva se tîrăște cînd merg și cînd mă opresc „hei băiete cauți ceva?” unde este strada Polizu? cine mi-a vorbit de unde n-am auzit decît întrebarea fără voce înainte la dreapta înainte la stînga la dreapta la stînga prima la stînga doua la dreapta înainte la stînga la dreapta pînă stop ce cauți pe aici nimic mă plimb este cel care m-a întrebat la început în acest labirint de plante mă privește batjocoritor de lîngă un gard verde pe aici nu se umblă chiar gratuit **monsieur** accușat pare al unui străin mă uit la el mirat nu-i răspuns ride îi întorc spatele ride hohotele lui mă fac să alerg cît mă țin puterile pînă ies din zona periculoasă tot timpul am impresia că mă urmează acel fișit suspect iată intru pe Mintu-

leasa mă simt eliberat respir deodată îmi amintesc că trebuie s-o întîlnesc pe madame Bovary ah să nu întîrzii e ziua nu mai pot de nerăbdare s-o revăd o iau pe moșilor mă încurc rătăcesc strada (**luni**)

Eu scriu aceste cuvinte aceste fraze și simt că pe măsură ce scriu mă îndepărtez de mine însumi nu pot să exprim ceea ce este mai autentic în ființa mea orice discurs intermediat de cuvîntul scris falsifică. Să încerc să comunic senzații nude acel impact prim cu existența trăită înainte de a fi scrisă; cît timp am fost pur nu simțeam medierea cuvintelor între existență și mine, mă exprimam cu dificultate dar reușeam să am conștiința împăcată; nu mă îndoiam nici o clipă de plenitudinea trăirii, niciodată nu am fost zguduit de bănuiala unei incongruențe între expresia (nu exclusiv verbală) și faptele mele. Probabil că eram și foarte aproape de fapte că să le pot transfera în posteritatea expresiei, căci, nu-i așa, pentru un novice realul se cucerește mai întîi în fapte pentru a fi păstrat apoi în expresie. Expresia este o reamintire, este urma a ceea ce a fost, nu a ceea ce este și nici a ceea ce va fi. Cum să pun în expresie ceea ce nu există încă? Expresia este pleptenul din poveste aruncat în fața morții. Abia cînd începem să avem sentimentul morții, încercăm să rămînem prin ceva în existență. Scriem ca să nu uităm sau ca să nu fim uitați. A uita, a-ți reaminti tot ce a fost, cum s-au întîmplat faptele; a reminti corpul cuvîntului a celui cuvînt în care trăiai (în care te exprimai) atunci — doar acesta rămîne viu, trăiește rostit sau în țesătura textului de unde va fi actualizat prin lectură. Celălalt — corpul adevărat (și viu) atunci al persoanei care ai fost, care erai, care ești, a trecut, s-a topit, nu mai este, nu mai poate fi refăcut, reînviat; doar cuvîntul, el este viu, se reîntregește, se umflă de viață, se reanimă brusc în aerul vibrat de coardele vocale ale celui ce-l folosește. Dar mai este el al tău, al celui ce l-a rostit prima dată sau e deja al celui ce-l rostește (folosește) acum în lectură? A întoarce acest cuvînt, a-l retrăi, a-l face viu, a-l reactualiza, iată ceea ce se poate încerca. În rest, proza (orice fel de proză) e altă de falsă, ea nu poate decît să mimeze sisific viața, s-o propună fără a o prinde în ceea ce aceasta are mai viu, mai autentic; totul se joacă în puterea de actualizare a cuvîntului, a discursului întîmplat, derulat înregistrat și refăcut din fragmente, din fărîmiturile aducerii aminte. Scriu să-mi reamintesc, ca să nu uit că sînt, că am fost. Cînd spun **am fost**, deja cuvîntul devine vid, se golește de orice conținut și se comunică doar pe sine ca semn arbitrar (**duminică**)

Mă acaparează tot mai mult o stranie oboșeală de a trăi; este o senzație grea ce urcă încet în corpul meu tras în jos fără nici o dorință de a se ridica la verticală și a umbla. În

fiecare dimineasă simt că aş vrea să rămân în pat, ocrotit de semînturic, nu am decît un sentiment de mare ruşine ruşinea de a nu fi străbătut de nici un elan, de nici un impuls, de nici o voinţă; m-aş înfăşura în înturicul placentar, o larvă obscură hrănindu-se cu imaginea visului. Corpul meu se surpă în propria materie agonizînd în licărul întrevăzut al unor metamorfoze cosmice. O stare indefinită mă cutremură, deodată simt cum trupul începe să se dilate, crescînd muşuroi amorfi, insensibil la orice reacţie exterioară. Încet capul mi se umflă, un deal fără limite precise, iar ochii ca două telescoape se deschid asupra unei lumi gigantice pe care o cuprind ca-m palmă în timp ce nu mai observ nimic din spaţiul familiar; urechile enorme membrane ultrasensibile captează cele mai perfide unde din univers, neauzind însă nimic de aici; mirosul pătrunde dincolo de ziduri adulmecînd duhoarea din cimitire; picioarele se-ngroaşe împlîntate adînc în scoarţa planetei; mîinile se lungesc înconjurînd un oraş; vocea-mi dărimă păduri cînd macină vorbe. Mădularele mele cresc lăbărîndu-se în mod paroxistic dar eu nu le simt ale mele, nu mai simt că îmi aparţin. Am o senzaţie concretă de amplificare şi parcă particip la viaţa tuturor regnurilor; de aici acea plăcere senzuală dar şi o greaţă de nedescris; sunt un polip uriaş ce-şi soarbe puterea pervers din carnea materiei. E încă trează conştiinţa că am un corp numai al meu dar vîd cu încetineală cum mă transform în ceva nedecis aflat la hotarul nemanifestării. Îmi dau seama de pericolul alunecării în forme fără de întoarcere şi atunci fac un efort teribil să mă adun din interregnuri, să mă salvez; încep să-mi pi-

pai braţele, să-mi pipăi picioarele, toracele, craniul şi să le masez uşor cu buricele degetelor. Pe măsură ce le ating vîd cum se dezumflă, se reduc la dimensiunea normală, vîd că se rupe ceaţa din camera mea de student Anselmus şi de odată mă smulg din torpoarea visului şi sar din pat, trag perdelele, lumina năvăleşte orbindu-mă ah şi azi o să-ntrîzii la curs. Mă spāl repede, mă îmbrac, alerg. Din cînd în cînd îmi pipăi craniul să vîd dacă mai este acelaşi. „Ce dracu ai de te tragi de urechi” mă întreabă Bazil. (luni).

* * *

Debarc din Matei Basarab în fluxul de lume ce curge spre piaţa lui Manuc ocolind colţul Bărăţiei şi deodată sînt cuprins de o ceaţă deasă în care mă înfăşor ca într-un manşon de vată; în jurul meu se strigă, se vorbeşte, se gesticulează, dar nu mă atinge nici un sunet, parcă aş fi izolat de o materie invizibilă; mă aflu imers în oceanul de aer fără să simt spaţiul, doar timpul fişie în timpan, ţiue cu o viteză teribilă mi se albesc perii din mustaţă şi-i vîd cum îşi schimbă nuanţa, mi se pare că nu sînt eu acesta că altcineva se află în carapacea corpului meu şi o foloseşte cu învoiala mea; eu stau undeva într-un spaţiu imponderabil şi asist la metamorfozele timpului fără a fi implicat este aceasta starea ce mă cuprinde de cite ori trec de colţul bărăţiei afundîndu-mă în coclaurii din jurul hanului lui Manuc cum mă retrag din această zonă devin normal mă reintegrez ritmului cotidian (ieri)

* * *

E în A. o putere în plus, o tensiune a trăirii menţinută mereu la indicatorul maxim, o lăcmie de a muşca din fruct şi asta se înregistrează imediat; ea este notată imediat pentru această forţă vitală ce transpare prin ochi prin gesturi prin cuvîne prin orice fibră a ei întinsă să se rupă să pleznească în orice clipă. Ea este generoasă cu oricine ca şi cînd ar avea la îndemînă un timp infinit (şi ştie că nu are), este veselă cutoţi, ride de oricine şi din orice (şi nu este veselă în sine ci mai degrabă gravă), se repede plină de elan spre orice lucru gratuit ca şi cum gratuitatea ar fi unicul ei mod de a fi (şi nu este aşa). Oricînd este promptă să răstoarne existenţa, cînd toţi par ingenuchişti de povara acesteia, să o ia mereu în rîspăr, să atace prima fără teamă de complicaţii, rîzînd în hohote cu bravura unui gascon-muşchetar aflat mereu *en garde*. Este atîta dorinţă şi voinţă de a trăi deplin, dincolo de bine şi de rău, încît incită pe cel slab s-o urmeze fără şovăire, să se pună în marş spre ceva, să se ducă la mama dracului dacă ea ar cere-o fără să întrebe. Ea are acest *fascino*, atrage bărbaţii ce n-o iubesc pentru ea, ci mai degrabă sînt excitaţi şi incitaţi de aceste energii bărbăteşti ce iradiază. Că nu e iubită pentru ea, că femeie, o simte şi, de aici, lipsa de frînă, pornirea exagerată, hybris-ul ei erotic pe care îl înţeleg dar nu îl şi aprob. (azi)

CRITICA PENTRU ÎNCEPĂTORI

Peste drum de casa noastră locuia doamna Lucă, mama Mariane și a Nelei. Mariana era mai atrăgătoare, mai mică, încă nu mergea la școală. Iuliana n-o putea suferi. Nici pe doamna Lucă n-o putea suferi. Iuliana se jura că o văzuse pe doamna Lucă devorând un copil rătăcit pe strada noastră. O văzuse în pragul casei așezată în fața unui șervet de pinză albă, cu farfurie și tacim. Iuliana pretindea că nu era un tacim obișnuit ci unul îngrozitor de mare, că doamna Lucă tăia cu dexteritate urechișele copilului. Ceea ce o mirase era că nu se auzea nici un plîns din farfurie, în ciuda faptului că victima dădea din miini și din picioare. Iuliana era mioapă și nici o pereche de ochelari din lume n-o ajuta. Asta n-o oprea însă de la descoperiri care solicitau o vedere sănătoasă. De exemplu, atunci cînd îmi împingea căruciorul la fereastră și se cocoța lîngă mine cerea să povestim fiecare cît vede cu ochii, lăsîndu-mă pe mine să povestesc întîi. Vedeam casa doamnei Lucă, de sus în jos, curtea cu straturi de dalii, acoperișul casei din spatele casei doamnei Lucă, apoi un calcan de bloc ce închidea vedea pînă sus, în strada perpendiculară pe strada noastră, în pantă. Iuliana vedea însă și ce se întîmpla în spatele calcanului, în porțiunea dintre calcan și strada perpendiculară. Cu ochii ei miopi, strînși într-o răutate vișinie, congestionată, vedea marea, o mare oarecare, plaja fierbinte. Povestea emoționată, se înălța lîngă mine să marcheze și mai bine diferența dintre noi, să-mi facă în ciudă. Plîngeam umilîtă, asta mă făcea să am cîteva ore proaste, să mă doară picioarele și miinile. Dacă reușeam să nu plîng, mă înțepa cu unghiile ei ascuțite ca niște compase. Cînd începea să ridă, dinții ei se transformau în ace. Numai ochii rămîneau congestionați, strînși într-o cusătură zgîrcită.

Din nisipul plajei, creșteau copii palizi ca dovleci. Iuliana îi vedea, pe fața ei strînsă ca o lămie uscată, înnegrită, se scurgeau riuri sîdefii de satisfacție. Plescăia din buze, din limbă dar nu recunoștea că se bucură, pretindea că se scarpină cu limba în cerul gurii.

Cînd se făcea recensămîntul monștrilor din cartier, Iuliana se ascundea în luminator, stătea strivită de pereți. Totuși niciodată n-a scăpat ocazia să mă vadă cum roșesc în cărucior,

intimidată. Pentru mine răspundea Marița.

— Cum îi merge?

— Mănîncă bine, doarme bine, ce știe ea? — Aveți noroc. Monștrul de pe strada paralelă e indispus. E vorba de ochiul ăla mare care trăiește într-un lighean, de cîteva zile clipește fără oprire, l-au amenințat că toarnă pe el benzină, totuși continuă să clipească. El e o gelatină dar fără vedere?

Iuliana auzea, pîndea. Mă pîndea, ca să se repeadă să mă tragă de miini și de picioare. Erau singurele momente în care recunoștea că nu vede bine, confunda miinile cu picioarele.

În fiecare zi, la ora prînzului, trecea pe sub fereastră un băiat trist, cu ghiozdan pe spate. Era îmbrăcat curat dar era trist, atît de trist că lovea cu piciorul toate pietricelele de pe stradă. Dimineața nu-l vedeam, probabil pleca la școală mult mai devreme de cît ne trezeam noi. De sus, de la fereastră, Iuliana îi arunca o mulțime de cuvinte urite, îi spunea că era cazul să-și spele urechile. Își continua drumul liniștit, ca un surd. Nici nu m-ar fi mirat să fi fost surd. Din cărucior nu puteam întreprinde nimic, nici măcar nu puteam ajunge singură la fereastră. Puteam învîrți manivela, mîna dreaptă funcționa, dar nu eram în stare să dau la o parte scaunul și măsuta de sub fereastră. Aveam nevoie de Iuliana, de fața ei strînsă, bătrînă, ce se acoperea la trecerea băiatului trist, cu umbre albe, mișcătoare. Tristețea Iulianei creștea vîzînd cu ochii, creștea și spaima de recensămînt. Se ascundea în luminator fără să mai pîndească umilirea mea, abia reușea Marița s-o scoată, trebuia să-și lege capul și brațele cu o sfoară, s-o tragă cu toată puterea.

— Nu mai încap în luminator, zise ea într-o zi.

— Nu mi se pare că ai crescut, doctorii spun că n-ai să crești niciodată.

— Atunci, s-au apropiat pereții?

Îmi mărturisii secretul ei îngrozitor. Mă împinse cu căruciorul în baie, încuie ușa. Era crispată, nu mai avea ochi, nici gură. Era numai o lămie uscată, cu riduri multe.

— Îmi crește pe spate.

— Ce?

— Nu știu. N-am cum să văd. În casa asta

nu există oglinzi, ca să nu ne vedem, să nu ni se facă frică de noi înșine. Îmi crește ceva pe spate.

Își smulse rochia cu violență, întoarse spatele spre mine. Întinsei mina dreaptă, o purtai ușor pe spatele ei. Avea o carne moale, fleșcăită, bătrână, nu era o carne de copil. Sira spinării era ondulată ca o cochilie de melc.

— Vezi ceva?

— Încă nu.

— Caută bine. Trebuie să fie, trebuie să existe o explicație, altfel nu se poate.

Mina descoperi o întăritură cit un punct.

— Am găsit, spusei eu bucuroasă.

— Ce?

— Nu știu. Un ghem tare. E cit un pumn de-al tău. E tare ca o piatră, joacă sub piele ca o minge într-o traistă de mătase.

— Se vede prin ea?

— Nu se vede nimic.

— Am pățit-o. Cred că e vorba de o cocoasă. Asta înseamnă că am terminat-o cu luminatorul.

Urmăream cocoșa în fiecare zi. Când Ma-rița era ocupată în bucătărie, ne închideam în baie. Iuliana se dezbrăca, eu îmi alunecam mina pe spatele ei, eram atât de satisfăcută în-cît gîfiam ușor, cocoșa creștea, se rotunjea, era dură, gălbuie. Când ajunse ca un pepene galben începu să se subțieze pielea, să devină albăstruie, apoi transparentă. Acum distracția deveni și mai mare. În interiorul cocoșei se părea că are de gînd să apară ceva. Se învîrtea un fum albicios în mijlocul căruia, uneori, apărea o umbră, o întunecare. Nu apăru însă nimic pînă în ziua în care Gheorghe, băiatul cel trist, ne făcu o vizită.

Ne-am închis toți trei în baie, Iuliana s-a dezbrăcat iar cocoșa ei era o minge cit toate zilele. Gheorghe își plimba mina pe spatele Iulianei, alături de mina mea, minile ni se întîlneau pe cocoșa dură, se atingeau răcoros, electricizant, cocoșa ieșea triumfătoare din atingerea minilor noastre, avea o zi de transparentă albăstruie, apoi se învîrtea acel ceva îngrozitor care ne făcu să țipăm deodată, să ducem minile la ochi, să încercăm să ieșim din baie. Dar cheia era la Iuliana. Citi spaima pe figurile noastre pentru că se făcu palidă ca o margarină. Își îmbracă rochia, descuie ușa, împinse căruciorul meu și abia mai tîrziu ne întrebă ce văzusem. Dar nici unul dintre noi nu era în stare să-i spună, căci nu percepu-se decît spaima.

— De ce ești așa trist cînd treci pe lîngă casa noastră? țipă la el Iuliana.

— Nu sunt trist. Sunt atent. Ascult invizibilul. Există un invizibil fantastic, independent de noi pe care ar trebui să-l captăm, să-l folosim în scopuri filantropice.

— Deci și tu ești bolnav? Întrebă Iuliana, cu speranță.

— De loc. Ascultarea invizibilului fantastic vine dintr-o sănătate perfectă, e un semn de vitalitate. Există un mister clocotitor ca un vulcan, un mister care fierbe subteran și irupe din cînd în cînd. Nu se știe pe unde și ascult.

— Ar trebui să înființăm o asociație de susținere a monștrilor activi, eventuali folositori, propuse Iuliana.

Era clar că se îndrăgostise de Gheorghe, nu voia să-l scape.

— Nu, refuză el, singurii monștri folositori sunt cei făcuți de oameni cu mintea și mina lor. Ceilalți monștri nu sunt folositori. Sunt afectivi, ca voi, inconștienți, iresponsabili, ca ochiul acela... Tot ce trăim e bizar, tot ce vedem e bizar, e atât de bizar că se pierde bizarul. Eu m-am obișnuit cu bizarul dar nu m-am obișnuit încă de loc cu realul. Bizarul e activ, realul e static. Ceea ce sperie e lipsa de organizare a bizarului. Atît.

— Doamna Lucă halește copii, suflă Iuliana, gîtuită.

— Nu-i adevărat, răspunse el. E o femeie cumsecade. Eu sunt în aceeași clasă cu Nela.

— Știi să scrii ca Nela?

— Nu atât de bine. Ei îi scrie lecțiile tatăl ei, eu mi le scriu singur.

— Iuliana a văzut-o pe doamna Lucă mîncînd un copil rătăcit.

— Un copil rătăcit? Nu există copii rătăciți. Există părinți rătăciți. Dar nici asta nu e de fapt adevărat, imaginația Iulianei a alergat un pic prea departe.

— Ai stricat totul, urlă Iuliana. Dacă ea nu mai crede (și arată cu degetul spre mine) nu mai e nicio plăcere.

— De ce să nu mai creadă? De ce să mă creadă pe mine cînd ceea ce i-ai spus tu e mai frumos, mai deosebit.

— Acum ești fericită? scînci Iuliana.

— Nu. Mie îmi trebuie foarte puțin ca să fiu fericit. E suficient să decupez dintr-un ziar o umbră de hîrtie, să pun o pereche de ochelari pe ea, de obicei ai tatei, să aprind lumina de cîteva ori ca să văd diferențele de intensitate. Și sunt fericit.

— Și ochelarii? Ochelarii sunt pentru o vedere mai bună? Ce rost au ochelarii?

— Fiecare lucru poate folosi la orice. Nu numai valoarea pe care o cunoaștem că o are e posibilă. Depinde de sentiment. Cu cît sentimentele noastre sunt mai bogate, lucrurile din jur se îmbogățesc în posibilități. E vorba de o extindere din ceea ce știm, din ceea ce suntem obișnuiți să simțim în ceea ce dorim să atingem.

— Eu aș vrea să-mi văd cocoșa.

— Nimic mai simplu, uită-te într-o oglindă.

— Marița nu permite oglinzi în casa asta.

— Pune-o pe ea să-ți deseneze cocoșa. Mai bine s-o desenăm amîndoi, vei avea două imagini ale aceleiași cocoșe.

Iuliana se repezi la ușă și răsuca cheia, avu o idee năstrușnică, luă o foaie de hîrtie și începură să desenăm toți trei. Eu o desenam din profil, Gheorghe din semiprofil. Cocoșa deveni din ce în ce mai transparentă. Începu în ea căderea de fum. Apoi spaima dar fiind pregătiți nu mai țipărăm, desenărăm cît mai atenți. Comparăm desenele. Desenul Iulianei era singurul care se asemăna cu cocoșa ei, cu spaima din transparența ei, cu atmosfera din cocoșa ei.

— Deci nu sunteți în stare să vedeți mai bine decît mine? Atunci de ce nu credeți că doamna Lucă a mîncat un copil? De ce să nu creadă, prăpădita asta, că după calcan e o plajă fierbinte și o mare albastră, nesfîrșită plină de copii-dovlecii?

— Pentru că acolo se află o cocioabă prăpădită, părăsită, trecută în planul de demolare. Mîine am să vin să te ajut să-i cobori căruciorul în stradă, să se convingă singură.

Plecă ducînd cu el cele trei desene. Stăteam în cărucior cu speranța că după calcan voi găsi acea mare albastră, acea plajă fierbinte. Iuliana se uita pe geam, pe față îi juca lumina, rîdea pe fața ei, rîdea cu umbre în așteptarea zilei de mîine.

BELPHEGOR
caută slujbă

CERERE DE ANGAJARE

București, 1937.

Mult stimate domnule Camil Petrescu,

deși nu posed mai mult decît cei 7 ani de acasă, nu mai sînt la o vîrstă care să-mi permită a rata încă unul din visurile vieții mele, și anume pe cel mai important. Am credința că nu d-voastră mi-l veți bagateliza, mai cu seamă că întreaga d-voastră operă - pe care o iubesc și am asimilat-o atât de bine că am fost silit să dau explicații, unora, pentru acest patetism, ceea ce știți cît doare - mi-l hrănește și mi-l îndreptățește, în toată puerilitatea lui. Sînteți dintre acei oameni care nu vor rînji vreodată în fața copilăriilor de spirit și de destîn, așa cum lui Don Quijote nu-i va trece prin minte să ironizeze comediantii. Ați fost de atîtea ori luat în deridere drept Don Quijote, iar eu nu o dată am suportat blestemul de „a rămîne la Camil al tău” - adică, vezi bine, într-un fel de subdezvoltare intelectuală - ca să mai zăbovesc în prea argumentate ocoluri:

neavînd de mic decît dorința de a povesti lumii cum se joacă foot-ball, cum se marchează și de ce se ratează, și aflînd că ați inițiat o revistă cu acest titlu, dar mai ales cu acest subtitlu: „Revistă săptămînală pentru deprinderea „jocului curat” în sport, artă, literatură, viață socială”, vă rog să aveți bunăta-te - deci inteligența - de a mă angaja redactor sau corector, fie și pe gratis. Nu pot rata visul meu pueril și suprem de a-l avea pe Camil Petrescu redactor-șef, la o revistă footbalistică, fascinată de „jocul curat”, precum alții, desigur, de „jocul ielelor”. Și nu doar din sfînte superstiții care ne animă pe toți camilienii dar și din luciditate, la fel de sfîntă nouă, evoc posibilitatea că dacă nu veți fi mulțumit de mine, să mă dați, fără menajamente, afară. De prea multe ori am plecat din redacții unde redactorii-șefi erau totuși mulțumii de mine, pentru că odată să nu am puterea de a îndura să fiu concediat de Camil Petrescu pe motive strict profesionale. Vă asigur că în acest caz mă voi înhăma să-mi croiesc o altă soartă - pădurar pe valea Rucărului! - și nu veți mai auzi de mine. Dar pină atunci, rămîn al d-voastră, fidel, Belphegor”.

RADU COSAȘU

ȘTEFAN AGOPIAN

își amintește că prima-i dragoste a fost, totuși, poezia

ITHAKA, IMAGINI ȘI ZILE

1. Vechi ziduri

*Vechi ziduri prelingînd ore
în clepsidra cetății
se arată vremea: peisaj lunar.
Nu sîntem singuri mișcînd
plante în această noapte.
Păsări purtînd nepăsarea
noastră la zenit, ne întîmpină.
Spre verzi, cranii luminînd
nisipul — eroii dorm.*

2. Unghi

*Crepuscular unghi în cetatea
grecească.
Un Euclid gelatinos pe treptele
templului iar și iar.
Axiome stinghere bîtuind
curți circulare:
cu un scrîșnet soarele
începe să se ridice.*

3. De undeva, eroii

*Trec zilele ca porcii mînați
de Circe în împărăția
cu ramuri de măslini fîi împodobești*

gîndurile.

*De undeva eroii
se întorc
călare pe măgari.*

4. Ziua a șaptea

*Înțelepți, înțelepți pești în
mohorîte zile
ca o peșteră privirii ochi
retrăgîndu-se strategic spre
ziua a șaptea.
Sferă pornindu-și rotirea
în altă zi de decembrie — cade
— lăudați eroii — se înfiripă
din tăcere și frig.*

5. Mandarin tînăr eram și uituc.

*Euclid mă acund sub haine
ponosite și rar
ploi se aștern pe umerii mei
nebiruiți încă.
Mandarin tînăr eram și
uituc
în cale cercul prisosinței
cînd desenam.*

PUCA

POEME RETRO

(cu scuzele de rigoare pentru o îndeletnicire părăsită de mult, de foarte mult timp)

DON QUIJOTE

*Primești să fii scutierul tău, prea nobile,
să mă supun ție ca nimeni altul
la primul ceas al zilei să-ți spăl rufe
să limpezesc armuri și scuturi de rugina neputințelor
iar seara, pe oasele-ți bătrîne,
să pun ventuze?*

*Cunosc arta fericirii puține dar durabile
și, crede-mă, aș face rost de-un roib cu care
ai câștiga și la curse derbyul.
Lupii deznădejților nu ți-ar mai sări peste umăr
și tânăr ai rămîne în oglinda dimineților
din MANCHA ta ursuză.*

*Primești să fii scutierul tău supus
catîrul prea blind al turmelor
ce urcă Sierra Morena inimilor noastre?*

*Dar Cavalerul Tristei Figuri dispăru incognito
pe bicicletă.*

DEGAS

*O, balerina,
cum mai înalță pe degete toate mi-
nunile
și clădește-ntr-un minut
grădini și fîntîni
iar pe poante
e-o jerbă de foc fișnită din pămînt
ori furtună albastră de ape.
O, balerina mea, cum mai descrii
zborul spre culmi
sau căderea în vrie a frunzelor pale
tu sprijini în coapse amurgul și ești
un virtej de nisipuri, de flori și pe-
tale.*

*Dar spune,
n-ai vrea oare
cu dansul tău să-mi ridici tristețea
la cer
ca o mie de violoncelle?*

(1944—1947)

LORETTA YOUNG

*Sonja Henjie și-a fracturat piciorul
pe globul ochilor mei
de-atunci nu mai văd nimic
nici măcar materia care curge din
tine*

*PĂMÎNTULE
la picioarele mele
pline de bătăturile Flandrei
norvegiei și antilelor.
Nu cumva mi-ai găsit insul
tăit de lujere ca un dovleac
și dus la Primărie?
Luați-mi tot
și mîna stîngă și capul acesta răvă-
șit*

*de vise
dar dați-mi, dați-mi în schimb pe
Loretta*

*Young
să-i citesc din ziarul universul!*

MONTAIGNE

Am aici pe Montaigne, Rousseau, Mallarmé
dacă vrei poți deschide o mie și una de nopți
ori răsfoi albumul cu cele mai frumoase orașe
ori scrisoarea a treia comentată de DOROTHY LAMOUR.
Vezi harta Azorelor? Ei bine, acolo de vrei
porni-vom cu yachtul
sau africa toridă
ți-o pot oferi de crezi că-i prielnic
drumul pe mare.
Orice dorință îndeplini-o-voi dumnezeeste.
Îți jur, mica mea stăpână bălaie!
Pot înflori ficușii de la intrare
și face să sară-n ferestre corăbii boreale
de lumină și spume.

Dar fetița pe care genunchii mei o implorară
se așază turcește pe pernă și răsfoi pînă-n zori
PANDECTELE ROMÂNE.

BAUDELAIRE

Un milion de pisici a intrat pe fereastră
în oraș.
De-atunci, nimeni nu mai suferă
de reumatism și elocință
toți tac înversunați pe ideile lor
care s-au suit pe case și nu se mai dau jos.
Oameni buni, aveți grijă de-aceste feline
puneți mîna pe inimile voastre și nu le lăsați să fugă
făgăduiți-le vilegiaturi
la Polul Nord
sau la mizil
dați-mi-le să le rodez pe crestele carpaților
faceți orice
dar nu riscați aventuri nebunești
ieșirea insului vostru interior pe tricicletă
în uralele soarelui!
Rogu-vă, faceți tot posibilul și găzduiți
milionul de musafiri.
Eventual, pregătiți-le culcușurile
poate vor adormi și-atunci
veți merita cu toții Ordinul de aur
al celor ce n-au vrut să fie
ceea ce sunt.

ÎNTOARCEREA

„Alții au să viseze că sînt nebun, în timp ce eu am să visez Zahirul“.

J.L. BORGES

Și pentru că tot nu mai aveam casa și de multă vreme locuiam „cu împrumut” am scos din debara patul pliant, mi-am întins pe el sacul de dormit și l-am așezat la picioarele patului larg din dormitor, să te las pe tine să te odihnești ca lumea, după atît drum. „Să nu vorbești în somn” mi-ai spus, „pune-ți perna pe urechi și dormi” mi-ai mai spus, și eu te-am ascultat, și în încăperea era cald și umed ca în după amiezile de vară după ploaie, cînd miroase a melci și frunze amărui de oțetar zdrobite de stropii grei ca alicele.

Dacă ai ști cît te-am așteptat, poate am așteptat doar **timpul** pe care l-ai trăit departe, să mi-l aduci, ți-am spus, și tu ai ris ascuțit cu tandrețe și în același timp cu maliție, mîngîindu-mă ca pe un copil bolnav. „Ți-a crescut părul”, pentru tine, am răspuns, știu că ție îți place părul lung, strîns cu o panglică la ceafă... „Da, e bine așa...” apoi ai tăcut îndelung, ce vedeai nu știu, ochii tăi larg deschiși, rememorați poate **timpul** din care eu încercam să te scot ca dintr-o mlaștină ce mă înspăimînta, în care tu ai fost **altul**, un timp ce mă desfigura de neputință.

Era înainte de înserare, ploaia și din grădina de flori se ridicau aburii, aninîndu-se de vîtele de iederă ale casei de peste drum, ca niște șerpi lăptoși, nesfîrșiți, vii. „Hai pe balcon să privim ploaia” parcă așa ai spus, nu-ți auzeam glasul, îl bănuiam doar, gura ta se mișca închipuind parcă un cîntec, te priveam cu tot trupul meu și cu toate simțurile mele, să nu pierd nimic din **realitatea** ta și atunci m-am apropiat prima dată de tine și ți-am simțit mirosul de domn de demult și am știut într-adevăr că ai venit.

Pe unde ai umblat?, ce obiceiuri ai deprins?, ce-ai visat, tu, care nu visezi niciodată?, cu cine ai ris?, cui îi zîmbeai cu privirea îndrăgostită pe care atît de bine o cunosc, în sutele

de fotografii pe care mi le-ai trimis? dar duminicile, ce trepte ai urcat și în flacăra căror luminări ți-ai „văzut” zeul? Uite, porți haine pe care eu nu le cunosc... Tu ai venit să-mi povestești, pentru ca eu să pot trăi mai departe, pentru ca **timpul** să nu se răsucescă în mine ca o vietate într-o încăperea fără uși, pentru ca, în sfîrșit, să pot adormi. Sînt atît de obosită...

Tu ai ris iar, scurt, și m-ai împins ușor la o parte, cum ai îndepărta o perdea din dreptul ferestrei, să poți privi nestingherit fuga norilor.

Ploaia fără încetare, diluviu ce amenință să înăbușe lumea, umezeala se ridica pe trupurile noastre, lipindu-se de piele ca o cămașă, mi-am adus aminte de darul Dejanerei, se mai vedeau doar potirele albe și galbene ale tranșafirilor „domnului inginer”, locatarul de la parter care-și respira anii pensionării prin tije fragile ale florilor, pentru care cred. ar fi fost în stare să și ucidă, și-acum ploaia înecase tot covorul acesta miraculos, ridicîndu-l odată cu mîlul ce creștea, destrămîndu-l. De-ar veni odată noaptea, mi-am spus, noaptea nu plouă, va înceta, ne vom salva.

Terasa pe care în zilele înșorite de primăvară făceam plajă și „planuri”, felul tău de a visa, din care priveam uneori noaptea într-un alt timp stelele, era acum prinsă în sforile de apă și tu, cu trupul gol, te lăsați spălat de ploaia aceea îngrozitoare, ca de o apă vie. Nu știu cît am stat astfel, am început să tremur de încordare, de frig poate, dar nu te puteam lăsa singur, dintr-o sete aproape bolnavă de a te privi neîncetat, de a nu pierde nimic din tine de parcă mi-ar fi fost teamă să nu te risipești ca o nălucă, de a-mi umple ochii, ființa înțreagă de tine cu o „furie” ce încerca să „compenseze” timpul cît ai lipsit, timpul în care lipsa ta, asemănătoare unei „morte vii” mi-a ascuțit pînă la maximă rezistență teama, răbdarea, îndoaiala, disperarea, speranța făcînd din mine un **barometru al memoriei** ce înregistra dincolo de mine, aproape cu indiferență, **golul de tine**, toate ipostazele sale, cele mai înîmîc cule.

Am intrat în casa, ne-am învîlit în prosoape moi. Se întunecase de tot, nu știu de ploaie. ori noaptea își începea scadența. Ai aprins luminări. Încă tremuram și așteptam cuvintele tale.

Fereastra dinspre apus zângăni dintr-odată scurt și atunci am văzut cu uimire un uriaș curcubeu alcătuit din ultimele raze de soare ivite pe cerul brusc înseninat în apus, ridicându-se deasupra capetelor noastre, deasupra casei noastre.

„Te rog să nu plîngi” mi-ai spus „să nu mai plîngi, avem atîtea de făcut și eu nu suport tristețea”. Și încă odată te-am privit de parcă te-aș fi văzut pentru prima dată, aveai ochii neobișnuit de albaștri, ficși ca de mag, și din nou m-am supus. Te-am întrebat doar atît: îmi vei povesti? „Nu cred, tainele nu se povestesc. Dacă ți-aș povesti m-ai pierde” mi-ai mai spus și întorcîndu-mi spatele ai intrat în bibliotecă și foarte curînd am auzit tăcînitul liniștitor și ritmic al mașinii de scris.

Poate e mai bine așa, și n-am mai întors capul, știam că tu mă urmezi, că ești în spatele meu și îmi era de ajuns că ești și știu și acum, în clipa aceasta că nu voi întoarce capul chiar dacă m-ai striga pe nume, pentru că toate „șiretlicurile” tale mă fac să fiu eu înșămi, astfel cum celui mai pur oțel îi încerci

prin cele mai dificile probe tăria. Oare de ce îi aducem doar pe cei care ne sînt mai aproape de marginea hăului și-i lăsăm să privească? Să fie acesta semnul că ei sînt aleșii?

Am deschis fereastra.

Visul țîni în spațiu. Du-te la el, am șoptit.

Mi-am ridicat ochii. Stele uriașe albeau cerul de sticlă. Nu-mi trimiteau nici un semn.

În dreptul ferestrei s-au oprit pași. În stradă, o siluetă întunecată scoțindu-și din buzunarul paltonului ce atîngea parcă trotuarul mîna dreaptă, neînmănușată, fosforescentă o duse la pălărie, ridicînd-o în semn de salut. Uimită, i-am răspuns cu o înclinare a capului. Se îndepărtă, mai mult plutind, deși i-am auzit pașii încă o vreme după ce dădu colțul străzii. Cîneva fără somn, mi-am spus, colindă orașul.

În irisul înghețat al dimineții de iarnă păleau stelele. Cer de secetă. Am închis fereastra trezită de-a binelea de gerul de afară. M-am strecurat în patul larg, cum din nevăgare de seamă ai împinge o piatră peste igheabul unei fîntîni. N-am mai auzit-o căzînd.

DEȘEUL

Ieșisem din oraș, în urmă rămăseseră ultimele clădiri, zidurile unei fabrici, garduri incerte din lemn ori prefabricate ce delimitau terenuri denivelate, maidanele care sînt marginea tuturor orașelor, cu iarbă arsă, pipernicită, cu șanțuri circulare săpate de nu se știe cine, în nu se știe ce scop, rămas obscur, abandonat, riduri ale pămîntului adîncite de ploi de topirea în primăveri a zăpezilor, în care se adunaseră mîinate de vîntul de stepă, ori pur și simplu aruncate de trecători, gunoaie de felul acelora ce delimitează ori șterg linia de contur dintre oraș și cîmpie: cutii știrbe de tablă, pungi sfîrtecate de plastic, zdrențe, deșeuri de hîrtie, de lemn, de metal ruginit.

Găsisem repede o potecă, una din sutele de poteci care răsăr sub pas atunci cînd părăsești un oraș, una din acele poteci care însoțesc liniile de cale ferată intrînd pe porțiuni scurte în pădurici pitice, printre boschete fără nume, pentru a ieși din nou lîngă terasamente, însoțindu-le pînă departe, pe cit de departe poate fi depărtarea. Ori, una din acele poteci care o iau de-a dreptul peste cîmpie, fără un

țel precis, fără o țintă anume, întretîindu-se una pe alta, o rețea stranie, ivită doar din **nevoia de drum**, bătrînită, bătrînă, peste care în unele primăveri au trecut plugurile, nereușind să o **dizolve**, veche poate, de cînd lumea, și eu pășeam iute și briza după-amiezii mă împingea din spate, și în urechi îmi jucau zgomotele cîmpiei eliberată din strînsoarea orașului, zgomotele reunite ale pămîntului, ale văzduhului și ale propriei mele inimi.

Dintr-odată lîngă mine răsări o siluetă: mai-că-mea. Ciudad, mi-am spus, doar îmi luasem rămas bun de la ea cu puțină vreme în urmă, mă condusesese pînă la ușa liftului, ca de obicei, și eu am așteptat cu ascunsă emoție să-mi spună „Succes, draga mea”, și pînă ea nu rostea aceste cuvinte — era între noi o nîcîcînd exprimată înțelegere — nu cobora. „Mamă”, i-am spus „de ce nu mă lași să plec? Doar ne-am înțeles, nu?” „Ești desculță” mi-a spus, „și te-am învățat, să nu pleci niciodată la drum, așa, nepregătită... și-acum desculță”. **Sînt desculță?** am spus consternată și în aceeași clipă mi-am simțit tălpile goale și

mi-am privit picioarele și ele singerau și am simțit arsura pînă în creștet, arsura pe care-o știam, cînd, după zile de mers pe cărări neumblate, aproape de înserare și de sălașul sperat, îmi spuneai: „te rog, mai avem doar puțin, uite, sînt lîngă tine, rînille tale sînt dovada; ajungem curînd și te voi mîngîia și-ți voi vindeca rînille” dar acum eram, singură, și nimic nu mă putea ajuta decît propria mea inimă.

„Mamă, te rog pe tine, eu nu mă pot întoarce, te aștept aici lîngă căpița asta de fin, nu e prea departe, uite și bani, cum treci de primul bloc, pe străduța care coboară în pantă, există un mic magazin, îl știi? du-gheana aia vinde de toate; cumpără-mi o pereche de pantofi cu talpă de crep și toc troteur, măsura 38” și-i arătai mamei pantoful desperecheat pe care, spre surprinderea mea, îl purtam în mină. „Te duci mamă?” Îmi zîmbei de parcă m-ar fi dojenit cu un fel de disperată neputință și-mi făcu semn să aștept, am văzut-o îndepărtîndu-se, **știam** că se va întoarce, apoi dispăru în dreptul primelor clădiri.

Cînd m-am trezit se însera. Mama nu apăruse, am așteptat-o îndelung. „Mi s-a părut” mi-am spus, „eu am plecat singură să traversez cîmpia, am visat”. În urma mea drumul era închis; de apă, de foc, de animale, ori poate simțeam astfel cu ființa mea întreagă, nu mă puteam întoarce. Cu un efort m-am ridicat de pe movila de paie, am făcut un pas, încă unul, ca într-un fel de inițiere, învățam **mersul**. „Și oricum, am plecat, să-mi caut mai bine un loc să înnoptez”.

Am întors încă odată capul, orașul fumega în apus. Respirația lui densă, greoaie, atît de familiară se prelingea spre cîmpie, ademenindu-mă, încercînd să mă ajungă, să mă învăluie, să mă înhațe.

Înaintea mea noaptea, necunoscută, înfricoșătoare, sorbul prin care strîns încheștată de umerii pajurei va fi să trec pe celălalt tărîm. Iarba înnoptată, umedă de roua pe care o secretă **dorința care învinge spaima** îmi spăla picioarele **desculte**.

Pe locul unde șezusem zăcea printre paie pantoful desperecheat cu talpă de crep și toc troteur. Un deșeu în marginea cîmpiei.

AFORISME PENTRU CLARINET ȘI PIAN

- Te laud — mi-a spus — nu avea grijă. Dar aștept să te vorbească cineva de rău.
- Nu urechea, ci gura e datoare să oprească minciuna.
- Caută miezul lucrurilor înainte să prindă coaja.
- Mila ține loc de iubire așa cum bolovanul ține loc de pernă.
- Omul nefericit în dragoste se gîndește, printre altele, și la moarte. Dar rămîne la altele...
- Așa e omul: mizează pe ceea ce i-a mai ieșit odată.
- Cu acest poet muza o duce greu. Ori de cîte ori vine dă peste neavastă.
- Natura ne dă, natura ne ia!
- Modul cel mai simplu de a scăpa dintr-o situație neplăcută e acela de-a nu intra.
- Simptomele nefericirii seamănă cu ale reumatismului: începe să te înjunghie cînd una, cînd alta...
- Ce fel de om e? Depinde la ce vî trebuie.
- Cărța poate să meargă și fără cai, dar e mai greu de oprit.
- Cel mai prețios capital e omul, dar și cel mai greu de păzit!
- Cei ce dorm în pace, ar face bine să o și apere.
- Dacă ai un prieten bun ca pîinea caldă, nu-l lăsa să-l mînințe alții.
- Puțin mă interesează dacă pictezi o roșie albastră. Totul e să mă faci să exclam: e roșie!
- Eva îl întrebă, mirată, pe Adam: oare să nu se fi știut ce rai e Pămîntul?
- Degeaba rugăm cerul să ne dea ceea ce trebuie să scoatem noi din pămînt.
- Am auzit că există pe lume niște hîrtii care se dau drept lei. E adevărat? I-a întrebât Leul pe un gestionar. E adevărat, stăpîne, i s-ar fi răspuns. Dar sînt cu mult mai periculoși!
- Adevărul vine cu probe. Minciuna cu vorbe.
- Ah, de-ar fi devenit un ratat! Dar el era unul dintre cei care reușiseră foarte prost.
- Regrete eterne? Ce lipsă de modestie...
- Omul vine pe lume plîngînd și pleacă la fel. Măcar între timp să-l facem să ridă!
- Unde-i adîncul mare există și singurătate.
- Sperînd, trăim viitorul care ne convine.
- Vîrsta mea? Ce pot să spun? Bine că există!
- Dacă privighetoarea ar fi fost bună de vinat i-am mai fi lăudat atît de mult cîntecul?
- Cunoșc un om care bate numai la porți deschise. Bate zăvoare!
- Umorel înseamnă experiență. În nici un caz una veselă!

VATICAN, ÎNAINTE DE ATENTAT

Dimineată realistă. În piața San Pietro, oameni și mișcare. Îi observam, pelerinul nu are altă identitate decât cea de pelerin. Nimeni nu se deosebește de nimeni până nu faci pasul spre sufletul lui, spre numele lui. Fata de lângă mine se numește Gelsomina. Are ten măsliniu, bronzat. Unul venea din Canada, altul din Columbia, asta îmi plăcea un rezumat de lume. Căutam să văd cum se orientează în spațiu omul contemporan, dinșii. Unii erau pioși, cântau ceva, copiii vitregi ai cerului. Trecusem și pe la dughenele Vaticanului, era un asalt comercial sub zidurie bisericii, cumpăram un obiect de argint. Reveneam între ei, îi atestam cum puteam. Fidelitatea era discontinuă în inima omului.

Ușile se deschid. O întreb pe Gelsomina ce așteaptă ea de la viață. Spune că bilanțul nu-i strălucit. Ceream mult dar refuzul nu-mi tulbura mințile, zice. Generația mea a fost împinsă la marginea societății, zice Gelsomina. Provincia m-a păscut ca pe o iarbă, zice.

Cum se vinde griul la Roma? mă întreba tata la întoarcere. Îl interesa piinea Europei. Îl interesau pomii, verdeța, lutul. El n-a apucat comerțul cu creiere. Exportul de minte, tocmeala pe biți, nu le știe. El n-a apucat să vadă târgul cu piele de frate. Este un om normal, a prins două războaie mondiale, a avut timp pentru toate, a fost bun cossaș. Dacă s-ar însuma lanurile cosite de el, ar rezulta o suprafață mare cât globul. Așa îl voi vedea mereu pe tata: un om care cosește un lan cât planeta. / Acum trec încet printre aceste forme compexe, pelerinii. Ei stabilesc contacte înfîmblătoare. De unde ești, ce hram porți? mă întreabă unul. Răspund cu bucurie; mă simt mai puțin străin când răspund. Când vorbesc, mă simt neam cu toți. Ce făceai dacă te nășteai fără unghiul ascuțit al privirii? Eram, bucuros că trăiesc. Frustrarea era problema lumii contemporane, nu a mea. Ne îndreptăm spre aula Paolo VI, unde va avea loc audiența. Un cardinal ne primește, dînd scurte indicații de regie. Îmi place și regia.

Viața se îmbogățește terminîndu-se. Mai auzisem că papa e om cult, vorbește câteva limbi străine. Există o prăpastie între materie și spirit? întreba unul. Îmbătrînisem fără să ne cunoaștem, noi toți. Azi eram mai bogat cu o trăire colectivă. Gelsomina e scundă, are 1,55 m. Mina ei caldă. Trupul ei folositor. În linii mari, sînt un păcătos. În linii mari ești un demon, zicea Gelsomina. Adică din zece trăsături de caracter, una este sublimă iar nouă sînt diavolești. Ea lucra cu proporții. El făcea conversație cu obiectul dragostei sale. Era un obiect deștept și-mi făcea necazuri. Apoi ne împăcam.

Ei arătau oboști, cu o capacitate medie de trăire. Dar apariția papei între cardinali, costumele acelea, i-au înviorat. Trupurile noastre erau confundabile la o linie de sus. Blițuri. Un zig-zag de fulgere, reporterii fotografiau, sutana roșie, crucea în ancoră, coiful papal. A fost o apariție explozivă. Americanul de lângă mine filmează. Sînt în aula Paolo VI. Americanul de lângă mine schimbă bobina la aparatul de filmat. El trece printre noi, pontiful. El nu fascinează mulțimea, vă asigur. Misiunea lui de mediere se făptuiește simplu, omenește. Apoi el a vorbit în limba țării gazdă, în italiană.

Paragraf despre adulter. El pleca de la Muntele Măslinilor și ajungea la noi, cei de azi. Zicea să iubim frumosul. Zicea să nu sufocăm spontaneitatea inimii. Zicea că trupul tînăr de sex opus produce fascinație. E normal; dar pînă la concupiscentă! zicea. El nu striga, nu folosea blesteme, nu descărca fulgere. Vorbea despre relația etică și erotică, ca să zic așa. A experimenta drumul spre spontaneitatea inimii, zicea. Înțeleg că ținea seama de împietrirea noastră. El nu avea un templu de distrus. Vorbea ca omul care nu distruge nimic. Dar Gelsomina s-a temut și a zis: oare noi doi trebuia să venim împreună? Era o fată modernă, dar un ghimpe de culpă o făcea retractilă. Și nu numai pe ea. Apoi el a vorbit în limba fiecăruia din noi. Apoi a făcut gestul benedicțiunii și a ieșit repede. Hai să mergem, îi zice Gelsominei, aula era goală și mare. Am ieșit. Tibrul era tulbure și familiar. La ora zece seara am tren spre Calabria, zice ea.

Cît de nou poate fi instinctul? După un an au încercat să-l omoare pe pontif, cu armă de calibrul 9 mm. Citeam asta în ziar. A fost transportat la spital; așteptam buletinul medical. Inspectorul poliției Vaticanului a lucrat bine, l-a prins pe agresor. Gelsomina zicea că la o trăsătură pozitivă, așa avea nouă trăsături diavolești. I-am răspuns că asta e cumplit, că asta e definiția secolului 20, mai curînd decât a mea. Tata îmi cere amănunte despre atentat. Zice: Tu, care ai fost acolo, de ce crezi că au vrut să-l împuște? Eu credeam că toți sîntem părți din marele păcat. Dar i-am spus tatii să nu fie trist: buletinul medical lasă multe speranțe.

SĂMÎNȚA NEVĂZUTEI EMOȚII

Discuția dintre cele 97 miliarde de sidari, a patra în decurs de două milioane de ani, deveni necesară după cele petrecute pe cea mai înaintată planetă de pe Galaxia 5, recunoscută de către toți, cetate de scaun.

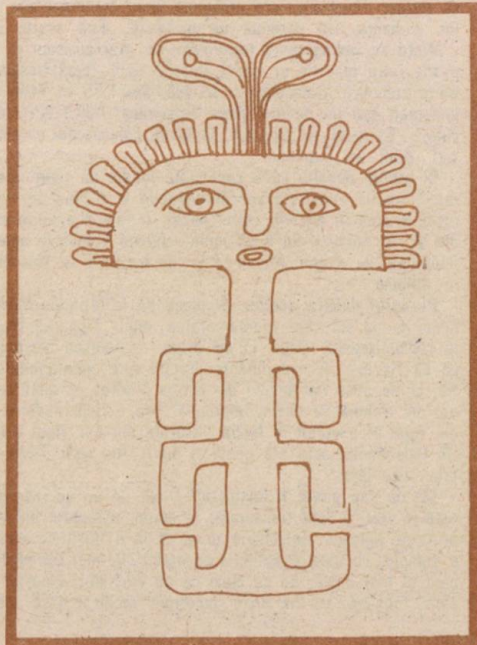
În fruntea unui panou uriaș, cit Calea Lactee, începînd să emită fascicule de lumină, Prima Voce, fără să caute prea multe cuvinte, nu era genul sidarilor, atacă fondul problemei.

„Lucrurile sînt cunoscute în acelaș mod de către toți, ceea ce rezum este necesar pentru vot. Am devenit primii din galaxie printr-un efort uriaș de autoperfecționare. Ne-am eliberat de greșeli, slăbiciuni, patimi, și alte adaosuri, evoluția obișnuită am înlocuit-o cu evoluția în trepte, gîndirea empirică prin cea universală, păstrînd numai ceea ce putea fi folositor din noi înșine. Ceea ce fusese un trup a devenit o fascicolă, și, la nevoie simpla fascicolă poate deveni doar un gînd. Uriaș sau minuscul, după dorință, și de aceea imposibil de controlat. Astfel am ajuns stăpînii Galaxiei 5 și faptul că nu dorim să dominăm universul dovedește superioritatea noastră caracterizată tocmai prin lipsa oricărei ambiții. Situația asta durează de milioane de ani și ar mai fi durat încă mult, dacă prezența noastră gînditoare dar nevăzută, nu ar fi dat de la un timp semne de oboseală. Stăpînea galaxia și nu mai știa pentru ce, avea totul fără să mai dorească nimic. Perfecțiunea își are și ea slăbiciunile ei invizibile. Fără bucurii și emoții, aveam totul, dar parcă totul era pentru alții. Din cauza asta, am pus un computer modest, de capacitate redusă, în probleme subiective nu ne permitem să hotărîm noi, și el, a dat rezultatul pe care îl știam dinainte. Pe lîngă treburile importante, de conducători înțelepți ai celei mai mari dintre galaxii, pe care de altfel o ghidăm fără greș, trebuia să ne și distrăm. Aveam nevoie de un divertisment. De o jucărie. Astfel, am adus de pe pămînt, un actor. Cine putea fi mai potrivit și mai inofensiv pentru joacă, decît un om care se juca pe el însuși?... Am trimis după el, drumul ne-a costat un sfert din energia solară pe zece ani, dar am socotit că merită.

Știți bine, sînt patru ani de atunci, avem aici, printre noi, pentru noi, un actor. Nu cel mai talentat de pe pămînt, de fapt sistemul lor de

evaluare este destul de ridicol, nu cel mai frumos, frumusețea la ei este judecată după criterii pur fizionomice, nu cel mai elocvent, elocvența acolo este aplaudată în raport de lungimea și lățimea frazelor și nu după precizia celor rostite, dar avem un actor...

L-am adunat după drumuri. Șoma. Era considerat un ratat. A fost ușor să-l ispitim cu bani și glorie. L-am spus că aici va avea miliarde de spectatori, că spectacolele sale vor fi transmise pe niște ecrane mari cit universul și că nimeni din galaxia sidarilor nu are ambiția să fie critic teatral ci doar spectator. Nu l-am mințit. Așa este. Și el a acceptat. Însă cu o condiție. Dacă nu îi va conveni, să îl transportăm înapoi pe pămînt... l-am promis. Deci sîntem obligați să o facem, niciodată nu am mințit și o minciună ne-ar desfința, ar deregla în-

săși condiția noastră sidară. Sinteți de acord?..."

Pe panoul universal, miliarde de luminite, de fascicule transparente și vii, începură să se facă simțite. Aprobau evidența. Așa era. Dacă în clipa aceea, o bomba de puterea șasea ar fi pulverizat panoul acela, nu ar mai fi rămas în viață nici un sidar. Dar bombele de puterea șasea erau deținute doar de către gândirea colectivă a sidarilor, iar ei, nezărindu-se, nu se puteau întâlni decât pe panoul acela electronic.

„Au urmat, continuă vorbitorul, niște ani suferbi, niște ani fericiti. Inteligența noastră s-a simțit din nou conectată la imaginea frumuseții și a bucuriei, la sentimentul speranței și al durerii. Expediția de pe pământ, nu fusese zadarnică. Jocul își arăta roadele. Munca noastră fără capăt și fără început, devenise din nou logică prin aceste spectacole ca niște repaose luminoase. Universul, matematic până atunci, capătă iarăși un sens, greu de definit în cuvinte precise, dar care ne conecta la el nu doar rațional. Și toate astea, pentru că având o jucărie, ne simțeam din nou ca niște copii. Niște copii care se maturizau la căldura unei imagini. Pentru că, trebuie să recunoaștem, deși pare rușinos, desuet pentru niște ființe superioare ca noi, jucăria asta numită om, este o imagine. Unilaterală, stângace, vulgară, vulnerabilă tocmai prin formele ei, bolnăvicioasă prin faptul că este expusă, într-un cuvânt, o imagine, dar care iată, oferă tocmai ceea ce ne lipsește. Pauza... Bucuriile ei. De acord?..."

Miliarde de luminite făcură iarăși simțite

acordurile și prezența prin palpit a sidarilor. Erau, cum puteau să nu fie, în unanimitate de acord.

„Și iată, tocmai când lucrurile mergeau tot mai bine, actorul nostru de pe pământ, jucăria noastră, s-a hotărât brusc să se întoarcă de unde a venit. Ați aflat și de ce: Venind aici, printre noi, actorul dorea gloria. A avut-o. Dorea bogăția. O are. Dorea să joace în toate marile roluri pe care nu i le-au oferit cei de pe pământ. Le-a jucat. Sofocle și Euripide, Shakespeare și Pirandello, Durrenmatt și Naghiu. A făcut din toate rolurile niște creații grozave, doar le-ați văzut. Un singur lucru i-a lipsit și nu-l poate avea. Că jucind strălucit, evoluind cu un talent inegalabil pe scena uriașă pe care i-am oferit-o și pe care de altfel nici nu a avut alți parteneri, nu i-am dat și un public.

Pentru că, din păcate, trebuie să recunoaștem, din unctul său de vedere, înapoiat, conservator, lipsit de logică cosmică, tipic însă omenesc, totuși el are dreptate. Noi deși sintem spectatori, mai mulți decât și-ar fi putut visa pe pământ, nu sintem public pentru că nu ne vedem. Noi sintem spirit, dar nu și imagine, o prezență, dar fără formă. „De data asta, fără să mai aștepte o întrebare retorică, pe panoul universal, miliardele de luminite începură să se aprindă și să se stingă aidoma unor aprobări tacite dar luminoase. Adevărul era incontestabil. Superioritatea își avea și ea limitele ei.

„Și iată-ne, continuă vorbitorul, ajunși în faza celei mai mari hotărâri din istoria Galaxiei 5. Și care poate transforma radical nu numai perspectivele noastre ci și cele ale universului. Dacă o punem în aplicare, intrăm sub zodia riscului. Sau, al unui regres, care chiar dacă nu va fi mai rapid, oricum, va fi mai vizibil. Dorința actorului trebuie respectată. Ori îi oferim publicul pe care îl merită, ori trebuie să-l transportăm pe pământ indiferent de efort. Dar tot atât de adevărat este că dacă el pleacă, noi nu vom mai putea fi niciodată cei de azi. Deci: Ori îl lăsăm să plece riscând catastrofa, ori, vrînd-nevrînd, devenim și noi niște imagini. Ne umanizăm. Ca actorul să poată vedea pe cei ce-l aplaudă. Dar atunci restul nu va mai depinde de noi. Pentru că după cum bine știți, cei care joacă, la fel ca și cei care aplaudă, sînt jucării ale sorții.”

Cuvîntarea se apropie de sfîrșit. Pîlpîirile de pe panou deveniseră mai stinse, mai obosite, ca și emisia de sunet prin care comunicau. Toți așteptau concluzia Primei Voci, care era și a lor. Prima Voce, făcu o pauză scurtă, ca pentru a calcula efectul în viitor al cuvintelor sale, apoi spuse cu o tonalitate mai nouă, mai caldă:

Iată de ce sintem cu toții aici. Încă fără să ne vedem, dar împreună. Și pentru că e clar că nu mai există altă soluție, că nici unul din noi nu vrea să piardă ceea ce am adus cu atîtea eforturi de pe pământ, această sămînță a nevăzutei emoții care este actorul, cu toate riscurile pe care le implică, haideți să devenim și noi oameni.”

Nu, versurile acestea nu aparțin cireșarilor, ci lui

CONSTANTIN CHIRIȚĂ

POEME DE DRAGOSTE

Celei care știe

Te caut cu brațe de iască și
gheare,
cu buze de prunc după lapte și
cald,
cu marea uitată de val și
smarald,
cu coasta-mi bătută în nituri
și fiare.

Te caut în stele, în vers și-n
umblat,
în crengi când visează la frunze
și flaut,
în fulgii mei verzi de poet speriat
și-n pat nenceput și sub jar te
mai caut.

Te caut când pași se sărută-n
zăpadă,
când vise tresaltă în vîrfuri
de nadă,
când somnul nu vine, călău
și stăpîn.

Te caut cînd, te caut cu, te
caut în.

Metafora mea ești tu.
Cu ea pot să înlocuiesc orice
cuvînt

și mai ales orice vrere,
orice dorință
și orice vis,
chiar petele divine
care ne-au mai rămas.
Iată de ce n-am nevoie de
metafore.

Îmi ajunge să mă gîndesc la tine
și orice cuvînt
își desleagă toate misterele
și își descoperă altele noi.
Cît de sărac aș fi rămas fără
tine!

Oare voi putea cu această
metaforă
să te schimb și pe tine,
mie însăși dîndu-mi-te?

Și te doresc...

Cum își doresc atei în comă
aghiazma,
cîm floarea de colț își dorește
mirezma,
cum patul își dorește așternutul
și cum olarul își dorește lutul.
Te mai doresc cum iernile zăpada
și cum orașul își dorește strada,
cum buciul lui Eminescu Sara,
cum Botticelli își dorise Primăvara.
Te mai doresc cum marmura

statuia,
cum corul din Messias Haleluia,
așa cum Oarba și-a dorit poetul,
cum vorba Știu cînd mistuie
alfabetul.

Te mai doresc cum frunza
clorofila,
cum neKrimhildele-l doreau

pe-Attila,
cum căprioara își dorește cerbul,
cum fila albă îmi dorește verbul.
Și te doresc cu șapte cărți nescrise
și cu atîtea amintiri din vise.

Și te doresc cum dorințele toate,
mereu,
să visezi și să fii în cortul
trupului meu.

Te simt în fulgii ce nu-i vreau
zăpadă,
în lacrima stelelor ce n-ajunge să
cadă,

în ape nenăscute pe sub stînci,
în brebeneii râpelor adînci,
în roua dimineții de pădure,
în rugăciunea Luciilor pure,
în puful pitulicelor golașe,
în toaca necreștinelor orașe,
în zvonul care-alunecă-n tăceri,
în sărutarea dintre azi și ieri,
în voalul de mireasă nepurtat,
în așternutul din întîiul pat,
în aripa de fluturi, albastră,
în sfiiciunea florii din fereastră,
în aburul neprihănit de pîine,
în îngerii ce vor suride mîine,
în vinul roz, de cuminicătură,
în dragostea strărenescînd din ură,
în luminările altarului ceresc.
Și tot te doresc,
te doresc.

Tu ştii că vreau să vii:
 pentru moarte, pentru înviere,
 pentru vis,
 pentru infern, purgatoriu şi paradis,
 pentru patul sub jar, nenceput şi
 rescris,
 pentru sinii ascunşi în capse nearse,
 pentru firele negre, zvicnind şi
 netoarse,
 pentru tine: şi crimă şi lege şi zbor,
 pentru tine, minune, rămasă încă-n
 zăvor,
 pentru, O! Doamne! acea subsuoară
 visată a treia, a patra şi-a cincisuta
 oară,
 pentru gemete, pentru fire de platină,
 pentru rentoarceri în vreme şi datină,
 pentru cartea şi cărpile tale,
 (Cu stele, cu lacrimi, cu fier şi
 petale)
 pentru răstigniri, înainte şi
 după-nvieri,
 pentru vorbe şi iarăşi pentru tăceri,
 pentru culesul trupului tău,
 (sincer şi harnic şi mîndru şi rău)
 din unghiile de la picioare şi pînă
 în creştet,
 pentru veacul acesta agonici şi veşted,
 pentru tine, iubito, pentru tine, cea
 nouă,
 tu bob de cianură şi mireasmă de
 rouă,
 pentru că eşti,
 pentru că sînt.

*pentru ca să mai fie planeta aceasta
Pământ.*

Să nu-ți fie teamă, iubit,
Albul meu drag pe care mi l-ai păstrat
în adâncurile și-n netrezirile
și-n nevrerile tale
și care acum și-n zilele cele două, de
joi, pătate,
ne-a prefăcut porii în bulboane,
Albul acesta pe care-l tot cînt
și pe care-l regăsesc în dimineața
mea

de martie,
în dimineața aceasta atât de albă
și atât de botezată în alb,
Albul acesta iată-l înnoit
sub învăluirile tale de întuneric,
în ochii și-n părul și-n buzele tale
și-n subsuorile care încă mă amefesc
și acolo unde mîna,
cu degetele pline de materie,
se va sfinși și-mi va purifica
sîngele revoltat.
Albul acesta: și verde și negru și sîn-
geriu

și albastru,
Albul acesta al curcubeului când
visează
și-al viselor și-al clipeilor mele de
trezie
și care va însoți măcar o secundă
drumul nostru spre Vega din Lira,
Albul acesta, iată! îmi închide ochii
și undeva înăuntru se cascade un gol
mai adânc decât Gropile Negre,
pe care numai el îl poate umple:
ca o veșnicie care schimbă veșnicia
și care pentru prima dată
m-ar învăța să știu fericirea.
E alb peste tot, de la tine erupe,
e alb în aceste mâini care urcă
spre sini
și apoi alunecă spre nucleul dezghețu-
lui

tău,
e alb în pleoapele care nu mai
clipesc,
în pieptu-mi care-ți cheamă pieptul,
în genunchii care se vor
și-n gleznele de carne,
în tresăririle și-n gesturile toate,
în răsuflări și-n sorbiri,
în încremenirea moleculelor noastre,
în geometria mișcării duble
cu care vom ajunge în infinitul cel
alb.

Sîntem doi fulgi mari, albi,
care s-au întîlnit totuși în
văzduhul haotic.
Ne topim, nu? Iată-ne o picătură
albă
suspendată în cerul de vise al
lumii.

TELEFONUL

— Da.
— Alo, Irina?
— Da.
— Ți-am citit scenariul.
— A, tu ești, Dane. Îmi pare bine. Spune, cum ți s-a părut?

— E foarte prost.
— ...
— E prost din două motive: subiect și obiect.

— Îmi pare rău.
— Să-ți spun de ce. Tu minți. Povestea dintre noi a fost cu totul altfel.

— Dane, nu e vorba de „povestea dintre noi” ci de un scenariu.

— N-are a face. Eu am vrut să mă-nsor cu tine și tu-mi tot scoteai ochii că-l iubești pe Mihai.

— Bine, dar... despre ce vorbești?

— Îi dau dracului pe Mihai și să știi că și eu pot să-ți torn lături în cap.

— Lături?!

— Păi, din scenariul ăsta reiese că tu ești grozavă și eu, un fel de nenorocit... adică, eu nu-l citisem pe Proust și tu m-ai învățat...

— Dane, stai puțin, în paranteză fie spus, eu nu ți-am trezit gustul pentru Proust. Dar nu asta are importanță. Am vrut să citești acest scenariu pentru că, într-un fel, te privea și am crezut că te vei bucura să constăți...

— Să constat ce? Că vrei să mă compromiți, că adică eu te iubeam și tu nu...

— Ce compromitere! Mai întâi că nimeni nu va face nici o referire la noi. Ce a fost între noi, acum douăzeci de ani, numai noi știm. Numai pentru noi trecutul e viu. Al-

tora, aceste două decenii li s-ar părea însăși moartea, ar considera neverosimil să...

— Dar zici că am fost student la fizică...

— Vai de mine, parcă nu mai tu ai studiat fizica...

— Și zici că purtam pulo-văre prea mari.

— Dane, mă consternezi... Nu vezi că tot scenariul care

— dacă vrei — ne are pe noi ca pretext, e de fapt, un proces făcut femeii, pledează pentru dreptatea celui care a iubit și o condamnă pe femeia aceea prea tânără și dezinvoltă care, din cauza asta...

— He-he, da, dar zici că, la un moment dat, ea îi întoarce spatele pe stradă și-l lasă ca pe un caraghios. E adevărat că mi-ai făcut odată figura asta dar nu-mi convine ca eu...

— Dane, pentru Dumnezeu, nu e vorba de tine și de mine și de ce a fost, detaliile astea sînt simple situații posibile care...

— Și, pe urmă, zici că n-ai vrut să ai copilul, cînd, de fapt, tu ai vrut să-l ai.

— Ce conversație e asta, Dane! De douăzeci de ani, chiar dacă ne mai interesam unul de altul, n-am stat de vorbă decît întîmplător, pe stradă, în autobuz. Tu ești în-surat, ai trei copii, să-ți trăiască! Ce vrei de la mine? Îți repet că ți-am dat scena-riul cu convingerea, poate naivă, că-ți va face plăcere să vezi că te țin minte frumos, că mi-a fost dor, mereu, dor de esența ta...

— Mai bine ți-ar fi fost dor de aparența mea și nu să-l

preferi pe dobitocul de Mihai, pe care, de altfel, îl dau dra-cului...

— Nu pot discuta în terme-nii ăștia. Văd că ești foarte nervos, hai să renunțăm.

— A, nu! Și tu chiar vrei să predai scenariul?

— Bineînțeles.

— Ascultă, tu ești foarte nostimă. Adică nu-ți pasă că toată lumea o să ne arate cu degetul.

— N-o să ne arate nimeni cu degetul. Îmi pare foarte rău că te-ai simțit lezată, eu am sperat că, dimpotrivă...

— Îți spun că scenariul e foarte prost și din punct de vedere literar. E incoerent.

OLAC

— Aici, dă-mi voie să știu și eu cîte ceva. Nu e primul meu scenariu.

— Dar și eu vād filme — și-ți spun că o să fie un eșec total.

— Se poate. Eu voi face totul ca să nu fie.

— Irina, ascultă-mă pe mine, dă-l dracului de scenariu.

— Nu pot. Nu-mi poți cere asta. Eu cred în el.

— Tu n-aiuzi că-i prost?

— Hai să încetăm. O să mai vorbim altădată.

— Cînd altădată?

— Nu știu. Săptămîna viitoare, că miine plec din București.

— Unde dracu' pleci?

— Cam monoton, vocabularul tău...

— Unde pleci?

— La Jimbolia.

— Ce dracu' faci acolo?

— Mă întîlnesc cu profesorul Baci, poate-ai auzit de el.

— Mă doare-n cot de profesorul Baci.

— Bine, Dane. Bună seara.

— Stai, stai. Vreau să mai vorbim, poate totuși te convîng.

— Altădată.

— Să știi că insist să mai stăm de vorbă.

— Bine, am să te caut cînd mă-ntorc.

— Bună seara, Dane. Eu sînt, Irina.

— A, te-ai întors. Ei, te-ai mai gîndit?

— Da, m-am gîndit, într-adevăr. Știi, eu puteam perfect să nu-ți arăt scenariul. Nu cred că vezi tu toate filmele românești și, de altfel, chiar văzîndu-mi filmul, sînt convînsă că n-ai fi făcut nici o legătură — că doar n-am relatat nimic *tel quel* nici nu e vorba de tine ci de un personaj compus din mai mulți oameni pe care i-am cunoscut, mă rog, cum se face de obicei... L-am recitat special și, în locul tău, l-aș considera un omagiu adus unei ființe cu o mare capacitate de dragoste...

— Irina, scoate chestia cu lăsatu-n stradă.

— La urma urmei, aș putea s-o fac. Dar de ce?

— Schimbă și chestia cu

pulovărele largi. Mă faci ridicol.

— Altceva?

— Irina, crede-mă, scenariul ăsta n-are nici o noimă. Dacă **ea** nu l-a iubit, de ce-l regretă?

— Regretă, mai tirziu, relația umană pierdută. Nu e vinovată că nu l-a iubit ci că s-a purtat iresponsabil. Iar vina lui e că a plecat de lîngă ea pentru totdeauna, că a întrerupt orice comunicare...

— Ce-ți trebuia ție comunicare dacă nu m-ai iubit?

— Dane, sînt douăzeci de ani de atunci, repet cu obstinație această cifră uluitoare și pe urmă, de ce confunzi planurile?

— Tu le confunzi, nu eu. Dacă vede nevastă-mea filmul?!

— Și ce dacă-l vede?

— Crezi că ea nu cunoaște fotografiile mele din timpul studentiei, la care te referi?

— Ești absurd. Chiar dacă ar ști că e vorba de tine, ce-i poate pîsa ei de o poveste înmormîntată acum două...?

— De gelozie retroactivă ai auzit?

— Iartă-mă, dar nu mă pot gîndi la așa ceva cînd scriu...

— Irina, ascultă, vrei să te

pui pe picior de război cu mine?

— Nu înțeleg.

— Dacă nu înțelegi, fii calmă și lasă-te convînsă.

— Dane, în acest scenariu am pus un adevăr al meu și l-am scris cu o inimă curată, oricine își poate de seama. Mă întreb cum poți fi atît de rău cu tine dacă, după atîta vreme, te mai afectează pînă la ranchiună...

— Tu ai ranchiune. Nu-mi reproșezi tu că am plecat la altă femeie? Ce voiai? Să stau în continuare lipit locului ca să-ți bați tu joc de mine?

— Nu mi-am bătut niciodată joc de tine — dar tot nu pricep despre ce vorbești. După două decenii, tu continui să fii furios pe o ființă care nici nu mai există.

— Păi, dacă tu te-ai pus să scrii ce-ai scris. Și pe urmă, de ce zici că te-am „pedepsit”? Pur și simplu, m-am îndrăgostit de alta!

— Foarte bine, în scenariu eroina o resimte ca pe o pedeapsă.

— Păi, da, pedeapsă, ca să se creadă că eu te-am iubit mai mult decît m-ai iubit tu.

— Dane, nu-i nici o mîndrie în a nu iubi. Mai degrabă, tu ar trebui să fi mîndru că...

— Da? Află atunci că nici eu nu te-am iubit cine știe ce.

— Bine.

— Nu, nu „bine”, chiar așa e. Ziceam și eu că te iubesc.

— Bine. Așa sînt eu: primitivă, mă iau după cuvinte. Dacă cineva îmi spune „te iubesc”, eu chiar cred că mă iubește, iar cînd îmi spune „nu te iubesc”...

— Ei, uite, eu o să-ți spun că nu te-am iubit și te poftesc s-o crezi.

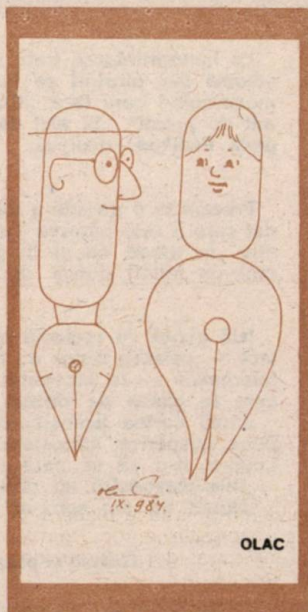
— O cred.

— Nu puteam să te iubesc pentru că te disprețuiam pentru nefericitul de Mihai.

— Eu nu mi-am îngăduit să fac vreun comentariu cu privire la alegerile tale. Chiar dacă aș fi considerat că traversezi o zonă de umbră sau că stagnezi sau chiar că decazi, tot nu te-aș fi disprețuit...

— ...

— Am crezut — pentru că vrei cu tot dinadinsul să vor-

bim despre noi doi — am crezut și atunci și cred și acum că nu sîntem niște inși mediocri. Cum să te disprețuiesc? Dacă n-ar fi fost decît stima pentru munca, pentru personalitatea ta, stimă care vîd că nu e reciprocă...

— Da' ce, tu crezi că scenariile și piesele tale sînt bune?

— Ai văzut vreuna?

— Nu, că nu merg la teatru.

— Eu n-am competența să apreciez valoarea lucrărilor tale științifice, dar tu, dacă te interesea ce făceam eu... în sfîrșit, devreme ce nu mă stimezi, n-are rost să discutăm.

— Ba te stimez, dar scenariul ăsta e neconvenabil din toate punctele de vedere, zău, dă-l dracului!

— Nu pot.

— Uite, mai gîndește-te și, oricum, nu-l preda încă, mai vorbim, poate te conving.

— Dane...

— Uite, te chem eu peste o săptămînă.

— Irina.

— Eu.

— Ai predat scenariul?

— Nu.

— Nici nu-l preda.

— Ba da, am să-l predau și sper să iasă un film bun. N-ai dreptul să-mi interzici asta.

— Ai schimbat ce mi-ai promis să schimbi?

— Bineînțeles, dacă ți-am promis.

— Ascultă, Irina, tu ești surdă? Cum dracu' nu înțelegi că oamenii sînt răi?

— Îi știu cum sînt... sau oricum, am și eu experiența mea.

— Uite, am mai făcut niște însemnări. Am textul tău în față.

— N-ar fi mai bine să stăm noi față-n față? Conversațiile astea telefonice sînt exasperante.

— Și ce să facem?

— Treci pe la mine.

— Pe la tine??!

— Da.

— A! Păi tu nu ești o femeie nepericuloasă. Nu! Asta nu? Să ne întîlnim pe teren neutru. La o cofetărie.

— Fie și așa. Nu-ți închipui ce dezolant e tot ce spui. Și eu care am crezut că vei fi

mișcat să vezi cît de legată am fost întotdeauna de tine...

— Atunci de ce nu te-ai măritat cu mine?

— Chiar dacă încercarea noastră de iubire a ratat, o întîlnire ca a noastră...

— Las' că te-ai întîlnit cu diverși Mihai...

— Dane, eu știu că mulți oameni s-au purtat rău cu tine, rău într-adevăr, și tu tot-mai pe mine te-ai găsît să mă urmărești, cum se zice, cu ura ta?

— Nu te urăsc. Ceea ce nu înseamnă că, dacă-mi vine mie bine, n-am să te nimicesc.

— ...

— Nu, nu-i vorba să te nimicesc așa, ca persoană fizică, dar te anunț că vei avea mari neplăceri.

— Nu mai lipsea decît șantajul.

— He-he, astea-s bancuri. Ascultă, Irinuco, fetița mea... zici, la un moment dat: „el plînge tăcut, fără să i se schimonosească trăsăturile”. De ce mă faci tu pe mine schimonosit?

— Cum?! Pai spun că nu se schimonosește!

— Dar despre tine de ce nu spui că nu te schimonosești?

— Despre mine?

— Mă rog, despre eroina ta. Ce, ea nu plînge?

— Păi, plîng împreună.

— Aha!

— Dane, iartă-mă nu înțeleg nimic. Nici de ce ești atît de îndîrjit, nici ce vrei cu scenariul ăsta, dar, iată, dacă fac să reiasă din scenariu că **nu m-ai iubit niciodată**, ai să fii mulțumit?

— Da. Dacă pui chestia asta, e foarte bine.

— Și foarte trist.

— Nu, nu, **asta** e. Dacă reiese asta clar, nu mai zic nimic.

— Așa voi face... Știi... păcat că nu m-ai iubit... aveam și eu o zestre, o amintire frumoasă...

— He-he.

— Acum am rămas și fără asta.

— Bravo! Și ce? Parcă tu m-ai iubit?! He-he. De ce nu te-ai măritat cu mine? He-he-he!

DE N-AR FI, NU S-AR POVESTI...

La înmormîntarea unui confrate masiv ca număr de volume dar pirpiriu ca talent, un amic se pomenește monologînd cam tare: „Cum de-a scris atît de mult și atît de prost!”. „Și nici de insomnie nu suferea” completă Faulkner malițios.

Prezent la o paradă a modei și întrebat la un moment dat care îi este părerea Tudor Mușatescu a răspuns senin: „În modă ca și în geometrie, linia se compune dintr-un infinit număr de... puncte de vedere.”

Iată genul de reclamă pe care și-l făcea Edgar Wallace — celebru autor de romane polițiste din perioada interbelică — la începutul carierei sale, în librăriile în care se găsea de vînzare ultima sa carte:

„Luați cartea aceasta, domnule. E grozavă! Are acțiune, suspense, atmosferă. Umor — ce să mai vorbim! Luați-o, n-o să vă pară rău...”

„Dumneavoastră ați citit-o?”

„Nuuu! Eu am scris-o!”

Culese și prezentate de ELISA MADOLCIU

DESENE CU MÎNA STÎNGĂ DE MĂRIN SORESCU

Gît băiețel de vînt

Sorin M.

Peștii de gît și crovete

Sorin M.

Camel Poindon

Sorin M.

Peștii de gît și crovete

Sorin M.

Peștii de gît și crovete

Sorin M.

Peștii de gît și crovete

Sorin M.

O MICĂ POVESTE

Motto:

„Viața noastră nu scapă de anecdotică, este de altfel și ceea ce rămîne după noi — o mică poveste.”

SIEGFRIED LENZ

Tatăl meu a avut trei frați și o soră. Ramași orfani de ambii părinți, în 1910, fiecare a luat alt drum. Băieții au intrat ucenici (într-un atelier mecanic, într-o fabrică de... ciocolată, într-un atelier de fotograf), fata, Lucia, despre care va fi vorba în cele ce urmează, a fost luată de suflet (avea 11 ani) de „nașii” ei, părinții scriitorului, profesorului și savantului geograf de mai târziu George Vlăsan. În casa lor din București (casa unui funcționar C.F.R.) va sta pînă în anii '20—'21. George Vlăsan (n. 1885) își desăvîrșea pe atunci studiile la Berlin și Paris unde fusese trimis cu o bursă a „Societății române de geografie”, prin sprijinul lui Simion Mehedinți (era licențiat în filosofie și geografie al Universității din București — îl avusese profesor și mentor spiritual pe Titu Maiorescu, și semnase în **Sămănătorul**, **Convorbiri literare**, **Luceafărul**, **Ramuri** versuri și scurte articole). Războiul îl aduce în țară, unde, în casa părinților săi găsește o fată de 15 ani, frumoasă, inteligentă, ambițioasă, crescută în cultul tinărului atît de excepțional dotat, plecat la învățătură în străinătate. Între bărbatul de 29 de ani și adolescentă să țes fire subțiri de afecțiune. „Nașa” este în căutarea unui soț pentru suava ei fină, dar cineva, văzîndu-i pe cei doi discutînd, rîzînd, cu ochii strălucitori de fericire, o avertizează: „Nu mai căuta, doamnă Vlăsan! Mirele e lîngă ea!”

Povestea se deapănă mai departe, parcă de undeva cunoscută! Mama, femeie modestă și altfel binevoitoare, văzîndu-și băiatul pe culmile unei intelectualități prețuite, venerate, în anturajul marilor oameni ai zilei, consideră căsătoria lui cu Lucia un pericol social. Se opune din răspuțeri, umilînd mîndria fetei și

mîhnînd sentimentele fiului, prea devotat celei ce-i dăduse viață. Dar războiul desăvîrșește drama, o aruncă în plină tragedie! Ca tînăr ofițer, George Vlăsan se va afla în trenul plin de morți și de răniți, care, în 1916, la Ciurea, lîngă Iași, a marcat suferințele întreaga țară. A ieșit din această catastrofă cu viață, dar aproape un infirm. Pînă în 1928 va suporta 14 operații la Paris sau Grenoble, și va urma nenumărate cure inefficiente. Sub presiunea suferinței gîndul iubirii pentru Lucia se modelează. Pasiunea devine „une amitié amoureuse”.

După terminarea războiului, George Vlăsan va pleca la Cluj, în Ardealul, în sfîrșit, redat patriei. Va fi profesor la Universitatea de aici pînă 1930. Într-o scrisoare adresată lui Nicolae Bănescu, în 1922 și publicată de L. Kalustian în cartea sa **Facsimile** spunea: „Pe deasupra tuturor imprecățiilor de azi, eu tot mai aud refrenul cîntat de mii și mii de guri în 1916: «Ardealul, Ardealul, Ardealul ne cheamă!» Niciodată n-am știut restul versurilor care probabil erau proaste, dar refrenul acesta imperios mă cutremura pînă în adîncimi, care parcă treceau de marginile sufletului meu. Am dorit Ardealul, ca toată generația noastră cu oarecare cultură. Și de ce să ascund. Acum mă simt fericit că sînt profesor în Ardeal. (De aș fi sănătos!)”.

Lucia Dumitriu va fi luată de o soră a tatălui său la Tecuci. Ce va fi fost în sufletul fetei expusă umilințelor sărăciei și îndrăgostită fără șanse de omul acesta de mare distincție intelectuală și marcat de un destin atît de violent? Putem presupune. În casa matusii (ea profesoară, el inspector școlar) — casă mare, grădină cu chioșc, mică livadă, curte de păsări — se defășurau nelipsitele vizite, conversațiile provinciale, cafelele în salon, ceaiurile cu biscuiți sărați sau dulci și baclavale în umbrar. Lucia atrage atenția unor tineri „de viitor”. E necuviincios de frumoasă pentru o orfană fără zestre! Un doctor din localitate începe să-i facă insistente curte. Odată cu el apare speranța de a scăpa de sărăcie! Dar nu este nici el prea instarat și de aceea preferă să ceară de soție pe fiica matusii. Pentru a nu periclita noua căsătorie, fata este trimisă la Cluj, din nou în familia Vlăsan (mutată acolo).

Revederea va fi fost tristă. George Vîlsan este un om obosit de boală, relațiile cu el vor avea de acum înainte o nuanță de sfîșietoare melancolie. Profesorul își va educa în continuare mica „soră” cu o căldură, cu o tandrețe pe care ea nu le va uita niciodată. Citește ceea ce el îi recomandă, învață cu exaltare franceza, răsfoiește albumele de artă din biblioteca lui în dorința de a-i fi o elevă desăvîrșită. Dar George Vîlsan trebuie să plece mereu în Franța pentru a-și trata sănătatea și, în scrisori, pune o discretă și delicată distanță fraternală.

Prin 1923 Lucia Dumitriu se căsătorește cu actorul Virgil Vasilescu, societar la Teatrul Național din Cluj, va fi o vreme ea însăși actriță diletantă, colindînd cu trupa prin orașele ardelenene, prefîcîndu-se mai mult pentru farmecul ei feminin decît pentru talent (de altfel va abandona repede această „carieră”). Va sta o vreme la Cluj, apoi se va muta la București. Va divorța și se va recăsători, va trece ea însăși prin chinuri fizice și psihice, niciodată dezvăluite pe de-a întregul celor apropiați, dar pînă la moarte fotografia lui George Vîlsan va sta alături de fotografia ei, (ambele făcute cu cîteva zile înainte de prematurul deces al scriitorului și savantului, în august 1935), pe o comandă printre cărți, oglinzi și medicamente.

Ce va fi trăit atunci în august 1935 „soră”? O iubire tipică începutului de secol? O iubire oarecare între o tînră naivă și un bărbat prematur îmbătrînit? George Vîlsan a fost un

George Vîlsan în 1914

Lucia Dumitriu-Vasilescu în 1928

mare resemnat — o inteligență excepțională, pentru care niciodată fericirea nu i s-ar fi cuvenit lui, ci altora. A refuzat să intre în jocurile politice, s-a ocupat exclusiv de știință și de pedagogie, a suferit cu decență și și-a impresionat contemporanii prin modestie și sensibilitate.

Scrisorile adresate Luciei îi arată neobișnuită generozitate afectivă, lirismul, senzorial și felul nuanțat în care s-a insinuat ca îndrăgostit în hainele „fratelui” mai mare.

Am selectat cîteva dintre ele și le ofer „Almanahului literar” odată cu fotografiile protagoniștilor acestei iubiri — din multele cîte există! — pentru ca măcar noi să le facem dreptate, să le prețuim nevinovatul și dramaticul eșec.

D. D.

1. Pe o vedere reprezentînd „Le Temple de l'Amour” de la Versailles:

26 oct. 1923

Dragă Lucico,

Îți scriu dintr-un restaurant care are o vedere tot atît de frumoasă ca cea din ilustrată. Sînt pe o terasă deschisă. E atîta soare că s-au coborît storurile. Suflă un vînt călduț de primăvară. Pajiștea verde e plină de vrăbii care așteaptă firimituri și țopăie gălăgioase. E așa de cald că asud cu pardesiul. Grădinarul are cioc, nădragi largi, un muc de țigară stinsă în colțul gurii și e supărat că, după ce mătură atent pajiștea, vîntul îi aduce frunze galbene. O iedăra s-a urcat pînă în vîrfurile unui copac ca să-l pupe în creștet. Îi place și mișcă din mustați.

Luni intru la clinică pentru o ușoară operație. Apoi va veni cea mare, dacă dr. Duval se va decide să o facă.

Cu dragoste de frate, George

2. Pe o fotografie a țărmlui de la Mangalia:
6 sept. 1924

Dragă Lucico,

Sper că scrisoarea aceasta te va găsi sănătoasă și bine dispusă. E o vedere a portului

Mangalia, unde am fost alaltăieri, dar de unde nu am avut vreme să-ți scriu, fiind că plimbarăa a fost cu prea multe peripeții. Din trei automobile, două au rămas pe drum și al treilea a trebuit să se întoarcă de două ori să adune excursioniștii (60 copii ai Sanatoriului). Cea mai mare parte au fost nevoiți să rămâie într-o magazie în Mangalia, iar cei care s-au întors, au ajuns la miezul nopții. - Dar orașelul e foarte simpatic. Părăsit și ruinat, fără vizitatori, stă amorțit în soare și numai din când în când o corabie se alătură de digul pustiu. Mulți turci tacticoși și foarte cinștiți. Cafenele cu umbrar și pepeni dulci. Dedesubtul căsuțelor învelite cu olane și împrejmuite cu piatră stă ascunsă o cetate bătrână de mai bine de două mii de ani. Au venit doi profesori arheologi și au făcut săpături. S-au descoperit niște băi foarte frumoase de pe timpul împăratului Constantin cel Mare. Coloane de marmoră, capitelluri sculptate frumos, inscripții, pavaj de marmoră, puțuri în care și acum se vede apa, canalizări. Foarte impresionante aceste rămășițe străvechi care ies acum la iveală. - În București sper să întâlnesc pe d. Lapedatu și să-i voresc.

Cu urări de sănătate deplină și complimente lui Virgil,

George

3. Scrisoare din București 28 noiembrie 1933:

Dragă Lucico,

Astăzi a început să cadă prima zăpadă din anul acesta. Cîțiva fulgi rătăciți printre picături de ploaie. Am venit de la curs obosit, prin frig și lapoviță și cum am ajuns acasă l-am spus lui Tăticu: „Astă seară îi scriu Lucichii” - „Bine că te-ai hotărît.” După masă l-am lăsat în odaia lui prea caldă și m-am urcat la cucurigu meu, unde e mai răcoare dar am găroafe albe înflorite la ferestre. Aci mă așteptau încă 40 teze de corectat, dar le-am lăsat pe mîine. „Trebuie să-i scriu Lucichii”. Apoi am dat de un roman nou pe care îl cumpărasem nepoatei: „Dansul macabru”. - Ce prostie o mai fi asta! Pe copertă un aeroplan, o fată care zîmbește. Am răsfoit primele pagini... Mai am vreme. Sînt obosit, să mă lungesc puțin în pat. Aseară am stat pînă la 4 dimineața și azi am scris continuu cinci ceasuri. Ca să nu mai repet munca mai tîrziu, cu corecturile stenografului, care nu îmi poate prinde bine lecția pe care apoi o completează cu ce-i trece lui prin cap, - m-am hotărît să-mi scriu singur lecțiile. Greu, obositor, dar parcă acum merge.

Trupa Teatrului Național din Cluj în turneu la Hunedoara, în 1929. Se disting: Neamțu Otonel, Gică Alexandrescu, Virgil Vasilescu și Aura Fotino

Deci m-am lungit pe pat cu „Dansul maça-bru” în mână. Temperatura 18°. Mai aștept să se facă 20°, apoi scriu. Vîntul geme în sobă. Tramvae și automobile rare pe Grivița. O muscă plicticoasă, pe care de două zile nu reușesc să o prind, începe să-mi zboare pe lingă nas. – Ce roman idiot!

La 10 jumătate aud pe Tăticu stingînd electrica jos. Acum se culcă. Cucul de la bucătărie bate jumătatea. „Astăseară trebuie să-i scriu Lucichii”!

Pagina 70. Un interogator în cabinetul judecătorului de instrucție. Am dulceață de prune, puțin cam zaharisită, dar rece, fiindcă e la fe-reastră. Apa însă e caldă. Totuși înghit ca de obicei două prune. 11 1/2. Dacă mai stau, o să mi se facă somn și apoi iar mi se sperie som-nul și iar mă culc la 4. Trebuie să mă scol și să scriu. Și iată, scriu!

Parastasul (mama lui George Vîlsan murise în noiembrie 1930 n.n.) am hotărît să-l facem, chiar pe ziua de 14, joi. Sîmbăta eu sînt foarte ocupat, căci am după prînz cursuri de la 5-7. Și eu prepar mai ales în ziua cursului. Deci dacă poți veni cu o săptămînă înainte, ar fi mi-nunat. De pildă de sf. Nicolae. Am avea timp să mergem împreună să cumpărăm vase, fi-indcă Margareta i-a spus lui Tăticu: Lasă să vie Lucica. Ea știe ce-i place lui Georgică. – Nu mi-a părut prea rău, Că Margareta și cu Tăticu, oameni, economi, cine știe unde s-ar fi dus și ce ar fi cumpărat.

Aș vrea să vii și pentru că am primit o lădiță cu mere delicioase și nu vreau să se termine pînă nu veți fi și voi aici. Căci după scrisoarea ta înțeleg că ar putea veni și Virgil. Vă aștep-tăm cu drag. E bine să ne anunțați cînd veniți, ca să facă Tăticu foc în odaia de culcare de jos și ca să vă primim cu flori la gară.

Sărutări și la revedere,

George

Am scris-o!

4. Pe o vedere de la Carmen Sylva, reprezen-tînd plaja plină de corturi și oameni întinși la soare:

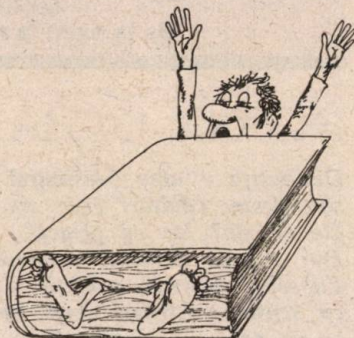
26 aug. 1933

Dragă Lucico,

Îți mulțumesc că ți-ai adus aminte de mine. Am izbutit să fug din Bûc. și să las toate baltă. Aci nu mă gîndesc la nimic. Aer parfumat de pelin dinspre uscat, aer sărat dinspre mare. Cer de azur și mare de vioarele. Soare și vreme bună. Pe țărîm, cîm e firesc, pescărie: somni și moruni, foc, știuci cu gura mare, șal-ai mlădioși și multă plevușcă. – Stau aci pînă la 15 sept. Apoi vin pentru puțin la București și apoi pentru cîteva zile la Cluj. Am multe proiecte de călătorie la toamnă. De m-ar lăsa liber cele 800 teze!

Cu drag, George

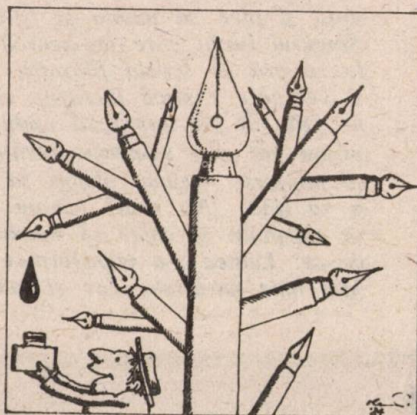
OLAC

re.
19.9.34

— Cred c-o să plouă; mă cam doare un picior...

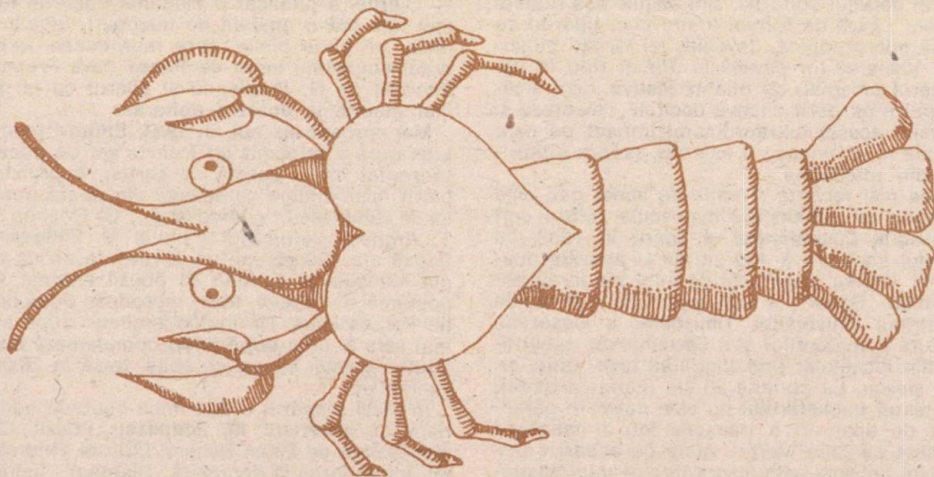
OCTAVIAN PALER
de la eseu la roman, din nou la proză

ÎNTR-O GARĂ

*Dimineata e abia presimțită și totuși
sînt destui călători care vin și călători care pleacă.
De ce vin? De ce pleacă?
Dar e prea devreme să-ntreb.
Filosofii, istoricii, profeții și toți ceilalți care se ocupă
cu sensul existenței dorm încă. Au citit pînă noaptea tîrziu
și nu pot să-i trezesc la o oră atît de nepotrivită.
Există și călători care stau și așteaptă, bineînțeles
în sala de așteptare, cuminiți, dar și pe peroane. Ce-așteaptă?
Dorm însă și psihologii sau cum se mai cheamă cei care știu
cîte lucruri poate să aștepte un om și, în general, ce rol are
așteptarea în lume. Nici pe ei nu pot să-i trezesc. Sînt obosiți,
extenuați de probleme serioase, nu se cade să-i deranjez
pentru un fleac, fiindcă eu în gara aceasta, în dimineata aceasta,
care nu e încă dimineată, e jumătate noapte,
nu știu de ce stau oamenii prin sălile de așteptare ale veacului.
Unii au renunțat să aștepte. Au ațipit pur și simplu pe scaune
între două țipete de locomotivă. Au uitat de veniri,
au uitat de plecări, au uitat de vacarmul din gară. E bine? E rău?
Nu știu. Cei care ne explică astfel de lucruri complicate
dorm și ei. E normal. Sînt din ce în ce mai multe întrebări
și ei trebuie să dea din ce în ce mai multe explicații
în timp ce inexplicabilul crește ca o noapte imensă sau
ca o dimineată imensă. Încît, stau mai departe în această
jumătate de mirare și jumătate de spaimă, prudent
să nu fac o gafă care să atragă atenția celorlalți asupra mea.
Ar întoarce toți capul. Ce caută asta aici,
într-o gară, cu întrebările lui? Aici nu e oracolul din Delfi
și chiar dacă ar fi, Pithia doarme demult sub pămînt. Aici
oamenii vin sau pleacă, așteaptă sau moțăie,
dar nimeni, absolut nimeni nu-și permite să pună
întrebări. Urmarea ar fi limpede. Deci, mă strecor din gară
tiptil și plec să umblu pe străzi. E mai bine.
Singurul lucru care mă-ncurcă e că nu știu
la ce oră se scoală filosofii, istoricii, profeții, psihologii
și cei care explică lucrurile complicate, prin urmare
nu știu cît va trebui să umblu fără noimă pe străzi.
Și nu pot nici să-ntreb trecătorii. Risc
să nimeresc vreunul dispus să mă ia peste picior
și să rîdă: „Nu știi? Ne-am hotărît să venim, să plecăm,
să așteptăm și chiar să murim fără să ne mai punem întrebarea
de ce. Lumea s-a transformat într-o gară, nu vezi?”
Mai bine nu-ntreb. Tac și mă uit la ferestre.*

ZODIA RACULUI

Ce bine ar fi să fii un rac autentic,
 să merg constant înapoi.
 Te-aș întâlni astfel printre amintiri
 și după ce te-aș găsi nu ți-aș mai da drumul,
 te-aș țiri cu mine înapoi,
 să ne iubim tineri și vinovați,
 după care, mereu înapoi, te-aș țiri mai departe,
 spre copilărie,
 ne-am juca inocenți,
 pînă ce, obosiți de joc și de inocență,
 am dispărea într-un mit.
 Dar nu sînt un rac autentic,
 în zadar mă tot laud cu zodia mea,
 sînt condamnat să merg înainte
 și tot ce pot e să tîrăsc între cleștele mele de rac
 toată memoria mea, fără să cedeș nimic, nimic, nimic,
 cu riscul ca povara ei uriașă să mă ucidă într-o zi.

SPERANȚA

Am descoperit ceva foarte ciudat,
 că a vrea să-ți strigi disperarea
 e un început de speranță.

EMINESCU, ÎN EDIȚII „LILIPUT“

Printre cele aproape 200 ediții din poeziile lui Eminescu (ediții princeps și reeditări), dar numărul exact nu poate fi determinat deoarece multe nu au indicate seriile de reeditare și milesimele orientative publicate în decurs de un secol, de la 1884 până în 1984, se întâlnesc toate categoriile de realizări consacrate acestui domeniu: ediții științifice sau critice, ediții școlare, ediții populare, ediții de lux, ilustrate, jubiliare, antologice etc., fiecare cu specificul și cu meritele sale înregistrate la momentele respective de istoria literară. Mai puțin comentate, ele fiind niște prezențe insolite în peisajul editorial, sînt edițiile așa numite „liliput“, cărți de format foarte mic, tipărite cu literă microscopică, devenite azi rarități bibliofile. Valoarea lor constă în primul rînd în caracterul omagial, de nuanță festivă, căci alcătuitorii n-au dorit altceva decît să celebreze și în felul acesta extraordinarul impact pe care poezia lui Eminescu îl exercită asupra cititorilor din totdeauna.

Cea mai recentă apariție de acest gen este volumul de dimensiuni minuscule (5,5x4 cm) consacrat **Luceafărului** și tipărit în 1983, cu prilejul împlinirii a 100 ani de la apariția poemului. Cartea, executată de Întreprinderea poligrafică „Banat“, a fost întocmită sub egida Centrului Universitar Timișoara, a Casei de cultură a studenților și a Cercului de bibliofilie din localitate, prin îngrijirea prof. univ. dr. Ion Iliescu. Ea conține 28 file (nenumerate), iar textul **Luceafărului** nu este cules în caractere de tipar, ci e transcris într-o caligrafie plăcută de Iuliu Martin. Afară de aceasta, originalul opuscul este însoțit de opt mici ilustrații (desene în peniță trase în sepia) datorate graficianului Vasile Pinteș.

Dar cea mai mică tipăritură din seria „liliput“ a apărut cu exact 50 de ani înaintea acesteia și era consacrată tot **Luceafărului**. Ea avea dimensiunea unui breloc (3,5x2,5 cm), cuprindea 72 pagini (numerotate) și purta pe ultima pagină următoarea mențiune: „Această carte, cea mai mică ce s-a tipărit vreodată în Țara Românească, a fost executată în Tiparnița lui H. Fischer — Galați, cu litera „Diamant“, culeasă de zețarul M. Linder și dată la iveală în ziua de 20 mai 1933“. Era, deci, publicată cu prilejul primei „Zile a cărții“ din pri-

măvara lui 1933. În 1937 a apărut ediția V a acestei excentrice performanțe tipografice, avînd de data asta și un portret al lui Eminescu, în medalion, de aceeași dimensiune miniaturală. Nota editorială suna acum puțin modificată: „Această carte, ediția a cincea a volumului din Biblioteca Mărtisor, cea mai mică din lume, este lucrată în Tiparnița lui H. Fischer — Galați, cu litera „Diamant“ și dată la iveală în ziua de 16 Mai 1937“.

Ediții „liliput“ din **Poeziile** lui Eminescu au mai apărut și cu alte prilejuri. Prin 1931 (cartea nu indică anul apariției) editura Națională — Ciornei a publicat o elegantă ediție în format mic (cît o agendă de buzunar), legată în piele, pe hîrtie biblie, care reproducea conținutul volumului mare de **Poezii** (fără Prefață) întocmit de G. Ibrăileanu și apărut cu un an mai înainte la aceeași editură.

Mai aproape de noi, în 1961, Editura pentru Literatură a întocmit un frumos set de poezii, prezentat într-o casetă de carton, cuprinzînd patru mici volume cu selecții din opera poezilor M. Eminescu, V. Alecsandri, G. Coșbuc, și T. Arghezi. Volumașul intitulat **M. Eminescu, Poezii** are 428 pagini, un portret-desen de Ligia Macovei și conține 81 poezii antume, 43 postume și 4 anexe, texte reproduse după ediția Perpessicius. Un indice alfabetic după primul vers și unul după titluri completează conținutul acestei simpatice ediții, trasă în 20.000 exemplare.

În 1965 a apărut o altă mică bijuterie editorială, cu genericul: **M. Eminescu. Poezii. Cuvînt înainte de Mihai Beniuc. Editura Tineretului**, într-o formulă denumită „Diamant“, fiindcă era tipărită cu litera respectivă, foarte mică. Volumul însuși are mărimea unui pachet de cărți de joc, cu coperta cartonată și era introdus într-o casetă de carton cu semnătura poetului pe una din fețe. Este o largă antologie din lirica erotică a lui Eminescu (52 poezii antume și 22 postume). La sfîrșitul fiecărei poezii este imprimată semnătura autografă a lui Eminescu. (Tiraj 10.000 exemplare).

Iată cîteva din cele mai puțin uzuale ediții ale **Poezilor** lui Eminescu. Merită a fi amintite fie și numai pentru înfățișarea lor tipografică, ele constituind realizări de excepție în bogata serie de edituri din opera marelui poet.

TESTAMENT DE CRONICAR

În ciuda faptului că multe din povestirile mele par să fie izbînda unui tip mai degradabil decît simțitor — și, drept urmare, mîndru cît încape de ingeniozitățile sale — tot ce detest mai mult în meserie e ingeniosul. În critica plastică pe care o fac, am fost nevoit, în mai multe rînduri, să scriu despre pictori ori sculptori mediocri. De ce trebuie să scrii cordial și vioi despre oameni aproape lipsiți de talent și, în orice caz, total lipsiți de șansă, iată o chestiune pe care n-o s-o lămurească nimeni niciodată. E de presupus că tocmai mediocritatea acestora explică abandonul intransigenților, că fabricația textelor amabile e prețuf omenescului în biografia cam indigestă a oricărui intransigent veritabil. Fapt este că toate prostiile pe care le-am săvîrșit scriind cronici partizane la artiști de mîna a doua sînt aproape mîntuite prin munca cheltuită întru redactarea și publicarea lor. Ingeniozitatea a constat în supralicitarea treburilor fără importanță și-n translarea problemelor de fond. Cum tehnica acțiunii fără obiect am învățat-o de la critici de toată stîmă, cum oportunismul intelectual este unul din lucrurile scoase mai ales din cărți și din reviste, cum răul săvîrșit de o laudă în exces e considerabil mai mic decît răul probității abrupte, în fine, cum mimiciuna e adesea drumul cel mai drept către adevăr, mă simt dator să denunț cîteva din clișeele preferate.

Am mințit. Am spus că e de preferat o inteligență onestă

uneia speculative. Dar poate fi inteligența altfel decît speculativă? Am mizat, firește, pe spaima ce-o au mediocrii la ideea speculației intelectuale. Am ucis. Am scris că ceea ce e important într-o pictură e culoarea. Am scris că ceea ce e important într-o pictură e construcția. Apoi, am scris că nu-s importante nici culoarea, nici construcția, ci sentimentul. Am ucis trei evidente și nici o instanță nu mă poate izbăvi de fapta mea. Am furat. Am luat de la săraci și am dat la bogați. Le-am spus artiștilor modești că e un noroc să fii modest. Ei, bine, nu e. E un noroc să fii impetuos, revărsat de dotat și nesățios la ce-i mai dulce în lume și în viață. În viața asta, bineînțeles. O față urîțică, sărăcuță și virtuoasă nu-i neapărat și nevasta ideală. E mult mai plăcut să te însori cu o față frumoasă, senzuală și virtuoasă. Mediocrii au răspîndit ideea că numai ce-i nițel e folositor și cu gust ales. Ba, pe dracu! Am tinjit la femeia altuia. Am scris că în pictura unui nud, tot ce contează e desenul, adică rigoarea și temperatura. Am cădelnițat imagini cu nuduri austere, cu femei nehrănite și nerotunde, cu femei încheiate în concept mai dîrz ca-ntr-o centură de castitate, în vreme ce jumătatea neconceptualizată a ființei mele se uita la un dreptunghi și vedea femeie, cerceta o tușă de pensulă și gîndea femeie, admiră un tablou suprematist dar cu mîntea mergea oblu la femeia, care nu-i nici făptură suprematistă, nici modern

style, nici art negre.

Am amestecat criteriile. Am măsurat umoarea lirică nu cu lingurița, ci cu ocaua mare, am socotit suflul creator cu bucata, iar viața de artist am împărțit-o în trei tinereți: prima, a doua și ultima, despre care am avut sadismul să afirm că-i singura realmente importantă. Am jignit bătrînețea și am întinat neputința zicîndu-i forță. Celui slab i-am spus meditativ, celui bleg i-am dat numele bunului simț, pe închipuit i-am botezat imaginativ, pe trîndav înțelept, sterpului i-am zis miezos și peticului subtil. Am trîșat. Am lucrat cu sinonime. Am arhaizat zicerea ca să pară cu suflul, am luat înțelesuri de la margine și le-am trecut în centru, am coafat verbele, am grăbit adjectivele să iasă în față, am siluit demonstrativele ca să dau frazei morgă și staniol. Am tocmît muncă străină. Am citat din alții ori de cîte ori n-aveam nimic de zis, ori vroiam să trec pe clasicî răspunderea ori nu găseam repede să citez din mine. Îmi aparțin în întregime doar conjuncțiile și interjecțiile. M-am lăsat mituit. Am plecat urechea la lingușirea de trei parole și am găsit că netalentații au cel puțin caracter, superficialii măcar spiriți și găunoșii oarecare farmec.

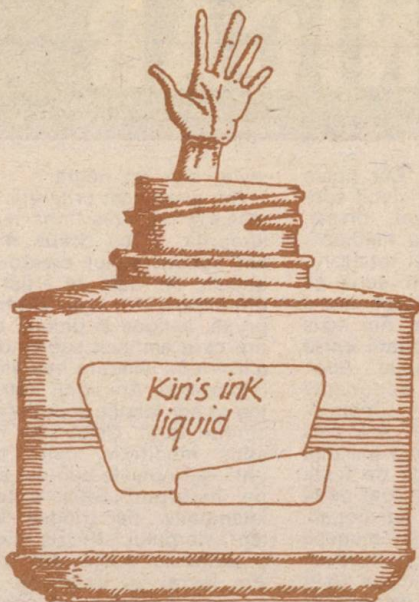
Totul însă în doze homeopatice. Dovadă că tot ce scriu și semnez acum o să treacă drept încă o ingeniozitate.

Morala: fii consecvent și ai să mori moral.

DIN UMORUL CELEBRITAȚILOR

Marcus Tullius CICERO — Nu există opinii atât de absurde încât să nu se găsească un filosof să le exprime.

Leonardo DA VINCI — Oricine folosește ca argument apelarea la o autoritate în materie, nu își folosește inteligența, ci doar memoria.

Edouard MANET — Nu există artiști amatori, ci doar oameni care pictează tablouri proaste.

Charles SAINTE BEUVE — Criticul este un ins al cărui ceas trebuie să o ia cu cinci minute înaintea celorlalți.

Oscar WILDE — Domnul Zola este ferm decis să ne arate că, dacă nu este înzestrat cu geniu, cel puțin este inegalabil ca pisălog.

G.B. SHAW — Toată viața, s-au revărsat asupra mea șuvoale de afecțiune și fiecare pas înainte făcut pe drumul vieții l-am reușit în ciuda acestor demonstrații.

Sir Winston CHURCHILL — Mediatorul este un om care hrănește un crocodil și speră că pe el îl va minca ultimul.

James BARRIE — Fiecare personaj care a ajuns la un rang înalt se măgulește singur că a răzbit numai prin meritele lui, dar soția zâmbește discret și îl lasă să creadă ce vrea.

UMBERTO I de Savoia — În profesia noastră, a fi împușcat este un accident de muncă.

Gilbert Keith CHESTERTON — Scrierea unei cărți este o adevărată aventură. La început este o jucărie și un amuzament. Pe urmă devine o amantă, apoi un stăpîn și se transformă în tiran. În ultima fază, tocmai în clipa cînd ești gata să te impacii cu această servitute, ucizi monstrul și îl arunci pradă publicului.

— Singura metodă sigură descoperită de mine pentru a ajunge la timp la un tren este să pierzi trenul precedent.

Friedrich HEBBEL — Copiii sînt niște șarade compuse de părinți și pe care aceștia sînt chemați zadarnic să le dezlege.

Karel CAPEK — Literatura clasică este cea de la care nu mai așteptăm nimic nou.

Will DURANT — A vorbi de rău pe alții este un mod necinstit de a ne auto-lăuda; să ne ridicăm deasupra unui egoism atât de transparent. Dacă nu ești în stare să spui cuvinte bune și încurajatoare, atunci nu spune nimic. Nimic înseamnă adesea o bună afirmație și e totdeauna înțeleaptă.

Ben HECHT — Metoda mea de lucru ca scenarist la Hollywood?

Îmi pun vestonul sport și îmi scot creierul.

George SANTAYANA — America este o țară tină cu o mentalitate bătrînă.

Salvador DALI — În comparație cu Velásquez, sînt un nimic, dar pus alături de pictorii contemporani, sînt cel mai mare și faimic geniu al timpurilor moderne — singurul gen în care nu lucrez rămîne modestia.

Ethel BARRYMORE — Ca o actriță să obțină un succes deplin, trebuie să aibă chipul lui Venus, mintea Minervei, grația Terpsichorei, memoria lui Pico de la Mirandola și pielea de rinocer.

André MALRAUX — În fiecare sparanghel se ascunde o neștiută frunză de acant, și omul ar fi făcut din sparanghel un acant, dacă Dumnezeu s-ar fi gîndit să-i ceară sfatul.

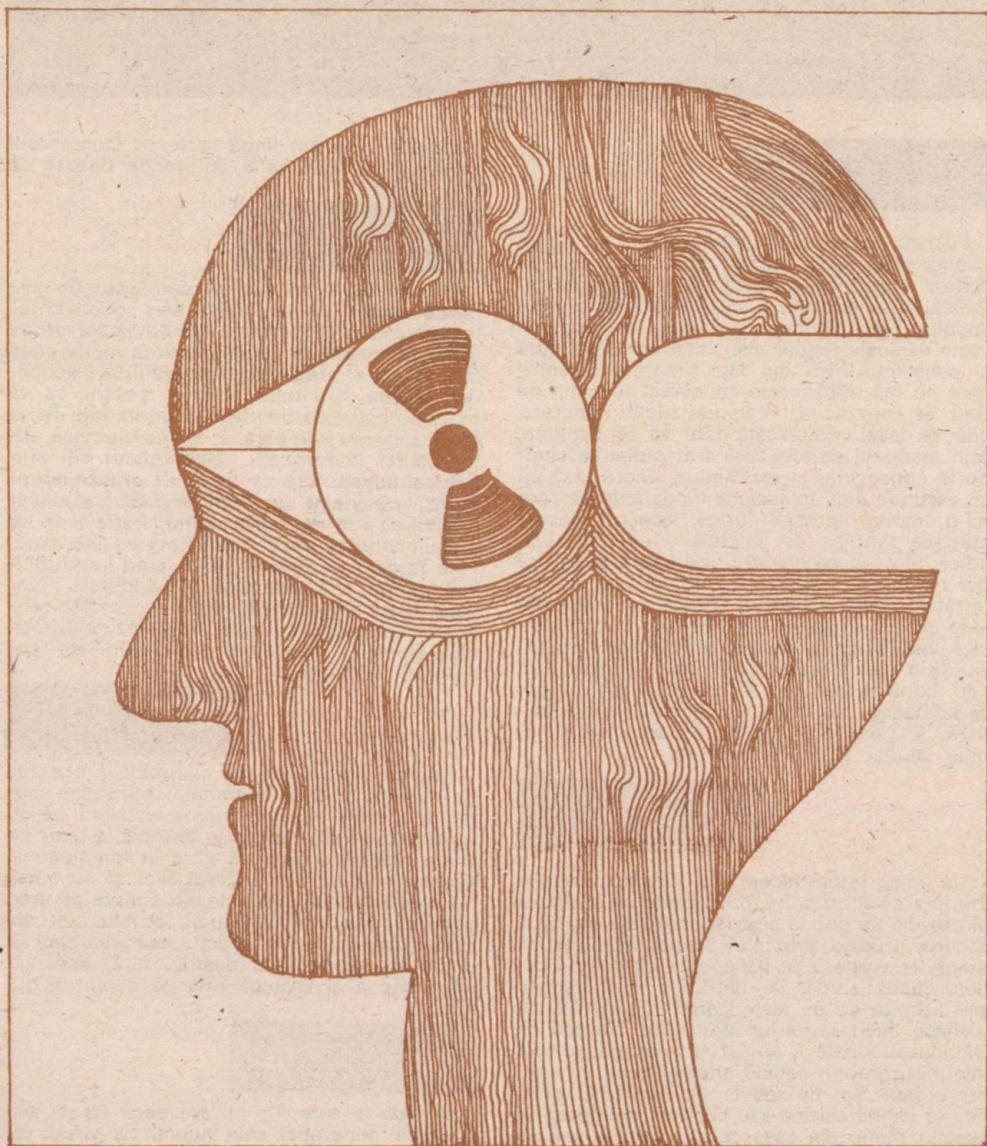
Olga PICASSO — Dacă soțul meu ar întîlni vreodată pe stradă o femeie care să arate la fel cu femeile din tablourile lui, ar rămîne pe loc natură moartă.

John BARRYMORE — America este țara unde poți cumpăra cu un dolar aspirină cit să-ți ajungă pe toată viața, și pe urmă o folosești în două săptămîni.

— Niciodată nu-ți dai seama cît de repede zboară o lună, decît cînd ești nevoit să plătești pensie alimentară.

Selecție și traducere
EUGEN B. MARIAN

jurnale mărturii

JURNAL PENTRU TOTDEAUNA

1

Fiindcă textul care urmează nu se poate chema altfel decât „Jurnal”, chiar dacă va fi să refuze preconceptul ordinea calendaristică. Există, fără îndoială, o anume rațiune a echivocului dintre termeni, și această rațiune privește exclusiv timpul meu interior. După cum și conștiința fricii din fața timpului obiectiv, care nu mă deosebește cu nimic de omul de rând. Să supralicitezi memoria zilelor concrete, cită se lasă comunicată fără să te exprime, prin memoria duratei care s-ar putea să comporte consecințe și mai amare. Sigur însă că se ascunde aici, în această modalitate pe care mi-o impun aproape furios, aceeași nevoie aproape tiranică de libertate. Ceea ce simt, adică, și ceea ce gîndesc, indiferent la ce oră din zi sau din noapte, să aparțină unui sistem refractar oricărei cenzuri. De altfel, o singură lege mă jur să urmez pînă la capăt — credincios mie însumi (cel nevăzut, cel necunoscut) și sincer mai ales față de puținele adevăruri în care continui să cred. Iar dacă se va întîmpla să mă izbesc de limite, de limitele proprii evident, și (mai grav) să nu le pot învinge, ei bine, atunci să vină pulberea...

2

Un coleg întors recent din Sardinia, unde-și are fata căsătorită, îmi povestește că bătrînele din insulă se duc la biserică mai ales pentru a asculta predica preotului respectiv. Doar că preoții le vorbesc pe italienește fiindcă nu cunosc limba sardă, iar bătrînele sunt nevoite să-i asculte ca pe niște pereți fiindcă ele nu vorbesc decît sarda lor străveche. Dovadă că Dumnezeu poate fi apelat și interogată și fără interpret, preotul nefiind altceva decît un simplu organizator de spectacol. Parcă eu, asistînd la slujbe calvine sau ebraice, neînțelegînd absolut nimic din ceea ce se slăvește sau se

clamează, nu-i am lîngă mine pe Dumnezeu personal care-mi suflă la ureche despre ce este vorba...

3

Mă întrebam, pe măsură ce-i lecturam jurnalele anuale, ce mă reține să-l socotesc totuși pe J.G. o conștiință a acestui secol atît de sărac în conștiințe autentice. Prea multe crize fără obiect și prea multe explicații fără acoperire asupra neantului propriu, pentru ca să nu-l suspectez de o detașare forțată față de istorie. Deși, în comparație cu multitudinea atîtor corifei (încoronați, neîncoronați) citiți bîntuie azi lumea, fără ca lumea să se lase cutremurată de ideile lor, domnul J.G. are măcar meritul că a ignorat premeditat istoria și că nu a slujit orbește decît blestemata de literatură. Pînă la data de 3 iunie 1971, cînd l-aud jubilînd pentru a fi fost ales la Academia Franceză. Biată vanitate stearpă, care preferă sentinței posterității, cu toate neprevăzutele posibile, efemerul imediat al unui fotoliu de „nemuritor” în livrea...

4

Ce mi-a plăcut mie cel mai mult în noaptea de revelia a fost informația, transmisă prin radio, cu privire la terminarea instalării, pe diverse puncte strategice ale Europei, a unor rachete nucleare, gata să intre în funcțiune în aceeași noapte la ora Zero! Nici că se putea mai vesel avertisment, anexat la suita de urări convenționale cu care eram bombardat din toate părțile cu acest prilej! Omenirea deci va putea să petreacă în desfrîu, fără discernămint, pacea ei veșnică este pe deplin asigurată...

5

Numele ei este ??, nu are decît 23 de ani! Aparține generației sale numai ca vîrstă, se

mișcă prin viață cu o superbă ingenuitate. Nimic din gratuitul și suficiența alor săi de o seamă, n-o preocupă decât dulcele refugiu între cărți și beția de visuri destinate utopiei. Se recunoaște împovărată de destule prejudecăți, dar pe care le consideră mai degrabă ca pe un scut de protecție împotriva a tot ceea ce i-ar putea tulbura sau amenința înocența aproape monahală. A acceptat să intre la mine în casă fără să se întrebe la ce riscuri s-ar expune, are ceva din inefabila nebunie a fluturilor care caută, cu orice preț, spre sinucidere, lumina. Sfiala ei uneori mă intrigă, bănuind-o de eterna viclenie femească, alteori mă ispitește ideea de a constata dacă rezistă (și cât va rezista) la exerciții de panică erotică fără echi-voc. N-o pot convinge să renunțe la pronumele de reverență cu care mi se adresează, asta îmi anulează pînă și tentația oricărui gînd obscur. Are tren abia la 6 dimineața, atîtea ceasuri deci de așteptare împreună, închiși în același spațiu, și (în această situație) va trebui să-i ofer ospitalitatea patului meu. Vreau să spun — eu, adică, veghindu-i somnul, cel puțin pentru a fi cine s-o trezească la timp. Dar Domnișoara ?? spune, repetind o frază consacrată în propriul jurnal, că (în realitate) eu sunt foarte trist și ce greu îi este că nu are soluții pentru vindicarea unui om trist! Sună ca un verdict, și tăcerea care se lasă între noi devine penibilă și, deopotrivă, duioasă. E prima femeie-fecioară care-mi intră în casă după Anul nou, o rog să fie și prima care să ia cunoștință de cartea care mă devoră la masa de lucru și despre care n-am de vălăuit nimănui nimic. Nu mă interesează judecățile ei de valoare, ci doar, pur și simplu, să-mi pun singurătatea în acord cu cineva. Destinul a ales-o pe Domnișoara ??, va fi, nu va fi de bun augur?, vom vedea. „Acum eu trebuie să plec, mă anunță după un timp, nu vreau să vă stric noaptea!” Noaptea mea de om singur, ce o fi fost în mintea ei? Frică, paroxism, derută, îndoieli? Nu stăru să rămînă, Domnișoara ?? a fost și nu a fost, atît...

6

Prea mi se spune în ultima vreme, îndeosebi de către femei, că aş arăta grozav, ca să nu mă tem de provocarea fatalității. Cînd e vorba de procesul de degradare nevăzută a unui bărbat, femeile se dovedesc înzestrate cu acel instinct special care nu înșală niciodată. Altfădată orgoliul meu ar fi fost peste poate de satisfăcut, nu le-aș fi lăsat nerăspătite în consecință. Acum le privesc cu indicibilă milă, concesiile lor grațioase nici nu merită altceva...

7

Fiecare civilizație poartă în sinele său, ca într-un pîntec de matrice născătoare, morbul auto-distrugerii. Civilizațiile despre care se

pretinde contrariul, sau cărora li se prevede un viitor fericit, sunt moarte înainte de a se naște. Dacă admitem că esența adevărului este libertatea (Heidegger), atunci și Libertatea nu poate să fie decât asumarea adevărului cu care convine în absolut. dar cînd Adevărul meu intrinsec se confruntă cu adevărurile ce mi se impun (de către colegul amabil de-ălturi, de către o lume tiranică de-aiurea), ce conținut, atunci, mai are Libertatea mea...?

8

Din păcate, nici lucrul meu la cartea în pregătire (cum se va chema?) nu se află într-o zodie prea bună, gîndul se împiedică printre goluri pustii și suferă pînă la hohote de plîns...

9

Mi s-a cerut pentru a doua ediție la „Salvați sufletele noastre” o pagină („de același autor”), cu lista tuturor cărților tipărite pînă acum. Cam puține, abia opt cărți pentru patru decenii de la debut. Vor rămîne oare toate, constituind ceea ce sună foarte frumos o „operă”, sau abia una ori alta, și care dintre ele mai ales? Dacă mi-ar fi dat răgazul să le rescriu, încă m-aș mai înșela cu speranța că merită să-i acord numelui meu o șansă! Dar așa, de alt blestem nu voi mai avea parte, cu această cruce (încununată cu opt cununi de spini, plus cite vor mai fi) mă voi înfățișa la Judecata de Apoi. Prilej totuși pentru a lămuri o situație, cel puțin în beneficiul virtualilor exegeți din viitor. Să nu comită cumva eroarea, înregistrată la cîțiva dintre cei de azi, de a-mi socoti cărțile tale-quale, după o aritmetică prea elementară pentru conștiința lor. Să se știe (prin urmare) că „Sinteza” (1971) nu este decît un capitol din „Alexandra și Infernul”, iar „Concertul pentru două viori” (1964) și „Doamna străină” (1968) au fost „topite” în materia romanului „Fascinația”, respectînd firește logica interioară a acestei cărți de pe urmă. Cît privește celelalte texte de ficțiune risipite prin reviste sau prin almanahuri, ele trebuie considerate sub semnul hazardului sau al necesității ocazionale. Cunosc plăcerea alcătuitorilor de integrale postume, cu amestecături de tot felul, pe mîne îi rog să mă ierte...

10

Declarația lui mă îngheață, îl socoteam pe scriitorul despre care este vorba de un optimism incorrigibil. „Mă culc în fiecare seară, spune, cu dorința fermă să mor în somn. Și de cite ori mă trezesc viu, dimineața, îmi blestem ziua care urmează!” Aș vrea să-l întreb de ce nu se sinucide, dar mi-e teamă să nu-i declanșez chiar eu mecanismul ruginit al unei ase-

menea voințe. Fiindcă ori optimismul lui este în realitate fals, ori de la acest fel de viață nu mai are ce aștepta...

11

Numai un fantast ca mine, ajuns la vârsta majoratului și trezindu-se posesor al unei moșteniri neașteptate, se putea angaja într-o acțiune de-a dreptul utopică. Moștenirea îmi venea din partea Mamei dinții, Ecaterina, care se stinsese la cîțva timp după nașterea mea. Trebuie să fi fost o sumă destul de mare, fructificată prin diverse acțiuni de-a lungul celor două decenii și ceva, dacă mi-a intrat mie în cap să scot pe banii aceia, o revistă literară. Pe undeva, printre hîrtoage, știu bine că se găsește și lista celor ce se aliau aventurii mele. Revista urma să se cheme „Manifestul nopții albe”, titlul mi se părea că reprezintă cu fidelitate starea mea de spirit din acea epocă. Dar pierdeam din vedere că ne aflăm în ajunul celui de-al doilea război mondial; pentru România, orice cuvînt ostentativ strigat în gura mare suna a răzvrătire. Cert este că într-o bună noapte am invadat centrul Capitalei cu anunțarea numitei reviste, cîțiva halucinați m-au ajutat să umplu zidurile cu afișe, dar la atît s-a redus gloria mea de zeu al morilor de vînt, revista a fost interzisă înainte încă de a fi dată la tipar...

12

Domnișoara ?? exclamă, într-o scrisoare, „Ce bine că existai!” Bun, perfect, sună ca în romane și odihnitor ca după o porție dublă de whisky. După o asemenea fastuoasă declarație, mă pot întoarce pe partea cealaltă a vieții și visa că la fereastra odăii mele de lucru cîntă o pasăre incomparabilă cu oricare pasăre de pe lume. Dar după ce nu voi mai exista, ce va fi, cum va fi? Bine, cel puțin, că folosim amîndoi pronumele de reverență! Asta va scuti-o pe Domnișoara ?? peste timp să mă convoace la colocvii mentale de tandrețe, mă va obliga și pe mine să fiu în eternitate protocolar...

13

Pagină rătăcită dintr-un „Jurnal de prizonier”, care a rezistat la toate perchezițiile de pe vremuri și la toate peregrinările mele dintr-un domiciliu în altul, dintr-o interdicție în alta, și datată 18 aprilie 1943! O, Doamne, atîta vreme și cîta viață de om!

„Azi, după-amiază, am fost în vizită la Aurel Lambrino. Este singurul ofițer din lagărul Oranki pe care-l frecventez, de cîte ori îmi vine să-mi iau cîmpii. Aurel Lambrino lucrează la bucătăria spitalului, unde totdeauna îl aflu

cu un lighean în față, plin de cartofi, pe care-i curăță cu o incredibilă dexteritate profesională. Încă din ziua cînd l-am descoperit (e mai vechi prizonier decît mine) și l-am recunoscut drept scriitorul care era (ceea ce l-a cam derutat, orgoliul său suferind o ciudată înrăire), am înțeles că s-a lepădat de orice Dumnezeu, nu-l consumă nici iluzii, nici desperări. Se simte foarte bine în infernul personal, inventat anume și pe care și-l cultivă cu o detașare de mizantrop iremediabil. Deși conștient că nu mai are cum se salva, sau tocmai de aceea, manifestă totuși curajul unei cinice auto-flaie și și caută, cu dispreț, măsura omenească numai în măsura lucrurilor de nimic. Declară despre sine că n-a fost la viața lui decît un biet „dascălaș” de franțuzească, recalificat însă, în perspectiva viitorului nostru incert, ca incomparabil curățitor de cartofi. Că odată a scris niște nuvele fără glorie (eu, dimpotrivă, le socotesc de excepție!), că se mai pot descoperi în el urme infinitezimale de cultură (eu, dimpotrivă, îl socotesc posesorul unei vaste și solide culturii), că eventual putea (ar fi putut) deveni ceva (în privința asta, nici el nu știe ce anume!), că nu mai are către ce privi (și în acest caz sunt nevoit să constat că scepticismul lui este incurabil!) Astăzi nu am vorbit decît foarte puțin, cîteva exerciții de memorizare și atît, refractari amîndoi oricărei deschideri sufletești. Am ieșit, apoi, și aproape un ceas ne-am plimbat prin bălțile lagărului, de-a lungul coridoarelor din rețele de sîrmă ghimpată care separă barăcile intrate în carantină — populate cu germani și români, cu unguri și finlandezi, cu italieni și un singur pricăjit de spaniol. S-au ivit cîteva cazuri de tifos exantematic, iar dizenteria face prăpăd. Nu am scos, unul, o vorbă, toată vremea. Ploua mărunt și rece ca-n zilele de toamnă rusească, ne-am despărțit înghețați și melancolici. Nu v-aș putea spune de ce, dar mi-e foarte drag omul acesta bătrîn, istovit de viață și dezorientat, la fel de trist ca și o mască de carnaval sfîrșit în lacrimi...”

14

Visîndu-l pe Nichita Stănescu, arăta înspăimîntător de uriaș. Se făcea că nu încape în sicriu (cum nici n-a încăput în primul cu care a fost dus de la spital la biserică, pentru prima noapte de priveghi), iar sicriul nu încape în pămînt. Indivizi cu nemiluita dădeau buzna asupra lui, să-i jefuiască manuscrisele de prin buzunare, de pe sub piepții cămășii. Atunci, el a smuls o luminare aprinsă de pe propriul mormînt și și-a dat singur foc...

15

Ce odihnît mă simt cînd refuz să mă asalteze istoria, deși mă întreb dacă voi rezista prea mult unei asemenea odihne...

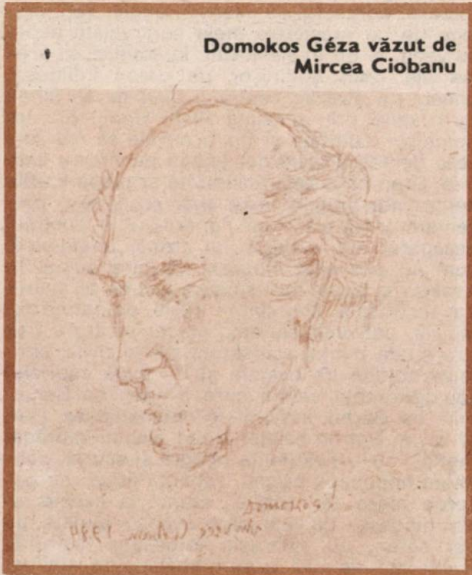
16

Oare cum se reflectă în oglinda de insticte ale unei fiare sălbatice, smulsă din universul personal, realitatea cuștii în care a fost ferecată și care-i interzice pînă și dorul de libertate? Ce vise, de pildă, tulbură somnul unui leu și ce reprezentare mai are el despre ținuturile peste care va fi fost odinioară rege? Credeți că pulii de fiare născuți între gratii n-au ceva din aleanul și memoria propriilor părinți, cel puțin pentru a nu-și trăda speța? Felix Dahner pretinde că în fiecare fiară captată se manifestă orgoliul și disperarea unei ființe umane, dar pe temeiul unor concepte în fața cărora știința se dovedește ignorantă...

17

Privesc puțin consternat, puțin înfricoșat foaia de ieșire din spital, rețeta însoțitoare. Cînd o viață (sau un amurg de viață) ajunge să se justifice prin termeni medicali, dintre care cei mai mulți cu o încărcătură de mister fără dezlegare pentru ipochimeni ca mine, aceea se cheamă pur și simplu sentință judecătorească divină. Or, se știe că toate sentințele lui Dumnezeu sunt peremptorii și definitive. Cel puțin dacă mi s-ar oferi șansa unui fel de reparație capitală, doar că mașinăria asta nenorocită care încă poartă numele meu e prea părăduită (ce să mai vorbim de biata armonie a dezordinelor interioare), ca să mai sper în miracole. Voi fi obligat să înghit în

Domokos Géza văzut de
Mircea Ciobanu

continuare pastile de toate culorile și sa fac injecții cu nemiluita, fiecare reprezentînd cîte o iluzie de eficiență, și să mă duc la minci-noase controale periodice. Inima începe astfel să devină un concept al mizeriei halucinante, dincolo de măsura oricărui examen exhaustiv la aparate care-și vor ieși din minți de cum mă voi apropia de ele. Iar umbra trupului abia de o simt cum se tirăște după mine, pe străzi, pînă de curînd ea constituind singura mea legitimație pe pămînt. Unde, oare, mi se ascunde umbra cînd dorm și cu ce ochi mă veghează, mă supraveghează, despărțirea ei de mine (sau invers) cum va avea loc? O rog pe Domnișoara ?? la telefon, să-mi spună un cuvînt care să-mi țină de cald cîtă vreme frigul vine peste mine și simt cum mă înfășoară, telefonul se întrerupe brusc...

18

Mă consolez cu „Corespondența” lui Joyce, e singura carte pe care am luat-o cu mine în acest refugiu obligat, dacă se poate spera la salvarea propriului destin prin destinul altcuiva, biologic — vreau să spun, unele amănunte sunt de-a dreptul amuzante, ca de pildă „cele cîteva pagini” pe care Joyce declară a le fi citit din opera „unui anume domn Marcel Proust”, căruia Joyce nu-i poate remarca nici un talent deosebit, of! Doamne, și uite așa istoria cea mare a literaturii universale se scrie din felurite ciudățenii, care sunt departe de a exprima fidelitatea unui geniu față de alt geniu, dar cum se face că nu s-au recunoscut unul pe altul?, adevărat că pentru asta nu există legi sau criterii absolute, măsura întîlnirii marilor spirite răspunde totdeauna unor judecăți arbitrare, pe care numai timpul și posteritatea le decid...

19

De cîte ori îmi duc rufele la spălătorie, parcă mi-aș duce sufletul la curățat. Mi-l închipui luat în primire de femeia fără identitate, anostă, îngrețosată de cîte îi trec prin mînă, și aruncat printre celelalte mizerii anonime, ale altora. Apoi, dus la fierbătoarele mecanice, albit, scrobbit, uscat prin presare, după care pare a arăta curat — curățel, reformulat metodic, împachetat într-o pungă de plastic, etichetat cu numele meu, garantat că mai poate fi pus la vedere ca nou. De cîte ori însă mi se aduce sufletul de la curățat, mă simt ceva mai alterat, ca un Dumnezeu care s-a plictisit să tot stea răsîgnit pe aceeași cruce...

20

Mi se pare că afară bate vîntul, și eu nu te aud ce gîndești...

IMAGINI BUCUREȘTENE DE AZI ȘI DE IERI

Însemnări într-un caiet deschis

1 februarie 1984. Zi mohorită de iarnă, cu cer plumburiu, prăbușit de atîta vreme peste oraș. Pe înserat, cînd am plecat de acasă, cînduri de ciori venind dinspre sud-vest treceau peste București și zburau spre răsărit, spre pătura de la Afumați, unde își au cuiburile. Miine, în zori, se vor întoarce pe cîmpurile Deilormanului, să-și caute hrana.

M-am dus la Lisette Daniel să aflu reviste vechi ale mișcării literare de avangardă din România. Soția lui F. Brunea-Fox păstrează cu grijă și înțelegere reviste, scrisori, manuscrise, fotografii rămase în arhiva literară a lui Brunea, acest boem generos și risipitor care, dacă ar fi fost un adunător de hîrtii și poze — așa cum a fost, de pildă, Șașa Pană — am fi beneficiat astăzi de un mic muzeu, atît de mulți prieteni și cunoscuți a avut, atît de multe relații scriitoricești și gazetărești a întreținut. Lisette Daniel, a cărei trecere de douăzeci și cinci de ani prin redacția revistei „Viața Românească” a lăsat urme neșterse de curgerea timpului și amintiri plăcute în cei ce au lucrat cu ea, mi-a pus la dispoziție numere vechi din „Contemporanul”, din „Integral”, din „Punct”, din „Clopotul” în care am găsit multe utile informații necesare mie pentru a clarifica unele afirmații din scrisorile lui B. Fundoianu către F. Brunea-Fox, aflate acum printre hîrțile mele și care prezintă importanță pentru istoria mișcării artistice de avangardă din țara noastră. Din păcate, în arhiva Fundoianu aflată în România și care a fost constituită numai grație zelului cunatului său, scriitorul Paul Ionescu-Daniel, nu s-au găsit scrisorile lui Brunea către prietenul său cu care corespondența încă din 1913 și cu care se întîlnise în 1910. Cum s-au cunoscut? Într-o conferință ținută la Muzeul Literaturii Române, Brunea-Fox evoca astfel începuturile prieteniei lor, evocare pe care, pentru farmecul, pitorescul și semnificațiile ei o transcriu în acest jurnal. „De începutul, mai exact de momentul acestei prietenii —

spunea Brunea-Fox — se leagă o întîmplare pe care Fundoianu o evoca amuzat și cu tandrețe mai tîrziu, la ceasul suvenirurilor adulte. Ba. a și folosit-o peste mulți ani, la Paris, în unul din scenariile sale cinematografice — *ciné-poèmes* — intitulat „Poetul și bruta”, ca argument filozofico-satiric. Datează din 1910, dată importantă — cît pe ce să-i spun istorică — pentru că marchează începutul unei amicitii sortite a deveni o acoladă de fiecă zi, perpetuată de-alungul anilor în afecțiune și statornicie ca într-un pact de sînge. Eram de aceeași vîrstă — 12 ani — cu un decalaj de cîteva luni în balanța mea calendaristică. Amîndoi locuiam la Iași. Pe atunci, eu domiciliam într-o casă veche, din strada Albă, ulterior Elena Doamna care debuta în mahalaua Bucșinescului, faimoasă prin noroiul, dughenele mizeroase și mai ales prin maidanele sălbatice și vijelioase, cu faună infantilă, cu care aveam afinități temperamentale. Vă închipuiți ce fel de efecte, să le zicem educative, putea avea asupra unui copil al ghetto-ului, dotat cu imaginație aventuroasă, contactul cu această junglă. Veți înțelege de ce manierele mele contractate acolo au venit, la un moment dat, în conflict cu cele ale unui domnișor pe care-l întîlneam uneori pe străzile centrale, cînd mi se făcea de-o raită prin preajma Pieții Unirii. Era un domnișor cuminte și nu e nevoie să mă servesc de fotografiile din epocă pentru a-l descrie. Cred că aceste amănunte ar putea fi utile pentru alți biografi care și-ar propune o prezentare integrală a lui Fundoianu, a poetului neseplat de materia lui fizică, anatomică, cum au procedat biografii de pînă acum. În treacăt fie spus, nu-i singura lacună ce ar trebui rectificată. Mai sînt și altele, de natură familială, patronimică, etc., măcar pentru a i se fixa odată pentru totdeauna starea civilă, conform actului de naștere și nu după capriciul sau ignoranța celor care îi spun ba Benjamin, ba Barbu, iartă-mi-se onomatopeea. Dar, să revin. Era un băiețel blond, slăbuț, îmbrăcat îngrijit, cu o pelerinuță neagră și scurtă, pantaloni impecabil călcați, șăpuță nouă cu cozoroc mare „en vogue” atunci la liceele simandicoase, de sub care evadau fuioare de păr șaten, cu ciuboțele totdeauna lustruite, nealterate de nici o scrombăitură, de nici un

petecut. Pe vremea aceea, în special ghetete de acuratețe acestora îmi stîrneau resentimente aproape agresive. Dar nu asta mă șoca la acest băiat scos ca din cutie, ci altceva mai grav. Și anume că, în loc să caște gura la tăvile cu baclavaie din vitrinele cofetăriilor, ca mine, ca nedespărțirii mei tovarăși de hoinăreală Iosif Ross sau Ludo, alt șoltic cu caschetă din bandă, în loc să umble brambura de pe un trotuar pe altul ca să apese, ștregărește pe soneriile dentiștilor și ale moașelor, anonimul june mergea pe un singur trotuar, chiar de-a dreptul pe bordură, ca și cum ar fi vrut să evite atingerea cu trecătorii ce l-ar deranja din lectură. Asta mă indispucea cel mai tare de cîte ori hazardul mi-l scotea în cale. Să circuli cu nasul într-o carte fără să-ți pese de ceilalți prieteni, cînd afară cîrpește primăvara, cînd fetele de maici se plimbă, fără sumbrele însoțitoare, pe Lăpușneanu? Și eu mă delectam cu niscai lecturi, de pildă: „Cartuș, regele catacombelor”, în fascicule, sau „Aventurile lui Rinaldo Rinaldini”, dar niciodată în mod public. Acașă citeam. În bucătărie, cînd ploaia, sau era iarnă, sau pe maidanul din spatele spitalului, vara. Și apoi, fasciculele aveau o copertă atrăgătoare, erau ornate cu gravuri excitante, nu ca acelea galbene și sfrijite ale cărțulei cu pricina, antipatică și ca aspect grafic și ca format. Odată, răzbit de curiozitate, mi-am aruncat privirea pe pagina pe care îi era pironită atenția. Culmea aroganței! Erau versuri. Și pe deasupra, buchile nici mă-

car cu caractere latine nu erau tipărite, ci cu litere gotice. Anticipiez: erau poeziile lui Heinrich Heine: „Das Buch der Lieder”. Abia m-am scandalizat. Auzi sclifoseală! Era ca și cum la ținuta lui de „fils-à-papa” ar fi adăugat un bastonaș sau un trandafir la butonieră, sau încă un accesoriu provocator. Așa că era fatal ca la proxima întîlnire, indignările acumulate în mine să explodeze. Ceea ce s-a întîmplat. I-am aplicat din mers un izbai cu cotul. Care izbai — adică izbitură în limbaj convenabil — l-a azvîrlit de pe marginea trotuarului pe caldarîm, cu poezii cu tot. În așteptarea revenirii sale la poziția verticală, m-am pus în gardă, cu pumnii strînși, cum scrie în codul maidanului. Victima s-a ridicat și în loc să-mi facă față, să se repeadă, s-a uitat la mine cu o privire albastră, mai mult dilatăta de uimire decît de sperietură și mi s-a adresat cu o voce calmă, un pic autoritară și compătimitoare, arătînd cu capul spre cartea care zburase dincolo de bordura trotuarului: „Ridică-mi cartea!” Ei, bine, pare neverosimil, dar m-am conformat. Am ridicat-o de jos și i-am întins-o. „Sterge-o mai întîi de praf”, mi-a zis înainte de a o lua. „Cu batista mea”, a adăugat, scoțînd din buzunărașul de la piept al bluzei de catifea o batistută delicată de domnișoară. Am șters cartea de praf și a primit-o. „Mersi”, mi-a spus, cu seriozitate, fără vreun zîmbet de victorie. „Pe mine mă cheamă Beno Wechsler și stau în Cuza Vodă, numărul 2, colț cu Sărării, sus, la etaj, deasupra farmaciei Jelea. Să vii pe la mine. În ce clasă ești? Am cărți multe. Românești. Citești nemțește? Dar franțuzește?” Și fiindcă tăceam: „Am să te învăț eu”. A încheiat, luîndu-mi mîna: „N-ai stofă de bătaș!”

În adevăr, Fundoianu l-a intuit pe Brunea, după cum Brunea l-a intuit pe Fundoianu și astfel, la 12 ani, a început o prietenie care avea să dureze pînă la pieirea poetului în cupatoarele lagărului hitlerist de la Auschwitz. Scrisorile lui Fundoianu, în care se reflectă și cele, pierdute, ale lui Brunea, o dovedesc cu prisosință.

Cînd am plecat de la Lisetta Daniel, noaptea de februarie trist și friguros, se așternuse peste oraș. Aștept îndelung autobuzul 110 și am timp să mă plimb în fața casei de la numărul 96 de pe bulevardul Alexandru Ioan Cuza, pe unde trec rar, chiar foarte rar, dar ori de cîte ori trec, mă cutreeră amintiri și mă mișcă emoții. În această clădire, la parter, într-o cameră închiriată, am locuit în anii de demult ai tinereții mele timp de aproape șapte ani. Fereastra este luminată și perdelele sînt date în lături, astfel că pot vedea înăuntru, dar interiorul nu mai seamănă cu cel de altădată. Și totuși, eu pe acela îl caut, pentru că în el a zburat „dulcea pasăre a tinereții”. În camera aceea, am trăit și bune și rele, au pluit gînduri, idealuri, frumuseți și m-au apăsă umilințe și înfrîngerii. Ne întîlneam acolo, prin anii 1937, 1938 cei ce formam celula de scriitori și

ziariști a partidului comunist și spaimele noastre de a fi descoperiți de Siguranța erau stinse de visurile și credințele noastre. Acolo, o noapte întreagă, l-am forfecat și apoi l-am condamnat, nu fără ciocnirea unor puncte de vedere contradictorii, pe André Gide, pentru a sa carte: „Retour d'U.R.S.S.”, ca și când despre altceva n-am fi avut de discutat. De exemplu, despre pericolul fascismului din țara noastră, aflat atunci în plină ascensiune sau cel puțin despre cărțile fasciștilor din România. O, sfântă și naivă tinerețe!

În dimineața unei însorite duminici în septembrie 1938, în acea cameră, cu multă sărăcie mobilată, au năvălit trei agenți ai Siguranței. Cu zece zile înainte, mă întorsesem de la Congresul mondial al tineretului, ținut în Statele Unite. Fusesem trimis de Partidul Comunist Român. Au răscolit camera, au răsoit cărțile, au cotrobăit în prăpăditul meu dulap, au reținut câteva scrisori și s-au răstit la mine:

— Mergi cu noi!

— De ce? N-aveți mandat de arestare! Nu merg!

— Uite, mă, al dracului, știe de mandat! Stai că îți arătăm noi mandatul!

Și pînă să mai spun eu ceva, unul dintre ei mi-a proptit sub coaste țeva unui pistol.

La Siguranță, lung interogatoriu: cine m-a trimis în Statele Unite, pe cine am reprezentat la Congresul tineretului, cine mi-a dat banii pentru călătorie, pe cine am întâlnit, ce materiale subversive am adus în țară, cu cine am luat contact după întoarcerea la București și așa mai departe. Fusesem bine instruit și pregătit. La fiecare întrebare, aveam răspunsul potrivit, credibil. În camera mea din bulevardul Cuza, nu găsiseră nimic compromițător. După vreo zece ore, mi-au dat drumul, cu amenințarea că în curînd îi voi „reîntîlni, în alte condiții”. Nu i-am mai întâlnit.

M-am întors în siguranța și tristețea camerei mele din bulevardul Cuza. A doua zi, mi-am luat și eu măsurile mele. Marea pierdere a fost că Partidul a interzis ca modesta mea locuință să mai fie folosită drept loc de întîlnire a celei. Și ce greu se găsea o casă conspirativă în vremea aceea!

Mă uit nostalgic la căldirea de peste drum, la fereastra luminată astă seară ca și altădată. Parcă nu s-a schimbat nimic. Și, totuși, s-a schimbat. Acum aproape cincizeci de ani, la fereastra aceasta se așeza în fiecare zi o fată frumoasă. Avea douăzeci de ani, ochi verzi și păr roșu, lăsat lung pe spate. Stătea ore nesfîrșite la fereastră, citea o carte sau privea îndelung strada, iar mie mi se părea a fi un tablou de Botticelli, uitat acolo, în cadrul unei ferestre, într-o mahala bucureșteană. De la geamul meu, o priveam și eu ore nesfîrșite, vară sau iarnă, toamnă sau primăvară. Nu i-am vorbit niciodată, n-am încercat niciodată să-i spun un cuvînt. Cînd o întîlneam pe stradă, treceam unul pe lîngă celălalt, ca doi necunoscuți, dar cînd ajungeam la ferestrele noastre, reîncepeam lungul și dulcele joc al privirilor, peste stradă, peste trecători, peste

lumea care nu exista decît pentru că existam noi și privirile noastre.

O chema Laura. Atît am știut despre ea. Unde o fi Laura acum? Nu am mai văzut-o din 1939, cînd m-am mutat din bulevardul Cuza în strada Edgar Quinet. O mai fi trăind? Și dacă trăiește, ar avea acum șaptezeci de ani și ar fi o femeie bătrînă, zbîrcită, aplecată de spate. Ochii aceia de smarald, în care sclipeau doruri ale tinereții și alunecau nostalgii neînțelese își vor fi stîns strălucirea și culoarea. Iar părul roșu, acel păr roșu care mi-a ars privirile acum o jumătate de veac, ar arăta ca și cinepa topită pe fundul unei bălți. Nu, pe această Laură nu vreau să o văd. Eu o păstrez în mine pe Laura de acum cincizeci de ani, pe fata aceea frumoasă, cu ochi verzi și părul roșu, în care se zbăteau vîpăile iadului și licăreau rubinele pămîntului, părul lăsat lung pe spate, ca o fluturare a timpului trecător. Pe ea o caut în astă seară la fereastra de peste drum în noaptea aceasta de februarie trist și friguros, așteptînd un autobuz întîrziat, hodorogit și îmbătrînit prea de vreme. O caut, dar n-o găsesc decît în amintirea mea.

Pe drumul de întoarcere acasă, din autobuz, am văzut la colțul bulevardului Banu Manta cu strada Doctor Felix cum se dărimă o clădire veche, cunoscută sub numele Hanul Galben, unul dintre cele mai vechi hanuri din București și care stătea în picioare, așa cum îl vedeam pînă mai zilele trecute, de vreo două

sute de ani. Când a fost construit nu știu, dar tradiția orală cu privire la vechimea lui o cunosc și ea spune că, după pacea din 1812, curierii Țarului Rusiei care treceau prin București, găzduiau în camerele de sus ale Hanului Galben (Numele i-a venit de la culoarea pereților exteriori, păstrată pînă acum). Aici, la Hanul Galben își aveau caii lor de poștă și își schimbau olacul în grajdurile așezării de la răspîntie de drumuri.

Ca toate hanurile de cîmpie, clădirea era ridicată pe temelii de piatră și pe butuci de lemn. Pentru a se intra în cîrciuma din față, era nevoie să se urce cîteva trepte. Ferestrele erau sus, dincolo de înălțimea omului. Când am cunoscut eu hanul, clădirea intrase în pămînt. Pentru a pătrunde în ea, nu se mai urcau, ci se coborau cîteva trepte, iar geamurile se lăsaseră în jos, cam la briul privitorului din afară. Cîrciuma, cu cele două camere ale ei, era pe jumătate îngropată. Încăperea din dreapta avea un chepeng ce conducea în mari pivnițe boltite, bine construite. În 1850, în gazeta „Vestitorul Românesc”, într-un anunț de vînzare a Hanului Galben se scria că „în aceste pivnițe intră 18 butii de vin din cele mari. În curtea hanului se află un grajd mare în care pot fi adăpostite zece perechi de telegari”. Tot acel anunț informează că în jurul hanului, se află o vie de „treisprezece pogoane cu aracii ei și o crămă cu tot edecul”. Alte mărturii spun că alături erau multe grădini de zarzavaturi, în special vînzării.

Hanul era așezat în mahalaua Dracului (nume auzit și de mine în vremea cînd locuiam în bulevardul Cuza). Suburbia se chema Cișmeaua Mavrogheni. În această mahala, își arătau aripile trei mori de vînt, aflate la Capul Podului (astăzi Piața Victoriei). Ultima a fost dărîmată în 1818.

Din mahalaua Dracului și-a cules multe modele Ștefan Luchian — Moș Nicolae acolo a trăit — pentru portretele sale, după cum a ales unele colțuri de străzi pentru peisajele sale.

În vremea tinereții mele, crîșma din Hanul Galben nu era faimoasă, adică nu era frecventată de „lumea bună” bucureșteană. Prin 1938, era ținută de un crîșmar bonom, calm, leneș așa spune. L-am cunoscut pentru că am făcut armata împreună cu fiul său, un tînăr frumos și bun cu care, de multe ori, am mîncat fripturi gustoase și am băut vin bun în crîșma lui taică-su. „Lumea bună” bucureșteană se ducea la crîșma lui Nicolae Bărbieru, din Piața Filantropiei și mai jos, pe strada Buzzești, la crîșmele „La nepotul” și „La unchiul” unde se găseau alese vinuri aduse din pivnițele lui Constantin Cănuță, angrosistul de pe Calea Rahovei, frate cu Gheorghe Cănuță, cîrciumarul din strada Cîmpineanu al birjarilor muscali și cu lăncu Cănuță, faimos crîșmar din Piața Matache Măcelaru.

În 1904, în ziarul „Adevărul de dimineață”, un reporter descria astfel mahalaua unde se găsea Hanul Galben: „pe șoseaua Filantropiei, după ce ne-am depărtat de Piața Victoriei cu cîteva sute de pași, viața bucureșteană dispăre

cu desăvîrșire din jurul nostru, pe trotuare, întâlnim femei desculțe, nepieptănate, îmbrăcate murdar, bărbați cu fețele negre, uscate, înăsprite de mizerie, tineri fără gulere și chiar fără cămăși, copii în zdrențe, sau goi. Populația e alcătuită din hamali, căruțași, salahori, cerșetori, olteni precupeți, spălătorese, proxenete, vînzătoare de flori, lăptărese, vrăjitoare, cerșetore, chivuțe, etc. Case mici, strîmte, pereți dărăpănați de ploii, fațade pline de noroiul îngroșat din stradă, curți vaste și pline de gunoaie, iar pe alocuri mici livezi de pomi roditori”.

În 1930, cînd am intrat pentru prima dată în Mahalaua Dracului, lumea descrisă de reporterul din 1904 își mai arăta fața. Se schimbaseră unele aspecte, dar nu toate. Dacă nu erai cunoscut, nu pătrundeai în lumea aceasta. „Fanții” mahalalei, cu picioarele goale în papuci ce lipăiau pe trotuare, cu părul gomat, cu mușcată la ureche, stăpîneau strada și își apărau cu strășnicie iubitele, întocmai cum cerbii își apără căprioarele de intruși veniți din afară. Și cîte fete frumoase erau în Mahalaua Dracului!

Astăzi seară am văzut cum se ștergea ultima mărturie a acelei lumi descrisă de gazetarul din 1904. Nu e rău că au dispărut acea lume și urmele ei sordide. Dar, Hanul Galben își avea istoria lui, poveștile lui și nu trebuia să piară sub buldozările înnoirii. Refăcut și redat unei funcții utile, ar fi fost mai bine. Pentru că nu trebuie să trecem cu tăvălugul peste toate urmele trecutului, și așa prea multe căzute sub vitregiile istoriei noastre. Prezentul și viitorul au nevoie de mărturiile anilor ce s-au dus.

Desene de CIK DAMADIAN

DINTR-UN JURNAL DE STUDENT

Era un sfârșit de toamnă cenușiu cu cer de plumb și vârtejuri de vînt rece. Pușkin stătea încă pe pedestalul său negru în locul în care-și iau începutul pomii bulevardului Tverscoi. Portari cu șorțuri albe strîngeau în gramezi crăci uscate și frunze galbene. Fumuri albe se înălțau pe dealurile care, mai tîrziu, vor deveni cartierele moderne ale capitalei, înghesuind unele-n altele izbele de lemn ale periferiei cu ale satelor mărginașe. Oamenii încălțați în pîslari, îmbrăcați în pufoaice, în mantale militare neîndemînat ec transformate, peste noapte, în haine civile, își vedeau de treburile cu calmul cu care pornești la drum lung. Moscova se grăbea să-și revină. Clădiri cu tencuiială căzută, ziduri ciuruite, moloz și ruine. Orbitele negre ale războiului te priveau din mîidane cu ziduri înnegrite de incendii. Nesfîrșite cozi la alimente. Trecea 1949, patru ani de la terminarea războiului. Mulți dintre colegii mei îmbrăcați încă în tunici sau cămăși militare închise la gît și-n paltoane din materialul acela specific, aspru veneau pe băncile Institutului direct din tranșee. Zilele se asociau încă cu durerea vie a cărnii, rînilor nu se cicatrizaseră, mulți dintre prietenii mei se trezeau nădușind în coșmaruri. Vasili Subotin se utorcea de la asaltul Reichstagului, Serghei Orlov, cu trupul ars dintr-un tanc incendiat. Piepturile noilor mei colegi erau pline de bențile multicolore ale decorațiilor. Ei au fost aceia care au nimicit acea imensă forță militară care a înecat drumurile Europei în sînge și scrum.

Prima mea cămăruță la etajul II al casei bătrînești a lui Herzen, de pe bulevardul Tverscoi din Moscova, am împărțit-o cu doi colegi tînrari pe atunci — prozator rus, Volodia Tendriacov, și tot tînrul poet bulgar, Gheorghii Diagarov. M-au primit din prima zi frățește, căutînd să suplinească prin căldura prieteniei, necazurile și greutățile vieții cotidiene. Erau anii încă bulversați de marea răsturnare a războiului, cînd apele nu se-ășezaseră încă în albiile lor, un timp de muncă neobosită tocmai pentru a se ajunge la o ordine firească a lucrurilor, dar și un timp de încredere fără margini într-o lume mai bine întocmită. În sălile auditoriilor nu era prea cald dar becurile ardeau noapte de noapte, iar revărsatul zorilor

și cîntul păsărilor din grădinița din fața Casei ne surprindeau aplicați peste dicționare, conșpectînd cursuri, comentînd pagini din cărțile unor titani ai cuvîntului sau, pur și simplu, căutînd să ne descurcăm prin hățisurile iambilor și troheilor. Nu erau ușori acei ani, dar ardea în sufletul nostru o credință nestramutată într-o lume mai dreaptă a oamenilor dreți și în misiunea sfîntă a poeziei de a-i ajuta nașterea.

Institutul de literatură purtînd numele lui Maxim Gorki, al scriitorului care i-a așezat temele în urmă cu exact 50 de ani era, o forță în care se căleau talente și caractere. Dascălii pledau pentru noi trăsături moral-caracterologice menite să fertilizeze talentul. O dominantă menită să ne suprainpresioneze conștiințele, ca o dimensiune de continuitate, străbătînd ca o coordonată ineluctabilă lecțiile de istorie literară, de estetică sau seminariile de creație, era aserțiunea necesității pentru scriitor și cu atît mai mult, pentru cel tînr, a unei legături organice, active cu procesele viei, în permanentă schimbare, ale vieții.

Despre ce scriem și cum scriem, se constituiau în cele două fațete ale aceleiași întrebări majore. Cum transformăm viața în literatură, astfel ca și literatura să ajute la modelarea vieții? Obligatorietatea unor experiențe de viață active erau subliniate cu orice prilej, o întreagă galerie de exemple ilustre ne urmărea pretutîndeni: Dante — Divina Comedie — și partizanatul poetului în luptele dintre Ghibelini și Guelfi; viața aventuroasă a lui Cervantes dar și mesajul său de profund umanism militant; atitudinea politică a lui Shakespeare din tragedii; Byron pe baricadele libertății grecești; Tolstoi — descrierile din „Război și Pace” și tot el soldat la Sevastopol... Dar puteau exista exemple mai cutremurătoare ale unei vieți trăite la cea mai înaltă tensiune decît aceea a însăși colegilor? Evghenii Vinocurov și Costea Vanșenkin veneau în amfiteatrele Institutului direct din tranșeele războiului; Ivan Ganabin de pe o navă din Baltica; cei doi Volodia (Tendriacov și Solouhin) după ce au trecut prin război, din colhozuri; Tîndinap — Jimbiev, primul vlăstar al arborelui gînteii sale Buriat-Mongole, părăsind turmele; învățătorul Cîten Muhtarov dintr-un ail al nisipurilor tur-

cmene... Întimplările vieții lor deveneau episoade, propriile trăsături erau împrumutate eroilor, biografia se transfigura în paginile cărților, în literatură. Ce sărbătoare când ziarele au adus vestea că unele din cărțile colegilor mei au fost distinse cu premiul de stat: poetul marus Micula Kazacov pentru poemul „Poezia — prietena mea”; tinărul prozator lituanian Guliaev pentru romanul „Adevărul fierarului”; Gevork Emin pentru ciclul său de poeme despre Armenia sovietică iar Iurii Trifonov pentru „Studentii” cartea în paginile căruia îi recunoșteai pe proprii tăi colegi...

Cu cât pasiune pledau în fața noastră pentru publicistică, pentru munca „efectivă” la gazeta Ehrenburg și Fadeev, Simonov și Margareta Saghinian, Paustovski, Dolmatovski sau Tihonov de altfel, toți frunțași ai coloanelor de presă. Mulți dintre ei, conduceau, pe atunci, reviste sau erau în conducerea acestora. Tvardovski, redactor șef la „Novii Mir”, Simonov la „Literaturnaia Gazeta”, Surkov la „Ogoniok”. „Ziarul” — spunea Galina Nicolaeva — „este cea mai bună școală a tinărului scriitor”. Unii am rămas convinși, de atunci, că, într-adevăr, gazetăria e o școală extraordinară. Cred că pentru tinărul scriitor ea este înainte de toate o **școală de orientare** în procesele accelerate și complexe ale timpului, dar în același timp, și o **școală a cuvintului** revendicând o exprimare precisă, clară și succintă. În sfârșit, gazetăria e și o **școală de operativitate** învățând nu numai să alegi dintr-un noian de fapte și întâmplări, pe cele mai elocvente dar să și iei atitudine, impunând schimbări când e cazul. Din această credință ciștigată ca o adâncă convingere în acei ani s-a născut și primul meu volum de reportaj: „**Călătorie prin vreme**”. El se constituie dintr-o proiecție din adâncul milenilor de mit și istorie a Afrosiabilului lui Tamerlan și Ulukbek la Samarkanda contemporană, din popasuri în chișlacuri uzebece, (Patrusprezece eroi și fiul lor) sau aileri kirghize (Zuuran — stăpîna pămîntului” sau „Cele patru case ale lui Iasak Cociorbaev”) din drumuri în

Armenia (Un om și-a găsit fericirea) sau în Stepa Flămindă (pe sărături înfloresc trandafirii).

Ceea ce nu știam atunci cînd curiozitatea pentru locuri și oameni necunoscuți mă mîna pe drumurile de caravane ale Caracumului sau pe iepe cu șea de lemn, pe potecile Tian-șanului în urmărirea unor reportaje senzaționale era recompensa neașteptată care avea să vină. Imaginile drumurilor mele aveau să apară firesc, mai tîrziu, într-un fel sau altul în poeme. Reportajul a continuat să reziste în preocupările mele literare paralel cu poezia și am convingerea, îmbogățind-o, și însușindu-i permanent prospețimea fără limite a vieții.

Cu ce forță a adevărului și tocmai de aceea, cît de actuale sună și astăzi cuvintele pe care Tvardovski mi le spunea în urmă cu mai bine de două decenii: „De obicei, noi vorbim mult, prea mult chiar, despre importanța și prioritatea tematicii contemporane în literatură. Găre n-ar trebui să vedem, în același timp, și cea mai aspră exigență față de modul în care reflectăm ceea ce constituie, de fapt, sufletul epocii noastre, avîntul ei nemăsurat și marea înfăptuirilor ei? Trebuie să spunem cu limpezime și public ceea ce dezbaterem atît de aprins în discuțiile noastre particulare: producția noastră literară lasă încă un loc — considerabil — cenușului, platitudinii și nivelului artistic mediocru. Cu alte cuvinte, uneori tolerăm în creația literară ceea ce nu s-ar tolera, cu nici un chip în tehnică, darămite în construcția rachetelor! Literatura noastră trebuie să strălucească în fața lumii întregi la fel de puternic ca și succesele gîndirii tehnico-științifice”.

Sau Leonov: „Trebuie să ne străduim spre forme cît mai laconice, să fim zgîrciți în selecția materialului de viață, ne trebuie cît mai multă acțiune, dar și o mare economie de mijloace. Ca și sîmînta pe care o aruncă în pămînt, ca să rodească apoi frumuseți nemaipomenite, așa-i și acțiunea în proză. Sufletul ei... Ritmul vieții noastre s-a schimbat. Lui Afanasie Nikitin i-au trebuit cîteva ani să ajungă în India. Astăzi ajungi la Delhi în șase ore. Și în același timp citești doar cîteva capitole din Dickens sau Scott... Ne trebuie altceva... Sa condensăm, să condensăm la maximum. Trebuie să trecem prin literatură curentul de înaltă tensiune al vieții noastre...”

Timpul și noi... Responsabilitatea omului de cultură... Care e, totuși, problematica specifică a vremii și care sînt în noul context de corelații destinele culturii? Care sînt metamorfozele, permanențele și tendințele culturii într-o epocă de o uluitoare dinamicitate înscrisă sub zodia unei revoluții științifice de o nemaicunoscută amploare? Întrebările mă obsedează în continuare și dialogul își lărgeste aria. Investigînd preocupări înscrise într-un circuit universal, dînd cuvîntul unor autentici reprezentanți ai secolului, mă străduiesc să captez în pagini de dialog, interviu sau pur și simplu, mărturii de creație, pulsul timpului, să depis-

XXYYYYYY.ZZ
YY. ★★ ★★ ZZ!
ZZ. ★★ ★★ YY.
XY. ★★ ★★ XX
□□ ★★ ★★ □□□□
XXXXXXYYZZ..

tez direcțiile de deplasare ale ideilor, delimitând astfel sfera problematică caracteristică spiritualității moderne. Și să contribuie astfel (în limitele unei asemenea inițiative) la conturarea unui diagnostic: iată cum au gândit oamenii la sfârșitul mileniului II. Așa s-au născut cele două cărți din **Dialog cu secolul și oamenii lui** dându-și contribuția la tabloul amintit, circa o sută de personalități de valoare mondială recunoscută, dintre care oameni de știință, laureați ai premiului Nobel ca: Werner Heisenberg, Alfred Kastler, Adolf Butenandt sau Glenn T. Seaborg; reprezentanți ai vieții social-politice ca: Președintele Macarios, arhitectul Oskar Niemeyer, Comandantul Cousteau, Go Mo Jo, René Maheu, ex-directorul general UNESCO, sau Jan Szczepanski, reputatul sociolog polonez; scriitori și oameni de artă ca Nazim Hikmet, Iannis Ritsos, Mihail Sadoveanu, Eduardas Mejelaitis, Carolina Maria de Jesus, Tudor Arghezi, Galina Ulanova, Jean Louis Barrault, Etienne Hajdu, Edward G. Robinson, G. Tovstonogov, Carlos Scliar, Francisco Coloane, Iașar Nabi Nayir, Iaroslav Iwaszkiewicz, Jorge Amado, Kaneto Shindo, Dušan Vukotić și alte incontestabile valori ale timpului nostru.

Dar dintr-o Moscovă înecată în flori, cu cupole de aur, strălucind printre zgîrfite nori de sticlă și aluminiu, dintr-o Moscovă gonind cu cei zece milioane de locuitori ai săi pe centurile paralele ale extinderii sale, peste vechile graniți, cu sutele de kilometri ale drumurilor sale subterane, dintr-o Moscovă tină și frumoasă ca niciodată, să ne întoarcem, iar, în urmă cu trei decenii pe bulevardul Tverscoi, în casa în stil neo-clasic cu false coloane corintice și fronton, în casa în care s-a născut Hertz, într-una din odăile parterului devenită „auditoriu”. Gearurile deschise dau spre o mică grădină cu câteva bănci sau pomi încă tineri, e joi, zi de creație, toată lumea e în seminarii, ascultă și dezbate versuri, povestiri, piese de teatru. Spre deosebire de celelalte zile cînd toți colegii de an, sîntem adunați în auditoriul numărul 1, joi sîntem dispersați în seminariile pe genuri, conduse de cîte un maestru al literelor. În anul nostru cuvîntul hotărîtor îl au desigur poezii. Serioja Orlov, Vasili Subotin, Alioșa Smolnikov, Alexandr Gheveling, Fedia Suhov sînt veniți din diferite colțuri ale Rusiei. Kiril Kovaldji din Moldova sovietică Smarțimeev e chirghiz, Mihail Sevchenko — ucrainean, Ibraghim Ibraghimov din Azerbaidjan, Ivan Gogolev e lakut, Alikian — armean, Mașidat Gairbekova, avară din Daghestan, Liliانا Stefanova și Mitea Metodiev sînt bulgari. Ceilalți colegi sînt critici și prozatori. Leonid Juhovițki nu bănuia încă nimic că poetul și criticul vor fi supliți încet-încet de dramaturg, scria încă savante și lungi studii de critică la fel ca Boris Nikolski îndrăgitul autor al celor mai tinere generații. Prozatori care se afirmă ca atare erau puțini dar de bună calitate: Fazil Iskander, Maia Ganina, Nicolai Cerkasov, V. Stepanenko...

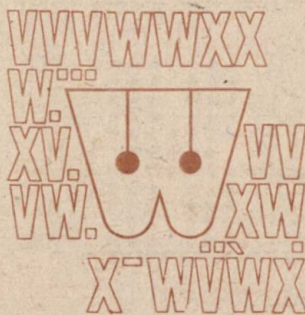
Mai presus însă de orice învățătură era spi-

ritul Institutului, acel climat, într-adevăr, creator în care fiecare putea să se dezvolte pe linia aptitudinilor, temperamentului și simpatiiilor estetice intime, a propriilor tradiții naționale, construindu-și personalitatea literară. Cel puțin în seminarul de creație condus de excelentul pedagog și poet Evghenii Dolmatovski, toate eforturile se îndreptau la depistarea și dezvoltarea a ceea ce are fiecare nepe-reche, unic ca un șlefuitor de diamante. Dolmatovski căuta „glasul propriu” al fiecăruia, să-l iște, să-l potențeze, să-l despartă de mimetisme, de tot ce e alojen scoțîndu-i la lumină fațetele strălucirii originale. Și mai era în acest seminar încă ceva neprețuit: o colegialitate profundă, multinațională, într-adevăr, creatoare. Tălmăcirea reciprocă a început ca o necesitate de lucru. Cu timpul ea a devenit o obișnuință, o activitate care continuă și astăzi.

Nu demult, fiind pentru scurt timp la Moscova, am avut bucuria de a fi invitat la o oră de seminar. În fața mea, în același auditoriu nr. 1, în același seminar condus de E. Dolmatovski erau așezați cu emoție tineri atît de asemănători nouă, celor de odinioară și, totuși, atît de diferiți.

Și pentru că vorbim de generații mai noi și mai vechi în literatură, aș dori în încheierea acestor rînduri să reamintesc ca o coordonată morală și profesională definitorie, răspunsul la întrebarea „cum să scriu?” dat lui Leonid Andreev de către Tolstoi: 1: nu scrie niciodată pentru bani. 2: nu scrie niciodată despre ceea ce nu ți se pare ție însuși interesant. 3: dacă poți să nu scrii despre ceea ce vrei să scrii, mai bine nu scrie.

Precepte morale și profesionale, încărcate de greutatea unui adevăr care nu îmbătrînește niciodată. Pentru că scrisul e, probabil, singura meserie care nu se poate învăța. Eventual, poți învăța ce nu e literatură. Mai poți învăța, poate, ce este falsul, neadevărul. Și ce le generează. În literatură și în viață. Poate. Dar atît. Încolo, doar talentul. Și nimic altceva.

PILOT DE VÎNĂTOARE

Am ajuns aviator — pilot de vînătoare — pentru că nu se putea altfel. N-aveam ce face, altfel. N-am vrut niciodată să mă fac pompier, doctor sau căpitan de cursă lungă. Nu m-am gândit nici că voi ajunge să scriu cărți, și scrisul a venit dintr-o dată, ca o revărsare în afară a ceea ce s-a strîns pînă dincolo de mine în anii de pilotaj. A fost șansa unor conjuncturi favorabile că am reușit să scriu și să public ceea ce am scris. Am învățat o grămadă de lucruri, despre mine și despre cei din jur, după ce mi-au apărut primele cărți. Am aflat lucruri care pot părea paradoxale, dar de fapt sînt foarte simple și directe, depinde din ce unghi le privim. Foarte rar am avut parte de reacția scontată la cărțile mele, din partea unor oameni pe care credeam că îi cunosc bine. Nu e chestia că te superi pe cineva din cauza asta, ci lucrul în sine — ce resorturi neștiute trezește o carte; iar de supărat, nu mă pot supăra decît pe mine, că nu mi-am cunoscut suficient aproapele. Nu te minii pe arici că înțepă. Am mai aflat că marea bucurie nu e să îți vezi cartea apărută în librărie, ci să n-o vezi. Să știi că a ieșit într-un tiraj rezonabil și cu toate astea să n-o vezi în librărie — ciudată bucurie. Ciudată și tristă, pentru că punctul final pus unei cărți înseamnă punct pentru o perioadă lungă în care ai gândit, ai trăit, te-ai confundat cu ce era în cartea aceea. Cînd scriam, gîndeam **Culoarea cerului** m-am mutat în casa

noastră, mergeam pe stradă, era vorba de prietenii pe care îi chemam la „inaugurare”, spuneam, o să vină lurii, Inuța, Dan, Olga cu Bețe al ei. Îi chem pe Salvani, pe soră-mea cu Ștefan, și pe cea-laltă soră. O să fie grozav. A fost, dar Salvanii n-au venit, pentru că Salvanii erau numai în capul meu, și în **Culoarea cerului**. De fapt au fost și Salvanii, pentru că în fiecare din cei care au dansat și au rîs în casa noastră, în fiecare era ceva din Salvani-Radu și pantera neagră Irene, soția lui. Sau invers, Salvanii erau alcătuiți din bucățile albe, negre, ale prietenilor mei — n-are importanță. Important e că îi gîndeam așa, încît m-am trezit că îi chem la ceai în casa noastră. De fapt cred că toți scriitorii pătesc așa. Și de asta se spune despre scriitori că sînt distrați, dar ei nu sînt distrați, trăiesc doar un pic în lumea aceea a lor și asta îi face să uite puțin de lumea astalaltă. În lumea lor sînt chiar niște tipi foarte lucizi, și căroră le reușește de minune tot ce nu pot face aici. De aceea sînt fericiți, sau cumplit de nefericiți — depinde din ce unghi se privesc lucrurile. De către cine, și cu ce ochi, depinde de foarte multe lucruri. E grozav să fii inteligent, dar uneori asta e o mare povară. Un copil care se naște poate fi o mare bucurie, sau un necaz la fel de mare. E greu să mai zbor după ce au căzut avioane. Nae Popovici nu mai e, Costică Fabian nu mai e, Lica Hoțoiu nu mai e, Bondi Moghioroș, Orza Adrian s-au

dus și ei — cu toate astea urcăm în avioane și zburăm mai departe. Cu tot ce a fost la început, și cu tot ce se adaugă pe drum superb și execrabil. Pe urmă pun toate astea pe hîrtie, și oameni cunoscuți sau necunoscuți aviatori sau neaviatori, citesc cartea, și spun: ce mizerie. Sau spun: ce carte formidabilă. E foarte greu să îi mulțumesc pe toți, și pentru că de fapt niciodată n-o să îi pot mulțumi pe toți, cel mai bun lucru e să rămîn eu însumi. Pentru că altfel toată povestea n-ar avea nici un rost — nici scrisul, nici zborul. Nici zborul, nici scrisul — în ordinea lor firească. Și atunci aud: Doru D, ce tip infect. Și pe urmă aud: Doru D, ce tip grozav. Nici nu știi ce să mai crezi. Atunci mă întorc la aviatori și la avioane, pentru că pe aerodrom lucrurile sînt foarte clare: da sau nu, alb sau negru — și avionul e scula minunată care ne învață să ne cunoaștem, care ne învață să îi înțelegem pe cei din jur, și să ridicăm din umeri atunci cînd totuși sînt lucruri greu de înțeles, și să lăsăm fiecare cu dreptatea lui, pentru că asta tot de la avion am învățat-o, sînt situații cînd fiecare are dreptatea lui, la fel de valabilă, pe rînd și deodată, cu dreptățile celorlalți — Unde am ajunge dacă ne-am face toți aviatori, pentru că fiecare sîntem puțin aviatori, dacă ne-am face și scriitori cu toții, pentru că fiecare sîntem și scriitori?

...Totuși, e greu să-ți păstrezi sufletul.

MOMENTE VOICULESCIENE

Din cele relatate mai jos, nici pe departe nu intenționez să se creadă că am fost, cit de cit, vreun apropiat al marelui scriitor V. Voiculescu. Dar întimplarea a făcut nu numai să-mi încrucieșez pașii cu al lui, ci să-mi și vorbească de cîteva ori. Socol și acum, după mulți ani rămași în urmă, că aceste întîlniri au avut darul să-mi dezvăluie cîte ceva din filnă launtrică a omului și artistului.

Într-un număr (9) din luna iunie a anului 1941 al săptămânalului bucureștean **Viața literară** condus de I. Valerian, îmi apare un articol despre lirica lui V. Voiculescu, proaspăt încununat cu premiu! național de poezie.

La scurt timp după apariția articolului (a treia sau a patra zi), mi-a fost dat să mă întâlnesc cu poetul în incinta Radioului. Când am intrat, poetul, care pe atunci lucra la Radio, tocmai vorbea cu o persoană în holul clădirii. Am dat să trec pe lângă el, neobservat. Mă țemeam să nu-i fi plăcut articolul despre poezia sa. Dar V. Voiculescu, care mă văzuse, s-a îndreptat spre mine, mi-a întins mîna și mi-a mulțumit. Cu toate că mă cam invadase emoția, totuși nu am găsit nimic extraordinar în gestul poetului. Pe timpul îndepărtatei mele tinereti, se obișnuia ca scriitorul, oricît ar fi fost el de mare, să mulțumească recenzențului, oricît ar fi fost acesta de modest. Dar ceea ce m-a paralizat, pur și simplu, de n-am putut scoate o vorbă, a fost modul în care și-a exprimat mulțumiirile. Mă lăsa pe mine, un prea timid tinăr începător, să cred că aș fi fost prea mîrinimos cu opera lui! Modestia poetului m-a copleșit. O modestie pe care marele nostru scriitor a purtat-o pînă la moarte ca o trăsătură firească a nobleții sale spirituale.

Deși modest, V. Voiculescu era conștient de valoarea creației sale scriitoricești. În cazul lui, modestia nu era însoțitoarea unui sentiment de autoanulare a personalității. Modestia lui V. Voiculescu ținea mai mult de un deose-

bit bun simț. Care fapt nu excludea cunoașterea lucidă a propriei valori.

Nu numai din curiozitate l-am întebat, spre toamna anului 1941, dar și pentru necesități profesionale, la ce lucrează. Mi-a răspuns de îndată, cu un zîmbet fin, de blîndă maliție, dacă pot spune așa.

— Crezi că asta poate interesa pe cineva!?

După o scurtă pauză a reluat:

— Lucrez la mai multe... Lucrez cu conștiința că trebuie să mă depășesc continuu. Adevărata creație are nevoie de acest efort. Ea cere sacrificii.

Se poate constata acum, că vorbele de atunci ale lui V. Voiculescu și-au găsit împlinirea într-o operă superior realizată artistic, poetul mereu depășindu-se pe sine, cu cunoașterea precisă a propriei valori.

De încercări și sacrificii n-a fost lipsit poetul de-a lungul întregii sale vieți. Deși medic, deși

Poezia lui V. Voiculescu

În „Curentul literar” cu data de 7 Iunie a. c., d. Voita, cronicarul literar al revistei, discută logica presupunerii laureat al premiului național de poezie, d. V. Volintescu.

D. L. Voeta « un tânăr cărău li acordăm toată prețuirea noastră pentru înălțimea și valoarea înțelegerii a fenomenului literar, calități de care a dat dovadă în searta, dar semnificativa activitate critică de până acum. De aceea, nu surprinzi în articolul „Poetia lui V. Vinokolen căteva superficialități considerate, pe care nu eram obișnuiți a le afla în scrierile lui Voeta ».

Nu dăm celor *Needles* rânduiri cu înfruntări de a pătrunde în orice clasă, muștrii, cu ei. *Vaata*, unul din tinerii seriori ai acestei generații, care nu înțeleg are de spus ceva; comentăm, însă, articolul c- lui *Vaata*, rânduiși numai de dragul călătorului c, pentru clarificarea unei probleme ce ne este destul de veantă astăzi, pentru a o lăsa în sechela

— D. Văleanu: «... Ceştinimul, d-lui Văleanu desigur din leuca d-lui X. Căci, din ulei te-băles, până la urină ești roșu».

His next visit to Liverpool—this time legally present, power of his Voluntary of deathworth records and in-

ființa gândirii omului, și de aceea, gândirea nu se bucură de prețuirea cuvenită ei în cultura noastră.

Rezervele față de gândir sau ate d-lui L. Voica, nu le discutăm, de căror, nu-i cunoaștem argumentele pe care se fundează fuzura-i constatare.

Tinere, când să pomenim falsa înțelegere a poeziei voblescuene. Poesia d-lui Voiculescu nu poate să dăinuie din gândirea pentru simplul motiv că primul volum de poezii al poetului nostru apare în anul 1916, iar primul număr din gândirea în 1921, când audeașim, și faptul că, gândindu-ne astăzi la cunoștințele actuale, conștințăm totuși ortodoxismului în firea lui, care pătrunde și în "bărbații de țară" poeziei noastre din revistă, deoarece să afirmăm d-lui Voiculescu, care, secretele noastre, o înmădă din de gratie.

Volumul „Poezii” din 1916 al-din Valeriu, dintr-un nefericit pe poezia de matri și strălucit realitate: expresive din „Izvoare” și „Introspectiv”, or dă totuși semnificativă veri a: matri pe de imprecizie psihologică a: matri pe de

1942, cașimărușă de Vladimir Stancu
fără un număr din R. F. R. din luna
1938). De la Istoria sa, engleză: Paris
(1916), d. Voiculescu nepoți la dispozi-
ția proprie, pe care a lăsat-o în
câșia când va dispărea pe Dunărea
Căminului, înălțându-se în ceruri.

TRAIAN STOICA

scriitor de prima mărime, V. Voiculescu a dus o existență departe de orice îmbelșugare. Când se va scrie biografia reală a poetului, se va vedea cu câte greutate, poate pentru alții insurmontabile, a avut de luptat el.

Cu aproape două luni înaintea săvârșirii sale din viață, survenită la 26 aprilie 1963, am fost cu Vlaicu Bârna acasă la V. Voiculescu, pe strada Dr. Staicovici nr. 34.

O cameră mobilată cum nu se poate mai sumar. Un pat, o masă la capul lui, 2—3 scaune, lângă un perete un bufet.

Poetul locuia cu două surori ale lui, una în vîrstă de 88 de ani, cealaltă de 90. Ne-a introdus în cameră una din ele.

Poetul se afla în pat. Nu întins, ci înclăcit, pe partea stîngă, din cauza deformării și rei spinării, căreia cinci vertebre îi erau atinse de tuberculoză. Nu ne-a văzut cînd am intrat. Somnola. Cum avea dureri atroce, i se administra masiv clordelazin. Morfina nu o putea suporta.

Vlaicu Bârna și cu mine am luat loc pe două scaune, lângă pat. După vreo zece minute, po-

etul deschide ochii. Fără a se clinti din poziția chinuită în care sta, și-a îndreptat privirea spre noi. Ne-a recunoscut. Lumina ochilor nu i se alterase din cauza bolii. Slăbit, chipul parcă îi era sculptat în ceară.

— A, voi sînteți...

După care pică iar în somnolență. Mai trece circa un sfert de oră. Poetul își revine. Vlaicu Bârna îi adresează cîteva cuvinte.

— Domule doctor, mai spune el, uite aveți pe masă doctoriile... Dumneavoastră însă nu vreți să le luați.

— Da... nu le iau... nu-mi trebuie... nu-mi ajută.

Îl cuprinsese iar starea de somnolență. De astă dată doar numai 3—4 minute. Se trezi. Ne privi parcă mai viu. Ca o continuare a celor cîteva cuvinte spuse mai înainte, rosti:

— Am să trec eu și examenul ăsta.

După nici două luni l-a trecut.

A fost ultimul „examen” din viața atît de dramatic încercată a lui V. Voiculescu, după care și-a ocupat peren locul în istoria literaturii noastre.

DIN LIRICA IUGOSLAVĂ

MILAN UZELAC (R.S.F. Jugoslavia)

Erinnerungen

*Ne întâlneam în fiecare zi la 8,46
în fața casei pe care Kastel Habermann o lăsase moștenire studenților
împreună cu trei pian; povesteam
despre ceața ce plutea deasupra orașului, despre întîlnirile
întîmplătoare, despre faptul dacă există cu adevărat întîmplare
și despre deosebirea dintre vinurile din Spania, Germania și cele din Vîrșeț*

*Avea niște ochi negri și palme mici.
Era mîndră de cămașa mea roșie și în timp ce mi-o decheia
îmi șoptea că acest lucru, la ea, la Barcelona nu-l face
chiar în fiecare zi a anului.*

*După cursuri vizitam casa în care s-a născut Beethoven
unde ne plăcea să ascultăm scîrîitul scărilor lustruite
uitîndu-ne unul la altul cu subînțeles,
gîndindu-ne că ultima amintire despre muzică
rămasă în urechea maestrului
era ecoul pantofului unei tîrfe din mahala
care se lovea ritmic de marmora scărilor.*

*Iar cînd adormea, mă așezam la masă
și căutînd în dicționare, încercam să ticluiesc
tot ceea ce ar trebui să-i spun cînd se va trezi. Timpul trecea și eu nu înțelegeam
că pentru ceea ce trebuie spus încă nu există cuvinte.*

În românește de VERONICA LĂZĂREANU

DIN „ELEGIILE SĂPTĂMÎNII“

3 octombrie 1976

A treia toamnă la Bulbucata.

Satul miroase a țuică și vin. S-a deschis sezonul nunților. Azi s-a căsătorit Didona. Am urmărit în fugă alaiul pornit spre biserică. Un brad, panglici, o oglindă. În plină zi două domnișoare purtau rochii lungi, de seară. Cîteva umbrele, bei, borsetă, multe fișuri. Orașenii au sosit la nuntă cu „mașina mică“, aceștia au stat în atenția tuturor.

Scurtă plimbare prin pădurea care începe, discret, să se despoaie.

5 oct.

Vremea s-a îmbunătățit. Moment prielnic pentru adunatul lucernei destinată iepurilor. Ceea ce și fac împreună cu C., a cărui bicicletă se dovedește extrem de utilă la căratul sacilor. Grosul lucernei, rămîne pe seama căruței.

6 oct.

Curățenie generală la iepuri. Unele cotețe au cusururi, le lipsesc grătarele. Mă așteaptă investiții serioase, gata cu anticariatele. Termin și mă mut în grădină apucîndu-mă de ordinea necesară apropiatelor semănături de toamnă. Seara, ca divertisment, vopesc un scaun de bucătărie.

Sunt invitat la o petrecere cu molan, parcă nu m-aș duce, am chef de scris.

7 oct.

Dimineată frumoasă. Ceață. Încep tăiatul cocenilor de porumb (în Banat li se spune „tulei“). Îndepărtez deodată, perdeaua vegetală, care despărțea curtea de fundul grădinii, de malul Neajlovului, de pădure. Foarte înalt, porumbul îmi fura panorama a cărei absență îl enerva pe Modest. Mai târziu pun morcovii în lada cu nisip.

Între gard și dudul din vecini: o lună perfect rotundă, galben-portocalie, pe un cer de indigo. Realism magic sau tablou de pictor naiv.

Executarea unei condamnări la moarte, denumită de Camus „asasinat administrativ“.

8 oct.

Cină la C. Friptură de gîscă, varză călită, salată de sfeclă, clătite cu nuci. Aperitiv: țuică de prune, caisată și cornată. Discuții despre femei și exploatarea spațiului cosmic. Apoi jucăm table. Ca de obicei, cîștigă directorul fermei.

13 oct.

Seară idilică. Praf, giște pe Neajlov, voci venind dinspre cîmp, depărtate și totuși foarte apropiate, sătenii adunați la bufet. Eu, cu rachiul făcut de mine, singur la masa de sub nuc.

Cît de puține îți ajung pentru dreapta bucurie a inimii!

23 oct.

Anul trecut mi-am completat modesta bibliotecă de aici

cu versurile lui Nichifor Crainic. Nicidecum dintr-o pasiune pentru poezia sa, doar cu intenția de a-l confrunța „acasă“... Și cu gîndul că astfel mă ajută la o mai intimă apropiere de locurile în care mi-am sădit o rădăcină. Zic că momentul a sosit și încerc o lectură. Din fiecare vers se ridică aripa grea a platitudinii. Mai are rost să revin?

24 oct.

Aud chiote ascuțite și dau buzna din casă. Un alai de nuntă. Mireasa întoarce capul și îmi dă bună-ziua!

Contabilul-șef al fermei se trage din neamul lui Iorga și a studiat înainte de război literale și filozofia. Este poliglot; în prezent studiază limbile arabe... Urmărește asiduu „fenomenul literar actual“. Mă știe și pe mine, ca „poet sensibil“. Recent mi-a descoperit numele într-o scrisoare a lui M.R.P., publicată de Rău în facsimil. Ciudatul erudit aruncat de soartă în Bulbucata are în jur de șaizeci de ani și e teribil de sfios. Chipul său mi-l amintește pe poetul George (nu Geo!) Dumitrescu, unul dintre asistenții lui Ianu.

26 oct.

„Omului bătrîn îi trebuie țuică la fel cum calului îi trebuie porumb“. (Auzită pe stradă pe cînd veneam de la Mitu Coburii)

2 noiembrie

Una dintre învățătoare întoarce capul spre mine pri-

vindu-mă lung, lung și gales.
„Zi de zi măresc lista lucrurilor despre care nu mai vorbesc. Cel mai filozof este cel cu lista cea mai lungă”.
(Chamfort).

4 noiembrie

Iată cel doi săteni din Bulbucata „morți pentru țară în rebelul de independență din 1877”: Badea Păun și Tuță Radu. Un monument masiv le glorifică numele. În timpul războiului din 1915—1918 numărul localnicilor pierduți pe front este infinit mai mare; și numele acestora este săpat pios în piatră. Ambele monumente au grilaj și se bucură de-o îngrijire onestă. Al treilea monument, cu pomelnicul celor morți în ultimul război lipsește.

5 noiembrie

Îl rog pe C. să-mi planteze un pui de nuc. Evit să fac eu însumi treaba asta de teama mamei, înrăită într-ale superstiției. Cică mori dacă ți-l sădești singur, cu alte cuvinte „cînd nucul se face cît gîtul”. Cunosoc de mult avertismen-tul.

6 noiembrie

Incursiuni în cimitirul întins pînă sub coasta „dealului”. În preajma bisericii sunt plasate cîteva cavouri construite recent. Aparțin celor cu dare de mină și exprimă un desăvîrșit prost-gust. În rest, multe morminte neîngrijite, zac sub buruieni și flori de toamnă sălbătice. Pretutindeni scurmă găini. Ceva de neconceput în șesul bănațean. Panorama e însă frumoasă. Îmi propun să revin pentru transcrierea unor epitafe pe care le găsesc adorabile.

7 noiembrie

Vînt și frig. Florile se pleacă într-o resemnare duioasă. Posomorîtă cum e, aici ziua are o inimă pe care o poți vedea lesne: virilă și fermecător de autentică.

Alexandru al VI-lea poruncea periodic organizarea unor focuri de cîlți „ca să-și aducă aminte-că gloria lumii este trecătoare ca fumul”.

20 noiembrie

Trec pe la coana Firica. Aflu vești. „Ați auzit? Ion, ăla cu calu, muri numaidecît. N-a fost bătrîn, la Ghimpați l-au desfăcut. Cică avea ulcer perforat și ciroză. Decedatul locuia pe strada noastră, la depărtare de trei case.

24 noiembrie

Cina mea de azi: o cutiuță cu sardele, șase smochine și un pumn de nuci. Mai tîrziu, ceai de mentă.

Din lecturile serii: Seferis: „Mîinile tale aveau culoare de măr ce cade”... La Cehov (dacă îmi aduc bine aminte): „Mîinile îi miroseau a mere”. Și, acum, din Hölderlin: „Și de ce să fii poet într-un timp netrebnic?”

25 noiembrie

Mă trezesc dis-de-dimineață și rămîn în pat cu ochii deschiși. În răstimp, gol de gînduri, ascult fișiiul șoarecilor din pod și troznetul cren-gilor înghețate. Așa, pînă la ivirea luminii celei frumoase.

30 noiembrie

Stîncuțele pîndesc în nuc, se rotesc deasupra casei și deodată saltă coborînd în sălașele lor confortabile, ce nu sunt altele decît hornurile alimentarei. Ori de cîte ori le vîd, și le vîd zilnic, îmi amintesc o scenă care mă indis-pune cumplit. La începuturi, cînd îmi amenajam casa spre a-i da un rost, zidarii locului demontaseră o sobă inutilă, desfăcîndu-i în același timp și coșul. Cu acest prilej dădu-seră peste o pereche de pui de stîncuță, mărișori, pe care intenționau să-i ucidă, pe dată. M-am opus categoric și i-am depus eu însumi în curtea alăturată, în iarbă. Altă soluție nu aveam. Zeci și zeci de stîncuțe zburătăceau în jurul lor neputincioase.

Într-un moment de neatenție, doi dintre zidari, afumați și crînceni la vedere, ridicaseră din iarbă puii începînd să și-i paseze cu piciorul, jucînd cîcă fotbal. Sub privirile mele consternate.

10 dec.

Cerul e negru, pădurea e neagră, cîmpul e negru — ceva între Bacovia și Trakl. Și umezeală pătrunzătoare. Mă plimb de-a lungul Neajlovului, urmărind în posomorea aplele nămolose, grele de otrava acestui anotimp imbecil.

La alimentara s-au adus portocale!

19 dec.

Trei căprioare se opresc în fața mea, la o depărtare de numai douăzeci, treizeci de metri. Stăm nemîșcați și ne cercetăm reciproc. Calme, întră în desîș continuîndu-și umbletul prin lumea lor. Trei caligrafii mișcătoare și tot atîtea duhuri silvane.

8 ian. 1977

I-am dat primarului un exemplar din „lepuri și anotimpuri”, proaspăt apărut. Tare mi-ar place să știu ce gîndește despre mine...

„Aspră coroană pentru-ai muncii prinți:/ Se-ntoarce pînea-n sat pe biciclete”. (Adr. P.).

14 ian.

Lîngă alimentară, cu securile sprijinite de gard, un grup de munteni, dintre cei veniți aici să taie lemne pentru localnicii mai comози. Mîنینcă în picioare și beau rom dintr-o sticlă pe jumătate. Remarc o femeie voinică, dirză în priviri, încă frumoașă, prin toate în contrast cu surorile ei ilfovene. Pare coborîtă din baladă și îmi place.

„...nu există salvare decît în singurătate”. (André Maurois)

„Singurătate, numai tu nu m-ai jignit”. (Barrès).

20 ian.

Lîngă bufet, în întineric și pe un ger cumplit, o căruță

cu saci. Deasupra încărcăturii, o bătrînică înfîofolită în postăvării grele. Mă apropiu de ea.

— Te-a lăsat singură, maică...

— Singură. Venim de la moară, el a intrat să se încălzească.

— Și dumneata?!

— Păi dacă n-am bani...

M-aș fi dus și eu...

— Și cit are de gînd să te lase în frigul ăsta?

— Știu eu?...

3 febr.

Început de ninsoare. Zi mohorîtă, cu multe ciori și cu foarte mulți bețivi.

Nemaipomenită această carte de vise, dăruită de V. Cîteva dintre „tălmăcirile” cele mai savuroase:

„Duducă, fecioară virgină iubire, este supărare”.

„Glajă vișînd că tai, un nas roș vei avea”.

„Glont înseamnă societate plăcută”.

„Căcatul oamenilor înseamnă nefericire”.

„Cai, călărie este desfîinare”.

„Catalitic, vicșorca, merge, este trai ostenicios sau cu necaz”.

„Cocobeică, bucă, bufniță, puhna vedere este pricină, păgubire”.

„Cucuici, de gene la păsări, zmeu purtare este onoare”.

„Cugla glont de plumb de vînt, este dușmănie”.

„Curvă este nenorocire la loterie”.

„Nave, corabie, înseamnă bătaie încăerare și smulsoare de păr”.

„Se ține ceva în aer, arată o nefericire”.

„Sburare în aer, vînt, este nenorocire”.

„Sferă, bombă de plumb înseamnă știre, veste bună”.

23 febr.

Bubulina are nouă pui!

Reapar muștele și gîrgărițele, seara broaștele ies din cotloane — ce-or fi însemnînd toate astea?

26 febr.

Îl întreb pe pomiculorul fermei dacă nu știe cumva de unde se pot procura brazi. Îmi spune să iau legătura cu pădurarul Mituș a lu' Bășină.

În stația lrtel, la ora pustie a prînzului: O femeie grasă purtînd sub braț o vioară, o bicicletă părăsită de ghidonul căreia atîrnă două sacose cu mai multe piini, un moșneag cu opinci tradiționale, cîteva curci și un cîine pribeag amușinînd hîrtille bufetului, aduse de vînt.

DACĂ N-AR FI, NU S-AR POVESTI

„Fără să mă laud, dar setterul-ul meu este uneori mai inteligent decît un om” i se lăuda la o vinătoare lui Sadoveanu. un novice.

„N-am nici un dubiu” catadicsi într-un tirziu monumental scriitor agasat de vorbăria lui. „Am văzut că de cite ori pui arma la ochi, cîinele se ascunde cu dispărare după cite un tufiș”

Se spunea despre Ibsen că ar fi afirmat cu un umor ce nu-l caracteriza despre piesa sa „Constructorul Solness” că „...această operă nu este înțeleasă decît de mine și de Dumnezeu”. După punerea ei în scenă, cînd piesa a avut de suferit și intervențiile unui regizor foarte modernist în ceea ce privește viziunea, se pare că Ibsen și-a modificat opinia inițială, spunînd: „Acum, probabil, n-o mai înțelege decît bunul Dumnezeu”

CUM S-A NĂSCUT „RECONSTITUIREA“

Ideea „RECONSTITUIRII” a pornit de la un fapt real, deși între consumarea acestuia și scriitura propriu-zisă a nuvelei s-au scurs cîteva buni ani...

În vara anului 1962, pe cînd eram instructor metodist la Casa de cultură din Caransebeș un eveniment oarecum neplăcut a tulburat liniștea (de atunci!) a urbei: un grup de tineri muncitori de la Fabrica de mobilă „Balta Sărată” (așa e cunoscută mai bine întreprinderea din orașul meu natal), proaspăt absolvenți ai liceului seral, au tras un chef de pomină pe tereasa grădinii de vară „Pescăruș” din imediata vecinătate a vechiului ștrand de pe râul Timiș și de lângă halta de cale ferată Teiuș. Erau, repet, toți foarte tineri, erau mai ales bucuroși că isprăviseră liceul, aveau viitorul în față cum se spune îndeobște; ei bine, s-au îmbătat! Cîteva dintre ei — erau un grup de nouă sau zece, nu mai rețin exact, s-au luat la bătaie, în cursul incidentului au dărimat și o gheretă ridicată în scopul de vânzare de mititei, au spart cîteva pahare și două sifoane. Militia a intervenit prompt, ducîndu-i la sediu pentru a-i răcori...

La inițiativa (umană, la urma urmei) a autorităților locale, mai exact a întreprinderii și conducerii liceului, s-a organizat — drept pedeapsă, în loc de a fi altfel penalizați — o „reconstituire” a întîmplării, reconstituire ce s-a realizat în plină zi, și care s-a filmat de membrii cineclubului din localitate: unul dintre operatorii improvizați a fost și subsemnatul... Nu voi uita toată viața mea chipurile răvășite de oboseală, teamă, rușine — mai ales, rușine grea, cumplită — a tinerilor aceia, puși să repete, în fața unui noian de fete frumoase în costume de baie și care făcuseră cerc în jurul „platoului de filmare”, toate isprăviile din ajun!... A fost ceva cumplit, aveam senzația că băieții au fost obligați să iasă în public în pielea goală, cîteva plîngeau, în sfîrșit: la un moment dat nu am mai putut minui aparatul și am plecat. Cred că ideea nuvelei s-a născut în acea clipă. Peste un an, intram student la I.A.T.C. „I.L. Caragiale”. Iar peste încă un an îmi apărea primul volum de proză, un volum de schițe. Devenisem, cu alte cuvinte, scriitor...

În vara anului 1967, în vacanță fiind și la Caransebeș, m-am hotărît să scriu întreaga poveste. Abia îmi cumpărasem prima mea mașină de scris, băteam ca toți dracii, dar mă tenta puternic. Am scris nuvela în exact o lună de zile, acasă la mătușa mea Tante Ghizi, cu storiile trase — era și foarte cald — la lumina unui bec spînzurat în tavan, gîfîind, cu o stacană de cafea alături și uneori cu o sticlă de un sfert de rachiu. Cam după primul sfert din text — scriam nu foarte greu, dar foarte atent și căutînd să-mi cenzurez sentimentele, scriam ca într-un soi de transă, da, acesta este cuvîntul — textul a început să curgă de la sine. Îmi alesesem doi eroi — știam că unul va trebui să moară — a apărut fata, plutonierul, celelalte personaje, toate extrem de dragi mie și fiecare dintre ele încurcate într-o conjunctură dramatică pe care eu o priveam detașat, ca la microscop. În fiecare zi, după prînz, tata venea și citea filele scrise definitiv; rețin că a fost copleșit aflînd deznodămîntul... Și cam asta a fost totul, este foarte greu să „reconstitui” eu acum ceea ce se petrecea cu mine și cu povestea mea. Știu însă că, scriind ultimele rînduri, plîngeam în hohote... mda!

În același an „Reconstituirea” a apărut în LUCEAFĂRUL condus de Eugen Barbu, în trei numere consecutive. Iar în anul următor a apărut volumul după care Lucian Pintilie avea să facă filmul... Prin 1982, aflat în drum prin Caransebeș, am fost oprit pe stradă de un tînr înalt, blond, nu-i mai rețin numele, care a ținut să-mi mulțumească pentru cartea respectivă: am aflat apoi că fusese unul dintre cei zece absolvenți de atunci, acum era însurat, avea și doi copii, viața mergea înainte... A fost cea mai frumoasă recompensă pe care mi-a putut-o oferi cineva. Asta e tot.

PAGINI DE JURNAL

28 mai 1983

Există convingerea că trecutul fiecăruia este o realitate fixă, **dată** și care nu depinde de noi; în ceva deja petrecut, se pare că nimic nu poate fi schimbat. Construcția, proiectele, schimbările spectaculoase, surprizele ar fi apanajul exclusiv al viitorului; pe acesta nu-l știm, acesta doar depinde, într-o oarecare măsură, de noi, iar asupra trecutului nu avem nici o putere. Nu e chiar așa, iar uneori nu e deloc așa. Într-un anume sens, trecutul este imprevizibil, necunoscut chiar, se construiește el însuși. Există desigur un strat de amintiri rămase în noi, fie sub forma generală a unei impresii, fie sub forma concretă a unor senzații și întâmplări de neuitat. Dar acestea alcătuiesc structura elementară a trecutului, imaginea lui superficială, oarecum asemănătoare, dacă ne gândim bine, cu imaginea care o avem și despre viitor. Cam știm, mai ales de la o vîrstă încolo, ce ne poate aștepta, deși răsturnările nu sînt excluse, altfel spus, din bun simț, acceptăm că nu pot fi excluse. Dar trecutul adînc, autentic, nu numai că este descoperit datorită fie migalei, fie unor asociații surprinzătoare din clipele privilegiate ale gândirii, ale cunoașterii (de sine), dar se, chiar, construiește. Din elemente preexistente desigur (dintre care unele cunoscute, iar altele încă nu), la fel cum o casă se ridică folosind cărămizi, ciment, lemn, tablă,

ce existau toate, independente, așteptînd acțiunea noastră integratoare, proiectul. Le putem folosi, așa sau altfel; faptul că ele **există**, bucată cu bucată, gata făcute, indestructibile, încă nu înseamnă mare lucru. Las-că de unele habar n-avem; aflăm de la un vecin că s-ar găsi, ar fi bune sau mai bune, umblăm după ele, adesea, cînd sînt greu de procurat, renunțăm, le înlocuim cu altele, la îndemînă; dacă n-avem încă tocuri pentru uși, lăsăm locul convenit, o să facem rost, cînd s-o nimeri, fără ele nu se poate.

Deși comparația suferă pe ici-pe colo, nu cu totul altfel e procedeul prin care se ridică pereții trecutului atunci cînd îndreptăm în această direcție preocupările și încordarea noastră. El se construiește, e un „*va fi*”, ce depinde mai puțin decît clădirea proiectată — ea însăși un element al viitorului — de intențiile cu care pornim la drum. Dacă ne propunem să fim buni și onești meseriași ai acestui edificiu, dacă ținem cu tot sufletul „*să iasă bine*”, să-și asigure echilibrul și silueta fără de care n-o să reziste, multe surprize și satisfacții ne oferă lucrarea întreprinsă.

Iată, mă gîndesc la toate acestea pentru că mi se întîmplă să meditez acum la chestiuni care nu m-au preocupat nicînd. Mi se întîmplă... e și nu e adevărat. Dacă prin efect al hazardului se înțelege că nu mi-am propus în mod deliberat, n-am

decis cu premeditare să răspund — în fine — unei întrebări ce mă roade de mult, ba încă: n-am fost măcar provocat de un interviu sau interogatoriu, nu m-a solicitat o trebuință interioară, o grijă, o neliniște cît de puțin conturată, dacă așadar extind cît mă duce mintea întinsul de necuprins al domeniului pe care-l străjuiește placarda cu inscripția „fortuit”, atunci pot (scrie) spune cu mîna pe inimă: da, cu totul întîmplător. Ținînd seama însă de faptul că această chestiune a fost stîrnită de o asociație de lectură, de întîlnirea, îndelung și ardent dorită, cu un mare roman al secolului, de voința intensă și neînduplecată de a mă confrunta cu un scriitor care, după felurite semne și semnale, n-avea cum să nu mă zguduie și să nu-mi remodeleze destinul, ei bine, nu mai am cum spune că întrebarea a apărut prin simpla voie a întîmplării.

În miezul unui text în care efortul disperat de a gîndi pînă la capătul capătului, pînă la anularea celor mai convingătoare și autorizate pre-judecăți, este înveșmîntat în fraze atît de cizelate, de alunecătoare, încît ai zice că au țîșnit din izvoarele frumoașelor expresii de origine divină, un text dintre cele mai adînci și mai strălucite, pe care le-a izbutit vreodată dorința noastră de a înțelege iubirea, dintre un bărbat și o femeie, privită ca rost sacru al trecerii omului prin lume, autorul începe dintr-o dată să se joace cu amintirea clipelor

în care și-a dorit să se fi nascut, ei bine, fetiță, ba și cu momentele în care și-a asumat, la vîrsta nedezmeticirii, rolul de surioară a surioarei inconștiente de care avea, peste un sfert de veac, să se îndrăgostească, în care avea să descopere, deznădăduit, femeia vieții lui. Se joacă și se tot joacă și nu poți rezista tentației de a te prinde în jocul aparent nevinovat pe care stăruie, cu mijloace savante, mai curînd să ți-l interzică decît să ți-l propună.

Răspunsul, în cazul lectorului care eram, din motive care poate s-au înțeles ori se vor înțelege de-acum încolo, s-a născut inflexibil, aproape înainte de a desluși prea bine întrebarea: nu, asemenea dorință nu numai că n-am avut-o niciodată, fie și în glumă, în forma cea mai neangajată, dar ea nu se putea ivi, era exclusă, în condițiile particulare ale unei copilării și adolescențe ce se înversunau împotriva acestei înclinații ca împotriva celui mai aprig dintre dușmani. Poate alții, poate chiar cei mai mulți, oricare dintre bărbai la urma urmei, eu însă... Nu, pentru că, din păcate...

Trecusem deja peste paginile acelea, intrigat, nemulțumit, dar, de la un moment încolo, destins și chiar amuzat de năstrușnica memorie imaginativă a unui gînditor atît de profund ce nu ezită să se copilărească, construind, din această materie greu de stăpînit și de prelucrat, un temple fără egal al obiectivității ironice, cu totul alte confesiuni și meditații mi se înălțau înaintea ochilor, copleșind tot

orizontul, cînd joaca aceea care n-avea și nu putea să aibă nici o legătură cu propria-mi existență (cum spuneau romanii: din însăși clipa cînd fusesem conceput) a prins să se strecoare iar în teritoriile conștiinței. Sub forma regretului, a părerii de rău că, uite, zeița obtuză care mi-a fost mamă, de unde i s-o fi tras ambiția?, mi-a furat o experiență care... într-un fel... Și iată-mă deodată, îngrozit, deși condițiile surzînd recuperatoare s-ar fi convenit să mă încînte, descoperind că nu e chiar așa cum aș fi jurat categoric, în fața oricărei instanțe, că se desfășuraseră lucrurile. Doamne, ce disperat trebuie să fi fost, ce prag al neputinței lăuntrice se cheamă că voi fi atîns! Și cu ce, iarăși, dezlănțuită grabă, am purces la acoperirea cu pămînt a gropii sufletești, la acoperirea oricăror urme, superficial-sîngerînde, ale unei infracțiuni abominabile, pe care mintea refuza să o accepte de parcă nu ea ci trupul nevolnic și iresponsabil o comisesse. Mă comportasem față de acele dorinți ca și față de cea mai cumplită renegare a unor credințe nestrămutate; aș fi acceptat, înțelegeam brusc, dorința de a mă integra regnului vegetal, de a deveni, în mă-sa, o păpădie, dar să aspir a ajunge ceea ce întreaga mea ființă se încrîncenase să nu accepte a fi de-a pururi... Acum, cu mintea răscoaptă, bine înțeles nu mai eram furibund, spaima provenea nu din infracțiune, ci din tănuirea ei în fața propriului subconștient. În rest, se întindea uimirea: așa, vasăzică. O

alungasem, biciuind-o, iar ea, sârmana, umilită, în zdrențe, nu mă părăsise, venea, astfel terfelită să mă împline, așteptîndu-și ceasul reînvierii, credincioasă ca un animal rănit fără milă, deconcertant de devotată. Incomode raporturi, chiar dacă nu mai erau apăsătoare. N-aveam desigur curajul să o privesc în ochi, recunoșteam însă că viețuise și, cu paloare cadaverică, viețuia încă, asemeni unei făpturi îngropate înainte de a-și da ultima suflare.

Explozia puberală — preadolescența, cum o numesc acum specialiștii — a fost de vină, dacă se poate vorbi despre vinovăție în cazul acelei zguduiri despre care, îndeobște, înclini să nu-ți amintești.

S-a declanșat atît de brusc și de violent, fără nici o presimțire sau pregătire, în plină copilărie fericită, nepăsătoare, totală, dirză, insensibilă și neînfricată, asemeni unei bombe cu multiple focoașe ce ar cădea din senin, în timp de pace, în curtea unei școli doidora de copii aflați în recreația mare, iar efectul a fost atît de copleșitor și de traumatizant, panica atît de profundă și de generală, încît n-ar fi o exagerare să socotesc că ființa celui lovit a fost nu doar tulburată, restructurată, radical modificată, ci, mai aproape de adevăr, distrusă, oricum înlocuită cu o alta, în care cea dinainte aproape că nu se mai regăsea decît, poate, în ce privește învelișul. La o asemenea ființă, de o dunitate scandalosă și de o inocență aberantă, năpastă mai mare cu greu se poate închipui.

Dezvoltarea intelectuală și inflexibilitatea voinței atinse-
seră demult, cam în jurul vâr-
stei de nouă ani, nivelul ma-
tunității, acel prag al conștiin-
ței de sine dincolo de care,
până la senilitate, modificări
importante nu se mai produc;
acționam și gîndeam, îmi gîn-
deam totodată condiția, sim-
team conturul individualității
precum și aptitudinea relației
cu ceilalți, la fel ca și azi,
poate doar cu un plus,
atunci, de fermitate și intran-
sigență, cu o știință și o ene-
rgie a convingerilor în care
progrese n-aveau să se mai
înregistreze. Îmi amintesc
chiar și împrejurarea cînd am
luat act, cu deplină răspun-
dere, de încheierea procesu-
lui de formație a insului in-
confundabil care devenisem
și care e mai mult constrîns
decît dornic să impună celor
din jur imaginea unei realități
de care, vor, nu vor, trebuie
să țină seama, s-o accepte și
s-o respecte. După ce exersa-
sem, îndelung, modalitățile
acestei acțiuni față de cama-
razii mei de joacă, a venit rin-
dul — pentru asta eram pre-

gătit — să mă confrunt cu
mama, pe care n-o socoteam
— se înțelege, chiar atîta
minte și, mai ales, suflet, n-a-
veam — drept făptura care-mi
dăduse viață și mă crescuse,
ci ca expresia Autorității, a
unei autorități oarbe desigur,
un fel de chintesență a forțe-
lor exterioare care continuau,
din inerție, din inconștiență,
să nu recunoască ceea ce
sînt, să-mi conteste, implicit
sau explicit, drepturile, dar și
îndatoririle pe care înțele-
geam, de bună voie, să mi le
asum.

Eram, așadar, ca ins social,
„în toată firea”. Psihicul con-
tinua să rămînă în urmă,
neînchegat, rudimentar. Exte-
riorul „dur” al firii se întindea
și înlăuntrul ființei; dezacordul
acela, care se află la teme-
liile sensibilității omului
autentic, nu exista. Și, deo-
dată, imperiul deplinei seni-
nătăți, prea deplină ca să nu
bată la ochi, s-a zguduit.
Efectul seismului a fost, se
înțelege, înfricoșarea fără
margini, deznădejdea totală.

Îngrozit, am început să priv-
esc altfel în jur; în locul unui

firesc dezacord, pîndea
dezechilibrul; în jurul ființei
mele, brusc cuprinsă de dez-
gustul de sine, am descope-
rit, ce ușor îmi vine astăzi s-o
spun, niște făpturi, în linii
mari asemănătoare, ce pă-
reau însă curate, suave, dar
mai cu seamă împăcate cu
propria lor fragilitate. Se
poate și așa! N-aveam vreme
și liniște pentru a face alte
distincții; ceea ce ghiceam și
completam cu imaginația n-a-
vea cum să nu-mi stîrnească
invidia; ce bine ar fi să eva-
dez din mine, să mă transfer
în „așa ceva”, să scap din iad
și să ajung și eu acolo, la doi
pași, printre îngerii! Acolo,
în vecini, iluzia era că așa fi pu-
tut, cu mult mai bine, trăi! Cît
o fi durat această dorință! Probabil
cam cît e nevoie, în vis, să te faci
frate cu dracul ca să treci puntea.
Oricum, căci de-aici am pornit, așa
fi putut, pînă ieri, să jur că
n-am cunoscut această aspira-
ție; cite altele zac, continuă
să zacă, în beznă; nu-mi
asum răspunderea să susțin
să și-o asume alții, că așa se
și cuvine.

AFORISME PENTRU CLARINET ȘI PIAN

- Iubirea e ca o convorbire telefonică. Dacă la capătul firului ți se răspunde „greșeală”, tre-
buie să închizi.
- Minte și oglinda dacă e de calitate proastă.
- Smulge buruienile și după aceea fă-le statis-
tica.
- Cine scrie anonime nu prea vrea să-ți facă
bine.
- Unde nu mai cîntă inima, fluieră vîntul.
- Pe ușa acestui director ar trebui să stea
scris: „Trageți!”
- Mi-au spus niște alpiști: Piscul? Nu-i pen-
tru turiști!
- Paginile cele mai bune dintr-o carte nu sînt
cele pe care le indoim la culcare.
- Multi citesc, puțini învață
- Sufletul e ca un copil cum nu-l mai mîngîi în-
cepe să plîngă.
- Adesea, din ceea ce se spune despre noi,
jumătate e adevărat, jumătate ar putea să
fie.
- Toți sîntem ariviști pînă în clipa cînd ne do-
vedim capabili de locul spre care am rivnit.
- Nu se poate spune că avarul nu dă nimic. Dă
din umeri.
- Unii practică binele, ca fotbalul mult mai

eficace la ei acasă.

- Nu-ți place cum scriu? Nici mie nu-mi place
cum citești!
- Ciinele e mai mult decît prietenul omului fi-
indcă îl apără și cînd nu e de față.
- Cuvîntul dat să-ți fie la înălțime. E mai greu
de călcat.
- Orice dar e o cerere nemărturisită
- De prost ce e, dă în gropi. Dar afară dacă
iese, iese de deștept.
- Cine se scoală de dimineață, n-a murit în
ajun.
- Se face haz de necaz dar și necaz de haz.
- Iubirea are metehne de babă: e bănuitoare,
vorbăreată și are pretenția să rămînă veșnic
tînără.
- Tăcere, speță omenească! Mai lasă și inima
să vorbească.
- Omul însetat nu trimite pe altul să caute fină-
na.
- Afînd că e bine să învețe din greșelile altora
se adresa prietenilor: ia mai faceți o prostie,
vă rog!
- Lacomul vrea să aibă din ce în ce mai mult
și asta din ce în ce mai des.

RODICA TOTT

SERI DE VARĂ LA „SPLENDID PARC“

În vara anului 1937, la o masă a cafenelei **Corso** din Calea Victoriei, l-am cunoscut pe „scriitorul american de origine română” Peter Neagoe. Prezentările le-a făcut poetul Aron Cotruș, consilier de presă în Ministerul Afacerilor Străine, întors cu cițiva ani înainte de la Varșovia unde funcționase ca atașat de presă pe lângă ambasada română de acolo. Cu Cotruș eram prieten. Petrecusem multe ceasuri la mesele-loji de la Corso, cu alți prieteni și cunoscuți, din presă și literatură, în fața unui șvarț sau a unui filtru. În persoana oaspetelui american, întâlnit acum pentru prima oară, am descoperit un bărbat de statură mijlocie, cu o crinieră bogată, care ar fi părut scund dacă nu ți l-ar fi impus ținuta lui dreaptă și vigoarea afabilă cu care îți strîngea mîna. Ovalul prelung al figurii cu trăsături regulate, de mare finețe, era marcat de apostroful unei meșe rebele ce-i decora fruntea înaltă. Ochi albaștri, rîzători, priviri pline de căldură. Cordial, deschis, comunicativ, ilustrînd într-un fel comportamentul frust, neprotocolar, al americanului, care de la bun început te roagă să-i spui pe numele mic. Peter Neagoe era un foarte agreabil partener de șuetă. Vorbea foarte bine românește, doar cu un vag accent, observat de obicei la toți asimilații limbii engleze și uneori cu apariția în text a unui cuvînt sau a unei expresii regionale din Transilvania antebelică.

Cu ARON COTRUȘ și PETER NEAGOE

Despre Peter Neagoe scriitor american, apăruseră în presa bucureșteană de atunci unele informații. Cel puțin două din cărțile lui fuseseră traduse în franceză și editate la Paris, stîrnind interes. În ziarele din capitala Franței se vorbea acum despre un alt vagabond al diasporei românești, a cărei partidă fusese deschisă glorios cu Panait Istrati. Editorii noștri n-au stat cu mîinile în sîn. Înainte de vizita pe care Neagoe ne-o făcea, la București apăruse deja volumul de povestiri **Viforul** tradus de Profira Sadoveanu. Bucăți scurte, pline de culoare și dramatism, unele frizînd fantasticul. Ele reflectă lumea țărănească a Transilvaniei de la începutul veacului, amintindu-l uneori pe Agîrbiceanu din schițele volumului **De la sate** tipărit în biblioteca Asociațiunii Astra din Sibiu. Mai tîrziu a apărut și romanul autobiografic **Drumuri cu popas** tradus de Jul Giurgea care a substituit titlul de mai sus originalului englez **There is my heart**.

Peter Neagoe venise în țară ca invitat al guvernului și Cotruș fusese însărcinat să-l însoțească pe parcursul celor mai mult de patru săptămîni cît a durat vizita. După un tur de orizont în lumea literară și publicistică din București, oaspetele a fost pilotat pe un

itinerar în care au figurat Clujul și Iașii, minăstirile din Bucovina și nordul Moldovei, Cernăuții și Chișinăul, apoi Brașovul, Sibiu, Deva și Bradul. (În mica localitate de la poarta munților Apuseni, inginerul de mine Gheorghe Minovici înființase editura **Pantheon** publicînd cartea de mare răsunset a lui Malraux **La Condition humaine** în traducere proprie, prefată de E. Lovinescu, de asemenea romanul **Ioana** de Anton Holban și poemul **Horia** de Aron Cotruș). De la Brad, invitatul a fost condus la ținîrîmul bisericii din Tebea unde gorunul lui Horia și mormintele lui Avram Iancu și Ion Buteanu aduc totdeauna aminte că aceste locuri au fost teatrul celor mai dramatice înfruntări cu destinul, ale unui popor mult timp văduvit de libertate. Prin aceste preumblări, fiul rătăcitor plecat în lume înainte de 1910, cînd mai mult de jumătate din vetrele poporului său erau sub ocupație streină, își putea vedea țara întregită.

Fusese instalat de la început într-un apartament din noul și luxosul hotel **Splendid Parc** din strada Știrbei Vodă, de curînd inaugurat. Acolo i-am luat un interviu care a apărut în cotidianul **Rampa** al cărui redactor eram și care a avut un oarecare răsunset, mai ales prin mărturisirile privind prietenia lui cu Brîncuși, legată la frageda vîrstă cînd ambii erau bursieri ai Academiei de Belle Arte din București. Ne-am văzut apoi mereu, aproape zilnic, cînd nu

ARON COTRUȘ

era plecat în țară, la cafenea-ua **Capșa**, la **Corso** sau la cofetăria **Nestor** în cursul zilei, iar seara în grădina restaurantului **Splendid Parc**. Noua unitate hotelieră stîrnise mult interes în rîndul gurmanzilor și amatorilor de vinuri, pentru că un om de meserie, Stănescu pe nume, pusese în practică o idee încă neexperimentată la noi. Investind în noul hotel, el construise o pivniță anexă, destinată a asigura continuitatea peste ani și ani a unor soiuri de vinuri din podgoriile naționale, după modelul francez.

Erau plăcute serile de Iulie și început de August, petrecute în grădina restaurantului Splendid Parc, respirînd aroma florilor și a clorofilei, cu un pahar de licoare nobilă în față. Nici Neagoe, nici Cotruș nu erau cine știe ce bătători, dar patronul ținea de fiecare dată să ne pună pe masă unul din soiurile care ilustrau

PETER NEAGOE

nomenclatura prețioasei sale ctiitorii. Într-o seară a apărut și Păstorel la masa noastră și divanul a ținut pînă tîrziu după miezul nopții, mustind de anecdote și cuvinte de spirit, împănate cu aduceri aminte și savante referințe despre virtuțile vinurilor din podgoriile românești. Din mărturisirile făcute în acele seri am putut imagina ocolitele drumuri ale unei vieți, împărțită între șevalet și condei, găsindu-și locul pînă la urmă în inima noului continent... Avea acum 52 de ani și amintirile din trecutul îndepărtat al copilăriei petrecute la Aciliu îi umezeau ochii. Ne-a vorbit și de cei patru ani cît a urmat școala săsească din Sibiul apropiat, după care s-a înscris la gimnaziu ca la vîrsta de 17 ani să treacă prin Vama Cucului în Vechiul Regat. Bursier apoi la Belle Arte ca și Brîncuși, contravaloarea bursei lor fiind un abona-

ment de douăzeci de mese pe lună la birtul lui Lukianof. Numele acelui birt mi-a sunat familiar pentru că în 1937 la debarcaderul din Cișmigiu mai pûtea fi văzută o reclamă cu textul **Consumați Kefirul Lukianof**, iar respectivul produs se vindea la chioșcul de alături în niște ambalaje originale. Iată deci o firmă care dura de la 1900 într-un București ce se lepădase în bună parte de zestrea lui balcanică. Din cîte se mărturisea, tentația scrisului se manifestase încă de la București, în prima decadă a secolului, cînd începuse să-l traducă pe Gorki din nemțește și antamase chiar o vagă activitate gazetărească. A urmat plecarea în marea aventură: patru ani la München, la policlinica Roentgen-Bayer, apoi un timp Parisul și la urmă saltul peste ocean. Acolo a trăit din pictură și grafică. În timpul războiului desena pentru ziare

hărțile operațiilor de pe fronturi, orientat după comunicațiile marelui stat major al armatei. După război, prin 1925-26 s-a întors în Franța și timp de patru ani a dus existența precară a boemei pariziene din Montmartre și Montparnasse. Literatură a scris tirziu, după revenirea în America și sursa ei de inspirație a fost satul copilăriei.

În timpul șederii la București, Peter Neogoe a făcut multe vizite, în case particulare și la instituții, însoțit de Cotruș și uneori de subsemnatul. A ținut să-l vadă pe Sadoveanu și maestrul l-a primit cu multă cordialitate. Personal mi-aduc aminte de întâlnirea cu Victor Eftimiu, la el acasă, nu de mult instalat în vastul apartament pe care autorul **Cocoșului Negru** și Agepsina Macri, soția lui, îl ocupau în blocul din intrarea Dr. Marcovici de lângă Cișmigiu. Un șir de camere mobilate cu mult gust în care radiau culorile picturii moderne. În număr mare, pinze de Dărăscu, Pallady și Magdalena Rădulescu. Amfitrionul, cu inegalabilele lui talente, între care și cel de actor, l-a fermecat pe oaspe. Într-o altă seară am fost invitați la masă la o doamnă Virginia Daria, care era mama domnișoarelor Florica și Marcela Cordescu, tinere pictorițe foarte apreciate. Peste puțin timp gazda care ne întâmpinase cu o masă îmbelșugată în casa ei din strada Bittolia avea să devină soția poetului Cotruș.

În acea vară se deschisese la Ateneul Român, în două săli dinspre strada Franklin, o expoziție Pallady. Am vizitat-o toți trei într-o dimineață. Nu-mi mai aduc aminte ce impresie i-a făcut lui Neogoe arta marelui maestru al griurilor, format la școala franceză, dar știu că artistul nu era de față. Am ris însă cu toții copios, de un câncan care circula atunci în lumea artistică în legătură cu Pallady și casa domnișoarei a țării. Îl voi relata mai jos. Se spunea că la această expoziție, câteva zile mai înainte, venise și Regina Maria, însoțită de damele de

companie. Artistul se afla și el în expoziție și la intrarea reginei a schițat doar o mișcare din cap, salut foarte parcimonios dacă nu chiar sec, rămânând tăcut în colțul unde se afla cu o carte în mână. Riia boierească și insolenta unor gesturi și replici îl duseră pe Pallady la conflicte cu o mulțime de lume, terminate nu o dată cu ieșiri pe teren. Cum se vede, cerbicea lui rămânea tot atât de statuară și în fața majestăților. Regina, după ce a privit cu multă atenție și cu cuvinte de laudă tablourile înșirate pe pereți, reținând două din ele, s-a apropiat de ursuzul pictor și cu o voce înalt binevoitoare l-a întrebat, arătându-i una din pinze în care figura o floare: — Maestre, spuneți-mi vă rog, ce floare este aceasta? Scump la vorbă, artistul a răspuns pe un ton care concorda cu ținuta lui înghețată: — Nu știu, majestate, nu sînt grădinar...

Mă întreb dacă cele trăite și văzute de Peter Neogoe în

vara anului 1937, în București și în țară, au fost consemnate de scriitor undeva. Tensiunea anilor următori și războiul au așezat perdele de întuneric în spațiul care ne despărțea. Tirziu, după război, pe la sfârșitul anilor cincizeci, am cunoscut prin Petru Comarnescu pe un nepot în linie laterală, a lui Peter Neogoe, ospătar la restaurantul Capșa, care purta corespondență cu soția scriitorului, văduvă pe atunci. El obținuse un exemplar din ultima carte a unchiului său. Era **Sfântul din Montparnasse**, apărută ulterior și în traducere românească. E o fantezie barocă, țesută în jurul persoanei și mai ales a mitului Brâncuși, contrazicând întru totul imaginea pe care ne-o făcusem, din relatările biografiilor și exegeților, despre patriarhul sculpturii novatoare a veacului douăzeci.

— Dar, în cele din urmă, oare nu fantezia este domeniul de bază, inalienabil, și salvconductul suprem al scriitorului?

PSEUDOFALSURI

- Capul care a plecat, sabia nu-l tale.
- Unde nu-l scop, val de mijloace.
- Lupii își schimbă năvurile, dar între ei.
- Și-a dat marama pe față.
- Uneori, omul țintește locul.
- A dat în cinstea copiilor.
- Fiecare pasăre, pe aripa ei piere.
- Își bagă vasul, unde nu-i fierbe oala.
- I-a ajuns cuțitul la ros.
- Stringe bani negri, pentru nopți albe.
- L-a prins cu mîna-n sac.
- A trecut prin foc și scabie.
- Și-a trăit raiul, și-a mincat mîlaiul.
- După ce-a ieșit din circumă, a rămas gol dușcă.
- Capul zace, capul trage.
- Cu prostul, să n-ai nici în chin, nici în minecă.
- A ajuns în mapă de lemn.
- Cînd doi se iartă, al treilea nu mai ciștigă.
- Avea corbul gănilor.
- Scoate castanietele din joc, cu mîna altuia.
- Trage scuza, pe turta lui.
- Bate șeaua, să priceapă nulaia.
- Dacă nu curge... pică, as, treflă, caro...
- Fuge... ca racul de lămie.
- La pomul scuturat, să te duci cu sacul spart.
- Bate flerul, cît e cald.

MIRON GEORGESCU

O DUMINICĂ SBURĂTORISTĂ

Ne-a deschis Stana, o femeie brună, tăcută, deloc zîmbitoare, fără a fi ursuză sau încruntată, nici surescitată ori plictisită de rolul ingrat, în ziua aceea, de ușieră suprasolicitată. Nu ne-a acordat nici o atenție, deși pe Poetă (nașa mea întru cenacul, pe care am s-o numesc doar cu majuscula P., ce poate să însemne și Perfida) o cunoștea bine, doar făcea parte dintre intimii Marelui Sburător, rămînînd totdeauna la cina oferită de acesta după ședințele cenaclului. Cuierele erau ticsite. „E plin deja înăuntru?” a întrebat însoțitoarea mea. Stana a înclinat doar capul, retrăgîndu-se pe ușa îngustă, albă, din stînga vestibulului (ce dădea în bucătărie și pe unde pătrundeau întîrziatii conduși de aceeași ușieră taciturnă în sufragerie). Noi două am pătruns din vestibul direct în biroul Maestrului. Biroul era **nucleul** cenaclului. Aici se aciuau figurile sburătoriste cele mai reprezentative. Ceilalți cenacliști își căutau locuri fie în camera micuță, vecină — care făcea una cu biroul, duminică — fie în sufrageria pregătită ca o sală de audiență. Aceste trei camere constituiau spațiul modest în care se desfășura faimosul cenacul. Rasturi încărcate de cărți (cele mai multe legate) acopereau pînă-n tavan pereții.

Mergeam în urma „nașei” mele, și, cum era înaltă, solidă, n-am fost observată deocamdată, ceea ce a stîrnit nedumerirea placidă a criticului: „Dar unde e prozatoarea pe care ne-ai promis-o?” Întrebarea m-a scos la lumină și din anonim, dar și din liniștea mea indiferentă: așadar i se vorbea despre mine?... O mină întinsă moale peste birou a apucat-o pe a mea. Cîteva cuvinte de bun venit, amabile, mi l-au definit un amfitrion desăvîrșit! O mină și capul Maestrului, atît vedeam, trupul fiind tasat în fotoliu. Pe chipul cu obraji flasci a licărit o undă de zîmbet, fără ca buzele să se fi mișcat — niște buze groase, parcă bosumflate, ca de copil. Privirea vie, grozav de vie și frumoasă, contrasta cu imobilitatea figurii, a trupului, și cu fulguala romantică a părului — m-a cucerit spontan, deși nu degaja nici o căldură, ci numai inteligență. Un om ți-e simpatic de la bun început, mai rar se-ntîmplă invers. Și, după cum avea să se destăinuie cîndva, acest sentiment s-a deplasat fulgerător în chip de bumerang.

Nu știu ce părere și-a făcut E. LOVINESCU despre literatura mea în duminica aceea, indiferent de cuvintele pronunțate, vorbele lui necăpătînd valoare decît așternute pe hîrtie. Cert e, că în prima mea duminică sburătoristă **o altă persoană** (prezență surprinzătoare, ce m-a stupefiat) l-a frustrat pe Maestru de atenția mea **întreagă**. Stupefacție, într-adevăr, pentru că cine, Doamne iartă-mă, era arătarea din fotoliul acela, așezat în fața mea, în dreapta biroului său?... O profundă uimire și totodată o ciudată atracție! Nu-mi puteam smulge privirea din a ei, și sub impresia aceasta dezagrebilă, cumva stranie, s-a desfășurat tot ce a urmat... În memoria mea imaginile-clipe din această duminică se derulează ca un film, imposibil să mă îndoiesc de vreuna, cum mi se întîmplă cu celelalte imagini din nenumăratele ședințe sburătoriste, al căror fir cronologic se incurcă...

Așezată pe divanul din odaia alăturată, printre perne și sburătoriste, P. mă urmărea cu o privire perfidă. Înregistrase șocul. Îl prevăzuse și premeditase abandonarea mea? Uitînd unde mă aflu, înlemnisem acolo, în fața fotoliului cu spătar înalt, adînc, ca hipnotizată de privirea unei cobre. În moliciunea lui cafenie se cuibărise... nu, cuvîntul exact e **se încolăcise** Femeia-Șarpe, cum am numit-o fulgerător. Se desfătau mutește toți cenacliștii din apropiere — poate și Maestru?... Un braț m-a tras. Al romancierului D.P. Îmi sărise în ajutor. M-a condus degajat și surizător spre un scaun liber de sub fereastra micii încăperi (în realitate o ușă ce se deschidea spre un balcon, dar eu am înregistrat atunci o fereastră). Cînd privirea mea rătăcitoare s-a fixat pe divan, am avut al doilea șoc: P. se amuza copios împreună cu celelalte. Atitudinea, ofensatoare, m-a mobilizat, demnitatea forțîndu-mă să-mi recapăt luciditatea (pe cît mi-era posibil).

Cele trei încăperi gemeau. Sufrageria alcătuita fundalul, dar dintr-acolo străpungeau pînă la mine săgețile asistenței juvenile, cea mai necruțătoare. Abia mai respiram în refugiul meu, blestemînd — a cîta oară? — timiditatea. Descumpănită, mă închipuiam șifonată, cu o mutră prostească, întrebîndu-mă revoltată: cine m-a pus să vin în această vizuină? ce caut, la urma urmei, la „Sburătorul?” Intu-

ind perfect starea mea, D.P. m-a asigurat în șoaptă, aplecat la urechea mea galant și curtenitor: „Malițiozitatea este pentru mine. Toți cred...” „Ce cred?” Părea bine dispus și nu se dezlipea din spatele scaunului cedat.

Cîteva cuvinte reci, limpezi ale Maestrului au restabilit atmosfera de capelă în care se oficia. Cît timp a citit persoana poftită de critic (nu-mi amintesc nici dacă era poet sau prozator, nici în ce fel a citit ori ce impresie a lăsat), eu mi-am impus o mină calmă, indiferentă. Dealtminteri se stinsese (sau poate nici nu existase decît în mintea mea înfierbîntată de emoție) curiozitatea cenacliștilor cu privire la mica mea persoană — toată asistența asculta ori se prefăcea că ascultă cu mare atenție. Din neputința de a mă concentra, îmi pierdusem și auzul, o surescitare ascunsă, ca un zbîrniit, grozav de supărător, mă izola de ei toți... Întrebarea a plecat pe un canal îngust către fotoliul cu spătar înalt: cine e Femeia-Șarpe, care mă urăște de cum am intrat? Privirea-mi dilatată s-a poticnit de fața lată a P... — de mult, cred, agita mîna spre mine: vino aici! Nu m-am dus, făceam una cu scaunul, trupul meu nu mișca. S-a deplasat ea, strecurîndu-se cu o veselie mută, euforică, de parcă obținuse un „Oscar literar”, pînă la mine. Din abundența răutăților șoptite am reținut esențialul: „Ferește-te! e înger și demon...”.

Îmi supăra urechea un ris pițigaiat, dezinvolt, îndrăzneț și nepăsător: risul Femeii-Șarpe răsunînd din adîncul fotoliului, întrerupt de puține cuvinte banale, chiar naive, adresate Maestrului (a jucat tot timpul rolul unei fetei răsfățate, capricioase). El asculta atent. Nu puteam înțelege de ce, cînd pe mine totul mă crispa.

Nu pot afirma că am descoperit în duminica aceea marea personalitate care conducea cenaclul — el a rămas, pînă am plecat, acolo, în spatele biroului, prăbușit în moliciunea cărnurilor sale. Am crezut că e un bărbat foarte bătrîn, după înfățișare, dar în realitate nu implinise șazece de ani.

— Ce ne-ai adus, ce ne citești?

Marele Sburător nu mă uitase (cum îl uitase eu), mă poțea să-mi justifice prezența în cenaclul său. Dintr-o stupoare în alta! De adus adusesem o nuvelă, îndemnată de P. pe un ton indiferent: „așa se obișnuiește”, dar să și citească? Prezența mea în cenaclu s-a transformat în coșmar: ca pe o gîză, asistența mă fixa în vîrf de ac.

Mîinile mele tremurau pe clapa genții de piele în care pusesem picul cu nuvela. Aș fi dorit să întind acel plic Maestrului, dar mi-a lipsit pînă și această îndrăzneală. Scaunul de lîngă fotoliul său, în stînga, lîngă cadrul ușii, sub raftul încărcat de cărți și înțesat de bibelouri și fotografii — scaunul acela gol mă aștepta implacabil, muștrător și malițios, îmi porunceam să mă așez în vîzul asistenței...

— Îi citească eu nuvela, maestre.

D.P. îmi sărea a doua oară în ajutor. Ru-moare. Am priceput indignată cum interpreta-

Eugen Lovinescu

seră cenacliștii gestul „don juanului” (cum a ținut să-l categorisească răutăcioasa P.).

— Da, se poate, au fost cuvintele Maestrului. Domnișoara e într-adevăr sub imperiul emoției. Cu un semn din mîină Și schița unui suris) l-a poftit să înceapă.

Dar el nu s-a așezat pe „scaunul de tortură” (de unde am dedus pripit că era destinat numai începătorilor), ci a luat un altul, lipindu-l de birou, în fața criticului, depunînd filele sub lampa cu abajur — rămînea, în felul acesta, întors cu totul spre cenacliștii din sufragerie, pe jumătate înspre cei din odaie, și nu-i vedeau fața decît favoriții de pe scaunele de lîngă ușă, alinați la perete, precum și Femeia-Șarpe din fotoliul înalt, care s-a pregătiti cu un chicotit dezagreabil să asculte.

Cîtea de mult, dar eu n-auzeam, cuvintele alunecau pe lîngă urechile mele, nu mă puteam aduna, rămîneam risipită. Din profil, am observat cum Femeia-Șarpe strînsese și ochiul deschis, privind la fel cu amîndoi, printre gene. Am intuit că asculta crispată, nemulțumită, ostilă (dar poate m-am înșelat?)

Dar E. LOVINESCU, marele critic? Privirea mea l-a căutat, a rămas fixată pe ochii săi. Chipul părea o mască. Asculta atent, foarte atent, m-a surprins atîta dăruire pentru o necunoscută, o începătoare, m-a obligat și pe mine să-mi viu în fire.

D.P. citea monoton, se irita ori de câte ori înținea timpul verbelor schimbat, m-a și apostrofat necruțător. Maestrul n-a intervenit. Căutând, însă, s-a poticnit ca un cal legat de picioare. Mi-a reproșat, din nou, că folosesc cuvinte în engleză. „Ce-nseamnă windjake?” a izbucnit.

— Dumneata, don P., ar trebui să știi că echipamentul de munte poartă, în general, numiri străine, neexistând corespondente în limba română, a intervenit ușor ironic criticul.

Atmosfera pentru mine se încălzea din nou. Romancierul citea agasat, nu suporta situațiile incomode, era un favorit al cenaclului. Amuzamentul Femeii-Șarpe l-a făcut s-o pună la punct. Eu înțepenisem, mai ales că în momentele acelea găseam nuvela patetică, îmi displăcea.

— Foarte interesantă partea aceasta, are forță... citește, citește mai departe...

Nici ceilalți cenaclisti nu vedeau plictiseală și n-am surprins nici un surîs.

Lectura s-a sfârșit.

— Partea de la urmă este cea mai realizată, mi s-a adresat Maestrul, fără nici un alt comentariu.

L-am ascultat fără să-mi dau seama că rostise vorbe mari pentru mine. Iar când s-au dezlănțuit discuțiile asupra acestei lecturi poticnitoare, cea mai uimită am fost eu, neînțelegând pentru ce puneau atîta patos, cînd, la drept vorbind, eu adusesem nuvela aceea numai să-i fiu P. obedientă. „Stil vigoșos, scrisă bărbătește, realism obiectiv...” au susținut cei mai mulți și se părea că acesta va rămîne „verdictul”, dar, pe neașteptate, a răsunit o voce care a răsturnat toate afirmațiile, în cap cu ale Maestrului. Mi s-a șoptit că e „spaima” Sburătorului, „un exeget”, pe un ton mai degrabă malițios decît convingător, dar eu am fost dintr-o dată dispusă să-l ascult cu atenție mărită. L-am privit tot timpul cît a vorbit. Gura lui semăna cu a unui mistreț, colțoasă adică, dinții curbindu-se în afară, dincolo de buzele care nu-i acopereau niciodată. Mușca în chip crud, ca o sălbăticiune — și am înțeles că mă desființa de la bun început, mă expedia din cenaclu. Nu se referea decît la stil, numai la stil: „Sună a tinicheal...” a conchis extrem de

satisfăcut și și-a permis să-și etaleze colții într-un surîs iepuresc. Au cîntat, după aceea, și alte glasuri în chip asemănător, dar restul și-a menținut părerea. Și Maestrul? Asista la duelul verbal grozav de senin.

În felul acesta se discuta la „SBURĂTORUL”, fie că citea o mare personalitate, fie un „bîlbîit în ale scrisului...”.

M-am întrebat atunci (și de atunci de câte ori?) emoționată: pentru ce își pierdea Marele Critic timpul său prețios, ascultînd de cele mai multe ori ineptiile veleităților? Și cum asculta, Dumnezeule! cu cîtă dăruire! A existat — sau va mai exista — un critic asemenea lui? La o datorie impusă sieși de el însuși, ca o santineală, nemișcat, pe orice vreme, la poarta literelor! În speranța statornică, neclintită că poate în duminica aceea **necunoscutului** (necunoscuta) care va ține în miinile sale tremurînde un manuscris va fi și **geniul așteptat**?

O viață de om în așteptarea geniului!

Cîtă pasiune sub masca rece a chipului său!

Rece? Injust. Ci calmă, senină, olimpiacă.

Avea stîmă pentru orice imberb, poftindu-l ceremonios pe **scaunul de consacrare**. Și condescendență.

Nu cunoștea și nu recunoștea decît Talentul, Valoarea. Posesorul putea să-i treacă pragul arborînd orice atitudine: de infatuare, impertinență, timiditate, singărie, orice înfățișare: extravagantă, modestă, jengoasă; putea fi bărbat sau femeie, tînăr ori bătrîn, român sau străin (de origine etnică oricare). Singur spunea:

— Scriitorul nu are vîrstă, nici sex, nici clasă socială, nici origine etnică...

Cît despre mine, timida bolnăvicioasă de totdeauna, concluzia Maestrului a fost **atunci**:

— Stilul vine cu timpul, tehnica la fel, dar dumneata ai ce spune, iar ceea ce ai spus azi a sunat bărbătește, nuvela are o bună construcție, personajele trăiesc...

O, cum mi-l amintesc! Figura sa avea o expresie pe jumătate încărcată de simpatie, pe jumătate ironică. M-am simțit mică (după cum eram), iar cuvintele le-am considerat complemente, întru încurajarea unei biete debutante, fără să știu atunci că el nu obișnuia să se rostească complezent.

DIN UMORUL CELEBRITĂȚILOR

„Ne putem alege viclile — nu și calitățile” susținea A.P. Cehov. Și mai completă: „Înaintînd în vîrstă ne place să credem că ne debarasăm de viclile tînețe. De fapt nu noi ne lăsăm de ele, ci ele ne părăsesc pe noi”. Iar atunci cînd era într-o dispoziție încă și mai albastră conchidea: „Toată viața adunăm experiență și cînd, în fine, avem cam cîtă

ne-ar trebui, nu mai avem ce face cu ea”.

Plictisit să proclame în așteptarea gloriei de ani de zile „om trăi și om vedea”, marele Ibsen, clasic în viață, la un moment dat a schimbat deviza: „om muri și om vedea.”

TIPOGRAFI ȘI ... CARACTERE

În momentul cînd aștern pe hîrtie aceste rînduri, nu știu ce caracter de literă vor indica pentru ele colegii din secretariatul de redacție, atuci cînd vor trimite manuscrisul la cules. Dacă vor voi ca el să fie imprimat cu „aldine”, atunci în alegerea lor va fi, odată mai mult, un omagiu adus lui Aldo Manuzio, tipograful, editorul și umanistul venețian aflat de ilustru, încît contemporanii săi îl supranumiseră „cel mare”, spunîndu-i, în latina renașterii, „Aldus Magnus”.

Tipografia păstrează, într-adevăr, printre denumirile lor tehnice, termeni ce evocă mari personalități din istoria culturii. Printre cele mai proeminente figurează Teobaldo (prescurtat Aldo) Manuzio din cel de-al XV-lea și începutul celui de-al XVI-lea veac.

După studii la Roma și Ferrara și după o fructuoasă perioadă de activitate ca profesor (unul dintre elevii săi a fost vestitul Pico della Mirandola) el se stabilește la Veneția, unde întemeiază o Academie, dublată de Casă de Editură și tipografie, așezăminte ce aveau să marcheze un moment de prim ordin în răspîndirea cărții și a culturii. În numai trei ani, harnicul și pasionatul Aldo publică peste patruzeci de lucrări ale marilor autori ai antichității. Printre ele, un Teocrit, un Hesiod și un Aristofan. Tot lui Aldo Manuzio îi datorăm ridicarea imprimeriei la rang de artă grafică. Om de gust, editorul înțelege valoarea ilustrației și a „în luminării” cu miniaturi gravate a paginilor de text, trudind cu migală asupra fiecărei pagini și atrîgînd în tiparnița lui artiști dintre cei mai înzestrați. Ediția din 1499 a romanului alegoric al lui Francesco Colonna „Visul lui Poliphilus”, redactat în italiană și ilustrat cu 170 de xilografuri, este o capodoperă tipografică. Nemulțumit de formatele mari, scumpe și greu de mînuit ale vremii („in-folio” sau „in-quarto”), Aldo creează formatul „in-octavo”, mai manevrabil și mai ieftin, care permite răspîndirea mai largă a cărții în mase. Prin aceste ediții „tascabile”, adică „de buzunar”, ilustrul umanist inaugurează un glorios șir de colecții de mare popularitate, editate pretutindeni pînă în zilele noastre, precum „Biblioteca pentru toți”, la noi, „le livre de poche”, în Franța, etc.

Dar nu numai formatul de carte îl preocupă intens pe inventivul tipograf, ci și caracterul de literă. Pentru edițiile lui „tascabile”, creează o literă odihnitoare: „cursiva-antiqua”. Și pentru a scoate în relief anumite pasaje din text, îl invită pe aurarul Francia, artist deosebit de prețuit în vremea lui, să-i graveze încă un caracter de literă. Acesta execută comanda, folosind, pentru noul caracter, scriitura lui Petrarca. Așa se naște litera cel mai des folosită și azi de toți tipograful din lume și denumită „italică” sau — după numele inițiatorului ei — „aldină”.

Nu numai tipograful au, însă, temeiuri să păstreze în mare cînte amintirea cărturarului din Veneția renașterii, ci și secretarii de redacție. Căci printre teascurile tipografiei lui Aldus Magnus s-a născut... profesia lor. Și încă datorită unei figuri celebre. Într-adevăr, în acea imprimerie, a cărei faimă se dusesse în toate zările Europei, a venit Erasmus de Rotterdam să-și așeze singur vignetele, să aleagă litera și să-și pună în pagină cea mai vestită dintre lucrările lui, „Elogiul nebuliei”. La tipărirea acestei „Laus stultitiae”, Erasme trudit ca un... secretar de redacție din zilele noastre, grija lui migăloasă și plină de dragoste fiindu-i răspîdită prin aspectul ales al acelei ediții „princeps”.

Trecerea prin viață a lui Aldo Manuzio a lăsat urme adînci. Marele umanist a făcut școală. După moartea lui, fiii și urmașii acestora au continuat opera marelui ani-

mator al culturii. „Edițiile aldine”, ca și „literale aldine” și-au continuat drumul glorios prin lume. Și exemplul lor a fost urmat. În Franța, familiile de editori și tipografi întemeiate de Henri Estienne și Francois Didot, în Țările de Jos familia Elzevier (omagiată și ea de tipografi prin litera care-i poartă numele) sau familia lui Christophe Plantin din Anvers, a cărui imprimerie și-a continuat activitatea sub conducerea lui Moretus, ginerele său și a supraviețuit pînă în secolul al 19-lea — cînd a devenit muzeu public, au adus însemnate contribuții la popularizarea cărții, editînd — alături de exemplare bibliofile — și colecții ieftine, de format redus, conținînd lucrări esențiale din domeniul beletristic sau științific.

Tipografia noastră păstrează în cînte și amintirea pionierilor imprimeriei în principatele românești. Bunăoară figura meșterului Macarie, venit dela Cetinie cu sacii lui cu litere cumpăniți pe spinarea unui măgaruș, pentru a întemeia cea dintîi tiparniță de la noi. Și data de 10 noiembrie 1508, cînd, de sub teascurile iscusitului tipograf, a ieșit „Liturghierul”, prima carte imprimată în țara noastră, rămîne înscrisă în calendarul actelor de cultură din îndepărtata vreme a începuturilor. Sau luminoasa figură a diaconului din Scheii Brașovului, acel Coresi „ot-Tirgoviște” (de la Tirgoviște) care a lăsat, prin lucrările tipărite de el cu gust, cu fantezie și cu respect pentru carte, o zestre remarcabilă, lată de ce plămînuirea, pentru imprimeriile de la noi, a unor noi tipuri de literă care să poarte numele lui Macarie, al lui Coresi, ca și al altor pasionați slujitori ai cărții și manuscriselor, precum Antim, Anastasie Crimca (făuritorul vestitei școli de miniatură dela Dragomirna) sau alții, ar putea dovedi cu niște exemple în plus ceea ce știm cu toții: anume că tipografia noastră își iubesc tradiția și că au și „caractere” și... „caracter”.

LEON SĂRĂȚEANU

Al șaselea NEGRUZZI

Am găsit într-unul din sutele de dosare în care păstrează vechi reviste, tăieturi de presă și manuscrise de la diferiți scriitori, un „caiet” mare cu învelișuri roșii. „Caietul” este de fapt o revistă editată de Radio-France, trasă în numai 24 de exemplare, așa cum se precizează pe prima copertă. Motivul l-a constituit „Luna culturală Română” ce s-a desfășurat în capitala Franței, între 7 mai și 7 iunie 1970. Prezentarea și realizarea revistei s-a datorat lui Georges Godebert, iar în cele 31 de pagini sînt prezenți de către **Leon Negruzzi** (ultimul dintre marii cărturari ai țării noastre din această celebră familie) ce locuiește de multe decenii la Paris, — trei din străluciții scriitori români — Mihail Sadoveanu, Panait Istrati și Liviu Rebreanu.

L-am cunoscut mai bine pe Leon Negruzzi la Paris, în anii 1977 și 1979, după ce purtasem cu el o susținută corespondență, în urma prezentării unei recenzii pe care o publicasem în „România Literară” la unul din romanele lui traduse la noi. Leon Negruzzi locuiește, din anul 1925, în „Avenue de la Boudonais”, foarte aproape de Tour Eiffel. Poet, — prezent odinioară cu numeroase versuri în „Lumea literară”, „Convorbiri literare”, „Flacăra”, „Viața Românească” și prezentat elogios de N. Iorga în a sa „Antologie a poezilor români”, — prozator evidențiat de Cezar Petrescu și Tudor Teodorescu-Brașiște, imediat după apariția în România a cărții sale „Flane-

ries en U.S.A.”, dramaturg, colaborator cu numeroase scenarii în cinematografie și la Radio-Paris, — Leon Negruzzi este și un foarte bun traducător din limba română. Lui i se datorează tălmăcirea la Paris a romanelor „Groapa” (La Fosse) de **Eugen Barbu**, Editura „Buchet — Chastel” — 1966, „Uruma” („Ouruma”, la fille du Tartare), „Șatra” („La tribu”), — și „Ce mult te-am iubit” („Combien je t'ai aimée”), — toate de **Zaharia Stancu**, apărute în anul 1968, 1970 și 1972, în Editura „Albin — Michel.”

Prieten cu mulți scriitori francezi (printre ei numărîndu-se André Breton, André Malraux, Paul Eluard, Jean Giroudoux, René Laporte, Philippe Soupault și alții), alături de care a publicat lucrări în editura „Le Cahier libre”, — Leon Negruzzi are încă în manuscrise, pe lângă numeroase poeme scrise în diferite epoci, zeci de nuvele și nu mai puțin de cinci romane, cărora li se adaugă o serie de piese de teatru.

Din lungile convorbiri pe care le-am avut acolo, în odața lui de lucru din „Avenue de la Boudonais”, am reținut cîteva confesiuni care îi pot interesa, în mod sigur, pe cititorii noștri. Aduag amănuntul că de curînd, stînd de vorbă cu sora scriitorului, **Martha Konya Negruzzi**, care locuiește în București, dinșua mi-a comunicat că Leon Negruzzi este sănătos și lucrează poate că la fel ca în anii tinereții.

— Așadar, v-ați născut la

29 august 1899, la Viena, unde Mihai Negruzzi, tatăl dumneavoastră, funcționa cu gradul de locotenent, pe lângă atașatul nostru militar de acolo. După Dinu, Cristache, Iacob, și alt Leon, știm că și Mihai Negruzzi, a fost ispitit de scris.

— Într-adevăr, din multe sale lucrări literare, a văzut lumina tiparului la Iași numai un volum de amintiri și nuvele intitulat „Nimic”. Tatăl meu, însă, colaborase și la numeroase publicații ale vremii. Avea talent și multe alte calități morale și spirituale. Și dacă familia nu l-ar fi obligat să aleagă meseria de militar, ar fi fost, cu siguranță, un scriitor de talia prietenului său, Gala Galaction.

— Dintre ceilalți Negruzzi, îmi închipui că l-ați cunoscut neapărat pe bunicul dumneavoastră care se numea tot Leon.

— Nu. Bunicul murise înainte să mă nasc eu. Dar l-am cunoscut bine pe Iacob Negruzzi, fratele bunicului, pe „Moș Jac” așa îi spuneam cu toții. Era un om blînd și modest. Într-o zi, pe cînd aveam 12 ani și luam prînzul la el, la București, în strada Romană nr. 9, i-a făcut o vizită neanunțată Titu Maiorescu. Și-a exprimat dorința să-i citească lui Moș Jac discursul pe care îl după amiaza acelei zile urma să-l rostească în Camera deputaților. Oaspetele, împreună cu Iacob Negruzzi și soția lui Maria, — o femeie de o inteligență scilpitoare — s-au retras îndată în salon. Am profitat de faptul că prînzul se ter-

minase și m-am strecurat și eu în fundul salonului, în așa fel încît să nu fiu observat. Nu știu de ce mie Maiorescu îmi era antipatic. Atitudinea lui mi se părea mult prea rigidă, (era, de altfel, primul ministru al țării!), glasul parcă-i suna sec, apoi pe mine personal mă ignora pur și simplu, de cîte ori venea în casa aceasta. Și Maiorescu a început să rostească textul. În mîna stîngă ținea manuscrisul, pronunțîndu-l însă pe de rost. Cu indexul mîinii drepte el puncta fiecare sfîrșit de frază. Cînd și cînd, Moș Jac, dar îndeosebi matusa Maria, îl întrerupeau atrăgîndu-i atenția fie asupra unei greșeli de text, fie asupra unui gest inadecvat.

Maiorescu stopa atunci cuvîntarea și nota pe manuscris observația respectivă. Nu înțelegeam prea bine expunerea lui — reținusem că era vorba de conflictul balcanic, — dar mă atrăgeau atît gesturile cu care autorul își întovărășea frazele, cît și observațiile ce i se făceau.

Mai tîrziu, după ani de zile, cînd devenisem tînăr scriitor, în sine-mi nu-mi explicam pe deplin respectul și marea admirație de care se bucura Iacob Negruzzi, atît în sînul familiei, cît și în cercurile literare. Nu mă împacam cu versurile lui, iar proza (cîpii de pe natură) mi se părea ștearsă. Încît, ori de cîte ori îl întîlneam vara la noi, la Hermegiu, în Moldova, pe malul Prutului, nu căutam să stau prea mult de vorbă cu el. N-am avut inspirația să-l întreb, în perioada aceea, cîteva despre Eminescu sau despre Creangă, pe care-i cunoscuse atît de bine, despre „Junimea” și „Convorbiri Literare”, convins că, obișnuit, el nu se îndepărta niciodată de părerile lui Maiorescu și Pogor.

Pînă cînd, într-o zi, în 1921, i-am citit unchiului Jac un poem al prietenului meu Alexandru Philippide, intitulat „Clopotele”. După ce am terminat lectura poemului, Moș Jac a rămas cîteva minute pe gînduri. Apoi, brusc, a spus: „Băiete, poemul prietenului

tău este admirabil. Dacă aș mai fi azi directorul unei reviste literare i l-aș publica imediat, așa cum am publicat îndată prima poezie pe care mi-a trimis-o Eminescu”.

Rămăseseam parcă trăsniți! Sentința unchiului era atît de neașteptată! Și subit l-am înțeles pe Iacob Negruzzi. Atunci am văzut limpede rolul lui preponderent în sînul „Junimii” și al „Convorbirilor literare”, însușirea lui rară de a sesiza îndată adevăratele valori. Mi-am amintit brusc și de discursul lui Maiorescu. Și mi-am explicat și sfaturile pe care acesta nu ezita să i le ceară. Am înțeles că unchiul Jac era dotat să aprecieze cu rapiditate tot ce e frumos sau tot ce e cenușiu, însușire pe care din păcate nu știuse întotdeauna să o și exprime în scris. Începînd din ziua aceea, n-am mai încetat să-l sîcîi cu fel de fel de întrebări despre tatăl lui, Costache Negruzzi, mai întîi. Între altele, ca urmare a insistențelor mele, mi-a relatat cum acesta l-a sfătuit să-l întîlnească pe Maiorescu și cum l-a încurajat să creeze societatea „Junimea” și „Convorbirile lite-

rare”. De multe ori mi-a povestit el și despre prietenia tatălui său cu Kogălniceanu și cu Alecsandri, despre consfătuirile lor la Hermegiu, în jurul unei mese, „sub același plop”. Mult m-au atras și relațiile unchiului Jac despre Eminescu și legăturile acestuia cu Maiorescu, despre întîmplări din viața lui Creangă, despre fratele său și bunicul meu Leon, despre Vasile Pogor și mulți alții.

„Maiorescu, îmi spunea Moș Jac, era un om extraordinar. A știut mai bine ca oricare altul să spună ceea ce simțeam și eu”.

— Dar dumneavoastră cînd ați debutat, propriu zis? l-am întrerupt pe Leon Negruzzi.

— Am început a scrie în proză pe cînd urmam cursurile liceului care purta numele unchiului Costache Negruzzi, din Iași. Unele din aceste poeme au apărut pe cînd eram în universitate, în revistele „Viața Românească” (al cărei conducător era G. Ibrăileanu, pe care l-am cunoscut și eu atît de bine), și „Convorbiri literare” (condusă de Simion Mehedinți). De altfel, am scos eu însumi o revistă literară in-

Păstorel Teodoreanu și Leon Negruzzi, militari

titulată „Gîndul nostru”, revistă care, după plecarea mea la Paris, a devenit destul de cenușie.

— Cînd ați publicat primul volum, „Flaneries en U.S.A.”?

— În 1930, în Editura „La Revue Mondiale”. Această carte a apărut în 1934 și în limba română, la editura „Ciornei”, în traducerea lui Eduard Konya. Volumul a fost foarte bine primit în Franța, ca și la noi, întrucît abordam o specie a literaturii de drumeție în care se remarcaseră pe atunci în mod deosebit Duhamel și Paul Morand. În itinerariul meu zugrăveam New York-ul, San Francisco și alte mari orașe americane, cu tot freacățul, cu peisajele și moravurile pe care le observasem acolo. Ulterior, aveam să scriu și alte cărți inspirate din realitățile întîlnite de mine peste ocean, în cele două călătorii efectuate în 1929 și în 1940 (cînd am plecat din fața invaziei naziste).

— Cu care din scriitorii români v-ați întîlnit la Paris, în

cursul anilor?

— Eh, mulți. Cu Al. Philipide am locuit o vreme în același hotel pe rue Duplex, la etajul al doilea, avînd camerele alăturate. Apoi, pe Ștefan Lupășcu, pe V. Rusu Șirianu și unii literați ieșeni pe care îi vedeam la vechile cafenele „Les Deux Magots” și „Closerie des Lilas”, evocate pe larg în amintirile lui Victor Eftimiu.

— Dar ați ținut legătura și cu scriitorii și publicațiile din țară.

— La început, am fost corespondentul la Paris al ziarelor „Lumea” din Iași și „Cuvîntul” din București, cînd acesta din urmă era condus de Cezar Petrescu. M-am bucurat de prietenia lui Camil Petrescu, a fraților Ionel și Păstorel Teodoreanu. Cu acesta din urmă, iată, sînt fotografiat în timpul militariei. Am mai avut legături de prietenie cu Mihai Codreanu care mi-a dedicat și un sonet, susținînd că eu am ochii roșii ca ai lui... Satan! Cu Demostene Botez, cu Mihail Sadoveanu, cu G. Topîrceanu... Iar în ultimele decenii mi-au acordat încrederea și prietenia Zaharia Stancu, Eugen Barbu și alții. În măsura timpului meu disponibil, urmăresc și azi, la vîrsta mea înaintată, poezia, proza și lucrările dramatice ce se scriu în România. Cînd găsesc idei noi, îndrăznețe, interesante — atribute care propulsează dintotdeauna o literatură — mă bucur din inimă, întineresc.

Dupa cum, bineînțeles, caut să fiu la curent și cu ce e nou în literatura franceză. Nu dau nume. Mă rezum doar să spun că azi în Franța, romanul și eseu, cărțile de memorialistică și de istorie, ca și cele pentru copii — acestea din urmă axate în general pe noutățile secolului, — aviație, rachete, — „merg” mai bine. Poezia însă este puțin accesibilă, îmi dau seama că volumele respective nu se desfac cu ușurință.

— Ce se întîmplă cu cele cinci romane pe care le aveți în manuscris, începînd cu „La vie et les rêves d'un mort” și cu piesele de teatru?

— Voi preda unele din ele anumitor edituri.

Am căutat prin rafturile cu cărți ale lui Leon Negruzzi și unele vechi volume care sa poarte autografe de la celebrii înaintași de care-mi vorbise. Dar n-am găsit. Peregrinările vieții lui au făcut să dispară undeva asemenea lucrări prețioase. În arhiva scriitorului există însă numeroase scrisori ori manuscrise vechi, ca de pildă un jurnal al soției lui George Enescu, vizitată de Leon Negruzzi pînă în ultimele ei zile.

La distanță de vreme, am obținut de la el și cîteva frumoase poeme. Iată de pildă acest „Pastel alb” datat 1922, care confirmă originalitatea scriitorului, care împlinește anul acesta, în luna august, vîrsta de 85 de ani: „Zăpada zburdă în văzduh și-adie/ Un cîntec alb de liniște deplină/ Alb — lung se-ntinde — alene pe cîmpie/ Și-aprinde-ntunecimea cu lumină// Păduri de crini bătrîni și-aleacă blînd/ Petalele — uriașe la pămînt/ În liniște tresare — un sfîch de vînt/ Și o pornește în depărtări urînd// Un pumn de cer deschide o fereastră/ În norii suri, și ceru-și face drum/ Și zboară ca o pasăre măiastră/ Cu vîntul din castelele de scrum// Pe geamul alb o lacrimă de ger/ Dintr-un suris de soare se desprinde./ Odaia tristă-n brațe o cuprinde/ Și o sîrută lung în gînd stingher”.

Într-o seară, cu cîteva ani în urmă, doamna Martha Konya Negruzzi, una din surorile scriitorului, mă informase că atît Leon cît și soția lui Marjorie fuseseră bolnavi, încît a fost firesc că nu i-am găsit acasă în luna septembrie 1981, cînd mă deplasasem din nou de cîteva ori la ei, în Avenue de la Bourdonais, străbătînd o distanță destul de lungă din Rue de Ranelagh, unde locuiau eu. Acum, cum spuneam la început, sînt sănătoși trebuie să reîncep vechea mea corespondență cu acest scriitor interesant, descendent al străvechei familii a Negruzziilor.

PAGINI DESPRE LABIȘ

DECEMBRIE, LA SINAIA

...Aflat și el la Sinaia spre a compune cîntece vinjoase, incandescente, orbitoare, Paul Anghel are prilejul de a petrece în compania lui Labiș clipe rememorate mai tîrziu cu emoție: „Într-o seară de decembrie, despărțiți de clipă prin zăpezi polare, într-o cămăruță de la Pelișor, care fusese cîndva capela unui rege, Labiș a îngînat un colind. Nu vă închipuiți ce straniu a sunat... Poetul avea un cap de copil de Tonitza și o voce groasă, cu rezonanțe arhaice, o voce parcă aspirată de ger. Purta cizme, o rubască neagră, mustața abia i se ghicea, stătea într-un fotoliu-stil cu picioarele atîrnînd deasupra unui scump covor persan, dar parcă venea înotînd prin zăpezi: Noi umblăm să colindăm... A adus acolo, pe unde de violoncel, o Bucovină uitată, o copilărie ignorată, o melodie care ni se pare iremediabil pierdută și de care ne speriam. De unde răsărise?”

Într-o altă seară, în cursul unei pasionante partide de popice, Labiș își abandonează rubasca learcă de sudoare și îmbrăcînd o jachetă a longilinului Paul Anghel, jachetă ce părea să-i fie palton, i-a înfundat poalele în nădragi, și-a suflecat mincile uriașe și s-a prefăcut într-o hilară arătare, adevărat om de zăpadă. Dimineata, vizitîndu-și mai tînărul amic, Paul Anghel îl găsește dormind, la o oră cam tîrzie. Odaia e îmbîcsită de fum de tutun (ieftin), cești goale de cafea și butelii și ele golite îl fac să presupună înverșunarea agapei din ajun. Paul deschide fereastra cu ochiuri plumbuite de vitralii și o pală de vînt rece devălmășește brusc zecile de file scrise cu o zi înainte și probabil citite în fața prietenilor. Se declanșează „o trombă de poezie amestecată cu fum și fulgi de nea înghețați”, pentru ca, tot după ani și ani, Paul să aibă teribila viziune a continuării spectacolului. În ciuda absenței poetului, în ciuda „încetării” poeziei sale, „turmentul de pagini” părea a se urma fără conținere, amestecat cu refrene de colind, cu fulgi de nea, cu fum de tutun, cu ger, cu Verlaine, într-o cămăruță la Sinaia.

DUPĂ REFUGIU

Poetul a devenit subtilul receptacol al ororilor războiului și prin tot ce a încercat în puținii ani de „carieră” literară el a izbutit să traducă în versuri de grav sunet — și răsunset — reverberațiile unor evenimente cu care s-a socotit totdeauna contemporan. De care — în ciuda faptului că a trăit războiul instalat, de altfel, destul de „incomod” în condiția copilăriei. A văzut în sine un **martor** și a sfîrșit prin a crede în posibilitatea de a „povesti” hecatomba.

Implicit, războiul părea să urmărească nu doar nimicirea vieții ci și a poeziei a cărei șansă de revigorare (ori de „reinventare”) le părea unora la înstăpînirea păcii, iluzorie, imposibilă dacă nu incompatibilă epocii. Devasator, războiul — se credea — nu adusese în ruină doar orașe și cetăți inexpugnabile, ci și mașinăriile de porțelan ale „esteticii” și astfel poezia neînstare să-l facă pe războinic să arunce arma din mîini, ori neținînd de foame și neapărînd de schije, devenea un lux grațios, dar un **lux**. De la această curioasă idee se va revendica mai tîrziu un întreg sistem de argumentații al promotorilor unei literaturi apăsate etice și epice, dar telurică în articulațiile ei „vinjoase”, de o primejdioasă „simplitate” și în final inoperantă asupra sufletului omenesc.

Pentru Labiș, întors din războiul lui, nu se puneau nici pentru o clipă problema renunțării la poezie și lirism, el a văzut că în călimara lui pot gîlgii seve miraculoase și a înțeles că are datoria să se exprime decis, angajat. Cu armele poeziei lui, deci cu ale marii poezii românești, a înțeles încă din copilărie să-și asume programe orgolioase („urieșești”) abordînd cu mijloace peremptorii viguroase tonuri „grozave”, patetice. Implicarea lui în istoria trăită a fost neceremonioasă și dintru început totală. Gîndind la rosturile poeziei în viața contemporanilor credea că este și el un îndreptățit purtător de cuvînt al multîmilor, purta în vers dar și în atitudinile civice marca unei majore **investituri** (le-a putut părea unora un „copil” arogant și teribilist dar el își respecta doar „cinul”, obîrșile, credințele) și la propriu și la figurat vocea lui a răsunit cu un

timbru grav, melodios dar în același timp cu sincope dramatice...

Am văzut parcurgînd puținele drumuri de pînă acum ale lui Nicolae Labiș, am văzut cercetîndu-i (după sugestia-i testamentară) **urmele**, că familia de învățători ce l-a născut și meaeagurile de legendară splendoare undă a copilărit au sădit în inima lui semne ce prevesteau o existență trăită sănătos și biruitor, ca a unui Sadoveanu să spunem: A avut, fără mirabile prevestiri, o copilărie **normală**, nu cu mult deosebită de cea a lui Eminescu. Dedit jocurilor, hîrjoanei, năstrușniciilor, a avut șansa de a gusta o anume **libertate** (absență din multe biografii de scriitori) și aceasta mai ales grație părinților săi ce i-au fost un fel de „colegi” de copilărie și nu chiar în primul rînd pedagogi. Fețe luminate în viața satului, domnii învățători nu s-au grăbit cu „luminarea” intelectuală a fiului lor (ori a fiicelor lor), lăsîndu-l să aște singur gustul cărții, al lecturilor „neîntîmplătoare”, al desenului, al cîntecului, ba chiar al „danțului”.

Copilul Labiș și-a mirat ori uimit de-a dreptul rubedeniile și colegii dar nu cred — avea o prea mare disponibilitate pentru vorba hazoasă și pentru gestul cu incipiență „neconformist” și mualit — că a fost un plictisitor tip de copil-model...

IAȘII

„Cea mai încîntătoare muzică era pentru dînsul freamătul bradului și vijîitul pîrului ce se varsă spumegînd printre stînci. Cînd am sosit la Iași, cel dintîi gînd al lui a fost să mă duc la Copou și apoi la Socola, ca să-mi arate vederile ce se deschideau spre lunca Bahluiului și să mă plimbe prin crîngurile de prin prejurime ca să mă-nînt și eu de frunzișul piscat de brumă și să iau parte la plăcerea lui de a călca pe frunzele scuturate de vînt care fișie la tot pasul...”

Cu cuvintele acestei frumoase evocări ne putem despărți — odată cu Labiș — de Iași

splendorilor, părăsind spre a lua calea Bucureștilor această Bizanție de miazănoapte.

Cine le-a scris, cu atîta inspirație?

Cine e acel **dînsul** iubind **pregiurimile** de totdeauna bătrînului Iași?

Sînt rînduri scrise de Slavici.

Dînsul e Mihai Eminescu...

BĂDIȚA PANȚIRU

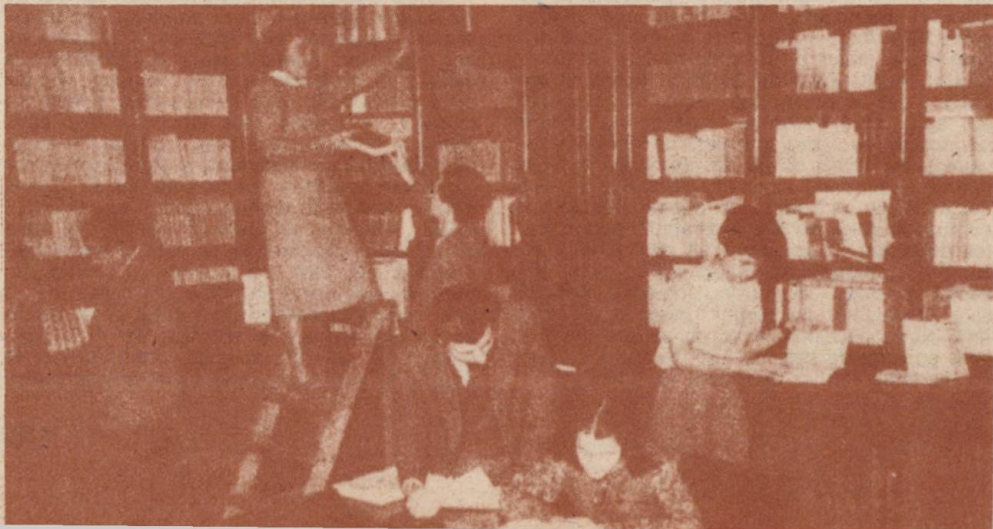
E un drum vechi cu „desen” nu mai nou de un veac, pe care-l parcurgeau cu anevoință numai cei ce-i știau „vămile” și a ajunge de la Fălticeni, peste Stînișoara, la Borha era cîndva o aventură în care, angajat, drumetel solitar se știa pîndit de tot felul de primejdii. Bacii, mînîndu-și turmele ori vînătorii, dar (mai ales) haiducii se puteau mîndri cu cunoașterea tainelor și ele ancestrale.

Arbori cu trunchiuri uriașe țînesc din lutul în care au putrezit miriadele de frunzare despuiate de toamnă și încrîngături neverosimile dau (încă) un aspect tropical pîlcurilor de pădure topite la rîndul lor în trupul parcă fără început al pădurii-mame...

Falnicul Grigore Panțiru, căruia îi e dedicată o parte din labișiana „Rapsodie a pădurii” și care a fost „descoperirea” lui Eugen Labiș care și l-a apropiat și a făcut din el un fel de membru al puțin numeroasei sale familii îmi spunea, într-o vară cînd am venit să-l filmăm cu o echipă de documentariști:

— „De ce v-ați canonit Domniile Voastre să bateți atîta drum pînă aici? Să vedeți, ce? Iacă, unde întorci capul nu vezi decît pădure. Umblă pe la noi o vorbă că atunci cînd Al de Sus a făcut lumea, oamenii pe care soarta i-a procopsit să-și aibe sălaș prin părțile acestea (Panțiru zicea, desigur, „aieste”) au murmurat vorbe de cîrtire da' degeaba, cel Mare n-a vrut să le cîntească soarta. Rămîneți, le-a zis, cu ce aveți și nu vă mai gîndiți la altă ceva! Nu va mai pot da într-adaos decît o inimă ușoară ca să vă puteți bucura de ce e al vostru — mult. puțin... — și să vă pară toate bune. Să vie la

Nicolae Labiș (în dreapta) în biblioteca Școlii de literatură

voi cel cu cetera și cel cu băutura și să aveți femeii harnice, frumoase și iubete!"

Panțiru, om aspru de grelele vieții, dar purtând pe chip un frumos suris mualit, era o comoră de „ziceri” — proverbe, cîntece, istorii vinătorești — și nutrea o dragoste pentru Labiș cu totul ieșită din comun. Mulți s-au mirat ce-ar putea avea de „împărțit” ori baremi ce și-ar putea spune omul subțire, școlit și „primitivul” Panțiru. Îndrăgindu-l pe Dom' Eugen dar și pe Doamna Învățătoare, pe Nelu, ca mai tîrziu pe cele două domnițe apărute în casa în care era mereu primit prietenos, Panțiru a devenit un „sfetnic” al slujitorilor școlii și pentru capul familiei un tovarăș de hălăduire (cu pușca sau cu undița) de neînlocuit.

Am avut norocul să-l mai pot filma (într-o excelentă peliculă documentară regizată de către Erich Nussbaum, după un scenariu ce-mi aparținea) și secvența cu Panțiru ne-a rămas, astfel încît îl putem, peste timp, vedea și auzi. Mă iscodea cu oarecare îngrijorare: „Care ce-mi faceți?” „Te băgăm în film, bade Panțirule!” „Cum așa? Adică să mă văd pe pinză ca la cinema? S-ar putea o așa comedie?”

Nu ne-am propus să-l influențăm cu nici un chip. Nu i-am „sugerat” textul pe care ar fi urmat să-l rostească. Eu însumi, „reporter” în acel mic film, habar n-aveam ce-am să-l întreb, aflîndu-mă cu microfonul în mînă, la o măsuță așternută în ograda Labișilor. Dar cînd s-a auzit bîzîitul aparatului Arriflex, Panțiru a povestit — colorat și succint — o întîmplare petrecută cu mulți ani în urmă, „la rîpa lui lepure”, realizînd un moment absolut memorabil.

La un an de la proiecția pe ecrane a filmului (nu știu dacă a apucat să se vadă în chip de „actor”) bădița Grigore Panțiru s-a prăpădit, cum spun cu emoție țărani, refuzîndu-și brutală formulă a **murit**, ori famelic-metaforică s-a dus **dintre** noi...

A murit fără să știe (oricum, tot n-ar fi priceput mare lucru din relatările noastre sau nu le-ar fi crezut) că vreme de patru ani, între 1952 și 1956, numele lui s-a rostit de zeci de ori, la agapele colegiale, la seminariile de „creație” ale Școlii de Literatură, ori a fost **scris** în poeme ori însemnările intime de către Nelu a' **Iu'Dom' Eugen**, cel care vedea în el un prototip al omului de munte, înțelept și bun, stăpîn și slujitor al pădurii românești.

LA „VIAȚA ROMÂNEASCĂ”

A doua zi după triumful obținut, Labiș se decide să bată în ușa „Vieții Românești”. Vizita i-a prilejuit lui Mihai Gafița, tîrziu, în 1970, o relatare foarte colorată.

Redacția revistei (pe bulevardul Ana Ipătescu 96) avea, la parter o **cameră** a poeziei unde puteau fi zăriți zilnic (o tempora!) Eugen Jebeleanu, Mihai Dragomir, Veronica Porumbacu și Cristian Sirbu. Mihai l-a chemat pe Gafița — era în camera criticii, presupun — să-l vadă pe neașteptatul oaspete și acesta,

născut la doar douăzeci de kilometri de Malini, l-a considerat brusc pe vizitator ca pe unul de-ai lui, legați de aceeași „potolită trufie cărturărească” a fălțiceniilor.

Cum arăta poetul?

„Negru, îndesat — copil de munte — îmbrăcat cu un cojocel din piele de oaie, alb, cu benzi roșcate mai late în față, la încheietoare și în dreptul cîngătorii și mai înguste la tivuri”.

Braileanului i s-a părut că vede un „mîndru ciobănel” dar Gafița l-a contrazis: ciobanii se îmbracă în munții Moldovei în alt chip. Copilăndul din fața lor avea clasică înfățișare a unui om de munte, pădurean și nu cioban. „Purta căciulă, avea și tașcă. Nu traistă ci tașcă, adică un fel de torbă sau geantă cu baiera, fără să imite mediocrul lucru de tîrg dar nefiind nici de sat ci lucrată de oameni care nu mai sînt țărani”. Așa umblau din vechime cei ce constituiau „lumea aleasă a satului, vornicii, pădurarii; așa umblaseră haiducii, oierii, oameni cu interese deosebite de cele ale culturii pămîntului”.

Sigur, Gafița n-a mai reținut „conversația” cu poetul nostru, și-a amintit doar că aflat în marele oraș el nu părea panicat ori nesigur, aflîndu-se la vîrsta la care cu greu un părinte își lasă odrasla să umble, singur, prin „lume”. Numai că oamenii de munte nu-și fac griji deosebite cînd își trimit cu caii, copiii de șaptesprezece ani fiindcă acești copii se poartă cu o precoce maturitate de parcă pentru ei copilăria ar dura mai puțin decît se cuvine. Ei pot rămîne cu turma la pășunat săptămîni întregi, cară lemne, vîd de grădină, introduși, „cu funcție egală”, în întreg rostul gospodăriei, putînd astfel vieții, solitar, „cu toate responsabilitățile” asumate. „Labiș și-a avut copilăria după această lege, ca și adolescența, adică a fost trimis, ori lăsat, în lume, singur, foarte devreme. Sînt dintre cei în măsură să spun cu toată convingerea că prea devreme. Nu în literatură, aici se poate intra și pleca oricînd, niciodată. Nu e devreme, prea devreme, tîrziu ori prea tîrziu, nu în literatură, ci în lume. Copilul din munte, care era — a receptat cu o sensibilitate extrem de acută ceea ce i s-a oferit și anumite resorturi ale structurii lui, suprasolicitate, au început să funcționeze în ritmurii care nu puteau să dureze”.

Sînt rînduri emoționante, singurele ce luminează biografia momentul întîlnirii lui Labiș cu lumea scriitoricească a Bucureștilor și conțin, în raționamentul lor final, un adevăr indubitabil. Suprasolicitatea acelor resorturi intime nu s-a făcut fără vizibile urmări și ele știm spre ce au condus, dar nu ne putem împiedica să observăm că ea a avut un caracter deliberat, că a fost rodul unor impulsuri mișcînd viața poetului spre un ideal autoimpus.

„Mașina infernală” a uriașului său talent era capabilă să-i taie drum în glorie dar putea să-i primejduiască nu doar jubilația ci pur și simplu viața.

Și i-a primejduit-o fatal...

(Fragmente din evocarea biografică „Urmele poetului Nicolae Labiș”

CINCINAT PAVELESCU în căutarea unui post de magistrat la București

Sînt cunoscute multele peregrinări de magistrat ale lui Cincinat Pavelescu (1872—1934) prin toate colțurile țării — de la Marginea (Buzău) la Cluj, de la Brăila la Oradea, de la Constanța la Brașov, de la Rîmniceu Sărat la Corabia, de la Sinaia la Craiova — pînă a reușit să ajungă judecător în plasele Fundeni-Frunzănești (Ilfov) și Snagov, devenind, cu termenul actual, navetist.

Insatisfacțiile profesionale, nomadismul perpetuu, amintesc prin nenumărate similitudini de destinul altui cavaler al dreptății, Dim. Demetrescu-Buzău care, în literatură, va deveni postum marele Urmuz.

Profesional vorbind, a fost Cincinat „leul epigramei”, o victimă, un oprimat — cum s-a spus într-o vreme — sau un nerealizat — cum insinuează, nu fără motiv, G. Călinescu?

A încercat de nenumărate ori, desigur, să vină în capitală, dar cu toate insistențele și intervențiile nu a reușit. Ne aflăm, credem, în fața unui caz mai complex „Agreat de lumea oficială ca un mim simpatic în banchete pentru improvizații de epigrame, nu fu luat nicio dată așa de serios încît să izbutescă măcar a obține o transferare stabilă la București. (Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent, ediția a 2-a, Editura Minerva 1982, p. 649).

Ca și alți creatori Cincinat avea o psihologie de tutelat, era un om cu o fire pasivă căruia îi trebuia un Mecena — în poezie, la începuturi, îl găsisse în persoana lui Macedonski — întreprinzător, gata să-și asume responsabilitățile sociale ale omului care amesteca poezia cu viața, pierdut în dantelăriile visurilor, în afara lumii pozitive.

La Muzeul literaturii române sub cota Mss 2424 există o autoepigramă — variantă inedită — plină de amărăciune, relevantă pentru pasivitatea socială a autorului celebrei romanțe **Îți mai aduci aminte doamnă?**

Eu am trăit de azi pe mâne
Făr să mă gudur, nici să cer...
M-am mulțumit cu-n colț de pâine
Și-un colț de cer!

La înmormîntarea lui la cimitirul Bellu, un alt epigramist Tudor Măinescu, își încheia tra-

gic-malițios, cuvîntarea funebă: „**Fil liniștit, Maestre, pe cererea ta de transfer la București, zeli s-au îndurat și au scris: se aprobă, ești la București!**”. Chiar în ultima perioadă a vieții cînd era procuror de curte la Brașov nu renunțase la ideea de a ajunge pe melaguri dîmbovițene, în centrul vieții literare, care îi era atît de dragă. A încercat să se apropie și de Constantin Argentoianu după ce anterior îi solicitase și pe Nicolae Iorga și Nicolae Titulescu.

În 1931 — dar putem să datăm și mai exact evenimentele după lista de Menu a restaurantului „Moise Popa” —, august 20, Cincinat Pavelescu s-a întîlnit în orașul de la poalele Timpei cu ministrul de finanțe de atunci pe care l-a asaltat cu cererile sale de mutație în București. A folosit toate metodele, toate armele, inclusiv incisiva improvizație epigramatică.

La Muzeul literaturii române se găsește sub cotele Mss 1333/12345, un set de cartoane reprezentînd Menu-ul tipărit al restaurantului brașovean unde, probabil se organizase o agapă prietenească, pe versoul cărora sînt scrise — cu creionul — 7 epigrame, toate

adresate lui Constantin Argentoianu. Curios epigramele sînt numerotate — cu cerneala, dar scrisul este a lui Cincinat — 1, 2, 4, 5, 7, 9, 10. Epigrama 2 este semnată cu numele întreg, celelalte au numai inițiale. Se pare că ministrul de finanțe Constantin Argentoianu, amator de literatură și scriitor diletant — sînt cunoscute de acum foarte interesantele sale **Memorii** — i-ar fi răspuns, dar textele nu s-au păstrat. Atunci, la masă i-a dat replică epigramatică lui Cincinat, dar nu a mișcat un deget ca să fie transferat la București.

Considerăm că, în afara valorii lor literare, aceste epigrame constituie și un valoros document biografic pentru ambii combatanți ai acestui duel vesel.

În transcriere, păstrînd particularitățile stilistice ale autorului am folosit normele ortografice în vigoare.

1. [D]omnu/lui C. Argentoianu.

Cînd ziaristul o țigară
grecească-ți dete ca ofrandă,
n-a bănuț că și ministrul
fumînd-o... face contrabandă.

2. Excelenței sale D[omnu]lui C. Argentoianu,
ministru de finanțe

Știi să mîngîi și să dai ghionturi
Dar, ia-mă rogu-te de păr...
Și fă-mă repede să sîr
Din curtea de apel, la Conturi.
(candidat la Curtea de Conturi).

4. E drept că părul mi-e absent,
Dar cum ești om cu-atît talent
Că spirit dai și la năluci
Cătînd, găsești de ce s-apuci.

5. Spiritualei sale Excelențe

Nu te uita c-am dat aconturi
Din părul meu cel abondent...
Dar mai trimite și-un talent
în Curtea, aridă de conturi.

7. Sunt tare-n cifre deși poet
și număr chiar cînd dau la dame
Dar mi-ai făcut trei epigrame
De ce nu-mi faci și un decret?

9. Decretul meu rămîne-n pană
Căci Împărate Constantin
Deși ți-e numele creștin
Figura însă ți-e romană.

10. Ar fi, desigur excelență
Din partea mea o insistență
[impertinență - șters]
Cînd ai învins [învîgător șters]
pe-atîtea fronturi
Să-ți mai propun o înviorare:
Eu să te trec la nemurire
Și tu la Conturi.

CINCINAT PAVELESCU

DACĂ N-AR FI, NU S-AR POVESTI

„Cel mai bun mijloc de a scăpa de dușmani este să le cîștigi treptat prietenia” declara adesea scriitorul Duiliu Zamfirescu în cercurile diplomatice pe care le frecventa.

„Multe din scrierile mele nu fac decît să ilustreze aforismul după care timpul face să treacă dragostea dar și dragostea face să treacă timpul” spunea uneori în glumă Guy de Maupassant prietenilor la un pătărel de porto.

„Întotdeauna regret greșelile pe care le fac.” i se plînge un prieten lui Georges Simenon.

„Greșelile nu trebuie regretate — asta ne face să ne amintim de ele mereu. Greșelile trebuie pur și simplu uitate”, răspunse scriitorul.

„Ai avut succes cu plesa aseară?”
„Nu prea...” răspuse modest Sacha Guitry. Măcar sînt mulțumit că nu m-au fluierat.”

„Păi pe cine-ai mai pomenit tu să fluiere cînd cască?”

La o plesă care nu se bucura de prea mare succes Tristan Bernard trimite un bilet de favoare unui prieten însoțit de următoarea notiță: „Cred că ar fi bine să lei și un pistol cu tine... Locul e cam pustiu... Întineric... În fine, vezi și tu.”

Șaliapin iese de la operă și se urcă într-o trăsură. După un timp birjarul îl întreabă: „Din ce trăiești dumneata?”
„Cînt” veni răspunsul. „Lasă asta, de cîntat toți cîntăm și bem votcă. Eu te întreb ce lucrezi.”

OLAC

MARE PREȚUIRE

Nu-mi amintesc cu precizie anul. Se apropiau sărbătorile de iarnă. În redacția emisiunilor pentru copii și tineret de la Radio era forțată mare. Se alegeau „plugușoare”, „sorcoveți”, glume. Telefoanele n-aveau pic de răgaz. Colaboratorii trebuiau căutați peste tot locul. Se definitivau textele almanahului sonor pentru noul an. Se pregăteau emisiuni de vacanță. Soseau poeți inspirați și compozitori cu melodii vesele, saltărețe, pe care le fredonau și le acordau cu versurile scrise anume pentru Moș Gerilă, pentru săniițe, pentru pomul de iarnă, pentru fulgii de zăpadă care întârziu să se arate deși norii vineții umblau de colo-colo pe cerul posomorit.

Și cum fiecare redactor venea cu cât mai multe idei ca emisiunile să fie frumoase, vesele, interesante, bogate, eu propun că ar fi nimerit să dăm și un fragment din amintirile lui Ion Creangă, cel cu uratul, pe care să-l citească Mihail Sadoveanu, știut fiind că nimeni nu putea citi mai bine și mai frumos ca el. Propunerea a fost aprobată și am primit pe loc sarcina să mă ocup de ea... și fără întârziere. M-am apropiat de telefon, am făcut numărul casei Sadoveanu și am așteptat cu suflul la gură. Dar, de la capătul firului mi s-a răspuns că maestrul abia a venit de la Marea Adunare Națională și se odihnește; că după puțină vreme trebuie să vorbească la o librărie și după aceea să se întâlnească cu niște scriitori străini; că pe urmă are de fă-

cut niște corespondență și că practic n-are nici un minut liber pentru a face imprimări la radio pînă după anul nou. M-am descumpănit, dar nu m-am dat bătut și am sunat din nou și schimbîndu-mi puțin glasul, am cerut să vorbesc direct cu maestrul într-o problemă specială. Secretarul a cerut să mă legitimez, după care a închis telefonul fără nici o vorbă. Am rămas mai departe lingă aparat gîndindu-mă cum să procedez. Un coleg m-a sfătuit să mă urc în mașină și să mă duc direct cu textul și magnetofonul la

dumnealui acasă. Soluția nu mi s-a părut prea bună. Să mai încerc, mi-am spus eu, gîndindu-mă la vechea zicere românească, poate dau de altcineva de ai casei, poate secretarul exagera, iar dacă dau tot peste el, să-l iau cu alte vorbe. Telefonul sună ocupat de mai multe ori. După aproape un sfert de oră aud în receptor un glas blînd, cunoscut, cunoscut din „Sara pe deal”. Era al maestrului. Mi s-au muiat un pic picioarele și cred că m-am și bilbiit puțin, dar redresîndu-mă rebede, i-am spus că noi cei de

Mihail Sadoveanu jucînd șah cu Camil Petrescu

la radio, de la emisiunile pentru copii, dorim să ne citească din Ion Creangă câteva pagini... „Creangă?” a întrebat maestrul, apoi după o scurtă pauză a adăugat, să mai aștepți mata „sosesc într-o jumătate de oră”.

Vestea că sosește maestrul Sadoveanu să imprime, s-a răspândit repede peste tot, pe coridoare, prin cabine, prin studiouri. Nu venea pentru prima oară, dar mulți salariați voiau să-l mai vadă pe marele scriitor cit de aproape. Unii și-au lăsat chiar treburile și au ieșit în stradă așa că n-am fost singur cînd s-a oprit la scări mașina. Și-a deschis singur portiera și coborînd din automobil o clipă mi s-a părut uriaș... Am făcut pași înainte l-am salutat și i-am spus: „Eu sint cel care...” și n-am mai avut vreme să mai adaug ceva căci maestrul mi-a strîns mina, s-a uitat la ceas și înainte de a intra în cabina de imprimare mi-a spus oarecum conspirativ: „N-au decît să mă aștepte, pentru mine Creangă e mai însemnat decît mulți alții...” Cînd a început să citească din amintirile marelui humuleștean, pe fața i s-a așternut o seninătate deplină și un zîmbet sugubă i-a înflorit în colțurile gurii. Aproape o jumătate de ceas l-a însoțit pe povestitor pe la ușile și ferestrele caselor din Humulești cu ceata de urători dînd timpul îndărăt ca un vrăjitor pentru ca noi cei din afara cabinei să-i vedem aievea pe băieții cu buhaiul, cu vâtraiul, pe popa Oșlobanu și pe alții. Cînd a isprăvit de citit, a cerut să se asculte și după aceea mi-a spus că Ion Creangă este unul din dascălii săi și cel mai mare de la care a învățat limbă și simțire românească și căruia îi poartă prețuire, veșnică recunoștință și multă iubire. Și că și acum îi citește cartea cu amintiri și povești de cite ori vrea să se odihnească, să-și limpezească mintea deși o știe aproape pe de rost. Il ascultam vrăjît.

Cînd am deschis ușa de la ieșire, afară toate erau albe. Ningea cu fulgi mari și deși

ÎN LEGĂTURĂ CU PERIPLUL LUI ULISE

Multă vreme, lumea în care evoluează eroii lui Homer a fost socotită cadrul unor simple ficțiuni literare, pînă ce un arheolog amator, Heinrich Schliemann, a descoperit și dezgropat Troia, lîngă satul turcesc Hissarlik, pe coasta Asiei Mici. În urma săpăturilor întreprinse aici în ultimele decenii ale veacului trecut, a devenit limpede că Troia a existat, că războiul troian a avut loc — după toate probabilitățile între anii 1193 și 1184 î.e.n.

În mod firesc, oamenii de știință și-au pus întrebarea dacă evenimentele relatate în *Iliada* sînt țesute în gherghelul adevărului istoric, nu cumva îndelungatul și aventurosul periplu al lui Ulise, relatat în *Odiseea* constituie și el ecoul unor evenimente reale? Ipotezele nu lipsesc în această privință.

Punctul de pornire, Troia, ca și destinația, Itaca — identificată cu insula numită astăzi Thaki —, în Marea Ionică, nu ridică nici o dificultate. Cunoaștem și amplasamentul Țării Ciclopilor, popor de origine tracă locuind pe tîrmul nordic al Mării Egee. După ce înfruntă o furtună năprasnică, Ulise poposi în Țara lotofagilor, despre care vorbește și Herodot în secolul V î.e.n. și care s-ar fi aflat pe tîrmurile golfului numit astăzi Gabes: există texte antice care atestă că locuitorii de aici se hrăneau cu fructele unei plante înrudite cu lotusul, pe numele ei științific *Zizyphus lotus*.

În privința Țării Ciclopilor, opiniile diferă — unii o plasează în răsăritul Siciliei, pe pînășurile vulcanului Etna, alții pe malul Golfului Neapole, deși și Insula Faviguana ar putea corespunde sumarei descrieri pe care ne-o face Homer. Eolia, „ostrovul cel plutitor” cum îi spune bardul, poate fi insula vulcanică Stromboli din grupul Liparelor, deoarece în perioadele de activitate a vulcanului, emisiunile lui gazoase formează un

fel de ceață deasupra apei, incit insula pare că într-adevăr plutește. Despre Lestrigonia, singura indicație pe care ne-o dă Homer este că se află cale de șapte zile de Eolia, ceea ce ne duce la presupunerea că ar putea fi pe tîrmul nord-vestic al Siciliei, și tot în Sicilia trebuia căutați și cimerienii, precum și insula vrăjitoarei Circe identificată cu Insula Ustica de astăzi.

Majoritatea cercetătorilor sînt de acord că insula Sirenelor trebuie căutată la sud de Neapole, unde în dreptul portului Amalfi un mic grup de insule se numește pînă astăzi Sirennuse — de asemenea ca Scylla, monstrul cu șase capete, și Charybda, nume care în grecește înseamnă „vîrtej”, trebuie situate în strîmtoarea Messina, unde navigația era îngreunată de sînci, curenți și sorburi. În sfîrșit, Ogigia, insula zinei Calipso, unde eroul nostru a zăbovit șapte ani, a fost localizată ba în vecinătatea Maltei, ba a Siciliei. Tot așa, despre Scheria, Țara Feacilor, s-au emis mai multe ipoteze care mîerg de la tîrmul Calabriei și pînă la Insula Corfu.

Toate acestea sînt, desigur, simple ipoteze; luîndu-se în considerație cele mai probabile variante ale itinerarului, constatăm că eroul lui Homer a străbătut cam 2 300 mile — așadar circa 4 260 km — ceea ce este foarte puțin pentru un periplu care a durat zece ani. Pe de altă parte, se cuvine să ținem seama de faptul că Ulise a stat pe insula vrăjitoarei Circe un an și pe insula nimfei Calipso șapte ani, ceea ce reduce mult timpul de navigație — căci Homer l-a înzestrat pe eroul nostru nu numai cu istețime, iscusință și vitejie, ci și cu oarecare slăbiciune pentru farmece feminine, însușire care în lumea mitului grec nu era nicidecum un cusur, ba dimpotrivă, era comună multor eroi și chiar zeilor...

H. MATEI

MIHAI ȘORA

„DE CE NU M-AȘ LEGĂNA...”

ine se încumetă să desfacă un nod, mare cât un ghem și peste măsură de încălțat (mai ales dacă cele două capete ale firului sint, fără să lase urme, trase cu mare meșteșug spre ceea ce îi constituie, nodului, miezul)? Reacția lui Alexandru, în împrejurări similare, pare a fi singura firească: scoți pe nerăsuflăte sabia din teacă și-l tai. Cam aceasta e situația în care se află oricine ar dori să desfacă — pentru a-l face inteligibil, în cât mai puține cuvinte, unui terț (și, la drept vorbind, și pentru a și-l lămurii sieși) — ghemul inextricabil al gândirii lupasciene.

Norocul nostru că ne sare lute-n ajutor ideea, de atâtea ori verificată de-a lungul istoriei gândirii, că un filosof ce-și merită cu adevărat numele nu aduce în dar, semenilor săi, un univers de cunoștințe brute, culese de ici, de colo, oarecum la voia întâmplării, ca la începuturile științei; nici, ca în zilele noastre, nenumărate cunoștințe subtilissime, elaborate (acesta e cuvântul!) conform unor metodologii standard din cele mai sofisticate. Nu. El propune semenilor săi un gând. Unul singur. Dar pe care el (filosoful) l-a descoperit, — sau care, mai de grabă, pe dînsul (pe filosof) s-a înstăpînit ca o bruscă iluminare —, și a cărui virtute este de a ilumina dintr-o dată întreg universul (inclusiv universul de cunoștințe deja acumulate) și de a-i conferi un înțeles.

(Departe, desigur, de mine intenția de a-l supraevalua, prin această simplă distincție de planuri, pe filosof, în dauna omului de știință propriu zis, care s-ar vedea astfel depreciat.) (Căci: fără cunoștințele care din toate părțile ne asaltează, ce ne-am face? Într-adevăr: cum ni s-ar mai desfășura viața?) (Dar și: fără înțelesul care s-o însuflețească, ce viață o mai fi și aceea?)

Care să fie, așadar, gândul acela — infinit de simplu și infinit de complex totodată (de vreme ce străbate universul de la un capăt la altul, adunîndu-l în conturul lui Unu, dar și păstrîndu-i neștirbită infinita diversitate) — pe care ni-l aduce în dar Stéphane Lupasco? Care e celula generatoare a întregii lui gândiri? Sper să n-o vulgarizez dincolo de limitele permise aducînd-o la forma ei cea mai simplă. Năucitor de simplă, într-adevăr: oul lui Columb. Caracteristica acestor idei-germen este de a ți se impune, după ce ai luat cunoștință de ele, cu puterea evidenței: nu gîndiseși nici o dată lucrurile așa, dar acum, că le-ai aflat, îți spui uimit: „Păi, ideea asta e chiar la mîntea cocoșului; cum de nu mi-a trecut încă prin cap?” Care este deci, mă întreb, celula generatoare a gândirii lupasciene? Ideea de leagăn, mi-ar veni să răspund. Da, da: ideea de pendul. Și totuși, nu! Adică nu întru totul. Ideea, mai de grabă, de **pendulare**, de **legănare**. Căci schema lupasciană originală e dinamică, nu statică (**ein dynamisches Urphänomen**, am putea spune: o pură **activitate**, așadar; nicidecum o **formă**, ca la Goethe). După cum vedem, Numelui i se preferă, din capul locului, Verbul. De aici și greutatea conceptualizării: din imposibilitatea definirii prin gen proxím și diferență specifică.

Spunînd însă: „pendulare”, am și spus: „dualitate”. Căci între cele două capete ale mișcării sale mereu reiterate îi este dat pendulului să se legene. S-ar părea, deci, că **Diada** (și nu Monada) este „fenomenul originar” lupascian. Dar dintr-un „doi” dezlegat (în care fiecare din termenii ar reprezenta doar repetarea statică a lui „unu”) nu poate rezulta chiar nimic. În orice caz, nu o „lume” (adică un sistem — evident: puternic legat —; ba mai mult: un sistem de sisteme de sisteme...). „Capetele” pendulării, cei doi „poli” ai ei, nu pot deci fi termeni independenți unul de altul. Ei (acești poli) sint, dimpotrivă, atît de strîns legați împreună încît

nici nu pot fi concepuți unul fără celălalt; totuși, relația dintre ei este una de violentă respingere reciprocă. Ceea ce se instituie în intervalul dintre ei este un **cîmp tensio-nal** care aduce în ultimă instanță dualitatea antagonică a termenilor-limită sub oblăduirea (dinamică) a lui Unu. În cîmpul acesta unitar, actualizarea unuia din termeni (fie **A**) îl refulează pe celălalt (pe **non—A**) în zona potențialului. Și, bineînțeles, invers: **non—A**, actualizîndu-se la rîndul său, îl potențializează fără iertare pe **A**. Dar nicio-dată chiar pînă la capăt, în așa fel încît unul din termeni să rămînă singur pe scenă, iar celălalt să dispară cu desăvîrșire. E ca și cum o barieră de netrecut ar face imposibilă scăderea sub un anumit nivel a tesionii contradictorii care ține laolaltă cele două capete ale balansului. Așa încît, în orice situație **A** (actualizat), este prezentă și o bună fărîmă de **non—A** (incomplet potențializat). Și invers, bineînțeles: în orice actualizare (de altfel nedusă nici ea la limită) a lui **non—A** trenează și o dîră de **A** (virtualizat doar în parte). Aceste două valori logice contradictorii (**A** și **non—A**), care epuizează — dacă le considerăm împreună — întregul cîmp logic, sînt deci două dinamisme (evident, contradictorii și ele). De ce? Pentru bunul motiv că, neputînd suprima pur și simplu contradicția, prin actualizarea absolută a oricăreia din ele și potențializarea pînă la dispariție a valorii adverse, și, pe de altă parte, neputînd nici realiza contradicția la nivelul ei cel mai de sus (ceace ar presupune o actualizare simultană și absolută a ambelor), nu le rămîne decît soluția alternării neîncetate, sub presiunea propriei lor energii, a propriului lor dinamism. (Nu ni se pare de prisos să amintim că Aristotel denumea actul: **energela**, iar putința: **dýnamis**.)

Într-un Tabel care ne-ar arăta toate situațiile în care ele pot fi găsite, cele două valori logice contradictorii, **A** și **non—A**, se prezintă în felul următor:

A	non—A
a	p
t	t
p	a

a și **p** reprezentînd, respectiv, actualizarea și potențializarea lor, iar **t** situația (intermediară?) (nu; ci mai de grabă ireductibilă la ambele, și care se va vedea ulterior că este o a treia stare, absolut originală, numită de Lupasco stare de incondiționalitate sau de libertate) situația, așadar, în care ele nu sînt nici actuale, nici potențiale sau, tot așa de bine, concomitent semiactuale și semipotențiale, atît fiecare în parte pentru sine, cît și fiecare în raport cu cealaltă. Din aceste trei situații — dintre care prima și ultima sînt asimetrice (invers asimetrice una față de alta), iar cea din mijloc simetrică — ia naștere, pas cu pas, întregul univers logic. Aici se află celula generatoare a sistemului lupascian, postulatul fundamental al logicii dinamice a contradictoriului.

ar nu numai universul logic, ci și cel gnoseologic tot de aici ia naștere, de vreme ce valoarea care se actualizează și care, implicit, își virtualizează antagonista se comportă ca un agent sau operator, altfel spus ca un adevărat **subiect**, care imprimă valorii virtualizate trăsăturile caracteristice ale unui pacient sau operat, transformînd-o pînă la urmă în **obiect**. Și nu numai universul cunoașterii, ci și cel fizic propriu zis (atît macro, cît și micro), tot așa ia naștere. (Macro-, din situația **a—p**: micro-, din situația **t—t**.) Cît despre universul biologic, punctul lui de plecare se află în ultima situație din tabel: **p—a**. Mai mult: și psihismul, care și el este o ener-

IDEI CONTEMPORANE

LOGICA DINAMICĂ A CONTRADICTORIULUI

STÉPHANE LUPASCO

EDITURA POLITICĂ

gie (Lupasco o numește chiar: materie neuropsihică), tot din această celulă germinativă răsar, — și anume, în mod paradoxal (dar paradoxul nu mai e de natură să ne împiedice ciuși de puțin înaintarea!), exact din acea zonă de aparent echilibru simetric (în realitate de maximă tensiune adecvat contradictorie) din care se iscă energia-materia microfizică și pe care o reprezintă situația $t-t$. Zonă a incondiționalității sau libertății, revivificatoare dacă se trece fulgurant prin ea, de-a dreptul mortală dacă se adăstă prea mult în ea, și care constituie un fel de al treilea pol, ascuns la prima vedere, al tensiunii bi-polare lupasciene.

Bine, dar sîntem în plin panlogism!, se va putea spune. Pînă una alta, desigur că da — și Lupasco nu se sfiește, nu numai s-o recunoască, dar chiar s-o proclame: „**Les valeurs logiques constituent un univers logique qui ne connaît et n'ignore que lui-même.**”

Ajunși aici, două precizări se impun. Prima ar fi următoarea: cu toată alura sa pur speculativă, gîndirea lupasciană (ajutată de o bună formație științifică inițială și de o ulterioară, cu adevărat prodigioasă, acumulare metodică de informații pluridisciplinare) merge mină în mină cu toată masa de fapte a științei contemporane, verificîndu-se pas cu pas cu rezultatele fundamentale înregistrate în microfizică, biologie celulară, neuropsihiatrie, — discipline care, atenției, o confirmă și căroră, de altfel, ea le furnizează tocmai **temeiul logic** pe care nici logica clasică (bazată pe principiul identității tautologice, și deci al non-contradicției celei mai stricte, precum și pe principiul terțului exclus), nici diversele logici polivalente (care doar travestesc terțul, aminîndu-i ca să spunem așa excluderea) nu li-l pot oferi. Și acum, a doua precizare. Dacă ar fi operator în sensul absolut al cuvîntului, **subiectul** ar trebui să fie actual în sensul absolut al cuvîntului, și atunci — cunoscînd exhaustiv valoarea adversă, care și ea ar trebui să fie virtuală, și deci „operată”, și deci **obiect** în sensul absolut al cuvîntului — s-ar ignora pur și simplu pe sine ca subiect, adică s-ar necunoaște în sensul absolut al cuvîntului. Dar actualul pur și virtualul pur, operatorul sută-n sută și „operatul” redus la starea zero a purei pasivități, subiectul agresiv și obiectul retractil sînt doar **limite**. (Să le spunem: ideale.) În fapt, nu avem de a face decît cu **proces**. Cu procese de actualizare pe de o parte, adică de **subiectivizare operatorie**; cu procese de **virtualizare pe de alta, adică de obiectivizare**. Așa încît nici cunoașterea („obiectului” de către „subiect”), nici necunoașterea („subiectului” de către sine însuși) nu sînt libere de a fi cunoaștere și necunoaștere în sens absolut, ci sînt mereu însoțite de **cunoașterea cunoașterii** și de **cunoașterea necunoașterii**. Sau, în termeni tradiționali: de **conștiință de sine**.

Ajunși aici, la conștiință, adică la un nivel „meta-” în raport cu acela al procesului cognitiv propriu zis (care, în exercitarea lui spontană, nu se surprinde și pe sine ca atare), am fi tentați să credem că am depășit sistemogeneza energetică, — ale cărei avataruri se confundă, de fapt, cu vicisitudinile, triumfurile și bogățiile logicului, bazat acesta, după cum știm, pe relații și pe relație, viguros atîta vreme cît dinamismul și antagonismul (implicate de acest relaționism constitutiv) sînt viguroase și ofilindu-se de-a binelea cînd se apropie de polii săi imposibili: non-contradicția și contradicția considerate **à la lettre**, identitatea tautologică sau pura omogenitate și diversitatea dezlegată sau pura eterogeneitate. Am greși însă profund dacă am ceda acestei tentații. Căci conștiința este, din chiar clipa ivirii ei, înhățată de relație, ba mai mult: produsă de aceasta, deci asimilată de sistemul logic, — care se simte amenințat doar atunci cînd, la orizont, apare absolutul. Iar conștiința, după cum văzurăm, nu e absolutul.

Absolutul este, ne spune Lupasco, **afectivitatea**. Logicul (adică existențialul, adaugă tot el) nu e niciodată **dat**; el devine. Mereu „legat”, și legînd la rîndul său, el este întotdeauna relație în devenire. Conștiința, la rîndul ei, nu e nici ea, niciodată, **stare** de conștiință, ci mereu **mișcare** de conștiință. Ceea ce se prezintă ca afectiv este însă într-adevăr și întotdeauna un **dat** și o **stare**. Afectivitatea nici nu afirmă, nici nu neagă. Ea nu e nici contradictorie, nici necontradictorie. Nici falsă, nici adevărată. Ea **este**. (Spre deosebire de logic, care **există**. Căci a exista înseamnă, spune Lupasco, a cunoaște, a întreține raporturi cu ceva care se arată și deci se face cunoscut.) Prin afectivitate, și datorită ei, noțiunile de **substanță** și de **ființă**, introduse în filosofie de Aristotel, își găsesc în sfîrșit deplina lor justificare. Ființa și afectivitate, substanță și afectivitate, absolut și afectivitate devin astfel, după Lupasco, termeni sinonimi.

Exterioară în mod radical atît afirmării (deci identității) cît și negării (deci diversității), care sînt valori logice prin excelență, afectivitatea nu e nici actuală, nici virtuală, prin urmare nu poate fi nici subiect, nici obiect: ambilor le rămîne în întregime străină, stranie, absurdă: un fel de **epl-natură** ontologică, non-fenomenală, față de natura fenomenală, non-ontologică a logicului. Și totuși! În pofida abisului care se cascadează între afectiv și logic, un soi de relație specială și eminentă enigmatică se stabilește între ei. Într-adevăr, o afectivitate dureroasă invadează procesele logice (epistemologice) (energetice) ori de cîte ori acestea se apropie de zona $t-t$, zonă, după cîte știm, a maximei contradicții; iar în zonele **a-p** și **p-a**, în care orizontul se limpezește, ca să spunem așa, prin actualizarea unuia din dinamisme sau valorile logice, în dauna dinamismului sau valorii logice virtualizate, — ei bine: afectivitatea dureroasă se retrage, cedînd locul unei afectivități agreabile. Sau, mai exact: însăși retragerea afectivității (dureroasă tocmai prin caracterul ei invadator), însăși această retragere din cîm-

pul logic îi conferă afectivității caracterul ei agreabil. De aceea, de altfel, plăcutul e subtil și rarefiat ca o ușurare, în timp ce durerea e densă și grea ca o apăsare.

Nu putem desigur intra aici în detaliile acestui paralelism logico-afectiv, dar ni se pare de cea mai mare importanță faptul că Lupasco face apel la noțiunea de Grație, în sensul ei cel mai obscur și mai inefabil, ca puțin cât de cât da seamă de comportamentul incompreensibil (adică: de neînțeles și de necuprins totodată) al acestor două naturi ce-și fac față una alteia. Oricum, etica și estetica, altfel spus: fapta omului și creația sa, precum și fenomenul erotic și cel mistic (două trepte: cea de jos și cea de sus a aceleiași scări), ba chiar și manifestările patologice ale psihismului uman dobîndesc o nouă semnificație, dintre cele mai importante, din această structură bi- (sau, mai exact: tri-) polară a faptului logic și din tainicele sale corelații cu datele afective. Lupasco se întreabă chiar — lăsînd, bineînțeles, problema deschisă — dacă nu cumva conexiunea abisală dintre logic și afectiv (căci un adevărat abis separă logicul, acest conținător lipsit de conținut, de afectiv, acest conținut lipsit de contur și de sens), dacă nu cumva, deci, această conexiune se datorează unui enigmatic rol de **catalizator** pe care datul afectiv l-ar îndeplini în raport cu operațiile logice? — catalizator în lipsa căruia nimic, chiar nimic nu s-ar mai petrece, căci nimic n-ar mai putea exista (deși, adaugă el, afectivitatea ar rămîne în continuare acel martor absurd și acel agent străin, a cărui natură nu poartă pecetea nici uneia din acțiunile, efectele și relațiile logicului pe care-l catalizează).

Nu ne-am propus, în această scurtă notă, decît să oferim cititorului neavizat o primă idee, inevitabil aproximativă, despre celula generatoare a gândirii lupasciene, al cărei motor inextingibil este, după cum văzurăm, contradicția. De fapt, ne-am limitat, aici, la o descriere **grosso modo** doar a „anatomiei” acestei celule, ai cărei constituenți sînt, într-o primă instanță, un dualism logic, un dinamism antagonic bi- (în realitate tri-) polar, care generează atît logicul propriu zis, cît și gnoseologicul, fizicul, biologicul și psihicul (connaturali, toți aceștia, cu logicul), iar într-o a doua instanță un dualism mult mai profund încă, subiacent logicului, provocat de irupția de neînțeles a afectivului, al cărei efect imediat este instituirea unui misterios paralelism logico-afectiv, — pîrînd, la rîndu-i, a trimite (sau nu?) spre un ipotetic X unificator. Cît privește „fiziologia” acestei celule, adică funcționarea ei (generatoare de nebănuite universuri), ne-am mulțumit să sugerăm doar primul ei pas, care este și prima ei „răs-turnare”: de la **da** la **nu**, și invers, trecînd inevitabil prin zona de incondiționalitate sau de libertate (și de maximă tensiune contradictorie revivificatoare): **nici-da-nici-nu**, instantaneu convertindu-se în **și-da-și-nu** (și invers); căci ampla pendulare, cu lungime de undă mare și cu frecvență mică, între cei doi poli de neatinși (**da, da**; iar **nu, nu**) devine aici o vibrație cu frecvență dureros de mare și cu o lungime de undă disparent de mică.

Dacă ar fi să-i căutăm, acestei gândiri, un precursor, apoi fără îndoială în Pascal i l-am găsi: nu numai în acoperirea, atît de unul cît și de celălalt, a unui cîmp de probeeme amețitor de vast, incluzînd toate disciplinele vremii lor, cît mai ales în următoarele trei formulări pascalienne, pîrînd a trimite, peste veacuri, direct la nodul de contradicții lupascian și la modul lor propriu de rezolvare pendulatoare: 1. **Tout est un, tout est divers**. 2. **Faire profession des deux contraires à la fois**. 3. **Continuel renversement du pour au contre**.

Și credem că nu greșim alăturînd, acestor două formulări înainte-mergătoare, versul eminescian care i-a furnizat, notei de față, titlul.

Fragment din gravura „Caractere și caricaturi” de William Hogarth

TRIPTIC

Ușa se deschide încet, cu multă grijă, abia, abia... Se oprește. Scîrîitul însă continuă, strident, vine parcă din altă parte. Se ivește capul bunicului, Apoi gitul, umerii înguști, restul trupului său scăzut. Are ochii plini de lacrimi. Fruntea încruntată. Tremurul glasului arată resemnare, furioasă neputință.

Mi-a smuls cartea din mîini, spune el. La-să-mă, i-am zis, o citesc eu. Du-te la culcare, mi-a zis. Obrăznicătură, i-am zis, ciîne. Pleacă acasă, mi-a zis. Nu ți-e rușine, i-am zis, cum te crește tat-tu și maică-ta, or să vadă ei nenorociții de ei, vai de capu vostru, i-am zis așa i-am zis și să știi că...

Tatăl stă în spatele unei mese lungi, o piesă care în urmă cu cîțiva ani mai putea fi găsită la Consignația, expusă, nu în depozit, ceva nu prea scump, dar nici prea ieftin, fără stil dar rezistentă și în orice caz arătoasă. Masa era acoperită de cărți, dosare, hîrtii, tăieturi din ziare, reviste de tot felul, mai ales nemțești și italiene, nu tocmai proaspete. O harababură din care nu se înțelege nimic. Mai bine: nu te poate duce cu gîndul la nimic bun. Cum stă el strivit în atîta hîrtogăraie? De ce? Dacă ar fi urmat medicina... dacă ar fi avut cap.. Dacă ar fi fost ascultător... Era și el cineva acum, **după douăzeci de ani**, he, he, baron sau episcop, nu un pîrlit de mușchetar, uite-l, s-a pipernicit de tot, a început să poarte ochelari, e palid, parcă i s-a subțiat și glasul. Stă ca un șobolan sub muntele de gunoaie. Chiar așa, ha, ha... Și fumează. Mult. Scump. Numai asta-i lipsea. Și doar în liceu nu pusese țigară-n gură. Deloc. S-a apucat tîrziu, din cauza hîrtilor... Cum nu ia foc?! Totul e uscat și scorjit în jurul lui. Pe unde ascunde scrumiera? Ar trebui chiar angajat un pompier. Casa e mare, ditamai hardughia. Și au bani destui, cu toate că ziua și noaptea se pîng că n-au și nu le-ajung banii...

Tatăl ridică fruntea dintre hîrtii. O, prea multe, prea multe hîrtii și neîndoios inutile, niciodată n-ajungi să te miri îndeajuns de asta... De fapt în clipa asta nu scrie (el scrie tot timpul, ce naiba o fi zîmîgînd acolo, de ieșit iese cite ceva, altfel n-ar fi ce se vede de jur împrejur... totuși... nimic de înțeles, în același timp, ceva bani fără îndoială, că se pot... se pooot... adică...?) acum el citește. O carte

mare, groasă, o adevărată biblie, dar mai știe el azi să citească biblia? Pe dracu... Atunci...? dar și scrie. Notează ceva pe hîrtie, pe semne că despre ce citește în carte.

Ce s-a întîmplat? întreabă tatăl. Acum, cînd i se vede fața în întregime (poate bate prost lumina, o fi bolnav? Aiurea, de ce?!... sînt **ti-neri**, să fie mulțumiți) se poate spune despre el: da, este un care nu fiindcă... dar cum este de fapt fiul tău? Cum, ce știi despre el? De fapt... Dar despre ce-i vorba? repetă omul de la masă. Capul lui se îndreaptă de-a binelea. Gitul se îngroașă, devine rigid. Acum, capul este o ghiulea cu ochelari... Hm, dacă se poate spune așa. Se poate. Este chiar o ghiulea în țeava tunului, gată să pornească spre omul bătrîn, acum se înclină încet, țintește spre rădăcina nasului, între ochii care privesc cu prea multă lăcomie viața, acolo unde sprincenele altădată prea stufoase, încolăcite și sbîrlite ca la zeitățile furiei, abia dacă se mai întîlnesc acum moi, rărîte, pătate cu un alb gălbui... Eu nu te-am crescut așa, spune bătrînul. Vorbește în șoaptă răgușită. Ochii îi fug în părți. Albul e curat dar pupila abia dacă scînteiază rar. E în stingere? Lacrimile s-au retras în adînc. Ochii sînt uscați. Obrajii încă uzi. O mină încearcă să-i ștergă, se retrage apoi iute ca una din acele reptile mici care se tirăște leneșe în soare și deodată, amenințate de ceva nevăzut, dispar într-o clipă. Eu te-am crescut altfel... șidacă ți-am dat și eu o palmă, acolo, o singură dată, doar știi, o dată, atît, n-am făcut-o degeaba, doar știi, o meritai, s-antîmplat, sînt vreo treizeci de ani de-atunci, erai aproape student, știi, unde dă tata, hi, hi, doar n-o să acuma, nu-i așa... Dar isprăvește odată, omule, spune ce naiba se petrece? Am de lucru, vezi bine. Nu pot lucra în casa mea nimic? Nimic?! Ni-mic?! Chiar N-I-M-I-C! V-am spus de-o mie de ori: vreau liniște! Ce se petrece? Chiar nu pot să-mi văd de... toate rahaturile astea ale mele care mă dau afară din cap, mă înțelegi, mă scot din capul meu afară, pricepi?... Înțelegi pe dracu! Creierul meu fierbe. Inima mea e sloi. O bucată de carne congelată. Ai văzut-o pe Ivone cînd scoate carnea aia din congelator? Carnea aia pe care o ronțaim cu plăcere și habar n-ai, crezi că-mi pică din cer, fiindcă dumneata nu poți să te

scoli cu noaptea-n cap, așa-i? Bine, nici nu te oblig, mă duc eu la măcelărie și spun domnu măcelar dă-mi din aia și din aia, nu, aia nu-mi place, să trăiți zice el cu toporul în mână, și mă roagă să-l trimit și un vecin că i se strica marfa, n-are clienți, așa-i, nu?! domnule Gavrilescu-senior, da?! Hai, spune repede, de ce vă-mpungeți iar... Și lasă amintirile din copilărie. Cine, zău, mai are nevoie de ele... lasă-le baltă. Vezi mai bine dacă n-au adus cumva apă minerală la Emil. Dar ce naiba faci acum, rîzi, îți arde de ris, sigur că da... uite, în cazul ăsta rîd și eu: ha!

Ghemuit la doi pași de masa care deodată pare un întunecat deal de lut risipindu-se lent și trăgînd după el păduri, case, animale, oameni, o prăbușire poruncită de o minte în delir dar văzută de un ochi foarte leneș, mai mic chiar decît îl mișcorase vîrsta, cu puterile peste măsură de scăzute dar cu o uriașă poftă de viață, omul bătrîn hohotea, chicotea, repezea amîndouă miinile spre fiul său, tăpile nu se desprindeau de parchetul pătat de cafea și parafină (aici se așeza de fapt bradul de Crăciun, Ivona nu putea suferi instalația electrică, aprindea de citeva ori pe zi scurtele luminări colorate) dar genunchii se mișcau în fel și chip se ciocneau unul de altul, capul se rotea înfipt într-un par, ha, ha, hi, hi, ho, ho, hooooo, ai haz, băiatule, zăăăăău așșșaaaa, zzzzääău dacă mai pot rîiidee, ehhhh, eeeee, aaaadica cum să, he, he, aruncăm noi, hi, hi, adică eu cafeaua în mare și ce legătură cu... cu... derbe... cu porc-de-ciinele de fiu-tău are asta, zău că nu, cu toate c-ar trebui să vezi de pe-acu cum mege treaba, copilul e mare, merge pe doipse și tu-l lași să-și facă de cap?!?

Bunicul nu mai rîde. S-a așezat pe un scaun. Gura taie în adînc o vale rea, adîncă, neagră. Ochii sînt reci. Părul foarte cărunt, des, lung, pieptănat peste cap și căzut pe dreapta într-o meșă moale, crede-mă, e ade-vărul curat, cum spune încă frumoasa noră, Ivona, acum plecată cu o echipă de etnologi în Maramureș, astă îi dă un aer neașteptat de tineresc, dacă nu ștregăresc, dragii mei, el e... Umerii bătrînului ies ascuțiți, firavi prin că-mașa subțire de bumbac, culoarea oului de rață. Glasul îi este sec, clar. Gesturi scurte, precise. Oase fără măduvă. Sînge puțin lucrînd cu economie dar trimis numai acolo unde trebuie. Cuvintele țîșnesc, un jet surprinzător. Sacadate... Ar trebui să te ocupi mai mult. Să nu-l lași să mă batjocorească. O să-ți vină și ție rîndul. Nu mă ascultă. Ne terorizează pe toți. E un, ce să spun, un mic vampir, asta e. Și voi, în loc să-l...

În loc să ce? dragă tată, spune omul din spatele mesei. **În loc să ce?!...**

Să fie chiar el? E așa de mare, osos, încrun-tat, de neînțeles ca acum cînd se ridică de pe locul lui? Dacă nu l-ar fi lovit **atunci**, dacă macar nu l-ar fi dat alea două palme. Puteau să nu fie, ori cu ele, ori fără... Atît de aspru, neînduplecat, batjocoritor, rău în toată puterea cuvîntului? Se poate... Fără îndoială, și cînd era

mic capul lui era tot bila asta de fontă care crește pe măsură ce se rostogolește mereu mai repede spre neputinciosul bătrîn. El și-a răsucit trunchiul, a cuprins cu ochii închiși spătarul ca un grătar al scaunului pe care ca un stăpin se așezase cu citeva clipe mai înainte.

Mi-a smuls cartea din mîini, scîncește el, ochii mereu închiși. Brațele nu slăbesc spătarul scaunului. Mi-a spus să nu citesc din cărțile lui. Să nu le citesc cînd le citește el. Să nu le citești de loc. Vax. Parcă mie-mi trebuie fleacurile astea julvern și ce le pasă damelor și edgarvalas pe care l-am citit tot cînd nici tu nu erai, ehe, să facă borș cu ele. Mai-du-te la tomșigeri, așa mi-a spus. Așa a răcnit la mine: tomșigeri, noapte bună copii. Eu! Mucosu! Cînd eu vedeam michimaus acu o sută de ani, puah...

Bine, domnule, nu mai citi și ce atîta teavatură. lei permisul din sertarul de colo și te duci la cinema. Gata. Am treabă.

Ai treaaaabă?! Bliiiiine! Dară știi ce-a mai făcut?... Ochii se aprind deodată, foarte vii, plini de speranță și curaj, de veselie, răutăcioși, întrebători. Cînd mi-a smuls-o, a rupt-o foaie. Asta a făcut! Na, să știi... A rupt-o și m-a implorat să nu-ți spun. Na! Dacă vă convine ce creșteți! Da. O foaie din cartea aia scumpă! Poftim!

În regulă, spune tată. Abia se mișcă. Nu reușea să se țină pe picioare? Era peste măsură de obosit? Era el însuși **bătrîn**? Se ajuta cu miinile, podul palmelor sprijinindu-se de brațele scaunului său larg și înalt.

Nu. striga cu disperare bunicul. Nu! Nu!

Nu ce? întrebă liniștit celălalt, în timp ce încerca, parca ceva mai energic, să iasă din

spatele mesei așezată oblic, împinsă prea mult în unghiul dintre cei doi pereți acoperiți cu cărți. Biblioteca tatălui meu, cum rînjea bărbătește băiețașul „unsprezece spre doisprezece”, fiul unuia și nepotul celui alt... Cartea asta am ușchit-o din **biblioteca lui**, mă duc cu ea la anticariat, deocamdată nu i-o vînd, mă plimb doar cu ea în mînă prin fața vitrinei cu vechituri, mă întorc acasă și-o citesc și o pun la loc fără să se observe, nu-mi dă voie să umblu în cărți...

Te rog, nu, șoptește bătrînul. Nu, pentru numele lui Dumnezeu... Aleargă schiopătînd, umerii gata să se desprindă din suruburi, piulițele se și azeau rostogolindu-se pe parchet, nu zornăiau deloc ca fleacurile de metal scăpate din mînă de elevii de la profesională pe cimentul atelierului de sculerie, de loc, sunau mai degrabă ca niște clopoței de argint, clinchete mai mult sfioase decît vesele, vreo serbare școlară de sărbători pe vremea lui Spiru Haret... Ajunge la ușă, o închide cu mare grijă, își plește urchea de lemnul masiv. Sînt uși grele, în două canaturi, furnir de mahon peste care fostul locatar dăduse un strat gros de baie. Ssssssst, continuă bătrînul. Te rog... te rog... înțelege-mă... m-a rugat să nu-ți spun. Dacă mă spui acum, nu mai am liniște... nu-i spune nimic, te rog, te rog...

Tatăl ieșise în sfîrșit din spatele mesei. Se așează pe fotolul acoperit cu o husă cam murdară. Își scoate ochelarii. Își freacă îndelung ochii cu dosul palmelor. Își aprinde o țigară, trage trei fumuri adînci și o stinge în scoica încastrată într-o bucată masivă de nichel așezată pe o măsuță de bronz, lingă magnetofonul vechi, un **Sonet** în carcasă cenușie de plastic aducînd mult cu o mică mașină de gătit.

Cum vrei să te asculte dacă te temi de el?! Dacă ți-e frică de el, cum naiba vrei să te asculte?

Bătrînul nu răspunde. Se retrage de-a-ndăratelea spre colțul opus. Acolo, pe un trepid de lemn negru se află un vas de porțelan ajutat cu cinabru, cobalt și aur, o piesă ce pare destul de veche adusă de stăpînul casei, tatăl băiatului și fiul bătrînului, din China, în urmă cu vreo zece ani. Cu mîna dreaptă răsucită ca o cîrjă, retrăgîndu-se încet și precaut, ca în întineric, bătrînul lovește trepidul. Lemnul și porțelanul se răstornă. Vasul se sparge. Incredible de multe cioburi, forme aproape regulate. Bătrînul incremeneste. Celălalt se ridică din fotoliu. Iese. Traversează holul larg, întins cît un hangar, parchetul acoperit cu un singur uriaș covor lucrat în culori stînte și tari totodată, așa cum spunea Ivona, pîlpie deșertul în amurg la El Ghizeh. Închide alte două uși în urma lui. Străbate un mic coridor întunecos pardosit cu mozaic spart din loc în loc. Pe sub ușa camării vine miros amestecat de legume stătute, mucagai, vanilie. Din debara sau poate chiar din spatele înalțelor tăblii de placaj vopsite în alb-crenușiu (dulapurile din perețele opus pline cu resturi inutile, pînză, stofă, piele scorjîită), ca o țesătură transparentă și prea ușoară de nimeni fluturată pe

unde treci, se insinuiază vagi parfume, izuri, mereu alte mirosuri, levănțică, tei, naftalină, lancome, chimion... Trage brusc ușa frigiderului mare cît o sobă bătrînească, în stare să primească un vițel întreg. Era un cadou, de fapt un premiu dat în urmă cu șapte ani de o revistă canadiană, pentru cel mai bun studiu despre Leonardo da Vinci tradus dintr-o altă limbă, în cursul anului respectiv. Vama o plătiese prietenul lui din copilărie Micu Veintraub fost prin anii 60 prim solist al Filarmonicii din Albala, stabilit de mult la Montreal, unde prosperă în comerțul cu materiale plastice pentru uz casnic. Pereții interiori lucind stîns în lumina puternică, rece, aburindu-se instantaneu. Pe grătarele încăpătoare de aluminiu se văd o jumătate de pachet de unt, două roșii, o oală mare de supă acoperită cu o farfurie adîncă, o cratiță albastră, acoperită și ea, parțial însă, cu un mic platur de inox. Este plină cu lapte. Se mai văd două sticle de pepsi-cola, una de bere Cimigiu și alta de Johnny Walker, plină pe jumătate cu apă. În fagurele pentru ouă se lăfaie în voie o lămie tăiată și un ardei iute, încă verde. Deschide ușa congelatorului. În marele gol ca o peșteră de gheață construită în laboratoarele de la Metro Goldwin Mayer stătea proaspătă pentru încă o mie de ani o găină gălbuie fără cap și labe, într-o pungă de celofan. Alături, formele de plastic translucid pentru gheață casnică. Ia una. Închide la loc. În bucătărie își umple un pahar cu apă, pune ghiata în el, îl bea în aceeași clipă. Rămîne în pahar forma inalterată de gheață. Seamănă cu stabilopodele de beton cu care este consolidată faleza de la Constanța în zona Cazinoului. Iese. Se oprește în dreptul camerei băiatului. Ușa deschisă. Interiorul este în întregime tapetat cu tăieturi de Pif, Spiegel, Gente, L'Express, chiar Cinema și Flacăra, Rahan, Fotoball, Rock, Bee-Gees, totul pe bază de schimb, mașinuțe, box-match-uri, gume de mestecat, surprizele de la Pif, piese de bicicletă, un șah minuscul cu piese magnetice... Băiatul stă întins pe burtă, de-a latul canapelei rabatabile, în curînd neîncăpătoare pentru el. Micul casetofon Toshiba deschis. The Rolling Stones. Lucrează cu îndemînare, rapid, fără greșală, un fel de transă, la cubul Rubik. Spune alb, fără să-și ridice ochii, fără să-și modifice ritmul mîinilor: adu-mi un pahar cu apă.

Tatăl se întoarce din drum. Reintră în bucătărie. Ia un pahar curat din dulap. Lasă un timp robinetul deschis, clătește paharul, îl umple. Ia cu lingurița bucată de gheață din celălalt pahar. Se topea dar încă își păstra forma. Îi dă băiatului paharul. Acela nu spune nimic, se oprește o clipă, cu o mînă ia paharul și bea, așa cum stătea pe burtă, abia răsucindu-se într-o parte. După care, reia cubul. Tatăl îl privește. Se apleacă, ia paharul așezat pe podea. Din ușă, se răsucește spre băiat.

Ți-e dor de mama? întrebă.

Nu, spune băiatul.

Vrei să-i dăm în seara asta un telefon?... E la Surdești, azi și mîine, cu echipa ei.

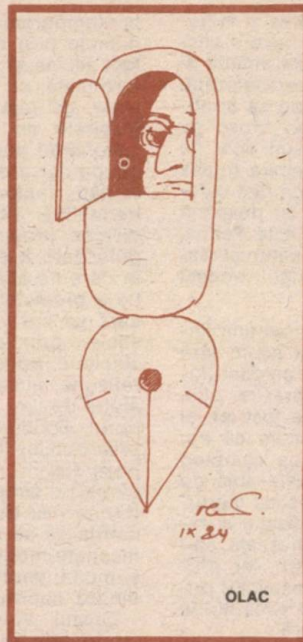
Nu, spune băiatul.

DE ICI, DE COLO...

● TUTUNUL

O descoperire extraordinară s-a produs în timpul... sejurului lui Ramses II la Paris, în 1976—1977, la o „vizită medicală” a acestuia la Muzeul Omului. Examenul microscopic făcut mumiei faraonului a permis să se constate că visceralele au fost tratate pentru înfruntarea timpului cu un amestec de vegetale foarte fin tocate printre care s-au găsit urme de tutun și, deasemenea, un parazit al tutunului. De unde puteau să provină?! O ipoteză probabilă; din China. Deci Lumea veche cunoștea tutunul cu cel puțin trei mii de ani înainte de Cristofor Columb. În orice caz, în întreaga Lume nouă, cultura și folosirea tutunului erau răspândite cu mult înainte de sosirea europenilor. Se fuma cu pipa și țigări de foi — sau mai curînd frunze răsucite — în America de Nord și America centrală; se priza și se mesteca în gură în America de Sud. Se poate spune că, literalmente, Cristofor Columb a descoperit tutunul și America în același timp: la 12 octombrie 1492 el aruncă ancora în fața insulei Guanahani, botezată mai tîrziu San Salvador, în arhipelagul Bahamas și, în 28 octombrie, în jurnalul său de bord menționează un fapt surprinzător: trimițînd în recunoaștere doi dintre marinarii săi, aceștia „au întîlnit în drumul lor o mulțime de indieni, bărbați și femei care, după obiceiul lor, aspirau parfumul unui tăciune aprins provenit dintr-un fel de iarbă”. Unul dintre marinarii săi, portughezul Sancho, trece drept primul european care a fumat o frunză răsucită de tutun. Un altul dintre tovarășii săi de drum, spaniolul Rodrigo de Jerez, are un alt mare merit: introducerea fumatului în Spania. La timpul acela însă, dacă te vedea cineva cu o țigară de foi în gură, te considera nebun și ca orice nebun erai imediat internat la ospiciu. Tutunul a cucerit Spania după ce această plantă a început să fie cultivată în Cuba și San Domingo, ambele colonii spaniole, în jurul anului 1520. În Franța a ajuns ceva mai tîrziu și asupra persoanei care l-a introdus se poartă încă discuții unele surse susțin că ar fi fost Grignon, un marinar din Dieppe, altele îi

atribuie acest merit călugărului André Thévet, între 1555—1558. Oricum onoarea îi revine lui Jean Nicot din Villemain, ambasadorul Franței la Lisabona care, în 1560, îi va trimite Caterinei de Medicis tutun pudră pentru a-l priza în momentele cînd migrenele de care suferea foarte des deveneau insuportabile. În

Anglia tutunul va ajunge ceva mai tîrziu. Indienii din Carolina de Nord îi învață pe primii coloniști englezi cum să fumeze frunze de tutun uscat și citeva eșantioane din acest tutun și o pipă îi sînt aduse în 1586 lordului Walter Raleigh, la întoarcerea sa în Anglia, de Thomas Hariot, care într-o carte a sa publicată în 1568 vorbește de cartof și de tutun ca de două plante străine Lumii Noi. Cîrînd tutunul cucerește întreaga Lume Veche; e semnalat în Maroc și în Sudan în 1598. Trei ani mai tîrziu începe să fie cultivat în Java și în 1666, ajunge în Persia prin... bunăvoința olandezilor. Dar tutunul nu are numai partizani. Iacob I al An-

glei interzice tutunul și îl trimite pe lordul Raleigh la eșafod pentru că acesta din urmă i-a sfidat ordinele. În 1642, papa Urban al VIII-lea interzice fumatul în sinul bisericii. În 1650, Tarul Rusiei îi urmează exemplul. Dar înainta lor, Murad al IV-lea, sultan al Constantinopolului între 1623 și 1640, a mers și mai departe: el îi trăgea în țepă pe fumători și pe cei care priza tutunul cînd erau prinși în flagrant delict. Richelieu, într-un fel, i-a pus și el opreliști instituiind taxe asupra tutunurilor de proveniență străină, în 1629. Curînd principiul monopolului legat fie de cultura fie de vînzarea tutunului se instalează în Europa. Acest monopol este instituit în Statele Castiliei și ale Leonului în 1636, în Republica Veneției (1657), în Statele Bisericii (1664), în Austria (1670), și în Franța, în 1674, datorită lui Colbert.

● TABACHERA DE TUTUN

Obiceiul de a priza tutun a apărut și s-a răspîndit foarte repede în Marea Britanie la începutul secolului al XVII-lea, probabil imițîndu-i pe marinarii cărora le era interzis fumatul cînd se aflau pe nave. În secolul al XVIII-lea, acest obicei a invadat toată Europa. Molière definește tabachera drept un „mic hambar de tutun” ceea ce ne face să gîndim că obiceiul de a priza tutun era răspîndit în epoca sa. „Cutiele”, cum li se mai spunea tabacherelor, erau făcute din lemn sau din metale prețioase, lustruite, sau emailate, cel puțin pentru cei bogați. Fabricanții n-aveau nimic de făcut decît să-și aleagă modelele lor din „Essais de tabatières à l'usage des graveurs et des ciseleurs”, publicat în 1703 de Pierre Bourdon și după aceea din culegerea lui Du Vivier: „Manière et façon dont les tabatières sont faites en 1719 et 1720”. La moartea sa, în 1709, Henri — Jules de Condé, fiul marelui Condé, a lăsat o colecție fastuoasă de 800 de tabachere.

VINTILĂ ORNARU

LA VINCI, ÎN MUNTE

Întrebînd mereu, la fiecare răspîntie și în fiecare sat, pe fiecare biciclist și pe fiecare păstor, ajungem curînd la Vinci, orașel amabil și liniștit, de fapt comună mai mare, orașenizată. Așa am făcut și aseară cînd, în loc să continuăm pe autostradă, am apucat-o brusc pe drumul național și, intrați ca într-un ocol de beznă, a trebuit să întrebăm la fiecare terasă (forumul luminat feeric al satului, de fapt cafe-neaua în aer liber unde bătrînii își deapănă poveștile zilei), să întrebăm unde este Seana, și apoi unde este cutare și cutare cîtun și răspîntie, pînă să ajungem la campingul modest unde am dormit.

Am urcat și aseară continuu, serpentine împădurite și prăpăstioase, urcăm și acum fără încetare, depășim case de piatră, cantoane forestiere, pășuni pustii și vărării părăsite, pînă să ajungem la Vinci. Încît, cu cît a fost ieri și cu cît am adăugat azi, ne imaginăm că am acumulat o incredibilă înălțime. La camping ne-au spus, însă, că altitudinea este abia de 500 de metri (în timp ce harta turistică mărturisese doar 200). În orice caz, peisajul e aspru, submontan, și nu-i nici o greșeală să-l consideri pe Leonardo un muntean, iar drumul său spre cucerirea lumii — respectiv primul său drum la Florența, aflată la circa 60 de kilometri — o coborîre din natură.

Deși mult modificată în cinci secole de perpetuă civilizare, regiunea păstrează și explică miracolul care-a făcut posibil geniul. Lumina are timbrul acela aproape muzical pe care-l murmură cerul începînd de la subsuara ligurică și pînă-n tărîmul adriatic. Pădurile sînt adînci și umbroase, piraiele imateriale și vii, fiecare loc cît de cît arabil este cultivat în galbenuri puternice și verzuri profunde, iar pe povîrnișuri se cațără viile și centenarele liveze de măsline, cu frunza albă, întoarsă în sine ca o pleopă plină de secrete.

Vinci — unde am ajuns cu atîta efort — este însă numai **capitala** comunei în care s-a născut Leonardo. Casa natală este, ni se spune, la doi kilometri, dar, cu imprecizia kilometrică a muntenilor, nu-i sigur că nu-i încă și mai departe. Deocamdată ne-am grăbit să vizităm castelul — nu, nu castelul lui Leonardo, cum ai putea crede, ci reședința unor latifundiari

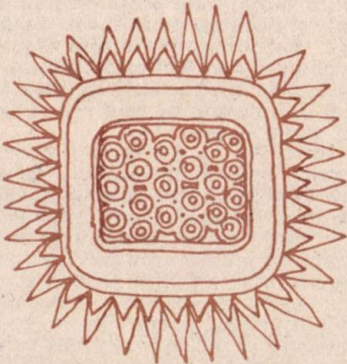
contemporani lui care și-au văzut perpetuat numele prin simpla vecinătate. Castelul — de fapt el însuși o casă mai mare, un fel de vila fortificată, cu pereți groși de piatră — adăpostește, de regulă, două-trei expoziții sezoniere inspirate de Leonardo. Astăzi, una din ele. „Leonardo după Milano” — rememorare a preocupărilor pictorului la o vîrstă a deplinei maturități, tablouri în reproducere (**Doamna în hermelină, Fecioara între stînci**), manuscrise diverse, proiecte de deviere a Arno-ului, de regularizare a cursului său, inclusiv în regiunea în care ne aflăm... Cea de-a doua — o expoziție a proiectelor tehnice ale lui Leonardo — în care se pot vedea, machetate în lemn, metal, sticlă, principalele, incredibile descoperiri vinciene: podul, angrenajul dințat, cuptorul cu reflecție, elicopterul, tancul, moara mecanică, afetul de tun, vaporul cu zbatouri, gaterul, laminorul. Zguduitoare întoarcere în timp, la vîrsta previziunilor geniale, cînd nimic din cele expuse aici nu era cunoscut și cînd visătorul lor părea un simplu utopist. Cu cît istoria tehnicii devine mai trufașă și mai sigură de sine, ea ar merita să se întoarcă la contemplarea acestor machete modeste în care, pe lîngă geniu, intra și multă, enormă sfială, și desigur și o extraordinară libertate a jocului.

Orașul Vinci nemăimeritînd o altă oprire (străduțele lui formate din cuburi de piatră pe care se cațără iedera și glicina seamănă oricăru-i borgo italian, cu deosebirea că două dintre ele, un bar și o frizerie, și-au pus firmă cu numele „Leonardo”), ne vom grăbi să urcăm alte și alte serpentine, printre alte livezi și alte vii terasate — spre Anchiano. Cei doi kilometri se dovedesc într-adevăr a nu fi mai mult de trei, și iată-ne în pragul unei căsuțe modeste de piatră, pe lîngă care trecusem neștiutori și la care ne-a întors un țaran bătrîn ce se pregătea să urce pe motocicletă sa cu platformă și să o apuce pe drumul lateral; un drum pe care ne pregăteam să o apucăm și noi, rătăcindu-ne. Căci aici drumul asfaltat literalmente se infundă, ai impresia că panglica tot mai îngusta și tot mai pieziș cățărata pe muntele Albano a fost așternută doar ca un covor care să vina pînă în ușa acesteia modestă și fără stil, pînă la picioarele acestui paralelipiped cenușiu și mohorit.

Casa lui Leonardo n-are într-adevăr nimic senzațional și nu pare să fi tresărit de vreo presimțire atunci când a apărut între zidurile ei vietatea blondă și tristă, micul copil natural care avea să spargă orizonturile artei, științei, gândirii. Sînt două camere la fel de pătrate și sure, despărțite printr-o tindă întuneacă! Geamurile sînt informe și aproape numai simbolice. În vitrine sînt expuse manuscrise fotografiate și reproduceri de opere. Pe o măsută, cărți poștale oferite spre vânzare. Abia afară, deasupra ușii, un blazon amintește originea umil aristocrată a tatălui, notarul, care nici el însuși, prin firea-i calculată și lipsită de veselie, nu anunța nimic extraordinar pentru zestre spirituală a fiului său.

Doar dacă te întorci în casă, lăsînd să se scurgă zarva celorlalți vizitatori și a bătrînei paznice, și te apropii de o fereastră încercînd să-ți imaginezi cu ce priveliște s-a trezit sub ochi și a trăit 16 ani tînărul Leonardo, doar atunci înțelegi totul. Înspre nord, în spatele casei, peisajul se surpă brusc într-o vale întuneacă, în care sute și mii de arbori întunecați par oșteni ai unei armate vegetale înspăimîntate și puse pe fugă. Spre apus se întinde o livadă de măsline centenari, cu trunchiurile încilcite și suferitoare, dar cu frunzele albicioase și vii, păstrînd însăși expresia artei gînditoare, care nu lasă bătrînețea să facă ravagii. Iar spre sud, într-acolo unde a plecat țărănul cu motocicletă sa, se întinde la infinit, traversează alte văi și urcă alte coline cel mai pur peisaj toscan, una din acele alcătuiți de galben și verde, de albastru ceresc și de lumină protectoare, care au făcut poate să ia ființă Renașterea.

Evident că aceste peisaje, cu amestecul lor de mister și durată, de sublim și evanescență, i-au slujit lui Leonardo și de blazon, și de maestru artistic. Pentru că numai ele, divina lor inspirație, invitația lor la contemplare și ascetă, pot explica miracolul prin care băiețelul singuratic și trist care acum jumătate de mileniu locuia în această casă lipsită de fantezie, a putut deveni geniul nemuritor al atîtor arte.

Adevăratul Robinson

Robinson Crusoe, celebrul erou al lui Daniel Defoe, a existat adevărat: a fost marinar și a avut șansa să navigheze sub conducerea a doi dintre vestii „Jupl de mare” ai vremii, căpitanii William Dampier și Woodes Rogers, exploratori ai mărilor îndepărtate și care ocazional practicau și abordajul pirateresc, mai ales asupra navelor spaniole care se întorceau încărcate cu aurul jefuit din Mexic și Peru.

În 1704, Alexander Selkirk — acesta era numele marinărului — făcea parte din echipajul unei nave mici din flotila cu care William Dampier făcea pentru a doua oară înconjurul lumii. Surprinsă de furtună la Capul Hoorn, nava suferi avarii destul de grave, cu care prilej se ivi un diferend între matelotul Selkirk și căpitanul Stredling, acesta din urmă refuzînd să facă o escală pentru repararea navei. Chemat să arbitreze conflictul, William Dampier dădu dreptate căpitanului, „... din motive de disciplină” cum avea să noteze mai târziu în jurnalul de bord. Selkirk declară că hotărîrea contravine conștiinței sale de marinar și ceru — conform dreptului cutumier marinăresc — să fie debarcat de înadată ce se va ivi prilejul. Dampier se declară de acord și peste câteva zile Selkirk fu urcat într-o barcă, împreună cu provizii, o armă și citeva unelte, lîngă mica insulă Mas a Tierra din grupul Juan Fernandez, la vest de coasta chiliană.

Cîțiva ani mai târziu, în 1708, Dampier se afla din nou în apele din împrejurimile arhipelagului Juan Fernandez, de data aceasta în calitate de cărmăci pe una dintre navele flotei comandate de căpitanul Woodes Rogers, pe care-l convinge să facă o escală pe insula Mas a Tierra. Îl găsiră aici pe Selkirk: cu barbă și plete lungi, încilcite, îmbrăcat în piel de capră cusute rudimentar, se sălbăticiise încă aproape ultase să vorbească. Totuși, știuse să-și organizeze tralul pe insulă așa fel ca să supraviețuiască. Impresionat de soarta lui, căpitanul Rogers îl luă pe Selkirk sub ocrotirea sa, iar mai târziu îl dădu chiar comanda unui bric capturat de la spanioli într-un abordaj pirateresc.

Nu se știe dacă Daniel Defoe l-a întîlnit personal pe Selkirk, dar este sigur că a citit memoriile lui Woodes Rogers, în care unul dintre capitole este intitulat: „Povestea lui Alexander Selkirk, care a trăit singur patru ani și patru luni pe o insulă nelocuită”. Apărut la Londra, în 1719, romanul „Robinson Crusoe” a fost tradus în aproape toate limbile Pămîntului; prima versiune românească a apărut în 1899.

„Robinson Crusoe” l-a adus autorului său celebritate, dar nu și bunăstare: spre deosebire de piratul William Dampier, care cu partea lui din pradă și-a achiziționat o proprietate lîngă Londra, și spre deosebire de piratul Woodes Rogers, numit prin decret regal în înaltul post de guvernator al Insulelor Bahamas, scriitorul Daniel Defoe a murit în mizerie. Despre ultimii ani de viață ai matelotului Alexander Selkirk nu se știe nimic.

DESPĂRȚIREA DE BACONSKY

În amintirea victimelor cutremurului din
România

De câte ori mă duceam la București, oricât ar fi fost de târziu, mă așteptau în prima seară delicioasele culinare în casa Baconsky și o ambianță care în România nu-și avea egalul; în paharele franțuzești șlefuite lucea țuica aprigă, mai târziu vinul uleios, cu luciul brun de butoi, de proveniență mănăstirească și de o spiritualitate identică. Pe porțelan de Meissen (bineînțeles cu imitații japoneze, completat de Clara Baconsky la ultimul ei popas în Viena), se serveau brânzeturi românești, caș dulce, burduf în coajă de rășină și urdă nisipoasă — cu generoasa binecuvîntare a sfinților din icoanele pe lemn și pe sticlă dimprejur. De nu mai puțină valoare erau covoarele, chinezariile pe care Maria Terezia le dăruise cîndva sibianului fidel, baronului Bruckenthal, gata de expus în muzeu colecția de pictură românească modernă: Ghiță și Țuculescu (Baconsky le dedicase cărți), Pallady și Ciucurencu, Tonitza și Andreescu — nume care nu spun nimic îmbuibăților din Europa Centrală, pe care Baconsky le includea întotdeauna printre cele mai de seamă tradiții europene cînd deplîngea nedreptatea făcută poporului român de „monstruoasa coaliție a istoriei și geografiei” de a-l fi împins în straturile marginale ale conștiinței și de a-l fi solicitat numai în perioadele de nevoie cînd îl prevedea cu titluri de noblete precum „Athletus Christi”.

Literatura lui Baconsky se distinge și ea prin înclinarea spre ceea ce e prețios; scrupulos; romaniza vocabule franțuzești indicate cu cruculițe ca fiind învechite dacă cumva mai apăreau pe cele 5232 de pagini ale marelui meu Littré mai vechi de o sută de ani. La fel de prețios stilul de încifrare a mesajului său în poezie pe de o parte, de demonstrare a unei atitudini consecvent delicate în viața pe de altă parte. Atitudinea aceasta și-a știut-o păstra în toate împrejurările, demnitatea și forma erau pentru el importante, nu-i stătea în fire să cedeze, consecvența sa mergea pînă la încăpăținare pînă și în probleme ironizate de prietenii săi.

Anticipînd să spunem că locuința lui Baconsky și interiorul ei s-a păstrat de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Recuzita ospitalității de care m-am bucurat atît de des, se va distribui.

Baconsky locuia aici din 1958; era unul dintre puținii scriitori care trăia exclusiv din scris, fără să fi ocupat un post mai mult sau mai puțin important în sectorul culturii. Mai înainte și după ce împreună cu părinții săi și cu fratele său își părăsise în 1940 patria de la fosta graniță dintre Austro-Ungaria și Rusia în nordul țării, locuise în actualul Cluj-Napoca unde a absolvit studiile de Drept și a condus revista de literatură „Steaua” care a avut în viața literară de atunci a României un rol important. În 1947 și-a publicat primele poezii, în 1950 i-a apărut primul volum de poezii. Altele zece aveau să urmeze (fără să socotim aici traducerile și antologiile).

În Occident Baconsky a devenit cunoscut mai ales prin povestirile sale **Echinoxul nebunilor** (1969), prin romanul său **Biserica neagră** (1975), prin eseurile sale din reviste și din ziare. În istoria literaturii române a secolului 20, în care a intrat de fapt de mult, mai ales ca poet, ocupă un loc alături de Barbu, Bacovia, Blaga și Arghezi — toate acestea numai nume, nume de autori preluați de Baconsky pe drept în marea sa antologie, apărută în 1972 a poeziei moderne între Apollinaire și Aleksandr Blok. Între poezii care au debutat în timpul și după cel de al doilea război mondial A.E. Baconsky rămîne fără îndoială cel mai important; prin individualitatea sa inconfundabilă, prin suveranitatea cu care a biruit limba și prin curajul cu care și-a rămas fidel sieși și misiunii sale.

A.E. Baconsky, care a răspuns bucuros înșelătoarelor întrebări ale ziariștilor cu acel citat al lui Pasternak, după care scriitorul ar trebui să împărtășească soarta poporului său, și-a iubit patria căreia i-a cunoscut ca nimeni altul comorile adesea ascunse. Era român cu convingerea și cu simțul al șaselea al locuitorului de la graniță. „Basmelor și legendelor românilor” îi străbat poezia, iar în povestirile sale mitologia getică, așa cum ne-a transmis-o Herodot, devenea simbolul pentru nevoia noastră de transcendență. Îi fascinau cețurile nordului, îi plăcea cu deosebire să se ducă la

plimbare când era furtună, iar în românism credea să identifice un substrat nordic cu sorghintea în păduri și în munți. Ca orice nordic se simțea atras de Marea Neagră și de litoralul ei scăldat adesea în lumină atică; acolo sînt plasate povestirile și romanul său și adesea mă sfătui să petrec în toilul iernii o lună la acest litoral dacă vreau să-mi închei netulburat o lucrare.

Neuitată îmi rămîne excursia noastră în Delta Dunării unde în una din dimineți a prins optsprezece știuci grozave dintre care o parte am consumat-o iar cealaltă am dat-o pe pîine și pe țuică. În una dintre seri am ajuns pe acele nesigure căi de apă între insule plutitoare în mijlocul unei flote de bărci, în care lipovencele pravoslavnice își cîntau la recoltarea castanelor de apă (hrana predilectă a porcilor de casă complet sălbaticiți) cîntece rușești de seară sub un cer înroșit.

„Tărîmul avea frumusețea melancoliei și a descompunerii. Era o limbă de pămînt îngustă, nisipoasă, care ajungea la fel de departe ca și bălțile ce se întindeau spre nord dincolo de lanțul micilor dune. Cînd te urcai pe dune, vedeai de cealaltă parte un șes nesfîrșit acoperit de păpurișul de înălțimea copacilor. Ici și colo se arătau oglinzi de apă, lacuri mari cu insule de stuf plutitoare rătăcind încoace și încolo sau rînduri de sălcii și de plopi ale căror trunchiuri erau semănate cu scorburi negre. Păsări necunoscute, bizare dispăreau în aer; aveau pene albe sau brune sau pătate în culori neobișnuite. Păsări enorme cu gîturi lungi și ciocuri în formă de săbii sau mici, lărmuitoare și stoluri grăbite care se împrăștiu sau se adunau într-un punct mișcător sub cerul larg pe care treceau nori în forme halucinante.

Tipete spărgeau liniștea ca niște săgeți otrăvite. Tipete care puteau însemna triumful sau frica. Le ascultam și simțeam că le înțeleg mesajul, cu toate că nu-l voi putea explica nicînd în limba mea. Ascultam foșnetul păpurișului și încercam să deduc ce anume se petrece în lumea această a germinației oculte. Auzisem că dincolo de mlaștini începe cîmpul, dar pînă acolo e un drum lung și nesigur. Auzisem despre dispariții absurde și despre oameni înghițiți cu cai cu tot în mocirlă, despre bandiți și ciobani sălbaticiți în lupta lor cu animalele sălbatice și cu mlaștina. Uneori pătrundea nelămurit la urechea mea ecoul unui lătrat de cîine, dar orizontul lipsit de viață îmi alunga închipuirile și atribuiau totul vîntului care știe să înșele și să orbească”.

Și totuși Baconsky era din adîncul convingerii un european. Și așa cum lungile lui călătorii în anii '50 prin Uniunea Sovietică, China și Coreea au făcut din el un european, tot astfel i-a crescut și îngrijorarea pentru continentul nostru, după ce în 1965 a vizitat pentru prima oară Austria, Franța și Italia. Meritul de a-l fi adus la Viena revine lui Wolfgang Kraus, care mi-a dat atunci spre lectură poeziile lui Baconsky. Cînd apoi noaptea într-o cabană de vînătoare înzăpezită pe Feuerkogel cloceam pe versuri ermetice, cineva zgribulea pe celălalt versant în toilul viscolului... De atunci aproape an de an Baconsky venea în Austria; un an întreg a trăit apoi cu o bursă la Berlin și de două ori a venit cu soția sa pentru mai multe luni la Graz unde a putut lucra în liniște la Muzeul Crașului, direct sub turnul orologiului, al acestui „Cap de Chronos germanic”. În acești doisprezece ani, începînd din 1965, Baconsky a cunoscut Austria. Mi-a mai putut trimite la timp o carte asupra Austriei pe care i-o solicitase editura Styria. A venit apoi 4 martie 1977.

După amiază Baconsky primise știrea că va apărea, în fine, la București o selecție voluminoasă din poeziile sale. Seara a părăsit locuința împreună cu soția, cu un buchet de flori în mînă. „Nu s-au mai întors” spuse în dimineața următoare portarul.

Au traversat marea piață dintre Universitate și hotelul Intercontinental, au trecut pe lîngă gardul vechiului și frumosului palat Suțu și au urcat cu liftul la locuința prietenilor lor poeta Veronica Porumbacu și criticul Mihail Petroveanu. Venise și redactorul șef al editurii „Cartea Românească”, Mihai Gafița cu soția. Perechea Gafița fusese de față cînd în vara premergătoare ne luasem seara tîrziu rămas bun de la Baconsky în București și, de asemenea, cînd Clara și Anatol Baconsky au fost pentru ultima oară împreună oaspeți la noi în Maria Enzersdorf. La 21,22, după orarul Europei Centrale, s-a prăbușit uriașul bloc de locuințe. Erau morți cu toții.

Petre Stoica, Modest Morariu, D.R. Popescu și Dan Laurențiu l-au dus pe Baconsky la groapă — nume de scriitori pentru care „A.E.”, „Papabac”, „Domnul Biedermeier” cum era Baconsky numit între colegi însemna mult. Nume, de asemenea, de martori de seamă pentru un lucru care nouă tuturor ne va rămîne de neînțeles.

În românește de HORIA STANCA

Pentru că numai aici la fîciorile fărîm
M-am născut în pălărie de rufe —
Pentru că numai aici pînă la capăt pe-o durată
Veșnic de sereni am dormit liniștit.

— A.E. Baconsky —

AMINTIREA UNUI PRIETEN

Dacă ne gândim la A.E. Baconsky îmi vin mie și prietenilor mei spontan în minte cuvintele: om, legat adânc de poporul României, scriitor înzestrat, orientat în tot ce e latin, îndatorat culturii europene, stăruitor, curajos, iradiant, elegant, plin de umor, prieten al prietenului. L-am întâlnit aici în Austria despre care spunea că rămîne legat de ea „ca de o a doua patrie...”

Scriitorul, poetul și eseistul acesta din România a fost un uriaș al limbii. Cuvîntul pe care îl poseda poate ca nimeni altul în țara sa, nu se întindea numai la poporul său, ci i-a dat semnificație internațională. Adânc înrădăcinat

în istoria lui, i-a simțit, după cum spunea el însuși, acea tainică „mitologie a pădurilor” care, dincolo de istorie, a predeterminat specificul acestui popor. În felul acesta s-a legat credința sa în lumea latină cu cea a nordului, iar poetul credea să regăsească în Austria o înrudire cu ele.

Idelle și le urmărea consecvent și disciplinat. Limba sa, căreia nu-i lipsea fantasticul, nu era purtată cu semeția perfecțiunii. Limba aceasta „pe care pentru a o învăța te ostenești toată viața fără să ajungi să o posezi suficient căci te și surprinde moartea”, era pentru el un adevărat cult.

A.E. Baconsky și Wilhelm Steinböck (Austria, 1975)

Nicicînd scriitorul nu era dispus să irosească un cuvînt pentru un succes exterior sau provincial. Nu-și trăda niciodată nici persoana și nici poporul rămînînd în felul acesta mereu credincios misiunii sale.

Se poate ca operele sale accesibile nouă lingvistic, să prezinte la prima vedere o imagine posomorîtă și disperată. Farul, mereu citat în operele sale, luminînd sau stîns, era unul din simbolurile sale. A-l face să lumineze din nou, însemna pentru el speranța într-o nouă umanitate, conștientă de sine, și deschidea perspectiva spre un viitor de restructurare a individului. Conținuturile în formă artistică a liricii și prozei sale nu s-au depărtat niciodată atît de mult de realitate încît să nu fi putut atinge și viața zilelor noastre.

În lungi plimbări prin orașele Europei, Baconsky a căutat să desprindă din formele arhitecturii și din felul de viață al oamenilor, spiritul orașelor. Eseurile sale de călătorie împărtășesc impresii recalcitrante, dar de mare înălțime literară. Viena era pentru el locul de confluență a spiritului german cu formele latinității. Eseul său despre Graz, din 1976, nu este o proză ocazională. Are pondere, căci a iubit acest oraș: „Am învățat orașul pe dinafară” și el e statuat definitiv în a sa **Geografie sentimentală**. Salzburgul l-a trăit literar. Venind din România s-a apropiat de oraș cu prejudecăți și l-a prevăzut cu adjective care au sfîrșit prin a-l înspăimînta. N-ar fi dorit niciodată să trăiască în el, îi era prea frumos. Îi lipsea mlaștina, posibilitatea de a-și face un cort, de a pescui și de a schimba produsul cu țărani. Avea nostalgia junglei.

A.E. Baconsky n-a fost poetul din spatele munților. Cunoștea lumea. Ca scriitor român călătorise prin China, Rusia, Coreea și prin multe alte țări. Avusese succese la Paris și la Berlin. Prietenii se adunau în jurul lui. Nu-i căuta, îi veneau. Unii îl urmau pe linia trasată. De alții era legat adînc omeniește.

Este desigur greșit să presupunem că prietenul nostru, care în poezia sa scrisese adesea rînduri întregi despre moarte, și-ar fi presimțit felul morții. Ora lui și a soției sale, închisă în aceea Providentia Domini, se refuză oricărui considerente literare. Ca și a multor altora, moartea l-a surprins pe A.E. Baconsky și pe soția sa în capitala poporului lor în discuție cu scriitori și artiști prieteni.

Nouă ne rămîne prietenul, îndrumătorul spre un far, un scriitor înzestrat de neuit în inimile noastre și ale urmașilor noștri.

**În românește de
HORIA STANCA**

Postfața lui Wilhelm Steinböck. Discurs rostit la comemorarea de la 26 martie 1977 a lui A.E. Baconsky și a soției sale Clara. În camera de oaspeți a Muzeului Orașului din Graz, condus de Dr. Wilhelm Steinböck, perechea Baconsky locuise cîteva luni în 1975 și 1976.

Viața aventuroasă a doctorului Faust

În capodopera sa *Faust*, sintetizează a îndelungatei sale evoluții spirituale și artistice, Goethe folosește elemente ale legendei germane despre alchimistul și astrologul dr. Johannes Faust, care și-ar fi vîndut sufletul diavolului primind în schimb tinerețe, bogăție, știință. La Goethe, personajul principal devine intruchiparea setei nepotolite de cunoaștere a omului Renașterii, a omului care vede împlinirea năzuințelor sale în căutarea dramatică neobosită a adevărului.

Doctorul Faust a existat adevărat și cercetări mai recente au reușit să stabilească și unele date interesante din biografia lui. S-a născut în jurul anului 1480 la Knittlingen, lângă Pfortzheim, și a murit în jurul anului 1540 la Staufen. În 1508 a fost învățător la Kreuznach, oraș din care este expulzat din pricina vieții dezordonate pe care o ducea. Întîlnindu-se vrăjitor, magician și astrolog, colindă diverse orașe, între care Erfurt, Leipzig, Ingolstadt, München, Praga și Veneția. Analele universității din Heidelberg înregistrează în 1509 un Johannes Faust, bachelat în teologie, dar el însuși pretindea că este doctor al universității din Wittenberg și că studiasse „magia neagră” la Cracovia. Călugărul Johannes Trithemius de la mănăstirea Sponheim îl atribuie, în 1507, următoarea titulatură: „Georgius Sabellicus, Faust junior, flintina necromanței, astrolog, mag neîntrecut, chiromant, aeromant, piromant și neasemuit hidromant” — ghicea, așadar, nu numai în palmă, dar și în foc, în apă și... În aer, ceea ce ne dă măsura firii lui de farsor și șarlatan. Și totuși, în acea vreme bîntuită de superstiții, unii dintre contemporanii lui nu-l puneau la îndoială însușirile de magician, căci lată ce consemnează un anume Johan Vogel, în 1525, folosind ca sursă analele orașului Leipzig: „Umbilă vorba în popor (...) că odinioară, cînd pivnicerii pivnițelor de vinuri Auerbach nu izbuteau să scoată un butoi cu vin neînceput, vestitul magician doctorul Faust a încălecat butoiul și, prin puterea farmecelor sale, butoiul a ieșit singur săltînd pînă în stradă”; turștii care vizitează astăzi orașul Leipzig din R.D. Germană pot vedea, în vechea cramă Auerbach clădită în 1530, două fresce: una îl reprezintă pe Faust chefulind cu un grup de studenți, iar în cealaltă magistrul șade călare pe un butoi uriaș ilustrînd astfel împlinirea legendară consemnată în analele orașului.

Literatura inspirată de Faust e foarte bogată: în Anglia, Marlowe; în Germania, în afară de Goethe, a inspirat pe Lessing, Klingner, Heine, precum și pe Lenau, poetul născut pe meleagurile bănățene; în literatura rusă pe Pușkin și Lermontov. Tema lui Faust a inspirat și mari muzicieni ca Gounod, Berlioz, Liszt, Wagner, iar în pictură pe Rembrandt și Delacroix. La noi, mitul faustic a fost folosit de Victor Eftimiu în fantezia dramatică „Cocoșul negru” scrisă în 1913 și în piesa „Doctor Faust vrăjitor” din 1957.

H.M.

Ofițeri și soldați din Regimentul de cavalerie „10 Roșiori” care au participat la luptele de la Oituz, Robinești și Mărășești în primul război mondial (B.N.)

ZBORUL VULTURULUI

— fragment din romanul cu același titlu —

Lui Ieronim i se părea că pînă la prietenia cu Cezara vazuse lumea ca pe un film fără șarf, cu imagini neclare, mîloase, mohorîte. În jurul lui se făcuse dintr-odată o lumină care-i dezvăluia culorile reale, adevărate ale vieții.

Așteptînd telefonul Cezarei privește pe fereastra biroului un colț de București. O pînză viu colorată îi evocă un tablou de Camil Ressu. Dintr-un horn iese o trîmbă de fum. Urmărindu-i plutirea prin aerul rece își amintește de iernile copilăriei, de focul cu paie în sobele oarbe din satul natal.

Văzduhul miroase a primăvară, a pepene verde. Azi dimineață l-a surprins gureitul porumbeilor care-au iernat în castanii din parcul vecin cu blocul în care locuiește. Răsufllarea primăverii stimulează în toată natura puteri de iurice.

— Din păcate, îi spune el, ne-am cam dezvățat să privim în jur, să dialogăm cu strada, cu ferestrele și acoperșurile caselor, cu ochii oamenilor, cu cerul.

S-ar părea că neglijarea peisajului înconjurător, trecerea superficială, indiferentă pruin natură, este rezultatul unei închideri în noi înșine. Presupunere nefondată, adaugă cu autoironie Ieronim, pentru că nici înlăuntrul nostru în gânduri și sentimente nu ne prea avîntăm să observăm ce se petrece. E vorba poate de-o oboseală a simțurilor, de o stare vegetativă, de o trecere aceală prin obișnuințele zilnice. Uneori ne este poate și teamă să căutăm în noi înșine. Insistînd cu introspecția, am rămas surprinși de unele descoperiri.

Natura e mai frumoasă de multe ori decît meandrele unei conștiințe. Deși poluată, ea nu e în stare de ipocrizie de delatune. Surprizele naturii se datoresc mai degrabă necunoașterii noastre. Privind-o mai atent și cu dragoste ne ar putea dăruî satisfacții nebanuite. Cum îi dăruiește lui acum Bucureștiul, în care o urmărește cu ochii minții pe Cezara. Un oraș cu suflet de îndrăgostit. Așa își imaginează în aceste clipe Ieronim Bucureștiul ale cărui frumuseți le ignorase ani și ani. Fiecare drum alături de Cezara îi revelă replici ale dialogului dintre trupul ei tînăr și respirația vie, fascinantă a străzilor, a caselor, a monumentelor cărora pînă nu de mult, preocupat doar de tracasantele griji ale muncii zilnice, nu le observase farmecul. Descoperă acum în peisajul orașului amănunte pe lingă care a trecut indiferent ani în șir. Bucureștiul capătă în ochii lui chipul Cezarei, privindu-l, ascultîndu-l o vede pe ea, îi ascultă replicile. Orașul i se pare o succesiune de tablouri tulburătoare. Cu ce-ar putea fi comparate aceste tablouri? se-ntreabă Ieronim.

Cu mișcătorul, strat de nori privit de la hubloul avionului cu tentația permanentă de a se arunca în tumultul acestor nori, ca să controleze dacă au consistență, dacă ar putea să se oprească în plapuma albă, pufoasă? Cu galopurile copilăriei în cîmpia dobrogeană amețită de parfumul iute al tufelor de laptele cucului?

Cu splendoarea albastră a Mediteranei străbătută cu ani în urmă într-un itinerar copleșitor?

Priveliștea trupului ei tînăr, nemilos de tînăr, depășește în imaginația lui tot ce-i fermecase ochii înainte de-a o iubi.

N-ar fi dat o plimbare alături de freamătul Cezarei pe Rondul de noapte al lui Rembrandt... Orice comparație, știe, cuprinde în ea și o doză de exagerare. Cu atît mai mult în cazul îndrăgostiților. Dar exagerările astea dau frumusețe dragostei...

Trupul ei i se părea o statuie, așa cum văzuse una în muzeul de la Pompei.

Adevărul n-ar fi întreg dacă Ieronim ar crede că atracția pentru Cezara este întreținută doar de darurile ei fizice. Se simte atras de ea pentru că îl răsfăță cu o adevărată risipă de spirit, cu căldura gestului dar și a vorbei. Povestește cu farmec, dînd atenție, ca un romancier, firului epic principal dar și celor mai neașteptate amănunte. Sau scrisorile ei? Cîtă bucurie îi aduc în fiecare zi în rîndurile lor!

„Dragostea mea, sînt plină de tine.

Nu, nu ca-n adolescență, mai mult, te iubesc ca niciodată!

După freamătul zilei, după tremurul clipeitor al secundelor coboară liniștea care fură cîrniei mele liniștea ei. Liniștea hrănită din liniște, cu trup uriaș, cu sinii violenți, cunoscută și necunoscută, cu suflul știut, cu dinții ei desăvîrșiți de întunec.

Liniștea care poartă în ea împăcarea, calmul, apele liniștite, floarea în pîrg, via pe rod, luna indoliată. Te simt

aproape ca niciodată. Viu. Al meu. Nu trebuie să mi-o spun prea des, pentru că iată-mă învinsă și doborâtă de liniște. Și azi am verificat că nu știu să mă deșart de tine. Mai bine zis că nu pot s-o fac precum celelalte automatisme diurne. Despărțirea mă aduce pe marginea unei prăpastii. Nu mă pot despărți de tine.

Revin la ziua de azi. La neliiniștile ei. Dar m-ai întrebat sau ți-am spus vreodată neliiniștile mele? Fabulațiile? Visele și construcțiile mele eterice? N-am consultat astrele, n-am întrebat stelele și nici pe atotștiutoarele noastre mafalde. Neliiniștile mele seamănă cu alte tale. Dacă ai fi aici, dacă m-ai vedea, dacă m-ai asculta, dacă...

Aș vrea să te gîndești la mine. Cu mintea toată. Cu inima ta. Aș vrea întreaga mea exaltare de-acum, după cum, ți-am mai spus-o mi-e dor de nenumăratele lucruri simple. Aș vrea să fii vesel, aș vrea să-mi suîzi, aș vrea, aș vrea să am toate visele, toate speranțele întregi, toate...

Ce vești îmi aduci din copilăria mea? Ce ai uitat? Nu ești tu de veghe, păzitorul, miracolul copilăriei mele? Din parte-mi îți dau de veste că acolo e mult, foarte mult soare. Că te aștept într-o paște înflorită, acolo unde florile toate au dat în floare. Că pe ea (copilăria) și pe tine (leronim) vă port ca avuții de preț. Că acolo au acces doar copiii noștri. Nimeni în afara noastră, a lor. Că știu un joc fermecat pe care aș vrea să ți-l amintești sau să-l înveți de la mine. Că nu-l voi uita. Că nu mi-e frică de timp (majestatea sa, timpul). Că diferența de care n-aș vrea să vorbim nu ne împiedică. Nu vreau să ne temem de ea. Nici să ni se pară că ne amăgim. Nu! Pentru că dacă ea ne desparte într-o împărțire strictă, ne unește copilăria noastră, paștea singurătății noastre în doi, iubirea mării, dorul zăpezii, dorul-dor, iubirea noastră.

N-o spun cu frică. Sintem atît de aproape și cred, aș vrea, atît de fericiți.

Sînt plină de speranță. Sînt fără pată. Urci cu mine Muntele Purității?

Cum mărturiseam, leronim are o clipă răgazul de a privi acoperișurile orașului. Un oraș pe care nu și-l mai poate imagina fără Cezara. Străbătut din clădirea instituției în care lucrează amîndoi pînă-n liniștea Mărșorului, pînă-n lumina albă a Casei Școlii, pînă-n întunericul cațefelat al Grădinii Icoanei, lîngă umărul ei mîngios, lîngă coapsa ademîntoare, învîluit de parfumul amelor al trupului tînar.

Cum ar putea uita semnul făcut de Cezara la despărțire? Frenetic, nestăpînit, senzual. Ca un sărut în lumină, în mijlocul străzii. Ca o îmbrățișare pătimașă. În clipa aceea, autobuzul care adăpostea trupul ei tînar i se părea un cal din poveste. Și strada se învîrtea cu el aruncîndu-l în brațele visului, ale bucuriei. Chemările ei impetuoase, neechivoce erau pentru el. Îmbrățișările ei nedismulate, promisiunile repetate ale mult visatei funde albe... Cum ar putea să-și amintească Bucureștii fără trupul tînar, chemător al Cezarei? Oraș cu minz tînar... iată tabloul fantastic pe care l-ar picta, l-ar filma leronim la nesfîrșit... Oraș cu leoaică tînară. Nemilos de tînară. Venind în întîmpinarea lui. În ciuda tuturor primejdiilor, disprețuind toate camerele de luat vederi, pe care le știa instalate la fiecare colț de stradă, în ochii fiecăruia pieton. Ca o altă Ană a lui Manole, Cezara nu se lăsa intimidată. Răzbătea prin ploile și prin viscoalele Bucureștilui la întîlnirea cu leronim. Ții minte cînd am venit ținîndu-ne de mînă prin troiene de la Casa Școlii pînă la Piața Victoriei? Fericiți ca niște copii de miracolul zăpezii? Sau îmbrățișările și săruturile din Raiul de la Mărșor? Doamne, cit de deplin ne abandonam bucuriei! Nici mormintele de la Belu nu reușeau să pună stavilă dorinței unul de altul.

Spre deosebire de Cezara, leronim se destăinuie cu greutate. Îi place mai mult să asculte. Nu de puține ori i-a reproșat că e ascuns, închis. Reproș pe care i-l făceau și cei de-acasă.

Sînt atît de puține datele despre viața lui mărturisite Cezarei îndată aceasta avea sentimentul că-i ascunde ceva, că nu are destulă încredere în ea.

Neliiniștit de această bănuială nedreaptă încearcă să-și calce pe fire și să povestească. Deocamdată numai pe hîrtie. Pentru sine. Ca un exercițiu pentru un dialog mai deschis cu Cezara. Un dialog în care să nu mai rămînă mereu dator cu replici.

...Marea e bucuria secretă a vieții mele... se trezește scriînd leronim. Întîlnirea cu Marea a fost ca o compensație la pierderea brutală a copilăriei.

Eram un refugiat. Vagonul în care ai mei inghesiseră ca într-o arcă a lui Noe tot ce putuseră lua din casa și ograda rămase undeva departe, în necunoscut, în urma nedreptului Dictat de la Viena, fusese decuplat la un miez de noapte într-o stație de care nu mai auzisem niciodată... Mamaia Sat.

Un vuiet ciudat, pe care nu-l puteam asemui cu nimic în amintire mă neliiniștea, îmi ațîta curiozitatea, mă ținu treaz toată noaptea. Vuietul dar și gemetele tatălui care în urmă cu două nopți fusese prins între tampoane și se alesese cu umărul drept zdrobit. În zori coboîni din vagon. Spectacolul desfășurat în fața ochilor mă ului. O imensitate lichidă, de culoarea cerului se rostogolea spre mine, amenințînd parcă să mă acopere.

Am înțeles că era Marea. Ca și vechii greci ființa mea va fi strigat în clipa aceea cuvîntul mirării fără de margini și al bucuriei: Thalassa!

Neliiniștii îi luase locul încîntarea. Înțelegeam că sînt martorul unei realități neobișnuite, copleșitoare, mai fascinantă decît mișcarea pe cer a norilor care-mi captivaseră atenția, care-mi incendiaseră imaginația în zilele de vară, acolo în satul natal părăsit la somația brutală a istoriei.

Primeam iacom zbuciumul Mării. Pieptul de copil se făcuse dintr-odată uriaș. Aerul sărat, mirosul de alge cu care aveau să se obișnuiască mai tîrziu plămîinii, fiecare celulă a trupului, în clipele acelea mă răscoleau. Ca și cînd n-ar fi fost de ajuns prima surpriză, ochii mei zăriră silueta unui vapor acostat sau eșuat, niciodată n-am știut exact, la țărîm misterios pe care destinul mi-l scosese în față în toamna anului 1940. O alcătuire superbă. Nu mai văzusem niciodată un obiect asemănător. Priveliștea mă făcu să uit toată amărăciunea strecurată în suflet de condiția de refugiat. Simțeam o căldură neobișnuită, ca un vin tare, invadîndu-mi tot trupul. Senzația aveam s-o încerc mai tîrziu

la semnalele emise de trupul femeilor. Amănuntul mă făcea să mă gândesc că, de fapt, ea, marea, a fost prima dragoste. O dragoste niciodată trădată.

Întîlnirea cu Cezara, dialogul cu ea, zborul unul în altul, mă ajuta să simt mereu aproape marea. Îmbrățișarea ei seamănă cu îmbrățișarea deplină a mării. În verdele albastrui al valurilor se conturează alcătuirea ei. Privesc ca într-o imaginară prăpastie de aur silueta de Tanagra a trupului său și văd parcă marea.

— Zburăm, hai să zburăm! spune ea atunci.

Porunca trece de la unul la altul. Cine știe mai bine a zbura decît zborul?

Zborul unul în altul, trup unul singur.

Suflet doar unul...

Zburăm!

Ieronim așteaptă clipa convorbirii cu Cezara. Secunde trec greu. Parc-o zărește alergînd spre telefonul fîgăduit. Ieronim nu mai poate răbda, ridică receptorul, formează numărul. Apelul s-a declanșat și... La capătul firului e glasul Cezarei. Fierbînte, fremătător, trecîndu-i în ureche prin văzduhul de februarie al orașului impulsurile nevăzute ale trupului ei. Îi bate în timpâne inima vulturilor. Doamne, cît de vie simte în singe clipa de nespusă gingășie trăită acum cîteva seri în Parcul lor. Parcul alb de lîngă strada Casei cu flori, strada pe care în august Ieronim a văzut trecînd un Minz. Minzul pregătit să fie al lui. Întreg. Pînă la sfîrșitul zilei. Pînă la sfîrșitul lumii. Le tăiasse însă, pe neașteptate, drumul bucuriei, o mașină rea. Minzul îi bătuse nebunește inima. La fel și lui Ieronim. De-atunci bucuriile lor sînt mereu scurte, fărîmigate, furate, pindite de ochi neîndurători. Totuși, în ciuda dardanelor între care se mișcă, trupurile lor sînt cutreirate din creștet pînă-n tălpi de secrete bucurii.

Bucuria cu care către sfîrșitul zilei se furișează către locul înfîlîririi lor, ocolind cu voluptate toate capcanele ce le ies în cale ori cîzînd adesea în ele ca niște neajutorați adolescenți. De obicei iese primul și-o așteaptă în zăpada fabuloasă a acestei ierni.

Ar vrea să-l ia de braț, ar vrea s-o curpîndă de mijloc. Niciunul nu-și duce însă gîndul pînă la cap. Pornesc spre alea stîmă c-e-i scoate la bisericuța nevinovatei sîruturi. Cît de chemătoare sînt mereu lăcomiele buze ale Cezarei! Cînd se va bucura pînă la oboseală de toate secretele lor?

Cît de ireparabil fuge timpul. Iar ei rămîn mereu cu fugare atingeri și strîngerii de mînă. Ca niște adolescenți stingaci, nepricepîndu-se să descopere umbra deasă, malul neumblat al unei ape, tăcerea unei camere fără sonerie.

DARURI

După unii, Cezara ar putea să fie doar femeia cu numele și prenumele din buletinul de identitate. Pentru Ieronim, Cezara este Minzul copilăriei și al dorinței, este Leoica tînără a iubirii, este Solveig așteptîndu-l răbdătoare, credincioasă pe uitucul și nestatornicul și vîntură lume Peer Gynt.

Ziua fără Cezara este o zi cenușie în ochii lui Ieronim. Dimineața cînd semnătura ei orgolioasă, bărbătească n-a împodobit încă spațiul din dreptul cifrei 9, este o dimineață îngrijorată. Cînd o zărește în sfîrșit, pe coridoare, peisajul tot se încarcă de viață. (Constatarea nu e numai a lui). Vin dimineața în acest peisaj ochii tuturor coridoarelor s-aștepte trecerea ei).

Zăpada întotdeauna l-a fascinat zăpada pe Ieronim. Dar în această iarnă, albul, pe care se decupează silueta ei, i se pare iradiat cu neliște, cu mari promisiuni, cu răscolitoare feminitate. Senzuală și plină de spirit, de inteligență, Cezara este hașșul, este șampania lui Ieronim. Se-mbată cu ea pînă la limita suportabilului. Uneori închide ochii. Îl doare lumina cu care-l iradiază. Se teme în astfel de clipe de gesturi prea gingașe. Ignorînd toți ochii din jur ar îmbrățișa-o cu toată setea lui de ea. Simte că Cezara ar răspunde la fel.

Nu de puține ori s-a întrebă cu neliște ce-a putut determina pornirea ei către el. Niciodată nu l-a încîntat argumentul mîtrei lui în oglindă. Cu atît mai derizoriu acest argument acum. Atunci? Atunci unde se află răspunsul? Ideea hiperbolizării unor merite abstracte ori venind din urmele unor vise mai vechi îl neliștește.

De partea ei în schimb, e totul. E parfumul crud de mînz în nările, în gleznelor, în pieptul căruia cîntă singele tî-năr.

Dar cît de nedrept ar fi Ieronim dacă ar pune atracția pentru Cezara doar pe seama tinereții ei. Cîte tinereți pline de electricitate și de aștepta și-aștepta atuuiri evidente nu s-au oprit chemătoare în fața lui... l-au reținut doar pentru o clipă sau deloc. Poate pentru că le-au lipsit gingășia, căldura, adîncimea, feminitatea catifelată, dăruirea întreagă, afețiunea pe care le-a simțit foșnind ca valurile unei mări învăluitoare. Lipsindu-i Marea de-acasă, de la Pontul Euxin, ea a fost MAREA lui. Marea chemîndu-l răscolindu-i în amintire copilăria, făcîndu-l să uite urmele rînilor, lătratul cîinilor, redîndu-l lui însuși. Femeia deplină.

Ca un Peer Gynt s-a simțit ocrotit la pieptul ei. Cît de tandră, cît de apropiată i s-a părut în căldura casei unde cu gestul primei lui iubiri (o turcoaică de 20 de ani de care Ieronim s-a îndrăgostit la vîrsta de 7 ani) s-a așezat pe covor. Ar fi vrut să pună capul în poala ei și s-o asculte cîntînd încet cîntecul ce cu atîta gingășie i-l spunea Solveig lui Peer.

Copilul meu cel drag, adormi ușor.

Eu te voi legăna încetîșor.

O viață-ntreagă vom rămîne-așa.

La sinul meu ocrotitor vei sta!

SALVATORE QUASIMODO in traducerea lui ALEXANDRU BALACI

Alături de Umberto Saba, Eugenio Montale și Giuseppe Ungaretti, Salvatore Quasimodo este cel de al patrulea component al celei mai strălucitoare constelații poetice italiene din ultimii cincizeci de ani. A fost și un excelent traducător din marii poeți ai Antichității iar noi nu-i vom uita niciodată traducerea unei vaste antologii din opera lui Tudor Arghezi.

Este inițial un adept al „limbajului pur” dar care va cunoaște și expresia directă a verbului îndreptată împotriva „picioarului străin care strivește inima”, ca într-o poezie ce evocă evenimintele celui de al doilea război mondial.

Fără amintirea morții

*Primăvara înalță arbori și fluvii
glasul de neguri e mut,
pierdut în tine, iubire.
Fără amintirea de moarte
în carnea lipită de-a ta
vibrarea ultimei zile
ne trezește adolescenți.
Nimeni nu ne ascultă
al singelui tremur ușor!
Ramură devenită
e mîna mea
pe șoldul tău înflorind.
Din plante, pietre și ape
se nasc făpturile lumii
sub a vîntului intensă bătaie.*

De frunza sălciilor

*Și cum mai puteam noi cînta
cu piciorul străin deasupra inimii
între morții părăsiți în piețe,
pe iarba dură ca ghiața, ascultînd
vaietul de miel al copiilor,
urletul negru al mamei
care mergea în întîmpinarea fiului
crucificat pe stîlpul de telegraf.
Ca o juruință, de ramurile sălciilor
și țitirele noastre erau aninate
oscilînd ușoare în vîntul tristeții.*

Păstorul aerian

*Răsună puternic chemarea
vechiului corn al păstorului,
aspru, deasupra șanțurilor
albite de pielea lăsată de șerpi.
Poate că îl sună
cei din cîmpia apelor vii
unde cochiliile se rostogolesc
sub picioarele măslinii ale
copiilor.
Sau poate de sub pămînt
erupe suflarea vîntului închis
trezind ecouri
în lumina care se prăbușește.
Ce vrei tu
păstor al aerului?
Poate chemi morții.
Dar tu nu auzi
glasul meu pierdut peste mare
în apusul în care
pescarii ridică năvoadele vii.*

DRAGUL ȘI ÎNDEPĂRTATUL MEU PRIETEN

Dragul și îndepărtatul meu prieten,

Îmi ceri sfaturi dar nu ți le pot da într-o scrisoare obișnuită nici măcar sub forma unor idei, aflate de altfel și în eseurile care corespundeau mai puțin adevăratei mele personalități, exprimând mai curînd ceea ce aș vrea să par dacă nu m-aș fi simțit atît de legat de acest leș putrezit sau pe cale de a putrezi, care nu este altul decît propriul meu corp. Nu te pot ajuta nici prin acele singure idei legănate de tumultul romanelor mele întocmai cum geamandurile legate de țărîm sînt purtate în toate părțile de furia furtunii. Mai curînd (și poate că am și făcut-o) prin amestecul acestor idei cu fantomele gălăgioase sau tăcute care s-au născut din viața mea interioară pentru a intra în romanele mele, unde fie că se detestă sau se iubesc, fie că se sprijină sau se distrug, contribuie la sprijinul sau distrugerea propriei mele făpturi.

Te simți descurajat pentru că nu știi cine ți-a spus nu știi care lucru. Dar prietenul sau conștiința în chestiune (cît de înșelătoare sînt aceste cuvinte!) este mult prea aproape pentru a te putea judeca și înclină să creadă că ți este egal fiindcă este comeseanul tău; mai mult chiar, se crede superior ție fiindcă te contrazice. Este de înțeles această tentație: dacă stăi la masă cu un om care a escaladat Himalaya, observîndu-i în voie felul cum își ține cuțitul, ești tentat să te consideri egalul sau superiorul lui uitînd (sau încercînd să uiți) că în joc este Himalaya și nu cina. În cursul vieții tale acest chip de insolență va trebui să-l ierți de o mie de ori: o judecată de valoare dreaptă n-o vei putea primi decît venind din partea unor făpturi excepționale, înzestrate cu modestie și sensibilitate, cu luciditate și înțelegere generoasă. Sainte-Beuve, cel acru, a putut să afirme că un clovn ca Stendhal nu va putea scrie niciodată o operă de căpătîi, în schimb Balzac a spus tocmai contrariul. Este absolut firesc. Balzac a scris *Comedia Umană* în timp ce celălalt nu a scris decît un mic roman al cărui titlu l-am și uitat, de fapt. Există și alții ca Sainte-Beuve care și-au bătut joc de Brahms: cum este posibil ca acest tip gras și cumsecade să producă ceva

important? Un anume Hugo Wolf, după ce a fost creată *Simfonia a Patra*, afirmă că: „niciodată într-o operă muzicală banalitatea și golul pretențios nu au fost prezente la un asemenea grad. Arta de a compune fără idei și inspirație au găsit în Brahms cel mai demn reprezentant.” În timp ce Schumann, Schumann cel nefericit a declarat că Brahms era muzicianul secolului. Trebuie să ai măreție pentru ca să admiri, chiar dacă aceasta pare paradoxal. Este și motivul pentru care un creator este atît de rar admirat de către contemporanii săi, aproape totdeauna posteritatea fiind aceea care îl apreciază, sau cel puțin un anumit gen de posteritate contemporană. Oamenii care sînt departe. Cei care nu te văd cînd ți bei cafeaua sau te îmbraci. Dacă chiar și Stendhal sau Brahms au trecut prin toate acestea, cum te poți întrista tu din cauza spuselor unei simple cunoștințe, sau unui simplu vecin? După apariția primului volum al lui Proculus (după ce Gide aruncase manuscrisele la coș), un anume Henri Ghéon scria că acest autor „s-a înverșunat să scrie ceva diametral opus operei de artă, și anume inventarul senzațiilor sale, recensămîntul cunoștințelor sale, într-un cadru succesiv fără nici un fel de unitate, de totalitate, de mobilitate a peisajelor și suflurilor”. Acest individ înfumurat critică însăși sensul geniului proustian.

Care tribunal al dreptății universale va răzbuna vreodată durerea pe care Brahms a resimțit-o, pe care cu siguranță a trebuit să o resimtă, în seara în care a cîntat el însuși la pian primul său Concert pentru pian și orchestră? Seara în care a fost fluierat și bombardat cu gunoaie? Dar nu este necesar să vorbim despre Brahms; într-un singur și modest cîntec a lui Discépolo¹ cîte dureri și tristeți acumulate, cîtă dezolare!

Da, cred că într-o zi vei putea crea ceva important. Dar ești pregătit să înfrunți atîtea orori? Tu îmi spui că te simți pierdut, ezitant, că nu știi ce să faci, că aștepti un cuvînt de la mine.

Un cuvînt! Poate ar fi mai bine să tac, lucru

+ Autor de tangouri profunde din Buenos Aires

pe care tu l-ai pune pe seama unei indifferențe înfricoșătoare, căci altfel ar trebui să-ți vorbesc zile în șir, sau ar trebui să trăiesc lângă tine ani de-a rândul, uneori să vorbim, iar alteori să tăcem sau să ne plimbăm împreună, pur și simplu, fără să ne spunem nimic, ca atunci când o ființă dragă moare și îți dai seama că orice cuvânt este derizoriu, stângaci, ineficace. În aceste momente numai arta celorlalți artiști te poate salva, consola sau ajuta. Îți poate fi utilă – este îngrozitor! – suferința marilor oameni care au străbătut înaintea ta acest iad.

În astfel de momente, nu vei mai avea nevoie de talent sau de geniu, ci și de alte calități spirituale, curajul de a spune propriul tău adevăr, tenacitatea de a continua, un curios amestec de credință în ceea ce ai de spus, precum și de îndoială în propriile tale forțe, vei avea nevoie, de asemenea, de modestie în fața titanilor artei și de aroganță în fața imbecililor, vei avea nevoie de căldură sufletească și de curajul de a rămâne singur, de a rezista ispitei – care constituie, de asemenea, un pericol – micilor grupuri, a galeriilor oglinzilor. Ceea ce te va ajuta, în astfel de momente, este amintirea celor care au scris în sihăstrie: ca Melville pe mare, sau retras în pădurea virgină, ca Hemingway; într-un mic sat ca Faulkner. Dacă ești pregătit să suferi, să fii copleșit de frământări, să suporti meschinăria, și reaua credință, neînțelegerea și stupiditatea, ura și singurătatea, atunci, da, dragul meu B. ești gata cu adevărat, să depui măturie.

În plus, nimeni nu-ți poate garanta viitorul, care oricum este trist: dacă eșuezi, căci insuccesul este totdeauna penibil, și în cazul artistului, tragic – iar dacă răzbești, căci triumful este totdeauna un fel de vulgaritate, un mănunchi de neînțelegeri, o manipulare – devii acel lucru dezgustător numit personalitate, și un băiat ca tine, abia la începuturile carierei sale vei avea dreptul (este într-adevăr un drept?) să te disprețuiești. Va trebui să suporti această nedreptate, să te supui, să-ți continui opera, ca și cum ar fi vorba de o statuie ridicată într-un grajd. Citește-l, te rog, pe Pavese: „A se dezvălui în întregime pe sine, a împărtăși nu numai lucruri știute despre sine dar și bănuite sau presupuse, a destăinui toți florii, toate fantasmalele, întreaga viață inconștientă. Toate acestea să le fi făcut sub influența oboselii permanente, și tensiunii, cu prudență și tremurând, în alternația descoperirilor și eșecurilor. Să le fi făcut de așa manieră încât să-ți concentrezi întreaga viață pentru ca apoi să-ți dai seama că totul a fost zadarnic dacă nu există un simplu gest omenesc, un cuvânt, o prezență care să primească toate aceste lucruri și căreia să-i transmiți căldura lor. Ai să mori de frig, să vorbești în van, să fii singur zi și noapte, ca un mort.”

Totuși, într-o bună zi ai să auzi acest cuvânt – așa cum Pavese, oriunde s-ar afla el acum îl aude pe al nostru –, vei simți acea prezență alături de dorită, acel gest alături de așteptat al ființei care dintr-o altă insulă ți-a auzit strigătele,

care ți-a înțeles chemările și va fi capabilă să-ți descifreze mesajul. Atunci vei recăpăta forțe noi pentru a merge înainte și nu vei mai auzi, un timp, grohăitul porcilor. Chiar și pentru un moment trecător, vei întrevădea eternitatea.

Nu știu când și în ce moment de deziluzie Brahms a făcut să răsunе trompetele melancolice pe care le auzim în prima sa Simfonie. Poate nu avea încredere în reacția publicului, căci pentru a reveni la această operă a lăsat să se scurgă 13 ani (13 ani!). Probabil își pierduse speranța, sau poate că cineva îl admonestase, îi ajunseseră la urechi vorbe spuse în spatele lui sau remarcase priviri echivoce. Dar acest semnal al trompetelor a traversat apoi, pentru ca deodată, oameni ca noi, abătuți, deprimați să-l audă și să înțeleagă, că din datorie pentru acest amărât, trebuie să-i răspundem cu un gest prin care să-i dăm de știre că l-am înțeles.

Dragul meu B. nu mă simt prea bine acum. Îți voi scrie și miine sau peste câteva zile...

Luni dimineața

Începea să se crape de ziuă în timp ce eu mă aflam în grădină. Liniștea dimineții îmi face întotdeauna bine: tovărășia prietenoasă a chiparoșilor, a arancariei; deși uneori mă întristează la vederea unui asemenea uriaș într-o grădină, întocmai unui leu în cușcă, locul lui fiind mai degrabă în munții de necuprins ai Patagoniei, la frontiera cu Chile, nobil și solitar. Recitesc ceea ce îți scrisesem nu cu mult timp în urmă și îmi este puțin jenă de tot acest patetism. Dar nu schimb nimic căci așa am simțit atunci. Recitesc, deasemenea, scrisorile pe care mi le-ai trimis între timp, strigătul tău de ajutor: „În fond nu știu ce vreau”. Mă întreb dacă știe cineva dinainte? Sau după?

(...) Pornim de la o intuiție globală fără să știm ceea ce vrem cu adevărat înainte de a ajunge la concluzie, și chiar și în acel moment ni se întâmplă să nu știm. În măsura în care se pleacă de la o astfel de intuiție, tema precede forma. Dar, pe măsură ce avansăm, vei vedea cum expresia devine din ce în ce mai bogată, creind tema la rândul ei, încât la un moment dat îți va fi practic imposibil să le distingi una de alta. (...) Ce sens are să separi forma de fond în Hamlet? Shakespeare împrumută argumentele pieselor lui de la autori de mîna a treia. Care este deci conținutul? Este oare argumentul precursorului întristat? Aceiași lucru se întâmplă în vis; la scularea lucrului de care ne amintim destul de vag este „argumentul” care este la fel de diferit de adevăratul vis așa cum tema împrumutată de la un scriitor minabil se deosebește fundamental de opera lui Shakespeare. De aici decurge eșecul unor psihanalisti care încearcă să descifreze mitul enigmatic al nopții, folosind bîlbîile care le sînt povestite. Imaginează-ți ca unii au pretenția să reveleze secretele lui So-

phocle după povestirea unui spectator. Bine a grăit Hölderlin: „Noi simțem dumnezei în timpul somnului și cerșetori când ne trezim”.

Acesta este și motivul eșecului unor adaptări – cuvînt sinistru – cinematografice a unor opere literare. Ai văzut Sanctuarul? Din roman nu a mai rămas decît foiletonul, ceea ce noi în general numim subiectul căci în realitate subiectul este tot romanul cu bogățiile, cu splendorile, cu implicațiile sale ascunse, cu reverberația nesfîrșită a cuvintelor, a sunetelor, a culorilor care nu formează faimosul și pretinsul „eveniment”.

Nu există teme mari și teme mici, subiecte sublimе și subiecte banale. Oamenii pot fi mici, mari, sublimi sau banali. „Aceeși” istorie a unui student sărac care-și ucide cămătăreasa poate constitui un simplu fapt divers într-un ziar sau Crimă și Pedepsă. După cum vezi folosesc des ghilimelele, este aproape inevitabil atît timp cît mă refer la astfel de false probleme; ghilimelele scot în evidență tocmai acest lucru, că este vorba de false probleme. Dealtfel ținînd cont de dificultatea existenței și de sărăcie și de incertitudinile limbajului, ar trebui pus totul între ghilimele. Or, ar trebui inventat, așa cum a făcut XulSollar, un dispozitiv mai subtil care să sugereze că ne temem în mod ironic de vocabular, care să facă în mod pervers aluzie la deteriorarea sa semantică: am putea folosi vocalele intermediare, cum ar fi ū sau ȳ nemțești. Xul a fost un spirit generos care a aplicat geniul său în conversație, mulți plagiindu-l fără să mărturisească, semănînd cu acei invitați care ajung să-și fure gazdele.

Dacă așa cum îmi marturisești, nu ești capabil să scrii despre „orice subiect” acesta este un semn bun, nicidecum un motiv de descurajare. Nu te încrede în cei care scriu despre orice. Obsesiile au rădăcini foarte adînci și cu cît sînt mai profunde cu atît sînt mai rare. Cea mai adîncă dintre toate este poate și cea mai obscură, dar în același timp este rădăcina unică și atotputernică, cea care reapare de-a lungul întregii opere a unui creator adevărat, căci nu-ți vorbesc de plasmuitorii de istorii neînsemnate, de făuritori de piese pentru televiziune sau de best-sellers care se pretind „prolifici”, acești prostituți ai artei. Aceștia au libertatea de a-și alege subiectul. Dar cînd scrii cu seriozitate, subiectul este cel care te alege. Nu trebuie să scrii un rînd despre un alt subiect decît cel inspirat de obsesia care te urmărește, care, venită din zonele cele mai obscure, te frămîntă, ani în șir. Rezistă, așteaptă, pune această ispită la încercare; ai grijă să te opui tentației facilității, cea mai periculoasă dintre cele pe care va trebui să le respingi. Există ceea ce numim „ușurință” facilitatea de a picta la un pictor și ușurința de a scrie la un scriitor. Fii atent ca să nu cazi victimă acestei curse. Scrie în momentul în care nu mai poți, cînd îți dai seama că ești pe cale să devii nebun. Atunci reîncepe să scrii „același lucru”, vreau să spun că trebuie să explorezi prin alte căi și cu resurse mai puternice, cu mai multă experiență și mai multă

desnădejde, mereu același subiect, căci, așa cum spunea Proust, opera de artă este o dragoste fără noroc care, în mod fatal, prevestește altele la fel de nenorocoase. Nălucirile care izvorăsc din adîncurile noastre se vor prezenta, din nou, mai devreme sau mai tîrziu, avînd șansa să obțină de la noi o operă care să le placă. Proiectele abandonate, schițele avortate se vor întruchipa într-un mod mai puțin defectuos.

Nu-ți face griji de ceea ce pot să-ți spună șmecherii, cei care au reputația de oameni inteligenți: să scrii mereu despre același subiect. Bineînțeles că da! Van Gogh, Kafka, toți cei care contează într-adevăr, părinții severi dar tandri care veghează asupra sufletului tău acest lucru l-au făcut! Astfel, operele succesive sînt ca orașele ridicate pe ruinele așezărilor anterioare; deși sînt noi în ele se materializează o anume imortalitate datorată legendelor antice, oamenilor de aceeași rasă, apusului și răsăritului mereu aceleași, ochilor, trăsăturilor feței care revin în mod ancestral.

Din aceste motive, ideile pe care ni le formăm despre personajele unui roman, sînt stupide. A trebuit să se răspundă cu aroganță, odată pentru totdeauna „Madame Bovary sînt eu”, și cu asta basta. Ceea ce nu este posibil, și nici nu va fi posibil nici pentru tine, căci în fiecare zi va veni cineva care să te descoasă, dorind să afle dacă cutare personaj vine de aici sau de dincolo, dacă este portretul unei anume femei sau a alteia, ori dacă tu ești „reprezentat” printr-un anume bărbat, cel ce, la un moment dat în carte are aerul unui spectator melancolic. Toate acestea fac parte din manipularea de care-ți vorbeam mai înainte, din neînțelegerea infinită, ca să spunem așa, labirintică pe care o constituie orice operă de ficțiune.

Traducere de SORIN TITEL
și VERONICA MATEI

ADEVĂRATUL ARTIST

Pe lângă Ezra Pound poetul, spiritul catalizator al curentului poetic numit *imagism* (potrivit căruia, imaginea concret-vizuală și concisă devine moment de iluminare, precizia exprimării, ritmurile și tematica nouă eliminând emoțiile viscerale precum și elementul discursiv sau logico-narativ) există și criticul literar Ezra Pound. Pentru a-i înțelege poeziile este necesară o apropiere de eseurile sale literare – și viceversa – deoarece poezia și critica sa formează un tot inseparabil. Eseurile literare pound-iene au fost și sînt încă apreciate pentru covârșitoarea influență pe care au exercitat-o asupra formării climatului literar al secolului nostru, trăgîndu-și seva din nevoile timpului. Ezra Pound poate fi considerat un arbitru al gustului literar al vremurilor noastre, un adevărat dascăl pentru oamenii scri-

sului. Sfătuindu-i pe scriitori cum să scrie bine, cum să-și ia menirea în serios, iar pe de altă parte punînd la stîlpul infamiei academismul osificat și mentalitățile înguste, incapabile să înțeleagă sau să sprijine adevărata artă, Ezra Pound a dorit (pe lângă desăvîrșirea propriei sale opere) să se știe înconjurat de personalități literare și artistice la fel de puternice, de inteligente la fel de libere și creatoare de artă adevărată.

CULEGERI MAI IMPORTANTE DE ESEURI:

ABC of Reading (ABC-ul Lecturii)
Literary Essays (Eseuri Literare)
Instigations (Instigații)
Polite Essays (Eseuri Politicoase)
Pound – Joyce: Letters and Essays
(Scrisori și Eseuri)

...Artele ne dau o bună parte din cunoștințele trainice și sigure referitoare la natura umană și sufletul omenesc, la omul ca ființă gînditoare și sensibilă. Ele încep acolo unde se oprește știința medicinei sau mai degrabă se suprapun cu aceasta, limitele dintre cele două arte intersectîndu-se.

Medicina ne învață că omului îi priește igiena regulată, aerul și soarele. De la carte învățăm că omul e capricios și că nu există doi oameni la fel, căci oamenii se deosebesc unul de altul precum frunzele copacilor; e greșit să crezi că se aseamănă ca nasturii cusuți la mașină.

Tot de la arte aflăm și în ce privințe omul se aseamănă sau se deosebește de diverse alte animale, unii oameni fiind adesea mai degrabă înrudiți cu anumite specii de animale decît cu alți homo sapiens. Aflăm că nu toți oamenii au aceleași dorințe și ar fi, prin urmare, nedrept să le dăm tuturor, și cu tot dinadinsul, doi acri de pămînt și o vacă.

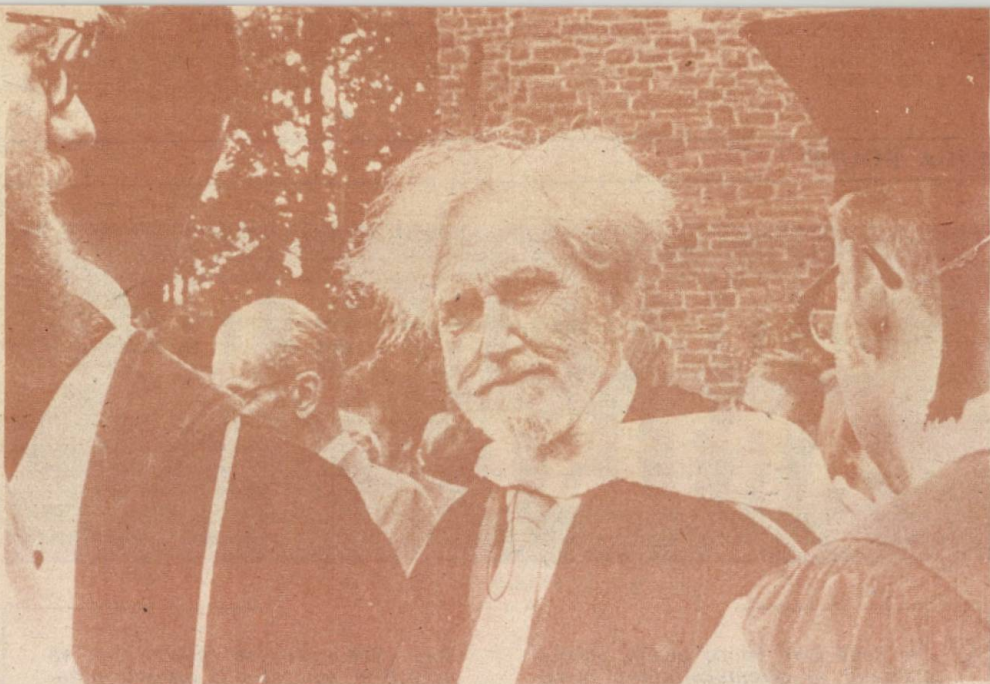
...Precum pot exista nedreptăți datorită refu-

zului de a lua în considerare faptul că valabilitatea unei legi sociale diferă în funcție de condițiile sociale, tot așa pot exista nedreptăți și prin refuzul de a lua în considerare elementele incontestabile ale compoziției maselor sau ale indivizilor asupra cărora ea se aplică.

Dacă toți oamenii și-ar dori mai presus de orice să posede doi acri de pămînt și o vacă, atunci fără îndoială că statul ideal ar fi acela care ar da fiecăruia doi acri de pămînt și o vacă.

Iar dacă vreo altă știință, cu excepția artei, ar fi mai în măsură să determine ceea ce individul nu își dorește în realitate, atunci acea știință ar fi cea mai folositoare pentru furnizarea informațiilor etice.

...Aceasta ne apropie de imoralitatea artei de proastă calitate. Arta inferioară este o artă inexactă, o artă care înregistrează fals realitatea. Dacă un om de știință falsifică o situație dată (în mod deliberat sau din neglijență), îl considerăm fie criminal sau incompetent, după enormitatea delictului său, în funcție de

care va fi pedepsit sau disprețuit.

Dacă falsifică situațiile unei maternități pentru a-și menține poziția și a atrage foloase sau pentru a fi promovat de municipalitate, e posibil să nu fie prins. Dacă însă refuză să facă astfel de falsificări, poate pierde niște recompense materiale; și în ambele cazuri, atât josnicia, cât și curajul respectivului pot rămâne necunoscute și neobservate, cu excepția oitorva persoane...

Dacă un artist prezintă fals natura umană, propriul său caracter, esența idealului său de perfecțiune, credința sa în Dumnezeu (dacă Dumnezeu există), în forța vitală, în esența binelui și a răului (dacă există bine și rău), ardoreea cu care crede sau nu crede în acestea, intensitatea suferinței sau a fericirii sale; dacă un artist își falsifică darea de seamă despre aceste probleme sau despre oricare altele pentru a se conforma gustului vremii sau a vreunui suveran, conveniențelor unui cod etic preconcepțuit, atunci acel artist minte. Dacă minte intenționat, din neglijență, din comoditate, din lășitate sau din orice alt motiv, el totuși minte și merită să fie pedepsit sau disprețuit, în funcție de gravitatea delictului său. Vina sa este de aceeași natură cu a mediului, iar în funcție de poziția sa și de felul minciunii sale, este răspunzător de asuprirea viitoare și de prefigurarea unor imagini greșite despre viață — chiar dacă minciunile sale sînt cunoscute doar de cîteva persoane, iar adevărurile sale, de alte cîteva; chiar dacă poate trece neobservat pentru unii și fără să fie elogiât de ceilalți; chiar dacă poate fi pedepsit doar în ceea ce privește delictul său și numai prin disprețul celor care știu de acesta... Poate că este vorba mai mult de grosolănie decît de o crimă. În orice caz, nimic nu poate fi mai degradant pentru un om decît să știe că e un laș, mai ales cînd are convingerea că și alții — chiar dacă un singur om — știu acest lucru.

Putem face o distincție netă între medici. Sînt unii care fac tot posibilul pentru a salva oamenii, dar cu toate acestea, uneori nu gă-

sesc soluții potrivite pentru pacienții lor, care însă nu pot fi ajutați nici de alții. Există deci o mare diferență între eșecul unui astfel de medic și actul celui care, necunoscînd boala pacientului, dar avînd totuși posibilitatea de a apela la medici mai pricepuți, își neagă în mod deliberat ignoranța de care este conștient, refuzînd să se consulte cu alți colegi și încercînd să împiedice pacientul de a ajunge pe mîini mai bune (sau chiar chinuîndu-l intenționat pentru niște avantaje personale).

Nu e nevoie de cărți pentru cunoașterea acestei probleme etice legate de medici. Nu e însă ușor să-l convingi pe un profan că arta proastă este „imorală” și că arta bună, oricît de „imorală” ar fi, e totuși cinstită, pur și simplu pentru că arta bună nu poate fi „imorală”, prin artă bună înțelegînd arta care spune adevărul și care este cît se poate de precisă. Chiar și cînd reprezînti ceva vag, poți fi foarte exact. Pe de altă parte, poți fi un mare mincinos dacă doar pretinzi că ai conturat exact acel ceva vag. (Dacă acest lucru este greu de înțeles referitor la poezie, gîndiți-vă la pictură).

Amintiți-vă de spusese mele referitoare la faptul că artele depun mărturie și definesc natura umană. Gîndiți-vă în acest sens la Victoria din Samothrace și la Taj-ul din Agra*. Sculptorul și proiectantul s-ar putea să fi semănat cu o maimuță, respectiv cu două maimuțe. S-ar fi putut să semene cu alți oameni — maimuța sau oameni — mistreți. Dar „Victoria” și „Taj-ul” ne dovedesc că aveau în ei ceva care îi deosebea de esența maimuțelor sau a mistreților. Astfel că omenirea este o specie de animale caracterizată printr-o mare diversitate, care poate naște dorința creării unui „Taj” sau a unei „Victorii”; mai mult, capabilă să le realizeze în piatră. Știm din alte mărturii artistice și din propria experiență că dorința este adesea mai mare decît posibilitățile noastre de prezentare; pentru a trage de aici concluzia că și alți membri ai speciei

noastre ar fi putut avea dorința de a realiza un „Taj” sau o „Victorie”. Putem chiar presupune că unii ar fi dorit să creeze lucruri și mai frumoase, cu toate că puțini dintre noi sînt capabili să plăsmuiască imagini mentale concrete despre lucruri — în cazul nostru, mai frumoase decît respectiva statuie sau clădire. E atît de dificil, încît nimeni n-a fost în stare să refacă acel cap ce lipsește „Victoriei din Samothrace”...

După cum în medicină există arta diagnozei și cea a vindecării, tot așa în artele frumoase, în poezie și literatură, există arta diagnozei și cea a vindecării. Prima se numește cultul urîtului, cea de a doua, cultul frumosului.

Cultul frumosului este igiena, soarele și aerul, marea și ploaia, scăldatul în lac. Cultul urîtului, Villon, Baudelaire, Corbière, Barseley este diagnoză. Flaubert e diagnoză. Satira, dacă ar fi să ne lăsăm copleșiți de această metaforă, e o intervenție chirurgicală, introducerea de tije și amputație.

Frumosul în artă ne amintește de lucrurile ce într-adevăr merită osteneală în viață. Nu mă refer la falsul artistic, ci la adevărata frumusețe, nu la a teoretiza și a face pe sentimentalul, nu la a spune oamenilor că frumosul este un lucru bun și respectabil. Mă refer la frumosul propriu zis. Nu e nevoie de comentarii prea multe despre vîntul de aprilie; simți doar cum adierea lui te însufletește. La fel te însufletește și un gînd sprinten din Platon sau o linie armonioasă la o statuie.

Chiar și această referire la lucrurile sfinte ne reamintește că există totuși ceva ce merită osteneală în viață. Satira, pe de altă parte, ne reamintește că unele lucruri nu o merită, făcîndu-ne să ne gîndim la timpul pe care l-am pierdut cu ele. Cultul frumosului și cel al urîtului nu sînt însă în opoziție.

II

Spuneam că artele ne dau cele mai bune informații întru determinarea ființei omenești. Și cum atitudinea noastră față de om trebuie să fie generată de cunoștințele sau de concepțiile noastre despre ceea ce este omul, artele vin să ne furnizeze tocmai aceste informații etice.

Aceste informații sînt sănătoase, în timp ce informațiile psihologilor, care generalizează totul, sau ale sociologilor sînt nesănătoase, pentru că artistul serios procedează științific, în vreme ce teoreticianul lucrează empiric, după uzanțele medievale. Așa de pildă, un bun biolog își va nota un număr considerabil de observații înainte de a trage o concluzie; notații de genul: „peste 100 de culturi din secrețiile tubului respirator de la 500 de pacienți, 30 de surori și vizitatori.” Rezultatele fiecărei observații trebuie să fie precise, nici o observație singulară să nu fie considerată ca

determinînd o lege generală, chiar dacă, după experiment, anumite observații pot fi considerate tipice sau normale. Artistul serios procedează științific, în sensul că prezintă imaginea dorinței, a urii și a indifferenței sale cît se poate de exact. Cu cît înregistrarea sa e mai precisă, cu atît mai durabilă și invulnerabilă va fi opera sa de artă.

Teoreticienii în general și mulți sexologi englezi în special sînt un bun exemplu în acest sens. Teoreticienii procedează în permanență așa, de pildă propriile cazuri, limitele și inclinațiile lor ar fi cazul tipic sau chiar universal. Îi îndeamnă întruna pe alții să se comporte după cum ei ar vrea să se comporte. În ce privește arta, aceasta n-a cerut niciodată nimănui să facă ceva anume, să gîndească sau să fie ceva anume. Ea există precum există copacii, pe care poți să-i admiri, în a căror umbră poți sta, din care poți culege banane, tăia lemne de foc sau face orice altceva poțesti.

E o prostie dacă încerci să te apropii de un gen de artă care nu-ți place. E o prostie să-i citești pe clasici pentru că așa îți se spune să faci și nu pentru că îți plac. La fel, o prostie e și să năzuiești că ai gust dacă nu-l ai de la natură. Dacă există vreun loc anume unde e penibil să te prefaci, atunci acel loc este în fața unei opere de artă. De asemenea, tot o greșeală e să nu-ți dechizi mintea, să nu fi dornic să savurezi ceva ce ai putea savura, dacă ai ști doar cum s-o faci. Dar nu intră în atribuțiile artistului să te îndrume cum să înveți acest lucru sau să-și apere propriile opere de artă, și nici să te oblighe să-i citești cărțile. Artistul care vrea cu orice chip să fie admirat este tocmai din acest motiv mai puțin artist.

Dorința de a te afla pe scenă și de a fi aplaudat n-are nimic comun cu arta serioasă. Artistului serios s-ar putea să-i placă să se afle pe scenă, căci se poate ca, în afara artei sale, să fie chiar și un mare imbecil, dar cele două lucruri nu au nici o legătură, cel puțin ele nu sînt concentrice. O multime de oameni care nici măcar nu au pretenția de a fi artiști pot avea și ei această dorință de a-i lăsa cu gura deschisă pe cei care au mai puțină minte decît ei.

Artistul serios este de obicei la fel de departe de aegrum vulgus ca și adevăratul om de știință. Nimeni n-a auzit de matematicienii abstracți care au prelucrat determinanții de care s-a folosit Marconi în calculele sale pentru telegraful fără fir. Căci publicul, atît de drag inimii jurnaliștilor, se arată mult mai interesat de acționarii companiei Marconi.

Bunurile permanente, bunurile dăruite întregii omeniri sînt tocmai aceste informații ale adevăratului om de știință sau ale adevăratului artist; cele ale omului de știință privitoare la numerele abstracte, energia moleculară, compoziția materiei etc; iar cele ale artistului, referitoare la natura omului și a indivizilor luați în parte...

* Taj-ul din Agra: mausoleu ridicat lângă Agra, în nordul Indiei, de către împăratul Chah Djahan în memoria soției sale (secolul XVII)

LAWRENCE DURRELL- - HENRY MILLER

Bogata corespondență schimbată între Henry Miller și Lawrence Durrell timp de aproape un sfert de secol reprezintă mărturie a două destine literare de excepție. Debutul acestei corespondențe este făcut de L. Durrell care, după apariția romanului „Tropicul Racului” îi trimite lui H. Miller o scrisoare plină de admirație și elogii. Miller îi răspunde imediat și între cei doi se stabilește un flux de idei stimulator. La data cunoștinței lor epistolare Durrell avea 23 de ani, Miller 45.

Din multe scrisori (o ediție completă a lor ar cuprinde probabil mai mult de cinci volume) prezentăm în paginile următoare câteva din perioada 1943—1945 — perioada șederii lui L. Durrell în Alexandria (scrisorile sale către Henry Miller aflat în vremea aceea la Big Sur în California conțin materia brută din care se vor jese în timp „Justine”, „Balthasar”, „Mountolive”, „Cleo”) și altele din anii 1957—1958, anii apariției primelor două romane din tetralogia „Cvartetul din Alexandria”.

● Primăvara. 1944

Information Office strada Tussum, Alexandria, 8 februarie 1944

Scumpul meu Henry,

Prea mult timp am fost sterp și mut încît, acum, mă și sfîșec să-ți spun că am început din nou să scriu: scriu pentru a nu exploda și pentru a nu mă lăsa cuprins de teribila moleșală alexandrină. Am terminat un volum cu poeme și sînt deja la jumătatea unei cărți despre peisajul grecesc și mai ales despre Corfu. Nu va fi o carte prea groasă, dar simt că trebuie să remontez vechiul resort lichidînd „timpul trecut” al orologului, dacă vreau să mă înscriu într-un „timp viitor” (Burnt Norton) pe cadranul lui.

Citesc, din cînd în cînd, în revistele de avangardă, apelurile voastre frenetice la rațiune; îmi par atît de îndepărtate, dar ele reprezintă cu atît mai mult vocea conștiinței cu cît înaintăm și mai mult în acest al cincilea an de război blestemat din care, slavă domnului, cîțiva dintre noi au scăpat nevătămați. Aici simt cum fiecare devine din ce în ce mai rău și mai nebun. Ca și mine de altfel.

Și mai este ceva. Felul de a muri în Alexandria este proustian și lent ca o descompunere în verde și gri. Femeile, în schimb, sînt fascinante asemenea grădinilor neîngrijite. Piele mătașoasă și măslinie, ochi negri pătrunzători,

buze rotunde și moi, siluete dumnezeiești ca în desenele unui Matisse erotic. Îmi plac la nebunie. Însă așa cum spun prietenii mei: „Femeile ca și pictorii din Alexandria au prea multă tehnică și prea puțin temperament”. Dar nu cred că poți găsi ceva mai plăcut și mai gol decît o fată din Alexandria. Căci însuși vîdul lor este o mîngiere. Încearcă să-ți imaginezi ce-nseamnă să faci dragoste cu un neant. După sfîrșitul războiului ar trebui să vii să petreci aici o săptămînă; după care vei fi atît de sărăcit de binele acestei lumi, încît vei fi gata pregătit pentru Tibet și pentru tot ceea ce Tibetul implică. Pînă atunci nu ne rămîne decît să așteptăm, tîrîndu-ne în continuare prin lungul tunel al războiului, tunel care se îngustează din zi în zi. Scrie-mi mai des, te rog mult. Ești pentru mine vocea a ceva care-i foarte departe, dar o voce pe care o auzi și o înțelegi bine, în timp ce aici vorbele ocolesc oamenii răspîndindu-se în spațiu fără ecou lăuntric — totul zboară, sunetele și mînia.

Larry

Iată că-mi vine în minte o imagine care descrie bine oamenii din Alexandria. Cînd ei fac dragoste este ca și cum două persoane și-ar da lovituri de bici într-o cameră întunecată. Oare pentru că fiecare să-l simtă pe celălalt...?

● Primăvara 1944

British Information Office, Strada Tussum, 1 Alexandria, Egypte

Dragă Henry,

Am primit scrisorile de la tine. Veștile par extraordinare. Să-ți editeze șaptesprezece cărți într-un singur an, mi se pare enorm și totuși aceasta nu-nseamnă că oamenii își plătesc în întregime datoria față de tine care ai luminat lumea cu ochiul tău pătrunzător. Trimite-mi toate copiile care-ți rămân - n-am mai citit nimic de tine de la acea carte minunată despre Grecia. Aici ne sufocăm într-o atmosferă (ar trebui primenită prin noutăți și mari trăiri) de patimi și vieți ce nu durează mult. Totul se uzează repede; este al cincilea an de când depresiunea nervoasă se face și mai mult simțită. Doamne bătrâne, intelectuali gravi, infirmiere încep să se comporte ca niște desfrânați. Există un continuu du-te-vino de „clienți” în sanatorii. Și în tot acest timp noi sîntem paralizați de slăbiciune, apatie și cenzură care diminuează orice voce umană de orice fel de calibru. Trăim într-un regim de bombe de avion și obuze de tancuri sprijiniți doar de prostia sloganurilor.

Atmosfera în deltă este plesnită ca un vas de Leyda. Știi, în vremuri normale mai toți locuitorii acestei regiuni își petreceau șase luni pe an în Europa și iată de ce acum sînt la fel de slabi și nefericiți ca și bieții funcționari - Poezia pe care-o transpir în această vreme este de un cenușiu întunecat și inegal ca o bucată de costică pricăjită. Aerul îmbibat de erotism și moarte este de-o intensitate și densitate înspăimîntătoare și în tot acest timp, ștăbii vin și pleacă, nu văd nimic pieduți fiind în reveriile lor bănești. Un fel de strat unsuros, maladiiv se întinde pe fețele și fesele egiptenilor care au răzuit toată grăsimea războiului cu acele contracte îmbietoare. Nu, eu nu cred că acest ținut îți va place. Mai întii din cauza acestei întinderi jilave - nici-un fel de

colină, nici cel mai mic dîmb - ticsită de ose-minte și depuneri succesive de culturi opuse. Și apoi acest oraș dărîmat, acest oraș lepros cu îngrămădiri de case levantine, jupuite de soare. O mare plată de un brun murdar, fără valuri care-și scarpină marginile de țărături. Arabi, copți, greci, levantini, francezi; nici-un fel de muzică, nici artă, nici adevărată veselie. O plictiseală semieuropeană saturată de alcool, Packard-uri, cabine de plajă. BANII REPREZINTĂ SINGURUL SUBIECT DE CONVERSAȚIE. Chiar și dragostea este cîntărită în bani. „Ai avut succes la ea? Să știi că are un venit de două mii de lire pe an.” Șase sute de milionari grași care transpiră sub fesurile lor și care așteaptă următoarea injecție cu hașiș. Și pe toate fețele nefericirea și singurătatea devastatoare. Dacă cineva ar putea scrie aici un singur rînd care să aibă fior uman, ar fi un geniu. Adaugă la toate astea un fel de dans al funcționarilor subalterni în căutarea unui loc mai bun, o atmosferă florentină avînd la bază neîncrederea și calomnia și vei înțelege tot ceea ce-l rănește pe orice om care încearcă să-și păstreze demnitatea. Sper că sfîrșitul războiului este aproape și că voi părăsi cît mai repede acest oraș. Totuși sînt fericit că am cunoscut această mică moarte care mi-a dat puțința să acumulez material prețios despre oameni și lucruri. La Alexandria am totuși biroul meu și sînt lăsat în pace; pot să fac aproape tot ceea ce vreau. Ai rîs de mine cînd ți-am spus că am aerul unui director general, dar să știi că aveam dreptate. Biroul meu trepidează ca și sediul unei mari societăți, iar oamenii care lucrează sub ordinele mele IUBESC acest fapt. Principiul de bază este cel al bătrî-nului pianist orb de a Paris - Ți-l mai amîn-tești? Prietenul lui Edgar Thibaud, cred? „Tot ceea ce implică efort este nedrept și nu trebuie să faci”.

Ți voi explica într-o zi cum am aplicat acest principiu pentru a face să meargă un mecanism care trebuie să lucreze repede și fără efort.

Am terminat prima parte a unei cărți istorice despre Corfu; am folosit un stil de „Jurnal intim” - cam în felul romanelor anecdotice franțuzești. Nu-i ceva nemaipomenit, dar trebuie să continui să lucrez sub această amenințare a morții.

Alte vești noi nu am: în jur cam aceiași oameni. A mai apărut o englezoaică foarte draguță, angajată voluntar și o fată cu șolduri de acrobat. Dar nimic nu are vreun sens real. Tare mult aș vrea să nu mai văd acest conflict permanent între oameni meschini a căror micime spirituală guvernează rațiunea și demnitatea.

Ce-ai spune de un an la Paros - stîncă dură și încinsă de soare, marea plină de reflexe? Apoi o toamnă la Athena cu George și Katsimbalis și pe urmă o călătorie la Paris - cu Edgar și Anne de Dumfries? Fără să scrii un singur rînd - sînd întins, privind lumea cu ochi de miop, fără prejudecăți.

Ce bucurie să știi că scrii. Ieri am regăsit

un Tropic și l-am recitat cu nostalgia Parisului, a vilei Seurat, a lui Betty Ryan și a d-lui Chu, a lui Denis Seurat, a lui Nijinski, Boaster-Delta și a celorlalte. Nu s-ar putea oare ca toate acestea să fie în fața și nu în urma noastră? Îți voi scrie curînd.

Larry

După aceste ultime rînduri a trebuit să plec o săptămînă la Cairo și am revenit orbit de căldură, transpirație și moleseală. Am vîndut o nouă carte de poeme care va apare în primăvara următoare și am terminat cartea despre Corfu. Theodore este la mine și abia aștept să-i golesc creierul.

În patru ani de cînd n-am mai întîlnit o singură persoană interesată și de altceva decît de modul cum să cîștige bani sau să se culce cu o femeie, aproape că mi-am și uitat mijloacele de expresie. Și totuși spunînd acestea sînt nedrept față de cineva: o femeie ciudată cu ochi negri pe care am întîlnit-o aici anul trecut, o femeie care are toate calitățile unui om adevărat, dar este complet pierdută în această lume murdară de afaceri și bani. Este singura persoană cu care am putut într-adevăr discuta: împărțeam o viață de refugiați. Ore întregi, întinsă în pat îmi vorbește despre viața sexuală a arabilor, de perversiuni, de circumcizie, despre hașis, despre plăcintă cu carne, de ablațiunea clitorisului, despre cruzime, omor. Această fată săracă născută din părinți evrei tunisieni (mama sa era grecoaică din Smyrna, tatăl evreu din Cartagina) a văzut miezul Egiptului pînă la cele mai întunecate tresăriri de obscenități. Ea este Tropicul Capricornului ambulant. Și ca toți oamenii înzestrați cu o sensibilitate tibetană simte că înnebunește deoarece nimeni n-o înțelege. Sînt bucuros că am reușit să-i alung spaimile și, dîndu-i cărți, s-o fac să înțeleagă în ce mod lumea creației și a bunului simț se opune absurdității Alexandriei.

Mă gîndesc că, dacă aș putea să mă stabilesc pe o insulă grecească, să trăiesc acolo în sărăcie cu o ființă ca ea, aș putea să muncesc din răspuțeri. M-am maturizat cu adevărat și simt că am ceva de spus. Mă întreb cînd voi putea evada din această lume subumană pentru a putea spune ceea ce am de spus.

Publicăm aici în Egipt (sîntem cîțiva) o antologie din operele noastre. Se intitulează Peisaj personal și Tambimuttu o va edita în toamnă. Încă o dată strînși în jurul tău vom face să răsunе mitralierele noastre lîngă tînurile tale de mare calibru.

Lumea are realmente pereți de murdărie, iar omul un spirit care seamănă cu un burete. Ce părere ai?

Larry

● Octombrie 1956

Stone Cottage, Milkwell near Donhead Saint Andrew Shaftesbury, Dorset.

Dragul meu Henry,

Pe negîndite a trebuit să renunț la tot ce plănuiam și iată-mă pentru cîteva luni în mijlocul ținutului lui Thomas Hardy, unde oameni vorbesc în același fel moralizator și obositor ca îi în romanele lui. Casa pe care Claude o găsisese aproape de Paris nu ne-a putut fi închiriată imediat și, cum eu îi promiseseam lui Faber că-i trimit pînă la Crăciun, manuscrisul cărții mele despre Cipru, a trebuit să găsesc cît mai repede o locuință temporară. Din fericire Diana Ladas mi-a cedat o vilisooră în care Claude și cu mine ne-am instalat pentru moment muncind ca doi nebuni, fiecare la cartea lui.

Îți voi trimite în curînd primul volum din Justine, un roman despre Alexandria care, sper din tot sufletul că te va face să zîmbești și chiar să exclami. Al doilea volum va urma după ce voi încheia cartea despre Cipru - asta pînă la Crăciun dacă-mi va ajuta Dumnezeu. Pînă atunci s-ar putea să murim de foame și va trebui să căutăm de lucru, poate în Franța. Deocamdată trăim destul de confortabil, fără cheltuieli prea mari, scriind toată ziua. Singura destindere pe care ne-o permitem este cîte-o vizită la cafenea din localitate. Nici radio, nici televizor, nici ziare. Este o vacanță cum n-am mai avut de mulți ani. Nu știu ce se mai întîmplă în Cipru - poate că mi-au ars și casa. destinul Ciprului este atît de tragic încît nu pot suporta nici să mă gîndesc. Sînt așa departe acum...

Și iată octombrie plin de soare, iarbă verde și fumuri leșînd pe hornurile caselor vecine. Nimic nu s-a schimbat. Englezul continuă să ridă cu pipa-n gură, nevasta lui poartă o pălărie pe cap și un cîine mic în poală. Totul este neted și moale ca un bulgare de seu.

Cu dragoste Larry

• 13 februarie 1957

Am primit de curînd „Justine” și-am citit-o pe nerăsuflăte. Extraordinar! Ce stil! Nimeni nu stăpînește ca tine limba engleză. Cîl de bine descrii Alexandria! Ce portret minunat al Alexandriei!

Îți voi scrie mai pe lîng peste cîteva zile. Am multe să spun despre această carte. Acum nu fac decît să te felicit.

Big Sur

Henry

• Februarie 1957

Villa Louis

Dragul meu Henry,

Am venit în ținutul lui Raimu. Un mic oraș medieval liniștit. Viața este mult mai ieftină decît la Paris, iar oamenii, după părerea mea, mai amabili. Dacă va fi posibil, am vrea să ne stabilim în Franța - Claude este de naționalitate franceză. Primul ei roman a fost acceptat de curînd în Anglia, iar agentul ei din Statele Unite este entuziasmat. Spre surpriza mea, Dutton a cumpărat drepturile de editare a romanului Justine în S.U.A. și mi-a oferit un avans considerabil. Aceasta nu înseamnă mare lucru, dar este deja o rază de lumină. Dacă aș putea să am un venit fix... Sînt fericit că Justine ți-a trezit interesul, dar să ști că acest prim volum nu-i decît o schiță, o primă fază a unei fresce care, sper, va mai avea trei adăugiri ce vor explica neclaritățile din primul volum. Cartea mea despre Cipru va apare în septembrie și va zburli, fără îndoială, multe pene conformiste.

Cu prietenie Larry

• 1957

Big Sur

Am terminat de citit primul capitol al cărții tale despre Cipru și sînt deja fermecat. Cît de bine scrii! Aceasta nu înseamnă că ți-ai schimbat dintr-odată stilul, căci tot ce-ai acumulat în anii trecuți se simte în fiecare trăsătură de condei. Nu-mi pot închipui cum ar putea evolua, mai departe de scrisul tău, proza engleză. Te văd parcă și acum pe balconul acelei căsuțe din Corfu avînd creionul și bloc-notesul în mînă, scriind, scriind, șlefuiind fraza, rescriind, trăgînd apoi cîteva linii noi pe hîrtie, scăldîndu-te, bînd, cîntînd, rîzînd, dar revenind întotdeauna la scrisul tău.

Se observă cum te-ai strădui să-ți stăpînești cît mai bine condeiul și nu numai condeiul, ci însăși limba, engleza, cea mai bună engleză, engleza regelui. Acum te citesc cu învidie. De ce să nu recunosc? Ce adjective minunate! Ce sens al imaginii! Acel minunat

elan din Justine... ceva care parcă nu-i din această lume... asemeni lui Armstrong cu trompeta sa. Turgheniev ar fi murit împăcat dacă ar fi scris ca tine.

Henry

• Iunie 1957

Villa Louis

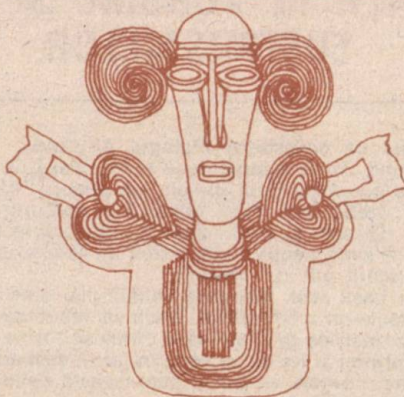
Dragul meu Henry,

Sînt foarte stînjenit cînd văd că-ți pierzi timpul scriind despre mine în loc să scrii despre tine. Nici nu știu cum să-ți mulțumesc. Ce aș putea face în schimb pentru a-ți dovedi recunoștința mea? Drepturile de publicare ale romanului Justine au fost vindute Franței, Suediei și Germaniei, dar mai important decît orice este un editor american vîdit interesat de opera mea: Dutton. Acest lucru m-a stimulat să scriu a doua carte pe care am terminat-o ieri seară și care, cred, ți va place mai mult decît primul volum. Planul general, dacă voi reuși să-l îndeplinesc, constă în patru volume dintre care primele două se suprapun - două cărți distincte, dar asemănătoare. Următorul volum, pe care-l voi începe chiar azi după ce-mi voi fi bătut ceaiul este un mare roman clasic care le întregeste pe primele două sau te unește în mai multe puncte. Dar vom vedea mai tîrziu ce va mai fi...

Larry

Traducere și prezentare de
ELA PANAIT

(Din volumul „Une correspondance privée”, Henry Miller — Lawrence Durrell)

ANECDOTE ARABE

din secolul al X-lea

Mai prețuite, în lumea arabă, decât poveștile celor **1001 de nopți** — pe care istoricii literari nici nu le admit la capitolul „literatură” — snoavele și întâmplările „adevărate” citate în marile tratate de istorie, istorie literară, enciclopedii, cărți de *adab*, etc. de către filosofi și învățații vremii au și astăzi o deosebită căutare, fiind girate de vestite condeie medievale. Între autorii unor asemenea tratate de înțelepciune care nu ocolesc, spre exemplificare, anecdotele pipărate, versurile

satirice, istoriile pline de haz, se numără la loc de frunte poligraful Al-Mas'udi (m. 956), autorul unei enciclopedii care cuprinde istoria lumii până în 946 (începutul domniei califului al-Mutî), geografia, etnografia, științele naturii, mantica, alchimia și artele — lucrare de mare anvergură, intitulată *Ritab murug ad-dahab wa ma'adin al-gawhar*, „Cartea cîmpiilor de aur și a minelor de nestemate”, și care nu e necunoscută cititorului român, întrucît a fost intens citată de Mircea Eliade în *Istoria religiilor* (ca importantă

sursă bibliografică despre lumea arabă). Lucrarea e citată de Mircea Eliade în urma traducerii ei de către Barbier de Maynard și Pavet de Courteille, care oferă și o ediție critică a textului arab (Paris 1861—1877). Am selectat la rîndul nostru din textul arab, pentru a demonstra însă nu atît valoarea științifică, recunoscută, ci pe aceea literară, a *Cîmpiilor de aur*, cîteva pagini din volumele VII și VIII, de „istorie islamică modernă”, mai presărate cu anecdote și „întîmplări trăite”.

ÎMPOTRIVA PREȚIOZITĂȚII ÎN VORBIRE ȘI A EUFEMISMELOR

Iată ce povestește filologul Al-'Arudi:

Stînd, într-o noapte rece și frumoasă, la taciile cu emirul Radi Bi-llah, am priceput că se află pradă unei mari neliniști și tulburări.

— O, emir al credincioșilor, i-am zis, te aflui într-o stare neobișnuită, parcă nu te-am văzut niciodată atît de chinuit!

— Lasă asta, răspunse califul; mai bine povestește-mi o întîmplare. Dacă vei izbui să mă limpezești de griji, am să-ți dăruiesc tot ce am asupra-mi și tot ce se vede în jur — vestminte, perne, covoare — dar îți pun această condiție, să-mi descrețești fruntea!

Iată deci ce i-am istorisit:

Un bărbat din tribul Hasim se duse să-și vadă unul din verii din Medina. Cîtă vreme a stat la el, n-a mers (din politețe) nici o singură dată la privată. După un timp, socoti că e vremea să se întoarcă la Kufa; vărul său îl rugă însă să mai rămînă, lucru la care oaspetele consimți pînă la urmă.

— Ați văzut cît e de bine-crescut văru-meu? zise stăpînul casei celor două roabe-cîntărețe care-l slujeau. De cînd e aici, n-a călcat la privată.

— Lasă că-i dăm noi ceva de n-o să aibă încotro! riseră ele.

Cum stăpînul le lăsă mîna liberă, acestea luară scoarță de *'usar* (*asclepias gigantea*), o fărimară și o vărsară în băutura care fusese pregătită pentru străin. Iar cînd sosi ceasul băuturilor i-o înfățișară, avînd grijă să nu se răcorească și stăpînul lor cu ea.

Cînd licoarea începu să se facă simțită, stăpînul casei se prefăcea adormit. Nefericitul văr, simțindu-și pîntecul tulburat, întrebă roaba care stătea lîngă el unde e „locul singuratec”.

— Ce întreabă domnul? zise cealaltă roabă.
 — Te roagă să-i cînti aceste versuri:
 „Singuratec e locul, fiindcă neamul Fatimei
 a plecat;

pustiu e acum ținutul și-nsingurat”².
 Roaba începu să cînte.

„Fără îndoială, își zise vărul, fetele astea sînt
 din ținutul Kufa, desigur nu m-au înțeles”³.
 Apoi, întorcîndu-se către a doua:

— Doamnă, o întrebă, unde e „locul în-
 chis”?

— Ce spune? zise cealaltă roabă.

— Te roagă să cînti acest cîntec:

„Închis este zidul de minăstiri, de grădină,
 iar ea între ziduri închisă suspină”.

Roaba cîntă.

„Cred că sînt irakiene”, își spuse tînărul; „nu
 m-au înțeles”. Se întoarse spre cealaltă și o
 întrebă:

— În numele lui Allah, spune-mi unde e „loc-
 ul pentru abluțiuni”?⁴

— Ce vrea? spuse cea căreia nu-i vorbise.

— Vrea să cînti:

„Fă-ți spălările rituale și-n cele cinci rugă-
 ciuni te smerește,

apoi ora de rugă pentru Profet o vestește”

Roaba cîntă.

„Am de-a-face cu femeii din Hedjaz, desigur
 n-aveau cum să înțeleagă!”

— Doamnă, întrebă el iarăși pe una, unde e
 „locul păzit”?

— Zice să cînti:

„Sînt păzit de pîndari o armată, păzit!

Unu-ajunge s-alunge pe cea ce-am iubit”

Cîntecul odată terminat, nefericitul își zise:
 „Vor fi fiind yemenite, n-aveau cum să înțe-
 leagă”. Apoi întrebă:

— Unde e „locul care aduce tihnă”?

— Ce-ți cere? zise cealaltă roabă.

— Îmi cere să-i cînti:

„El lasă și glumă, și patimi, și ironie —
 și numai tihna, doar tihna-i îmbie”.

Roaba cîntă și acest cîntec. În acest timp,
 stăpînul casei se prefăcea adormit, dar nu
 pierdea nici un cuvînt. Pînă la urmă, oaspe-
 tele, nemaiputîndu-se stăpîni, strigă:

— „Cu veșnica lor cîntare îmi închid orice
 drum —

răbdarea mi-e-nvinsă — o să mă răzbun!”

Și zicînd acestea, făcu ce avea de făcut...

Auzind această poveste, Ar-Radi izbucni în
 hohote de rîs și îi dăruî tot ce avea asupra
 lui — în afară de vesmintele și covoarele pro-
 mise. Și avea asupra lui o mie de dinari!

1. Roabele cîntărele erau la mare cinste în Evul Mediu musulman: orice arab citadin avea în casă o qayna, roabă muziciană, instruită în toate științele și artele vremii, așa cum avem noi astăzi plane sau casetofone. Datorită lor s-au păstrat și transmis numeroase cîntece și poeme.

2. Aluzie la începuturile qasidelor preislamice, care aveau drept temă obligatorie plîngerea la urmele ținutului părăsit de tribul iubit.

3. În afară de limba literară, care este o limbă învățată în școli, creată de învățați, arabii vorbesc dialecte total diferite între ele.

4. E vorba de spălările rituale obligatorii înaintea celor cinci rugăciuni zilnice.

RĂZBUNAREA CALIFULUI QAHIR*

În timpul domniei, Qahir își întocmise într-una din curțile palatului o grădină cu por-
 tocali aduși din India, prin Basra și Oman. Po-
 mii își întrețeseau ramurile încărcate de fructe
 gălbui-roșcate, strălucitoare ca stelele, peste
 brazdele de plante exotice, busuioc și alte ier-
 buri mirositoare. Și se întîlneau în acel loc tur-
 turele, porumbeii, mierle, papagali, păsări din
 toate țările! Într-o asemenea minunată grădină
 îi plăcea lui Qahir să bea și să stea la taclale
 cu ai săi curteni. Urmîndu-l la putere, califul
 Radi găsi pe placul său aceeași grădină și
 făcu din ea locul obișnuit al oșpetelor sale.

(Cum credea că a ascuns bani, îi cerea lui
 Qahir să-i dea, spre a-l ajuta) sumele pe care
 le avea încă; și îi promise în schimb că-l va
 lua în sfatul domnesc, făgăduindu-i în același
 timp cu cele mai sfinte jurăminte că n-o să-i ia
 viața și n-o să-i facă nici un rău nici lui nici
 copiilor lui. Qahir păru să creadă făgăduielile:
 — N-am alți bani decît cei îngropați în gră-
 dina de portocalii!

Radi Bi-llah se îndreptă împreună cu el
 într-acolo și îi ceru să-i arate locul.

Qahir răspunse:

— Acum că mi-am pierdut vederea, n-aș
 mai putea spune cu siguranță unde; dar po-
 runcește să fie săpat locul și vei găsi co-
 moara, n-are cum să scape căutătorilor!

Fu săpată grădina, smulși copacii, tufișurile
 și florile; nici un colț nu rămase necercetat,
 după căutările cele mai atente. Dar nu aflară
 nimic.

— Nu-i nici urmă din comoara de care vor-
 beai, spuse califul; de ce m-ai mințit?

— Oare mai am eu ceva pe lumea asta?
 răspunse Qahir. Dar îți pizmuiam șederea și
 bucuriile din această grădină. N-aveam alt lu-
 cru mai drag și acum vedeam cu disperare că
 altul, după mine, o luase în stăpînire! Amărit,
 Radi înțelese că veclenia predecesorului său,
 care-l făcuse să piardă grădina, izbîndise — și
 se căi că i-a dat ascultare.

ÎMPOTRIVA MUȚUMIRII DE SINE

Cînd lui Qutayba ibn Muslim, guvernatorul
 Hurasanului¹, îi fu recomandat un ofițer pen-

* Califul Qahir căzu pradă unui complot și i se scoa-
 seră ochii. Urmașul său, califul Radi Bi-llah — 322—329
 heg. — îl lăsă în viață dar îl ținea sub pază. Bănuind că
 ascunsese sume uriașe, i le cerea fără încetare. Iată însă
 cum îl „răspîlă” Qahir.

¹ Khorasan, sau, în transcriere arabă Hurasan — re-
 giune din nord-estul Iranului. Qutayba ibn Muslim, gu-
 vernator în sec. IV al hegirei.

tru a fi căpetenia armatei pregătite împotriva turcilor, zise:

— Nu, acest bărbat e mult prea îngîmfat; ori vanitatea crește. Cine e plin de încredere în sine, nu catadicsește nici să primească sfat bun, nici înțeleaptă judecată; îmbătat de propria-i vanitate, mîndru de propria-i superioritate, se îndepărtează de succes și își pregătește uluitoare înfrîngeri. Mai bine să te înșeli laolaltă cu majoritatea decît să ai dreptate alături de foarte puțini!

Oricine se crede superior dușmanului său îl disprețuiește și nu-i mai supraveghează amenințările. Plin de dispreț față de ele, convins de grozăvia proriilor puteri, face greșeli după greșeli. Experiența mi-a arătat că un astfel de comandant sfîrșește prin a fi învins în mod rușinos chiar de-ar avea auz mai fin decît calul, vîz mai bun decît vulturul, pasul mai sigur decît pasărea qata¹ — chiar de-ar fi mai prudent decît prepețita, mai iute-n atac decît leul, mai răzbunător decît cămila, mai viclean decît vulpea, mai darnic decît cocoșul, mai zgîrcit decît gazela, mai atent să se păzească decît cororul, mai vigilent decît ciinele, mai răbdător ca șopîrla, mai adunător ca furnica; fiindcă spiritul nu-și dă întreaga atenție decît în măsura necesarului, nu se păzește decît în măsura primejdiei și nu dorește decît atît cît îi sint nevoile. Drept se spune că omul cel mulțumit de sine n-are înțelepciune, nici înfumuratul n-are prieteni — și cine vrea să se facă iubit trebuie să înceapă prin a iubi.

DREPTATEA CALIFULUI MU'AWIYA ȘI NEMAIVĂZUTA SA ISTEȚIME

Sub domnia lui Mu'awiya², mai mulți musulmani căzură prinși într-o expediție împotriva grecilor și duși înaintea regelui Bizanțului. Cum unul dintre prinși rosti cîteva cuvinte, un patrician din suita regelui se apropie și îl lovește obraz. Prizonierul, un nobil din tribul Qurays³, cuprins de mîndrie și durere, strigă:

— Ce rușine pentru Islam! O, Mu'awiya, la ce mai ești conducătorul nostru, dacă ne părăsești și-l lași pe dușman să-și bată joc de țara, viața și cinstea noastră!

Aflind de aceste cuvinte, Mu'awiya simți o mare tulburare. Se lipsi de plăcerile mesei, se închise fără a mai primi pe nimeni și nu-și îm-

părtăși durerea nimănui. Dar în taină pregăti un vicleșug.

Începu printr-un schimb de prizonieri, musulmani și bizantini; **quraysitul** fu răscumpărat și readus în capitala Islamului; prîntul îl chemă la sine și îl acoperi de favoruri:

— După cum vezi, îi zise, nu te-am uitat, și nu vom da dușmanului nici singele nici cînstea ta!

Folosii apoi toată viclenia de care era în stare ca să-i izbindească planul: trimise după un bărbat din Tyr, oraș pe țărmul Siriei, pe care îl cunoștea după faptele de vitejie din croazierele împotriva grecilor; era un bărbat voinic, vorbitor al graiului **rumilor**.³

Mu'awiya îl luă la curte, se închise cu el într-un iatac, îl împărtăși planul său și-l rugă să se pună în slujba sa cu toată iscusința și răbdarea. Apoi îi dădu arginți să cumpere lucruri rare, stofe de preț, parfumuri, podoabe, și i se construi o corabie minunată care, prin grație și iuțime, întrecea oricare alt vas.

Solul porni la drum. Ajuns în insula Cipru, îi spuse guvernatorului de acolo că ducea o tină roabă pentru regele Bizanțului, că avea de gînd să facă negoț la Constantinopol și, în acel scop, voia să-i vadă pe rege și pe maimari. Vestea ajunse la rege, care încuviință și i se dădu liberă trecere. Străinul pătrunse deci în împrejurimile orașului și chiar în oraș. Înținderea canalului și legătura lui cu Mediterana și Pontul Euxin au fost deja menționate în capitoulul cu diferite mări.¹

De cum intră în cetatea de scaun, tyrianul oferi regelui și patricienilor daruri, făcînd și negoț la curte; însă nobilului care-l pălmuisse pe **quraysit** nu-i făcu nici cel mai mic dar, deși el era adevăratul țel al călătoriei sale; însă Mu'awiya îl sfătuisse să fie rezervat. La întoarcerea sa spre Siria, domnul și curtenii bizantini îl poftiră să cumpere mărfuri pentru ei, mărfuri pe care i le descriseră anume.

Ajunse în Siria, merse, în taină, drept la Mu'awiya și îi dădu socoteală de ce isprăvise. I se căușară lucrurile pe care trebuia să le cumpere — și tot ce trebuia ca să îplinească dorințele grecilor. Emirul îl sfătui:

— Data viitoare, nobilul pe care l-ai uitat la împărțirea darurilor te va mostra că nu-l bagi în seamă. Cere-ți iertare, îmblînzește-l cu vorbe bune și daruri, fă în așa fel încît să devină cumpărătorul și protectorul tău. Dă-i deosebită atenție la ce-ți va porunci să cumperi din Siria, fiindcă astfel îți va crește cîntea și vei avea mai mare credit. După ce, împlinindu-mi porunca, vei ști ce vrea acel nobil de la tine și ce poruncește să-i aduci, vom căuta împreună vicleșugul potrivit.

Tyrianul plecă din nou la Constantinopol, ducînd cu el tot ce i se ceruse și chiar mai mult, ceea ce-l făcu să crească în ochii celor

¹ Pasărea qata — trăiește în deșert, fiind vestită pentru siguranța cu care descoperă locurile cu apă.

² Mu'awiya, primul calif omeiad, lăudat pentru stăpînirea de sine, suplețea, subtilitatea politică, elocvența și spiritul său hotărît (m. 680).

³ Important trib beduin din care se trage și profetul Muhammad.

³ Bizantinii erau numiți de arabi rum-i, probabil în urma pretenției acestora de a fi urmași autentici ai Romei.

În Enciclopedia lui Mas'udi, îndeosebi volumul I e consacrat geografi ei. Despre mări. cf. I, p. 261.

de la curte, ai regelui și patricienilor. Într-o zi, cum traversa palatul ca să ajungă la rege, nobilul cu pricina îl opri și-i zise:

— Prin ce-am păcătuit eu oare față de tine, încît altora să le faci vizite și să le îndeplinești cumpărăturile iar față de mine să nu dovedești decît supărare?

Tyrianul răspunse:

— Aproape toți cei de care vorbiți au început ei primii legăturile de prietenie cu mine. Eu, trebuie să țineti seama, sînt străin și trebuie să fiu prudent; în orașul vostru umblu deghizat ca prizonier sau spion, ca să nu audă musulmanii de mine și să mă pîrască acasă, unde aș fi condamnat la moarte. Dar acumă că vă știu binevoitor față de mine, nu voi încredința treburile mele altuia și nici nu vreau să-mi fie altul chează față de rege și în orice împrejurare! Porunciți-mi deci pe dată ce vă pofteste inima din ținut musulman!

Apoi îi oferî nobilului daruri strălucite, un pocal de cristal, parfumuri, podoabe, tot felul de rarități și stofe prețioase. Continuă astfel să facă drumuri ba la curtea lui Mu'awiya, ba la cea a Bizanțului, împlinind neguțătorile dorite de rege și ceilalți maimari.

Trecură anii și Mu'awiya încă nu găsea calea de a-și împlini viclesugul!

Pînă la urmă însă, patricianul dădu și el o comandă tyrianului care se pregătea să se întoarcă la Damasc:

— Te rog să-mi cumperi un covor prețios cu perne de rezemat și de stat; aș vrea să fie de diferite culori, roșii, albastre și altele, iar forma lor să fie așa și așa, iar de preț nu-mi pasă!

Tyrianul îi dădu ascultare. Ori, de cîte ori venea la Constantinopol, corabia sa acostă în apropierea locuinței patricianului. Acesta avea o plăcută reședință alcătuită dintr-o cetate fortificată și un parc minunat la cîteva mile de capitală, pe malul canalului. Locul se afla la distanță egală între Constantinopol și deschiderea canalului în marea grecească, Mu'awiya aflase aceasta cînd își făcuse planul, în taină, cu tyrianul. Căută un covor cum li se ceruse, cu perne de reazăm și de stat pe ele. Tyrianul le luă cu sine împreună cu alte mărfuri care i se porunciseră din ținut musulman, laolaltă cu sfaturile lui Mu'awiya în ce privește împlinirea viclesugului pus la cale. În numeroasele sale călătorii își cîștigase atît de bine înțelegerea și familiaritatea grecilor, care sînt în general plini de poftă și apucători, încît era văzut ca un fel de compatriot.

Cînd, ieșind din Mediterana, pătrunse în canal cu ajutorul unui vînt bun, apropiindu-se de moșia patricianului, întrebă pe proprietarii de bărci și de corăbii și află că acela se afla tocmai atunci în palatul său.

Canalul are o întindere de cam trei sute cincizeci de mile, între cele două mări — Mediterana și Pontul Euxin — așa cum am spus-o într-unul din primele capitole ale acestei lucrări. Clădiri și ziduri acoperă amîndouă țărmurile; corăbii și vase mai mari brăzdează apa neîntrerupt, purtînd tot felul de mărfuri și pro-

vizii către oraș; numărul acestora nici nu poate fi socotit.

Știînd că nobilul era pe moșia sa, tyrianul porunci de întinseră covoarele pe punte, la loc de cînst și la vedere, cu perne de reazăm și perne de stat cu tot. Dedesubt însă îi așeză pe vislași, cu vislele întinse și legate de mîini, dar nemișcate; nimeni nu și-ar fi închipuit că se află acolo, iar de văzut nu puteau fi văzuți decît cei pe care slujba lor îi chema pe punte. Cu toate pînzele sus, corabia intră pe canal ca o săgeată scăpată din arc; de pe țărm ar fi fost greu s-o cercetezi, atît de repede și de drept mergea spre țăntă; astfel ajunse în raza de vedere a castelului.

Nobilul se afla pe o terasă de cînst, de unde avea și o bună priveliște, în mijlocul hauremului său, lăsîndu-se în voia plăcerilor unui ospăt; vinul și veselia îl cam luaseră pe sus. La vederea corăbiei din Tyr începu să cînte de bucurie, salutîndu-i sosirea prin strigăte voioase. Între timp corabia se apropia de zidurile de jos ale castelului și pînzele fură coborîte. Văzînd, de pe terasa sa, toate bogățiile, covoarele întinse cu grijă, strălucitoare ca o grădină înflorită, castelanul nu se mai putu stăpîni și coborî înainte de a vedea căpetenia punînd piciorul pe pămînt și salutînd. Alergă spre corabie — dar abia o atinse, că Tyrianul lovî cu călcîiul covorului sub care se aflau vislașii; era semnalul stabilit între el și marinari. Pe dată, puternice lovituri de visle purtară vasul în mijlocul canalului și-l minară în mare fără ocol. Se auziră strigăte, dar nimeni n u știa de ce, atît se făcuse totul de repede. Nici nu se lăsase noaptea bine că ei și navigau în larg, ducînd patricianul legat burduf. Vîntul și norocul le-au fost prielnice așa că vasul străbătu iute întreaga întindere a mării și încă dintr-a șaptea zi văzură țărmul sirian. Prinsul fu coborît de pe corabie și într-a treisprezece zi se afla înaintea lui Mu'awiya.

Văzîndu-se stăpîn pe situație, emirul s-a bucurat și veselit foarte, fălîndu-se cu viclesugul și izbînda strădaniilor sale; apoi porunci să fie chemat **quarysîlul** și acesta i se înfățișă. Se aflau în sală toți marinarii, așezați la locurile lor, și o mare mulțime se înghesuia pe lîngă pereți. Mu'awiya îi spuse bărbatul din tribul Qurays:

— Ridică-te și răzbună-te pe cel care te-a lovit peste obraz. Vezi, nu te-am părăsit și n-am prăpădit nici sîngele și nici cînstea ta!

Cel ofensat se ridică și se apropie de grec; Mu'awiya adăugă:

— Vezi să nu întreci măsura și să te răzbuni mai mult decît se cade: fă-o doar atîta cît ai fost jignit. Nu te lăsa pradă miniei și respectă legea asemănării în răzbunare, așa cum a hotărît Allah.

Quraysîlul îl palmui pe dușmanul său atît cît fusese palmuit și-i dădu un pumn asemănător în gît; apoi se prăbuși la pămînt în fața lui Mu'awiya, sărutîndu-i mîinile și picioarele și strigînd:

— Fie să nu te piardă în veci acela care te-au ales căpetenia lor! Fie să nu atingă ni-

ciodată deznădejdea acei care au nădejde la tine! Pe un rege ca tine jignirea nu-l poate ajunge, știi să-ți aperi cu adevărat drepturile și supușii!

Și continuă astfel laudele și mulțumirile.

Mu'awiya se purtă apoi frumos cu prizonierul grec, îi dăruie un vestmînt de onoare, îl găzduie cu dărnicie, porunce să i se aducă tot felul de covoare și obiecte prețioase, dintre care unele pentru a le înfățișa regelui său.

— Întoarce-te la stăpînul tău, îi zise, și spune-i: "L-am lăsat pe domnul arabilor împărțind dreptatea de pe covorul său, răzbunînd jignirile care au fost aduse supușilor sub semnul puterii sale".

Apoi porucii tyrianului să conducă prinsul înapoi la canal și acolo să-l lase cu ai săi (fiindcă mai mulți robi și servitori alergaseră împreună cu stăpînul lor pe corabie și-i împărțiseră soarta). Traversarea fu bună; într-o unsprezecea zi se apropiau de țărmul bizantin și de golful canalului, care era închis cu lanțuri și apărât de soldați. Patricianul fu lăsat pe țărm împreună cu ai săi, iar tyrianul se întoarse pe dată.

Nobilul ajunsese în fața regelui împreună cu toate darurile și mărfurile ce le aducea; grecii îi sărbătoriră sosirea și îl întâmpinară lăudîndu-l de fericita eliberare. Regele îi purtă recunoștință lui Mu'awiya pentru omenia sa față de patrician, cît și pentru daruri; de atunci, sub domnia sa nici un prizonier n-a mai fost prost tratat. Iar despre Mu'awiya era deseori auzit spunînd:

— Acesta e cel mai vicelan dintre regi și cel mai isteț dintre arabi; iată de ce poporul l-a ales căpetenie și i-a încredințat puterea. Cu adevărat cred că dacă ar fi vrut să pună mina pe mine, și atunci ar fi izbîndit!

Prezentare și traducere de
GRETE TARTLER

DACĂ N-AR FI, NU S-AR POVESTI...

Cafeneaua se făcea ecoul intîmplărilor și combinațiilor comice pe care numai el, Pulu Iancovescu, putea să le născocoască.

— Cît crezi că o să pierzi, Pulule, cu noul teatru?

— Eu? Dar, ce, am băgat vreun ban? Sau: Iancovescu stipulează în contracte: „În caz de faliment beneficiul se va împărți în părți egale.” După ce-a dat mina cu Iancovescu, unul din amici: „Îmi număr degetele să văd dacă le mai am pe toate.”

Charles SAINTE BEUVE — Criticul este un ins al cărui ceas trebuie să o ia cu cinci minute înaintea celorlalți.

Oscar WILDE — Domnul Zola este ferm decis să ne arate că, dacă nu este înzestrat cu geniu, cel puțin este inegalabil ca pisălog.

A. de Herz, într-o conferință ținută la radio în direct, prin 1930: „În amorurile nefericite, clasicul ucide, romanticul se sinucide, modernul moare de fizie, iar contemporanul zice: ce-am avut și ce-am pierdut!”

— Știi ce este un pesimist? a fost într-o zi întrebare Paul Claudel.

— Cred că da. Un optimist care a trecut prin viață, a fost răspunsul laconic.

Ioan Masoff povestește următoarea anecdotă despre actorul Pulu Iancovescu: „Iancovescu datora o sumă de bani unei bănci — una din numeroasele bănci care în această perioadă celeraseră concordat, păgubind mulțime de deponenți; dar, printr-o ciudățenie a Codului de Comerț, băncile care nu restituiau banii dați spre păstrare, puteau totuși să pretindă banii împrumutați pe polițe; la somația „dacă nu ne veți achita, ne vom vedea siliți să luăm măsuri”, Iancovescu a scris pe avizul înminat de curier: „Nu stau de vorbă cu falșii!”

MAZURCĂ PENTRU DOI MORTI

CAMILO JOSÉ CELA este unul din cei mai importanți scriitori contemporani de limbă spaniolă, membru al Academiei regale spaniole, iar acest ultim roman – Mazurcă pentru doi morți (Mazurca para dos muertos, Seix Barral, Barcelona 1983) – este considerat a fi capodopera sa. Născut în 1916, Camilo José Cela a debutat ca romancier în 1942 cu La familia de Pascal Duarte, a reluat în versiune modernă pe eroul lui don Guzman de Alfarache (Nuevas andanzas y desaventuras de Lazarillo de Tormes, 1944) și a mai scris încă alte șapte romane, precum și numeroase nuvele și povestiri. În buna tradiție hispanică, el n-are prejudecata exclusivității genurilor, scriind cu egală aplicație poeme, eseuri sau note de călătorie.

Măiestria lui Camilo José Cela este mai ales una de ordin stilistic. E vorba de un talent nativ, dar și de o conștiință artistică ridicată, de o cunoaștere aprofundată a resurselor limbii spaniole în toate straturile ei istorice. Dicționarul secret stă mărturie în acest sens. Performanța ultimului roman este tot una de ordin în primul rând stilistic. Cunoșcătorilor de limbă spaniolă expresivitatea de natură muzicală a acestei proze li se impune din prima clipă.

Dar la aceste farmece lingvistice Cela adaugă o tehnică foarte modernă a construcției și a sugestiei epice. Narațiunea se desfășoară capricios, după alte legi decât cele ale previzibilității logice și cronologice. E vorba, mai degrabă, de o succesiune de teme muzicale care revin spre a da impresia – obsedantă și la alți scriitori hispanici – a timpului circular, a unei fatalități înscrise în însăși elementaritatea omului, pe care istoria nu face decât s-o nuanțeze și s-o întrețină.

„Ma petite Marianne” – mazurca din titlul romanului, este melodia care acompaniază un asasinat și o răzbunare. Între cele două acte definitive se plasează alte întruchipări ale barbariei omului – sexualitatea dezlanțuită, violența fizică etc. Am tradus primele pagini ale romanului. Puteam să alegem oricare altele pentru că toate sînt la fel de dense sau, mai exact, dense în același fel, aducînd aceeași cantitate de viață fără preocuparea aparentă a unui fir conducător. Legarea faptelor între ele și, mai ales, interpretarea lor sînt lăsate pe seama cititorului. Impresia finală este însă copleșitoare.

Plouă domol și fără conținere, plouă fără chef dar cu infinită răbdare, ca și toată viața, plouă pe pămîntul de aceeași culoare cu cerul, între blînd verde și blînd gri cenușiu, iar hotarul muntelui este șters de mult.

— De multe ore?

— Nu, de mulți ani. Hotarul muntelui s-a șters odată cu moartea lui Lázaro Codesal, se știe că Domnul Nostru așa a voit ca nimeni să nu-l mai vadă.

Lázaro Codesal a murit în Maroc, în locul numit Tizzi-Azza; l-a omorît un maur din tribul de beduini de la Tafersit, după toate probabilitățile. Lázaro Codesal se străduia din răspuțeri să lase fetele grele, lucru care îi și plăcea, și avea părul roșcat și privirea albastră. La ce l-a folosit lui Lázaro Codesal care a murit tînăr, căci nu împlinise nici douăzeci și doi de ani, c-a mînuit ciomagul ca nimeni altul pe o rază de cincisprezece împrejuri sau chiar mai mult? Pe Lázaro Codesal l-a omorît mișelește un

maur, l-a omorît în timp ce se masturba sub un smochin, toată lumea știe că umbra smochinului este foarte prielnică păcatului tîhnit; din față nu l-ar fi omorît nimeni pe Lázaro Codesal, nici un maur, nici un asturian, nici un portughez, nici un leonez, nici nimeni. Hotarul muntelui s-a șters cînd a fost omorît Lázaro Codesal și de-atunci nici nu s-a mai văzut vreodată.

Plouă pe cît de monoton pe atît de sirguincios, din ziua San Ramón Nonato sau poate chiar mai de dinainte, iar astăzi este Sfîntul Macarie, care aduce noroc la cărți și la bilete de tombolă. Burnițează mărunt și fără încetare de mai bine de nouă luni peste iarba cîmpului și pe geamurile ferestrei mele, burnițează însă nu e frig, vreau să spun tare frig; dacă aș ști să cînt la vioară, mi-aș petrece după-amiezele cîntînd la vioară, însă nu știu; dacă aș ști să cînt la armonică, mi-aș petrece după-amiezele cîntînd la armonică, însă nu știu. Știu să cînt

din gaidă și cum în gaidă nu e bine să suflă cînd te afli sub un acoperiș, îmi petrec după-amiezele în pat făcînd prostii cu Benicia (o să spun îndată și cine este Benicia, femeia care are sfîrcurile ca două castane), căci în capitală poți să te duci la cinema s-o vezi pe Lily Pons, tinăra și distinsa soprană, interpretînd rolul feminin principal din filmul **Vis îndrăzneț** după cum scrie în ziar, însă aici nu există cinematograful.

În cimitir izvorăște o apă limpede care spală oasele și ficatul straniu de rece al morților; i se spune fîntîna lui Mianguero și în ea își spală carnea vie leproșii găsindu-și alinare. Mierla cîntă în același chiparos în care noaptea se tînguie singură privighetoarea. Acum aproape că nu mai sînt leproși; înainte vreme erau mulți și șuierau ca niște cucuvele să se facă auziți de călugării misionari care umblau să-i găsească și să le dea împărtașania.

Broaștele se trezesc în fiecare an de obicei după Sfîntul Iosif, iar cîntecul lor dă de știre că încet-încet se apropie primăvara cu vesteile ei proaste și cu muncile ei. Broaștele sînt mici viețuitoare magice, bune la tot felul de superstiții; din capete de broască, din cinci sau șase capete de broască fierțe cu floare de stîrax se obține un sirop care ridică moralul și vindecă virginele de usturime. Broaștele sînt greu de îmblînzit pentru că se întîmplă ca, aproape demotivate fiind, să-ți pierzi răbdarea și să le zdrobești dintr-o lovitură. Policarpo Baganeira îmblînzește broaște, mierle, nevăstuici, vulpi, de toate. Numai cu mistrețul nu i-a mers, căci mistrețul n-are minte și nici nu te-ascultă, nici nu se gîndește. Policarp cel din neamul Baganeira, căruia îi lipsesc trei degete de la o mînă, locuiește în Cela do Camparrón și adesea vine pînă aproape-n șosea ca să vadă trecind omnibuzul de Santiago în care se află întotdeauna doi sau trei călugări mestecînd smochine uscate. Policarp și-a pierdut degetul arătător, mijlociul și inelarul de la mîna dreaptă cînd l-a mușcat un cal, însă cu degetul mic și cu degetul gros își face treaba destul de bine.

— Nu pot să cînt nici din gură, nici la acordeon. Ei, și de-asta nu mai pot eu, că doar tot nu știu.

La Grense, în casa Parrochei, se află un acordeonist orb, trebuie c-o fi și murit, da, bineînțeles, acum îmi amintesc, a murit în primăvara lui 1945, exact la o săptămînă după Hitler, care cîntă iave și marșuri populare, eu vorbesc de atunci; îl cheamă Gaudencio Beira și a fost seminarist, l-au dat afară din seminar cînd a orbit, cu puțin înainte de a orbi de tot.

— Și face treabă bună cu burduful?

— Te cred și eu, cît se poate de bună! Ade-vărul este că e un artist în toată legea, plin de rafinament și simțire, care cîntă cu multă adîncime și emoție.

În bordelul în care își cîștigă pinea, Gaudencio execută un repertoriu de piese destul de variat, însă știe o mazurcă, **Ma petite Marianne**, pe care a cîntat-o numai de două ori, în noiembrie 1936, cînd a fost omorît Afouto, și în ianuarie 1940, cînd a fost omorît Moucho.

De-atunci n-a mai vrut s-o cînte niciodată.

— Nu, nu, știu eu mai bine ce fac, încă prea bine; mazurca asta are o amărăciune a ei și nu mă pot juca oricum cu ea.

Benicia este nepoata lui Gaudencio Beira și verișoară mai de departe a fraților Gamuzo, care sînt nouă, a lui Policarpo Baganeira și a răposatului Lázaro Codesal. După boi sîntem cu toții mai mult sau mai puțin neamuri, în afară de alde Carroupos care niciunul n-a scăpat de o roseată de piele de porc în frunte.

Plouă peste Arnego, apele lui mișcă mori și bagă groaza în tuberculoși, în timp ce Catuxa Bainte, copila lui Martină, se plimbă goală prin altarul Esbarrado, cu țitele ude și cu pletele pînă la brîu.

— Pleacă de-aici, femeie vicleană, că săvîrșești un păcat de moarte și-ai să fierbi în cazanele iadului!

Plouă peste Bermún, apele lui tresaltă suierînd și lîngînd malurile în vreme ce Fabian Minguela sau Moucho, pasărea morții, își ascute tăișul briceagului pe cute.

— Pleacă, pleacă, nelegiuitule, că o să dai socoteală pe lumea cealaltă!

Raimundo cel din neamul Casandulfe crede că Fabian Minguela plimbă prin lume cele nouă semne de recunoaștere ale unui pui de cățea.

— Adică ce semne?

— Stai nițel, ai răbdare că o să le afli încetul cu încetul.

Cel mai mare dintre frații Gamuzo se cheamă Baldomero, bun, se chema, fiindcă acum a murit, Baldomero Marvis Ventela sau Fernández, alții îi spun Fernández, totuna este, și era cunoscut ca Afouto, căci era foarte curajos și nu se temea de nimeni, nici de vii nici de morți. În ziua de Apostol, în 1933, la Tecedeiras, care se află pe șoseaua La Gudina — Lalin, înainte de Corredoira, Afouto a dezarmat doi jandarmi, le-a legat mîinile la spate și i-a predat la cazarmă cu carabine cu tot contra chitanță de primire. Lui i-au promis o ciomăgeală, dar nu l-au ciomăgit, iar pe cei doi jandarmi se zice că i-au dat afară pentru incompetență și prostie: cum nu erau de prin partea locului, nu se știe de unde erau, au plecat și duși au fost pentru totdeauna. Afouto are un tatuaj foarte rușinos pe braț, un șarpe roșu și albastru încolăcit pe după trupul unei femei în pielea goală.

Afouto s-a născut în 1906, cînd a fost nunta regelui Alfonso al XIII-lea și s-a înșurat la douăzeci de ani cu Lolina Moscoso Rodríguez, femeie care avea atîta temperament încît trebuia să o supună cu ciomagul. Lolina a murit prostește, călcată în picioare de un bou speriat care a strivit-o de poarta ogrăzii. Lolina era deja văduvă cînd a murit, era văduvă de vreo patru sau cinci ani. Afouto are numai frați, n-are nici o soră. Părinții celor nouă Gamuzo, adică Baldomero Marvis Casares, Tripeiro, și Teresa Ventela (sau Fernández) Valduide, Cachifa, au murit în 1920, în vestitul accident de tren din gara Albares, cînd au pierit peste o sută de oameni, la ieșirea din tunelul Lazo care este ca un mormînt fără fund, ca

un mormînt care nu se umple niciodată; prin ţinut s-a spus că mulţi ar fi fost îngropaţi chiar de vii, pentru economie de oficii, dar poate că nu este adevărat.

Cel de-al doilea Gamuzo este Tanis căruia i se spune Perello fiindcă adulmecă răul foarte repede. Tanis este însurat cu Rosa Roucón, fata unui vinzător din Orense. Rosa trage la măsca lichior de anason şi doarme toată ziua; nu e rea, ce-i drept e drept, însă îi scapă mina la sticlă. Tanis cultivă pămîntul şi creşte vite la fel ca frate-său mai mare, ca şi cel mic şi ca vărul Policarpo Baganeira, îmblinzitorul de păsări, de broaşte şi de animale de munte; sînt de asemenea hergheliegii pătimaşi şi fără a le fi asta meseria urmăresc cai pe munte, îi prind şi îi însemnează pe crupă, printre nori de praf şi nechezături (de furie şi de spaimă) şi sudoare, multă sudoare. Tanis este foarte cum-pătat şi cîştigă întotdeauna orice prinsoare pe care o face cu vreun străin.

— Ai pierdut, ţărane, pune jos patru reali şi să bem un pahar, că noi aici nu vrem să ne cîştigăm duşmani.

Lui Perello, cînd îl prind căldurile îi place să se vire cu Catucxa Bainte, copila lui Martină, în apa de la stăvilarul morii lui Lucio Mouro şi să abuzeze de trupul ei jumătate de viperă şi jumătate de pisică sălbatică; bine, să abuzeze nu, la drept vorbind, Tanis nu abuzează fi-îndcă ea nici nu fuge şi nici nu oboseşte ni-ciodată, ba chiar bate din palme şi scoate strî-găte de plăcere.

Benicia are sfîrcurile ca două castane coapte, are mult foc în singe şi nici nu obo-seşte, nici nu se plictiseşte vreodată. Benicia are ochii albaştri şi în pat este foarte zglobie

şi dată naibii. Benicia a fost măritată, bine, poate că o mai fi şi acum, cu un portughez cam mîlu care făcea titireze, adesea ajungînd cu ele pînă la Leon, însă a fugit de la bărbat şi s-a întors iarăşi acasă.

Mama Beniciei este sora lui Gaudencio, or-bul care cîntă la acordeon în casa Parrochei. Benicia Segade Beira are mersul hotărît şi rîde într-una, este ca o binecuvîntare. Mai-că-sa ştie să citească şi să scrie; Benicia, nu, de multe ori cite o familie se duce de ripă şi atunci nu mai poate să o oprească nimeni pînă se face praf şi pulbere, dacă nu cumva descoperă vreun filon de aur, dar acum tre-buie că n-a mai rămas nici unul. Mama Beni-ciei se numeşte Adege şi cîntă la acordeon aproape la fel de bine ca şi fratele ei; polca numită **Fanfinette** o interpretează cu multă măiestrie.

Eu sînt de felul meu din Vilardo Monte care se află între stîncă Sarnoso şi altarul Esbar-rado şi ştiu ce fel de lapte a supt fiecare de la mamă-sa. Dumneavoastră, don Camilo, vă tra-geţi dintr-un neam de oameni bătaioşi, iar asta se plăteşte.

Bunicul dumneavoastră l-a omorît în bătaie pe Xan Amieiros, morarul de la Pedrinas şi a trebuit să fugă de-aici, a fost fugit în Brazilia la paisprezece ani, dumneavoastră ştiţi foarte bine. Bunicul dumneavoastră avea legături ru-şinoase, să mă iertaţi, aşa se spune, cu Mane-cha Amieiros care era sora lui Xan şi a unuia care nu-mi amintesc cum se chema, cred că Fuco, da, se chema Fuco şi avea numai un ochi în mijlocul frunţii, aşa s-a născut.

În româneşte de ANGELA MARTIN

LEOPOLDO DE LUIS (Spania)

SÎNT TRUP

„...Bifurcarea realităţii în interioară şi exterioră (spirit şi materie) şi-a pierdut vitalitatea”. (Ricard M. Za-ner, **Realitatea radicală a corpului omenesc**, în „Revista de Occidente”, nr. 90, 1970)

*Se frînge bucuria mea-n oglindă
Nu sînt decît ăst trup. Înaintez
Şi nu mă văd: se vede. Sînt doar vîz.
Cu umbre plouă-n urma-mi şovăindă.*

*Chiar astă urmă sînt. Şi să mă poarte
În voia ăstui trup mă las. Pe sine
Se poartă. Umbra timpului reţine.
Realul reflectat. De el am parte.*

Nu-i trupul meu — ieri cine-l stăpînea? —

*Nu-s eu în el — ieri cine-n el stătea? —
Nu-s încarnat — a cui o fi-ncarnarea? —*

*Nu, trupul nu mi-e temniţă, nici mască,
Nici cal să-ncalec ori să-l las să pască.
Sînt temniţă şi mască şi-alergare.*

*Eu nu-s în trupul meu. Să rid mă face
Cuvîntul eu ori meu. Atîta-s tot.
Ce dor de-a poseda: al meu! Nu pot
Pricepe. Oare-un eu ca-ntr-o găoace*

*Vîrit în trup şi botezat al său
Există? Cine-i? Şi de unde vine?
Al meu nu-i. Este. Sînt. Atîta. Bine.
Fior real destul e. Umbră. Hău.*

*Spre-un capăt merg, spre un dorit liman.
De ploii stropită ţărăni ori de vis,
Un singur trup sînt, unic şi uman.*

*Se cheamă eu ăst trup şi ăst abis,
Lumina de apus ce mă-oglindeşte
Şi-acest neant ce mina-mi netezeşte.*

Traducere de ANDREI IONESCU

MARCEL PROUST

Un băiețel delicios care-și adoră mama. Apoi un adolescent dandy obsedat de tonalitățile suave ale vestelor sale. În fine un tânăr elegant trăgând sforile fără încetare pentru a se strecura în saloanele literare sau în cercurile mondene. Mult timp Marcel Proust va fi obsedat de seratele „selece” și de confidențele ducelor. Totuși nutrește o ambiție mai nobilă: vrea să fie memoria acestei lumi aristocratice pe care el o vede împrăștiindu-și ultimele scinteieri. La 35 de ani începe să scrie „În căutarea timpului pierdut”. O muncă titanică care îl leagă de manuscris. Țintuit în pat din cauza astmului, nu iese din casă decât în mijlocul nopții pentru di-neuri somptuoase la Ritz sau descinderi în ciudate locuri de plăceri. În sfârșit apare cartea. Și mai întâi nu stăruiește decât rinjete. Toți editorii refuză această etalare de stări ne-sufletești distinse. Până în ziua când premiul Goncourt încununează această saga uimitoare.

O copilărie strălucitoare, petrecută în puf. În familia Proust viața este ușoară. Tatăl, Antonin, este profesor de medicină, titularul catedrei de igienă de la Facultatea de medicină. Mama, Jeanne Clémence Weil, este o femeie elegantă și cultivată care cunoaște și apreciază literatura engleză. Marcel și Robert, frațele cu doi ani mai mic, profită de „La Belle Epoque” ca fii ai marii burghezii

evreiești, liberală și intelectuală. Marcel este de o sensibilitate exacerbată. Până la opt ani, de exemplu, nu poate adormi fără să fi primit sărutarea maternă. La nouă ani, se întâmplă accidentul, real și definitiv: întorcându-se dintr-o plimbare în Bois de Boulogne, este victima unei îngrozitoare crize de astm. De acum înainte nu va mai fi niciodată un copil ca ceilalți. Mai fragil și mai scinteietor, acumulează premiile de onoare la liceul Condorcet, dar se arată la fel de precoce în viață ca și la studii. La 15 ani se îndrăgostește de o mică prietenă, Marie de Bernarclasky, ceea ce este destul de banal. Ceea ce este mai puțin banal, este îndrăzneala sa față de femeile adulte. Stirnit de o lăptăreasă din strada Fontaine, el intră într-o zi cu un buchet în mână în prăvălia acesteia și o întreabă fără preambul dacă ar putea face dragoste cu ea. Eșec. Dar Marcel nu renunță.

Doamnele mai ușuraticе îl pasionează, le privește trecând pe aleile din Bois de Boulogne și devine curînd tovarășul fidel al Laurei Haymann, o mondenă foarte cunoscută. La treizeci de ani, în vecinătatea alcovului ei, ea a instalat un salon literar și monden unde se înghesuie înalte personalități și oameni de litere. Entuziasmată de acest îndrăgostit de 19 ani, ea îl trăște peste tot și îl numește „micul meu bibelou de Saxa psihologic”. Pentru un debutant este un admirabil succes. O altă femeie drăguță se interesează de asemenea

de el, actrița Louisa de Monnand, căreia îi trimite bilete îndrăznețe. O altă țintă a asiduităților sale, Madame Strauss, mama prietenului său Jacques Bizet, văduva autorului lui „Carmen”, este o femeie seducătoare și spirituală ale cărei vorbe de duh sînt colportate cu plăcere. Un alt prieten, Gaston de Cailla-vet, are de asemenea o mamă foarte în vogă, Madame Armand de Cailla-vet, care doîmnește în faimosul său salon literar unde l-a instalat pe Anatole France, amantul său. Proust se face primit aici și, în timpul serviciului militar la Orléans, își petrece zilele de permisie la ea, ascultînd cu încîntare cuvintele lui Anatole.

Apoi Marcel intră la Școala de Științe Politice unde se plictisește cu constanță și grație.

Seducător, el are ochii mari, negri, strălucitori, cu cearcane cenușii, cu pleoape grele și negre. Să-și pună la punct tonul afectat, vocea dulce și ținuta căutăată este activitatea sa cea mai importantă. Poartă, sub un guler răsfrînt, plastroane late de mătase, de un roz greu al cărui ton l-a studiat îndelung. Singura altă activitate pentru care face eforturi: mondenitățile și linguşelile pentru a intra în grațiile camarazilor cu titluri. Mare succes pe această latură: contele Bertrand de Fénélon și marchizul d'Albuféra, devin cei mai buni prieteni ai săi. În acest moment, revelație neașteptată, la sfîrșitul anului 1891, la 20 de ani, Marcel, frumosul Marcel,

Cele trei femei care l-au pasionat pe Proust: conțesa Greffuhle, madame Strauss și Louisa Monnard

descoperă că doamnele și domnișoarele îl plictisesc. Se îndrăgostește de acum înainte de tineri frumoși și rafinați. În câteva luni, un tânăr elvețian, Edgar Auber, un tânăr francez, Robert de Flers, și un tânăr englez Willie Heath trec prin viața lui. Simultan, continuă să colinde saloanele, la conțesa Greffuhle ca și la prințesa Mathilde sau la conțesa de Chevaligné al cărei portret îl face în „Le Banquet” o revistă literară pe care tocmai o fondase împreună cu Fernand Gregh, Jacques Bizet și alți cîțiva prieteni de la Condorcet.

Din salon în salon, el ajunge să se facă invitat la Madeleine Lemaire alături de elita artistică, literară și mondenă.

Pot fi întâlnite acolo conțesa de Noailles, ducesa d'Uzès, conțesa de Pourtalès. Mounet-Sully vine să recite câteva poeme. Réjane joacă scurte comedii, Massenet, Saint-Saëns și mulți alții se așează la pian.

Un tânăr compozitor, Reynaldo Hahn vine și el acolo să-și interpreteze operele și cîntă acompaniindu-se la pian. Marcel este în extaz. Și

reciproc. De la prima întâlnire, hotorâsc să nu se mai despartă. Inseparabili, ei își scriu cu cea mai neînsemnată ocazie scrisori tandre în care Reynaldo îl numește pe Marcel „Marcelle-Poney” iar Marcel îl numește „Bibuls”.

În timpul unei lungi șederi comune la Beg-Meil, în Bretagne, Marcel Proust începe, în 1894, „Jean Santeuil”, un enorm roman, schiță prost finisată a romanului „În căutarea...” pe care o va părăsi. La 12 iunie 1896, el publică prima sa lucrare „Plăcerile și zilele”. Ilustrată de Madeleine Lemaire, prefatăată de Anatole France și agrementată de muzica lui Reynaldo Hahn, cartea este un eșec complet!

După Reynaldo, prin 1896, unul dintre fiii lui Alphonse Daudet, Lucien, intră în viața sa. După Jules Renard, „este un băiat frumos, frizat, pomădat, vopsit și pudrat”. În orice caz, este subtil și cultivat și nu-l împiedică pe Proust să-și continue lucrul. În 1899, cu ajutorul mamei sale, Marcel traduce „Biblia de la Amiens” a lui Pușkin.

Moartea lui Antonin Proust îl aduce fiului său, în 1903 o avere care îi va permite să se

consacre pe de-a întregul carierei literare. Obsedat deja de ideea romanului „În căutarea timpului pierdut”, frecventează mai mult ca oricînd saloanele parisiene pentru a cunoaște mai bine mediul pe care vrea să-l descrie. Conțele Robert de Montesquiou îl acceptă printre apropiați. Este un estet extravagant celebru pentru poeziile sale decadente, insolenta sa și îndrăznelile vestimentare. Forain l-a poreclit „Grotesquiou”! Dar el aparține celei mai „nalte nobilimi franceze și îl introduce în sfîrșit pe Proust în adevărata elită, în familiile Gramont, Greffuhle și altele cu nume ilustre care-i vor inspira personaje din „În căutarea timpului pierdut”.

În 1905, dramă majoră: Proust își pierde mama. Este o durere imensă. Părăsește apartamentul familial cu amintirile sale pentru a se instala la numărul 102, pe bulevardul Haussmann. Apartamentul este trist și Marcel iese din ce în ce mai puțin. În ciuda crizelor de astm, nu se îngrijeste, afirmînd că medicina este „o știință esențialmente comică”.

Duce o viață din ce în ce mai dezordonată și se scoală

la unsprezece seara sub pretext că este mai bine dispus noaptea. Începînd o viață de pustnic, își completează ancheta asupra oamenilor de lume chestionîndu-și interminabil prietenii despre cutare umbrelă sau cutare pălărie ale unei ducese pe care n-a întîlnit-o de o săptămînă. Vînzînd informația și detaliul el smulge de asemenea confidențe servitorilor, vaeților, majordomilor, băieților de hotel sau comisionarilor.

În 1907, o nouă întîlnire, o nouă dragoste. Proust călătorește în Normandia într-un automobil al Companiei Unic, condusă de Jacques Bizet. Șoferul este un băiat frumos numit Alfred Agostinelli. Este inteligent și sensibil și Proust nu întîrzie să-l facă secretarul său personal. Foarte personal. El este cel care bate la mașină manuscrisul al cărui prim volum este terminat în iulie 1911. Stupoare și consternare: „În căutarea timpului pierdut” nu-i interesează pe editori. Fasquille refuză manuscrisul, Ollendorf îl respinge, ca și Gallimard — din vina lui Gide. Numai Bernard Grasset, în martie 1913 consimte să-l editeze. Dar pe socoteala autorului. Dar și acum este tot un eșec. Cînd iese cartea, în noiembrie, cu un alt titlu „Swann”, criticii, la fel de puțin inspirați pe vremea aceea ca în toate timpurile, vorbesc de dezordine și chiar de improvizare.

Dar Proust are alte griji în acest moment. Alfred îl părăsește. Ostenit de a fi „prizonierul”, va învăța să piloteze aeroplane pe Coasta de Azur și la 14 mai 1914, moare la Antibes, în cursul unui zbor de recunoaștere.

Proust încearcă o imensă durere pe care o va transpune în „Albertina dispărută”. În tot timpul războiului, Proust, reformat, își continuă munca. Céleste Albaret a intrat în serviciul său. Ea are 24 de ani și s-a căsătorit de curînd cu Odilon Albaret, un șofer de taxi de care Proust se folosește frecvent, trimîndu-l în curse nocturne, tocmai în celălalt capăt al Parisului pentru a căuta vreun

prieten pe care are el chef să-l primească neîntîrziat.

Céleste veghează cu încîntare la satisfacerea tuturor capriciilor stăpînului său, atît de fermecător și de maniac! Trebuie să schimbe cearșafurile în fiecare zi pentru că jilăveala corpului le umezește. Nici un săpun nu este tolerat. Proust se tamponează cu un șervet de pînză și se șterge cu altul. Nu poate suporta parfumul nici unei flori și pune să fie scoase florile din încăperile în care intră. Odilon îl duce uneori în pădurea de la Chevreuse ca să admire, cu toate geamurile închise, arbuștii înfloriți. În orice anotimp rămîne înfășurat într-un palton gros, căptușit cu blană.

La sfîrșitul anului 1918 mătusa sa vinde, fără să-l prevină, imobilul din bulevardul Haussmann. Proust, exilat, se instalează într-un apartament „hidos” de pe strada Hamelin, la numărul 44, care costă 16 000 de franci și seamănă cu „o cameră de serviciu”. „Pe cît este de modest pe atît de exorbitant este prețul”. Și ce-i mai rău: vecinătatea cu „Bois de Boulogne” îi accelerează crizele de astm. Detaliu plin de haz: copiii vecinilor fiind foarte zgometoși el le oferă tuturor o pereche de pîslari! Dar Proust, obosit, își părăsește rareori patul. Mai degrabă ciugulind decît mîncînd, bea enorm multă cafea și se grăbește să-și pună la punct cartea. „În umbra fete-

lor în floare apare puțin după Armistițiu”. Articolele elogiatoare ale prietenilor săi Léon Daudet și Robert Dreyfus atrag atenția publicului. Mai mult: datorită unei abile campanii de presă, Daudet reușește să obțină pentru el Premiul Goncourt cu 6 voturi contra 4 în defavoarea lui Roland Dorgelès cu ale sale „Cruci de lemn”. Pentru unii, această recompensă este o „insultă adusă francezilor patrioți!”. Pentru alții este vorba doar de „o combinație a lui Léon Daudet”. Recunoscător, Proust organizează la Ritz cîteva dineuri somptuoase și, la 25 septembrie 1920, el primește Legiunea de onoare odată cu Colette și Anna de Noailles. Din nefericire, această consacrare nu-i ameliorează sănătatea. În curînd nu va mai putea merge de la pat pînă la ușa fără să cadă. Și totuși, luptă, temîndu-se să nu moară înainte de a fi terminat „În căutarea timpului pierdut”. În octombrie 1922, rîcînd, refuză să se hrănească. De fapt, nu mai suportă decît berea foarte rece pe care Odilon i-o aduce de la Ritz.

La 17 noiembrie, la ora trei și jumătate dimineața, îi dictează Célestei două pagini zguduitoare despre moartea lui Begotte, marele romancier din „În căutarea timpului pierdut”. Cîteva ore mai tîrziu, se stinge.

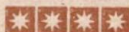
Traducere de
SANDA IORGULESCU

SÖREN KIERKEGAARD (1813—1855)

MEDITAȚII

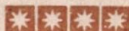
Omul nu folosește aproape niciodată libertățile pe care le are: așa de exemplu se întâmplă cu libertatea de gândire; în locul ei pretindem ca despăgubire libertatea cuvântului.

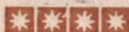
Soarta mea pare să fie de a revela adevărul pe măsură ce-l descopăr, distrugându-mi însă în același timp orice perspectivă de autoritate. Așa încît pierzîndu-mi încrederea oamenilor, devenind în ochii lor cel din urmă în care să-și investească încrederea, eu fac să apară adevărul, prinzîndu-i astfel în această contradicție din care nu mai pot ieși decît dacă și-l însușesc ei înșiși... Nu-ți desăvîrșești personalitatea decît însușindu-ți mai întîi adevărul, oricare i-ar fi vestitorul, măgărița lui Balaam (Numerii, 22, 22), un prostănac vrednic de rîs, un apostol sau un înger.

În fond nu există decît o singură calitate: individualitatea. Ea este axa a toate: în acest fel, înțelegerea pe care o avem despre noi înșine este întotdeauna calitativă, în timp ce aceea pe care o avem despre ceilalți rămîne cantitativă. Asta face individualitatea; dar cine o acceptă?

Toată problema este de a distinge în chip absolut între două ipostaze ale dialecticii: una cantitativă și cea secundă calitativă. Logica toată nu e decît dialectică, și anume una cantitativă, căci în ea toate sînt, și totul este doar unitate și identitate. În existență stăpînește, dintre ipostazele dialecticii, aceea calitativă.

În starea în care se găsește lumea, a fi autor ar trebui să reprezinte în existență o îndatorire extraordinară, o îndatorire care să sustragă de la dialectica moralei comune (slujbe publice și tot ce se leagă de ele; mijloace de subzistență și tot ce le urmează). Și de aceea, creația unui scriitor nu trebuie să dea dovadă doar de idee, ci trebuie ca existența lui să-i corespundă.

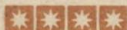

(...) În lumea trupului, regula este că poți pieri de mîna altuia, în cea a spiritului, nu poți pieri decît prin tine însuți — nimeni, în afară de tine, nu te poate distruge.

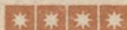

...Cea mai mare parte a oamenilor au o prea mare tihnă în existență (...) Avînd situații stabile, ei nu merg niciodată pînă la capătul puterilor, au liniștea pe care le-o oferă nevasta și copiii... n-aș vorbi niciodată cu dispreț de această fericire; cred însă că e datoria mea să mă lipsesc de toate acestea. (...)

Situația ironiei nu va întârzia să se consolideze. Am înălțat stindardul batjocoritor al ironiei împotriva gravității politicii și împotriva pompei îngrozitoare a filosofilor; într-o împrejurare schimbată, cum e cea de azi, devin — corectare a ironiei! — cel mai grav.

Epoca noastră are nevoie nu de un geniu — ne-au fost hărăzite genii și am avut destule — nu, ci de un martir, de cineva care pentru a-i învăța pe oameni să se supună, a fost el însuși supus pînă la moarte, de cineva pe care oamenii l-ar condamna la moarte și l-ar da pierzării; căci doar omorîndu-l, biruindu-l doar în acest fel, ar prinde frică de ei înșiși. Iată renașterea de care epoca are nevoie.

Procesul de educare a genului uman este un proces de individualizare. (...)

Ce viață omenească are eficacitatea celei de martir; căci el nu începe să acționeze decît după ce a fost omorît. În acest fel, generația sa rămîne agățată de el sau împotmolită în sine însuși.

(...) La urma urmei, un singur lucru e de făcut pentru a sluji adevărul: să pătimesti pentru el; numai așa determini o renaștere. O confuzie atît de îngrozitoare în gîndire cum e cea în care s-a împotmolit omenirea, confuzie care înghite totul, dar absolut totul, nu poate fi dinamitată de gîndire, e nevoie aici de forțe mai mari. E nevoie adică de martiri, nu de altceva...

Un om singur nu-și poate ajuta și nici salva contemporanii; poate doar arăta că vor pieri.

A împărtăși adevărul înseamnă a pătîmi; altfel, nici nu împărtășești adevărul.

Principiul negativ era (în antichitate destinul, principiu al naturii, iar destinul îl pizmuia pe individ, și mai ales pe acele individualități care ieșeau în evidență, căci cele neînsemnate viețuiau la adăpost de urmărirea lui. În tragedia greacă, destinul îl strivește pe erou, dar corul nu resimte nici una din loviturile destinului. (...)

(Astăzi) opinia curentă, simplă abstracție, public și celelalte joacă rolul destinului, negativ față de individ, dar numai față de cel ce iese în evidență. Într-un anume sens, corul nu mai există, căci corul este în fond publicul. Individul neînsemnat viețuiește fericit în public, în timp ce abstracția aceasta îl nivelează pe individul remarcabil.

(Din JURNAL)

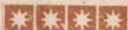
(...) Orice ajutor adevărat începe însă printr-o umilire; pentru a da ajutorul trebuie să începi prin a te umili înaintea celui pe care vrei să-l sprijini, înțelegînd astfel că a ajuta nu înseamnă a domina ci a sluji, că a ajuta nu înseamnă să faci dovadă de o ambiție extremă ci de o răbdare extremă, că a ajuta înseamnă a accepta în mod provizoriu să nu ai dreptate și să fii neștiutor în lucrurile pe care le înțelege adversarul. (...)

De ce-ți reamintești în veșnicie? De un singur lucru: de a fi pățimit pentru adevăr. Dacă vrei să-ți asiguri participarea la veșnicie, îngrijește-te de pătimirea pentru adevăr.

De vreme ce poți spune că moartea este un fapt, după cum și este, de vreme ce e sigur că odată hotărâtă, totul e terminat și că ea, moartea, nu se ostenește niciodată să dea vreo explicație, atunci e cazul să te înțelegi pe tine însuși singur și, de o faci cu gravitate, vei înțelege că dacă moartea este noapte, viața este zi, că dacă noaptea nu poți trăi, o poți face ziua, și că aiddoma cuvintului tăios al morții, apelul concis al vieții te îndeamnă glăsuind: fă totul astăzi. Privită în profunzime, moartea este un izvor de energie cum nu e altul și ea te ține treaz cum nici un alt lucru nu o face. Moartea îl împinge pe omul cărnii să spună: „Să bem și să mâncăm, căci mâine vom muri”. Aici se află însă dorința lașă de a trăi în senzualitate, acea rînduială a lucrurilor vrednică de dispreț, în care trăiești pentru a bea și a mânca, și nu mâninci și bei pentru a trăi. Ideea morții îi dă, unui spirit mai adînc, un sentiment al neputinței în prada căruia el cade lipsit de orice vlagă; dar omului cu suflet grav, gîndul morții îi dă adevărata măsură a grabei pe care s-o urmeze în viață, indicîndu-i țelul spre care să-și îndrepte goana. Și nici un arc nu ar putea să fie astfel întins și nici să imprime viteză săgeții așa cum gîndul morții îl îndeamnă pe cel care e în viață și ale cărui puteri sînt încordate de gravitate. Gravitatea pune atunci stăpînire pe prezentul acestui azi; ea nu privește nici o datorie, disprețuind-o, ca neînsemnată; și nici o clipă nu e lăsată deoparte ca fiind prea scurtă; ea acționează cu toate forțele și cu randament deplin, dar gata să-și ridă de sine dacă strădania pretinde a-i fi vrednică înaintea lui Dumnezeu, și gata să înțeleagă în neputința sa că omul nu e nimic și că, acționînd cu ultimele puteri, nu faci decît să dobîndești prilejul de a te minuna de Dumnezeu.

(Din **Pe un mormint**)

Așa cum spuneam că împrejurările îi fac pe hoți, tot așa, o efervescență nesănătoasă ca aceasta face să apară falși scriitori, exact în același sens în care vorbim de apariția unor bani falși pe piață.

Credința e tocmai paradoxul potrivit căruia Individul e, ca atare, deasupra generalului, raportîndu-se, de regulă, la el nu ca subordonat ci ca superior: dar asta în așa fel încît — a se lua bine seama — însuși Individul care a fost ca atare subordonat generalului devine superior generalului prin chiar mijlocirea acestuia; așa stînd lucrurile, Individul ca atare se raportează în chip absolut la absolutul însuși. Raportul acesta scapă reflexiei, care nu funcționează decît cu investirea generalului. El este și rămîne în eternitate un paradox inaccesibil gîndirii. Acest paradox este credința; altfel (cititorul e rugat să aibă la fiecare pas în vedere consecințele, căci ar fi fastidios să le reamintim mereu), altfel credința, prin tocmai faptul că există dintotdeauna n-a existat niciodată; cu alte cuvinte, Avraam e pierdut.

(Din **Teamă de cutremur**)

Eul este sinteza conștientă a finitului și infinitului care se raportează la sine și al cărei țel este acela de a deveni ea însăși... Însă a deveni tu însuși înseamnă a deveni concret, iar astfel nu poți deveni în finit sau în infinit, de vreme ce acest concret la care trebuie să accezi e o sinteză. Evoluția constă deci în a se îndepărta la nesfîrșit de sine într-o „înfînzare” a eului și în a se reîntoarce la nesfîrșit către sine în „finizarea” sa. Dimpotrivă, eul care nu devine el însuși rămîne, cu sau fără știință, disperat. Cu toate acestea, în orice clipă a existenței sale, eul se află în devenire, căci eul nu există în chip real și nu este decît ceea ce e să fie. Atîta vreme, deci, cît nu ajunge să devină el însuși, eul nici nu este el însuși; iar a nu fi tu însuși înseamnă disperare.

Din **Maladie iremediabilă**

Selecție și prezentare B.N.

NOTE DE CĂLĂTORIE: LUGANO, PARIS, ERLLENBACH

— August — septembrie 1911 —

● PARIS, septembrie 1911

În compania deciziilor noastre nesigure privind alegerea unui hotel, avem aerul de a conduce mașina cu aceeași nesiguranță, intrând într-o stradă laterală pentru a reveni mai apoi în marea arteră; și asta în mijlocul traficului matinal din strada Rivoli, în apropierea halelor.

Ies pentru prima oară pe balcon și privesc în jurul meu ca și cum tocmai mă trezisesem în această cameră, și totuși sînt atît de obosit după o noapte în tren, încît nu știu dacă voi fi în stare să-mi petrec toată ziua alergînd pe aceste străzi, mai ales așa cum le văd acum de sus și cînd nu sînt încă acolo.

Începutul neînțelegerilor noastre pariziene. Max¹ vine în camera mea și se enervează văzînd că nu sînt încă gata, ba mai mult, mă spăl pe față, cînd tocmai eu spuseseam că ar trebui să ne spălăm doar puțin și să plecăm de îndată. Spunînd „să ne spălăm puțin” excludem toaleta corpului dar nu și cea a feței și cum n-am terminat încă, nu-i înțeleg reproșurile și continui, cu mai puțină grijă decît altădată, în timp ce Max, ca să mă aștepte, se așează pe patul meu cu toată murdăria nopții pe haine. Are obiceiul — și acum îl chiar ilustrează — de a face reproșuri contractîndu-și nu numai gura ci întreaga față care capătă atunci un aer prefăcut, ca și cum ar încerca, pe de o parte, să ușureze înțelegerea reproșurilor sale, ori pe de altă să arate că numai această mutră prefăcută, pe care o are și acum, îl împiedică să-mi dea o palmă. Faptul că îl oblig la această ipocrizie contrară firii lui poartă încă germele unui reproș special pe care pare să mi-l facă cînd încetează să mai vorbească și cînd, pentru a renunța la aerul prefăcut de adineauri, își destinde fața în direcția opusă, adică începînd de la gură, ceea ce depășește cu mult efectul primei sale grimase. Iar eu m-am obișnuit atît de mult cu oboseala care mă face să cad total în mine în-

sumi (așa s-a întîmplat și la Paris), încît asemenea grimase nu mă ating deloc și astfel pot să fiu indeajuns de tare, cu toată starea mea deplorabilă, încît să ies îndată din cea mai perfectă indiferență și să-i cer scuze fără nici cel mai mic sentiment de vinovăție. În acea zi, scuzele mele îl calmară, cel puțin în aparență, veni cu mine pe balcon și începu să-mi vorbească despre panoramă insistînd asupra caracterului său atît de parizian. Adevărul este că eu nu vedeam nimic, poate doar faptul că Max era foarte vioi, că era fără îndoială făcut pentru nu știu ce Paris pe care eu nu-l descopeream niciunde, că, ieșind din camera lui întunecoasă și aflîndu-se în plin soare pentru prima oară de un an încoace, el păsea pe un balcon parizian și se simțea demn, pe cînd eu, vai! eram mult mai obosit decît la prima mea ieșire pe balcon, cu un minut înaintea venirii lui Max. Iar oboseala pe care o simt la Paris nu poate fi alungată prin somn ci numai prin plecarea mea. Mi se întîmplă chiar să iau asta ca pe o particularitate a Parisului.

La început sînt împotriva Cafenelelor Briard pentru că am impresia că acolo nu poți bea decît cafea neagră. Se dovedește însă că poți bea și lapte, dar patiseria lor este rea, spongioasă. Aceste cafenele ar trebui să-și procure niște prăjituri mai bune, asta fiind aproape singura idee care-mi vine pentru ameliorarea Parisului. Mai tîrziu, chiar înaintea micului dejun și cînd Max s-a așezat deja la masă, mă hotărîsc să fac turul micilor străzi din jur ca să găsesc fructe. Întorcîndu-mă spre cafenea mîncîc citeva pentru că Max să nu fie prea mirat. După ce am încercat cu succes — și asta într-o cafenea elegantă lîngă gara Versailles — să mîncîc piină la capăt, sub ochii unui chelner rezemat de ușa de lîngă noi, o plăcintă cu mere și prăjituri cu migdale cumpărate de la patiserie, am făcut același lucru la Cafeneaua Briard gîndînd că, fără a mai vorbi de plăcerea dată de calitatea prăjiturilor, ajungem la o plăcere mult mai evidentă dată de avantajul real al acestor cafenele prin faptul că poți trece neobservat într-o sală relativ goală și unde ești bine servit de chelnerii care, în spatele teighelei sau în fața ușii în permanență deschisă, se află în apropierea tuturor. Doar că trebuie să te resemnezi la ideea că

¹ Max Brod, prietenul său care îl însoțește în această călătorie.

podeaua se spală cam des — din cauza celor ce vin direct din stradă și se înghesuie în toate părțile, în jurul teighelei — fără a renunța la obiceiul de a nu lua în seamă clienții.

Văzînd micile baruri ce marchează linia căii ferate de la Versailles, ai impresia că ar fi ușor pentru un tînăr cuplu să deschidă un bar de acest gen și să ducă astfel o viață plăcută, interesantă, lipsită de riscuri și care n-ar fi oboitoare decît la anumite ore ale zilei.

Găsești chiar asemenea mici baruri ieftine pe bulevarde unde, grupate în umbră, se înșiră ca un colț la capătul unui șir de case.

Seara, pe bulevardul Poissonnière, o femeie care vinde cărți pe un cărucior își strigă marfa în gura mare. Frunzăriți, frunzăriți, domnilor, alegeți, tot ce e aici e de vînzare. Fără a insista la cumpărare, fără să pună insistență nici în privire, continuă să strige, spunînd pe loc prețul unei cărți pe care unul dintre gură-cască o ia în mînă. Pare să dorească doar să se frunzărească mai repede cărțile, să fie trecute mai iute din mînă în mînă și asta e de înțeles cînd vezi anumite persoane, ca mine de exemplu, care ridică încetșor o carte, o frunzărește încet pe ici și pe colo, că o pune ușor la loc și că apoi se îndepărtează cu aceeași încetineală. Seriozitatea ei, cînd spune prețul cărților a căror indecență este atît de ridicolă încît nu poți, în prima clipă, să-ți închipui că ai putea s-o cumperi în vîzul tuturor.

Băile acoperite, cu pereții exteriori pictați au, în amintirea mea, ceva turcesc. Cum soarele nu poate trimite în interior decît cîteva raze ce cad într-un colț prin despicăturile pînzelor întinse deasupra piscinei și cum apa fluviului face ca totul să fie mai întunecat, în mijlocul după-amiezii, locul este cufundat într-o lumină cenușie. Spațiu vast. Într-un colț se află și un bar. Profesorii de înot alegă în cele două părți ale bazinului pentru a-și fura reciproc clienții. Amenințători, se năpustesc asupra clientului care stă în fața cabinei și-l fac să plătească, ținîndu-i discursuri de neînțeles, dar ferme. Orice pretenție formulată într-o limbă pe care nu o înțeleg îmi pare a fi prezentată cu discreție. **Grands bains du Pont-Royal**¹. Prin colțuri, oamenii stau în picioare pe trepte și se spală conștiincios cu săpun. Privind printre despicăturile ce dau spre fluviu, se vede ceva, sînt niște vase cu aburi. Sărăcia plăcerii pe care o au acești oameni de a înota mi-a fost revelată de două persoane ce stăteau de vorbă cu un bătrîn bețiv care, abia împins mai departe de zidul de care se sprijinea, se lovește deja de peretele din față. Miros de pîniță. Bânci de grădină frumoase, vopsite în verde. Se vorbește mult în germană. Într-unul din bazine, deasupra apei spînzură o frînghie cu noduri pentru cei care doresc să facă gimnastică. Întrebăm unde se află Muzeul Balzac, un băiat dragut cu părul umflat de apă ne

explică că fără îndoială ne referim la Muzeul Grévin (muzeul figurilor de ceară). Amabil, își deschide cabina, aduce un mic ghid (trebuie să fie un cadou de Anul Nou făcut de cine știe ce instituție) și nu găsește în el Muzeul Balzac. Cum prevăzusem acest rezultat, nu încetăm să-i mulțumim în gînd rugîndu-l insistent să nu mai caute. Adresa nu e de găsit nici în Botin.

La Opéra-Comique o plasatoare grasă ne acceptă bacșișul cu o anumită trufie. Am crezut că asta se datora felului nostru cam stîngaci de a urca scara, unul în spatele celuilalt, ținîndu-ne biletele în mînă și mi-am propus ca pentru a doua seară la Comédie să privesc plasatoarea drept în față și să nu-i dau nimic; dar acum, rușinat de mine și de ea, îi dau unul substanțial cu toate că toată lumea intră fără să dea nimic. La Comédie, am spus încă o dată fraza asupra caracterului, după părerea mea, „nu indispensabil” al bacșișului, dar cînd plasatoarea, de astă dată slabă, se plînge că nu este plătită de administrație și-și aplecă capul pe umăr, mă grăbii s-o plătesc totuși.

Scenă de început. Cum copiii care însoțesc garda coboară treptele la pas. Uvertura cîntată neglijent dă impresia că mai lasă timp celor întîrziati să intre. De obicei, asta nu se întîmplă decît la operete. O adevărată naivitate a punerii în scenă. Figuranți somnolenți, ca în toate spectacolele pe care le-am văzut la Paris, pe cînd la noi cu greu își stăpînesc ardoarea. Înconjurat de oamenii din teatru și de cîțiva trecători, măgarul din primul act din **Carmen** așteaptă să se degajeze mica ușă de intrare care dă într-o stradă îngustă. Pe peron cumpăr intenționat unul din acele false programe ce sînt vîndute la ușa tuturor teatrelor. Într-o tavernă de contrabandă, o balerină dansează pentru Carmen. Corpul său mut muncеște în timp ce Carmen cîntă. Ai impresia că a luat în grabă cîteva lecții de la prima-balerină, chiar înainte de spectacol. Cînd se sprijină de masă, ascultînd pe cineva, picioarele îi dansează sub rochia verde iar luminile rampei dau o tentă albă tălpilor ei.

Un bărbat care nu ține un jurnal se află într-o situație falsă față de jurnalul altuia. Cînd citește, de exemplu, în **Jurnalul** lui Goethe că acesta a stat acasă toată ziua de 11 ianuarie 1797 „ocupat să ia anumite decizii”, se pare despre sine că n-a făcut niciodată atît de puține lucruri.

Sîntem prea oboșiți pentru ultimul act (eram deja și pentru cel dinainte), plecăm și ne ducem într-o cafenea vis-à-vis de Opéra-Comique; acolo, Max este atît de obosit încît mă stropește din cap pînă în picioare cu apă de Seltz iar eu sînt atît de obosit încît nu-mi pot opri rîsul și-mi arunc în nas grenadină. Fără îndoială că între timp a început și ultimul act iar noi ne întorcem acasă.

După atmosfera greoaie de la teatru m-am simțit bine la cafenea unde mi-am putut des-

¹ în franceză în text.

chide cămașa ca să-mi răcoresc pieptul; să stai afară, în aerul nopții, să-ți întinzi picioarele, în timp ce marea fațadă a teatrului, cu luminile sale la care se adaugă cele ale cafenelilor din jur, ajunge să lumineze mica piață al cărei pavaj, mai ales, este iluminat ca o cameră, pînă sub mese.

La Luvru, de pe o bancă pe alta. Sufăr cînd uităm vreuna. — Mulțimea în Salonul Pătrat excităția oamenilor care se opresc, formează grupuri, ca și cum tocmai s-ar fi furat **Mona Lisa**. — Sînt de acord cu barele transversale puse în fața tablourilor ca să te poți sprijini, mai ales în sala Primitivilor. Această forță care mă împinge fiind prea obosit ca să le văd eu însumi, să privesc cu Max tablourile sale preferate. — Fel admirativ de a ridica ochii. — Vi-goarea unei tinere și zdravene englezoaice care se plimbă cu însoțitorul ei de la un cap la altul în cea mai lungă dintre toate sălile.

Aerul lui Max cînd citește **Fedra** sub un felinar, lectură care îi strică ochii datorită caracterelor mici ale cărții. De ce nu mă ascultă niciodată? Și din nefericire am și un oarecare profit din asta, căci, în drum spre teatru îmi povestește tot ce a găsit citind **Fedra** în timp ce eu cinam. Drumul este scurt, eforturile lui Max de a-mi povesti totul, eforturi și din partea mea. Spectacol militar în foaiet. Niște soldați pun la punct, după reguli militare, înaintarea publicului aflat la cîteva metri de casă.

În rîndul nostru, o spectacatoare despre care presupunem că face parte din clică celor plătiți să aplaude. Aplauzele sale par să se supună loviturilor de baston ale șefului clicii care stă în ultimul rînd de sub noi. Ea aplaudă cu o figură absentă pe care o apleacă atît de mult înainte încît, cînd a terminat, își contemplant dosul palmelor înmănușate cu o uimire consternată. Dar reîncepe deîndată ce aceasta devine necesar. În final, aplaudă și pe cont propriu, deci nu face parte din clică.

Un decor care rămîne pe scenă timp de cinci acte intră foarte mult în seriozitatea spectacolului și chiar dacă este numai din carton, este mult mai solid decît un decor din lemn și piatră care se schimbă tot timpul.

Fie închisă, pe cale să se deschidă sau deschisă, gura lui Hipolit formează întotdeauna același arc liniștit.

Enona ia cu ușurință niște poziții care se eternizează; la un moment dat, se ridică, cu picioarele împiedicate de rochie, cu brațul ridicat, pumnul încheștat, declamă un vers. Multe mîini acoperind încet fețele.

Sînt nemulțumit de actrița care o joacă pe **Fedra** pentru că îmi aduc aminte de satisfacția pe care am avut-o întotdeauna citind ce se spunea despre Rachel, cînd era membră a Comediei Franceze.

În fața unui spectacol atît de surprinzător ca acela din prima scenă cînd Hipolit, ținînd lîngă el un arc de statura unui bărbat, își face proiectul de a se mărturisi Pedagogului și, îndreptînd spre public o privire liniștită și min-dră, recită versurile ca un poem de circum-

Kafka, pe vremea cînd în dicționare nu apăruse cuvîntul „kafkian”

stanță, am avut, cum mi s-a întîmplat deseori, impresia fragilă dealtfel, că această scenă avea loc pentru întîia oară și admirației pe care o aveam în general i se adăugă și aceea a unei reușite care avea să fie cea dintîi.

Vizitatorii se adună înaintea deschiderii Luvrului. Tinerele fete se așează între coloanele înalte, citesc Baedeker-ul, scriu cărți poștale.

Chiar dacă te plimbi cît mai încet posibil în jurul lui **Venus din Milo**, înfățișarea sa suferă schimbări rapide și surprinzătoare. Am făcut cîteva observații dintre care una era din nefericire forțată (asupra taliei și a draperiei), iar cîteva juste — aș fi avut nevoie de o reproducere plastică pentru a mi le aduce aminte — și priveau în principal maniera în care genunchiul stîng îndoit determină ceea ce se vede sub toate unghiurile, cu toate că numai într-o mică măsură uneori. Observația mea forțată: te aștepti ca acest corp să întinerească brusc dedesubtul liniei unde se oprește draperia, dar de fapt, el începe să se lătească. Rochia cade și este reținută de genunchi.

Gladiatorul luptînd n-ar trebui privit în primul rînd din față, căci astfel îl face pe vizitator să se dea înapoi și impresia se împrăstie. Dar dacă este văzut din spate, acolo unde talpa atinge întîi solul, privirea surprinsă este atrasă de piciorul întins și, la adăpost, zboară deasupra

pra spatelui irezistibil pînă la braț și la sabia care se ridică.

De astă dată metroul mi s-a părut de-a dreptul pustiu, mai ales în comparație cu ziua în care l-am luat ca să merg la Curse și cînd eram bolnav și singur. Independent chiar de numărul călătorilor, metroul suferă și el influența duminicii. Culoarea dominantă era oțelul sumbru al zidurilor. Maniera în care funcționarii trăgeau și împingeau ușile, se avîntau pe chei, apoi în interiorul vagonului, vădea o muncă de duminică după-amiază. Se mergea încet pe culoarele de la Correspondance. Se putea observa încă și mai bine decît de obicei indiferența afectată a celor obișnuiți să călătorească cu metroul. Oamenii întorși cu fața la ușă, înșurajați care coboară în stații necunoscute și îndepărtate de Operă, par să acționeze din simplu capriciu. În ciuda iluminatului electric observi fără să te înșeli schimbările luminii de zi în stații, mai ales cînd cobori și cînd această lumină de după-amiază e pe cale să dispară. Urc la ieșirea Dauphine, stația e pustie, se zăresc o mulțime de linii și descoperi bucla unde, după un traseu în linie dreaptă atît de lung, trenurile au dreptul de a face unica lor curbă. Trecerea tunelurilor în tren este mult mai neplăcută dar aici nu se simte senzația de apăsare pe care o ai în tren sub greutatea maselor muntoase, chiar dacă presiunea este compensată. În plus, nu te afli departe de oameni, ești un element a unei instalații urbane, ceva ca apa în conducte. Reculul care se produce la coborîre, urmat de o împingere puternică înainte. Această coborîre se face totdeauna la același nivel. Mici cabine, goale în general, prevăzute cu telefon și cu un întreg sistem de sonerii, dirijează traficul. Lui Max îi place mult să se uite înăuntru. Cînd am mers cu metroul pentru prima oară în viața mea, de la Montmartre la Grands Boulevards, zgomotul era îngrozitor. Dar în general nu mă jenează, face chiar să crească sentimentul calm și agreabil dat de viteză. Reclama pentru Dubonnet este făcută pentru a fi citită, așteptată și privită de călători triști și lipsiți de ocupație. Limbajul este eliminat din moment ce nu trebuie să vorbești nici la casă, nici la urcare și nici la coborîre. Datorită înțelegerii facite pe care i-o permite străinului nerăbdător ale cărui forțe sînt limitate, metroul este ceea ce furnizează cea mai bună ocazie de a-ți imagina că ai înțeles dintr-o dată, corect și repede, esența Parisului.

Străinii sînt recunoscuți datorită dezorientării lor de îndată ce se găsesc pe ultima treaptă a scării metroului și a faptului că nu se pierd fără tranziție în viața străzii ca parizienii.

Plimbările în parcuri lasă întotdeauna o amintire frumoasă, ești fericit că este încă zi, stai la pîndă ca să nu fii surprins de întuneric, toate acestea împreună cu oboseala, domină felul de a merge și de a privi în jur. Automobilele rulează țepene de-a lungul străzilor cu pavaj neted. Orchestra, cu muzicanții săi îmbrăcați în roșu care, neputînd acoperi zgomotul automobilelor ca să se facă astfel auziți în mica grădină a restaurantului, se resemnează

să cînte la instrumente doar pentru plăcerea celor din apropiere. Parizienii pe care nu i-ai văzut niciodată merg ținîndu-se de mină. Iarbă arsă de culoarea pămîntului. Bărbați cu mincile cămășilor suflecate, instalați cu familia lor în penumbra copacilor, pe peluze al căror acces era în prealabil interzis. Privire în urmă către micul tren ce pare să fi ieșit dintr-un carusel pentru a pleca în călătorie. Drumul care duce spre lac¹. Amintirea cea mai puternică pe care mi-a lăsat-o acest lac este spatele curbat al celui care ne dădea bilete, aplecat spre noi sub bolta de pînză a bărcii noastre. Am fost atît de absorbit în contemplarea lui încît deseori îl văd, singur, la fel de tare aplecat spre lac, dar fără barcă. Multă lume îmbrăcată de duminică. Bărți conduse de vislași neîndemnatnici. Maluri joase fără parapet. Înaintăm încet și asta îmi aduce aminte de plimbările mele solitare de fiecare duminică, acum cîțiva ani în urmă. Ne ridicăm picioarele din apa care udă fundul bărcii. Auzindu-ne vorbind în limba cehă, oamenii se miră că s-au așezat într-o barcă cu o afit de curioasă specie de străini. Multă lume pe pantele malului vestic, undițe înfipte în pămînt, ziare întinse pe jos, un tată cu fetele sale, culcat pe burtă în iarbă, citeva risete; malul estic este jos, aleile sînt delimitate de o bordură — lucru de mult eliminat la noi — făcută din mici arcuțuri puse cap la cap, care se arată a fi bună numai ca să împiedice pudelii să meargă pe peluze; un ciine aleargă ca un nebun pe pașiști, niște vislași însoțiți de o tînră fată minuiesc cu greutate vislele bărcii lor greoaie. Îl abandonez pe Max cu o grenadină în față, la capătul unei grădini pe jumătate pustie și cu fundată în întuneric; foarte aproape de acolo trece un drum care este tăiat de alte drumuri necunoscute mie. Din această răscruce întunecată, automobile și trăsuri pleacă spre zone mult mai pustii. Există acolo o grilă groasă din fier care face probabil parte din concesiune, dar care este deschisă și lasă să treacă lumea. Chiar alături, se văd luminile puternice de la Luna-Park care fac să crească confuzia acestei penumbre. Atîtea lumini într-un loc atît de pustiu. Revenind spre Luna-Park și spre Max, mă împiedic poate de cinci ori.

Traducere de DANA BĂLTEȘIU

¹ Lacul din Boulogne

E.M. CIORAN

FETELE ' DECADENȚEI

Ganz vergessener Völker Müdigkeiten
Kann ich nicht abtun von meinen Lidern
HUGO VON HOFMANNSTHAL

civilizație începe să decadă din clipa cînd Viața devine singura ei obsesie. Epocile de apogeu cultivă **valorile** în sine: viața nu-i decît un mijloc de a le realiza; individul nu **se știe** trăind, ci **trăiește** — sclav fericit al formelor pe care le naște, le îngrijește și le idolatrizează. Afectivitatea îl domină și-l năpădește. Nici o creație fără resursele „sentimentului”, care sînt limitate; totuși pentru cel care nu le simte decît bogăția, ele par nesecătuite: această iluzie **produce** istoria. În decadență, uscăciunea afectivă nu mai îngăduie decît două modalități de a simți și de a înțelege: senzația și ideea. Or, nu ne dedicăm lumii valorilor decît prin afectivitate, prin ea proiectăm vitalitatea în categorii și norme. Activitatea unei civilizații în momentele ei fecunde constă în extragerea ideilor din neantul lor abstract, în **transformarea conceptelor în mituri**. Trecerea de la individul anonim la individul conștient nu s-a împlinit încă: este totuși inevitabilă. Măsurați-o: în Grecia, de la Homer la sofști; la Roma, de la vechea Republică austeră la „înțelepciunile” Imperiului; în lumea modernă, de la catedrale la dantelele secolului al XVIII-lea.

O națiune n-ar putea crea la nesfîrșit. Ea este menită să dea expresie și sens unei sume de valori care se sting odată cu sufletul caré le-a născut. Cetățeanul se trezește dintr-o hipnoză productivă: începe domnia lucidității: masele nu mai folosesc decît categorii vide. **Miturile redevin concepte**: începe decadența. Și consecințele se simt: individul **vrea** să trăiască, el convertește viața în finalitate, se înalță la rangul unei mici excepții. Bilanțul acestor excepții, alcătuiind deficitul unei civilizații, îi prefigurează totodată și dispariția. Toată lumea parvine la rafinament; — dar opera epocilor mărete nu-i tocmai rodul stupidității radioase a amăgîtilor?

Montesquieu susține că la sfîrșitul Imperiului, armata romană era formată numai din cavalerie. Dar omite să ne împărtășească și cauza. Să ni-l închipuim pe legionarul sătul de glorie, de bogăție și dezmăț după ce a străbătut nenumărate ținuturi, pierzîndu-și credința și virtutea în contact cu atîtea temple și vicii, să ni-l închipuim **pe jos!** Pedestras, a cucerit o lume; o va pierde călare. — Orice încezeală dă în vileag o incapacitate fiziologică de a mai adera la miturile cetății. Soldatul emancipat și cetățeanul lucid sucombă sub barbar. **Descoperirea**

Vieții nimicește viața.

Cînd un popor întreg, la niveluri diferite, e în căutarea senzațiilor rare, cînd, prin subtilitatea gustului, își complică reflexele, el accede la un nivel de superioritate fatal. Decadența nu-i altceva decît instinctul devenit impur sub acțiunea conștiinței. De aceea, niciodată nu exagerăm importanța gastronomiei în existența unei colectivități. Actul **conștient** de a mânca este un fenomen alexandrin; barbarul se **hrănește**. Eclectismul intelectual și religios, ingeniozitatea senzuală, estetismul — și obsesia savantă a bucatelor alese sînt semnele deosebite ale uneia și aceleiași forme de spirit. Cînd Gaius Apicius pribegea pe coastele Africii în căutare de languste, fără a se statornici vreunde, pentru că nu le găsea nicăieri pe gustul său, el se vădea contemporanul sufletelor zbuciumate care adora puizeria de zeități străine fără să găsească în vreuna dintre ele mulțumire sau repaos. **Senzații rare — zeități diverse**,

* Capitol din „Précis de decomposition”, 1949

roade paralele ale aceleiași uscăciuni, ale aceleiași curiozități fără resort lăuntric. A apărut Creștinismul: un **singur Dumnezeu** — și **postul**. Și o eră de trivialitate și de sublim a început...

Un popor se stinge când nu mai are puterea să nască alți zei, alte mituri, alte absurdități; idoli săi pălesc și dispar; ia alții de aiurea și se simte singur în fața unor monștri necunoscuți. Și aceasta e tot decadentă. Dar când vreunul dintre acești monștri învinge, o altă lume se urnește, frustă, obscură, intolerantă, până își istovește zeul și se eliberează de el; pentru că omul nu este liber — și steril — decât în intervalul când zeii mor; sclav — și creator — doar atunci când — tirani — zeii prosperă.

Să-ți meditezi senzațiile — să știi că măninci, — este o conștientizare prin care un act elementar își depășește scopul imediat. Pe lângă dezgustul intelectual se dezvoltă un altul, mai profund și mai primejdios: emanând din viscere, el ajunge la forma cea mai gravă a nihilismului, nihilismul îmbuibării. Nici cele mai amare reflecții nu s-ar putea compara, prin efectele lor, cu viziunea ce urmează unui ospăț îmbelșugat. Orice masă care depășește durata citorva minute și, în bucate, necesarul, ne dezagregă certitudinile. Abuzul culinar și îmbuibarea distrug mai neîndurător Imperiul decât sectele orientale și doctrinele grecești prost asimilate. Nicăieri nu încercăm un fior mai autentic de septicism ca în jurul unei mese copioase. După atâtea excese, „Împărăția Cerurilor” s-a oferit desigur ca o ispită, sau ca o surpriză de-o delicioasă perversitate în monotonia digestiei. Foamea caută în religie o cale de mintuire; îmbuibarea, o otravă. Să te „îzbăvești” prin viruși, și în amestecul nedeslușit de rugi și vicii să fugi de lume lăfăindu-te în ea totodată... iată într-adevăr suma amărăciunilor alexandrinismului.

În oricare civilizație prea coaptă exista o **plenitudine a descreșterii**. Instinctele se mlădiază, plăcerile se dilată și nu mai corespund funcțiilor lor biologice; voluptatea devine scop în sine, prelungirea ei o artă, escamotarea orgasmului o tehnică, sexualitatea o știință. Procedee și inspirații livești pentru a înmulți căile dorinței, imaginația torturată pentru a diversifica preliminariile plăcerii, spiritul însuși amestecat într-un sector străin naturii sale, în care n-ar prea trebui să se amestece, iată tot atâtea simptome de subțiere a singelui și de intelectualizare morbidă a cărnii. Iubirea concepută ca **ritual** întronează suveranitatea inteligenței în imperiul stupidității. Automatismele lincezesc și ele din aceeași cauză: frinate, ele își pierd acel neastîmpăr care declanșează inavuabila contorsiune: nervii ajung teatrul stărilor și frisoanelor clarvăzătoare, **senzația**, în fine, se prelungește peste durata ei brută grație iscusinței celor doi torționari ai voluptății studiate. **Individul își înșală specia**, singele e prea călîu ca să mai năucească spiritul, este singele răcit și subțiat de idei, **singele rațional**.

Instincte roase de conversație... Din dialog nu s-a născut niciodată ceva monumental, exploziv, „mare”. Dacă omenirea nu s-ar fi distrat **discutîndu-și** propriile puteri, ea n-ar fi depășit viziunea și modelele lui Homer. Distrugînd însă spontaneitatea reflexelor și prospețimea miturilor, dialectica a redus eroul la un exemplar șubred. Un Achile de astăzi n-are numai un singur călcîi pentru care să se teamă... Vulnerabilitatea, odinioară parțială și lipsită de urmări supărătoare, a devenit privilegiul blestemat, esența fiicărei ființe. Conștiința a pătruns pretutindeni și tronează pînă și-n măduva oaselor; de aceea, omul nu mai trăiește în existență, ci în **teoria existenței**...

Acela care, lucid, se înțelege, se explică, se justifică și-și stăpînește actele, nu va face nicicînd un gest memorabil. **Psihologia** este mormîntul eroului. Cele cîteva milenii de religie și de raționament au slăbit mușchii, decizia și imboldul aventurii. Cum să nu disprețuiești acțiunile glorioase? Orice act care nu-i călăuzit de blestemul luminos al spiritului reprezintă o rămășiță de stupiditate ancestrală. Ideologiile n-au fost inventate decât pentru a da un lustru fondului de barbarie care se menține de-a lungul secolelor, pentru a ascunde pornirile uci-gașe comune tuturor oamenilor. Astăzi ucidem invocînd ceva; nu cutezăm s-o facem spontan; pînă și călăii trebuie să-și găsească motive și, eroismul fiind desuet, cel încă ispitit de eroism rezolvă mai degrabă o problemă în loc să consume un sacrificiu. **Abstracțiunea** s-a insinuat în viață și în moarte; „complexele” pun stăpînire atît pe cei mici cît și pe cei mari. **De la Iliada la psihopatologie** — dar acesta e tot drumul omului...

În civilizațiile care îmbătrînesc, amurgul este semnul unei nobile pedepse. Ce voluptuoasă ironie trebuie să simtă ele văzîndu-se excluse din devenire, după ce secole de-a rîndul își fixaseră normele puterii și criteriile gustului! Cu fiecare dintre ele se stinge o întregă lume. Senzațiile ultimului grec, ale ultimului roman! Cum să nu îndrăgești marile asfințiri? Farmecul agoniei care învăluie o civilizație, după ce ea a abordat toate problemele și le-a falsificat în mod admirabil, oferă mai multe seducții decât ignoranța neprihănită cu care a debutat. Fiecare civilizație întruchipează un răspuns la întrebările pe care le stîrnește universul;

misterul rămîne însă intact; — alte civilizații, cu noi curiozități, apar pentru a se aventura în acest mister, tot atît de zadarnic, fiecare dintre ele nefiind decît un **sistem de erori...**

La apogeu, producem valori; în amurg, odată uzate și istovite, le abolim. Fascinație a decadenței, — epoci în care adevărurile nu mai au viață, și se îngrămădesc ca niște schelete în sufletul gînditor și uscat, în osuarul viselor...

Cît îl iubesc pe acel filozof din Alexandria pe numele său Olimpius, care, la auzul unei voci cîntînd Aleluia în Serapeon, s-a expatriat pentru totdeauna! Era către sfîrșitul secolului al IV-lea: prostia lugubră a Crucii începuse deja să-și întindă umbrele asupra Spiritului.

Cam tot pe atunci, un grămătic, Palladas, putea scrie: „Noi, grecii, nu mai sîntem decît cenușă. Speranțele noastre se află sub pămînt ca ale morților”. Și asta e adevărat pentru toate inteligențele de atunci.

Zadarnic un Celsus, un Porphyry, un Iulian Apostatul se mai încapățîneau să stăvilească invazia sublimului nebulos ce se revarsă din catacombe: apostolii și-au lăsat stigmatele în suflete și au înmulțit ravagiile în cetăți. Era marelui Urit începe: o isterie vulgară cotropește lumea. Sfîntul Pavel — cel mai remarcabil agent electoral din toate timpurile — și-a făcut turneele, întinînd cu epistolele sale limpezimea amurgului antic. Un epileptic învinge cinci secole de filozofie! Rațiunea confiscată de Părinții Bisericii!

Și dacă ar fi să caut data cea mai umilitoare pentru orgoliul spiritului, dacă ar fi să parcurg tot inventarul intoleranțelor, n-aș găsi nimic pe măsura celui an 529, cînd în urma edictului lui Iustinian, școala din Atena a fost închisă. Dreptul la decadență, odată suprimat oficial, **a crede** a devenit o obligație... Este cel mai dureros moment din istoria Îndoiei.

înd un popor nu mai are nici o prejudecată în sînge, nu-i mai rămîne drept recursă decît voința de a se dezagrega. Imitînd muzica, această disciplină a disoluției, el își ia rămas bun de la pasiuni, de la risipa lirică, de la sentimentalitate, de la orbire. De acum înainte nu va mai putea adora fără ironie: **sentimentul distanțelor** va fi pe veci destinul său.

Prejudecata este un adevăr organic, falsă în sine, dar acumulată de generații și transmisă: nu te descotorosești nepedepsit de ea. Poporul care renunță fără scrupule la prejudecată se reneagă succesiv pînă cînd nu mai are nimic de renegat. Durată și consistența unei colectivități coincid cu durata și consistența prejudecăților sale. Popoarele orientale își datorează perenitatea fidelității față de ele însele: cum n-au evoluat prea mult, nici nu s-au trădat: ele n-au trăit în sensul în care este concepută viața de civilizații cu ritm precipitat, singurele de care se ocupă istoria căci, disciplină a zorilor și a agoniilor cu răsufierea gîfîită, ea este un roman cu pretenții de rigoare, care își suge substanța din arhivele sînge-lui...

Alexandrinismul este o perioadă de negații savante, un stil al inutilității și al refuzului, o preumblare erudită și sarcastică prin confuzia valorilor și a credințelor. Spațiul ei ideal s-ar afla la intersecția Eladei cu Parisul de altădată, pe locul de întîlnire dintre agora și salon. O civilizație evoluează de la agricultură la paradox. Între aceste două extremități se desfășoară lupta barbariei cu nevroza: echilibrul instabil al epocilor creatoare este rezultatul acestei lupte care se apropie de sfîrșit: toate orizonturile se deschid fără ca vreunul să mai poată stîrni vreo curiozitate oboșită și totodată trează. Este momentul cînd individul dezabuzat poate înflori în vid, cînd vampirul intelectual se poate adăpa cu sîngele viciat al civilizațiilor.

Trebuie să luăm oare istoria în serios sau să asistăm la desfășurarea ei ca spectatori? Să vedem în ea efortul spre un țel sau sărbătoarea unei lumini care se aprinde și pășește fără trebuință sau teme? Răspunsul depinde de nivelul iluziei noastre cu privire la om, de curiozitatea cu care vrem să ghicim felul cum se va dezlega acest amestec de vals și abator care îi alcătuiește și-i stimulează devenirea.

Există un **Weltschmerz**, un **mal du siècle**, care nu-i decît maladia unei generații; mai există altul care se desprinde din întreaga experiență istorică și se impune ca singură concluzie pentru timpurile viitoare. Acesta este spleenul, melancolia de „sfîrșit de lume”. Totul își schimbă înfățișarea, pînă și soarele, totul îmbătrînește, pînă și nefericirea...

Incapabili de retorică, sîntem niște romantici ai dezamăgirii lucide. Astăzi, Werther, Manfred, René cunoscîndu-și boala, ar expune-o fără pompă. Biologie, fiziologie, psihologie, — nume grotești care, ucigînd naivitatea deznădejdi noastre și introducînd analiza în cîntecele noastre, ne fac să disprețuim declamația! Consemnate în Tratamente, amărăciunile noastre docte ne explică rușinile și ne clasifică freneziile.

Cînd conștiința va izbuci să ne stăpînească toate secretele, cînd ultimul vestigiu de mister din nefericirea noastră va fi izgonit, vom mai păstra oare o rămășiță de febră și de exaltare pentru a contempla ruina existenței și a poeziei?

Să simți apăsarea istoriei, povara definirii și-aceea coplesire sub care se încovoie conștiința cînd examinează suma și desertăciunea evenimentelor revoluate sau posibile... Nostalgia invocă zadarnic un elan, ignorînd lecțiile care se desprind din tot ceea ce a fost; există o oboseală pentru care viitorul însuși e un cîmîtîr, un cîmîtîr virtual ca tot ceea ce așteaptă să fie. Secolele s-au în-

greunat și apasă asupra clipei. — Sîntem mai putrezi decît toate epocile, mai descompuși decît toate imperiile. Istovirea noastră interpretează istoria, sufocarea noastră ne face să auzim horcăielele națiunilor. Actori clorotici, ne pregătăm să jucăm roluri de umplutură în timpul bă-tut și răzbătut: cortina universului e roasă de molii și prin găurile ei nu se mai zăresc decît măști și fantome...

reșea celor care înțeleg decadența este că vor s-o combată cînd ar trebui s-o încurajeze: dezvoltîndu-se, ea se istovește și îngăduie ivirea altor forme. Adevă-ratul vestitor nu-i cel care propune un sistem cînd nimeni nu-l dorește, ci mai degrabă cel care grăbește Haosul, este agentul și crainicul lui. E vulgar să trim-bițezi dogme în mijlocul unor epoci vlăguite în care orice vis de viitor pare delir sau impostură. Să te îndrepti spre sfîrșitul istoriei cu o floare la butonieră, — iată singura ținută demnă în desfășurarea timpului. Ce păcat că nu există o Judecată de apoi, că nu avem prilejul unei mărețe sfidări! Credincioșii: cabotini ai eternității; credința: ne-voia unei **scene** atemporale... — Dar noi, necredincioșii, vom muri cu decorurile noastre, prea obosiți ca să ne mai amăgim cu splendorile făgăduite cadavrelor noastre...

După Magistrul Eckhart, **divinitatea** îl precede pe Dumnezeu, este esența lui, adîncul in-sondabil. Ce oare am găsi în ființa lăuntrică a omului, care să-i definească substanța în opo-ziție cu esența divină? **Neurastenia**; de aceea, ea este pentru om ceea ce este divinitatea pentru Dumnezeu.

Trăim într-un climat de epuizare: actul de a crea, de a făuri, de a fabrica nu-i atît de semnificativ prin el însuși cît prin vidul, prin căderea care îl urmează. Pentru eforturile noas-tre mereu și inevitabil compromise, fondul divin și inepuizabil se situează în afara cîmpului conceptelor și senzațiilor noastre. — Omul s-a născut cu vocația oboselii: cînd a adoptat po-ziția verticală, restrîngîndu-și astfel posibilitățile de **springin** s-a condamnat la slăbiciuni ne-știute animalului care a fost. Să porți pe două picioare atîta materie și toate dezgusturile le-gate de ea! Generațiile acumulează oboseala și o transmit; părinții noștri ne lasă moștenire un patrimoniu de anemie, provizii de descurajare, resurse de descompunere și o energie de a muri care devine mai puternică decît instinctele noastre vitale. Și astfel, deprinderea de a dispărea, susținută de capitalul nostru de oboseală, ne va permite să înfăptuim în carnea di-fuză, neurastenia, — esența noastră.

u e deloc nevoie să crezi într-un adevăr pentru a-l susține, nici să iubești o epocă pentru a o îndreptăți, orice principiu fiind demonstrabil și orice eveniment legitim. Ansamblul fenomenelor — roade ale spiritului sau ale timpului, fără deosebire — este susceptibil de alegerea sau de negarea noastră potrivit dispoziției de moment: argumentele, emanate de rigoarea sau de capriciile noastre, sînt aceleași în orice privință. Orice poate fi susținut — de la propunerea cea mai stupidă la crima cea mai monstruoasă. Istoria ideilor ca și cea a faptelor se desfășoară într-un climat absurd: cine cu bună credință ar putea găsi aici un arbitru care să rezolve litigiile acestor gorile anemice ori singeroase? Acest pămînt, loc unde se poate afirma totul cu aceeași îndreptățire; axiome și deliruri sînt aici interșanjabile; elanuri și prăbușiri se confundă; înălțări și josnicii purced din aceeași mișcare. Arătați-mi un singur caz în sprijinul căruia nu s-ar putea găsi nimic. Avocații iadului nu au mai puțin drept la adevăr decît avocații cerului — iar eu aș pleda cu aceeași feroare atît cauza înțeleptului, cît și cea a nebunului. Timpul condamnă la descompunere tot ce se manifestă și acționează: o idee sau un eveniment, actualizîndu-se, dobîndesc o reprezentare și se degradează. Astfel, atunci cînd turba ființelor s-a urnit din loc, Istoria a purces dintr-însa și, odată cu ea, singura dorință pură pe care a inspirat-o: să se sfîrșească într-un fel sau altul.

Prea copti pentru alți zori, și înțelegînd prea multe secole pentru a rîvni la altele noi, nu ne mai rămîne decît să ne tăvălim în zgura civilizațiilor. Marșul timpului nu mai seduce decît imberbii și fanaticii...

Noi sîntem marii decrepiți, copleșiți de visuri destrămate, inapți pe veci pentru utopie, tehnicieni ai oboselilor, gropari ai viitorului, îngroziți de avatarurile bătrînului Adam. Arborele Vieții nu va mai cunoaște o altă primăvară: e lemn uscat; din el se vor face coșciuge pentru osemintele noastre, pentru visele și durerile noastre. Carnea noastră va moșteni duhoarea frumoaselor stîrvuri răzlețite de-a lungul mileniilor. Gloria lor ne-a fascinat: noi am istovit-o. În cimitirul spiritului odihnesc principiile și formulele: Frumosul este definit, îngropat acolo. Și asemenea lui Adevărul, Binele, Cunoașterea și Zeii. Putrezesc acolo cu toții. (Istoria: cadru în care se descompun majusculele și, odată cu ele, cei care le-au închipuit și le-au venerat.)

...Mă plimb printr-însul. Sub această cruce își doarme somnul de veci Adevărul; alături, Farmecul; mai încolo, Rigoarea și peste o mulțime de lespezi care strivesc fantasma și ipoteze, se înalță mausoleul Absolutului: acolo zac falsele consolări și culmile amăgitoare ale sufletului. Dar și mai sus, încununînd această tăcere, plutește Eroarea oprind pașii sofistului funebru.

xistența omului fiind aventura cea mai importantă și mai stranie din cîte a cunoscut natura, este inevitabil să fie și cea mai scurtă; sfîrșitul ei este previzibil și de dorit: prelungirea ei la nesfîrșit ar fi indecentă. Intrat în riscurile excepției sale, animalul paradoxal va mai juca timp de secole, și chiar milenii, ultima lui carte. Trebuie oare să ne plîngem? Este cît se poate de limpede că nu-și va egala niciodată gloriile trecute, pentru că nimic nu prevestește că posibilitățile sale vor zămisli într-o zi un rival al lui Bach sau al lui Shakespeare. Decadența se manifestă întîi și-ntîi în arte: „civilizația” supraviețuiește o bucată de vreme descompunerii lor. La fel se va întîmpla și cu omul: își va continua isprăvile, dar resursele lor spirituale vor secătui, întocmai ca și prospețimea inspirației. Setea de putere și de dominare i s-a înscuibat prea adînc în suflet: atunci cînd va stăpîni totul, nu-și va mai stăpîni propriul sfîrșit. Nefiind încă posesorul tuturor mijloacelor de a distruge și de a se distruge, nu va pieri atît de curînd; dar nu încapă îndoială că-și va făuri un instrument de anihilare totală înainte de a descoperi un panaceu, care de altminteri nu pare să intre în posibilitățile naturii. Se va nimici în calitate de creator: trebuie să conchidem oare că toți oamenii vor dispărea de pe pămînt? Nu-i deloc cazul să vedem lucrurile în culori trandafirii. O bună parte, supraviețuitorii, se vor tîrî pe lume, stirpe de sub-oameni, pleșcări ai apocalipsului...

Omul nu deține puterea de a nu se pierde. Instinctul lui de cucerire și de analiză își întinde imperiul ca să dizolve apoi tot ce se află acolo; ceea ce adaugă vieții se întoarce împotriva ei. Rob al creațiilor sale, el este — în calitate de creator — o unealtă a Răului. E un adevăr valabil atît pentru meșteșugarul îndemnat cît și pentru savant, iar — pe planul absolut — pentru cea mai mărunță gîză și pentru Dumnezeu. Omenirea ar fi putut rămîne în stagnare prelungindu-și durata dacă ar fi fost alcătuită numai din brute și sceptici; dar, îndrăgostită de eficacitate, a promovat acea mulțime gîfătoare și pozitivă, hărăzită ruinei prin exces de trudă și de curiozitate. Lacomă de propria ei pulbere, și-a pregătit sfîrșitul și îl pregătește zi de zi. Astfel, mai aproape de deznodămînt decît de începuturi, nu mai păstrează pentru copiii ei decît elanul dezabuzat în fața apocalipsei...

Imaginația concepe lesne un viitor în care oamenii vor striga în cor: „Noi sîntem ultimii: obosiți de viitor, și mai mult încă de noi înșine, am stors seva pămîntului și am jefuit cerurile. Nici materia nici spiritul nu ne mai pot hrăni visurile: acest univers e tot atît de uscat ca și inimile noastre. Nici urmă de substanță nicăieri: străbunii noștri ne-au lăsat moștenire sufle-

tul lor zdrențuit și măduva roasă de carii. Aventura ia sfârșit; conștiința expiră; cîntecele noastre s-au destrămat; iată luminînd soarele muribunzilor!"

acă întîmplător sau printr-o minune, cuvintele și-ar lua zborul, am fi cufundați într-o angoasă și-o năuceală crunte. Acest mutism subit ne-ar expune la cele mai cumplite cazne. Doar folosirea conceptului ne ajută să ne stăpînim înfricoșările. Spunem: Moartea — și această abstracțiune ne scutește să simțim infinitul și grozăvia morții. Botezînd lucrurile și evenimentele eludăm Inexplicabilul: activitatea spiritului este o șarlatanie salutară, un exercițiu de escamotare; ea ne permite să circulăm într-o realitate îndulcită, confortabilă și inexactă. Învăț de-a minui conceptele — dezvăț de-a privi lucrurile... Reflecția s-a născut într-o zi de fugă; din ea s-a născut pompa verbală. Dar cînd te întorci în tine și ești singur — **fără tovarășia cuvintelor** — descoperi universul incalificat, obiectul pur, evenimentul gol: de unde să scoți îndrăzneala de a le înfrunța? Nu mai faci speculații moarte, ești moartea; în loc să împodobești viața și să-i fixezi scopuri, îi smulgi găteala și o reduci la justa ei semnificație: **un eufemism al Răului**. Vorbele mari: destin, nefericire, urgie se despoale de sclipirea lor; și atunci percepi creatura războindu-se cu niște organe vlăguite, învînsă de o materie apatică și buimăcită. Lipsiți omul de minciuna Nefericirii; acordați-i puterea de a privi dedesubtul acestei vocale: n-ar putea îndura o singură clipă nefericirea lui. Abstracțiunea, sonoritățile fără conținut, risipite și umflate l-au împiedicat să se scufunde, nicidecum religiile și instinctele.

Cînd Adam a fost izgonit din rai, în loc să-și ponegrească asuprașor, s-a grăbit să boteze lucrurile: era singurul mod să se împace cu ele și să le uite; — bazele idealismului au fost astfel puse. Și ceea ce n-a fost decît un gest, o reacție de apărare a primului biiguitor, a devenit teorie la Platon, Kant și Hegel.

Pentru a nu stărui asupra accidentului nostru, ne convertim în entitate pînă și numele: cum să mori cînd te numești Petru sau Pavel? Fiecare dintre noi, atent mai degrabă la aparența imuabilă a numelui său decît la fragilitatea ființei sale, se lasă pradă unei iluzii de nemurire; articulația odată dispărută, am rămîne cu desăvîrșire singuri; misticul care îmbrățișează tăcerea a renunțat la condiția lui de creatură. Să ni-l închipuim, pe deasupra, lipsit de credință — un mistic nihilist, — și vom obține încununarea catastrofală a aventurii terestre.

...E cît se poate de firesc să gîndim că, obosit de cuvinte, la capătul sporovăielii timpurilor, omul va deboteza lucrurile, aruncînd numele lor și al său pe un uriaș rug care îi va mistui speranțele. Alergăm cu toții spre acest model final, spre omul mut și gol...

Simt vîrsta Vieții, bătrînețea, decrepitudinea ei. Din timpuri incalculabile, viața se vîntură pe suprafața globului grație miracolului falsei nemuriri care este inerția; mai zăbovește în reumatismele Timpului, în acest timp mai bătrîn decît ea, istovit de un delir senil, de cernerea cipelor sale, de durata lui fleacă.

Și simt toată povara speciei, și mi-am asumat toată singurătatea ei. De ce nu dispăre! — dar agonia ei se prelungește spre o eternitate de putregai. Las fiecărei clipe latitudinea de a mă nimici: numai canalele nu roșesc că respiră. Nici un fel de pact cu viața, nici un fel de pact cu moartea: după ce m-am dezvățat să fiu, accept să dispar. Devenirea, — ce nelegiuire!

Trecut prin toți plămîinii, aerul nu se mai improspătează. Fiecare zi își varsă propriul ei mîine, și zadarnic mă căznesc să imaginez chipul unei singure dorințe. Totul mă apasă: frînt ca o vită de povară înhamată la Materie, tirăsc planetele.

Dați-mi un alt univers — sau mă prăbușesc.

u-mi plac decît ivirea și năruirea lucrurilor, focul care le iscă și cel care le mistuie. Durata lumii mă exasperează; nașterea și pieirea ei mă încîntă. Să trăiești sub fascinația soarelui virginal și a soarelui decrepit; să sari peste pulsațiile timpului ca s-o prinzi pe cea originală și pe cea din urmă..., să visezi improvizarea astrilor și șlefuirea lor; să disprețuiești rutina de a fi și să te napustești spre cele două abisuri care o amenință; să te mistuiești la începutul și la capătul cli-pelor...

Așa descoperi în tine pe Sălbatic și pe Decadent, coabitare predestinată și contradictorie: două personaje îndurînd aceeași atracție a **trecerii**, una de la neant spre lume, cealaltă de la lume spre neant: este nevoia unei duble convulsii la **Scara metafizică**. Această nevoie se traduce, la scara istoriei, în obsesia lui Adam cel izgonit de rai și a celui pe care îl va izgoni pămîntul: două extremități ale **imposibilității** omului.

Prin ceea ce este „profund” în noi, sintem expuși tuturor relelor: nici o izbăvire cîta vreme rămînem aidoma ființei noastre. **Ceva** trebuie să dispară din aluatul nostru și un izvor nefast să sece; de aceea nu există decît o singură ieșire; **abolirea sufletului**, a aspirațiilor și a abisurilor sale; el a înveninat visele noastre; trebuie să-l extirpăm cu orice preț, ca și nevoia lui de „profunzime”, fecunditatea lui „Jăuntrică”, și celelalte aberații ale sale. **Spiritul și senzația** ne vor fi de ajuns; din împletirea lor se va naște o **disciplină a sterilității** care ne va apăra de entuziasme și angoase. Fie ca nici un „sentiment” să nu ne mai tulbure, iar sufletul sa ajungă cea mai ridicolă vechitură...

În românește de MODEST MORARIU

SCĂPAREA

Întotdeauna am fost de părere că dacă o femeie își pune în cap să se căsătorească cu un bărbat, nimic nu excepția unei fugi imediate nu-l poate salva. Și nici asta întotdeauna: odată, un prieten de-al meu, înțelegând intenția iubitei sale, s-a îmbarcat pe un vas dintr-un port anumit, luându-și drept bagaj numai perișorul de dinți; a petrecut un an călătorind în jurul lumii și când s-a crezut în siguranță, el a debarcat în același port; prima persoană pe care a zărit-o fluturând mina prietenește și zimbând, „era chiar doamna de care voia să scape.

Cunosc doar un singur bărbat care a reușit să scape într-o astfel de situație. Numele lui este Roger Charing. Nu mai era chiar tânăr când s-a îndrăgostit de Ruth Barlow și avea destulă experiență pentru a fi grijuliu. Dar Ruth Barlow avea un dar care-i făcea pe mulți bărbați să fie lipsiți de apărare în fața ei — ea era patetică.

Doamna Barlow fusese văduvă de două ori. Ea avea niște superbi ochi negri care păreau

permanent pe punctul de a vărsa lacrimi și simțea că sărăcuța suferise mult în viață. Roger Charing era un tip puternic și plin de bani. El își spunea: pot să o protejez de mizeriile vieții pe această femeie fără apărare. Pot să îndepărtiez tristețea din acești ochi mari și frumoși. Când mi-a spus că i-a cerut să devină soția lui, i-am dorit toate cele bune.

„Cred că veți fi prieteni buni” mi-a spus el. „Ea e puțin speriată de tine — crede că ești cam dur”.

„Dar pentru Dumnezeu, de ce crede ea acest lucru?”.

„O placă, nu-i așa?”.

„Chiar foarte mult”.

„N-a fost prea răsfățată, mititica. Îmi pare atît de rău pentru ea”.

„Da” am spus.

N-am mai avut ce să adaug. Totuși, o suspectam că urmărește un plan necinstit.

Roger a prezentat-o prietenilor săi. I-a făcut cadou bijuterii. O lua peste tot. Căsătoria lor se anunțase, în foarte scurt timp. Roger era

● DRUMUL CEAULUI

Înainte de a fi dobîndit gustul și aspectul de astăzi, cu efluvii parfumate care îl incintau pe Proust din „În căutarea timpului pierdut”, ceaiul a fost — acum cîteva milenii un... medicament. Născut în sudul Chinei, el era socotit de medicii din acea țară capabil de a „îndepărta obo-seala, delecta sufletul și fortifica voința”. Pe lângă administrarea lui pe cale bucală, era folosit și ca remediu extern, sub forma unei paste cu care se ungeau părțile dureroase ale trupului celor suferinzi de reumatism. Din China a trecut în India și în Cella

(Sri-Lanka de azi), unde se bea atît de concentrat încît cei neobișnuiți sint cuprinși de amețeli după primele sorbituri. Orientul Apropiat l-a adoptat și el, făcîndu-l stimulent al nesfîrșitelor povești istorisite prin caravanseralurile de tipul celor unde poposea și nemuritorul Nastratin de la Buhara.

În China, ca și în tot Orientul, prepararea ceaiului se făcea după canoane speciale. Frunzele se treceau prin aburii înălțați dintr-o oală cu apă clocotită, apoi, din aceste frunze, se făcea un fel de turtă ce era pusă la fiert

într-un amestec de orez, coji de portocale, mirodenii și ceapă.

Prin intermediul tibetanilor și mongolilor, această băutură a ajuns în Rusia, unde s-a transformat în ceaiul pregătît la samovar, din vechiul obicei al amestecurilor păstrîndu-se doar datina introducerii unor bucățele de lămîie.

Drumul ceaiului n-a urmat, însă, numai direcția apusului. Din China natală, el a pornit și spre soare răsare, ajungînd în Japonia, unde a făcut — începînd din veacul al optelea al erei noastre — deliciul aristocrației și clerului. În Eu-

foarte fericit pentru că era convins că face un lucru bun. Era mulțumit de sine.

Și de-odată, încetă s-o mai iubească. Nu știu de ce. Poate fiindcă și-a dat seama că nu este foarte deșteaptă sau pentru că privirea ei îndurerată încetă să-i facă să vibreze coardele inimii. El înțelege că Ruth Barlow își pusese în cap să se căsătorească cu el pentru banii lui. Dar el știa că ea nu l-ar fi dezlegat de cuvântul dat dacă el i-ar fi spus-o pur și simplu.

Așa că Roger se gîndi la un plan. El nu i-a arătat în vreun fel lui Ruth Barlow că sentimentele sale s-au schimbat. El rămase atent la toate dorințele sale. O ducea în continuare să ia cina la restaurante, mergeau împreună la teatre, îi trimetea flori; era compătimitor și fascinant. Ei se hotărîseră să se căsătorească imediat ce vor găsi o casă care să le convină și începură chiar să caute o casă.

Agenții îi trimiseră lui Roger niște adrese și el o luă pe Ruth și vizitară un număr de case. Era foarte greu să găsești ceva satisfăcător. Roger făcu apel la mai mulți agenți. Împreună cu Ruth el vizita casă după casă. Uneori casele erau prea mari, alteori erau prea mici. Uneori erau prea departe de centru, alteori erau prea aproape; cînd erau prea scumpe, cînd necesitau prea multe reparații; sau erau prea îmbicsite sau erau prea vaste; ori erau prea întunecate, ori erau prea reci. Roger întotdeauna găsea un defect care făcea casa nepotrivită.

Căutarea unei locuințe este o treabă oboseitoare și curînd Ruth deveni irascibilă. Roger o rugă să aibă răbdare; undeva, cu siguranță exista chiar casa pe care o căutau și aveau nevoie de puțină perseverență pentru a o găsi. Ei vizitară sute de case, urcară și coborîră mii de trepte, inspectară nenumărate bucătării. Ruth era sfîrșită și-și pierdu răbdarea de mai multe ori.

„Dacă nu găsești o casă mai repede” spuse ea „va trebui să-mi schimb hotărîrea. Dacă vei continua tot așa, nu ne vom căsători nici în cîțiva ani”.

„Nu spune asta” răspundea el. „Te-am rugat să ai răbdare. Am mai primit niște adrese de la agenții mei. Sînt aproape 60 de case pe listă”.

Porniră din nou să caute o casă. Timp de doi ani căutară case. În cele din urmă ea își pierdu răbdarea și-l întrebă pe Roger: „Vrei să te căsătorești cu mine sau nu?” Vocea ei era dură.

Roger îi răspunse cu gentilețe: „Desigur că vreau. Ne vom căsători imediat ce găsim casă. Apropo. Chiar am aflat de ceva care cred că ne va conveni”.

„Nu cred că te voi mai putea însoți în aceste vizite”.

„Sărăcuța de tine, chiar că arăți obosită”.

Ruth Barlow rămase acasă. Ea nu mai voia să-l vadă pe Roger și el trebuia să se mulțumească să-i trimită florile și să se intereseze de sănătatea ei.

A mai trecut o săptămînă cînd el primi următoarea scrisoare:

„Roger, nu cred că mă iubești cu adevărat. Așa că am găsit pe altcineva care dorește să-mi poarte de grijă. Mă căsătoresc cu el chiar astăzi. Ruth”.

Printr-un mesager special el îi trimise următorul răspuns:

„Ruth, vestea ce-mi dai mă cutremură. Nu-mi voi reveni niciodată din această lovitură, dar trebuie să mă gîndesc în primul rînd la fericirea ta. Îți trimit șapte adrese pe care le-am primit cu poșta de azi. Sînt foarte sigur că vei găsi printre ele ceva care să vi se potrivească. Roger”.

Traducere de ELISA MADOLCIU

ropa occidentală, unde era adus pe uscat de către caravane pînă la țărmul Atlanticului, cei mai mari consumatori s-au dovedit olandezii și englezii, începînd din veacul al 18-lea. Asta nu înseamnă că prețioasa băutură n-a avut și adversari în țările respective. Astfel englezul Hanway afirmă în cartea sa „Eseu asupra ceaiului”, apărută la 1756, că îndelungata consumare a acestui infuzii ar face, nici mai mult nici mai puțin, ca bărbații să scadă în înălțime, iar femeile să fie lovite de cel mai groaznic blestem care le poate paște: pierderea

frumuseții. Că asemenea denigratori n-au avut succes în lumea britanicilor o dovedește prezența obligatorie a ceaiului la orice mic dejun („breakfast”), la ora cinci după amiază („five o'clock-tea”) și în general la toate... orele. Statisticienii au calculat că într-un singur an, se consumă în Marea Britanie 3,8 miliarde de litri de ceai, cantitate de lichid care ar putea umple un lac atît de întins și de adînc, încît pe el ar putea naviga și cele mai mari nave.

Dar, pentru a reveni la Orient, să adăugăm că, la

chinezi și japonezi, ceaiul s-a dovedit și o muză inspiratoare a tuturor artelor. Camelele de ceai, rafinat decorat, poemele și muzica anume plăzmuite pentru clipele de delectare la o ceașcă de ceai, au îmbogățit creația popoarelor respective. Esteticianul japonez Okakura-Kakuzo, care a publicat, în cea de-a treia decadă a veacului nostru, o fermecătoare „Carte a ceaiului”, (tălmăcită și la noi de Emanoil Bucuța) notează între altele: „Casele noastre, ceramica, lacul, pictura, literatura, - toate au suferit influența ceaiului”.

„MAGUL“

„Magul“ de John Fowles este unul din cele mai bune romane moderne engleze: nuanțat pînă la refuz, complicat și logic în construcție, cu inserții psihanalitice și sociologice neobișnuit decantate.

Din anul 1963 J. Fowles scrie continuu. Romanul care îi aduce consacrarea și renumele internațional este „Colecționarul”, bestseller simultan în Anglia și America, tradus apoi în 14 limbi.

Deși scris cu mult timp înainte, „Magul” se publică în 1966, după succesul „Colecționarului”, fiind selecționat imediat de Book Society (Anglia) și de Literary Guild (America).

Urmează apoi „Logodnica locotenentului francez” (1969) „roman splendid, lucid, operă de artă ce conferă o profundă satisfacție” (New Statesman James Price), nuvelele „Turnul de fildeş” (1974), „Poeme”, „Daniel Martin” (1977), „Mantissa” (1982).

Confesiunea scriitorului despre el și despre roman surprinde prin apelul la lecturile proprii, influența mărturisită deschis a backgroundului intelectual și biografic, neocolind autoironia și eventuala slăbiciune:

„Am început să scriu 'Magul' prin 1950 făcându-i apoi nesfârșite transformări în narațiune și atmosferă. În forma lui originală exista în mod clar un element supranatural: o încercare de genul capodoperei lui Henry James „The Turning of the Screw”. Dar nu aveam, atît în carte cît și în viață, nici o idee coerentă despre direcția pe care să o urmez. Latura mea obiectivă mă împiedica să cred că voi deveni vreodată un scriitor publicabil; cea subiectivă nu putea abandona mitul încercării tenace și laborioase de a aduce ceva pe lume; însă mi-a rămas amintirea puternică a gestului constant de a rupe ciorne stîngace ce nu puteau descrie ceea ce doream.

Atît tehnica cît și bizara latură imaginativă care pare a fi mai degrabă un eșec al evocării neexistentului, mă făcea să mă simt eșuat și mizer. Și chiar după ce succesul romanului „Colecționarul” mi-a adus în 1963 o oarecare încredere literară, nu m-a părăsit tortura asta nesfârșită ce mă schilodea, pentru că îmi cerea o prioritate față de alte cărți începute prin 1950.

În 1964 m-am apucat de lucru și am rescris

toate ciornele anterioare.

Dar „Magul” rămînea încercarea unui novice de a-și da lecții de scris: narațiunea avea o notă de explorare, adesea rătăcitoare și ezitantă, a unui ținut necunoscut. Chiar și în forma finală și publicată exista un hazard, un ceva instinctiv pe care nici cititorul cel mai intelectual nu l-ar fi depistat cu ușurință; lovitura cea mai grea mi-au dat-o criticii ce-mi reduceau cartea la un exercițiu rece al fanteziei, un simplu joc cerebral.

Pe lângă lucrările lui Jung ce m-au interesat în mod deosebit în acel moment, influențându-mă evident, au mai existat alte trei cărți importante scrisului meu.

Modelul de care am fost cel mai conștient era „Cărarea pierdută” a lui Alain Fournier. Capacitatea acestei cărți venea din extinderea experienței în afara literaturii; acest lucru mi l-am dorit și eu. Un defect al „Magului”, pe care nu-l pot remedia, a venit din lipsa mea de înțelegere că el este propriu adolescenței. Cel puțin adolescența din „Cărarea pierdută” era deschisă și specifică.

Cea de-a doua influență poate că surprinde, dar este indiscutabil o carte ce mi-a deschis în copilărie imaginația. „Bevis” de Richards Jeffere.

A treia carte care se află în spatele „Magului”, și pe care nu am recunoscut-o la timpul acela, este „Marile Speranțe” de Dickens, însă o pot aminti acum datorită unei studente de la Reading University care la ani după apariția cărții mi-a punctat numeroase similitudini.

În „Magul” personajele nu sînt multe dar jocul lor de măști derutează.

Personajele se confundă, dispar, se contopesc, se neagă generînd o nouă variantă, o nouă personalitate ce lunecă într-o alta.

Prima parte a romanului se desfășoară în Anglia: întîlnirea lui Nicholas cu Alison — o poveste trunchiată de dragoste.

Nicholas: semnificații neînțelese, nedescifrate, date rapid și comod la o parte. O Alison vibrînd viață, lăsîndu-și în urmă Australia și familia, o fată de 22 de ani marcată deja de experiență, venind cu deschidere și onestitate spre un Nicholas îmbăcsit de neputință.

Neputința lui Nicholas este simplă și banală: infirmitatea sufletească a atîtor milioane. De aceea, alăturarea lui de Alison devine grotescă, iar pentru ea tragică.

Nicholas, dintr-o familie și bună și britanică (cu ascendențe hughenote), absolvent al Universității Oxford, își găsește un post de profesor de limba engleză într-un internat elitist pe o insulă grecească: Școala Lord Byron. Insula Phraxos.

„Dar, spune John Fowles, insula mea Phraxos (insula „îngrădită”) este de fapt insula Spetsai din Grecia unde în 1951 și 1952 am predat la un liceu internat, ce nu mai seamănă acum cu cel din carte. Pe atunci mai exista în Grecia o atmosferă înduioșătoare de sat. Prin colturile ei nelocuite Spetsai era într-adevăr bîntuită de stafii mai subtile și mai frumoase decît cele create de mine. Locul îmi creaa un sentiment curios de rupere a timpului și de mit incipient. Nici un alt loc nu dădea atît senzația că aici nu s-ar întîmpla nimic, iar dacă s-ar întîmpla, ar pluti într-un perfect echilibru”.

Aici, în Grecia, începe jocul savant al inițierii, unde Nicholas din experiență trece în experiment, revine, experiența se amplifică, rupe inerția provocînd din nou experimentul.

Nicholas se intersectează cu Conchis, personajele sînt înlănțuite, provocînd continuu căutare a argumentului de deasupra ultimului argument.

Nicholas — subiectul iar Conchis — magul. Mutațiile sînt fine, de neobservat, cer timp iar timpul se consumă în durere aducînd fațetele neputinței mai aproape.

Subiectul este șocat, cucerit, mîngîiat, strivit.

Voluptatea clipei — și cruzimea ei.

Conchis: aristocrat cu o biografie, cu o alta, urmîndu-i alteia.

Orice încercare de a sintetiza acest personaj enigmatic ar eșua în derizoriu.

Tipul lui de metodă este greu de definit simplu, experiențele pe care le provoacă au scop de educație morală, de instruire filozofică avînd permanent investitură de mag și medic al sufletului.

Contactul lui cu Nicholas debutează straniu:

„— Cînd ați spus că disponibilitatea psihică pe care o aveți este deosebit de puternică, ce ați înțeles prin asta? spune Nicholas.

— Ce crezi că am înțeles?

— Spiritualism?

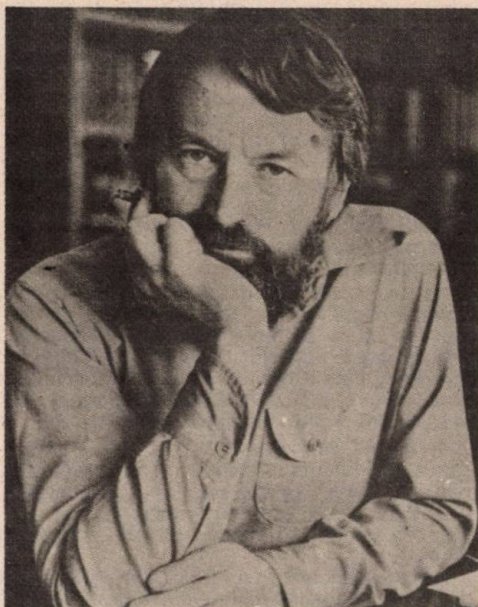
— Infantilism... În fiecare viață vine un moment, ca un punct de demarcare, cînd trebuie să te accepți pe tine.

Nu ceea ce trebuie să devii.

Ci ceea ce ești și vei fi întotdeauna. Ești prea tînăr pentru asta. Tu încă devii. Nu ești”.

Experimentul se amplifică și în acest sancționar al destinelor accentul cade pe a fi ales: „eligibile”. A fi ales, a călători prin gînd, universul deschis, contactul cu un alt tip de lumi. Omul identificat cu cosmosul.

Fără demarcație mitică sau filozofică: omul

e cosmos, cosmosul e om, iar magul din Conchis o știe.

Conchis: biografie dezvăluită savant. Rememorată cu duioșie sacră Lily, iedut britanic ce moare tînăr lăsînd în urmă golul.

Conchis adolescent, muzica, Lily, muzica, armata și războiul, Neuve Chapelle, războiul, însingurare, izolare, dezolare, nu greață și nu teroare:

„Nimic nu poate justifica asta. Poți citi că astfel de scene îi dau soldatului poftă nebună de a ucide la rîndul lui. Eu am avut însă sentimentul contrar: am avut o poftă nebună de a nu fi ucis”.

Conchis izeleazează realul: testul morții. Pi-lule otrăvitoare, hazardul ruletei poloneze, secunda dilatăta, Conchis în așteptare. Nicholas zîmbește și îndeapărtează pastilele. Reacție firească de om tînăr deși vraja și tensiunea momentului sugeau spre moarte.

Accentul este deplasat de la patologia războiului la vibrația cea mai delicată a sufletului. Secretul stăpînit al ființelor ce sîntem cu vulnerabilitatea, noblețea și acceptarea datului:

— Nici un om nu este o insulă, afirmă Nicholas.

— Prostii, îi spune Conchis. Fiecare din noi este o insulă. Dacă nu ar fi fost așa am fi înnebunit deja. Între aceste insule există vapoare, avioane, telefoane, comunicații și ce vrei tu. Dar rămîn insule.

Insule care se pot scufunda sau dispore pentru totdeauna.

Tu ești o insulă care nu s-a scufundat. Nu poți fi atît de pesimist. Nu este posibil.

— Pare posibil.

— Vîno cu mine. Vîno. Am să-ți arăt secretul cel mai adînc al vieții. Vîno.

A mers repede printre colonade. L-am urmat sus. Acolo m-a îndreptat spre o terasă.

— Vino și stai la masă. Cu spatele la soare.

După un minut a apărut cărînd un lucru greu drapat într-un prosop alb. L-a așezat cu grijă în mijlocul mesei. Apoi s-a oprit asigurîndu-se că privesc și a înlăturat cu gravitate învelitoarea.

Era un cap de piatră, greu de spus dacă de femeie sau de bărbat.

Nasul tăiat scurt. Părul în două jumătăți era prins într-un fileu.

Dar puterea îi venea din figură.

Era un zîmbet triumfător, un zîmbet care ar fi părut mulțumit dacă nu era atît de plin de cea mai pură și metafizică bună dispoziție.

Ochii erau nedeslușit orientali, alungiți și am văzut, cînd Conchis i-a acoperit ochii cu mîna, că și ei zîmbeau. Gura era minunat modelată, fără limite inteligentă și amuzată.

— Acesta este Adevărul. Nu secera și cio-canul. Nu dungi sau stele. Nu crucea. Nu soarele. Nu aurul. Nu Yin sau Yang. Ci zîmbetul.

— Este o Cicladă, nu-i așa?

— Nu contează ce este. Privește. Privește-o în ochi.

Lucrul acela avea un nume, și nu atît că era divin cît cunoștea divinul-dinăuntru. Pe măsură ce o priveam simțeam ceva diferit.

— Există ceva implacabil în zîmbetul ăsta.

— Implacabil?

A venit din spate și a privit-o peste capul meu.

— Este Adevărul. Adevărul este implacabil. Doar natura și sensul adevărului nu sînt.

— Spune-mi de unde vine.

— Din Didyma, Asia mică.

— Cît este de veche?

— Secolul 6 sau 7 dinainte de Cristos.

— Mă întreb dacă ar fi avut zîmbetul ăsta după ce ar fi știut de Neuve Chapelle, Belsen.

— Pentru că ei au murit, noi știm că trăim. Pentru că o stea explodează și că mii de lumi ca ale noastre vor muri, noi știm că lumea asta există. Asta Este zîmbetul. Nu că ar fi; Este.

Cînd o să mor, o voi avea alături. Va fi ultima figură umană pe care vreau s-o văd.

Micul cap ne urmărea privirea. Avea o scruta-tură afabilă, sigură și aproape malițioasă. M-a frapat că avea zîmbetul pe care uneori îl poartă și Conchis: ca și cum ar fi stat în fața figurii și ar fi exersat.

Dar în același timp am realizat ce îmi displace.

Era deasupra zîmbetului o ironie dramatică, proprie acelor ce dețin informații privilegiate.

M-am întors spre Conchis: aveam dreptate.

Inițierea continuă. Nicholas se lasă pătruns, timpul se dislocă, umanul transcede:

„Aveam impresia că aceasta este realitatea fundamentală și că această realitate are o gură universală ca să mi-o spună; nu un sens al divinului, al comunicării, al frăției omenești, nimic la ce mă așteptam. Nici panteism, nici

umanism. Ci ceva mai amplu, mai calm, mai sacru.

Această realitate era într-o interacțiune fără sfîrșit. Nu bine, nu rău; nu frumusețe; nu urîțenie. Nu simpatie, nu atenție. Ci simplă interacțiune.

Singurătatea fără de sfîrșit a unității, înlănțuirea ei în tot restul, părea că se confundă cu interrelația globală. Opușii păreau într-unul pentru că fiecare era necesar fiecăruia. Indiferența și indispensabilitatea erau un tot. Am știut dintr-o dată, dar cu un nou sens neexperimentat de cunoaștere, că există tot restul.

A ști, a dori, a fi înțelept, a fi bun, educat, informația, clasificarea, cunoașterea a tot felul de lucruri, sensibilitatea, sexualitatea, toate acestea păreau superficiale. Nu aveam nici o dorință să constat, să definesc sau să analizez această interacțiune, doream doar să o consti-tui — nici măcar nu doream — o constituim. Nu mai existau sensuri. Există trăirea”.

Sînt amintite evenimente vechi: al doilea război mondial pe insula Phraxos.

Hidoșenia, monstruosul în mecanismul rafinat al unui militar german (Wimmel).

Cruzimea dusă la paroxism: rebeli patrioți torturați, ucide în masă, supraviețuitorii — martori cu sufletul strivit.

Momentul se înfige în pămînt și în aer devenind istorie.

Un alt militar german (Anton), tînăr onest eșuat într-o misiune carnagiu fără scăpare, lasă un raport-mesaj de relatare, de reabilitare și se sinucide.

— Da, spune Nicholas, cred că nu se putea ajuta pe sine însuși.

— Atunci ești bolnav. Trăiești prin moarte. Nu prin viață.

— Este o chestiune de opțiune.

— Nu. De convingere. Pentru că evenimentul pe care ți l-am relatat este singura istorie europeană. Este ceea ce este Europa. Un colonel Wimmel. Un rebel fără nume. Un Anton pierdut între ei omorîndu-se cînd totul este prea tîrziu. Ca un copil.

— Nici eu nu am avut de ales.

— Atunci gîndești ca un alt Anton. Asta să înțeleg?

Pentru că tu ești un om care nu înțelege ce este libertatea.

Libertatea cu cît o înțelegi mai bine, cu atît o ai mai puțin.

Episodul este odios și șocant devenind prin forța lui istorică o mare lecție psihologică. Însă și în acest context romanul are o construcție particulară. Clipa este supusă și ea dezechilibrului: insula impregnată de acțiunea veche care verbalizată și rememorată devine prezentă.

Un om în uniformă germană, încă doi și încă doi oameni în uniformă constituie un comando ce reiterează teroarea.

Nicholas încearcă să se apere. Nu există salvare.

Testul tăios și violent este complet: nu a mai rămas nimic de învățat.

Urmează marea judecată. Dură, metodică, implacabilă nu ca moartea, ci ca viața, cum ar gândi-o Conchis.

Sînt strînse somități ale marilor școli psihanalitice europene și de peste ocean. Despre Nicholas, judecătorul aparent dar osînditul victimizat, este spus totul. Sînt proiectate pelicule vechi, cu luptă, pelicule îmbibate de erotic, de însemne nedescifrabile.

Subiectul acestei judecăți — seminar psihanalitic îl constituie Nicholas.

Decodificarea este științifică, seacă, în avansată dură:

„Subiectul s-a intersectat emoțional și sexual cu un număr de tinere femei. Metoda lui consta în afișarea singurătății și nefericirii sale”.

„Mila de el însuși a subiectului este proiectată atît de puternic în jurul lui încît crează contaminare”.

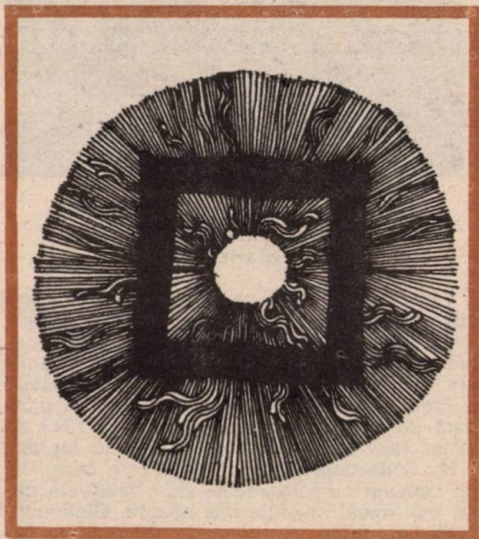
„Infidelitate. Egoism. Desconsiderarea rutinei de zi cu zi”.

„În orice împrejurare subiectul caută acele elemente care îi permit să se simtă izolat, care îi permit să-și justifice retragerea din fața responsabilităților și relațiilor sociale. În prezent această regresie ia forma menționată mai sus, în legătura lui cu tinerele femei”.

„Punem întui tipologia apartenenței culturale a acestui gen: respectul excesiv pentru arta iconoclastă de avant-gardă, disprețul tradiției, simpatizare paranoidă a camarazilor-rebeli și neconformiști cu frecvente faze depresive și persecutorii în relațiile de lucru și personale”.

„Și nu Conchis juca acum rolul lui Wimmel. Wimmel era în mine, în rigiditatea mea, în tot trecutul meu, în tot ce i-am făcut lui Alison.

— Cu cît înțelegi mai bine libertatea, cu atît o ai mai puțin.

Toatemanevrele lui Conchis m-au îndreptat spre asta: toate șaradele, teatralul, fizicul, sexualul, psihologicul.

Iar eu stăteam așa cum ar fi stat el în fața gherilei, incapabil să-și urnească mintea, descoperind că există momente stranii în care se plătesc datorii vechi și că pînă și plata poate avea un preț straniu”.

Anglia. Insula traumatizantă și totodată eliberatoare face parte acum dintr-o altă viață.

Experiența poate trece pe lîngă om sau prin el: omul modificat sau rămînînd același. Pentru că există oameni care orice li s-ar întîmpla rămîn aceiași.

Importantă este întîlnirea cu Alison:

„Nu știu ce s-a întîmplat apoi. Nu era nici intenționat, nici instinctiv, nici cu sînge rece sau fierbinte. Dar părea, odată comis, un act necesar; nu o încălcare a poruncilor.

Brațul mi s-a deschis și i-au lovit obrazul cît am putut de tare.

Lovitura a luat-o complet prin surprindere, aproape că a dezechilibrat-o, ochii ei au clipit în urma șocului, apoi și-a dus încet mîna la obraz. Am stat îndelung înlemniți unul în fața celuilalt; într-un fel de teroare: lumea dispăruse iar noi cădeam în spațiu. Abisul părea aproape și fără capăt.

Iar adevărul final a venit spre mine, așa cum stăteam acolo, tremurînd, căutînd în tot trecutul și în tot viitorul nostru; într-un moment cînd diferența dintre fisiune și fuziune nu consta în nimic, un moment dur, perfid și în plus neînțelegător”.

„Nu am spus nimic, nu am făcut nici o mișcare să o ating.

După un moment a privit și în expresia ei era totul ca și cum ar fi fost voce și cuvinte: ură, durere, resentimentul femeiei de la începutul timpurilor. Dar eu m-am agățat de ceva, de ceva ce nu mai văzusem, sau mi-a fost întotdeauna frică să văd, în acești ochi înțenși, acel ceva-chintesentă din spatele urii, durerii, lacrimilor”.

„Alison, îți înțeleg acum cuvintele. Cuvintele tale.

Nu poți urî pe cineva care nu este pe picioarele lui. Care fără tine nu va fi decît o jumătate de ființă omenească.

Alison, cu capul plecat, fața îngropată în palme.

Ea stă tăcută, nu va vorbi niciodată, nu va ierta niciodată, niciodată nu va mai întinde o mînă, nu va părăsi niciodată acest moment de gheață.

Toată așteptarea — în suspensie.

În suspensie acești copaci de toamnă, acest cer de toamnă, oamenii anonimi. Biată nebună, o pasăre neagră, cîntă în afara anotimpurilor de pe o salcie de lîngă lac. Un zbor de porumbei deasupra caselor. Fragmente de libertate, de hazard, o anagramă ca un fulger. Și undeva, mirosul înțepător de frunze arse”.

Prezentare și traducere de PUICA NITU

MALRAUX - DE GAULLE

Locuiam, la Boulogne, casa mare în stil olandez, în care mai târziu mica Delphine Renard a orbit datorită explozibilelor O.A.S.-ului. Mi se pare că era ora nouă trecut, fiindcă seara de vară devenea noapte deasupra unei gherete-fortuleț construită de nemți în colțul grădinii. A sunat telefonul.

— Am să vă fac o comunicare importantă mi-a spus unul din interlocutorii mei obișnuiți. Mă puteți primi peste o oră sau două?

— Bineînțeles.

— Voi trece către orele unsprezece.

La unsprezece, mașina militară a celui care mi-a telefonat s-a oprit în fața casei. M-am dus să deschid. Eram singuri. Nu a trecut pragul spațiosului atelier încă prost luminat.

— Generalul de Gaulle vrea să vă întrebe, în numele Franței, dacă vreți să-l ajutați.

Fraza era unică. La Londra, unul din primele discursuri ale generalului adresat ofițerilor fusese cam așa: „Domnilor știți unde este misiunea dumneavoastră”. Și azi tonul era același.

— Evident, nu asta este problema, am răspuns.

— Vă voi spune miine ora.

Mi-a strâns mîna. Mașina s-a întors, a ocolit ghereta și a dispărut către Sena.

Eram mirat. Nu prea mult; am tendința de a mă crede folositor...

.....

În anticameră, am găsit un vizitator cordial, cu un bun simț delicat și civic, care m-a intrigat, fiindcă, în pofida costumului, ghiceam un militar. Curînd au venit să-l caute: era mareașalul Juin.

Biroul, care fusese al contelui Daru, în stil Empire, majestuos, îi fusese dat lui Palewski. De cealaltă parte a scării monumentale (unde la mijlocul drumului se auzea ușierul de la parter anunțînd respectuos la telefon: „Doamna Ducesă la Domnul Director” și cel de la etajul întâi anunțînd cu aroganță la al său: „Trimite-o pe ducesă!”) era un birou unde se aștepta, unde stăteau aghiotanții, precedînd pe cel al generalului de Gaulle. Am fost introdus la ora indicată: hărțile mari de stat major de pe pereți dădeau încăperii austere o atmosferă de lucru. Mi-a făcut semn să mă așez în dreapta biroului său.

Malraux cu generalul De Gaulle la Expoziția mexicană deschisă la Petit Palais (Paris — 1962)

Păstram o amintire precisă a feței sale: către 1943, Ravanel, atunci șeful grupelor france, mi-a arătat fotografia sa parașutată. Era bust, nici măcar nu știam că generalul de Gaulle era foarte înalt. M-am gândit la delegații Stării a Treia stupefiați cînd l-au văzut pentru întâia dată pe Ludovic al XVI-lea; pînă în 1943 nu știam fața omului în numele căruia luptam.

Nu îl descopeream, descopeream faptul că nu semăna cu fotografiile. Gura reală era puțin mai mică, mustața mai neagră. Cinematograful cu toate că transmite nenumărate ex-

presii, n-a transmis decât o singură dată privirea sa densă și grea; mai târziu când îl vedeai cu Michel Droit, a privit aparatul de filmat, dînd impresia că el se uită la fiecare spectator.

— Mai întîi trecutul, mi-a spus.
Surprinzătoare introducere.

UN PERSONAJ OBSEDAT...

Am coborît din nou scara monumentală, confundînd visător ușierii și armurile, ajungînd pe stradă. Prin ce m-a surprins? Jurnalele de actualitate m-au familiarizat cu înfățișarea și chiar cu ritmul vorbei, care seamănă cu cel al discursurilor sale. La cinematograful vorbea, acum mă întîlnisem cu un om care întreba, iar puterea sa, lua pentru mine, în primul rînd, forma liniștii sale.

Nu fusese vorba de un interogatoriu. Îi place curtoazia spirituală. Fusese vorba de o **distanță** interioară pe care nu am mai întîlnit-o decât, mai târziu, la Maozedung. Purta încă uniforma. Distanța generalilor de Lattre și Leclerc nu le era proprie, aparținea gradelor. M-am întrebant adesea privind un militar: cum ar fi „în civil”. Mai ales că de Lattre fusese ambasador și uneori cardinal. În civil generalul de Gaulle a fost generalul de Gaulle.

Tăcerea sa era o întrebare. M-am gîndit la Gide; dacă în tăcerea din Gide nu exista o curiozitate chinezească. „Mon General, l-a întrebat la Alger, cu cea mai clară voce de închizitor concordant, îmi permiteți o întrebare, cînd ați hotărît să nu vă supuneți?” Generalul a răspuns printr-un gest vag, gîndind probabil la celebra frază engleză relativ la amiralul Jellicoe: „Are toate calitățile lui Nelson, în afară de cea a nesupunerii”. Gide îmi vorbise de „noblețea ceremonioasă” a primirii sale; este adevărat, la un prînz. Eu nu păstram amintirea unei ceremonii, însă a acelei distanțe ieșită din comun care nu se manifesta numai față de interlocutorul său ci chiar între ceea ce spunea și ce era. Mai întîlnisem o asemenea prezență intensă, pe care cuvintele nu o exprimă. Nu la militari, nu la politicieni, nu la artiști: la marile spirite religioase ale căror cuvinte cu bunăvoință banale păreau fără legătură cu viața lor interioară. Iată de ce m-am gîndit la credincioși cînd a vorbit de Revoluție.

Stabilea cu interlocutorul un contact foarte puternic pe care distanța îl făcea inexplicabil. Contact datorat mai întîi impunerii sentimentului unei personalități totale — sentiment opus celui care te face să afirmi: nu judeci un om după o convorbire. Există în ceea ce îmi spusese greutatea pe care o conferă responsabilitatea istorică afirmațiilor foarte simple. (Răspunsul lui Stalin la întrebarea lui Hearst, în 1935: „Cum s-ar putea dezlănțui un război între Germania și Uniunea Sovietică, neavînd frontiere comune? — Se pot găsi”). Cu toată

politețea, totdeauna parcă trebuia să-i dai socoteală. Nu am discutat modernizarea învățămîntului, nu am precizat domeniul în care eventual i-aș putea fi folositor. Am văzut un ofițer, un general căruia îi plăceau ideile și le saluta imperceptibil, în treacăt, omul în fața căruia fiecare era răspunzător, fiindcă el răspundea de destinul Franței; un personaj obsedat; destinul pe care **el trebuia să-l descopere și să-l afirme** îi umplea spiritul. La un credincios, persoana, sarcedoțiul, transcendența. Transcendența pe care au conceput-o întemeietorii Ordinului luptătoare. Înainte de a traversa am ridicat distrat ochii: strada Saint-Dominique.

Încercam să-mi explic o impresie complexă: era egal cu mitul său, prin ce? Valéry era fiindcă vorba cu aceeași rigoare și pătrundere ca Domnul Teste — argo și fantezie în plus. Einstein era demn de Einstein printr-o simplitate de franciscan năuc pe care nu o cunoșteau franciscanii. Marii pictori se aseamănă numai cînd vorbesc despre pictură.

NU ROLUL CREEAZĂ PERSONAJUL

În mașina cu care plecasem mă gîndeam la prima noastră întîlnire.

Mustățile devenite gri erau mai puțin vizibile iar gura se continua acum prin două riduri adînci care se împleau cu barba. „Ați remarcat, îmi spuse Balthus, că din față seamănă cu autopoortretul lui Poussin?” Era adevărat. Probabil că istoria va duce masca sa cu ea. Masca s-a nuanțat de-a lungul anilor, cu o aparentă bunăvoință, rămînînd însă gravă. Părea că nu exprimă sentimente profunde ci le închide în ea. Expresiile sale erau de curtoazie și uneori de umor. Atunci ochiul se micșora aprinzîndu-se totodată iar privirea grea era înlocuită pentru o secundă cu ochiul elefantului Babar.

A cunoaște un om azi înseamnă mai ales a cunoaște ceea ce există în el ca irațional, ceea ce nu controlează, ceea ce va șterge din impresia care s-a creat despre el. În acest sens nu îl cunosc pe generalul de Gaulle. „A cunoaște oamenii pentru a-i influența...” Bieți șmecheri! nu influențează oamenii cunoscîndu-i ci prin constrîngere, prin încredere sau dragoste. O lungă colaborare cu generalul de Gaulle m-a familiarizat cu unele din modurile sale de gîndire și legătura sa cu personajul similar pe care îl numește de Gaulle în *Memorii*, mai exact scriînd memoriile în care Charles nu apare niciodată.

Poate că distanța care m-a intrigat cînd l-am întîlnit întîia oară se datora unui caracter despre care Stendhal a notat în cazul Napoleon: „Conducea conversația... și niciodată nici o problemă, o supoziție zăpăcită...” Cînd împăratul își părăsea rolul (sau chiar dacă îl mai păstra) apărea Napoleon, coleric sau co-

median, bărbatul Josephinei, iubitorul de șotii. Toată Curtea cunoștea acest personaj. Pentru colaboratorii generalului de Gaulle, omul obișnuit nu era niciodată cel care vorbea de afaceri personale, era numai cel care nu discuta afaceri de stat. Nu accepta pentru el însuși nici impulsivitatea nici abandonul; accepta cu plăcere, în timpul recepțiilor sau al împrejurărilor alese de el o conversație superficială, pe care o ducea cu bunăvoință, din curtoazie iar curtoazia aparținea personajului său Napoleon băgând în sperieți interlocutorii, cei ai generalului îl considerau distant și „fermecător” (fermecător însemnând atent) fiindcă acest om, chiar dacă le vorbea despre copiii lor, rămânea tot de Gaulle. Iar în biografia celor care au făcut istoria țării noastre era destul de rar să nu întâlnești alte femei în afara nevestei... Totul se potrivea cu Marele Maestru al Templierilor, care mă primise cândva la ministerul de război, a cărui bunăvoință provenea din sacerdoțiu și nu invers. Pentru toate, fără îndoială, cu excepția familiei sale, părea un reflex curtenitor al personajului său legendar.

Se va remarca într-o zi că oamenii se diferențiază nu numai prin aparențele amintirii ci prin cele ale caracterului lor. Profunzimile variază ca și plasele ca și victimele... Dar amintirea cea mai profundă nu se exprimă neapărat în conversație, acest om a cărui memorie era celebră, al cărui trecut de peste optsprezece ani aparținea istoriei, părea că își continuă dialogul secret cu viitorul, nu cu trecutul. Nu l-am auzit vorbind despre el însuși decât de două ori — de fiecare dată cu prilejul unui mort. Nu l-am auzit vorbind mult nici despre alții: puțin de Churchill și de Stalin. („Era un

despot asiatic și dorea să fie așa”) o jumătate de rind despre Roosevelt („Un patrician democratic”). Portretele conversației sale ca și cele ale **Memoriilor** erau busturi. Se gîndea la oamenii istoriei în funcție de opera lor și probabil la toți oamenii raportându-i la realizările de care îi credea în stare. Domeniul conversațiilor la care am asistat, după ce rezolva problema la ordinea zilei — era cel al ideilor sau al istoriei. Viața îi da tircoale ca o mare confuză, neînchizîndu-se decît printr-un ton de o amară experiență. Monologul său interior nu apărea niciodată; zona sa de referințe, de comparații (ce de semnificații într-un domeniu de referințe?) era istorică, adesea literară în ironii, niciodată religioasă. I se atribuia între-barea, în timpul unei audiențe pontificale: „Și acum, Sfînte Părinte, vom vorbi și despre Franța?”. Și totuși, tonul atît de deosebit al portretului lui Stalin din **Memorii de război** aparținea amintirii dictatorului spunînd „În afară de orice, numai moartea cîștigă”. A scris că personajul fără prenume din **memorii** s-a născut din aclamațiile care salutau întoarcerea sa, pîrînd că nu i se adresează. Cartea nu este o carte de **memorii** nici în sensul **Confesiunilor** nici în sensul lui Saint-Simon. Ceea ce autorul a îndepărtat de persoana sa (mai întîi Charles) nu este mai puțin semnificativ decît ce a ales. Asemeni **Comentariilor** sau **Anábasis** în care Cezar sau Xenofon vorbesc de ei la persoana a treia, opera sa este povestea unei acțiuni istorice, scrisă de cel care a împlinit-o. Eroul său este eroul fără nume din **Au Fil de l'Epée**. A produs uimire caracterul profetic al cărții, care prezice un personaj mai mult decît evenimente — portretul unui erou plutarhian creat imaginar de valorile care vor realiza prin istorie destinul acestui erou, căruia îi seamănă în acest sens. Dedublarea atrage fără îndoială cea mai mare parte a oamenilor istoriei: Napoleon nu este Bonaparte, Titian nu este contele Tiziano Vecellio și Hugo, dacă ne gîndim la cel pe care l-a numit la începutul *Glympio*, îl chema Victor Hugo. Statuile viitoare aparțin acelora care sînt demni de statui, vor nu vor. Charles este modelat de viață iar de Gaulle de destin, așa cum Victor este modelat de viață și Hugo de geniu. Opera însă: destin sau geniu este chemată de ceva care preexistă individului și care, asemeni vieții, întîlnește conjunctura; capodopera este garanția geniului, genul nu este garanția capodoperei. Fără îndoială cea mai mare parte a ființelor umane sînt dedublate, fiecare pe contul său. Crearea unui personaj este totuși mai puțin rară decît ni se pare: dedublarea este comună la marile personalități religioase, este izbitoare la vedete, nefiind deposedate numai de persoana lor ci și de înfățișarea pe care ecranul o modifică. Chiar efemerele Venus nu se încarnează decît în rolurile care li se propun. Nu rolul crează personajul istoric ci vocația.

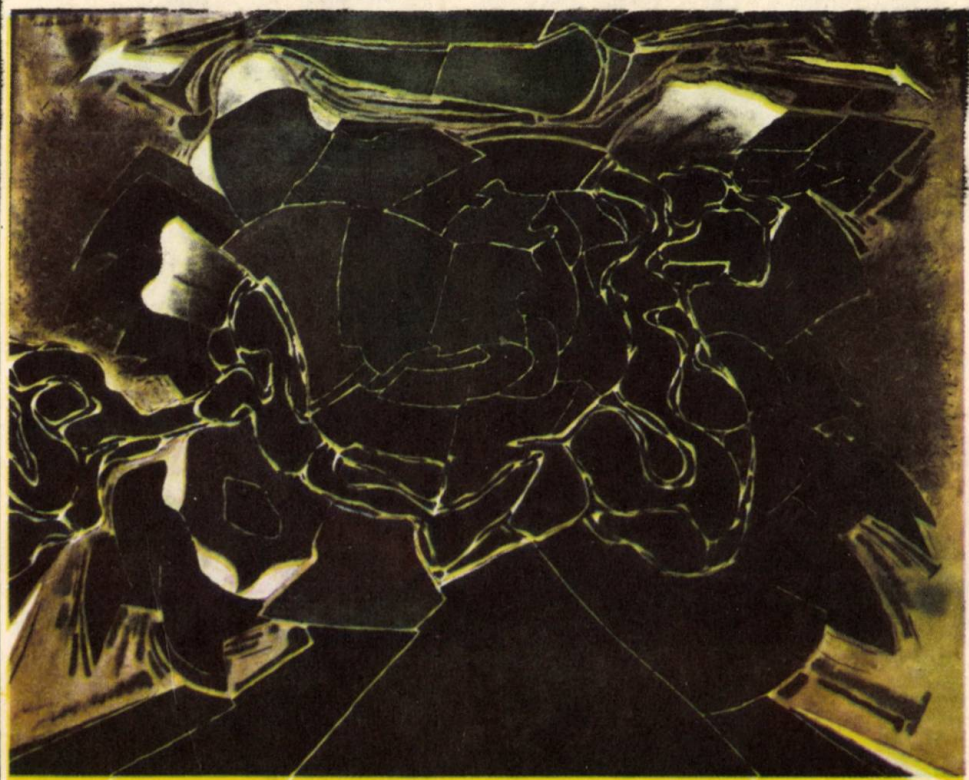

În apartamentul de la Boulogne (1950)
lîngă un Budha din Siam

În românește de ANDRIANA FIANU

Fragmente din *Antimemorii*, vol. I, Gallimard, 1967)

ION GHEORGHIU
„Grădină suspendată“

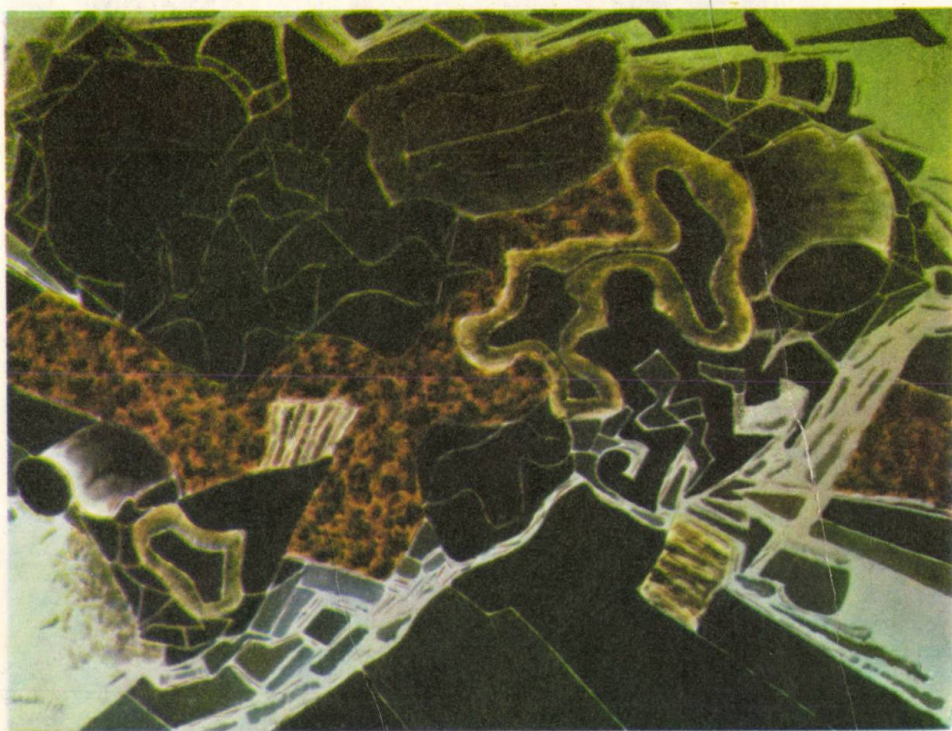
ION GHEORGHIU
„Grădină suspendată“

ION GHEORGHIU
„Grădină suspendată“

ION GHEORGHIU
„Grădină suspendată“

VIOREL MĂRGINEAN

„Contraste“

VIOREL MĂRGINEAN

„Geometrie“

VIOREL MĂRGINEAN

„Interferențe“

VIOREL MĂRGINEAN

„Zbor“

NU MĂ BAT DECÎT CU MINE

— Nu vă place să vorbiți despre dumneavoastră. De ce? De frică să nu vă manifestați emoțiile?

— În meseria mea, a-ți arăta emoțiile este un semn de slăbiciune. Adevăratele emoții mi le păstrez pentru mine.

— La treizeci și opt de zile după accidentul care era gata să vă coste viața, ați reluat volanul. Vă bateți cu dumneavoastră sau cu ceilalți?

— Cu mine. Când preotul mi-a dat ultima împărtășanie, am resimțit o asemenea furie, o asemenea dorință de a trăi încît am hotărît să mă bat pentru a reveni la viață.

— Nu vă era teamă?

— Eram terorizat. Încrederea în sine te ajută însă să-ți învingi frica.

— La fiecare cursă vă puneți viața în primejdie. Plăcerea de a învinge este oare mai puternică?

— Tocmai din cauza pericolului este atît de mare plăcerea.

— În 1979, ați anunțat oficial că renunțați la competiție.

— Nu mai vedeam decît partea negativă a meseriei: spaima, primejdia... Aveam un nou ideal: aviația. Mă ocupam de propria mea companie aeriană.

— Atunci, de ce, cu doi ani mai tîrziu ați reluat competiția?

— Nu reușeam să trăiesc în ritmul „oamenilor normali”. Totul se mișca prea încet. Competiția este ca un drog. Mirosul benzinei, atmosfera circuitelor, toate îmi lipseau teribil.

— Vă plăc onorurile?

— În general, nici nu duc trofee acasă. După accidentul meu din 1976, am pierdut mai multe curse. Am trecut printr-o perioadă extrem de dificilă. Dacă aș fi fost răsplătit aș fi fost cu siguranță foarte impresionat. Dar, nu s-a întîmplat așa. Am învățat, cu timpul, că la cea mai mică slăbiciune oamenii îți întorc spatele.

— Sînteți astăzi același om ca înainte de accident?

— M-am schimbat mult. Sînt mai deschis cu oamenii. Înainte nu conta decît cursa.

— Dar dacă soția dumneavoastră Marlène v-ar cere să abandonați competiția?

— În ziua în care mă voi opri, o voi face

pentru că așa am hotărît eu. Nimeni nu mă va influența. Marlène detestă meseria asta. Dar ea îmi respectă libertatea, așa cum eu o respect pe a ei.

— În viața de toate zilele sînteți un om prudent?

— Când sînt la volan cu familia mea, îmi pun întotdeauna centura de siguranță. Nu conduc niciodată dacă am băut. Sînt atent cînd cobor scara. Vedeți, sînt opusul unui erou.

— Ați fost grav desfigurat după accident? Cum suportați aceasta?

— Nu am de ales. Am fața pe care o am. Trebuie să trăiesc cu ea. Cred chiar că am avut noroc... Căci, spre deosebire de handicapați eu mi-am cunoscut și o altă față.

— În ce moment își dă seama un pilot că trebuie să renunțe?

— Cînd își dă seama că nu mai este atît de rapid. Chiar dacă plăcerea există încă, pentru el competiția a luat sfîrșit.

— Cînd va veni o asemenea zi, ce veți face?

— Mă voi ocupa de compania mea aeriană. Voi călători timp de un an sau doi, în India și în Japonia... Îmi voi pilota avionul. Dacă familia mea ar vrea să mă urmeze ar fi formidabil. Dacă nu, voi pleca singur.

Traducere de MICHAELA GULEA

Interview: Dany Jucaud, Photos: Albane Navizet

PERIPEȚIILE UNEI MACHIAVELLI

În primele zile de vară ale anului 1983, presa occidentală fremăta de interes față de o frumoasă copilă care apărea cu regularitate pe primele pagini ale cotidianelor de mare tiraj. Era Ludovica Machiavelli, descendentă aluistrului Niccolò Machiavelli și fiica marchizului Niccolò Rangoni Machiavelli Publicola Santa Croce. Printr-un bizar joc al erorilor, gingașa domnișoară cu adinci ochi albaștri, trup de vedetă și un tumultos trecut în lumea modei și a filmului sexy, căzuse victimă unei bande de răpitori, interesați să obțină o considerabilă răscumpărare din partea familiei Agnelli cu care marchiza era înrudită pe căi ocolite și complicate. Numele și aventurile ei au sîrnit curiozitatea și emoția multor cititori, făcînd-o cunoscută și consolidînd-o de lipsa de generozitate cu care cinematografia o înfîmpinase la vremea debutului.

Printre suspine și lacrimi, Ludovica își povestește revistei *Elle* peripețiile și perioada de captivitate.

VIAȚA LA CASTEL

Cu un strămoș celebru și purtînd un nume cu rezonanțe renaștentiste la care se adaugă titlul nobiliar de marchiză, Ludovica nu se putea naște decît într-un castel. Nu departe de Bologna, reședința actualilor Machiavelli, se înalță impozantă o construcție în pur stil medieval, cu creneluri dantelate și străjuită de turnuri în paragină. Castelul este înconjurat de copaci vechi și stufoși, oferind iluzia vieții din epoca de aur a Renașterii. Chiar sub aspectul confortului secolul XX nu-și marcase aportul pînă în anii '60. Pe culoarele și în iatacurile medievale, candelabre de argint înlocuiau prin lumini tremurătoare electricitatea,

iar modernii Machiavelli, cu nostalgia veacurilor trecute în suflet și cu ochii pironiți înspre tablourile strămoșilor își luau masa în somptuoase porțelanuri și argintării. Totuși, nici urmă de menajeră sau alt personal în încăperile castelului. Viața din interior nu este întru totul nobiliară. Marchiza-mamă își îndeplinește cu conștiinciozitate datoria de gospodină, gătește și spală și în plus conduce împreună cu marchizul două fabricuțe de confecții: îndeletniciri burgheze care aduc venituri familiei, departe însă de a fi copleșitoare. În afară de castel, mobilele moștenite, argintăria și cîteva tablouri, printre care o copie a faimosului strămoș, sînt lucrurile cele mai de preț. Aici s-a născut și a crescut Ludovica la al cărei leagăn ursitoarele au dat buzna, hărăzindu-i cele bune, multă zburdălnicie și un dram de publicitate.

ÎN LUME

Din fragedă pruncie Ludovica abandonează iluzoriile diplome din școală și pleacă să cucerească lumea cu zîmbetul ei ademenitor și gropițele din obraji. Timp de cîteva ani pozează ca manechin și face chiar două filmulețe despre care, cu pudoare, preferă să nu se mai vorbească în prezent. Străbate continentele și se afundă tot mai mult pe străzile New-York-ului, Londrei și Istambulului unde o bîntuie „ingenioasa” idee de a-și tatua pe pumnul stîng o stea și semiluna. Plictisită sau poate dezamăgită de indiferența cu care lumea o înfîmpinase, Ludovica se gîndește că tot la școală este mai bine și sîrguincioasă își reia manualele.

Și iată, cînd fiica risipitoare se reîntoarce la căminul părintesc încep peripețiile.

RĂPIREA

„Aveam întotdeauna același program. De obicei, Massimo — logodnicul — mă însoțea acasă, dar în seara aceea eram singură. Trecuse de ora 23. Tocmai ieșeam din San Lazzaro di Savena îndreptându-mă pe drumul care duce la castel. În lumina farurilor văd o mașină din care coboară doi sau trei indivizi. Imediat am blocat portierele. Mi s-a făcut frică și am simțit că ceva neobișnuit urma să se întâmple. Nu mai știu dacă erau mascați. Îmi amintesc doar de țeava unui pistol sau a unei puști cu care ei izbeau în parbriz. Am coborât. Mi-au aruncat o glugă peste față și m-au înfășurat într-o cuvertură, așezându-mă în spatele mașinii lor. În primul moment am crezut că este vorba de un viol. Mi-au spus însă că totul fusese organizat în vederea răpirii mele. Pentru o clipă am respirat ușurată. Am plecat. Pe măsură ce ne îndepărtam mi se făcea tot mai frică. Știam că în Italia dispar multe persoane dacă nu se plătește răscumpărarea cerută. Și mai știam că tata n-ar fi putut să o plătească”.

Mai multe zile în șir Ludovica și răpitorii au străbătut munții, poposind în cele din urmă pe culmea unei stinci înconjurată de copaci deși și triluri de păsări. „Stăteam într-un cort de plastic negru.

Pe jos era o cuvertură, un sac de dormit și o măsuță de lemn, meșteșugită chiar de ei. Întotdeauna doi sau trei indivizi mă păzeau. Cei alții se ocupau de aprovizionare. Le-am explicat că s-au înșelat asupra mea, că eu sînt Ludovica Machiavelli, iar tata nu are foarte mulți bani. „Știm tot despre tine și familia ta. Te urmărim de mai multă vreme” Cînd le-am explicat că o altă ramură a familiei era afiliată lui Agnelli și deci bogată, nu m-au crezut.”

În a cincea zi de la răpire, Ludovica îi scrie marchizului, cerîndu-i o răscumpărare de 15 milioane de franci pentru eliberarea ei. „Suma m-a neliștit. Știam că ai mei nu aveau totuși acești bani, însă, prin intermediul unui mic anunț imobiliar dintr-un cotidian de mare tiraj trebuia să le dea de știe răpitorilor dacă sînt de acord să plătească.”

Bătrînul marchiz, care într-un timp record ar fi trebuit să-și vindă toate bunurile pentru a se apropia de această cifră astronomică, a acceptat să se întelegească în secret cu răpitorii. Dorea să-i asigure de bunăvoință sa și să negocieze răscumpărarea prețioasei fiice. Și așa cum predicase ilustrul strămoș cu veacuri în urmă, el a știut să fie la înălțimea situației. O primă parte a fost achitată, urmată mai apoi de o cantitate de 20 kilograme de argint.

Politia însă urmărea în treaga afacere și depistată cu ușurință de răpitori a fost pe punctul de a transforma totul într-o dramă.

A urmat o perioadă de tăcere apăsătoare, punctată de amenințări cu moartea. În cele din urmă, Massimo Muti, logodnicul Ludovicăi a reușit să predea suma de două milioane de franci, cifra stabilită de marhiz cu răpitorii.

Și astfel micuța marchiză a fost eliberată după trei luni de prizonierat, întorcîndu-se la castel în alaiul ziaristilor curioși.

ÎNTOARCEREA

După zilele fericite ale reînțîlirii au rămas datorii de achitat. „Vom vinde amintiri de familie” suspină Nicolò Rangoni Machiavelli, iar Ludovica pozează deja în rochia de mireasă a bunicii, pusă în vânzare. Din toate părțile oferte tentante o îndeamnă pe tinăra marchiză să reinceapă activitatea de manechin și de ce nu chiar de actriță. Unchiul Keith, din ramura engleză a familiei, romancier și ziarist la *Sunday Times* întrevide succesul unei cărți cu peripețiile drăgălașei Ludovica și poate chiar al unui film.

În românește de
SORINA-MARIA ȘTEF

● ȚIGARA OBIȘNUITĂ, ȚIGARETA

Istoria țigăreței începe sub semnul sărăciei și al improvizatiei: la începutul secolului al XVI-lea, cerșetorii din Sevilla le vine ideea să adune chiștoacele de țigări de foi și să le răsucească în mici bucatele de hîrtie. Foarte repede țigaretă se răspîndește în Portugalia și Italia și, prin marinarii portughezi, în vechile porturi turcești și în Rusia. În timpul războiului din Spania, trupele napoleoniene, ca și soldații englezi care veniseră să le înfrunte prind gustul țigării. În 1844, apare în Franța „Arta fumatului, sau pipa și țigaretă”, poem în trei cînturi al lui Au-

guste Marseille Barthélemy, adorator exclusiv al țigăreței (țigara din zilele noastre), care, în cîntul al doilea preamărește inventarea unui aparat de răsucit țigări („Cigaretotype”) expus la Expoziția industrială din 1839. „Cu ajutorul acestui aparat simplu și foarte ieftin, fumătorul, explică poetul într-una din notele poemului, își poate fabrica țigaretetele fără nici o dificultate. Iată pentru ce mulțimea, mai spune el, se înghesie la locuința inventatorului Le Maire, care se află în strada Petit-Carreau, în primul arondisment”. Prima fabrică de țigaretete „industriale” a luat

ființă la Havana în 1853. În ochii posterității franceze, imaginea primei țigaretete este cea pe care Capdenas o ține între degete în portretul său pictat de baronul Jean Antoine Gros, (unul dintre cei mai mari pictori ai bălărilor Imperiului), în jurul anului 1790.

Prima femeie care și-a permis să fumeze în public a fost Lady Essex, la Carlton în Londra, la sfîrșitul secolului trecut. Nu avem încă o statistică precisă a milioanele de fumători de azi și nici fotografia „șamanului” care să ne recomande un leac sigur de a ne lăsa de fumat.

ASASINAREA GENERALULUI DALLA CHIESA

Iată rețeta mătușii Giuseppina: „Puneți într-o oală de pământ sicilian, onoare, feudalism, crimă, afaceri de toate felurile, miliarde de lire, tradiții patriarhale și chiar o cultură, tranzacții imobiliare și politică și, lăsând totul să coacă în liniște sub soarele Siciliei, obțineți Mafia”. Trebuie să presăram și droguri? Se pare că nu. Se pare că adevărata Mafie, cea care veghează cu sprincenele încruntate asupra tradițiilor sale — ca în „Nașul” — nu se atinge de droguri cu excepția cazurilor în care C.I.A. de exemplu, îi cere, din rațiuni statale, să infiltreze oameni ai săi în anumite rețele.

Faptul că mafioții sînt răsplătiți în aceste cazuri este firesc, din moment ce se află în serviciu comandat și fac un serviciu poliției și statelor care au multă bătaie de cap pentru combaterea drogurilor, acestea din urmă constituind un comerț, pentru anumite alte state, și un mijloc de de stabilizare. Normal, nu există sfinți. Dar Mafia nu face afaceri cu droguri. Ea le cedează, pare-se, portoricanelor, după cum prostituția a fost lăsată în seama negrilor. Cît despre Mafie, ea se ocupă de răpire, de „protecție”, de jocuri care aduc sume infinite superioare celor obținute din droguri, de un vast sindicalism marginal, de „angajări” etc.

Pe scurt, după părerea unor persoane care au studiat mult timp lumea mafiotă ca scriitorul-ziarist Jean Marcilly — un fel de Pico de la Mirandola în materie — Mafia (cu excepția citorva capre rîioase) nu ar fi deloc regina drogurilor. Pentru că „asta distruge pe om” și a-l transforma pe om într-un deșeu este contrariu concepției sale originale. În plus, drogații vorbesc, voresc enorm și Mafia adoră tăcerea.

Mafia. Mit și realitate. Pe data de 3 septembrie 1982 în piața Nasce, așezată în centrul orașului Palermo, la orele 21 o mașină Innocenti se trezește deodată strîns impresoară de un Fiat-131 și un BMW. În același timp, doi motocicliști țîșnesc lîngă mașină și o salvă de mitralieră se năpustește ca o furtună asupra mașinii în care bărbatul se aruncă instinctiv în fața femeii pentru a o proteja. Este ucis pe loc. Femeia va muri peste o jumătate de oră. Imediat, în toată Italia răsună strigătul: Mafia l-a asasinat pe generalul Dalla Chiesa, prefect de Palermo, în vîrstă de 62 de ani și nu a exi-

tat s-o omoare și pe tînăra sa soție, Emmanuela, de 32 de ani cu care se căsătorise în luna aprilie a aceluiași an și care era însărcinată Mafia! Dar cine era oare acest general căruia s-au făcut magnifice funeralii la care au asistat președintele Republicii și Consiliului, cu miniștri, cardinali, și muzici. Era nepot, frate, ginere și socru de carabinieri.

Și, de asemenea, fiu din moment ce tatăl său era general în aceeași armată de elită. Carlo-Alberto Dalla Chiesa, om din Nord — piemontez — avea deci în singele său și în genele sale, simțul desăvîrșit al serviciului pentru Stat. Ceea ce a demonstrat cu o energie aprigă de-a lungul întregii sale cariere, de la primele sale galoane de locoteent și pînă la stelele care, la sfîrșit, îl împodobeau.

De aceea, atunci cînd terorismul Brigăzilor Roșii părea să bîntuie cu disperare, ca pește în apă, de la nordul la sudul peninsulei — cu excepția Siciliei! — guvernul la pîndă apelează la el. Atunci, Dalla Chiesa, căruia i se dau puteri depline în cursul acestui război, arată de ce este în stare. Împreună cu două sute de oameni aleși pe sprînceană — supranumiți „capetele de toval” — el intră într-o adevărată clandestinitate pentru a hărțui pe clandestinii teroarei. Unde se afla el? Ce făcea? Mister. Cum acționa? Cum îi plăcea! Numai că, în năvoadele lui, el începu să culeagă grămezi de membri ai Brigăzilor și, idee genială, să corupă cu bani pe cei mai coruptibili dintre ei. Cu bani și cu promisiunea, dacă vorbeau, a unor superbe reduceri de pedeapsă și chiar a amnistiei totale. Atunci, unul cedă, apoi al doilea, apoi alții și, astfel fir după fir terorismul se destrămă și încetă să-și mai întindă umbra singeroasă asupra Italiei. Desigur, în numele respectării chîtîbușurilor legii, Dalla Chiesa fu acuzat că a utilizat metode care frizau marginalitatea dar, cum nimic nu reușește mai bine decît succesul, și cum „generalul providențial” — alias „Ovni”, numit astfel pentru că pe tot parcursul luptei sale nu știa niciodată de unde se iveau și unde dispăreau — reușise atît de bine, el a fost ridicat în slăvi.

Aprilie '82. Iată-l numit prefect de Palermo, în acea metropolă a Siciliei unde domnește Mafia și unde, pentru ca instituția ei să fie eternă și pentru ca afacerile ei (trafic de toate

Lino Ventura în filmul „O sută de zile la Palermo”

felurile, răpiri, combinații imobiliare, etc.) să continue să înflorească nu ezită să tragă ca în iepuri în judecatori, consilieri, polițiști și chiar deputați. Sosește însă Zorro. Masiv, puțin burtos, lat în umeri, cu o privire de gheață în spațele ochelarilor strălucitori, exact ca Lino Ventura, admirabil ca forță și ca prezență în filmul „O sută de zile la Palermo”, care pretinde să reconstituie sosirea — à la Bonaparte lovind cu pumnul său de fier armata Italiei — acțiunea și moartea lui Dalla Chiesa la Palermo. Sosirea e ca o bombă. El decide să lovească Mafia la cap, adică la portofel, lansind comando-uri de control în băncile și societățile cu beneficii enorme și suspecte. Deci, în loc să acționeze cu revolverul 357 Magnum și cu mitraliera, nimerind doar niște subalterni, el utilizează arma care, după părerea lui, este capabilă să-l demoleze pe adversar: controlul fiscal sub formă de satir. Împotriva Brigăzilor Roșii, delațiunea; împotriva Mafiei, buldozerul fiscal. Nu vrea să ucidă. Vrea să ruineze. În film, nu fără veracitate, vedem cum operează el: acumulând dosare care să se prăbușească, pentru a-i desființa, pe capul unor foarte onorabili — aparent — cetățeni, care sînt în realitate căpeteniile Mafiei din Palermo. Aceștia, (în film) începînd chiar de atunci să se sature de Dalla Chiesa se adună cu gravitate în sălile austere ale Consiliilor administrative și hotărăsc să termine cu cel ce-i împiedică să-și vadă liniștii de miliardele lor. La 3 septembrie 1982, un comando de ucigași încheia afacerea. Exit Dalla Chiesa. Mafia a lovit. A făcut dovada că este neiertătoare, că își bate joc de legi, că își păzește granițele imperiului.

Dar mai există una, infinit mai complicată și care, potrivit informațiilor noastre, ar fi extrem de diferită, împărțită fiind atît de C.I.A. cît și de S.I.S.M.I., echivalentul ei italian. Ea este rezumată sec într-o frază : „Nu Mafia l-a asasi-

nat pe Dalla Chiesa!” Mai întîi, iata două argumente pentru a susține această teză: 1) Mafia, care își are codul ei și regulile sale etice, n-ar fi tras asupra soției Generalului, căci ea nu omoară niciodată femei, decît din motive interne. De exemplu, evident, dacă o femeie trădează... 2) Dalla Chiesa care, la epoca la care hărțuia Brigăzile Roșii era extrem de precaut ca să nu se lase împușcat, nu lua nici o precauție la Palermo, strict niciuna.

Nici escortă, nici mașină blindată. Și soția alături! Cum oare, faimosul „general Ovni” ar fi putut să manifeste o asemenea seninătate dacă ar fi crezut, o secundă, că este amenințat de Mafie? Cum ar fi îndrăznit el să se plimbe prin Palermo, noaptea, la volanul micuței sale Innocenti, el care era atît de puțin inocent — așa cum dovedise — față de pericolele care puteau să-l amenințe dacă Mafia, cum am mai spus, ar fi fost dușmanul său atotputernic și feroce. Neverosimil.

Acestea fiind spuse să ne întoarcem înapoi: la răpirea de către Brigăzi, la 17 septembrie 1981 a generalului Dozier, înaltul responsabil al Otan-ului în Italia. Nimeni nu ignoră, chiar dacă se face că ignoră, că Mafia întreține cu anumite ocazii, relații de serviciu cu C.I.A. americană. (Paranteză: ea întreține de asemenea relații cu personalul politic al Statului roman, cu absolut toate partidele în afară de Partidul Comunist Italian (...)) Să mai adăugăm ceva, în ceea ce-l privește pe Dalla Chiesa. Un proverb sicilian spune: „Dacă vrei să-ți părăsești ciinele, du-l la Palermo!” El poate fi completat astfel: „Cu cît vrei să lovești mai mult în Mafie, cu atît trebuie să te apropii de Roma”. Traducere: nu la Palermo, ci la Roma ar trebui să se dea adevărata bătălie anti-Mafie; așadar, expediindu-l pe Dalla Chiesa în Sicilia, guvernul știa perfect ca îl trimite să are marea cu plugul. (În film, de altfel, soția Generalului ex-

clamă: „Te-au trimis acolo ca să dovedească că dacă și tu eșuezi, înseamnă că nu-i nimic de făcut. Te-au împins într-o capcană! N-ar fi chiar atât de fals.)

Să ne întoarcem în trecut. Dozier este răpit. C.I.A. face apel la Mafia. O operație codată („Pendola”, pendula) este montată. Dalla Chiesa este codat „Ringhioso” (arțăgosul), Mafia din Palermo este „Vesuvio”, coordonatorul de la C.I.A. este „Loyola”, generalul Dozier este „Asinegato” (innecatul), Mafia din New York este „Noe”. Trebuie cu orice preț, regăsit generalul James Lee Dozier și, întrucât este deținătorul unor secrete foarte importante ale Otan-ului, trebuie regăsit viu, ca să se afle dacă a vorbit sau nu. Imediat C.I.A. intră în contact cu sora ei din Sicilia. Gameni ai Mafiei americane debarcă în Italia, unde se întâlnesc cu avocatul Lombino, însărcinat cu apărarea lui Franchino Restelli, șef al Mafiei orșelor din Nord. Restelli este în închisoare și totuși el mobilizează toate forțele „Onorabilei Societăți”. Aceasta, care deține toate numele șefilor teroriști — căci a injectat printre ei tineri „observatori” care le urmăresc activitățile pas cu pas — își pune mecanismul în mișcare și acceptă să trateze cu generalul Dalla Chiesa. Acordul este încheiat. Tinerii „observatori” mafioți scuipă tot ce știu cu bunăvoință absolut dezarmantă, chiar dacă trebuie să treacă ei înșiși drept teroriști care se căiesc. Și Dozier este regăsit viu și eliberat. Iar membrii Brigăzilor se trezesc la pușcărie. Iar Dalla Chiesa triumfă. A obținut cea mai frumoasă victorie a sa.

Desigur. Dar nu a extirpat tumoarea cu toate rădăcinile ei. Cîțiva teroriști au scăpat de darac și sînt ferm hotărîți să strice triumful „generalului providențial” și să-și răzbune camarazii. Dalla Chiesa este numit prefect de Palermo. Ei pleacă în Sicilia. La 3 septembrie 1982, îi asasinează sălbatic pe el și pe soția sa și se volatilizează cu atât mai ușor cu cît Generalul, ca urmare a activităților sale polițienești palermitane, este declarat imediat „victimă a Mafiei”. Dublă lovitură pentru răzbunători, care se feresc să revindică omorul: ei aruncă vina în spinarea Mafiei care contribuie la anihilarea lor aproape totală și îl lichidează pe Dalla Chiesa, dușmanul lor nr. 1.

Se spune — mi s-a spus — că „Onorabila societate” nu era de loc mulțumită de această afacere și că s-ar putea să se fi ocupat ea însăși de lichidarea tinerilor ucigași ai lui Dalla Chiesa. Se spune — mi s-a spus — că dacă aceștia fug și acum în Germania sau în altă parte, ar fi bine să-și cumpere retrovizoare. Mafia, răzbunătoare a generalului Dalla Chiesa? Terminați cu scorneala asta! Ăsta-i roman! Și de altfel, filmul prezintă teza contrarie. Desigur, dar asta pînă se va face altul. Cît despre roman, să nu uităm că Mafia a dovedit, din totdeauna, că gustă extrem de mult genul „ca-n romane”.

Traducere de MICHAELA GULEA

Jean Cau, în Paris-Match, 11 Mai 1984.

Aventurile baronului Münchhausen

Istoricii literari, mai ales cei germani, menționează o categorie aparte a literaturii de aventuri, așa-zisa *Lügendichtung* — de la *Lüge* „minciună” — pe care dicționarul german-român apărut în 1966 o definește: „literatură anecdotică de minciuni”. Cercetătorii de specialitate au căutat și găsit modele foarte vechi ale genului — din literatura antică, de pildă „Poveste adevărată” de Lukian sau „Soldatul fanfaron” de Plaut, iar din literatura populară eroi ca Eulenspiegel. Faptul că mai ales istoricii literari germani s-au ocupat de *Lügendichtung*, dîndu-i și numele, ne apare pe deplin justificat dacă avem în vedere că însuși prototipul eroului literar mincinos este german baronul Münchhausen.

Înainte de a ajunge un personaj literar, Münchhausen a fost unul real. Născut în 1720 la Bodenwerder, Karl Friedrich Hieronymus baron von Münchhausen a luat parte la războiul ruso-turc ca ofițer și se pare că pe cîmpul de luptă a avut o purtare exemplară. Întors din campanie, a început să-și povetească întîmplările prin care a trecut în război și la vinătoare — căci baronul nostru era și un pasionat vînat — iar în 1781 le-a publicat într-o revistă literară. Aici le-a găsit un anume Rudolf Raspe, publicist german trăind la Londra, care le-a tradus în engleză, completîndu-le și mai îngroșîndu-le pe ici pe colo... În 1785, Georg Bürger, poet și profesor la Göttingen, le reia și în germană, completîndu-le cu încă opt povestiri, iar într-o nouă ediție, din 1788, a mai adăugat alte cinci episoade, lucrarea apărînd sub un titlu lung, după moda vremii — „Minunatele călătorii pe mare și pe uscat, bătăliile și aventurile vesele ale baronului Münchhausen”. Au urmat numeroase alte ediții și prelucrări, multe dintre ele anonime; Münchhausen pătrunde astfel în literatura populară, alături de Eulenspiegel, ba devine chiar personaj în teatrele de păpuși din iar-maroc.

În 1934, un strănepot de-al eroului nostru, baronul Bärres von Münchhausen, încearcă, într-o monografie, un soi de reabilitare a strămoșului său, de altfel în mare parte justificată — dar zadarnic: figura baronului mincinos se instalase prea solid în literatură. Așa cum românul spune „mînte de îngheață apele” sau „mînte de stă soarele-n loc”, germanul spune „mînte ca un Münchhausen” și nu numai în legătură cu anumite povestiri vînatorești și pescărești...

De-a lungul anilor, Münchhausen a părăsit treptat domeniul literaturii satirice propriu-zise, intrînd în cel al literaturii pentru copii. În urmă cu cîțiva ani, într-un reușit serial al radioteleviziunii noastre, rolul celebrului baron mitoman a fost admirabil interpretat de regretatul actor Nicolae Gărdescu.

DON MIGUEL NEDREPTĂȚITUL...

Terentianus Maurus, gramaticul latin din secolul al II-lea al erei noastre, ar fi dispărut de mult în uitare, dacă n-ar fi avut inspirația să creeze un aforism ce-i supraviețuiește: „habent sau fata libelli” — *cățile își au destinul lor*. Nu știm dacă marele Cervantes a cunoscut acest adagiu, dar este cert că el ar fi putut să spună, pe bună dreptate, că și autorii — fie ei chiar ai unor capodopere nepieritoare — au un destin care nu este întotdeauna clement. Căci puțini sînt creatorii de valori spirituale pe care nedreptatea și necazul să-i fi urmărit cu o mai malefică perseverență ca pe ilustrul scriitor. Și nu numai în timpul agitatei sale vieți, pline de privațiuni și de amar, dar și după ce moartea i-a oferit, în sfîrșit liniștea la care aspirase tot timpul. Dacă ar fi să luăm doar un exemplu, am spune că marea majoritate a europenilor îi fac lui Cervantes pină și nedreptatea de a pronunța numele eroului său după fonetica franceză, denumindu-l pe „cavalerul tristei figuri” nu *Don Quijote* (citește „Don Chihote”), cum îi spunea, firesc, în spaniolă, părintele său literar, ci *Don Quichotte*. Dar acesta este, dacă vreți doar un exemplu minor. De-a lungul secolelor, geniala operă a lui Cervantes închinată „*Ingeniosului hidalgo Don Quijote de la Mancha*” și care reprezintă cel dintîi roman modern din literatura mondială, a suferit numeroase alte nedreptăți incomparabil mai grave: de la publicarea unor texte apocriefe, datorate unor scriitori-rași al căror nume timpul l-a spulberat de mult, pînă la trunchieri și falsificări grosolane. Chiar în vremea lui, Cervantes a avut durerea de a cunoaște un asemenea act cumplit. Într-adevăr, Don Miguel de Cervantes Saavedra publicase prima parte a romanului său, cunoscînd un frumos succes. Acesta nu se înșoțea, însă, cu o îmbunătățire a condiției materiale a scriitorului. Obligat să îndeplinească tot felul de munci ostentivoare pentru a se ține de azi pe mîine, creatorul lui Don Quijote nu găsea nici timpul nici puterea de a-și termina opera. De aceste circumstanțe a profitat un oarecare Avellaneda (se bănuiește că acesta era doar un pseudonim, numele adevărat al impostorului nefind cunoscut) care și-a permis să publice el, în 1614, o „continuare” a romanului. Amărăciunea lui Cervantes a fost nesfîrșită. Dar... la ceva e bună, cite

odată și nenorocirea. Ea a insuflat adevăratului autor puterea de a sfida lipsurile și osteneala și de a se așterne, noapte de noapte, la muncă, pentru a dăru, în decurs de un singur an, cea de-a doua parte a poveștii lui Don Quijote. Astfel posteritatea beneficiază de un text autentic în totalitatea lui, iar Cervantes a putut închide ochii satisfăcut că și-a terminat capodopera vieții.

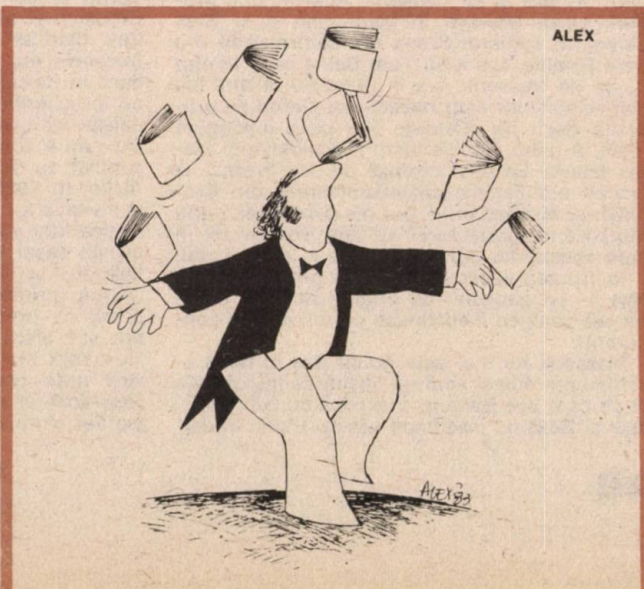
Întimplarea cu textul fals al lui Avellaneda nu reprezintă, însă, decît un singur episod din lungul șir de necazuri și nedreptăți pe care cel mai ilustru dintre reprezentanții renașterii spaniole — epocă ce a dat pe scriitorii Lope de Vega și Calderon, pe pictorii Velasques, Murillo și El Greco — l-a avut de suportat. Viața lui plină de aventuri și lipsuri este arareori evocată. Nu se cunoaște data exactă a nașterii. Se cunoaște, în schimb locul orașului Alcalá de Henares din apropierea Madridului. Se știe de asemenea că a fostbotezat la 9 octombrie 1547. Crescut într-o casă de medic sărac, a evocat cu un umor trist lipsa de bunuri materiale pe care a cunoscut-o de mic: *Cine e sărac, n-are cu ce se lauda. El își suportă mizeria pe rînd: cînd foamea, cînd frigul, cînd lipsa veșmintelor, cînd — mai ales — toate laolaltă*.

După cîteva călătorii prin cetățile italiene, unde duce o viață de vagabond, dormind sub cerul liber și postînd zile întregi, viitorul scriitor îmbrățișează cariera armelor, participînd, printre altele, la istorica luptă de la Lepanto, dintre flota spaniolă și cea a sultanului otoman, Selim.

Aici e rănit la piept de două focuri de arcebuza, iar un al treilea foc îi retează mina stîngă. Mai fîrziu, adversarii lui literari vor exploata fără scrupule această infirmitate, denuindu-l, în denidare, pe scriitor, „ciungul”. Se cunoaște felul în care el a răspuns unuia dintre atacanți, spre sfîrșitul vieții: *Mă acuză că sînt bătrîn și ciung, ca și cum ar fi stat în puterea mea să în timpul în loc și ca și cum aș fi devenit ciung într-o circumstă și nu în cea mai strălucită confruntare militară a secolelor...*

Dar pînă la acel moment de polemică, soarta potrivnică a mai oferit nedreptății lui Don Miguel și alte pahare amare. Întors de la Lepanto, e luat prizonier de către pirai și ținut în captivitate timp de cinci ani. Cu mari eforturi, stringînd bănuț cu bănuț, familia nevoiașă reușește să-l răscumpere și — revenit în Spania natală — găsește din nou ceea ce, din păcate, cunoștea prea bine: sărăcia, indiferența concetățenilor, umiliția și — culmea! — furtul literar de care aminteam mai sus.

Iar, pentru ca nedreptatea să se completeze „post mortem”, trebuie spus că nu se cunoaște locul unde l-a dus la îngropăciune dricul săracilor. Și astfel nici o inscripție, nici o stelă funerară nu poate ajuta pe nenumărații lui admiratori să-i ducă o floare la locul de veci, acestor admiratori rămînîndu-le doar posibilitatea de a-l așeza pe Don Miguel nedreptățitul în Panteonul imaginar al marilor ctitori de cultură ai umanității și făcîndu-i astfel, în sfîrșit, dreptate.

ALEX

AMINTIRILE LUI JOSEPH BONANO

Joseph Bonano, „frumosul Joe”, cunoscut și sub numele de „Joe Bananas” este ultimul supraviețuitor al epocii de aur. În cartea pe care a intitulat-o „Un om de onoare” (Presses de la cité, 1984) el povestește cum un biet imigrant famelic putea deveni în câțiva ani un adevărat rege clandestin al New-York-ului.

Avea 20 de ani când caidul sicilian Salvatore Maranzano, care „lucra” în Brooklyn îi oferă să-l ia în slujba sa: „Într-o oarecare măsură, eram în postura unui scutier”. Maranzano era cavalerul meu. Colaborarea mea cu el era în același timp o ucenicie, o inițiere și o probă. Ea trebuia să arate în timp dacă aveam sau nu calitățile cerute pentru a fi integrat într-o „Onorabilă Societate — o Familie” scrie Joseph Bonano. Prima însușire necesară pentru a fi admis într-o Familie era supunerea. A doua se referea la regula tăcerii: trebuia să știi să păstrezi un secret, oricare ar fi fost presiunile sau amenințările cu moartea. În plus tinerii postulanți trebuiau să învețe să minuiască armele pentru a putea apăra interesele Familiei.

Câte 1927 existau în New-York cinci Familii, născute din hazardul imigrării — Familia dominantă era cea a lui Joe Masseria. A doua în ordinea importanței era condusă de Al Mineo, un aliat al lui Masseria. Aceste două grupuri aveau interese în Manhattan și în Brooklyn, iar cartierul Bronx era controlat de o a treia Familie, cea a lui Tom Reina care, temându-se de Masseria, era în principiu, aliatul lui. Dar relațiile lor erau bazate mai curând pe prudență decât pe prietenie sau pe o înțelegere reală. A patra Familie lucra în Brooklyn și Staten Island. Ea era condusă de Joe Profaci. A cincea era Familia castellammareză din Brooklyn și Manhattan — cea din care făcea parte Maranzano, protectorul lui Joe Bonano, și în care acesta din urmă — fusese și el acceptat.

În fruntea fiecărei Familii se găsea deci un Naș — un gangster de origine siciliană devenit șef după ce îl eliminase pe toți ceilalți concurenți.

Masseria nu mai este numit Naș ci Boss — schimbare numai aparent lipsită de importanță și pe care Joe Banano o explică cu subtilitate: Naș și Boss nu înseamnă același lucru, al doi-

lea termen nu este o traducere literară a primului. Un Naș are partizani, oamei de încredere cu care întreține relații personale, părinți sub unele aspecte. Un Boss este un stăpîn care are servitori sau angajați. Folosirea din ce în ce mai frecventă a apelativului Boss în locul lui Naș indica faptul că, în America, raporturile dintre șefi și membri Familiiilor se stabilesc pe baze noi, mai strict profesionale decât precedentele. În acest sens Boss este o inovație neliniștitoare”.

Și acesta nu este singurul lucru care se schimbă în existența Familiilor: traficul alcoolului intra într-o nouă fază. Distilarea clandestină cunoaște aceeași evoluție care va marca mai târziu comerțul cu alimente: lipsite de mijloace micile întreprinderi fuzionară sau fură absorbite de cele mari. „Artizanatul primilor ani devine o industrie” — scrie Joe Bonano.

În această perioadă a avut loc faimosul război al clanurilor New-York-eze, care s-a sfârșit cu triumful Familiei Castellammare. „Pentru a explica originea războiului trebuie să vorbesc despre Al Capone, napolitanul al cărui nume, în italiană, înseamnă „Claponul”, zice Joe Bonano.

Capone își începuse activitatea în Brooklyn. Prin anii '20 instigat de prietenul său Johnny Torrio și cu aprobarea lui Frankie Yale din Brooklyn el pleacă să se instaleze la Chicago. Yale fiind el însuși unul dintre șefii Familiei Masseria, era evident că acest transfer fusese, dacă nu decis, cel puțin aprobat de Boss — și că în schimbul protecției sale Capone se angajase să-i verse o parte din beneficiile sale. De cum a sosit la Chicago, Capone a intrat în conflict cu șeful Familiei sicilienne locale, Joe Aiello. În 1927, Masseria se duce la Chicago, la invitația lui Aiello, pentru a încerca să lămuiească lucrurile. Cei doi bărbați se întâlniră în pivnița casei lui Aiello, în prezența lui Gaspar Milazzo, șeful Familiei castellammareze din Detroit, prieten al lui Aiello. Aiello nu fu de acord cu pretențiile lui Masseria, își ieși din fire și-l sfătui pe acesta „să se întoarcă la New-York înainte ca aerul din Chicago să devină prea nesănătos pentru el”. Revenit la New-York el răspindește zvonul că Aiello și-a pierdut mințile, că a vrut să-l asazineze și-l în-

curajează pe Al Capone să intensifice războiul contra lui Aiello. Apoi îi promite lui Milazzo să împartă Chicago cu el, dacă acesta îl părăsește pe Aiello — Milazzo refuză — ceea ce trezește ura latentă pe care Masseria o nutrește împotriva Familiei Castellammare. Le ordonă lui Milazzo și lui Magadino — șeful Familiei castellammareze din Buffalo să vină la New-York. Amândoi refuză. Dacă pînă atunci se mărginise la injurii personale, acum, înnebunit de furie, el atacă onoarea tuturor celor din Castellammare.

La începutul anului 1930, Gaspar Milazzo este ucis într-o pescărie din Detroit. Partizanii lui jură să-l răzbune. La Chicago, războiul se dezlănțuise cu furie. Omul lui Masseria, Capone, era pe cale de a-l birui pe Aiello. La Buffalo, Stefano Magaddino își pusese Familia în stare de alertă.

La New-York atmosfera era încărcată. Știau toți că asasinarea Nașului din Detroit era opera lui Masseria, dar nu puteau face nimic. Boss-ul era un dușman redutabil, pe toate planurile — resurse, oameni, aliați. „Un război între organizația sa și grupurile noastre răspindite ar fi fost o luptă între David și Goliat” declară Joseph Bonano. Nașul Familiei Castellammare, Iola Schiro, foarte potrivit în timp de pace fiind un bun negociator, iubind compromisul și detestînd certurile, nu avea nici una din calitățile unui comandant de luptă. În plus începea să îmbătrînească și averea sa îl punea la adăpost de lipsurile materiale. Pentru toate aceste motive el propunea temporizarea, moderația, neutralitatea și eventuale negocieri cu Masseria. Atitudinea sa l-a șocat profund pe Maranzano care socotea că, ucigîndu-l pe Milazzo, Masseria declarase război tuturor castellammarezilor. În plus, Maranzano „poseda instinctele și calitățile pe care nu le au decît războinicii”. El înțelesese că dacă izbucnea războiul între organizația lui Masseria și Familia Castellammare, primul teatru de operații va fi New-York-ul. Și Familia din Brooklyn nu făcea nici o pregătire! El hotărâște atunci să meargă la Buffalo pentru a sta de vorbă cu Magaddino. Boss-ul îi dăduse acestuia din urmă ordinul de a veni la New-York, în termen de o lună, lucru ce-l înfuriasse teribil pe Magaddino. Deși nu-l iubea cine știe ce pe Maranzano, el era destul de lucid pentru a înțelege că interesul general trebuie să treacă înaintea sentimentelor sale personale — și Maranzano era, evident, omul momentului.

Lucrurile acestea erau clare și pentru Masseria care pentru a încerca să-l convingă să rămînă neutru îl invită la o discuție, în prezența lui Peter Morello, locotenentul său. Iată portretul pe care Joe Bonano i-l face acestuia: „Peter Morello suferea de o infirmitate la mîna dreaptă care-l adusese poreclă de **Gheara**. Spre deosebire de șeful său, nu avea deloc aparența unui bufon; vorbea cu o voce rece, pe un ton sinistru, avînd de obicei fața la fel de expresivă ca o piatră. El juca pe lîngă Masseria rolul de consilier și de strateg”.

Pentru a obține răgazul necesar, Maranzano

acceptă întîlnirea „amicală” propusă de Masseria. Riscul era enorm, întîlnirea putea fi o capcană și era posibil ca nici Maranzano, nici însoțitorul pe care și-l alesese — Joe Bonano — să nu se mai întoarcă, în ciuda frazei, rituale cu care aceștia se despărțiră de prieteni: „Andiamo e ritorniamo” — să ne ducem și să ne întoarcem. Deci Joe Bonano a fost martor ocular al întrevederii care a avut loc într-o casă particulară din Manhattan: „Masseria și Maranzano s-au îmbrățișat după moda siciliană, obraz lîngă obraz, cu un ochi pîndind adversarul, iar cu celălalt cercetînd spațiul pe deasupra umărului său”. Toată discuția s-a învîrtit de fapt în jurul a trei idei majore: Milazzo era mort și nimeni nu-l mai putea învia; Magaddino era condamnat dacă nu accepta să vină la New-York; Maranzano era viu și afacerile sale continuau să prospere. Aluziile repetate la succesul lui Maranzano nu erau decît o punere în gardă ascunsă, însemnînd că, în viitor, continuarea succesului va depinde de aptitudinea lui de a alege tabăra învingătorilor. Întrevederea se încheie fără ca Maranzano să-și fi luat vreun angajament.

Răgazul de o lună acordat lui Magaddino se scurge fără ca acesta să fi consimțit să părăsească Buffalo. Furia Boss-ului nu mai cunoaște margini. El jură „să-i devore pe castellammarezi ca pe niște sandvișuri”. Și deocamdată, el era încă cel mai tare. La Detroit, Masseria îl susținea pe Cesare Lamare, un sicilian care nu era originar din Castellammare, pentru a lua conducerea Familiei lui Milazzo. La Chicago, războiul dintre Capone și Aiello nu se terminase, dar Aiello nu fusese văzut de mai multe luni. La Buffalo, Familia rămăsese unită, dar Magaddino era constrîns să rămînă pe teritoriul său, neputînd astfel veni în ajutorul compatrioților săi din New-York.

Venise deci momentul ca Masseria să-și impună voința Familiei castellammareze din Brooklyn. El pretinde ca Schiro să-i plătească un tribut de 10 000 de dolari. Acesta plătește și dispăre: „Dispariția sa a dat o puternică lovitură morală trupelor noastre. Plecase fără să lase nici un cuvînt, fără nici o explicație, lăsîndu-i pe castellammarezi total descumpăniți. Ce sens mai are să vrei să te bați, cînd propriul Naș te-a abandonat?”

Exact pe acest lucru contase Masseria.

Numai că Maranzano nu se lasă înșelat. El prevede chiar mișcarea următoare a dușmanului: „după ce ne dezonorase șeful, va încerca acum să-l elimine pe membrul cel mai bogat al Familiei, cel care putea să ne dea mijloacele financiare necesare pentru a duce războiul. Acesta va fi desigur Vito Bonventre, a cărui avere considerabilă era a doua după aceea a lui Schiro.” Maranzano îl previne pe Bonventre, dar, cum teoria sa nu se sprijinea pe nici un fapt concret, acesta refuză să-și schimbe obiceiurile pentru a se pune la adăpost. După două zile este doborît în fața garajului său.

Pentru a evita ca Familia să se dezintegreze complet, Maranzano trebuie să acționeze fără

intirziere. El organizează numaidecît o reuniune la Long Island. Pentru a-i descuraja pe eventualii dezertori el anunță că „toți castel-immarezii trebuie să fie prezenți, chiar dacă sînt bolnavi, bătrîni sau trebuie să fie aduși pe targă”. La sfîrșitul reuniunii este ales în unanimitate conducător pe perioada războiului ce se anunța.

Maranzano își părăsește casa și biroul. Nimeni, cu excepția tovarășilor celor mai apropiați, nu trebuia să știe unde se ascunde. El stabilește mai multe „puncte de descindere” unde el însuși sau statul său major puteau găsi în permanență adăpost, hrană și orice lucru de care ar fi avut nevoie. Nimeni nu știa dinainte în care din aceste case Maranzano își va petrece noaptea.

Și Joe Bonano descrie cum își organizase acesta armata: „Își împărțise **armata** în escadroane și puse în fruntea fiecăruia un om de încredere. **Soldatii** trebuiau să jure că își vor asculta orbește șeful. Acesta era singurul care cunoștea numele celorlalți șefi și știa în ce sector operau. Sistemul de aprovizionare era perfect pus la punct. Anumite persoane se ocupau de hrană și de materialul care în permanență trebuia să fie disponibil în diferitele noastre ascunzătoare, altele erau însărcinate numai cu reîmprospătarea munițiilor. Maranzano și statul său major se deplasase în mașini blindate — două Cadillac-uri construite special pentru noi la Detroit cu geamuri care opreau gloanțele și cu plăci metalice pe laturi. Maranzano se găsea totdeauna în a doua... „Uneori în spatele lui mergea o a treia mașină; astfel riscurile de a fi prinși într-o ambuscadă erau practic reduse la zero. Dacă era cineva destul de nebun pentru a ataca cortegiul nostru, aveam din belșug cu ce ne apăra. Arsenalul nostru cuprindea pistoale, puști de vîna-toare, puști mitraliere și transportam suficiente muniții pentru a putea susține un asediu de mai multe zile.” Maranzano era extrem de bine păzit: „Așa cum președintele Statelor Unite își are serviciul său secret, cum regina Angliei are Garda Palatului și Papa Garda elvețiană, șeful nostru își avea garda personală, care constituia statul major personal și îi asigura securitatea. (...) Eu îndeplineam funcția de șef al statului major. Toate persoanele străine de micul nostru grup care doreau să-l întîlnească pe Maranzano trebuiau să treacă mai întîi pe la mine”. Iată deci că Joe Bonano devenise omul cel mai de încredere al șefului Familiei.

Pentru a cunoaște mișcările dușmanilor săi, Maranzano utiliza șoferii de taxi, printre care avea numeroși prieteni. „Taxiurile străbat străzile zi și noapte. Într-un oraș mare conducătorii lor sînt excelenți spioni”.

Ca să-l izoleze pe Masseria, atît la New-York cît și în celelalte orașe, Maranzano arăta că sopol lui nu era numai de a apăra onoarea castel-immarezilor, ci și de a-i elibera pe toți cei aserviți de Boss.

Provocarea lansată de Maranzano nu întîrzie să trezească conștiințele. Tom Reina, din

Bronx, — își exprimă într-o conversație particulară admirația față de acesta — singurul om care îndrăznise să se ridice contra redutabilului Mr. Joe. Un spion îi comunică acest comentariu lui Peter Morello. După puțin timp Tom Reina este ucis — este începutul lui 1930.

Așa cum procedase și la Detroit, Masseria aranjează ca noul Naș să fie un om de-al său — Joe Pinzolo. Dar unul dintre locotenenții lui Reina, Gaetano Gagliano, refuză să se supună și formează un grup disident, în care atractive oameni ca Tommy Lucchese, Steve Rondelli și John di Caro.

Dar puterea Boss-ului nu era serios afectată de aceste eșecuri. Principalul său consilier, Morello, se simțea așa de puțin amenințat încît continua să meargă la birou în fiecare zi. Dar fu doborît într-o dimineață, tocmai cînd se ducea la biroul său din Harlem. Masseria pierdu astfel adevăratul creier al organizației sale.

Acum Masseria avea mai mult ca oricînd nevoie de sprijinul aliaților săi, printre care și Capone, care pînă atunci alimentase numai casele de bani ale Boss-ului. În schimbul ajutorului său direct el îl introduce pe Capone — napolitanul — în lumea închisă a sicilienilor, un fapt fără precedent.

Maranzano voia să termine războiul înainte de sfîrșitul anului 1930. După moartea lui Marcello, Masseria fusese obligat să se ascundă un timp. Pierderea principalului său consilier fusese urmată de cea a lui Joe Pinzolo, eliminat de cei rămași credincioși lui Reina, și toată Familia, condusă acum de Gagliano, Lucchese și Rondelli se îndepărtase de organizația lui Masseria. Noul strateg al Boss-ului era Al Mineo, care conducea propria sa Familie și era aliatul cel mai apropiat al lui Masseria printre clanurile siciliene din New-York. Mineo avea două obiective. Primul consta în a limita cît mai mult aparițiile în public și intervențiile lui Masseria. În această perioadă Mr. Joe își pierduse o mare parte din autoritate. Comisese prea multe erori, dăduse prea multe lupte inutile, ofensase un număr prea mare de persoane. Dar, dacă nu mai era șeful de altă dată, el rămînea totuși un simbol și aliații săi nu aveau interesul să-l lase să piardă războiul.

Al doilea obiectiv al lui Mineo era să-l elimine pe Maranzano. Războiul era acum o cursă contra cronometru între Masseria și Maranzano. Învîgătorul va fi cel care va supraviețui.

Joe Bonano povestește despre Maranzano: „Era acum aproape un an de cînd eram în război și fervearea sa era la fel de mare, ca și în prima zi. Hotărîrea lui era intactă și, într-un anume fel, înspăimîntătoare. Observînd-l nu mă puteam împiedica să mă întreb dacă avea și el slăbiciuni, spaime, momente de îndoială așa cum aveam toți. Avea și el obsesii, iluzii? sau era într-adevăr un supraom, așa cum încreca să pară?” Și într-o noapte în care împărțeau camera, Maranzano îi spune în timp ce-și curăța, cu meticulozitatea obișnuită, armele:

Joe Bananas,
Parrain exemplaire
et parti de rien,
échappa à toutes les
fusillades, devint
le Parrain de la Famille
Bonanno. Il est
le dernier survivant des
temps héroïques.

Joseph Bonano, ultimul supraviețuitor al „timpurilor eroice”

— Să omori un iepure, să omori un cerb, și chiar să omori un urs sînt lucruri simple. Ajunge să ochești și să tragi. Dar cînd ochești un om, mîinile tremură, ochii clilesc, inima se zbate, spiritul se împotrivesc. Omul este animalul cel mai greu de omorît.”

Și la sfîrșitul lunii octombrie, norocul le suride în fine. Unul din oamenii lui Lucchese îl reperează pe Masseria într-un imobil din Bronx. Pînda se organizează și după săptămîni de așteptare, Mineo și Ferigno sînt uciși la ieșirea din imobil. Masseria avusese și el intenția să părăsească imobilul, dar se răzgîndise în ultimul moment. Norocul îl servise dar moartea lui Mineo era pentru el începutul sfîrșitului.

La începutul anului 1931, Maranzano, utilizînd diverse canale, anunță că nu-i va pedepsi pe aliații și soldații lui Masseria cînd Boss-ul va fi eliminat. În termeni clari el declara astfel combatanților din cealaltă tabără că cel mai bun mijloc de a pune capăt războiului — și de a-și salva viețile — era de a lua asupra lor înșiși lichidarea lui Masseria. Acesta dispăruse din nou după ambuscada din Bronx, puteau să treacă luni de zile fără a i se regăsi urma. „Singurul mod de a pune mîna repede pe el

era de a suscita vocația de ludă printre colaboratorii săi” — scrie Joe Bonano. Și într-adevăr, Joe Masseria fu omorît într-un restaurant, după o masă copioasă. Așa cum scriu ziarele din luna aprilie, el fu mitraliat de niște necunoscuți într-un restaurant italian din Coney Island unde cinase cu cîțiva prieteni — Charlie „Lucky” Luciano povesti poliției că după ce ceilalți prieteni se retrăsese, el rămăsese cu Masseria pentru a face o partidă de cărți; el spuse că se găsea la toaletă cînd auzise împușcăturile și că revenit în sală, îl găsise pe Masseria prăbușit peste masă.

Odată cu sfîrșitul războiului, puterea și influența treceau de la Masseria la Maranzano.

Traducere SANDA IORGULESCU

● LA CE LUCREAZĂ Scriitorii

ADAMEȘTEANU GABRIELA

— are în lucru o proză scurtă.
ALBU FLORENȚA — are predat la editura Eminescu un volum de proze scurte **A fi — fire** și un volum de poeme — **Poeme**.

ALEXANDRU IOAN — are sub tipar la editura Cartea Românească — reeditarea **Imnele iubirii** și la editura Eminescu — **Logosul poeziei**.
ANANIA VALERIU — are predat la editura Eminescu un volum de proză scurtă **Saiba Carpaților**.

ANGHEL PETRE — are sub tipar la editura Cartea Românească romanul **Orbli**; are predat la aceeași editură volumul **Primăvară blondă**; are în lucru o piesă de teatru fără acte.

ANTON COSTACHE — are predat la editura Ion Creangă un volum de povestiri pentru copii **Cind înfloarește magnolia**.

ARAMĂ HORIA — are în lucru continuarea eseului despre marile utopii, **Colecționarul de insule** — pentru editura Cartea românească.

BALTAG CEZAR — are sub tipar la editura Eminescu un volum de versuri, **Inelele memoriei** (titlu provizoriu); are predat volumul **Il din Istoria credințelor** de Mircea Eliade.

BĂRNA VLAICU — are sub tipar la editura Cartea Românească un volum de versuri **Poligonul de tir**; a predat la editura Eminescu un volum de versuri; are în lucru un volum de amintiri din viața scriitoricească interbelică.

BENIUC MIHAI — are sub tipar un volum de poezie la editura Cartea Românească, **Filon de aur**; are în lucru o dramă istorică în versuri și proză **Horea** și un volum de schițe.

BREBAN NICOLAE — are sub tipar la editura Cartea Românească — **Drumul la zid**; are predat la aceeași editură romanul **Veronica**; are în lucru o piesă de teatru.

BUZEA CONSTANȚA — are predat la editura Cartea Românească un volum de poezie, **Planta Memoria**; are în lucru cartea pentru copii **Zgomotocicleta**.

CHIRIAC VIRGIL — are pre-

dat la editura Eminescu volumul **Fug, fug anii dragostei**; de asemenea are în lucru: un volum de versuri, o povestire pentru copii și un roman pentru adolescenți.

CIOBANU MIRCEA — are sub tipar volumul V din „Istoriile”; are predat la editura Albatros volumul **Versuri**; are în lucru volumul VI, **Istoriile**.

COSAȘU RADU — are predat la editura Cartea Românească o parte din volumul V intitulat **Supraviețuiri**; are în lucru cartea **Supraviețuiri** integral.

COȘOVEI TRAIAN — are sub tipar la editura Cartea Românească un volum de poezie **Banchetul**; are în lucru un roman.

COȘOVEI T. TRAIAN — are în lucru o carte de poeme pentru editura Cartea Românească **Întoarcerea bumerangului**; o carte de publicistică: **Pro amicitia**.

CRISTESCU MARIA LUIZA — are sub tipar la editura Cartea Românească, romanul **Necuvîință**; are predat la editura Dacia **Romanul de azi** roman politic; are în lucru: **Doamna Hartular**.

DUMITRIU DANA — are sub tipar la editura Minerva, **Introducere în opera lui C.A. Rosetti**; are predat la editura Cartea Românească, romanul **Prințul Ghica**, volumul III; are în lucru un volum de critică.

DRAGOȘ ELENA — are sub tipar la editura Ion Creangă o carte de versuri patriotice **Povestește-mi despre tine**. Are predat la editura Albatros un volum de versuri **Era și timpul**; are în lucru o carte de versuri pentru copii.

GAFIȚA VINICIU — are în lucru **Bibliografia adnotată de literatură română pentru copii**; Dicționar de personaje din literatura pentru copii; **Soare peste Carpați** — 20 de ani de drumeții (însemnări).

GEORGE ALEXANDRU — are sub tipar la editura Minerva **Notele la Lovinescu**, **Opere** vol. III; **Notele la Ediția Maiorescu** — vol. II tot editura Minerva. Are predat la editura Cartea Românească un roman de dragoste **Calet pentru...**; are în lucru un volum de proze **Petreceri cu**

ginduri și inducții sentimentale.

GEORGE TUDOR — are sub tipar **Versuri** „B.P.T.” la editura Minerva; iar la editura Ion Creangă, **Cetatea de nisip**. Are în lucru un eseu **Aeterna poesis** — tratat despre genurile fixe consacrate în poezie; **Importanța sonetului**.

GRUIA CĂLIN — are predat la editura Cartea Românească un volum de nuvele **Năluca nopții**, iar la editura Albatros, un volum de versuri **Întoarcerea meșterului Manole**. Are în lucru un volum de povestiri fantastice, o carte despre război și împotriva lui și cartea a doua — continuarea la **Pinzele mamei**.

GRUIA STELIAN — are sub tipar la editura Cartea Românească volumul II la **Calul negru** și are în lucru un roman pentru editura Albatros, **Un an o viață**.

HAUSER ARNOLD — are în lucru un volum de povestiri.

HAUSER HEDI — are sub tipar (în limba germană) la editura Ion Creangă **Călătoria unui arici și O poveste**. Are în lucru pentru editura Ion Creangă, continuare a volumului **O poveste** (Noi întâmplări din pădure).

HOBANA ION — are în lucru **Science fiction**. **Autori, cârli, idei** (II) pentru editura Eminescu; **O istorie tematică a filmului de anticipație** pentru editura Meridiane.

HOREA ION — are sub tipar la editura Albatros, colecția „Cele mai frumoase poezii” **Eu trebuie să flu**, prefață de Edgar Papu; editura Ion Creangă volumul **Guguștiucul**. A predat la editura Dacia un volum de poezii **Resfirări** (titlu provizoriu).

HUSZAR SANDOR — are sub tipar la editura Kriterion o carte de eseuri **De unde mai departe**. Are predat tot la editura Kriterion un volum **Nuvele**. Iar în lucru are partea a II-a a cărții de nuvele.

IANCU TRAIAN — are sub tipar un volum de poezii patriotice la editura Militară, **Iubire de oameni**. Are în lucru pentru editura Cartea Românească un volum de versuri patriotice.

IOANA NICOLAE — are pre-

dat la editura Cartea Românească un roman **Halta**. Are sub tipar la editura Sport-Turism o carte de povestiri, **Un om singur**.

IROD CORNELIU — are sub tipar la editura Kriterion volumul II intitulat **Dimineața** din trilogia **Sărbătoarea**. A predat tot la editura Kriterion o nvelă polițistă: **Lanțul de siguranță**. Are în lucru volumul III din trilogia **Sărbătoarea**.

IUȚEȘ GICA — are sub tipar la editura Ion Creangă, **Noi și Arhimede II**. A predat la editura Ion Creangă, **Atențiune Carolina**. Are în lucru un roman pentru copii.

MARTINESCU PERICLE — are sub tipar la editura Cartea Românească un volum de evocări **Umbre pe pinza vremii**. A predat la Cartea Românească **Odiseea editării poezilor lui Eminescu în decurs de un secol 1884—1984**. Are în lucru: diverse.

MATEI GAVRIL — are sub tipar la editura Eminescu un volum de versuri: **Cintec de dragoste pentru Salvina**. A predat la editura Ion Creangă o carte de povești **Fata pădurii**. Are în lucru un roman **Minia lui Oreste**; volumul II la **Noaptea definitivă**.

MATEI H. — are în. lucru o carte din domeniul literaturii de informare **Aventura de la Incredibil la real** (titlu provizoriu) pentru editura Albatros.

NEDELCOVICI BUJOR — a predat un roman întâi la editura Cartea Românească, apoi la editura Albatros, intitulat: **Al doilea mesager**. Are în lucru un roman deocamdată fără titlu și o carte de nuvele **Mediatorul**.

NESTOR GEORGE — are sub tipar la editura Eminescu un roman **Regăsire** și romanul **Călăreți în zare** (în limba rusă la Kiev). A predat la editura Albatros un roman **Coșmar**. Are în lucru un volum de povestiri **Insula de aur**.

NICOARĂ VIORICA — are în lucru un roman pentru copii **Libelula albastră** și un volum de schițe și nuvele intitulat **Iarba neagră**.

NICOLESCU ION — are sub tipar la editura Albatros romanul **Recurs în cazurile**

Margareta. A predat la editura Cartea Românească **Cardinale**, **Ode**, **Bijuterii chineze**. Are în lucru volumul de versuri **Ziua istoriei**; piesa **Canarul**; **Memorialistică istorică**; **Cauze istorice**.

NISYPEANU CONSTANTIN — a predat la editura Cartea Românească o carte de poeme **Arbori cu aripi de harfe**. Are în lucru un volum de poeme.

ORNARU VINTILĂ — a predat la editura Sport-Turism un volum **Adio cal, adio dulci iluzii**. A terminat un scenariu de film **Trenul de vacanță**. Are în lucru un volum de versuri **Circulați pe umerii mei**; o piesă de teatru **A la bonne Santé**.

PALEOLOGU ALEXANDRU — are în lucru primul volum de **Memorii**.

PALER OCTAVIAN — a predat la editura Cartea Românească romanul **Un om norocos**. Are în lucru **Un muzeu în labirint** — primul volum dintr-o istorie etică a artei; un volum de eseuri, fragmente de jurnal, măturii și măturisiri intitulat **Digresluni**.

PĂCURARIU FRANCISC — are în lucru pentru editura Eminescu, un roman **Sindbad corăbierul**.

PITUȚ GHEORGHE — are sub tipar la editura Eminescu un volum de versuri, **Poeme**. Are în lucru un roman **Dragostea noastră**.

POPESCU ȘTEFAN — a predat la editura Eminescu suita de poeme **Stigmat**, la editura Cartea Românească **Spin**, la editura Militară **Sfetnic de taină**, **Se întunecă cerul**, **Marile bătălii (1388—1418)**. Are în lucru **Mircea cel Bătrîn**, volumul intitulat **Dan și Draguli**, un volum **Consilier al Țărilor de Jos** (Nicolaus Olahus).

RAICU ALEXANDRU — a predat la editura Cartea Românească **Poeme**; la Albatros **Pasteluri și balade**, iar la Cartea Românească un roman **Urmele**. Are în lucru o carte de documente și portrete literare: **Descoperirea păsării Sietela**.

ROGOZ ADRIAN — a predat spre lectură piesa **Privire din pom asupra realității** (piesă cu 2 personaje). Are în lucru

o carte de povestiri științifico-fantastice pentru editura Albatros: **Legende ecologice**; O carte de aforisme: **Triada ontologică a materiei**.

SAMURCAȘ-TZIGARA, AL. — a predat la editura Eminescu un volum **Răsunete și ogindiri**.

SĂLCUDEANU PETRE — are sub tipar la Cartea Românească un roman **Cina cea de taină**. A predat la editura Eminescu un roman **Apa care tace**.

SCARLAT MIRCEA — a terminat o micromonografie **Cezar Bolliac** (care apare în 1985) și lucrează la ultimele două volume din **Istoria poeziei românești**.

SIMIONESCU MIRCEA HORIA — are sub tipar la editura Cartea Românească un roman, **Redingota**, o parafrază după nuvela „Moartea la Veneția” de Thomas Mann. Are în lucru un manual asupra gustului artistic **Estetica de ocazie** (eseuri privind arta în general) pentru editura Albatros.

ȘTIRBU VIOREL — are sub tipar la editura Cartea Românească romanul **Vara cind e ceață**. A predat la Cartea Românească romanul **Anchetă de iarnă**. Are în lucru romanul **Minie în noapte**.

TĂNĂSESCU DAN CLAUDIU — a predat la editura editura Sport-Turism un volum de proză **Unde sint iluziile mele**. Are în lucru volumul de proză **Livada viselor**.

TOMESCU VIORICA — are sub tipar un volum de versuri **3 pe față 3 pe dos** la editura Ion Creangă. Are în lucru un roman **Intermezzo**.

TOMOZEI GHEORGHE — are sub tipar la editura Sport-Turism un volum de eseu biografic **Pe urmele lui Nicolae Labiș**; la editura Eminescu un volum de versuri **Pasărea Albastră**. Are în lucru un volum de publicistică **Plantația de fluturi**.

TOIU CONSTANTIN — **Gemenii**, un roman pe care îl va începe în toamna anului 1984 și-l va termina în toamna lui 1985.

VULPESCU ILEANA — are în lucru un roman **Dacia infelix**.

Fragmente dintr-un

DICȚIONAR (atipic) DE SIMBOLURI

● **Abrasax**. — După Vaudélain* (citat sub beneficiu, aici, de inventar, adică pentru, singuri, amatorii de tâlcuiri riscate. — sunt atîtial), faimosul cuvînt magic (din care trage-ni-se și **Abracadabra**) ar proveni, în forma-i respectivă, din cele șapte inițiale ale acestui corci ebraico-elin: **Ah** „tată”, **Ben** „fiu”, **Ruah** „spirit”, **Akadosh** „sfînt”, **Soteria** „mîntuire”, **Apo** „prin”, **Xylo** „lemn”**.

* Cf. Casimir Magnat, *Traité du Langage symbolique, emblématique et religieux des Fleurs*, Paris-Lyon, 1855, p. 118.

** E vorba, evident, de *lignum crucis*.

● **Cal**. — Cine putea să bănuie, atunci, — spre finea „obsedantului deceniu” — că acest vers-oracol al lui A.E. Baconsky, și anume:

„Judecînd după dragostea mea pentru cai [...], / Se pare că aș fi sortit longevității”, nu este, totuși, unul arbitrar (și, pe deasupra, narcisiac-empatic)?! Or, iată că DS (I, p. 363) ne asigură că, „în Japonia”, „...calul [...] proteguie longevitatea (așijderi calului-dragon chinez)”. Acum, că el, A.E. Baconsky, va fi fost

înriurit, aici, — au ba — de astfel de exotice mitologeme (pe care suntem liberi să le și ignorăm), nici nu prea mai importă, — dacă, oricum, reminiscența sau resurecția unor arhetipuri e cu puțință prin chiar harul poeziei („geamăn” — într-asta —, dar, procesului oniric). Din capul locului, de altfel, eu, unul, îl crezusem **pe cuvînt**. Căci poezia e, mereu, „la țelul ei”; și, fie și „mîndind” (ca ficționist!), poetul, el, e — încă — „un mensonge qui dit toujours la vérité”! Pot să (ne) mintă, însă, bătrînele simboluri, oracolele noastre: gromovnice, **grimoire**-uri, cărți de vise..., frazele cărora devin, atunci, niște perfide **antifraze**: o „ironie”, dacă vreți, „a sorții”... Mort la nici 52 de ani, acest poet nu va fi fost, „se pare”, „sortit longevității”.

* Cf., în *Imn către zorii de zi* (1963), *Vis printre oameni*.

● **Clepsidră**. — Ceea ce, îndeobște, numește-se **clepsidră** (și ce caz fac, de la un timp, de ea poeziile), este, de fapt, o pseudo-clepsidră, — căci, orîșicum, un ornic **cu nisip** (ce, de altminteri, în franceză e **sablier**, și **nisiparniță** într-o uitată românească). Or, cealaltă, clepsidra propriu-zisă, va fi fiind o **Wasseruhr**, un ceas acuatic, — un, strict etimologic, „fură-apă”... Dar apa e fluidul vital prin excelență, asimilabil, el, propriului nostru sînge, — ceea ce face, din această „cleptomană”, o lipitoare (**sanguisuga**), un vampir!

• **Git.** — Nu, pare-se, ca să despartă intelectul de sediul sentimentelor impure (cum, în **Timalos**, crede Platon, — în finalismul său naiv, fie și dacă alegoric), va fi strîmțat, ca pe o sticlă, divinitatea trupul nostru prin așa-zisul „istm” care e gîtul*, — dar (finalist pot fi și eu, — cum pot fi și caligulard!) spre mai facila sa tăiere, sucire, punere în ștreang, ș.c.l.

* Care, după DS (II, p. 102), „...simbolizează comunicarea sufletului cu trupul”. (S.m.).

• **Mazăre.** — „Prin Bucovina se crede că mazărea a răsărit din lacrimile Maicei Domnului”. (Tudor. Pamfile*) — E, oare, Făt-Frumosul Măzărean (nu numai al lui Sadoveanu) alt Făt-Frumos din lacrimă, și vice-versa?...

* Cf. *Agricultura la români. Studiu etnografic*, București, 1913, p. 188.

• **Meduză** (sau despre Animus și Anima). — Cînd poetul Cimitirului marin contemplă, într-o zi, de la distanță, „sur un écran”, meduze (văzînd într-însele niște malarméene — totale, absolute — balerine, ca și — zic eu — un soi de languroase, lascive baiadere de Levant), o face, cum ar spune Ba-

cheland, „en animus”. Cu toată vrednica-i concupiscentă, însă, și în pofida unei **libido mentalis**, ce nici nu vrea să treacă de cele „șapte vâluri”: „falbalas”, „franges et fronces”, „lanières”, „jupes festonnées” și „soie flottante”, ba chiar și „robes de lèvres découpées”..., intelectualu-i ochi (se) interpune (ca) o albastră, rece sticlă — de protecție — între sine și spectacolul advers. E altceva, desigur, să „mîngîi” o meduză — aievea — eșuată (și, dar, în agonie) pe o lagună seacă; să o cuprinzi, precut, în căușul — încăpător — al palmei și, înfiorîndu-te de mizga hialină și spasmul ei electric, să o repui, cu grijă și speranță, în ele-

mentu-i propriu, — așijderea bătrînului Michellet**, a „feministului”, naiv și brav, ce este el, în dezacord, acesta, cu însuși infamantul (ei) nume de **meduză!** Că — nu-i așa? — va fi avut și el, naturalist (să-i zicem): **du dimanche** (nu fără, însă, har și anvergură), să-și depășească, să-și învingă o „repulsie” (cum singur o afirmă), nimic — cu toate astea — mai firesc. Ci nu de o repulsie propriu-zisă pare să fie, totuși, — aici — vorba, cît, pasămite, de o superstiție, de o „oroare sacră”, de sentimentul unui **sacrilegiu**: quasi-incest și, totodată, viol — al unei vagi plăcente materne unanime, al unei similitudine primordiale — moi, mucilaginose și umede — a vieții... Și; de altminteri, sinonimul pentru care optează, ca mai propriu, mai adecuat meduzei, sexagenarul nostru ingenuu și pudic, romantic și timid (asemeni unui erou al lui Ibrăileanu), este acela — semnificativ, ca să nu spunem și „reparatoriu”, adică: **just** — de „cingătoare a Venerei”! De fapt, acolo unde un Valéry observă, consideră, remarcă, Michelet cade pe gînduri, închipuie, visează, — ce alta decît niște „reverii” fiind, la urma urmei, genialele-i anchete-n istorie și natură?! — Or, „...c'est dans la rêverie, dans l'inépuisable réserve de la vie latente, [...] que nous trouvons le féminin déployé dans toute son ampleur, reposant dans sa simple tranquillité”***.

* Cf. Paul Valéry, *Degas Danse Dessin*, Paris, 1965, pp. 27—28.

** Cf. *Fiice ale mării*, în *Scrieri alese*, II, București, 1973, pp. 441—442.

*** Gaston Bachelard (*La Poétique de la Rêverie*, Paris, 1960, p. 51).

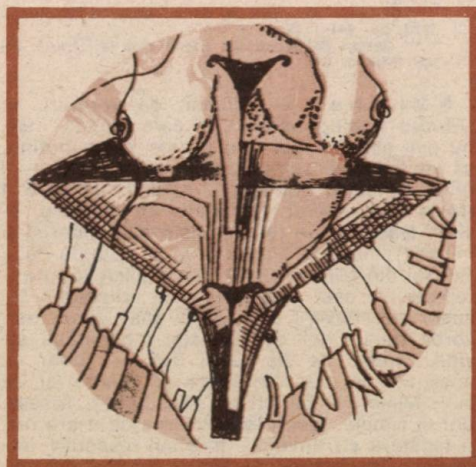
• **Milano.** — Citeam, pe vremuri, în „Etudes traditionnelles” (în care număr, însă, nu mai știu, — nici, din păcate, n-am puțină să verific), sub semnătura — pe cît cred — a unui corifeu al publicației, că anii 1312—1314 (fatali Templierilor și marelui lor maestru, — și **eo Ipso**, într-un fel, catolicismului elitarist și inițiativ), marcînd diastima de un mileniu de la Edictul din Milano (313), acest **Milan** (pe franțuzește, — căci asta era limba articolului însuși!) s-ar cuveni citit „Mille ans”, fiind, dar, vorba de un soi de revelație toponimică divină... Nimic de zis — și încă! —, doar că acest Milano, mai înainte de a fi Milano (și, de aici, Milan, — ba chiar „Mille ans”), fusese, pur și simplu, **Mediolanum**; ceea ce n-are nici o legătură cu, invocat, mileniul respectiv (reminiscentă, pare-se, — aici — a felurilor milenarisme; ca și, nu mai puțin, o biată etimologie poporană). — Cum să mai crezi, altminteri decît precut foarte, în — cu și fără ghilimele — tradiționalele etude?!

• **Ou.** — Ion Barbu (**Oul dogmatic**): „Să vezi, la bolți, pe Sfîntul Duh/ Veghind vii ape fără stuh,/ Acest ou-simbol ți-l aduc,/ Om șters, uituc.”; G. Călinescu (**Cultură și economie**): „Așadar, cînd aveți un ou în farfurie, gîndiți-vă ca oameni de cultură ce sunteți că mîncăți o emblemă a soarelui.”; Tudor Arghezi (**Oeufs à la coque**): „Dacă te-am mîncat cinci-

zeci de ani cu lingurița din coaja ta scobită, nu însemnează, Oule, că ți-ai pierdut metafizicul și subiectivul".

● **Pîlnie.** — „Pentru Stamate, pîlnia deveni de atunci un simbol. Era singura ființă de sex femeiesc cu un tub de comunicație ce i-ar

fi permis să satisfacă și cerințele dragostei, și interesele superioare ale științei". (Urmuz, **Pîlnia și Stamate**, III) — N.B.: DS (sub, baremi, numele de **entonnor**) ignoră pîlnia!

● **Romb.** — „Simbol feminin". (DS, III, p. 140) — Cf. și: „Ar fi trebuit să fiu un romb subțire, / dar n-am fost, n-am fost așa..." (Nichita Stănescu, **Despărțire de o vîrstă**).

● **Simbol.** — „La origine, simbolul e un obiect taiat în două..." (DS, I, p. XXII) — Este

păcatul său original (fie și dacă e, aceasta, rațiunea-i însăși de a fi, — adică propriu-i mod de funcționare). De unde, perspectiva unei schisme (perpetue?) între simbolic și real (în sens, aici, de **existent**, concret, „palpabil"); și (veșnic?) riscul de a apăsa cînd pe o latură (a lui), cînd pe cealaltă, — ca în „pariul" lui Franz Kafka, potrivit căruia: cine cîștigă realmente, pierde simbolic (și, pesemne, vice-versa).

* Cf. și Gabriel Lilceanu, *Încercare în politropia omului și a culturii*, București, 1981, p. 57.

● **Tarnkappe.** — Obiect ieșit, demult, din uz. I se preferă, astăzi, pălăria, — nu fără, pare-se, efecte similare; căci, și ea, te face invizibil (ce va să zică: invizibil Morții): „...Cînd îți pui pe cap o pălărie, cine ar mai putea să jure că vei fi locuit cîndva un pîntec sau că viermii au să se îmbuie din propria ta osînză?" (E.M. Cioran, **Philosophie vestimentaire**).

● **Țigar(et)ă.** — Fumînd, suntem un soi de inorogi, — cu, însă, cornul între buze (nu în frunte); care, și el, ca și banala țiga-

r(et)ă, e tricolor — ca unul ce înfățișează trei-stadiile (neintervortite, — contrar, deci, mărășestii noastre!) ale „mariei opere", ea însăși, — **nigredo**, și **albedo**, și **rubedo**.

● **Umbrelă.** — Tot astfel cum cutare ipochimen al lui Urmuz, Stamate, era „infundibulofil" (îndrăgostit, adică, de o pîlnie, — și nu numai platonice!), faimosul Kierkegaard își îndrăgea umbrela (mai bine zis: „ploierul" —, căci simbolismu-i, totuși, este altul decît al **parasol**-ului afin), cu care nu doar că ieșea, ca Chamberlain, pe orice vreme, dar — ca să-i dea suprema probă de pasiune dezinteresată — se preumbla cu ea prin încăpere, se rezema într-însa, o deschidea (afabil, dar febril), își așeza bărbia, a visare, — ca pe un dulce umăr

— pe gingaș-arcuitul ei mîner, o apropiată de buzele-i în freamăt, ș.a.m.d. — ea, una, nefiind-u-i infidelă decît o dată, cînd, pe o vîntoasă, în însuși centrul Copenhagăi prea-ostile, avea să se întoarcă, brusc, pe dos... Ceea ce ni se întîmplă tuturor, fără ca, totuși, să ne bată gîndul să devenim, dintr-asta, mizantropi; pe filosof, însă, îl bate... Și, cît de (auto-)ironic ar fi el, nu pot să-i iau — acestui mult prea singur — foarte în glumă „umbellofilia”! Care, ca și în cazul d-lui Stamate, nu e un simplu fetișism — la temeiul căruia, se știe, stă o sinecdocă, o *pars pro toto*: a face, deci, dintr-un fragment (sustras, găsit ori dat în dar: o buclă — ca aceea, șaten, a lui Guillaume —, cutare suvenir, un petec de mătase, un nasture, batista, un delicat condur, conturul — pe o coală — al unei guri fardate, două-trei veștede petale între acelea ale unei cărți, ș.c.l.) al iubitei, și care-o reprezintă pe de-a-ntregul, obiectul de elecție, ca și de predilecție, al unei adorații inocente sau, dimpotrivă, al unei morbide manii și patimi triste... Umbrela, pîlnia, însă, — acestea sunt simboluri (cum Urmuz, dealtfel, o și spune), ce nu vor fi aparținut vreunei iubite, necum să fi făcut dintr-însa parte (ca meșete de pîr, ca niște unghii, ca, pentru vîru-său, dantura Berenicei...), pe care ele nu o reprezintă, fiind iubita (și iubirea) ca atare — a filosofului celibatar, ca și a familistului Stamate (dedat nu mai puțin, și el, unor înalte speculații și metafizice probleme!). — Ce poate să simbolizeze (și, efectiv, să fie), pentru un domn, o pîlnie, se înțelege de la sine, fără dubiu (fie și dacă nu exemptă pe de-a-ntregul, nici ea, de un posibil echivoc..., Lautréamont, să zicem, numind o altă parte — inavuiabilă, desigur, — „infundibuliformă”). În ceea ce privește umbrela, cea de ploaie, să spunem — după DS (III, p. 362) — că ea înseamnă „umbră”, „protecție”, „repliere”...; că nu e cazul să-i atribuim cutare fallică semnificație (putînd vedea, cel mult, — într-însa —

nevoia ocrotirilor paterne), și că — trecînd, pentru moment, peste o altă interpretare abuzivă — ea ar simboliza refuzul (unul, pe cît se pare, timorat) al principiilor fecundării (și fizice, și spirituale); că, în sfîrșit, să-ți cauți sub ea un adăpost, denotă o aprehensiune de realități (și *eo ipso* de răspunderi), ca și — cum ea te face să te aduni de spate — o diminuare-a demnității, independenței, potențialului vital... Ceea ce — ca mai întotdeauna — e, și aici, numai în parte (în una, însă, mare) just. — Căci omul era, totuși, foarte demn și, baremi ca rentier, independent; în rest, era un devitalizat, ușor ghebos, fugea de realitate (dar, mai întîi, de care?!), nu se lăsase „fecundat”/înriurit — dar categoric; adică: fără timorări — de Doktor Hegel, rupsesse — tot atît de categoric — logodna-i cu Regine, iar umbra tatălui plană, mereu, asupra-i... Cît despre mătasoasa, prea-draga lui umbrelă, nu cred — cu amintitul dicționar — că ar fi, totuși, foarte abuziv să văd, în ea, o cupă răsturnată, semnificînd — într-astfel — pogorîrea, de sus, a „darului” (și harului) divin; și asta, nu numai pentru că Sören le va fi dus, o viață, dorul, dar că umbrela-i însăși, într-o zi, redevenise, prin subită ranversare, — din cupa (și cupola) întoarsă, ce era, — un soi de sfînt potir, un quasi-Graal! Inițiativă, după el, — ce, pasămite, se credea-n disgrație — atît de stranie și de fără noimă, încît o luase drept trădare, neprețuindu-i jertfa (întoarcerii pre dos) și neadulmecînd (ca mai noi toți, — bolnavi, cum suntem, de „asimbolie”!) tainicul semn, avertismentul ăsta, — lăsînd să-i scape printre degete, într-astfel, șansa rarissimă a vreunei „ploi de aur”!

• **Vale.** — Că valem e „ein häufiges weibliches Traumsymbol”, o știm din, între alții, Sigmund Freud... Prin, însă, ce obscur „act sting” ajunge Bălauca să includă în silabele paradisiacei văi din poezia **Lac-ogîndă**: „loze-miti, lozemiti, vale tainică și dulce...”, numele, vai, al kremnizienei ei rivale („ce bas-bleu allemand sans valeur et sans mérite”)?! — loze-miti, loze-miti...

* Adică — prin reetimologizare barbiană — acte manqué!

** Cf. Veronica Mică, *Correspondență*, Cluj, 1979, p. 144.

x. — Simbol algebric. (Ce va să zică: pseudo-simbol).

EL CAMBARANGÁ

MATEO BOOZ (Miguel Ángel Correa) s-a născut în orașul Rosario (Argentina) în 1881. Colaborează la cele mai importante ziare și reviste din țară. Intră în viața politică și ocupă diverse funcții publice. Moare la 13 mai 1943.

Creația sa literară cuprinde mai multe genuri povestire, roman, poezie. Dintre operele sale cele mai cunoscute menționăm volumele de povestiri *Santa Fe, mi país* („Santa Fe, țara mea”), *Gente del litoral*

(„Oameni de pe țărmul mării”), romanele *La vuelta de Zamba* („Întoarcerea lui Zamba”), *La mariposa quemada* („Fluturile ars”), *La ciudad cambiò de voz* („Orașul și-a schimbat glasul”), *La tierra del agua y del sol* („Pământul apei și al soarelui”), precum și un volum de „stampe” din viața dictatorului Estanislao López, intitulat *Alelukas del brigadier* („Osanele pentru generalul de brigadă”).

Antonio Pagés Larraya consideră că Mateo Booz „...este un scriitor costumbrist, dar cultura și universalitatea sa l-au făcut să privească lumea satelor cu un ochi ironic, cu blîndețe plină de înțelegere, așa cum se vede în romanele și povestirile sale. Opera lui, cu rădăcini în Santa Fe, „țara sa”, cum spune și titlul neuitatei cărți, are savoare neașă și arta premeditată și plăcută a creațiilor care durează”.

A doua zi aveau loc serbările de ziua sfintului Baltazar. Procesiunea și slujba urmau să se facă la Tacuarendí și aveau să sosească credincioși din cele mai îndepărtate districte ale departamentului.

Selén Heredia n-o să lipsească. În cei doi ani dinainte făcuse pe **cambarangá**, cu atîta curaj, încît acum îl rugaseră să participe din nou.

La ranchul lui din Sombbrero păstra costumele pentru ceremonie: pantalon, jachetă și pelerină scurtă vișinie, cum are împielitul și o măciucă ghintuită cu ținte argintate. Avea și o pomadă ca să-și smolească fața, pe care i-o procurase spițerul din San Antonio de Obligado.

Seful manufacturii îi plătise simbria și, pe la mijlocul după-amiezii, porni la drum, cu winchester-ul pe umăr, cu **macheta** lui de peon prinsă la cingătoare și cu Aguará, cîinele credincios, flocos și plin de scaieți.

Pînă la Sombbrero avea de străbătut vreo patru kilometri de pădure. O luă pe poteca pe care o știa ca-n palmă și care, la ceasul acela, cînd soarele ardea cu furie și căldura era enervantă, oferea o tihnă ademenitoare.

Selén se gîndea la sfîntul negru și la cum avea să joace rolul de **cambarangá**.

Evoca scenele din cei doi ani precedenți. El sosea călare, travestit în ucigă-l toaca spre locul unde se adunau creștinii. Și, de cum îl zărea, o mulțime de călăreți îl înconjurau, îl ațîțau și îl batjocoreau cu strigătul de „Cambarangá, Cambarangá!”. Atunci el, **cambarangá**, îi fugărea și îi pleznea cu biciul într-un vîrtej de înghionțeli și larmă. În norul de praf, unii, mai papă-lapte, cădeau la pămînt cu cal cu tot.

Acest joc barbar, care fusese interzis de autorități în alte regiuni, îl încînta și-i dădea aripi. Și perspectiva îl exalta acum, în ajunul serbării.

Selén se opri brusc, și toate aceste meditații fugiră în fața pericolului pe care îl simțise. Lîngă el, Aguará se opri de asemenea, cu urechile ciulite, aduîmecînd, cu un tremur în picioare.

Se auzea un zgomot surd și cadențat, asemănător cu bătaia unui tam-tam, însoțit de un altul, mai ușor, de tufişuri călcate în picioare.

Nu întîrziară să apară, unul după altul, la capătul opus al cărării, vreo douăzeci de porci mistreți.

Omul se cățăra într-un copac, după ce-i dădu un picior lui Aguará, ca să-l îndepărteze de-acolo.

În penumbra de-abia sfîșiată de citeva zdrențe de soare, fiarele sălbatice treceau conduse de cea care, lovindu-și pîntecele cu copitele, părea că bate toba. Bum, bum, barabum!

Aguarâ, plin de curaj, revenit la picioarele copacului, lătră la animale.

Unul dintre ele, fără să se oprească din mers, scutură din cap și ciinele se încovrigă, urlînd de durere. Un colț îi sfîșiasse burta pe toată lungimea, ca un pumnal ascuțit.

Selén își iubea ciinele. Și, furios, trase cu winchester-ul asupra turmei. Fiearele se îmbulziră grohăind și-l sfîșiară pe Aguara. Cîțiva porci, râniti de gloanțe, se zvîrcoleau furioși. Alții se urcau cu labelor scurte pe trunchiul copacului, iscodindu-l cu ochii lor mici, ce-ți dau fiori, pe omul așezat călare pe o creangă. În negura deșelului colții aruncau fulgere.

Selén își sfîrși munițiile. Patru sau cinci porci se zbăteau, scoțînd țipete ascuțite. Și după o jumătate de oră, conducătorul turmei, făcînd să răsună din nou tam-tamul, se îndepărtă cu escorta sa, părăsindu-i pe muribunzi.

Prudent, Selén coborî din copac. Și după ce-l privi o clipă pe Aguara, cu burta spintecată și nemișcat, își văzu mai departe de drum.

Îl mihnea moartea animalului. Mergea cu ochii în pămînt.

Ajunse într-un luminiș scaldat de soare. Nu mai avea decît un kilometru pînă la ieșirea din pădure.

Brusc înălță capul și își ascuți privirea.

Toate simțurile i se treziră, gata de apărare.

Cam la optzeci de pași, lîngă un pîlc de copaci, se profila o siluetă de bărbat cu winchester-ul la ochi.

În același moment îl recunoscu pe Policarpo Mendoza, un tip din Rosario cu faimă de bărbat curajos, angajat de un politician din Rabón ca gorilă. Mendoza jurase să se răzbune pe Selén, pentru o delicată chestiune de fuste.

Situația lui Selén era dezavantajoasă, în mijlocul luminișului, pe teren descoperit, fără un glonte, în fața micii guri negre a winchester-ului adversarului pregătită să-l împrăște cu citiva plumbi.

Trebuia să-și joace soarta pe o carte.

Ridică pușca deasupra capului, paralel cu pămîntul, și înaintînd, strigă de citeva ori:

— Heil, Heil, Heil!

Policarpo Mendoza pîndea pe deasupra țevii carabinei. Putea să-și doboare rivalul cu o gaură în mijlocul pieptului.

Dar atitudinea lui Selén îi stîrni curiozitatea; și arătătorul încovoiat înțepeni pe trăgaci.

Cînd distanța dintre ei se micșoră și Mendoza putu să-l audă, Selén îi spuse:

— Nu crezi că-i o prostie să ne împușcăm aici, în singurătatea asta? Mîine, la sîrbătorea sfîntului Baltazar ne putem înfrunta în fața oamenilor. Așa o să se vadă care dintre noi e mai bărbat.

— La ce oră ajungi la serbare?

— Eu sînt **cambarangă**.

— Ah!

Mendoza lăsă țeava puștii în jos, și, fără alte vorbe, lupta rămase stabilită. Cei doi bărbați aveau să se întîlnească și să se împuste la Tacuarendi, sub ochii întregii așezări. Și fiecare cu winchester-ul la umăr porni în direcție opusă.

Răsunau chitare și acordeoane. Procesiunea înainta învăluită în nori de praf strălucitor. Sfîntul Baltazar se bălăbănea pe estrada pe care era purtat, iar prapuri roșii fluturau deasupra mulțimii de credincioși.

În față mergea o fată din partea locului, cu o mască de împărăteasă de carnaval, iar în jurul ei niște fătuți ciufulite și timide etalau în jurul busturilor lor uscățive niște aripioare de organdi.

Din timp în timp, împărăteasa, cu un cerc de carton poleit în chip de coroană, dansa împreună cu suita de ingerași un dans numit al regilor, păzită pe rînd de conducătoarea procesiunii, mulatră pîntecoasă și respectabilă, ciupită de vărsat, și ofițerii săi, tipi solizi și cu căutătură sălbatică, care purtau pe piept cite o eșarfă lucitoare și unsuroasă, însemn al autorității lor.

Procesiunea se opri la poarta unui ranch. Sfîntul negru — statuie cioplită grosolan — fu condus de împărăteasă și de curtea ei înăripată în interiorul casei, ca să se odihnească între podoabe de butaforie și luminări.

Ograda se umplu de credincioși. Și o cană de tablă începu să circule din mînă în mînă și să înmoaie gîtlejurile uscate cu cite o dușcă de rachiu.

Policarpo Mendoza se așază afară. Între genunchii i se cuibări o cotarlă jigărită. O mingie și apoi îi smulse cu greu niște căpușe din urechi. Animalul se trase înapoi cu un salt și se îndepărtă.

— Să nu fim păcătoși — îi reproșă în spate un glas de femeie.

Întoarse capul. Era Dorotea, o fată din Corrientes, ciolănoasă, cu o fustă în culori și imprimeu demodate.

Îl bucura prezența fetei, cauza supărării lui cu Selén Heredia. O să fie martoră la ceea ce avea să se întîmple în după-masa aceea.

— Ce mai faci Dorotea? — o întrebă.

— Grasă și frumoasă! — răspunse ea, dînd de înțeles că o duce bine. Și dumneata, don Mendoza?

Mendoza răspunse și el cu un compliment tipic din Corrientes:

— Minunat, cînd te văd.

— Ah, don Mendoza, don Mendoza! — cotodăci fata, foșnindu-și cu o mișcare a trupului jupoanele scrobite tare.

Urmă o tăcere.

Mendoza urmărea cu privirea umbra rotundă proiectată de un nor, ce se rostogolea peste pășuni asemeni unei pălării tari purtată de vînt.

— Și Selén? — întrebă bărbatul.

Iarăși foșniră jupoanele fetei din Corrientes. Cu gura larg deschisă într-o strîmbătură, izbucni:

— Ce întrebare și pe dumneata, don Mendoza! Am devenit geloși!... Selén Heredia trebuie să sosească. E **cambarangă**.

După câteva minute, mulțimea adunată în jurul ranchului începu să se agite și, arătând în zare, toți strigară bucușori:

— **Cambarangá! Cambarangá!**

Un călăreț se apropia în galop întins. Era o pată ce creștea în mărime și, încet-încet, își preciza forma. În jur, pelerina îi flutura ca o membrană purpurie.

Se distingeau de-acum urletele sale sălbatice:

— Uhuhul, Uhuhuuul, Uhuhuuul!

Și biciul sfichiua, desenînd în aer mîzgăleli tremurătoare.

La zece metri de ranch trase violent de hățuri, pînă ce calul atinse pămîntul cu crupa. Și urlă și pocni din bici. Pe chipul de funingine lucioasă, toți dinții îi străluceau.

— **Cambarangá! Cambarangá!** — strigară cîțiva din mulțime, sărînd pe cai. Sfîntul Baltazar fu scos din nou la lumina crudă de afară, ca să nu fie privat de spectacol. Îl păzeau împărăteasa, îngerașii, conducătoarea procesiunii și ofițerii săi. Și începu jocul călare. Creștinii se apropiau de **cambarangă**, se strîmbau la el în semn de batjocură și îl ardeau cu virful bicelor; apoi o luau la fugă, pe cîmp, zgomoțosi, făcîndu-și caii să se cabreze. **Cambarangă** îi urmărea. În aer suiera sfichiul biciului, care, deseori, făcea să apară pe pielea adversarilor o mică șopîrlă de foc.

Cai și oameni transpirau, gîfîind sub pălăia soarelui canicular.

Un entuziasm electrizant și frust pusese stăpînire pe bărbați.

Din ranch, femeile își încurajau favoriții.

Și peste tot strigăte:

— **Cambarangá! Cambarangá!**

Policarpo Mendoza strînse chinga șargului, își pipăi cuțitul lung înfipt la spate în cingătoare și încăleacă.

— la să vedem ce ispravă face don Mendoza — chicoti Dorotea.

Noul călăreț făcu un ocol mare în goana ca-

lului și apoi se îndreptă direct spre ucigă-l toaca.

Toți strigară încă o dată:

— **Cambarangá— Cambarangá!**

După aceste strigăte urmară altele, de groază.

Toți văzuseră scînteind pumnalul în dreapta lui Policarpo Mendoza și pe **cambarangă** ridîcînd brațele și prăbușindu-se într-o tragică nedumerire.

Și acum vedeau calul țîșnind spre cîmp și pe **cambarangă**, agățat de scara șei, izbindu-se de cioturi și biciuit de mărăcini **Cambarangă** ajunsese o grămadă de zdrențe singe-rînde.

Între doi jandarmi, cu mîinile legate la spate cu o curea, criminalul intră în comisariatul din Sombrierito.

— Băgați-l în celulă pînă vine șeful! — ordonă plutonierul.

Policarpo Mendoza nu se căia. Se răzbu-nase pe Selén Heredia. Niciodată nu lăsase vreo jîgnire nepedepsită.

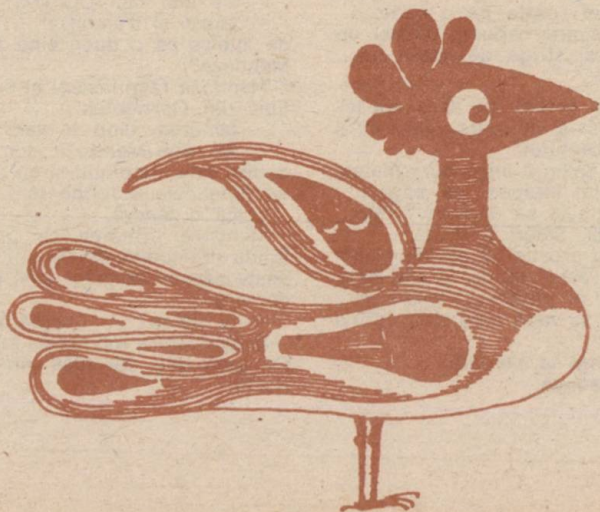
Ochii săi scrutători se obișnuiau cu întunericul celulei. Și reuși să vadă forma unui om care îl privea; și în acest om îl recunoscuse, plin de uimire și de groază, pe Selén Heredia.

Era Selén Heredia! Atunci, în cine-și înfipse pumnalul pînă la plăsele?

Selén Heredia nu pută fi învinuit de perfidie. Băuse cîteva păhărele într-ocîrciumă din Sombrierito, ca să-și dregă glasul și pînă să se hotărăscă să plece, îl doborîse o beție care-l mai ținea și-acum. N-o făcuse înadins. Nu fugea de nimeni cînd era vorba să se lupte. Și în timpul acesta, învățătorul de la școală, un băiat din Esquina care scria în ziarele din Santa Fe despre obiceiurile din regiune, vru să fie el **cambarangă**. Așa că, pe cînd bețivul dormea, îmbracă hainele lui Selén, își smoli fața și porni călare spre Tacuarendi.

Selén Heredia încă nu știa nimic. Aflîndu-se despre crimă, fusese adus să dea o declarație.

Traducere de DAN MUNTEANU

LA SFÎRȘITUL NOPTII

Noel Navarro s-a născut la Manacas, Las Villas, în 1931. Este prozator, eseist și ziarist. A activat în rîndurile mișcării de la 26 iulie contra tiraniei dictatorului Batista. În prezent, este vicepreședinte al Secției de Literatură a Uniunii Scriitorilor și Artiștilor din Cuba (UNEAC). Dintre operele sale menționăm: **romanele** *Los días de nuestra angustia*

(„Zilele neliniștei noastre”, 1962), **Los caminos de la noche** („Drumurile nopții”, 1967), **El plano inclinado** („Planul înclinat”, 1968), **Zona de silencio** („Zonă de liniște”, Premiul „Cirilo Villaverde” al UNEAC), **La última campana de un elegido** („Ultima campanie a unui ales”, 1979); volumele de povestiri **La huella del pulgar** („Urma degetu-

lui mare”, Premiul Casa de las Américas pentru povestire, 1972), **Donde cae la luna** („Unde bate luna”, 1977); volumul de reportaje **De central en central** („De la o fabrică de zahăr la alta”, 1977).

Publicăm mai jos o povestire din volumul **Donde cae la luna**, structurat de Noel Navarro în trei secțiuni: **Înainte, Ieri, Acum.**

Praful ne împingea mereu, era o perdea gri care înainta într-una în fața noastră și care, totuși, nu înceta să ne palmuiască fețele ca unor copii prost crescuți, băgîndu-ni-se în gură ca un „gofio” gras, intrîndu-ne în ochi. Ce praf scîrbos, spuse Manolo, iar cei care-l auziră riseră. Numai cei care-l auziră, pentru că vîntul cu siguranță, complicele prafului, iar praful, desigur complicele vitezei, împiedicau vocile să ajungă pînă la noi în acea vîltoare a drumului stricat, cu hîrtoape și curbe. Camionul în care mergeam frîna brusc și cîțiva căzură deodată la pămînt.

Sergentului Pino nu-i plăcea să audă descărcările milițienilor și de asta scoase capul pe fereastră din dreapta.

— Ce se întîmplă? — întreabă. În camionul dinainte mergeau căpitanul Fomento și restul companiei.

— Cămenii sînt obosiți, i-aș fi spus eu sergentului Pino dacă vîntul, viteza și praful nu l-ar fi împiedicat să mă audă. Cămenii sînt morți, aș fi adăugat, de mers atîtea zile fără să doarmă, abia hrăniți, invirtîndu-se de la un capăt la celălalt al coastei, la orice oră, pentru toate zgomotele cîmpiei, ale zilei sau ale nopții, fără nici o oră de odihnă. Dar numai atît: aș fi. În orice caz sergentul Pino, veșnic cu mucul de trabuc în gură, nu avea să mă lase să spun nici pîs. Pentru că atunci cînd nu era în toane bune era dur, dur și te oprea între-

bind dacă se poate fuma.

De îndată, pentru prima oară, lăsarăm vîntul în urmă. Camioanele frînă și-i văzurăm coborînd pe căpitanul Fomento, apoi pe locotenentul Laguna, iar după aceea pe sergentul Pino. Doream să sosească ordinul să coborîm, ordin care nu mai venea. În afară de asta ploaia amestecată cu vîntul amenințau să cadă în orice clipă; întunecarea dinainte de furtună a muntelui era definitivă, începură să se vadă fulgere, auzindu-se undeva în depărtare ca și cum unui bolnav i s-ar fi rupt guturaiul. Îndărătul dîmburilor răpăiala făcea prima gargară.

Dar eu mă gîndeam în acel moment: casa pe care o aveam în față era aceea a lui Segundo Barcino, că veneam să o scotocim pentru că îi ținuse acolo ascunși pe hoți. Începușem să mă gîndesc la timp, și consideram că toată cariera noastră era de-a curmezișul timpului, că vîntul și hopturile nu erau altceva decît accidente. Încă de dimineată îi auzisem pe Manolo spunînd că pornim spre moșia lui Segundo Barcino, dar eu știam că acolo unde plecăm într-adevăr era între timp și noapte, de-a curmezișul timpului și nu al distanței, noaptea pe care aproape că o aveam-aici, așteptîndu-ne în ușa casei lui Segundo Barcino.

Dar căpitanului îi trecu prin minte că trebuie să așteptăm afară. Văzurăm fum ieșind din bucatărie și Manolo, bătîndu-se pe burtă, spuse

— O face mâncare? — Picăturile sunau ca proiectilele pe tavanul de zinc, ca și cum puterea răpăielii ar fi orînduit toate bateriile contra pămîntului, iar întunericul, apa și fulgerele ne prindeau între numeroase focuri.

Auzirăm ordinele căpitanului, cuvintele sale sacadate din cauza ploii, un nou complice neprevăzut al vîntului și prafului, dar pornirăm să încercuim casa, cu armele în mînă încercînd totuși să le acoperim de ploaie, în timp ce locotenentul Laguna striga oamenilor din casă să iasă. Începuserăm deja să-l blestemăm pe Segundo Barcino pentru că nu ieșea și pentru că ne ținea îmbibați de apă în întemerie.

— Poate că a rămas vreunul în casă — spuse căpitanul. Ne-am transmis unul altuia ceea ce auziserăm. Poate că a rămas cineva înăuntru.

— Este un tip care filtrează — spuse Manolo fixînd cu degetul său îngălbenit drumul căpitanului. Nu-și sacrifică nici unul dintre oameni, după bunul său plac.

Acestea fiind spuse, oamenii începură să se miște pentru că ușa se deschise și apăruse nevasta lui Segundo Barcino. Cel puțin la aceasta nu ne-am așteptat. Apa cădea și se rostogolea în streșinile de zinc scoțînd un murmur asemănător cu al unui decapitat. Căpitanul, pentru a se face înțeles, îi vorbea femeii rar, dar ea răspundea cu mare repezi-ciune, temîndu-se ca apa să nu-i smulgă cuvintele. Era un dialog ciudat pe care noi trebuia să-l recompunem.

— Spu-ne-i lui Bar-ci-no să ia-să! Dacă mai este cineva în ca-să de asemenea să iasă! — Al doilea nu există; sînt sin-gu-ră! — răspundea femeia cuvintelor căpitanului.

Femeia spunea adevărul. Intrarăm și verifică-răm că hoinăriseră zile și nopți numai pentru a ocupa o casă unde nu era altcineva decît o femeie tinără și fricoasă. Cel puțin așa am crezut atunci.

Casa era curată, se vedea mîna de femeie. Nu era nici un indiciu că ar mai fi cineva.

— Unde este Barcino? întreaba căpitanul ca un vecin care sosea dintr-o călătorie lungă, iar sergentul Pino frecîndu-și tutunul, repetă cu dirzenie ca un ecou. — Așa-i, unde este?

(Pino nu-și interpreta niciodată sec rolul său de ecou și adeseori adăuga cite un cuvînt care era, de obicei, din capul lui).

— Știi pentru ce ai venit — răspunse în felul ei femeia. Văzurăm că nu-i tremura nici un nerv al feței — A plecat ieri, cînd a aflat că veniți. A vrut numai să fugă.

Acesta a fost singurul moment cînd căpitanul Fomento și-a scos șapca. Gestul a fost ca un ordin: numai atunci văzurăm cum trăsăturile sale dure se îmbîlînziră, apărînd în locul lor osteneala adevărată, osteneală, după atîtea zile de pîndă și disimulare. Tot corpul său cerea odihnă, iar mîna agățată de patul pistolului cerșea involuntar mâncare. A fost ca un ordin: oamenii se relaxară, fluierară, se cherche-liră, fumară, și doar atunci au știut într-adevăr cît de obosiți erau.

Ceea ce urmă abia ne interesa; interogatoriul femeii, ceea ce spunea ea negînd, împotrivirea ei ca Barcino să plece. — Niciodată n-am fost de acord să-i mintă pe aceiași oameni — sfîrși.

Pentru că asta a fost ceea ce am crezut atunci. Asta și încă ceva ce nu puteam spune, ceva ce aproape nici nu ne încumetăm să gîndim, despre o femeie, acolo, singură, desigur este ușor de imaginat ce.

Oamenii își scoaseră cămășile, nu sufereau, poate erau înfometați, nu se sînchiseau de casă, iar Manole bătîndu-se pe burtă mă întreba de mâncare, în timp ce auzeam vocea femeii. Cartofi aveau, aruncă lemne în vatră, puse oalele pe foc; Deja n-o mai interesa că facem din casa ei tabăra noastră, că-i lăsăm urme de noroi pe podelele ei de curînd curățate, și-i dădu lui Manolo cuțitul și cartofii spunîndu-i s-o ajute; acesta curăță rugina de pe cuțit.

Căpitanul nu putea face altceva cu acești oameni-noi-care nu suportau mai mult decît să le spună: bine, trebuie să ne odihnim aici.

— Bachiller! — mă strigă căpitanul. — Patru ore de somn, nu înseamnă mult, dar gîndiți-vă la avantajul pe care îl dăm bandiților dacă nu-i urmăm, păi da! — Dar noi ne gîndim că și ei trebuie să doarmă, dar n-o spunem.

— Bachiller! — Îmi strigă căpitanul. — Patru ore de veghe la ușa camerei unde va sta ea singură; s-o vegheați, s-o știți înăuntru singură și neînfricoșată. Acum încep să știu că ei nu-i este, nu i-a fost niciodată teamă și mă gîndii la buzunarele lui Manolo și ale multor altor, ticsite cu teancuri de scrisori de la nevestele lor, de portretele recente ale copiilor, scrisori citite în multe zile și nopți în această lungă perioadă în mocirlă, în Escambray și...

Manolo îmi arătă cu degetul său îngălbenit crucifixul din perete; tablourile cu figuri de sfinți risipite prin toată casa; iar în centru, micuța capelă a fecioarei. Femeie devotată, foarte devotată sfintei biserici. Iar la ușa camerei eu, paznic, singurul căruia-i era permis să o vadă îngenunchînd în fața patului, la lumina felinarului chinezesc, să o vadă făcîndu-și rugăciunea, ghicîndu-i carnea, dar încă nefiind în stare să înțeleg, după atîta timp fără, iar femeia aici. Atunci că să fac?

Da, încă mai pot să cred în fanatica și eclesiastica ta evanghelică, mizerabilă Maria, spun ghicîndu-i numele, pentru că mă tulbură surîsul pe care-l văd acum în ochii săi, fecioară. Și mă gîndesc la acest blestemat Segundo cu nume de pisică, pisoi el însuși profitînd acum de orele de avans pe care-i le da epuizarea noastră. Dar —, pentru femeia pe care o lași aici, 100 din bandiții care sînt acum cu tine, nu merită. Pentru că am văzut-o ridicîndu-se, ducîndu-se să le scoată cartofii din vatră și oferindu-li-se după beatifică beție a rugăciunii. Atunci nu știam, nu puteam să știu, dar după aceea, cînd cei de pază au adormit și i-am simțit pașii în întuneric, văzîndu-i figura în fața mea, în ușă, atît de lipsită de..., chemîndu-mă într-atît, încercînd să mă îmbîlîn-

zească, făcându-mi virilitatea să miște pînă la delir într-o noapte, dintr-o dată, în fața sfintei sale cucernicii, mă făcu să-mi las acolo, pentru o noapte, măduva mea de bărbat. O văzusem nu cu mult înainte, oferind suc de frutabomba, miere și marmeladă acelor oameni — acelorași care-i urmăreau soțul — și ea știa. Pentru că și ai noștri căzuseră pe uscat, și-i văzuserăm pierzînd mult sînge, pînă la moarte. Și-mi lăsaî visul să alerge prin noapte ca un urmărit.

Deschisei deodată ochii, zăpăcit privii crucifixul și crezui că aud o trepidare frenetică de clopote; dar nu era așa; erau focuri de arme de răsunauf afară. M-am aruncat din pat, trecînd peste scobitura pe care o lăsase corpul ei. Numai atunci am înțeles. Auzeam afară vocea căpitanului și pe cea a lui Laguna, făcînd pe eventualul erou, pentru că Pino, ecoul autentic, se băgase în suflitul femeii, făcînd semne disperate prin aer.

Apoi îl văzui pe Manolo; mamă doamnel! îmi spuse; m-am trezit azi-noapte, m-am dus la vatră să mai caut un cartof, și găsesc-ce crezi?, ce era sub lemne, în vatră? Segundo

Barcino acoperit cu cenușă! Avea o tăietură în gît mai lată decît brațul meu.

Și apoi? Apoi îl văzui pe sergentu Pino, plecînd cu femeia, pe Manolo vomitînd, arătînd cuțitul cu care curățase cartofii, același cu care ea, dintr-o singură mișcare tăiasse gîtul celui defunct, Segundo Barcino. Mă duc și iau crucifixul, smulg falsele tablouri, răstorn falsă capelă, iar în final o aud pe femeie spunînd:

— Vroia să se predea, să se denunțe, îi era frică. De asta l-am omorît eu înșămi, azi-noapte, înainte să ajungeți.

Și-mi dau seama că n-a fost într-o noapte, ci într-un secol aceea ce s-a întîmplat cu ea, între surîsul ei și necazul concentrat în suc de frutabomba, în fagurele de miere și dulceața de cireș împărțite milițienilor, făcută cu atîta ură încît nu avusese altă ieșire decît să excite, ca dovadă, ca mostră pentru noi toți a acestei teribile femei care acum plînge, dar nu de teamă, ci de o furie surdă, de deșută, la sfîrșitul nopții.

Traducere de FLAVIA ANGELESCU

MILAN UZELAC

Soarta manuscrisului

Pe la începutul lui septembrie 1857 Marx scria că sinteza concretă a diverselor determinări este unitatea multiplului. Mai scria că banul este o categorie simplă... și n-avea o lețcaie în buzunar.

Lucra zi și noapte, hotărît să elaboreze temeliile potopului înainte de potopul însuși. Dorea să elucideze ceea ce este și acum nu mai e, să găsească tuturor lucrurilor cauza existenței lor.

Mai știa că lor, mai tîrziu, le va fi totul clar, că nu vor scormoni trecutul, că nu vor căuta să-i cerceteze drumul. Dealtfel doar numele său va fi important pentru ei, iar cărțoaiele acelea le va răsfoi vreunul căruia îi place să-și fină cotul mîinii stîngi pe capital în timp ce cu dreapta lucrează.

A intrat în toamnă; manuscrisul crește din zi în zi cuvintele se înmulțesc, cresc unul din altul. Din clipă în clipă izvorăsc explicații și totul devine mai limpede în așteptarea banilor de la prietenul său Engels;

pentru timbru doar.

Traducere de VERONICA LĂZĂREANU

UN MIC PARADIS

Cu puțin înainte de a fi împlinit 70 de ani, a încetat din viață la Paris, în ziua de 13 februarie 1984, în plină activitate creatoare, scriitorul argentinian de faimă mondială Julio Cortázar. Disparația lui a fost deplinsă ca o pierdere ireparabilă pentru literatura latino-americană de toți marii scriitori ai lumii hispanice, de la Vicente Aleijandre la Juan Carlos Onetti, de la Borges la Sabato și Octavio Paz.

Povestirea **Un mic paradis** face parte din volumul **Un tal Lucas** (Un ins pe nume Lu-

cas), din etapa maturității depline a scriitorului, când calitățile sale majore: umorul, ironia, dezinvoltura imaginației, precizia și firescul limbajului, fuzionează într-o unitate desăvârșită. **Un mic paradis** promovează o atitudine de vigilență față de încercările brutale de a-l înstrăina pe om de esența lui, trimițându-ne cu gândul la persecuțiile politice ale militanților de stînga sub regimul dictaturii militare care a stăpînit pînă nu demult în Argentina.

Formele fericirii sînt foarte variate, și nu trebuie să ne mire faptul că oamenii din țara condusă de generalul Orangu se consideră fericiți începînd din ziua în care au sîngele plin de peștișori de aur.

De fapt, peștișorii nu sînt de aur, ci doar aurii, dar e de ajuns să-i vezi pentru ca strălucirile lor să trezească imediat o dorință aprigă de posesiune. Stăpînirea știe aceasta atunci cînd un naturalist a capturat primele exemplare, care s-au reprodus rapid într-o cultură propice. Tehnic cunoscut sub denumirea de Z-8, peștișorul de aur este foarte mic, la fel de mic în comparație cu un peștișor obișnuit cum este o muscă în comparație cu o găină. De aceea e foarte simplu să-l încorporezi în circuitul sângelui al locuitorilor în momentul cînd împlinesc optsprezece ani; legea stabilește această vîrstă și procedeul tehnic corespunzător.

În felul acesta orice tînar așteaptă cu nerăbdare ziua în care-i va fi dat să intre într-unul din centrele de implantare, și familia lui îl înconjoară cu bucuria ce însoțește întotdeauna marile ceremonii. O venă de la braț e conec-

tată la un tub care coboară de la un flacon transparent umplut cu ser fiziologic, în care, la momentul potrivit, se introduc douăzeci de peștișori de aur. Familia și beneficiarul pot admira cît poftesc tumbela și evoluțiile peștișorilor de aur în flaconul de sticlă, pînă cînd unul după altul sînt absorbiți de tub, coboară nemîșcați și poate puținel speriați ca niște picături de lumină și dispar în venă. După o jumătate de oră cetățeanul posedă numărul complet de peștișori de aur și se retrage pentru a sărbători cum se cuvine accesul lui la fericire.

Dacă ne gîndim bine, locuitorii sînt fericiți mai mult datorită imaginației decît contactului direct cu realitatea. Chiar dacă nu mai pot să-i vadă, fiecare dintre ei știe că peștișorii de aur străbat marele arbore al arterelor și venelor, și înainte de a adormi li se pare că asistă, în concavitatea pleoapelor, la du-te-vino-ul scînteietor strălucitoare, mai aurii ca niciodată pe fondul roșu al rîurilor și pîraielor prin care se scurg. Cel mai mult îi fascinează gândul că cei douăzeci de peștișori se înmulțesc neconținut, și astfel și-i închipuie nenumărați și împrăștiindu-se în toate părțile, alunecînd pe sub

frunze, ajungând în vârful degetelor, concetrându-se în marile artere femurale, în artera jugulară, ori strecurându-se cu mare îndeminare în zonele cele mai strimte și secrete. Trecerea periodică prin inimă constituie imaginea cea mai delicioasă a acestei viziuni interioare, deoarece aici peștișorii de aur găsesc tobogane, lacuri și cascade pentru jocurile și zbenguiele lor, și cu siguranță că în acest mare port zgomotos se cunosc, se plac și se împerechează. Când băieții și fetele se îndrăgostesc, sînt convinși că în inimile lor și peștișorii de aur și-au găsit fiecare perechea. Ba chiar unele gîdilături incitante sînt atribuite imediat împreunării peștișorilor de aur în anumite zone ale corpului. Ritmurile esențiale ale vieții, cele dinafară cu cele dinăuntru, corespund; ar fi greu să ne imaginăm o fericire mai armonioasă.

Singura pată de umbră în acest tablou o constituie periodic moartea cîte unui peștișor de aur. Da și sînt longevivi, vine și ziua cînd cîte unul dintre ei pier, și corpul lui, tîrît de fluxul sanguin, împiedică trecerea de la o arteră la o venă sau la un vas. Locuitorii cunosc simptomele, dealtfel foarte simple: îngreuierea respirației și uneori amețeli. În cazul acesta se folosește una din fiolele injectabile pe care fiecare le are acasă. După cîteva minute, substanța injectată dezintegrează corpul peștișo-

rului mort, și circulația redevine normală. După prevederile guvernului, fiecare locuitor e chemat să utilizeze două sau trei fiole pe lună, dat fiind că peștișorii de aur s-au reprodus enorm și indicele lor de mortalitate are tendința să se urce cu timpul.

Guvernul generalului Orangu a fixat prețul fiecărei fiole la echivalentul a douăzeci de dolari, ceea ce presupune un venit anual de cîteva milioane; dacă pentru observatorii străini aceasta echivalează cu un impozit împovăraător, în schimb locuitorii nu l-au înțeles astfel, căci fiecare fiolă le readuce fericirea și li se pare drept să plătească pentru ea. Cînd e vorba de familii fără posibilități materiale, lucrul foarte obișnuit, guvernul le dă fiole pe credit, percepînd, cum este firesc, un preț dublu decît cel fixat pentru plata cu bani peșin. Dacă și așa mai sînt unii care n-au fiole, nu le rămîne altceva de făcut decît să recurgă la bursa neagră, o instituție infloritoare, pe care guvernul, înțelegător și bun, o lasă să funcționeze pentru fericirea poporului și a unor coloanei. La urma urmei, ce importanță are mizeria, cînd se știe că fiecare om are peștișorul lui de aur și că în curînd va veni ziua în care o nouă generație îi va primi la rîndul ei, și vor fi petreceri, și cîntece, și dansuri?

În românește de ANDREI IONESCU

EVTUȘENKO, CINEAST

● La 50 de ani, poetul sovietic Evgheni Evtușenko a debutat într-o nouă carieră paralelă, regizînd filmul **Kindergarten**, al cărui scenariu, scris bine înțeles tot de el, evocă anii copilăriei sale din timpul celui de-al doilea război mondial. Nu e prima lui întîlnire cu cinematografia: în 1978 a deținut un rol în filmul sovietic **Decolarea**. Ideea filmului **Kindergarten** l-a venit încă din 1972, în Statele Unite, unde fusese invitat să conferențieze și să citească poezii. În timp ce recita din versurile sale în orașul St. Paul, a fost atacat de un grup de extremiști de dreapta, care l-au bătut și i-au rupt o coastă. Medicul american care l-a tratat i-a spus că osul respectiv mai suferise cîndva o fractură. Poetul și-a adus aminte că a fost lovit în coaste în timpul războiului și i-a povestit doctorului cum s-au întîplat lucrurile. Acesta a fost de părere că amintirile din copilărie ale lui Evtușenko pot constitui punctul de pornire al unui film interesant.

Abia după un deceniu a început scriitorul să dea curs sugestiilor. Filmul, care a fost turnat la Moscova și în satul siberian Zima (familia lui fusese evacuată, în timpul războiului, în Siberia) este jucat în special de artiști amatori. Cu o excepție: cunoscutul actor german Klaus Maria Brandauer, care joacă rolul unui ofițer nazist cumsecade.

Evtușenko însuși apare în rolul episodic al unui şahist.

Și un proiect de viitor: Evtușenko dorește să turneze un film despre anii de bătrînețe ai celor trei mușchetari. Filmul ar urma să fie realizat în Franța și poetul speră să-i obțină, pentru rolurile principale, pe Klaus Maria Brandauer, Peter Ustinov și Jean-Paul Belmondo.

Evgheni Evtușenko în studio, la Moscova

VIAȚĂ LINIȘTITĂ CU PEPENE VERDE

Bobbie Ann MASON s-a născut în 1941, și a crescut la o fermă din statul Kentucky. A făcut studii la Universitatea din Kentucky și la Binghamton, New-York. Bobbie Ann Mason este autorea a două cărți documentare, iar povestirile ei scurte au apărut în diverse publicații: **Atlantic, New American Review**. **Viața liniștită cu pepene verde** este o povestire din primul ei volum tipărit.

De câteva săptămîni, Louise Milsap picta pînze cu pepeni verzi. Primul pe care l-a încercat arăta ca o minge verde-închis de baschet, plutind pe un lac acoperit de alge. Prea mult verde, și-a dat ea seama. A început să varieze decorurile, și acum aruncă niște obiecte decorative neobișnuite — câteva lumînări, o savonieră, o pereche de clești de sîrmă. A încercat să includă alte fructe, dar mărimea pepenilor printre mere și struguri îi făcea să pară bizari și nenaturali. Cînd a văzut fotografia cornului, abundenței într-o revistă, ea și-a imaginat o bucată imensă de pepene verde în gura lui.

Colega de apartament a lui Louise, Peggy Wilson, insistă că un colecționar bogat din Paducah, pe nume Herman Priddle, va cumpăra tablourile. Peggy și soțul ei, Jerry, închiriaseră un apartament la el, dar Jerry a plecat cu iubita lui Priddle și acum Peggy locuiește cu Louise. Peggy i-a spus: „Toată casa acestui bărbat este plină de timpenii de-astea cu pepeni”. Cînd Peggy a spus că el ar plăti o avere pentru orice în care să fie un pepene verde, Louise a cumpărat un set de vopsele.

Peggy a spus: „A cumpărat această lucrare nostimă ce reprezintă două gemene colorate, mîncînd o felie de pepene verde. Una la fiecare capăt, ca niște suporturi laterale de cărți. Pariez că a plătit cel puțin treizeci de dolari pentru ea”. Louise și-a pierdut slujba de la supermarketul Kroger și zace la biroul pentru

șomeri în căutarea unei noi slujbe. În rest, își petrece ziua pictînd la un șevalet mic, în camera ei strîmtă. Soțul ei, Tom, se află în Texas cu Jim Yates, un dulgher care a lucrat pentru el. Cu o lună în urmă Tom și-a părăsit brusc treburile și a plecat în Vest să lucreze la ferma unchiului lui Jim. Lui Louise îi plăceau enervările lui Tom, ieșirile lui teribiliste. Telefona la radio și-i dedica cîntece, știind că o jena, dar în același timp îi făcea plăcere să-și audă numele la radio. Lui Tom nu i-a păsător nicio dată de opinia publică. Înainte de a pleca în Texas și-a cumpărat o pălărie de la magazinul de solduri al lui Sam. A plecat în camioneta lui, marca „General Contracting”, semn înscris încă pe ușă, și nu a spus cînd se va întoarce.

Louise i-a spus: „Dacă ai de gînd să redevii un cowboy înăscut, cred că trebuie să te instalezi cu totul într-un camion”.

„Asta nu este necesar scopului meu” a spus el.

„Dă-i drumul. Să vezi dacă-mi pasă”.

Louise, o persoană practică din totdeauna, este hotărîtă să-și continue viața fără Tom. Ea trebuie să-și caute o slujbă, dar nu are chef. Pictază o duzină de tablouri la rînd. Se simte din ce în ce mai lipsită de simț practic. Cu doi dolari și optzeci și nouă de centime cumpără un pepene verde de la Kroger's și face un tablou cu el. Este un pepene lunguiet și svelt, culoarea tutunului mîncat de viermi, cu striații în zig-zag. S-a dus la Kroger's din obișnuința și s-a simțit încurcată că a fost văzută la fostul ei loc de muncă.

„Bătrînul Priddle îți va plăti o sută de dolari pentru asta” spune Peggy, aruncînd o privire pînzei cînd sosește de la servici. Louise tocmai termină de pictat norii din jur. Norii au fost o inspirație de ultim moment.

...

Peggy pune o casetă Dixieland în aparatul Louisei și deschide o bere. Berea o face pe Peggy veselă, dar muzica Dixieland o întristează, deoarece soțul ei i-a promis cîndva s-o ducă la New Orleans să-l asculte pe Al Hirt în persoană. Louise stă în picioare cu pensula, așteptînd să vadă ce se va întîmpla.

Peggy spune „El a cumpărat această tapiserie de catifea de pe perete”? Este un pepene

verde mare, solid, care trebuie să cântărească o tonă". Rizind, ea își desface brațele pentru a arăta mărimea. Berea se înclină, gata să se reverse. Încă trei înghițituri de bere și Peggy este deja pilită.

Louise are nevoie de banii pe care-i plătește Peggy pentru chirie, dar a o avea pe ea aproape, este ca și cum ai avea un copil mare care refuză să plece de-acasă. Peggy citește povești cu arlechini și se uită simultan la televizor. Este atentă când ministrul dă sfaturi la **Clubul celor 700** despre buget. „Camenii nu știu deloc cum să folosească cărțile de credit” îi spune ea lui Louise. Peggy se ține de cuvânt și-i telefonează lui Herman Priddle, deși nu-i place să folosească telefonul. Nu vrea să țină linia ocupată, poate soțul ei încearcă s-o cheme. Se încruntă nerăbdătoare când Louise telefonează. Un lucru bun să locuiești cu Peggy este că se ocupă de gătit. Uneori toarnă bere în sosul de spaghetti — „să-i dea puțin gust”, spune ea.

„N-ar trebui să asculți banda asta”, spune Louise mai târziu. Peggy ascultă muzică acum; stă cu picioarele încrucișate, într-o poză meditativă, paharul de bere se balansează în palma ei.

„Ce-o fi găsend la o femeie cu douăzeci de ani mai mare ca el, nu știu. Și care și-a făcut și o operație estetică”.

„Cît poate să dureze asta, totuși?”

„Pînă își face altă operație estetică, socolesc”.

„Ei bine, nu poate dura mult. Cred că nu vor rămîne mult împreună” spune Louise.

„Femeia asta este atît de mare și de puternică, că poate omorî un catîr cu o singură mină” spune Peggy, renunțînd la bere.

Louise își pune deoparte vopselele și apoi

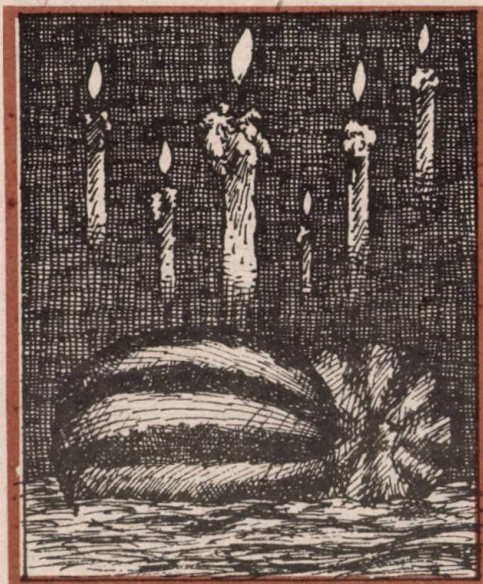
sprijină noua pînză de scaun. Privind pepe-nele, ea îi simte greutatea și își imaginează cît este de copt.

Cînd pictează, Louise are timp să se gîndească la situația lor: două femei avînd foarte puțin în comun, ai căror bărbați sînt departe. Amîndoi bărbații au plecat inconștienți. Un dor brusc. Unul a crezut că poate fi un cowboy (Tom nu s-a urcat niciodată pe cal); celălalt îndrăgostit de altă femeie. Louise nu poate înțelege nici una din constrîngerii. Faptul este că nu poate să nu-i pese.

A încercat să discute cu Tom — despre cît de copilărească este noțiunea lui și cît de dezastruoasă ar fi pentru el să-și părăsească treburile. Jim Yates a locuit o vară la Denver și de cite ori vorbea găsea un moment să amintească de Colorado și de cît este de pur aerul acolo. Tom credea tot ce-i spunea Jim. „Nu poți să renunți pur și simplu și să aștepti să-ți reiei afacerile de unde le-ai lăsat cînd te-ai întors”, a argumentat Louise. „Sînt o mulțime de tipuri care așteaptă să se vîră în ele. Îți trebuie ani să ajungi unde ești tu”. Louise era înțeleaptă. La început Tom a vrut ca Louise să meargă cu el, dar ei nici în vis nu-i ardea să plece atît de departe de casă. A acuzat-o că-i este teamă de lucruri noi, și după o vreme rezistența ei s-a transformat în furie. În cele din urmă, spre propria ei mirare, Louise a aruncat cu o cratiță în Tom și i-a rănit urechea. El și Jim au plecat două zile mai târziu. În ziua în care pleca, Tom purta un maieu pe care era scris „Mai bine intră în șir acum, deoarece voi arăta mai bine toată ziua”. Cine se credea el?

Lui Peggy nu-i place să i se aducă aminte de colecționarul de pepeni, iar Louise trebuie să sondeze informațiile. Peggy și soțul ei Jerry („Cap sec”) Wilson, s-a dus să trăiască în Paducah, patruzeci de mile mai departe, și a avut necazuri căutînd o slujbă și a casă, dar un bărbat mai în vîrstă, Herman Priddle, le-a oferit trei dormitoare la etajul trei al casei sale. „Este un conac” i-a spus Peggy lui Louise. Apoi Priddle l-a împrumutat cu bani pe Jerry ca să transforme două camere în baie și bucătărie. Peggy a pus vinilin și a vîrui pereții. Bătrînul, fascinat, îi privea cum muncesc. Le-a permis lui Peggy și Jerry să privească la televizorul lui și i-a invitat să mînînce cu el. Iubita lui, o cosmeticiană, pe nume Eddy Gail Moses, dormea la el trei zile pe săptămînă, și cît era acolo prepara destule macaroane și hamburger să-i rămînă pentru restul săptămînii. Locuia cu tatăl ei, care dezaproba comportarea ei, în ciuda vîrstei.

Înainte ca Peggy să afle ce se întîmplă, bărbatul ei se îndrăgostise nebunește de această femeie, și brusc a plecat să locuiască cu ea și cu tatăl ei, lăsînd-o pe Peggy cu Herman Priddle. Deși Peggy era suspicioasă pentru felul în care se uita la ea, ea și cu Priddle s-au consoalat o vreme unul cu celălalt. Peggy începuse să gândească ce-i plăcea lui, și a rămas cîteva luni la Paducah, lucrînd la o tarabă care vin-

dea gratar. Treptat, i-a spus Peggy lui Louise, bătrînul a început să colecționeze tablouri cu pepeni verzi. Le căuta la piața de vechituri, la magazinele de antichități, și în cataloage. Cînd a pus pe peretele din dormitorul ei una din pinze, Peggy s-a mutat. Pepenele era tăiat felii, în lungime și părea un zîmbet libidinos, a spus ea, înfiorîndu-se.

Peggy este șocată de felul în care a tratat-o Jerry. Louise i-a povestit lui Tom într-o scrisoare, într-o seară. Ea îi scrie, se interesează despre o casă de turism în Amarillo, Texas. Ea intenționează să-i dea doar răspunsuri de conveniență la ilustratele lui, așa încît să știe că ea este în viață, dar i se pare că este mult mai expresivă decît a fost vreodată în cei patru ani cît au fost față în față. Rîndu-l îi părea ca se eliberează, dar nu se scuză. Nu-l va ruga să se întoarcă. El nu știe că și-a pierdut slujba. Și dacă i-ar vedea tablourile, ar ride.

Cînd Louise a închis scrisoarea, Peggy i-a spus: „Ți-am spus că am auzit despre Jim Yates că este un tip bizar?”

— Nu.

— Debbie Potts a spus asta la servici. Îl știe pe Jim Yates de cînd erau în liceu.”

„Ei, bine, nu cred. Este prea semeț, asta-i tot”.

„Debbie Potts a fost în Europa” spune Peggy, ridicîndu-și ochii de pe teigheaua de bucătărie, unde prepară cina. „Știi asta?”

„Bravo ei”.

„Asta nu înseamnă că este expertă în toate” spune Peggy apologetic. „Sînt sigură că ea nu știe ce vorbește”.

„Ca să spună totul în gura mare”.

„Scuză-mă, Louise. Întotdeauna mă amestec unde nu trebuie.”

„Dar tu cum poți iubi un tip poreclit Cappă-trat” spune Louise iritată. Aparent, porecla lui Jerry Wilson nu are nimic de-a face cu figura lui.

Peggy spune: „Este tot ce știu despre el. Niciodată nu m-am gândit la asta”.

Peggy prepară acum un fel de mîncare, probabil o rețetă a lui Eddy Gail Moses. Muzica Dixieland este dată la maximum. Peggy spune, „Adevăratul motiv pentru care a fugit cu tîrfa aia este că-l dădăcea”.

„N-aș putea dădăci un bărbat chiar dacă viața mea ar depinde de asta”, spune Louise.

Ea scotocește în jur pentru a găsi un timbru. Prea tîrziu, se întreabă dacă ar fi trebuit să-i spună lui Tom despre necazul cu aerul condiționat. El va crede că-i sugerează să se întoarcă acasă. Tom a fost întotdeauna un ajutor în casă. El a ajutat-o să aleagă perdelele pentru bucătărie, spunînd că un imprimeu cu fluturi pe care ea și-l dorea era prea încărcat, sugerîndu-i să aleagă o culoare solidă. L-a admirat mereu pentru asta. Dar asta nu înseamnă nimic anormal. De fapt, după ce a început să trîndească cu Jim Yates, Tom a devenit mai puțin atent la astfel de amănunte. El și Jim Yates mergeau la competiții și uneori stăteau acolo pînă la miezul nopții. Jim, care era mai priceput decît Tom, și-a văzut de mai

multe ori numele afîșat, ca cel mai bun al zilei. Odată l-a adus pe Jim la cină, și lui Louise nu i-a plăcut felul în care Jim se amesteca în toate, comparîndu-i salata cu ceea ce mîncase el la Denver și insistînd ca ea să se ridice și să mai rîzuie brînză. Tom nu a remarcat nimic.

Tîrziu, într-o seară, Peggy îi spune lui Louise că i-a văzut bărbatul la magazinul K Mart. El nu știa că Peggy lucra acolo. „A făcut fețe, fețe cînd m-a văzut” spune Peggy. „Dar nu am fost surprinsă. Am avut o presimțire”.

Peggy crede în vise și coincidențe. Cu o noapte înainte de a-l vedea, a citit o poveste romantică despre o procedură complicată de adopțiune. Louise nu înțelege legătura, iar Peggy este prea amestecată ca să explice. Ea și cu Jerry au ieșit împreună și au băut, discutînd despre tot felul de lucruri.

„L-ai primi înapoi?” Louise dorește să știe.

„Dacă este bun”, Peggy ride zgomotos. „Se întoarce din nou săptămîna viitoare, într-o zi. În seara asta trebuia să se întoarcă la Paducah”.

„Este încă cu femeia aceea?”

„El a spus că nu este”. Peggy închide ochii și face un pas de dans. Apoi spune exuberantă. „Orice atinge Cappă-trat devine bani. A schimbat cecul acesta la K Mart pentru cincizeci de dolari. A vîndut un aparat vechi de încălzit apă și a cîștigat douăzeci de dolari profit. Închipește-ți asta”.

Cînd Peggy o vede pe Louise lăcuindu-și unghiile de la picioare, spune deodată, „Degetul al doilea de la piciorul tău este mai lung decît degetul mare. Asta înseamnă că-ți domini bărbatul”.

„De unde ți-a venit ideea asta?”

„Tu nu știai asta? Toată lumea știe”.

Louise spune, „E una din poveștile pe care le citești tu despre femei care-și bat bărbății?”

Peggy ride. „Ce idee!”

Louise se gîndește la umilirea lui Tom cînd l-a lovit noaptea cu o cratiță. Deodată în memoria ei este o vagă impresie că lumina pîl-pîile.

...

Dacă Peggy se întoarce la soțul ei, Louise va trebui să cîștige niște bani în plus. A priceput că tablourile reprezentau o idee absurdă. Copilărească. Cîteva zile s-a ținut departe de cămăruța ei, îngrozită să se uite la picturi. Cu inima strînsă citește anunțurile de muncă. Se spune: vinzător, ajutor de bucătar, secretară, vinzător.

În ziua în care este programată să-și semneze cecul săptămînal de șomer, Louise își aranjează tablourile în salon, cu intenția de a hotărî dacă să continue cu ele. Tablourile sînt senzaționale. Cîteva din primele par să fie iluzii optice — pepeni dispărînd ca niște găuri negre în cerul gol. Picturile din urmă sînt mai credibile — un pepene verde se află pe o masă în fața unui ochi de geam, cu lumina care face mici ferestre pe suprafața fructului; un altul, despicat în două, este atîrnat de o

mașină de făcut cafea filtru. Louise pretinde că este o femeie de pe planeta Marte și că picturile sînt primele lucruri pe care le vede ea pe pămînt. Nu sînt rele, dar fundalurile o îngrijorează. Nu se potrivesc cu pepenii? De ce un pepene verde ar trebui să fie plasat lingă un cer albastru? Un pepene verde pe o față de masă înflorată pare un tablou care a aterizat pe un strat de petunii. Chiar și feliile de pepene sînt neautentice. Roșul este fals — prea palid, ca o limbă. Tom i-a trimis o vedere a Deșertului Pictat, dar Louise bănuiește că sînt prea strălucitoare culorile din acea imagine. Nici un deșert nu poate arăta astfel.

În drumul ei spre biroul de ajutor pentru șomeri, Louise a luat un set de acrilice ieftine la raionul Mari leftiniri. Acrilicele sînt mult mai economicoase decît uleiurile. În mașină, Louise, încîntată de prospectul proaspetelor tuburi de culori, le examinează: roșu aprins, albastru cobalt, albastru de Prusia, acvamarin, culoarea smaraldului, galben ocru, portocaliu, alb, negru. Chiar nu are nevoie de verde. Descoperirea că galbenul și albastrul fac verde o uimește încă; cînd le amestecă, ea se simte ca o magiciană. În timp ce se îndreaptă cu mașina spre biroul de ajutor pentru șomeri, se întreba cu îndrăzneală dacă verdele copacilor de-a lungul străzilor putea fi descompus, prin vreun proces științific, în adevăratele lui culori.

La biroul pentru șomeri coada este lungă și clădirea sufocantă. Totul pare să se învîrtă.

O femeie grasă, stînd în spatele lui Louise, spune, „Odată era atît de cald aici, încît mi s-a făcut rău, și nimeni n-a vrut să mă ajute. Nu

vor să-și piardă locul la coadă. Uită-te la ei. Aliniați ca vacile la abator. Ați observat vreodată cum merg vacile în șir, una în urma celeilalte?”

„Elefanții au un mod foarte nostim de a face acest lucru”, spune Louise, în mare formă. Apucă cu trompa coada celui din față.”

„Apucă, zice femeia.” Este ceea ce doresc oamenii să facă. Doar să apuce”. Își bagă mina sub bluză și scoate breteaua sutienui în afară, pe umăr. Are păr blond și ochi albaștri. Ar putea s-o pătească rău, dacă nu are grijă, se gîndește Louise. Coada avansează foarte încet. Nimeni nu-și pierde curajul.

Cînd Louise sosește acasă, soțul lui Peggy se află acolo, iar el și cu Peggy încărcă lucrurile lui Peggy în furgoneta lui. Peggy are un mers frumos, ca Steve Martin la Televizor. Pleacă la Paducah cu Jerry. Louise își umple calm un pahar cu ceai rece și privește cum se topec cuburile de gheață.

„Sînt deja gata și-mi părăsesc slujba”, îi spune Peggy lui Louise din dormitorul ei.

„Am obținut pentru noi un loc într-un complex de apartamente”, spune Jerry, cu un aer de satisfacție.

„Există și o piscină”, spune Peggy, apărînd cu un braț încărcat de haine pe umeras.

„Spune ce-ai promis”, zice Peggy.

„Vrei să spui despre plecarea la New Orleans?” spune Jerry.

„Da”.

Louise spune, „Ei, bine, n-o să plecați înainte de a-mi aranja întîlnirea cu acel bărbat care iubește pepenii. Am contat pe voi.”

„Îi voi telefona mine”, spune Peggy.

„Ai putea să-l suni acum, înainte să-mi pierd speranța?”

Tonul tăios al lui Louise are efect. Peggy se smulge de lingă Jerry și se duce la telefon.

În timp ce încearcă să găsească numărul, ea spune, „Îmi displace că trebuie să pomenesc de asta, Louise, dar ți-am plătit chiria pe o lună și n-am stat decît o săptămînă. Crezi că...?”

În timp ce Peggy este la telefon, Louise scrie un cec de 75 de dolari. Ea scrie îndrăzneț și citeț, cu litere și cifre mari. Noul ei cont la bancă arată 12 dolari și 11 cenți. Dacă Wilson ar fi soțul ei, i-ar fi arătat drumul.

„A spus să mergi la el marți după-amiază”, spune Peggy, luînd cecul. „Sînt sigură că-i vor place lucrările tale. Părea încîntat”.

După plecarea lui Peggy și a lui Jerry, Louise a zărit corespondența pe care Peggy a lăsat-o pe noptieră. O circulară, factura de apă și lumină, și o scrisoare de la Tom, expediată cu zece zile în urmă. Louise rîde ușurată, citînd că Jim Yates a plecat la Mexico City cu o femeie pe care a întîlnit-o în Amarillo. Jim plănuește să lucreze în construcții. „Poți să-ți imaginezi că cineva merge în Mexico să lucreze”, scrie Tom. „De obicei se procedează altfel”.

Fericită, Louise ascultă o bandă cu Glen Campbell și spală vasele pe care le-a lăsat Peggy. Peggy i-a lăsat ei toate ustensilele de

gatit — tigăile cu emailul sărit și Teflonul zgâriat. „Soțul meu îmi va cumpăra totul nou” a spus ea. Louise ar fi vrut ca Peggy să nu plece fără să afle noutățile. Dar este bucurăoasă că, în sfârșit, e singură.

Pictează în week-end, rămânând pînă tîrziu, mîncînd la întîmplare. O încîntă să facă un pas înapoi și să privească marea de verde care devine un pepene. Îi place că acrilicele se usucă atît de repede; sînt convenabile, ca și îmbrăcămintea Perma-Press. După ce a terminat mai multe tablouri, a descoperit un truc în legătură cu fundalul lucrării: dacă-l face mai cețos, pepenii ies în evidență, par mai puțin niște baloane plutind în spațiu. Cu noile vopsele, ea descoperă amestecul potrivit pentru interioarele roșii, și acum felile de pepene arată destul de bine pentru a fi mîncate.

În ziua în care Louise avea întîlnire cu Herman Priddle, Tom intră brusc pe ușă. Louise îngheață. Stă în mijlocul salonului, ca și cum ar fi stat acolo în tot timpul absenței lui, așteptîndu-i întoarcerea. Poate să spună cît timp a trecut după cît de mult i s-au decolorat jeans-ii. Părul i-a crescut mare și este puternic bronzat.

„Surpriza”, spune el rîzînd. Sînt acasă.

Louise încearcă să spună, „Ce cauți aici, de ce te-ai întors?”

„Și tu, de ce nu ești la slujbă?” spune Tom.

„Am părăsit-o.”

„Ce se întîmplă aici?” întrebă el, văzînd tablourile.

Dintr-o dată, lui Louise i se face rușine de ele. Se simte incurcată. „Tu ți-ai găsit momentul bun să te arăți”, spune ea. Încearcă să dea explicații despre lucrări. Explicațiile ei sînt fără sens.

Tom studiază picturile ei multă vreme, așezîndu-se pe vine, ca să vadă lucrările așezate pe podea. Jeans-ii lui se întind pe cusături. Se întinde să atingă o lucrare, ca și cum, pentru moment, ar fi crezut că pepenele poate fi real. Louise începe să care lucrurile în mașina ei, smulgîndu-le de sub privirile lui. El o urmează, ducînd cîteva tablouri.

Tom spune, „nu mai puteam să aștept, trebuia să mă întorc acasă”.

„Nu trebuia să fi plecat așa”.

„M-am gîndit cum să aranjez lucrurile”.

„Și eu m-am gîndit.”

Mai tîrziu, cînd el insistă să o ducă cu mașina ei la Paducah, Louise nu încearcă să-l oprească. Stă liniștită și posacă lîngă el, ca un copil dus la serbare. Pe drum, ea spune „Vederea aceea pe care mi-ai trimis-o, cu Deșertul Pictat, era expediată din Amarillo. Credeam că Deșertul Pictat este în Arizona”.

„Nu am trimis-o pînă nu m-am întors în Amarillo”.

„M-am gîndit că nici n-ai fost acolo”.

„Da, am fost”.

„M-am gîndit că mi-ai trimis-o numai ca să mă impresionezi”.

„De ce-aș fi făcut asta?”

„Nu m-am gîndit că Vestul este atît de anost, spații deschise”.

„Ei, bine, nu este așa. Iar eu am fost într-adevăr în Deșertul Pictat”.

„Și ce-ai mai acut acolo?”

„Diverse treburi”.

„Uite — John Wayne a murit. Nu crezi că trebuie să fii un tip puternic, liniștit, tocmai pentru c-ai plecat din Vest?”

Louise dorește să afle despre culorile Deșertului Pictat, dar nu este în stare să-l întreb pe Tom despre ele. Dar Tom este acum acasă, și ea nu știe ce înseamnă asta.

Casa lui Herman Priddle are un foișor, o arcadă mare și o terasă pe care o femeie tocmai mătură.

„Ai putea spune că asta-i un conac?” îl întrebă Louise pe Tom.

„Nu prea”.

„Peggy spunea că este”.

Louise îl lasă pe Tom să aștepte în mașină, în timp ce ea se îndreaptă spre casă. Crede că femeia de pe terasă este Eddy Gail Moses, dar se dovedește a fi nepoata lui Priddle. Ea poartă un costum cu pantaloni de culoare turcoaz și părul plin de cîrlionți mari.

Cînd Louise pune întrebarea, femeia spune, „Unchiul Herman este în spital. A avut un atac duminică și este cu-adevărat foarte bolnav, dar l-au scos din starea critică astăzi”.

„I-am adus niște tablouri să le vadă”, spune Louise nervoasă.

„Pepeni, pun pariu”, spune femeia, privind-o pe Louise.

„El trebuia să cumpere lucrările”.

„Ei, bine, problema este ce vom face cu cele

pe care le-a achiziționat? El trebuie să se mute. Nu poate sta singur în acest loc vechi și mare." Femeia deschide ușa. „Privește la asta.”

Louise o urmează în încăpere întunecată, burdușită de antichități. Priveliștea tuturor peșenilor din cameră este amețitoare. Pereții sînt plini, iar alte tablouri zac pe jos, sprijinite de zid. Louise stă în picioare și contemplă, în timp ce femeia sporovăiește. Sînt atîtea maniere la care Louise nu s-a gîndit — închideri, grupări, perspective neobișnuite, decoruri cu flori. Toate picturile ei sînt atît de îngrijite și ordonate. Colecția conține uleiuri, desene, acuarele, chiar și o cuvertură de mînă și un platou chinezesc. Louise are sentimentul că este martora unui lucru secret și interzis. Așa își dă seama că Tom a intrat și vorbește cu nepoata lui Herman Priddle.

„Pare o persoană ne bună după pepeni”, spune Tom politicos.

În drum spre casă, Louise are lacrimi în ochi. Tom, perplex, încearcă s-o consoleze, spunîndu-i că picturile ei sînt la fel de bune ca oricare din pepenii bătrînului.

„Nu te necăji din cauza lui”, spune el ținîndu-i mîna. „N-are nimic că ți-ai pierdut slujba. Ne vom descurca noi cumva”.

Louise, plîngînd, nu poate răspunde. Nu este în stare să discute.

„Nici n-am știut că poți să pictezi”, spune Tom.

„Nu am să mai pictez niciodată pepeni”, spune ea.

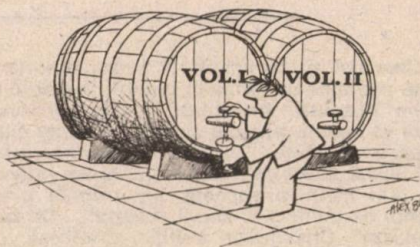
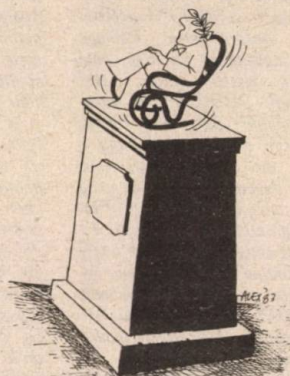
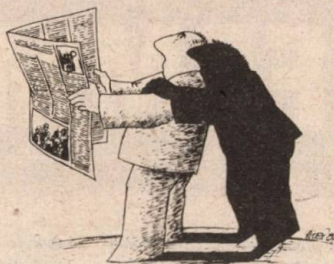
„Nu trebuie să mai pictezi”.

Louise își șterge nasul și ochii. Tom pare a conduce mașina în mod automat. Mîntea lui poate fi oriunde, iar Louise și-a ieșit din fire într-o aventură nebună. Știa acum că a pictat pepenii din răzbunare, ca să-i dovedească lui Tom că și ea poate să facă ceva la fel de formidabil cum a făcut el. Și-a pierdut capul în ultimele săptămîni, cînd a fost singură, simțînd vîpaia independenței. Privind la linia albă a autostrăzii, ea încearcă să-și imagineze următorii pași: să mînințe cu Tom, să meargă la culcare împreună, să se întoarcă la vechea rutină. Ceva despre neînțelegerea dintre bărbat și femeie s-a abătut în preajmă, simte ea. A propovăduit ideea de a sta acasă, dar i se întîmplă acum ei să priceapă că înțelegerea de casă crește din spaima de spații deschise. La unii oameni acea spaimă este atît de mare, încît devine o boală, a citit Louise despre asta.

Acasă, Louise ajunge la ușă prima, și se întoarce să-l vadă pe Tom venind. Fața lui este în umbra după-amiezii. Trăsăturile lui nu sînt conturate; nu l-ar recunoaște. Acum, pentru prima oară, Louise vede culorile subtile — chihlimbar, galben, și umbre adînci de roșu — alergînd de-a lungul peisajului. Cîmpul gol dansează de lumină, dar se îndepărtează pentru un moment, cînd Tom ajunge la ușă și fața lui iese din umbră. Pare speriat. Dar apoi zîmbește. Coasta Italiei se clatină puțin, se retrage.

Traducere de DORA SCARLAT

ALEX

FEMMES

Publicat prea devreme ca să poată concura pentru premiile toamnei, **FEMMES** a reușit în schimb performanța de a se impune în viața literară franceză din acest an ca ceea ce se cheamă „un roman à scandale”, stîrbind spiritele și cîștigînd astfel mai mult decît sufragiile Academiei „celor zece”. Autorul cărții — Philippe SOLLERS — considerat azi drept unul din cei mai ermetici scriitori și gînditori francezi, avangardist de vocație (să amintim numai de revista **TEL-QUEL** sau de ignorarea voită a punctuației din unele lucrări anterioare), se dovedește a fi, de astă dată, și un malîșos provocator. În folosul lui, dar mai ales al nostru. Fiindcă ne demonstrează că ne poate cuceri și utilizînd bătrîna și buna ortografie, chiar și atunci cînd schema narativă clasică lipsește cu desăvîrșire, dacă posedă însă armele simple ale Talentului.

Este scurt, un ziarist american instalat la Paris, dar călătorind mai tot timpul între New-York, Barcelona, Veneția, Jerusalem sau Florența, se hotărăște să-și povestească peripecțiile. Mai exact, să-și „treacă pe curat” un fel de jurnal intim, de agendă personală, din care nu lipsesc nici „eveni-

mente istorice” ale zilei, nici conversațiile cotidiene cu prieteni, diverse (nenumărate!) femei și nici intelectualitățile pariziene sub pseudonimul, cărora îl ghicim pe un Lacan, Althusser sau Barthes, cînd nu apar cu propriul lor nume, ca Simone de Beauvoir sau Aragon și pentru a-și permite întreaga libertate de observație critică, naratorul apeleză la un scriitor francez care potrivit contractului își va lua răspunderea stilului și a numelui S. Greu de ghicit! Îl felul acesta Sollers se simte „acoperit”. Sau, în orice caz, la largul lui pentru a vorbi — printre altele, de ceea ce este ideea centrală, scopul (mărturisit mai mult în glumă) cărții de față: a face „o apologie a femeilor, bineînțeles... A unor femei... Căci nu meditez decît la felul cum aș putea să le fac să pară mai agreabile... Eu care-mi pierd tot timpul calmîndu-le, ajutîndu-le, relaxîndu-le, exaltîndu-le... Care consider această idee drept o „misiune metafizică”.

Odată pretextul literar definit, autorul poate emite dezinvolt judecăți de valoare despre absolut toate ideile epocii sale, ca unul pe care toate problemele vieții îl mișcă, îl angajează, îl privesc. Așa sîntem

plimbați prin birourile unei redacții pariziene în care lucrează naratorul, așa se face că ni se explică și foarte lumeștile și meschinele intrigi „de la ziar”, ca și mecanismul complex generînd mișcări veleitare precum acel M.L.F. (Citește mișcarea de Eliberare a Femeii) ce pusese la cale un complot de luarea puterii din mîna bărbaților (!) pe care, de altfel, același narator îl va descoperi în una din revenirile sale la New-York. Nu sînt uitate nici problemele grave ale istoriei ca fanatismul, terorismul, totalitarismul, și alte multe „ismuri”.

Ceea ce începuse ca o provocare devine pe nesimțite tulburător de serios. Cu mijloacele simple ale unui stil nervos, concentrat, ritmic, articulat din fraze scurte, dialoguri alerte, abrevieri, jocuri de cuvinte, un soi de convorbire telegrafică, total lipsită de subordonare gramaticală. Plus inteligență, lirism, autoironie; să nu uităm că motto-ul cărții — luat din Faulkner — este acesta: „Născut de sex masculin și celibatar încă din fragedă pruncie... Posedă propria-i mașină de scris și știe să se folosească de ea”. Plus mult cinism: ispita comună tuturor inteligențelor, cum ar spune Camus.

Cine sînt eu cu adevărat? N-are importanță. Este mai bine să rămîn în umbră; filosof în camera obscură. Am cerut numai scriitorului care va semna această carte să discute cîteva aspecte cu mine... De ce l-am ales tocmai pe el? Fiindcă e urît de multă lume. M-am informat eu, am făcut o anchetă: îmi trebuia cineva destul de cunoscut, dar și detestat... De ce în franceză? Chestie de tradiție. Francezii, unii francezi, au cunoștințe mult mai bogate despre teatrul pe care intenționez eu să-l scriu... Am observat foarte bine cum, de fiecare dată cînd i se pronunță numele, (lui S.) se produce o bizară depresiune de atmosferă... De mag-

netosferă... Un fel de gol de tăcere... S. dezordonează literatura, dezarticulează limba, o recompoze, continuă — cu a sa **Comédie** — o experiență de-a dreptul ne bună... Singurătatea lui S. — care rămîne totuși foarte celebru în anumite cercuri, în ciuda ostilității cu care e înconjurat — are ceva stupefiant în ea. El, care pare la largul său pretutindeni, este în realitate rupt de toate, insolit peste tot, fără nici o scăpare înspre retugiu, confrerie sau grup...

Îmi zboară gîndul acum la Lutz, la zilele leșinoase „capitonate”, ce le duc la clinica de

psihiatrie, Sainte-Anne, în care a fost internat... Unde preda și Fals de altfel, prezentându-și bolnavii... Ce mică e lumea parademoniacă, de-ai crede că o poți aduna toată în virful unui ac... Animație și diminuare... Plouă neîncetat de câteva zile. Mă uit la cerul prea jos al Parisului, la care poate privește și Lutz... Incredibil destin pentru actorii, unei epoci. Ca și cum ar fi legați prin urzeala aceluiași roman care se scrie în acest moment. Un roman în care nimeni n-ar crede dacă ar fi un roman... Eu ce-o fi căutând aici? De fapt am ajuns aici din întâmplare. Sau din necesitate, o necesitate care vrea tocmai acest lucru: ca eu să scriu romanul în chestiune. Altfel n-aș avea ce căuta aici, asta-i sigur. Doar nu aveam nici interese comune, nici nu era vorba de același mediu, spectator imediat și disimulat ce mă află... sau atunci există un zeu ori un Dumnezeu, cel puțin pentru scriitori. În orice caz straniu și fantast, care-și dezvăluie planurile încetul cu încetul... Al povestirii în interiorul povestirii, al moralității tăcute, dar care își țese nestingherit fabula... Care -și alege martorul imprevizibil, secretarul particular, dar nu neapărat pe cel care am crede noi, ba nicidecum pe cel care am crede noi... Atenție la asta mic, cu ochi strălucitori, care nu zice nimic dar observă tot... Pus aci numai ca să vadă, să audă, să înregistreze și să descifreze tot... S. mă aprobă.

— Lutz și-a strangulat așadar prietena cu care se căsătorise după multă, multă așteptare, pe Anne... Tocmai fusese operat de hernie... Se simțea din ce în ce mai rău, mi s-a spus. Deziluzie completă, amărăciune, vin roșu... Întreaga existență i se părea a fi un naufragiu absolut... Când l-am cunoscut eu era o stea... De primă mărime... Care combătea cu ușurință ideile căldute contemporane... Și în ochii lui Lutz toate ideile erau căldute. Gîndirea lui, ideile lui, erau categorice, dar cu eleganță, o scriitură frumoasă, cum se spune acum. L-am frecventat și eu, pe vremea cînd începusem să mă las furat de politică... Pe atunci gustul pentru literatură mi se părea din ce în ce mai mult superficial, insuficient, condamnat... Ce idee!... Luasem și eu microbul, virusul nihilist... Deveniserăm prieteni amîndoi...

[...] Lutz, în același minuscul și prăfos birou de celibatar, alături de aceeași femeie ireproșabilă și înrăită, care-i va organiza și miine, ca în fiecare zi, încă de la micul dejun, infernul cotidian... N-ai muncit destul, ar trebui să interviu, dragă... Nu pot să înțeleg cum de accepti să iei masa cu reacționarii ăla monden; iar ai s-o primești la tine pe intriganta aia stricată!

Exact în același moment al nopții. Fals e și el cam în aceeași stare de spirit... Știe că nu mai are mult de trăit... Se uită și el cu un ochi interior, epuizat, dezabuzat, la lungu-i și anevoiosu-i drum... Peste tot au învins oamenii de nimic, cei mici... Puricii... Ei ocupă toate postrile... Instițuțiile ciștișă totdeauna... Și idio-

tul ăla de Lutz n-a înțeles niciodată nimic... [...] E ora trei dimineața. Să presupunem că ar pleca unul spre altul și s-ar înfîlî; multe ar avea să-și spună sub luna geroasă, lîngă bătrînul parc solitar și înghețat al Luxemburgului... Cît s-au mai urmărit, spionat, sabotat... Cum își tot trimiteau falși informatori, falși trădători... Un student, o studentă... Tinerii... Influența viitorului... Ce pueril! Ce stupid!... Pe urmă s-ar supăra imediat... Orgoliul... Să rămînă mai bine atunci acasă, cu ochii la stele și la moartea care se apropie...

Fals e treaz, suferă din cauza durerilor. Cea mai mare suferință este totuși aceea de a fi fost obligat să-și petreacă cea mai mare parte din viață cu niște imbecili pururea întîrziți.

Lutz își crispează mîinile pe fular.

Gitul lui Anne. Subțire, ridat... O strangu-lează încet.

A doua zi Lutz e răvășit, buimac, apatic, cînd e ridicat de poliție și internat; urmează imediat scandalul public.

Liniștea eliberatoare.

Fals va muri cîteva luni mai tîrziu.

Lutz e declarat nebun.

Nebun ca adevărul.

Cartea lui Werth — „Le fantasmе sentimental” — avu răsunețel pe care l-ar fi avut o reșurecție a lui Stendhal... Werth fu de-a dreptul surprins de acest brusc succes de public. Flatat, pe urmă agasat... Voia să se facă iubit, bineînțeles, dar fără acea latură de ură ce o presupune fatalmente orice sentiment de efuziune. Ura era pentru el o enigmă. O simțea; prefera însă să nu o vadă; și totuși era imposibil să nu o observe pretutindeni. Era un umanist Jean Werth; ori nu era timpul umanismului, ci mai degrabă al dezlănțuirii sulfuroase...

Mințeau toți și acum. Că se prezenta destul de bine, că accidentul nu era chiar așa de grav... În realitate a fost clar foarte repede că sfîrșitul îi era aproape... Ochi-i arzînd de febră și de moarte s-au îndreptat spre mine, murmurînd „merci, merci” cînd i-am îngînat cîteva cuvinte de... De ce? Nici nu mai știu... Vedeam cum Werth se îndepărtează încet, pe verticală, ca un înecat; mi-am reamîntit atunci de serile cînd îmi ieșea în întîmpinare, toamna, iarna, primăvara, vara, cu țigara de foi gata pregătită pentru sfîrșitul mesei, elegant, sobru și fericit să se întîlnească cu cineva care ținea la el și la care ținea... În vremurile bune povesteam fiecare despre ceea ce scriam în acel moment, sau făceam bilanțul unei luni întregi de lucru... Ne apropiam gustul comun pentru operă, pentru abreviațiile poeziei chineze, pentru caligrafie, stilouri, pentru pian, pentru carnete și caiete... Werth îmi cerea unele precizări despre literatură americană, mă lăsa să-i vorbesc de Melville, de Pound... Cîteodată ne scriam cîteva rînduri pentru a ne ridica moralul... Fiecare avea aventurile sale, călătoriile sale; el le și povestea, eu nu. Eu nu spun niciodată ceva din viața mea, din principiu. Din... estetică personală... Din superstiție...

Acum e aici, în camera asta funcțională și mată... Requiem aeternam... Rex tremendae majestatis... Ultim strigăt turbure, cu gust de cenușă, de iertare pentru tot, dincolo de toate... Îi cîntam tăcut, bineînțeles, ca să nu-l tulbur, să nu-l șochez... Deși el nu mai auzea nimic, dar nu se știe... Ce făceam acum eu era de-a dreptul absurd și cu totul străin de obiceiurile mediului pe care îl frecventam eu și Werth... În ochii mei însă — singurul gest acordat melodic cu marele zgomot confuz al morții ce-l lua...

Cyd îmi dă un telefon. Fac bine, merci.

Lynn îmi telefonează. Fac bine.

Deborah îmi telefonează. Fac foarte bine.

Flora îmi telefonează. Fac destul de bine.

Ysia nu-mi telefonează.

Jane îmi telefonează. Fac chiar bine... Nu am nevoie de nimic. Nu, sincer, nu.

Helen îmi telefonează. Sînt puțin bolnav. Gripă. În rest e bine.

Barbara mă ia uneori la repetițiile companiei sale de dans, în apropiere de Washington Square. Se antrenează mai ales după un magnetoscop. Barbara este o profesionistă serioasă. Nu o preocupă decît geometria ei în spațiu: mușchii, elongațiile, rinichii, articulațiile, gleznele, genunchii, coatele... În spiritul marii tradiții americane, cabaret, music-hall, cinema în toate sensurile, sport global, ce mai... Încerc să-mi imaginez ce-ar da asta în scris. Plonjeu, țîșnitură, elipsă blîndă, înceată, să gîndești cu bazinul, bazinul fiind tot atît de important cît capul, să-ți întorci bazinul, ca și cum picioarele ar fi independente... Nu dansatoare, ci dans în sine. Nu dansatorul, ci Timpul... Mergem apoi pe chei, la soare. Îi place modul meu de a observa, cred.

Privim împreună pecărușii. Îndelung.

Gata. Trebuie să mă reîntorc în Europa.

Italia... Milano... Plecăm imediat spre Veneția. Ne așteaptă acolo, la cină Malmora... Celebru romancier... O adevărată emblemă națională, Malmora... Bătrînel, șaptezeci și doi de ani, uscățel, față suptă de faun, glumeț... Două, trei cronici permanente în principalele cotidiane și săptămînale italiene... Televiziune... Vedetă la „Mostra”...

Malmora revine la bomba cu neutroni. Chiar acum, zice, a citit un articol ridicol al unui scriitor francez de avant-gardă (cînd pronunță „avant-garde” își strîmbă buzele)... un articol mai mult decît dezinvolt... Scandalos... Irespensabil... Închîpuți-vă că după el riposta la bombă se află în limbaj... În limbaj! Malmora își ridică brațele la cer... „Uite unde ne duce delirul modernismului. Filosofia seacă formalistă a acestei epoci! Știți ce propune acest individ pentru a neutraliza bomba cu neutroni? Bomba „cu neuroni”!

— Dar cine-i? întrebă actrița de lîngă el.

— Un tînar scriitor francez, răspunde Malmora cu o nutră condescendență, care a publicat de curînd o carte lungă, dar fără cel mai

mic semn de punctuație... Ilizibilă... Care se numește **Comédie**... Și pe deasupra se crede un Dante... În sfîrșit; se găsesc totdeauna cîțiva snobi cărora să le placă... Ca de obicei...”

Oh, nu! Iarăși e vorba de S.! Cu toate că numele nu-i este pronunțat...

Conversația continuă...

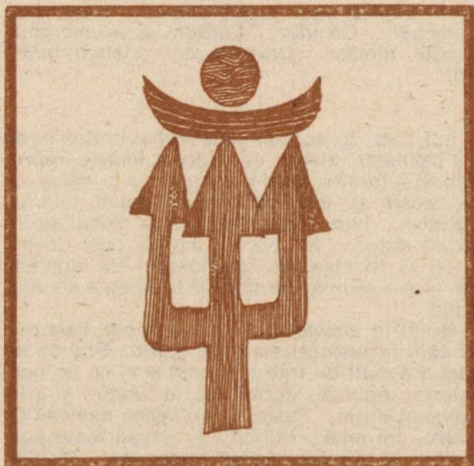
— Oricum, nu-i așa... Oamenii aceștia, Stravinski, Picasso, și-au pierdut timpul tot făcînd muzică peste muzică, pictură peste altă pictură deja existentă...

— Credeți? zic eu politicos.

Malmora mătură întreg secolul XX: „Ca și Joyce în literatură; absolut același impas, continuu el... Literatură peste literatură...”

Ar fi mai bine s-o șterg înainte de apariția lui S. în această condamnare globală... În realitate îmi dau seama că Malmora se află în plin delir senil de putere absolută... Toată lumea n-ar trebui să vorbească decît de cărțile lui Malmora. De sensibilitatea lui Malmora. De arta lui Malmora. De concepția de lume a lui Malmora. Ceea ce nu este cazul. Și știe și el asta foarte bine...

Lucrul cel mai bun de făcut, în privința femeilor, este să le alegi ca pentru o orchestră: o rozetă contradictorie... Așa încît să ți se poată reproșa totul și contrariul totului. Este fascinant să ascuți un astfel de concert; fiecare își urmărește numai interesele sale. Este bine să-l ascuți fără să scoți un cuvînt, să te amuzi fără să arăți prea mult... Ai să auzi astfel basul continuu al resentimentelor... Viorile regretelor... Tromboanele amenințării și prezicerilor nefaste... Clarinetul ironiei îngroșate... Flautul zeflemelii... Trompetele blestemului... Țambalul cererii de bani... Un pian pentru melancolie... Un „pizzicato” pentru contradicția mecanică... Și vocile... „Vocea groasă”, isterică, preferată mea... Vocea soprano a insinuării calomnioase; Contralto-ul devalorizării... Ce mai, opera distrugătoare...

S. îmi spune: „Am din ce în ce mai des impresia că sînt supraviețuitorul unei catastrofe trăite lîngă mine, pe o scenă paralelă... Mase de oameni, deportări, trenuri, frig, zăpadă, camere de gaze... Toate astea s-au întîmplat, au avut loc, și noi sîntem aici, liniștiți sau aproape liniștiți... Nu știu dacă poți înțelege acest lucru... Dumneata nu trăiai în Europa pe vremea aceea... Părinții dumitale n-au fost anghrezi în această enormă grimasă vomată... Acum parcă și francezilor le este tot mai greu să simtă realmente, visceral faptul acesta... Noi am fost „protejați”... Dar cu ce preț... Trebuie neapărat să-ți povestesc...”

Ia te uită ce serios a devenit dintr-odată. Îmi spune mult mai multe chestii acum, în zece minute, decît în doi ani de conversații... Așa să se explice sursa „Comédie”-i sale?... Trebuie să m-apuc să-i scriu neapărat biografia, viața, cît mai curînd... Un lucru este în orice caz sigur: S. îmi intră din ce în ce mai mult în roman... Își face, aci, în narațiune un loc bizar, insistent...

Parca va și aud: Personajele, unde sînt personajele? Ce s-a întîmplat cu ele? Ce fac? Să vină personajele! Nu autorul! Personajele! Ur-marea! Mișcare... Fluierături... Cititor nesățios! Avide cititoare! Le veți întîlni îndată, sigur... Vă trebuie neapărat genul de povestire? Imediat ce dispar pentru o clipă personajele vă e teamă să nu fiți alungați din volumul ce-l citiți? Țineți grozav la locul dumneavoastră? Vă apărați cușeta? Pernuța imaginară? Dacă nara-torul e prea singur, prea liber, pierdeți firul, nu? Vă e frică să nu vă lase baltă? Nu prea vedeți cum ar putea să mai aibă alte aventuri și alte pasiuni? Dar Flora? Kate? Bernadette? Boris, Robert? Președinta?... Și Diane? Ysia? Lynn? Cyd?... Deb, atît de simpatcă?... Și dragostea, atunci?...

Se întorc cu toatele îndată... Vin imediat toți... Lăsați-i și pe ei să se schimbe, să-și refacă machiajul... Să mediteze puțin... la rapor-turile noastre... Să mă evalueze, să mă cîntă-

rească în liniște... Ah, niciodată nu sînteți mul-țumiți!... Nu scăpați din ochi nici o stîngăcie! Nici o lungime!... Așteptîndu-vă sălbatic să nu mai știu cum să continui... că poate nu mai știu să continui... Că o să mă împotmolesc... Că o să abandonez... Numărați cuvintele, sem-nele tipografice... Gîndindu-vă numai la agita-ția din jurul cărții, ceea ce se află în ea nea-vînd prea mare importanță... Tirajul... Publici-tatea... Influența... Îmi imaginez cum vă pregă-țiți deja eschivările... Deturnarea discuțiilor... Formulele distrugătoare... Articolele... Telefoa-nele... Vestile ce-o să circule... De unde și fap-tul că mă lungesc puțin...

Telefonul... Kate...

— Te-ai întors?... Te-ai văzut cu persoane importante, pe acolo? Ai vreun material pre-gătît despre război?

— Nu. N-am văzut decît niște prieteni... Am adunat ceva note, dar pentru mine... Simt că e liniștită acum... Din moment ce nu țin să ocup prima pagină a ziarului... Pot să mă retrag, să fac ce vreau... Să dispar printre nisipuri... Sau să las să se creadă astfel... A, chiar, ce mai face?... Nu se știe... Călătorește... Sau poate n-are nimic de spus...

— Ești cumva liber diseară pentru cină? zice Kate, draguța.

Ezit puțin... O seară, singur, este neprețuită pentru mine, din principiu... În fine, totuși, tre-buie să-mi dau seama ce mai gîndesc toate mutrele cunoscute... Control financiar...

— Stai puțin... Da... Pot să mă aranjez... Aș prefera mai tîrziu...

— Closerie, ora zece?

— De acord.

— Ce mai lucrezi în acest moment? zice Kate, aproape amabilă.

— Păi... romanul meu...

— Ah, chiar, romanul tău...

Parcă aș fi spus din nou o obscenitate... Îi dă zor cu **romanul**... Cuvîntul ăsta, pronunțat de mine are efecte magice... Sînt frapat, o dată în plus, de mobilitatea feței lui Kate... Animată și, imediat după aceea, fără tranziție, imobilă, de plumb... Învățătoare... Lecția, dragă... Elev bun timp de trei secunde... Pe urmă însă... Trîntit... Slab!... Pervers!...

„Și în ce stadiu te afli?” zice, rece.

Nu o să-i răspund: „Chiar la acest moment! Aici! Acum! Cu tine! La acest dialog!”

— Mi-am pierdut puțin personajele pe drum, îi răspund... Încep să le regăsesc... Să mă clarific cu ele...

— Voiam să spun: cite pagini?... 452?

Mă privește cu seriozitate... Prea lung!... Una din două... Sau „romanul” ăsta al meu — o porcărie împotriva femeilor probabil — este foarte reușit, dacă l-am dus atît de departe... Sau e nul și nu-mi dau seama... Deci, s-a zis cu mine... „I-ați văzut romanul? Bietul om!”

Ezită între cele două ipoteze... Văd că înclină încet spre a doua...

Se controlează. „Îl vezi mereu pe S.? Ce mai învîrtește individul ăsta?

— Este în Italia... Pleacă în curînd în Aus-tralia, pentru două luni, cred...

— Bine că pleacă, ne mai lasă în pace... N-ai văzut ce scrie în ultima vreme?... Îi citești revista? O timpinie fără punctuație...

— O citești din când în când... Puțin cam dificil pentru mine...

— Ah, nu zic, a fost o vreme când mergea, era interesant... progresist, de altfel... Dar acum... Neinteresant... Nu găsești altceva în ea decât elucubrațiile lui S... Nimănui nu-i mai pasă de ea... Sper să-și dea seama și editorul, să înceteze cu publicarea..."

Ceas deșteptător... Șapte dimineăta... Valize... Să iau câteva cărți în plus? Un Hemingway, poate? Un Miller, „Primăvara neagră”? Nu, sint citite toate... [...] Tren spre insula Ré... Ca nota muzicală... Si mi-a dat cheile casei sale... El n-are nevoie de ea în vara asta, se duce în Italia, în Australia cu Sophie (nevastă-sa)... În câteva universități... Ultima conversație, înainte de plecarea lui...

„Îți încredințez casa... Vei vedea că se poate trăi corect în ea... Acolo scriu eu cel mai bine la «poveștile» mele... Profită de nopți și respiră din plin..."

— Cum așa, «povești»?

— Ah, îngrozitor... Nu progrezec decât un milimetru... Nici eu nu mai înțeleg... Aproape că nu-mi mai descifrez nici eu scriitura... Am impresia că până la urmă m-au dat gata, cu toții... O farsă... Ilizibilă... Maladie pură... Nu pot face nimic în plus... am ratat și gata... Au dreptate... Eu sint cel care greșesc... Sint făcut să greșesc... Și totuși, știi cât am crezut în ideea asta... E ciudat, dumneata nu-ți poți imagina cum mă gindeam tot timpul la acest plan... Cât am muncit la el... Buchisit, gândit, meditat... Am trăit, fiecare moment din viață cu ideea asta în mine... De altfel voi continua să fac același lucru... Dar ce amărăciune!... Știi că uneori am chiar impresia că se mai întoarce norocul și înspre partea mea... Nu, nu... Niște cuvinte inutile înșirate acolo... Mi-e rușine... Ar fi trebuit să mă omor de câteva ori...

— Exagerați...

— De loc, de loc... M-am rătăcit... cumplit... Ar fi trebuit să-mi dau seama, totuși... Euforia, starea aceea vibrând de certitudine, semn rău... Capodoperă necunoscută... Pagini pline de terci... Cacofonie... Catastrofă... Limbajul... Dar nu există nimic în limbaj... Mistificare... Automistificare, e mai grav... Ridicolul absolut...

— Și ce-o să faceți?

— O să trăiesc modest... Să nu spun nimic... Să dispar cât mai mult posibil... Să continui a scrie și chestiile astea, dacă tot e, mai ales, o problemă nervoasă... Ca un drog... Yoga în particular... Inutil! Inutil! Nu este un lucru de mândrie!... Oricare viață omenească mi se pare mai patetică, mai autentică, decât a mea... Ce risipă!... Ce eroare!...

«Viața-mi nu este decât un accident, simt că nu trebuia să mă nasc: acceptați de la acest accident pasiunea, trecerea scurtă și nefericirea»...

— De cine este?

— Chateaubriand.

— Frumoasă frază, dar nu e decât o frază...

Nu, totul e mult mai complicat... După starea de spirit... E drept că, în timp ce vorbim aici, simt trezindu-se în mine vechea pasiune... Mindria nopților albe, a notelor febrile, a corectărilor, digresiunilor, interpolărilor în text, tăierilor, extragerilor, injectărilor... Poate că până la urmă am dreptate... Invenția hologramei verbale... Sculptură luminoasă... Rezumând totul... Recompozind totul... Fiecare parte valorind cât întregul... Nemaiauzită dimensiune...

— Geniu neînțeles?

— De ce nu?... Să rîdem... Vom vedea... Hai, încă un pahar?... Important este să trăiești cât mai mult posibil, să mori cu viziunea ta cea mai puternică... Vacanță plăcută!... Pe curînd!...

FLORICA CIOARU-COURRIOL

CE CULOARE AVEA MAREA?

● Revista britanică „Nature” a găzduit o amplă dezbateră în jurul unei expresii care revine adesea în *Iliada* și în *Odiseea*: „o mare întuneată ca vinul”. Dat fiind că este vorba de Marea Egee, al cărei colorit oscilează între nuanțe de albastru și de verde, doi cititori din Columbia Britanică, Robert Wright și Robert Cattley, au avansat ipoteza că vinul pe care îl beau grecii era... albastru. Întrucât ei nu obișnuiau să bea vinul sec ci îl diluau în șase pînă la opt părți de apă, iar solul din Peloponez

conține mari cantități de marmoră și gresie — argumentează ei, nu-i exclus ca apa să fi fost destul de alcalină pentru a schimba culoarea vinului din roșu în albastru.

S-au propus și alte explicații, nu mai puțin năstrușnice: că grecii nu aveau un cuvînt pentru „albastru”, că adesea, în scrierile clasice grecești, coloritul descris e straniu și nu pare să reflecte împărțirea spectrului cu care sîntem noi familiarizați, că invazii de alge sau alte fenomene naturale ar fi colorat,

temporar, marea în roșu, etc.

Robert Fitzgerald, traducătorul lui Homer în limba engleză, a precizat, însă, într-un interviu, că traducerea literară a expresiei este „o mare ca vinul”, ceea ce poate sugera un aspect dens, cald și nu neapărat o anumită culoare.

„Nature” așteaptă și alte sugestii. Nu acceptă însă ideea că Homer, fiind orb, nu știa despre ce vorbește, fiind că nu se știe dacă Homer a fost cu adevărat orb sau măcar dacă a existat...

SFĂTUITORUL DE SUFLETE

M-au expediat la Wenzel Wittko, sfătuitorul de suflete al revistei noastre, chipurile mă promovaseră, și m-au făcut ajutorul lui. Nu lucrasem încă niciodată pentru un om ca acest Wenzel Wittko. Avea părul scurt, negru, ochi îngindurați, gura îi era blîndă, blînd era și zîmbetul pe care-l arăta, peste întreaga lui față ca de cocă plutea o expresie de o misterioasă bunătate. Cu această bunătate își făcea el treaba; cu multă răbdare, cu gin și bunătate parcurgea miile de scrisori, pe care curlierul ni le aducea oftînd amar: scrisori ale celor cîvîrșiți de tot soiul de lucruri, ale celor însingurați, în căutare de un sfat. Oh, nimeni nu poate cîntări greutatea scrisorilor, trista greutate a întrebărilor pe care cititorii i le adresau lui Wenzel Wittko. Îi scriau de toate grijile lor, de disperările și de dorințele lor — iar el avea un sfat pentru fiecare. Știa ce se cuvenea răspuns doamnei care nu avea prieteni; o consola pe gospodina al cărei bărbat se înfrupta noaptea pe furis din frigider; decidea în chip suveran dacă-ți este permis să te căsătorești cu cea pe care ai iubit-o în tinerețe: nu exista om care să-i pună vreo întrebare și care să nu fi primit răspunsul la ea. Secretara, care nu era foarte sigură dacă șeful ei îi va permite să plece acasă; tînărul, al cărui socri i se adresau doar cu „dumneavoastră”; văduva, căreia i se interzisese de către ambițioasa ei fiică să mai mînce frîscă — toți, dar absolut toți ajungeau să-și primească consolarea și sfatul potrivit. Nu exista lucru pe lumea asta pe care Wenzel Wittko să-l fi ocolit, în fața căruia să fi dat înapoi; putea să decidă, să îndrepte și să aplaneze toate cele aflate sub soare; cele scăpate din țîțini erau readuse la matcă; lucrurile deprimante erau date deoparte; acolo unde lipsea voioșia, era pusă la loc. Acolo unde nu mai exista om în stare să dea vreun sfat, ei bine, Wenzel Wittko, sfătuitorul nostru de suflete, izbutea acest lucru cu răbdare, gin și bunătate.

Îmi era permis să-l ajut la toate acestea, mie și Elsei Kossoloit, secretara noastră; priveam cu admirație cum trăgea după el în camera sa coșul cu legăturile îndesate de scrisori, cum îngenunchia în fața lor, le desfăcea nodurile de la sfoară și cum fața lui blajină se cufunda adînc și visător în conținutul lor. Admirația era

sentimentul cel mai mărunt pe care-l resimteam pentru el; atunci cînd ne salutăm simțeam cum ne străbate o caldă fericire, iar cînd ne striga la el, o bucurie fierbinte.

M-a chemat chiar din prima zi la el; m-a invitat politicos să iau loc, oferindu-mi gin într-o ceașcă de ceai și observîndu-mă îndelung cu misterioasa lui bunătate.

— Băiete, mi-a spus dintr-o dată, ascultă-mă, băiete.

— Da, am zis eu.

— Vei face un drum pentru mine, băiete. Poți ajunge pînă acolo pe jos, nu e departe. Nu trebuie decît să predai o scrisoare din partea mea la vechea mea locuință.

— Cu plăcere, am spus, cu multă plăcere.

Mi-a înmînat scrisoarea și am pornit-o la drum. — Ce grei sînt primii ani de învățătură. Fără a mă opri în nici un loc, am căutat strada, am căutat casa; era o vilă liniștită, melancolică, aici se afla vechea locuință a lui Wenzel Wittko. Am sunat, am așteptat și am sunat din nou, apoi s-a auzit un pas șovăielnic, ușor, lanțul de siguranță a fost scos iar ușa s-a deschis cu neîncredere. În prag se afla o femeie bătrînă, subțirică; fără bunăvoință — osteneala treptelor se mai putea citi în fața mică de păsăruică —, m-a întrebat care era motivul pentru care o deranjasem.

— O scrisoare, am spus.

M-a privit cu uimire.

— O scrisoare din partea domnului Wittko.

A întins mîna, mi-a luat cu grabă scrisoarea, a deschis-o și a citit-o; cu toate că fața îi era aplecată peste scrisoare, am întrezărit o subtilă expresie de desconsiderare, de dispreț plin de demnitate și de o nobilă ură: nici n-a citit scrisoarea pînă la capăt. A ridicat capul, a mototolit scrisoarea punîndu-mi-o în mînă și mi-a zis:

— Luați-o. Putea să nu se mai ostenească cu anularea contractului, vagabondul. L-am dat afară încă dinainte.

Am privit-o rînit, cu spaimă neajutorată și i-am spus:

— Dar e o scrisoare de la Wenzel Wittko.

— Am văzut, mi-a spus. Și sîntem fericiti că a dispărut din această casă.

A închis ușa; i-am auzit pasul șovăielnic, ușor, am auzit apoi trîntindu-se o ușă undeva

în casă, și m-am întors descumpănit înapoi la redacție.

I-am dat scrisoarea lui Wenzel Wittko; a zîmbit atunci cînd a luat-o în mînă, a zîmbit cu toată bunătatea lui misterioasă; în cele din urmă a netezit-o grijuliu cu linia și a pus-o în buzunarul de la piept: scrisorile celor covîrșiți de soartă erau mai importante, nu trebuiau să aștepte. Încropise deja cîteva și o chemă la el pe Elsa Kossolait, pentru a-i dicta rubrica de răspunsuri: cum trebuie să te comporți atunci cînd bărbatul se dovedește a fi necredincios, cum se poate consola o tînără fată născută cu picioare prea mari, ce se cere întreprins împotriva unei bunici superstițioase. Îl ascultam transportat cum dicta blajin, medităm asupra felului în care făcea el ca lumea întreagă să funcționeze din nou, la felul în care împlinea dorințele esențiale ale oamenilor; cu ochii pe jumătate închiși, luînd din cînd în cînd cîte o înghițitură de gin din ceașca de ceai, astfel scotea din el sfat după sfat, pentru binele lumii.

După ce șiroise de atîtea consolări ici și îndreptări colo, m-a chemat iarăși la el.

— Băiete, mi-a zis. Ai putea face ceva pentru mine. Iată aici două pachetele pentru fiul meu, înăuntru sînt jucării, lucruri din alea mici care fac bucurie; i le-ai putea duce din partea mea.

— Cu plăcere, am spus, cu multă plăcere.

— Băiatul se află afară din oraș, la internat, mi-a zis. Poți să mergi cu trenul pînă acolo; banii îți-i restitui.

— Vă rog să mă credeți, mă duc cu plăcere, i-am spus.

El se uită la mine, mă privi cu iubire îngîndurată, îmi dădu pachetele și mă lăsă să să plec.

Cu inima ușoară am călătorit pînă la internat; se afla într-o zonă împădurită de suburbie, lîngă rîu, pe malul înalt, l-am zărit lucind alb în fața mea și înconjurat de ziduri. Am pășit pe un drum cu pietriș scrișnitor, am trecut de portar, am depășit terasa pe care se odihneau, bronzîndu-se la soare, gîngașele vlăstare ale acestui internat; apoi am ajuns la secretariat. I-am predat pachetele unui domn bine îmbrăcat, care schiopăta; le va preda de îndată, mi-a spus acesta, le va înmîna imediat

fiului lui Wenzel Wittko; m-am retras liniștit. Dar nu apucasem încă să ajung pînă la căsuța de sticlă a portarului, cînd am fost ajuns din urmă de un băiat ce părea a fi scos din fire; venise în urma mea fugind din răspuțeri, purtînd la subsuoară pachetele, îmi tăie drumul, blond, gesticulînd din răspuțeri, și-mi dete înapoi pachetele, spunînd:

— Iată, luați asta vă rog. Duceți totul îndărăt.

— E pentru tine, i-am spus plin de reproș, e de la tatăl tău.

— Tocmai, mi-a zis. Aruncați-le în față, nu vreau să primesc nimic de la el și nici să nu mai treacă pe aici.

— Spune-mi, te cheamă într-adevăr Wittko? I-am întrebat.

— Da, mi-a spus, așa mă cheamă, din păcate. Luați chestiile astea înapoi.

Am luat nehotărît pachetele din nou, am stat o clipă locului, m-am uitat după băiatul care dispărea în mare grabă, în prea mare grabă, fără a se mai uita măcar o dată în urmă. Vroiam însă ca de data asta să-mi împlinesc misiunea, să nu-l dezamăgesc pe Wenzel Wittko, așa că am predat ambele pachetele portarului, care mi-a promis că le va da mai departe.

Am putut astfel să-l scutesc pe Wenzel Wittko de amărăciunea unui refuz; nu mai era necesar ca el să se mai ocupe de asta, putea fi liber pentru scrisorile sale, pentru toți cei cărora el avea a le spune ori a le da vreun sfat. Și cu răbdare, gin și o misterioasă bunătate el da la iveală înțelepciunea necesară din fîntina sufletului său; fîntina nu seca niciodată, toți cei care ajungeau pînă la Wenzel Wittko printr-o scrisoare își primeau sfatul consolator. Fie că era vorba despre faptul că perechile căsătorite trebuie sau nu să călătorească separat, sau despre felul în care îți este permis să faci, cu ajutorul rujiului, dintr-o gură prea mare una mai mică, sau dacă femeia se cuvine să fie îngăduitoare iar logodnicul n-ar trebui să mai piardă multă vreme pînă a pune piciorul în prag: toate chestiunile esențiale ale timpului nostru erau rezolvate de Wenzel Wittko, sfătuitorul de suflete; oricine i se adresa, avea dreptul la speranță, el însuși se cheltuia dezinteresat pentru alții.

În ceea ce mă privește pe mine nu aveam prilejul să mă cheltui decît de dragul lui: îi aduceam bucuros noi scrisori, îi cumpăram cu drag ginul, clăteam ceștile din care băuse și, plin de ambiție, mă achitam de drumurile pe care mi le încredința. După cum el se sacrifică pentru alții, eu mă sacrificam pentru el.

De aceea nici nu m-am simțit deprimat atunci cînd într-o bună zi, după încheierea lucrului, m-a chemat la el dîndu-mi o scrisoare pe care urma să o duc pînă la o crîsmă; am luat-o din loc fericit. Crîșma se afla într-o pivniță, pe care în cele din urmă am descoperit-o: goală și vîntoasă, cu podeaua de ciment, mesele frecate cu nisip; în afară de mine nu mai era nimeni. M-am dus pînă la tejgheaua lustruită, am așteptat, mi-am dres vocea și

cînd am văzut că tot nu apărea nimeni, am ciocnit un pahar de altul. A apărut atunci din-dărătul unei cortine maronii o femeie; era frumușică și istovită, cu cearcăne adînci sub ochi. Încet, cu șorțul ei alb, se duse pînă îndărătul teighelei, mîna i se și ridicase pentru a deschide robinetul de bere, dar eu am refuzat.

I-am dat scrisoarea.

— Pentru dumneavoastră, i-am spus.

A luat-o, ținînd-o în dreptul luminii și a citit numele expeditorului; dintr-o dată fața îi încremeni, trădînd o veche îndîrjire pentru ca apoi femeia să rupă scrisoarea fără ca măcar s-o fi citit, punînd bucățelele de hîrtie ruptă în buzunarul de la șorț.

— Îmi pare rău, am spus fără să vreau.

— Nu face nimic, mi-a răspuns, îmi trece, mi-a și trecut. Ochiul ei obosiți se umpluseră de lacrimi.

— Pot face ceva pentru dumneavoastră? am întrebat-o.

A dat din cap.

— Nu, spuse. Nu mai e nimic de făcut, totul s-a sfîrșit. Spuneți-i bărbatului meu că am cerut divorțul. Mai mult nu e nevoie să-i spuneți.

— Lucrez pentru el, am zis.

— Îmi pare rău pentru dumneata, mi-a spus și s-a întors încet, cu o mîină în buzunarul de la șorț, îndreptîndu-se spre cortina maronie și dîndu-o la o parte. Am văzut că umerii îi tresăltau.

Am părăsit crîșma în tăcere, am urcat apoi treptele curate de ciment; afară era vînt și mi s-a făcut frig. M-am îndreptat spre redacție:

sus mai ardea o lumină, Wenzel Wittko încă mă mai aștepta cu răspunsul. Cînd am ajuns sus, se afla în fața unei stive de scrisori și a unei cești de gin, și prima privire care mi-a aruncat-o atunci cînd am intrat era tăioasă și plină de cruzime, atît de crudă că m-am speriat, dar apoi expresia asta s-a topit iar vechea bunătate se afla din nou întipărită pe fața lui, aceea misterioasă bunătate cu care izbutea să-i sfătuiască și să-i ajute pe toți cei amărîți din lumea de afară.

— Ce e, băiete, m-a întrebat, ce s-a întîmplat cu tine?

— Cred că nimic, am spus.

— Ai dus scrisoarea?

— Da, am spus.

— Și mi-ai adus ceva?

— Divorțul, am spus. Soția dumneavoastră a cerut divorțul.

În ochi i se strecură o licărire de satisfacție grăbită, o mulțumire adîncă, dar s-a stăpînit imediat și mi-a spus blajin, arătînd înspre scrisorile ce zăceau în fața lui:

— Mă așteaptă, băiete. Toți așteaptă ca eu să le spun cîte ceva. Există alți oameni care au nevoie de ajutor, nu pot să nu li-l dau.

Și se cufundă adînc și visător în studiul scrisorilor; eu însă am plecat. Am coborît încet scările și m-am gîndit la ziua următoare; și aveam senzația de parcă aș fi căzut cu fața într-o grămadă de cenușă...

În românește de
ALEXANDRU AL. ȘAHIGHIAN

ULTIMUL DINTR-O GENERAȚIE

● Poetul Stephen Spender, singurul supraviețuitor al unui celebru „cuartet” de poeți britanici care s-au impus în anii '30 (ceilalți fiind W.H. Auden, Louis MacNeice și C. Day Lewis) a împlinit 75 de ani. Autor al multor volume de poezie, dar și de proză, teatru, critică, traduceri din germană, cărți de călătorie, etc., fost profesor universitar, fost redactor-șef al unor reviste literare de prim ordin, sir Stephen Spender și-a povestit de mult, în volumul intitulat **O lume în interiorul unei lumi**, primii 40 de ani de viață.

Cu prilejul celei de-a 75-a aniversări a fost întrebat între altele, în cursul unui lung interviu) dacă atunci cînd citește studii despre perioada tinereții lui scrise de autori din generațiile mai noi i se pare că aceștia au o viziune exactă despre o epocă pe care nu au cunoscut-o. Iată

răspunsul (deși nu a fost exact cel solicitat):

„Nu-mi prea place să mă cîtesc despre mine. Trebuie să fie ceva legat de bătrînețe. Sculptorul Henry Moore mi-a spus, că de la vîrsta de 70 de ani, n-a mai fost în stare să citească absolut nimic despre el însuși. Pe de altă parte și azi îmi tresaltă

inima cînd îmi văd numele tipărit. Cred că asta se datorează faptului că mă trag dintr-o familie de ziariști deprinși să respecte cu adevărat numai pe oamenii ale căror nume apăreau mereu în ziare. Întotdeauna am fost așa și, în tinerețe, prietenii, mai ales Auden și Isherwood, mă ironizau pentru asta. Încetul cu încetul mi-am dat seama că de fapt se pricepeau mult mai bine decît mine să-și facă publicitate. Dacă mi se pare că sînt prost înțeles? Nu-i vorba atît de asta, cît de senzația de a fi fost împins într-un fel spre marginea conștiinței celor tineri. Ești pur și simplu bătrîn și asta-i tot. Se scot mereu antologii de poezie contemporană, dar prin poezie contemporană se înțelege poezie scrisă de poeți sub 30 sau sub 40 de ani. Ca și cum n-ai putea fi bătrîn și în același timp contemporan.”

DELINCVENTUL NARCEJAC

«În Franța, romanul polițist n-a fost niciodată luat în serios. Claudel îl considera un „gen stercorar”². Academicieni, critici, literați sunt de acord să-l pună pe același plan cu foiletonul. E victima unui fel de segregare rasială; el este *coloured*, iar literatura — un cartier elegant, în care n-are dreptul să locuiască».

Aceste cuvinte deschid, în *Histoire des littératures*, III², secțiunea *Literaturi marginale*³, capitolul *Romanul polițist*, semnat de Thomas NARCEJAC.

Nu intenția de a (re)deschide o polemică (dezbateră?) asupra locului estetic și a rolului social-educativ al acestei specii de ficțiune a prezidat la alegerea citatului — deși nu-mi refuz o brumă de maliție la adresa criticii de pretutindenți, unanime aproape în a-l relega în debaraua subliteraturii — ci dorința de a schița bibliografia autorului pastişelor ce urmează. Când și unde s-a născut, ce studii are Thomas NARCEJAC nu știu: nici un dicționar literar, nici o istorie literară, nici măcar enciclopedia (mare sau mică) „Larousse” (care găsea loc într-una din edițiile ei de prin '62 pentru Brigitte BARDOT) nu menționează numele acestui «paria» (cum, de altfel, nici pe cele ale altor «delincvenți» de aceeași teapă — excepție făcându-se doar pentru SIMENON, dar cu ezitări și cu multe semne de întrebare...).

Oricum, «inculpatul» a debutat ca eseist, în 1947, publicând *Estetica romanului polițist*, studiu urmat de alte două consacrate aceleiași problematice, *Sfârșitul unei cașcavalale*, 1949, și *Cazul Simenon*, 1951, pentru ca, în 1958, *Enciclopedia Pleiadei* să-i solicite colaborarea la pomenita *Istorie a literaturilor*.

Abia în 1964, editura Payot îi publică *Romanul polițist*, un dosar de popularizare a chestiunii, în realitate un micro-eseu (de peste 200 de pagini), excelentă sinteză, obiectivă, informată și alert scrisă. Cu asemenea pregătire teoretică, nu e de mirare că NARCEJAC s-a încumetat — și bine a făcut, pentru că reușitele s-au dovedit indubitabile — să abordeze activ, în calitate de creator, ficțiunea polițistă.

În complicitate cu alt „anonim”, Pierre BOILEAU, a publicat, în 1952, *Cea care nu mai era*, cunoscută, la reeditări, sub titlul *Diabolicile*, grație filmului omonim al lui H.-G. CLOUZOT. De altfel, multe dintre operele acestui „cuplu literar”⁴, devenit, pe drept cuvânt, ilustru, au fost ecranizate. Dintre morți, romanul următor, s-a bucurat de nelinștitoarea atenție a lui HITCHCOCK (filmul *Sudori reci*). Chipurile umbrei, *Crimă pe disc 45*, *Magicienele*, *Farnece*, *Maldona*, *Lupoacele* au avut parte de adaptări cinematografice: David EASY, Serge FRIEDMAN, Henri DECOIN, Sergio GOBBI, Luis SASLAWSKY fiind semnatarii ai regiei.

Rămase numai în ipostaza de carte sunt *Deochiul*, *Inginerului îi plăceau prea mult cifrele*, *Victimele*, *Moartea a spus: poate, Delirium*, *Văduvii*, *Tertipuri*, *Viață-n cioburi*, *Pădurea adormită*, *Poarta spre larg*, *Virsta ne-roadă*, *Operațiunea „Ciuboțica-cucului”*, *Lepra*, *Legitimăția stacojie*, *Pudriera*, *A doua față a lui Arsène Lupin*, ... Și din toate iese-un om (Premiul Umorului negru, 1965) și culegerea de nuvele *Trenul albastru oprește de 13 ori*. Așadar, acesta este palmaresul autorului bicefal BOILEAU-NARCEJAC.

Pe lângă eseurile pomenite mai sus și scrise înainte de acest «mariage de raison» («en tout bien tout honneur») cu BOILEAU, Thomas NARCEJAC își făcuse «mîna de ficțiune» în 1952, editînd la Librairie des Champs-Élysées, în colecția „Le Masque”, un volum selecționat de *Le Club de l'aventure*, culegerea de pastişe parodice *Faux et usage de faux* — titlu luat *tale quale* din Codul penal — din al cărei sumar am extras autoparodia *Martingala* (în trei variante). În fond, și această lucrare se dovedește a fi o „recidivă” de tip eseistic, un fel de anexă cu texte ilustrativ-explicative a lucrărilor teoretice în care NARCEJAC studia — singur încă — sensul și destinul romanului polițist.

Cu altă ocazie — într-un almanah viitor, de pildă — am să recidivez și eu, ca «falsificator» prin traducere a altor «falsuri» de Thomas NARCEJAC.

²Adică «excremental».

³Sub conducerea lui Raymond QUENEAU, *Encyclopédie de la Pléiade*, 1963, pp. 1644—1670.

⁴Categorisirea întărește statutul de «cenușăreasă» al genului, aflat într-o companie dî se poate de semnificativă: literatura de colportaj, romanul popular, literatura pentru copii, cea științifico-fantastică și cîntecul poetic (șansoneta, romașca etc.).

⁵„Literatură, franceză nu e la prima «abateră» de acest tip: Frații GONCOURT, ERCKMANN-CHATRIAN, Paul REBOUX & Charles MULLER, cu seria lor *À la manière de...*, pastişe literare a căror valoare estetică și didactică este de mult recunoscută (se studiază în clasă, la orele de literatură consacrate «parodiilor», ca pagini antologice sintetizînd mijloacele stilistice ale scriitorului cu pricina); și chiar și romanul polițist cunoaște, pe lângă citații BOILEAU-NARCEJAC, cuplul VIARD & ZACHARIAS, care adaptează, cu succes și cu umor, integrîndu-le specificității «polițiste», lucrări și teme ale marii literaturi («serioase»), *Regele Mirmidonilor* (Iliada lui HOMER), *Începutul* (Hamlet de SHAKESPEARE), *Mitomanul* (Lorenzaccio de MUSSET), convertindu-le și transpunîndu-le în cadrele realității contemporane, a cotidianului interlop de azi.

THOMAS NARCEJAC

FALS ȘI UZ DE FALS

INTRODUCERE. *Pastișa e un gen* destul de ciudat. Dacă e desăvârșită, devine un fel de facsimil și nu mai interesează, iar dacă nu oferă decât o imitație apropiată a modelului ales, irită prin stângăcie și prin pretenție. Suntem, prin urmare, nevoiți să admitem că o pastișă adevărată trebuie să stea la distanță egală de copie și de parodie. Pasișea seamănă cu o limbă străină pe care-o vorbești cu un pic de accent. Nostim e-accentul. Deci, pasișea trebuie să fie întotdeauna nițeluș cam alături de model, nu din neputința autorului, ci din joacă. Într-adevăr, nu autorul imită este personajul pe care-l pîndește ci-*

titorul, ci, dimpotrivă, scriitorul care imită și care se joacă de-a v-ați ascunselea, ivindu-se, ici – într-o deghizare, colo – viu și natural, ceea ce produce un curios efect de oglindă, care incurcă și care distrează imaginația. De-aceia, «pasișorul» trebuie să se-nnoiască necontenit și, cînd să se travestească plin de gravitate, ca un actor care intră deplin în rol, cînd să schițeze un crochiu dezinvolt și ușurel al modelului, cînd, în sfîrșit, să se exprime – da, chiar așa! – fără prefăcătorii și fără schimonoseli, pe cont propriu și cîteodată, cititorului i se pare imitația mai reușită, tocmai în clipa în ca-

re-ncetează. Altfel spus, adevărata pastișă nici nu se sinchisește de pastișă. Pînă la urmă, totul stă în făcutul cu ochiul care creează complicitatea.

*Unii s-ar putea mira găsind la sfîrșitul acestei culegeri** o năvelă semnată Narcejac. Dar, pentru că o să mă-mpopoțonez cu nasuri postișe, cu bărbii false și cu haine de-mprumut, cititorul trebuie, totuși, să mă poată recunoaște. Pe critici, îi implor să nu caute alte explicații.*

Th. N.

*De fapt, e o specie literară aparținînd genului didactic. (n. tr.)

**Mai sunt pastișaji Agatha CHRISTIE (Hercule Poirot), Jacques DECREST, Peter CHEYNEY, Pierre BOILEAU (coautorul obișnuit al lui NARCEJAC), Rex STOUT (Nero Wolfe), Pierre NORD și Léo MALET (Nestor Burma). (n. tr.)

MARTINGALA

(în trei versiuni)

● CLASIC

— Șefu', vă rog să-mi primiți demisia... Am dat greș.

Inspectorul Jousse — un debutant căruia tocmai i se-ncredințase o anchetă serioasă — se afla în fața comisarului Franz: o-ncurcase.

— Stai jos; băiețuș, rosti Franz. Cît despre demisie, vedem noi mai pe urmă... Dă-i drumul.

— Păi, l-am luat pe Goldstein în filă de la gară, chiar la ieșirea de la Saint-Lazare.

— Mai avea milionul furat în valiză?

— Precis. Doar mi-a spus Lartigue.

— Ei, dacă te-a asigurat Lartigue... Mai de parte.

— Goldstein s-a dus glonț la Gruber. Pe mine, m-a oprit portarul. Pînă să ne tălmăcim, știți cum e... ce s-o mai lungesc... am ajuns în sala de bacara, să zic, la două minute după Goldstein. Era foarte puțină lume, obișnuții casei, cum s-ar spune. Bancherul Van Hoot, o tipă înaltă, cam cu chef, și alți doi-trei goro-beți...

— Da. Și după aia?

— După aia, m-am dus în sala de ruletă... aceeași clientelă... Chartois, avocatul, Masseron — îl știți, ăla cu «Conservele Masseron» —

și, bine-nțeles, Goldstein, și cu Hartmann, da' nu industriașul, frate-său...

Comisarul îi oferi lui Jousse o țigară, dar acesta o refuză.

— L-am tras pe Goldstein discret deoparte. Ne-am dus în biroul lui Gruber. Să-l fi auzit pe Gruber! Făcea un tărăboi! Că el n-avea nici un amestec în chestia cu furtul... Că o să reclame... placa obișnuită. Goldstein s-a lăsat perchițiționat. Nimic asupra lui. Nimic în valiză, dar știți, chiar nimic-nimic. l-am dat pace, ba încă și cu scuze. Gruber amenința că dă el un telefon, sus...

— Cunosc șlagărul. Într-o bună zi, ca mine, o să-i ard una peste bot. Pe urmă?

— Guber mi-a deschis toate saltarele, casa de fier. Voia să scotocesc în toată hardughia. l-am spus că dacă-o mai ține pe tonul ăsta, v-anunț pe dumneavoastră.

— Bine-ai făcut.

— M-am întors în sala de ruletă. Gagica făcuse lipitura cu Goldstein. Mare tamșă, ce mai! Am aflat de la Gruber că fetița era Manuela Perrez...

— Perrez, cu cauciucurile?

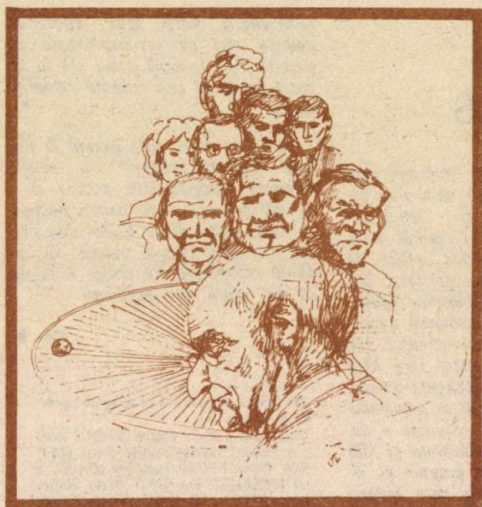
— Flică-sa în persoană.

— Goldstein o fi scos-o la dans în cine-știe-ce local din Montmartre. Am vreo douăzeci de rapoarte despre ea. O făcănită, dar tătucul ei are spate. Zi mai departe. Ghicesc urmarea...

— Aș! nici nu vă dă prin minte, șefu'. Tipe-sa-n chestie a-nceput să joace la ruletă. Cît ai clipi, a pierdut mai mult de cincizeci de mii de franci. Atunci, Goldstein s-a oferit să joace-n locul ei. Farfuza i-a lăsat un tenculeț de je-toane și s-a-ntors în sala de bacara. M-am luat după dînsa.

— De ce?

— Fiindcă purtarea dumisale mi se părea

nițeluș cam suspectă. Vorbea tare, părea des-
tul de-nfierbîntată. Firește, a continuat să
piardă.

— Și Goldstein?

— Îl vedeam din spate. Cîștiga, pentru că-n
jurul lui animația sporea. Chartois a trecut pe
lîngă mine, să tot fi fost un sfert de ceas mai
tîrziu. Părea furios. M-a privit cu niște ochi de
apucat: «Dacă are-o martingală, să nu-i mai
dea voie să joace! Ar fi mai cinstit». Astea sunt
exact cuvintele pe care le-a rostit. M-am apro-
piat. În aceeași clipă, Masseron s-a sculat de
la locul lui. Parcă-l mai aud: «Dragul meu Gol-
dstein — zice — devii un pericol public... Eu
unul nu mai joc». Și a chemat-o înapoi pe Ma-
nuela. Goldstein adunase un purcoi de je-
toane. Părea încîntat. Cînd a văzut-o pe Ma-
nuela, i-a strigat: «Vino să vezi... Tot bănetul
ăsta e-al dumitale». Au numărat. Goldstein
cîștiga un milion... Stați, șefu!... Povestea în-
cepe abia acum să fie aiuritoare. Duduia Per-
rez a vrut să afle cum a făcut Goldstein de-a
agonisit o asemenea sumă, și Goldstein i-a
explicat că avea o martingală. Ba chiar a scos
din buzunar o agendă plină de cifre... Și vă jur
că agenda am văzut-o cum vă vād... Tipa era
întoarsă pe dos. L-a-ntrebat: «Cît vrei pe mar-
tingală?». — «Pentru dumneata, un milion».
Ceilalți au început să se hlizească. Tirgul li se
părea complet idiot. Dar prigoră și-a scos
carnetul de cecuri și pe urmă s-a răzgîndit:
«Păstrează milionul pe care l-ai cîștigat și
dă-mi agenda». Am simțit că-mi sare muștarul
și l-am umflat pe Goldstein.

Comisarul izbucni în ris.

— Voi ai să-i conștiți milionul ăsta?

— Bine-nțeles, șefu'. Numai că Goldstein
nici n-a vrut s-audă. El încheiase o tranzacție
corectă.

— Dacă-nțeleg eu bine, zise comisarul, Gol-
dstein a intrat la Gruber cu un milion furat
și-a plecat de-acolo cu un milion cîștigat cin-
stit.

Jousse, bobocul, dădu, amărit, din umeri, a
neputință.

— Și totuși, am fost cu ochii-n patru, șefu'.
Nu-l puteam împiedica pe Goldstein să folo-
sească o martingală. Numai că nu-nțeleg unde
și-a dosit milionul furat. Cu asta-mi ia maul.

Comisarul puse mîna pe telefon.

— Alo, Martin? ... la trei inspectori și trap la
Gruber... Mi-i aduci, pe el și pe crupierul lui...
Da, ăștia doi ajung.

Apoi, se-ntoarse către Jousse.

— Te-au tras în piept, bobocule. Vrei să știi
cum s-au petrecut lucrurile?... Cum a ajuns la
trîpou, Goldstein a și-mpărțit banii la toți cei
care erau de față-n sala de ruletă. Probabil că
le-a povestit că voia să ducă un sticlete. În lu-
mea asta a lor, ăștia se-nțeleg fără multe
vorbe. Și-n timp ce tu îi supravegheai de la
distanță, Goldstein juca — pentru tine — co-
media cu martingala și-și recupera milionul
împărțit...

— Totuși, martingalele există, nu?...

— Poate. Dar poți să mă crezi: cu un cru-
pier dibaci și cu niște amici înțelegători mergi
și mai la sigur... Fata era pilită, mi-ai spus,
nu?... Cum e ea excentrică, povestea asta cu
martingala i-a plăcut la nebunie. Drept care, a
cumpărat cu un milion un carnetel oarecare,
și astfel, Goldstein a devenit proprietarul legal
al milionului pe care-l furase... Frumos jucat.

— Dar...

Inspectorul principal Martin deschise ușa.

— Gruber e-aici șefule.

— Bagă-l înăuntru.

Și Franz adăugă pentru bobocul Jousse:

— Ai să te lămurești numaidecît, băiețuș!

Gruber se ivi în prag. Atitudinea lui echivala
cu o mărturisire.

● UMORISTIC

Titin intră în barul-cafenea pe ușa din dos și
Fred își duse un deget la buze.

— E-aici, murmură el. Garidul ăla mic și sli-
nos, de lîngă fereastră.

Titin își apropié ochiul de crăpătura din per-
deaua care despărțea localul de bucătărie.
Zări un omuleț pipiriu, cu părul aproape creț,
gâlbejit la față, cu nas coroiat.

— Ovreiaș, gagiul, nu? șușoti el.

Omul dăduse la o parte halba din față și
scria fără-nțetare într-un carnetel din care,
cînd și cînd, rupea cite-o foaie pe care-o bo-
țea înainte de-a o vîrî în buzunar.

— De-o săptămînă-ncoace, vine-n fiecare
zi, spuse Fred. Ce să facem?

— Are aerul c-ar spiona? întrebă Titin.

— Tocmai, că nu. Intră. Cere-o halbă și se
pune pe scris. Nu ridică niciodată capul. Îți
dai seama c-am avut destulă vreme să-l ob-
serv.

— Era aici cînd Garcia...?

— Da. Și era și-n ziua-n care Mauricette...

Omul scria întruna. Sau, mai degrabă, cal-
cula, dacă era să te iei după mișcările cre-

ionului. Din cind în cind, își mișca buzele groase, rodea capătul de lemn al creionului, pe urmă, dintr-o dată, rupea foaia din carnetel și-o boțea îndelung, făcînd-o cocoloș.

— Înarmat? întrebă Titin.

— Aș, nema, răspuse Fred.

Titin dădu la o parte perdeaua, schițînd cîțiva pași în localul gol. Oglinzile îi restituiau imaginea: ai fi zis că trei malaci se-ndreptau în front spre ovreiaș. Titin se rezemă în pumnii proptiți de fiecare latură a carnetelului. Omul ridică ochii. Erau mari și tulburi, puțin bulbucăți, ochi de miop.

— Pot să stau și eu? rosti Titin, înșfăcînd un spătar.

Se-așeză în fața ovreiului, de-a călare pe scaun, după care, punîndu-și laba păroasă pe mîna necunoscutului, i-o deschise încetîșor, cu de-a sila.

— Pot să mă uit și eu?

Cocoloșul de hîrtie, despăturit, era mîzgălit cu semne complicate: litere și cifre orînduite în coloane.

— Vino să vezi! strigă Titin.

Fred s-apropiă cu pași supli, ocolind colțul meselor cu mișcări de dansator. Se zgîi la hîrtiuță, dădu din cap și scuipă în rumegușul de pe jos. Ovreiașul sorbi un git de bere, ștergîndu-și apoi buzele cu-o batistă de-o albeață cam dubioasă.

— Pot cîștiga pînă la a patra pontare, spuse el cu un accent foarte puternic, probabil un accent de Europă centrală.

Scotoci în haină, puse pe masă o ruletă micuță din material plastic, scoase dintr-o cutie de chibrituri o bilă strălucitoare. Cu-o iuteală impresionantă, puse-n mișcare platanul, și bila, împinsă de forța centrifugă, începu să se-nvrîtească.

— Ce numere jucați? întrebă ovreiașul.

Titin îl privea bănuitor. Fred își luă de după ureche țigara de rezervă, o aprinse, supraveghînd discul pe care numerele roșii și negre, contopite de viteză, desenau un inel stacojiu subțire.

— 13, murmură el, interesat.

— Eu, 22, spuse Titin.

— O să pierdeți din gros, rosti ovreiașul, cu accentul lui de student croat. O să iasă zero.

— Poftim, rosti omul, cu simplitate.

După care, parcă vru să-și vîre ruleta la loc în buzunar. Titin îl opri.

— Înc-odată.

Turnanta se-nсуfleți iar, și bila se rostogoli în tăcere.

— Ce-o să iasă? șopti Fred.

— 31.

Trei capete se-apropiară. 31 ieși cîștigător. Fred fluieră iar Titin se scărpină în cap.

— Nu-i mare scofală, spuse ovreiașul. Por-niți de la numerele prime; aplicați regula lui Becerev* și calculați rădăcina patrată a produsului fracției, înmulțit cu numărul alfa. În felul

ăsta, obțineți primul număr cîștigător, dacă numărul anterior este un multiplu de cinci.

Ca și cum o lumină neașteptat de puternică l-ar fi izbit dintr-o dată-n față, Titin își puse mîna streășină la ochi.

— Stai nițel, nu așa repez, dom' profesor. Dacă pricep eu bine, afli asta prin calcul?

— Întocmai, rosti profesorul.

Titin și Fred se priviră de parcă nu s-ar fi văzut de luni de zile.

— Cum te cheamă, dom' profesor? întrebă Titin, cu glasul schimbat.

— David Goldstein... M-am născut la Brno. Pe urmă, a venit războiul...

Își încheie fraza cu un gest vag și-și privi costumul ponosit.

— De multă vreme ești...?

— Nu. De vreo două săptămîni. Dacă-ăș avea ceva bani — zîmbi cu tristețe — cred că, în cîteva zile, aș pune la punct martingala.

— Martingala? întrebă Fred.

— Da, chestia, șmecheria ca să cîștigi, sări Titin.

Un vînzător de ziare se opri în fața barului, pe trotuar. «Ia „France-Soir”... Atacul trenului Paris—Vintimiglia... Ultimele știri...”.

Puse mîna pe clanță, iar Titin se sculă brusc în picioare.

— O halbă, trap! strigă vînzătorul, care purta un fel de chipiu de prefect, cu niște litere aurite pe vizieră.

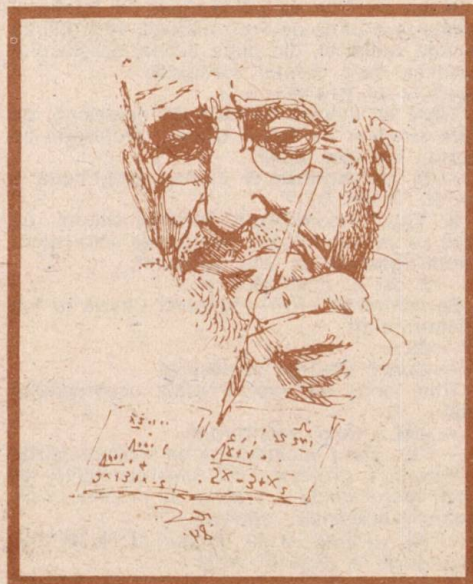
— Roiu'! mormăi Titin.

— Păi...

— Cară-te-ți spun! Avem treabă.

Îl îmbrînci brutal afară, apoi, înhățîndu-l pe profesor de guler, îl ridică în picioare și-l trase către el.

— N-o fi vr-un banc de chichi șmecheria asta a ta, martin..., în sfîrșit, șpilu' tău...

*În realitate, Vladimir Mihailovici Beșterev (sau Bekterev), psiho-fiziolog rus (1857—1927), colaborator al lui Pavlov. Evident, aici, numele joacă un rol pur fictiv.

Pe jumătate sugrumat, profesorul negă din cap.

— În regulă, zise Titin, atunci, vino-ncoace! Să stăm de vorbă.

De trei zile, la bar „La trei Sirene”, era omor de lume. Numai intimii însă aveau dreptul să urce la primul etaj. Mai întâi, se opreau jos, la casă, aplecându-se la urechea Miquettei:

— Merge-merge, sus?

Miquetta-și scutura buclele lungi și-și trecea mîna cu unghii prea roșii peste fruntea ostentată.

— Merge, da să știți că nu-i ușor.

Vizitatorii, în vârful picioarelor, se-aventurau pe scară, deschideau timid ușa odăii. Se și adunase-o droaie, imbulziți în jurul unei table de școală. Titin, în cămașă, cu mincile suflete, menținea ordinea. Fred scria la tablă. Profesorul, tolănit în cel mai confortabil fotoliu din casă, cu ochii-n tavan, fuma țigări cu muștiuc de plută. Din cînd în cînd, întorcea alene capul.

— Scrie... Minus trei plus x la patrat...

— Cum, adică, la patrat? întreba Fred.

— Pui un doi sus lîngă literă, scotea Titin un răcnet a lehamite. Ți s-a mai explicat de două ori. Nema nu pricepe gagiul.

Fred copia cu un scris școlăresc formula: $5x-3+x^2...$

— Ce-ți dă? întreba profesorul, fără să se uite.

Toți cei de față își lungeau gîturile. Fred, cu fruntea-n cruntată, se gîndea, se gîndea...

— Dă-i bătaie, se răstia Titin, care zurlia nervos niște monede în fundul buzunarului.

— Cred că minus asta se-adună, murmura Fred.

— Hai, dă creta-ncoace, rostea profesorul.

Ajutat de Titin, se ridică agale din fotoliu, îl dădea la o parte pe Fred nădușit, se proțăpă în fața tablei și, din clipa aceea, spectacolul devenea de-a dreptul vertiginos.

$2x+3-4+x-2+4\sqrt{x}+1=4$.

Tabla se umplea de formule, de semne, de cifre și chiar de figuri. Uneori, profesorul se oprea, închidea ochii...

— Ei, na, mormăia el, ei, na... asta-i bună: 9 ori 8... 9 ori 8....?

Și Titin, încordîndu-și bicepsii enormi, pe care se vedeau tatuaje, se-ntorcea către spectatorii-nghesuți și urla, furibund:

— 9 ori 8, dumnezeii și...!

Se schimbau priviri îngrozite. Cineva își lua inima-n dinți:

— 63...

— Cum? tresărea profesorul.

Titin, scos din fire, îi arăta nenorocitului ușa.

— Ieși... Rolu' sabotorul!

— 72... risca altcineva ca să schimbe vorba. Înseninat, profesorul își relua socotelile, iar Titin, încrucișîndu-și brațele, se proptea în picioarele crăcănate, mîrîind:

— Păi te cred că 72. Trebui' să le dai mură-n gură la găgăuții ăștia.

Profesorul ștergea tabla și nota un rezultat

intr-o minunăție de agendă legată-n piele.

— Un strop de mastică? îl îmbia Titin. Sînteți obosit.

Profesorul șovăia.

— Mai bine, un păhăruț de porto, sugera Fred. E mai ușor.

— Fleanca, i-o retaza Titin, lasă-l pe dom' profesor să vorbească.

— Un „Martini”, hotăra profesorul. Cu o cojiță de lămîie.

La ușă, se isca o scurtă-nvălmășeală și douăzeci de voci strigau într-un glas:

— Miquetta... un „Martini”!

Profesorul se peria, scuturîndu-și de pe costumul sumptuos și cele mai mici urme de praf de cretă. I se-aducea o tavă și el sorbea, cu degetul mic îndoit. Titin se-apropia respectuos.

— Dom' profesor, putem încerca?

— Mă rog.

Atunci, neînduplecat, Titin îi scotea numai decît pe fideli din odaie.

— Mîine... mîine... Acu', dom' profesor trebui' să se odihnească. Mîine, am zis.

Înclăușă ușa, scotea dintr-un bufet micuța ruletă a ovreului — care nu se-nvoise nici în ruptul capului să accepte alta mai arătoasă — o pune pe masă și profesorul lansa bila, pe urmă, după ce-și consulta agenda, anunța: «49..., 52..., 3..., 11...». Bila părea că-l ascultă. Nu le ieșeau decît numere cîștigătoare. Titin își freca mîinile, se bătea pe coapse, îi trăgea ghionturi lui Fred.

— Te prinzi, Freddy, băiatule? S-a zis cu trasu': nu mai punem osu' la muncă... la-l pe Garcia. Ce-a ciugulit el cînd cu lovitura cu Vintimiglia? Trei milioane... dacă. De Mauricette, ce să mai spun, cînd a dat gaura la banca de la Joliette? Pe cînd noi...

Garcia și Mauricette au fost prezentați profesorului, care-a pus pentru ei ruleta-n mișcare.

— Are ceva-n tîrtăcuță, se-nvoi Garcia.

— Ține-l în puf, îl sfătui Mauricette pe Titin.

Profesorul era tratat ca un pașă. Se procopise cu-o garderobă princiară, cam țopească poate, dar el nu se plîngea. Își aprindea țigările cu-o brichetă de aur, purta pe inelar un ghiul împodobit cu un briliant enorm și-ncepuse a se îngrășa, pentru că Titin îl obliga să mînințe de patru ori pe zi. Fred dădea fuga la primul țîrlit de sonerie.

— Mi-ar trebui o mașină de ras electrică, murmura profesorul.

Peste-o jumătate de ceas, avea mașina. Într-o zi, a cerut o mașină de calculat, ca să economisească din timp.

— Ușor, îl asigură Fred.

Pe seară, se-ntoarse cu patru gălgani, care cărau niște pachete.

— Alegeți ce vă place, se fuduli el.

Tipii despachetau mașinile — paisprezece — pe care le aliniară.

— Sunt prea multe, protesta profesorul, încurcat.

— Dacă trebui' — trebui', se-mbătoșa Titin. Am spart magazinul Rivallant. Știți, sîntem

obișnuți.

Și treaba re'ncepu pe scară mare. Titin puse și el umărul. Numai că de-aci-nainte, vizitatorii nu mai aveau voie să pătrundă-n odaie. Rămîneau jos, la teigheaua barului.

— Patronul face experiențe, li se explica nou-veniților. O șmecherie care-o să revoluționeze tehnica.

— Băgați la cap, adăuga Marius, chelnerul, semnele minus cică se-adună.

Se lăsa o tăcere și se putea auzi clinchetul mașinilor de la etaj. În sfîrșit, martingala fu aproape gata. Profesorul îi dăduse de cap. Ba chiar scrisese pe tablă formula magică. Era așa de simplă, că Titin păru nițel dezamăgit.

— Sînteți sigur, dom' profesor?

— Cu-o eroare de-o cifră, absolut sigur. Fred, te rog, să te duci la Biblioteca municipală și să-mi aduci tabela de logaritmi a lui Bouvard și Ratinet*?

— Ratinet, se minună Fred. Ce banc mai e și asta?

— Fă ce-ți spune, mirii Titin.

Fred aduse cartea numaidecît, și profesorul o deschise cu un aer grav. Degetul lui urca și cobora de-a lungul coloanelor de cifre, apoi, se opri.

— Uitați-vă și voi, observă el. Sinus de 19 e 0,3256.

— Nici nu se poate altfel, întări Titin.

— Deci, dacă-nmulțiți cu nouă...

Profesorul adăugă o cifră la formula sa. Martingala era gata. În aceeași seară, „La Trei Sirene”, s-a organizat o mică petrecere.

**Omletă cu ciupercuțe
Prepelică la tavă
Ostropel de iepure
Salată de cicoare
Brînzeturi
Tort cu rom
Fructe**

Cît despre vinuri, nici Titin și nici Fred n-aur mai fi fost în stare să știe ce beau după merlot și după aligoté. A fost nevoie de încă doi bărbați, în afară de Garcia și de Mauricette, ca să-l îmbrace pe Titin în frac.

— La cazino, o să ne ia în șuturi de la intrare, sughiță Fred.

Se-ngrămădără în „Chevrolet”-ul lui Titin... și se pomeniră, chiar la intrarea cazinoului, umflați de trei inspectori, care nici măcar n-au avut nevoie să-și scoată revolverul.

Ceva mai tirziu, desmeticiți, au încercat să nege orice participare la atentatul din trenul Paris—Vintimiglia și la atacarea băncii. Dar prea-și dăduseră drumul la gură-n prezența ovrelașului.

— Și nu ți-a fost deloc frică? îl întrebă directorul Poliției Judiciare pe inspectorul Chenizer, ex-profesorul Goldstein.

— Nici o secundă, patroane.

* Cum s-ar spune: Sugativă și Șobolănaș. Fred avea de ce să pară bănuitor, (n. tr.).

— Nici măcar cînd l-ai trimis pe Fred la Bibliotecă?

— Nici. De unde să le dea lor prin minte că era semnalul pe care-l așteptați?

— Știi că-ți riscai pielea?

— Aș! Ruleta mea era trucată bine și, pe urmă, patroane, e știut... Gangsterilor le place tot ce lucește, tot ce ia ochii. De ce să nu-i fi fascinat și matematica?

● NEGRU

David își încărcă pistolul cu griji și-i viri în buzunarul hainei. Nu era trist; mai degrabă, distrat, absent; capul un pic gol, ca al unui om care n-a mîncat de cîteva zile.

— Păstrați camera? întrebă gazda.

— Da, bine-nțeleș.

În cazul unui eșec, o să-i trebuiască o încăpăre ca să se omoare. Nu-ți poți trage-un glonte, așa, oriunde. Numai că un eșec era puțin probabil. Trecea un taxi. David îl opri.

— La cazino.

Numărul taxiului era norocos: 888. Într-o clipită, creierul lui David și-nhătase cifrele și-ncepu să le cojească, să le macine, să le amestece: «8 și cu 8, 16... 6 și cu 1, 7... 7 și cu 8, 15... 5 și cu 1, 6... Dar nu poate fi jucat decît în seria a șasea, între 26 și 31...».

David își verificase calculele toată noaptea. Dacă 13 ieșea cap de serie...

Gata. Gata. David se sili să privească marea, portul cu iachurile lui strălucitoare, palmierii, femeile cu toalete-n culori deschise. Poate că peste două ore o să fie și el bogat. Trecutul n-o să mai conteze. David o să-și schimbe numele. N-o să-l mai cheme Goldstein. Umilirea n-o să-i mai împovăreze umerii. Cu bani mulți, cine știe dacă n-o să-și poată cumpăra pînă și-o anumită demnitate, pînă și dreptul de-a umbla cu o față încrezătoare, cu ochii larg deschiși către lume?

David plăti, iar șoferul îi dădu restul cîteva hîrtii ale căror serii nu se putu opri să nu le citească. Din nou, roțițele minții lui sleite se puseră-n mișcare: «9 și cu 2, 11... și cu 5, 16... Ciclul zece. Numai cu o condiție: ca 18 să ia-să-n cap. Chestie nesigură».

Cifrele colcăiau în el ca niște viermi. Urcă încet scara de marmoră. Se rușina de haina lustruită-n coate, de pantalonii uzați. Săliile de joc începeau să se umple: o lume discretă, elegantă, reculeasă. Își zări, într-o oglindă, nasul corioat, părul creț, ochii unsuroși de cumsecădenie, și-și lăsă capu-n jos.

Intră în sala de ruletă. Nimeni nu-i acorda pic de atenție. Domni în vîrstă, fete foarte tinere, cocote și femei de lume, politicieni, vedete de cinema, boxeuri, toți și toate aveau aceeași crispăre a gurii, aceeași privire fixă, ca niște drogați. Se-nghesuiau în jurul mesei, se-aplecău înainte cu o mișcare identică de umeri. Cu o voce neutră, crupierul anunța numerele și se-auzea fișiiul foarte slab al lopăte-

lei care-aduna mizele. David se-nvîrte în jurul jucătorilor, căutînd o fisură în zidul de spinări. Se enervă brusc, de parcă altcineva, fără conștientămintul lui, și-ar fi-nsușit o avere care-i era făgăduită lui. Circulau tot felul de murmure: «De trei ori 17. Asta a cîștigat pe puțin treizeci de mii de franci... Rămîneți la 14. Nău mai are mult și iese». David izbuti să zărească masa, fisele grupate inexplicabil pe anumite numere. Scoase din buzunar o bancnotă de o mie de franci.

— Vreți să mi-o schimbați? se adresă el unui bărbat voinic și congestionat care juca peste capul unei cucoane tinere. Insul îi aruncă o privire speriată, văzu bancnota, zîmbi și, pentru-nția oară, David simți că-i scade curajul. Avu chef să se retragă, dar îi și strecurară niște jetoane-n mînă. Se produse-o anumită rumoare. 17 tocmai ieșise pentru-a patra oară. Era, vasăzică, vorba de a noua serie. Dacă pornea cu 15 și cu manc... da... acum era momentul. Îl trase pe bărbatul voinic de mîneacă.

— 15 și manc, îi șopti... da, vă rog să fiți amabil... lertați-mă...

Bila se-nvîrtea. David nu vedea nimic. Îl cuprinsese o stranie detașare. Spiritul îi plutea parcă dezincarnat. Trebuia să nu uite să-și ia o cușetă în rapidul de Paris și să-și rețină o cabină la bordul **Libertății**... Cineva îi puse-o mînă pe umăr. Tresări, ca și cum l-ar fi ares-tat.

— Da! ce-am făcut? rosti.

— Ați cîștigat, murmură bărbatul.

Lui David i se muiară pipioarele. Simți cum i se vîră-n mînă jetoane, o mulțime de jetoane. Nici măcar nu-i trecu prin minte să mulțumească, dar, fără să-și dea seama cum, se pomeni în spatele scaunului cucoanei tinere. În prada unei spaime noi, nu jucă mîna următoare. Nu se mai temea c-ar pierde. Îi era dintr-odată frică să nu cîștige prea iute... În-cet-încet, nodul din gît îi dipăru. Îndrăzni să-i privească pe jucători, calm, ca un conferențiar care, după ce i-a trecut primul trac, își cîntărește auditoriul. Și, fără grabă, puse un teanc de plăci de 3. Crupierul împinse înspre el un morman de jetoane, iar tinăra îi cedă scaunul. David lăsă ochii-n jos. Atîtea fețe-ntoarse către dînsul... Se-nroși, mușcat de viermele bănuiei. Acum, toată lumea știa că e-n posesia unei martingale. Au să-l pîndescă. Au să-i noteze numerele mizate. Au să calculeze... David rînji. Încă nu s-a născut omul care să descopere secretul martingalei... Miză cîteva jetoane pe roșu, ca să se distreze, și cîștigă... Într-adevăr, nu se născuse, pentru că, oare cine s-ar învoi să trăiască, luni de zile, ca un nenorocit, să dea în brînci lucrînd zi și noapte, să strîngă o grămadă de combinații, de calcule, de dovezi, să parcurgă cărțile cele mai ermetice și asta în ciuda amintirilor, a epuizării, a terorii trecutului? Ca să poți inventa o astfel de martingală, trebuia să fii un fel de profet și de mag, înzestrat cu-o memorie mai prodigioasă decît cea a lui Inaudi* și cu-o imaginație mai fecundă decît cea a lui Einstein. Trebuia să fii... David miză pe 22 și cîștigă... un geniu al religiei, un nou Pitagora. Trebuia să cunoști numărul de aur, pe cel adevărat, cel care conduce jocul probabilităților și determină în secret toate evenimentele din cosmos, de la traiectoria capricioasă a electronului pînă la mișcările cerebrale care înarmează brațul unui asasin și care declanșează războaiele. Numărul de aur. Numărul de aur care-mbogățește, care conferă puterea. Numărul de aur, descoperit de-un evreu, care ieri încă...

Dinaintea lui David se-ngrămădise o mulțime de jetoane. Și încă nici nu-ncepuse măcar să joace serios. De jur-împrejur, lumea șușotea. David împinse plăci de treizecișicinci de mii de franci, pe zero. Zero ieși cîștigător. David încasă șapte sute de mii de franci. Miză numaidecît pe 11. 11 ieși cîștigător. Încercă pe 13. Bila se opri pe 15. Eroare de calcul? David verifică în minte. Nu, încurcase el seria. Reveni la 23. 23 cîștigă.

Lumea se-mbulzea în jurul lui.

— Cum faceți? întreba o bătrînă doamnă foarte șic, privindu-l prin Iornion. Porniți de la martingala lui Frobenius ori aplicați metoda rădăcinilor patrate?

* Giacomo INAUDI (1867 — 1950), calculator italian, posesor al unei excepționale memorii a numerelor, care, începînd din 1880, a cunoscut un mare succes la Paris, mai ales în 1892, cînd, cu o uimitoare luteală, a executat în fața Academiei de științe, calculele grele ce i-au fost în-puse.

David dădu brutal din umeri și jucă pas, ca să mai răsuflă. Cîștigă.

— E uimitor, spuse-n preajmă o voce de bărbat.

Dar David nu-și putea da seama de unde venea vocea, pentru că fețele i se-nclceau în fața ochilor. Jucătorii nu mai erau decît un scînteietor vîlmășag în freamăt, ce degaja o exaltare pe care-o simțea alături de el, în el, ca pe-o vîpaie. Își pierdea încet-încet conștiința propriului trup. Încă de pe-acum, el nu mai era Goldstein, omul hăituit. Jetoanele făceau tunbe, lopățica trecea subtil, aerian. David punea un jeton pe un număr și, numaidecît, toate jetoanele de pe tapet, alungate de baghetă, alergau, se prăbușeau dinaintea lui, adunîndu-se-ntr-un morman fremătător, în care degetele puteau să se-nfunde ca-n blana unui animal. Nu mai era un joc. Nu mai era o artă. Era o taumaturgie tulburătoare: materia subjugată, într-o adorație a omului. Hazardul se supunea poruncii vizionarului; Fortuna, biruită, se lăsa pradă biruitoare, refluxul metalului, talazul de jetoane călăuzite de neobosita lopățică. Nici măcar nu mai era foarte sigur că-și calculează mizările. Își dirija partida precum un muzician o lungă incantație.

— Am mai văzut așa ceva la Deauville, în 1928, murmură lîngă David o voce pe care-o mai auzise.

— Cîștigă mai bine de-un milion, adăugă cineva în depărtările cețoase-n care se zvîrcolea o mulțime ce sporea din clipă-n clipă.

Tocmai ieșise iar, pentru a cincea oară, zero. David îngrămădi automat un teanc de plăci pe zero, și mai puse și altele, care-alune-au, se năruiau peste numerele-nvecinate. Se instală o tăcere imensă, o suspendare de răsuflări și, din parc, se-auzi foșnetul de mătase al palmierilor, bila se rostogolea, se rostogolea. David nici n-o mai privea măcar. Îniăuntru lui, un glas mic repeta: «Salvat. Salvat. Salvat». Pe măsură ce bila-nceținea, zeci de inimi se strîngeau, pumni se crispau, ticuri schimonoseau fețe frumoase. Ai fi zis că, la cheremul unui suspin, era-n joc o viață de om. Bila țopăia, la capătul puterilor. Șovăi, apoi se opri la zero. Brus, vacarmul explodă în aclamații de entuziasm. Aplauze. Lumea se-mbrîncea în jurul lui David și David își duse iute mîinile la ochi. Plîngea.

— Jucați pentru mine! era rugat.

— Vă cumpăr locul!

Inspectorii de sală încercau să-i facă loc. El se ridică în picioare, clătîindu-se. Mulțimea se-nșiră pe două rînduri, casierul îi arata un morman de bancnote albastre. David nu le mai numără. Umplîndu-și mîinile, își garnisi buzunarele, înfundînd hîrțile ca pe niște prospecte. Cu haina burdușită, cu buzunarele pantalonilor doidora, pe masă tot mai rămînea o grămadă pe care-o-nveli într-un ziar din care pica bancnote, aluiecină pe parchet.

— Lăsați, se bilbîia el. Păstrați-le... Păstrați-le.

Se-ndreptă spre ieșire, cu mîinile-nfipite-n ziarul boțit, ținîndu-și coatele strîns lipite pe lîngă trup, în timp ce-n urma lui, lumea se-mbrîncea în jurul bancnotelor, care, din loc în loc, răsăreau din el ca dintr-un prestidigitator. Se-așeză în parc, la adăpost de curioși, numără hîrțile și le făcu teancuri. Se umpluse de bani pînă și-n cămașă, ca de niște păduchi tenaci. Trei milioane două sute optzeci de mii.

David se rezemă de spătarul băncii. Încă nu știa dacă-i fericit. Nu era obișnuit cu fericirea.

— Un noroc de zile mari.

David tresări. Omul — sărăcăcios îmbrăcat, prost bărbierit, slab — se plecă să culeagă un muc de lîngă bancă.

— Mă pot așeza, întrebă el cu umilința.

Începu să desfacă mucul, adunînd firele de tutun într-o cutiuță veche de pastile.

— Un noroc de zile mari, spuse înc-odată. Mi s-a povestit... aventura dumneavoastră. Eu nu mai am dreptul să pătrund în Cazinou...

— De ce? Întrebă David.

— De ce? Ușor de ghicit. Am pierdut milioane-năuntru.

Arătă cu bărbia cupola dominînd palmierii.

— Așa că acum sunt un indezirabil.

Rise, chicotind scurt, și aplecîndu-se către David îl întrebă cu voce scăzută:

— Martingală, nu?

David se trase un pic îndărăt.

— Da. Am o martingală. N-am cum pierde.

— Legea seriilor, nu-i așa?... Ați calculat frecvențele... plecînd de la formula lui Lulle*?

— Nu... Prin integrale.

Omul dădu cu un gest obosit din mînă.

— Oricum, nu există martingale. Din fericire, pentru că altfel n-ar mai fi chip să joci. Vă dați seama că domniile de colo nu-s nebuni. Au tipii care-au calculat toate astea. Dacă-ntr-o zi, cineva ar descoperi o martingală — simplă presupunere, bine-nțeleasă — știți ce-ar face? Ei, bine! L-ar împiedica să joace. I-ar transmite semnalmente în toate cazinourile din lume. Au poliția lor, vă vorbesc în cunoștință de cauză... și, înc-o poliție parșivă rău!

David își încrucișă mașinal brațele peste haina burdușită de bancnote.

— Oricum, adăugă omul, n-o s-ajungeți prea departe cu banii. Într-o săptămînă, o să fiți scuturat. Prima dată se cîștigă, pe urmă...

Pocni din degete, rupse-o părăluță din strat și-apoi și-o viri în colțul gurilor.

— Din asta nu există scăpare. Ori aveți o martingală și vă pierdeți dreptul de-a juca. Ori n-aveți — și vi-l pierdeți pînă și pe-acela de-a

*Raymond LULLE (1233/1235 — 1315), teolog și filosof catalan, supranumit *Doctorul iluminat*, autor al unei imense opere ermetice, printre ale cărei lucrări se numără *Ars magna* (1275), *Arbor scientiae* (1295) și, mai ales, *Liber contemplationis* (1277).

ciștiga... Un jucător e un deținut, și vâ-ncre-dințez că nu-l scapă din ochi. La ora asta, sunt sigur că v-au și făcut o fișă. Sunteți în mîna lor. V-au prins cu speranța.

— Nu-l adevărat! urlă David. Nu m-au prins. Sunt liber, liber.

Îl apucă o poftă nebună să scoată revolverul și să tragă-n tipul placid, care-și sugea pără-luța.

— Ascultați, spuse celălalt. E ușor de verifi-cat. Duceți-vă înapoi. Dacă vă dau voie să in-trați, puteți fi liniștiți, înseamnă că sunt siguri c-au să vă vină de hac.

David se ridică. Începuse iar să-l doară ca-pul. Deținut. Băreți, imbecilul ăsta știa măcar ce-nseamnă asta? Știa el că... David se în-toarse la cazinou, urcă scara monumentală și se opri în hol, unde înși necunoscuți îl salu-tară. Acum, n-avea decît să cotească la dreapta, să deschidă ușa. «N-aveam cum să mă-nșel», se gîndi. Simți că e observat. Te po-menești că-l dau afară, că-l bat...

Cineva se opri în fața lui.

— Felicitări. N-am mai văzut o serie ca asta de la război încoace.

Era crupierul. Terminîndu-și ziua de lucru, își schimbase hainele.

— Un sfat, adăugă el. nu forțați norocul.

Cuvintele sunară ca o amenințare și David

rămase locului, necutezînd să mai facă un pas. Cum să știi? Să ciștigi, să pierzi — celălalt avusese dreptate — era exact același lu-cru. Universul jucătorilor e și el tot universul gardienilor, universul ochilor la pîndă care su-praveghează. «Și totuși, murmură David, am descoperit martingala...».

Îeși agale din cazinou, se rezemă o clipă de parapetul falezei. Se lăsa noaptea. În crepus-cul, un lanț de lumini desena rada. Pe vase, departe, se-aprindeau focurile de poziție. Da-vid suspină și caută un taxi.

Focul de armă nu făcu prea mare zgomot. Gazda abia dacă-l auzi. Jurnalele consacrară incidentului cîteva rînduri. Relatară că, în-a-nte de-a-și trage-un glonte-n cap, disperatul dăduse foc la un enorm maldăr de bancnote. dar omiseră principalul. E drept că toți cei ca-re-l cunocuseră pe David Goldstein muriseră de mult.

Și un fost deținut de la Dachau nu mai inte-resează pe nimeni.

În românește de ROMULUS VULPESCU

„OMUL TÛRINGIAN”

● După omul socratic și omul faustian, prototipul socie-tății viitorului va fi „omul turingian”, susține J. David Bolter, autorul cărții intitulate **Om-ul lui Turing; cultura occiden-tală în era computerelor**. Teza lui: fiecare civilizație este modelată de o tehnologie do-minantă, care furnizează metafo-rele cheie și determină limitele gîndirii — olăritul pentru lu-mea veche, pentru începuturile civilizației moderne ceasul, ur-mat de mașina cu aburi. Acum am trăi în era computerelor, ceea ce înseamnă că gîdirea umană va fi fasonată de logica acestora.

Turing nefiind un nume de aceeași notorietate ca Faust sau Socrate (semn că sîntem, în con-tinuare tributari culturii neau-tomatizate), iată, pe scurt, „co-ordonatele” lui: englezul Alan Turing, care s-a sinucis în 1954, a fost un mare specialist în lo-gica matematică. În timpul celui de-al doilea război mondial a re-ușit să descifreze codurile se-crete ale spionajului german (operațiunea „Enigma”). A fost,

de asemenea, autorul a două lu-crări capitale pentru domeniul automaticii. Prima, scrisă în 1936, descria teoretic, cu atnici-pație, calculatorul bazat pe sis-temul digital; a doua, apărută în 1950, propunea o metodă de a stabili dacă un computer a reu-șit sau nu să imite inteligența umană, metodă cunoscută sub numele de „testul Turing”.

Pentru J. David Bolter — profesor de limbi clasice la Uni-versitatea din Carolina de Nord, deși o vreme a predat cursuri de automată la Universitatea Yale — omul turingian este nu un ideal ci, dimpotrivă, o spe-rietoare. „Oamenii erei compu-terelor — avertizează el — par condamnați să piardă preocupa-rea faustiană pentru ceea ce este profund”. Vechea temere a umaniștilor că inteligența ome-

nească se va schematiza și va pierde în adîncime ceea ce ciș-tigă în extindere ca urmare a progreselor științei este expri-mată acum de un iubitor al cul-turii tradiționale care stăpînește și limbajul detestat al mașinilor de simulat gîndire. Strigătul lui de alarmă nu este, totuși mai convingător decît argumentele celorlalte casandre antitehni-ciste. În Statele Unite funcțio-nează azi peste cinci milioane computere, utilizate pînă și în treburi minore cum sînt corec-tarea manuscriselor sau jocurile electronice, fără ca beneficiarii să reflecteze la sistemul de ju-decată care stă la baza construc-rii și a programării lor mai mult decît se gîndesc la principii electriceității cei ce aprind lu-mina sau pun în funcțiune aspi-ratorul.

INSPIRAȚIA DOMNULUI BUDD

RECOMPENSĂ ÎN VALOARE DE 500 DE LIRE STERLINE

Ziarul EVENING MESSENGER a luat inițiativa de a oferi recompensa de mai sus oricărei persoane care poate furniza informații ducând la arestarea numitului William Strickland, căutat de poliție pentru asasinarea Emmei Strickland din Manchester, Acacia Crescent nr. 59.

SEMNALMENTELE PERSOANEI CĂUTATE

În cele ce urmează publicăm semnalmentele lui William Strickland: vîrstă 43 de ani, înălțimea aproximativ 1,80—1,85 m, tenul mai degrabă smead, părul bogat, cărunț-argintiu, acum posibil vopsit, mustață și barbă de aceeași culoare, posibil rase acum, ochii cenușii-deschiși, caninul din stînga sus îmbrăcat în aur, unghia degetului mare de la mîna stîngă deformată de o lovitură recentă.

Are o voce răsunătoare și o fire iute, hotărîtă. Dispărut pe data de 5 a lunii în curs, e posibil să fi fugit, sau să încerce să fugă din țară.

Domnul Budd reciti cu multă atenție semnalmentele și oftă. Era extrem de improbabil ca William Strickland să aleagă, din toate frizeriile Londrei, tocmai salonul lui, mic și deloc prosper, pentru ras sau tuns, cu atît mai puțin pentru „posibil vopsit”; chiar dacă s-ar fi aflat în Londra, ceea ce domnului Budd nu i se părea prea probabil.

Pentru orice eventualitate, domnul Budd se strădui să memoreze cît mai exact semnalmentele. Era o șansă — și titlurile promițînd sume mari de bani exercitau o atracție magnetică asupra domnului Budd.

Lăsă ziarul din mînă și, văzîndu-și propria imagine reflectată în oglindă, zîmbi, pentru că nu-i lipsea simțul umorului. Nu prea părea el omul care să poată prinde de unul singur un asasin feroce. Trecut binișor de patruzeci de ani, avea burtică, părul blond-spălăcit, era înalt de cel mult 1,65 m și avea mîna ușoară, ca orice frizer care se respectă.

Chiar cu briciul în mînă, n-ar putea să se măsoare cu William Strickland (înălțimea 1,80—1,85 m), care-și omorîse cu sălbăticie în bătaie mîtușa. Clătînînd din cap a îndoială, domnul Budd se îndreptă spre ușă, ciocnindu-se aproape de un bărbat voinic, intrat pe neașteptate în frizerie.

— Scuzați-mă, domnule, murmură domnul Budd, speriat să nu piardă un client, ieșisem doar să iau o gură de aer proaspăt. Doriți un ras, domnule?

Bărbatul cel voinic își scoase pardesiul fără să aștepte ajutorul domnului Budd.

— Ești pregătit să mori? întrebă el brusc. Întrebarea se potrivea atît de bine cu gîndurile domnului Budd în legătură cu crima, încît pe moment îl descumpăni.

— Vă rog să mă scuzați, domnule, se bîlbîi el, și în aceeași clipă se gîndi că omul trebuie să fie vreun predicator. Cam așa și arăta, cu ochii lui stranii, deschiși la culoare, cu claia lui de păr de un roșu aprins și o barbuță.

— Te pricepi la vopsit părul? întrebă omul nerăbdător.

— O, da, domnule, zise domnul Budd ușurat, desigur, domnule.

Avea un dram de noroc: vopsitul însemna o sumă bunicică.

— Iată cum stau lucrurile, spuse clientul, prietenei mele nu-i place părul roșu. Zice că prea atrage atenția. Castaniu-închis — asta-i culoarea ei preferată. Mă tem că va trebui să renunț și la barbă. Prietenei mele nu-i place.

— Doriți să vă rad și mustața, domnule?

— A, nu... nu, mă gîndesc s-o păstrez măcar atîta timp cît mi se permite, n-am dreptate? Izbucni într-un rîs puternic și domnul Budd observă cu satisfacție dantura bine întreținută și o coroană de aur. Noul client era, fără îndoială, un om dispus să cheltuiască cu ușurință bani pentru aspectul lui exterior.

În imaginația lui, domnul Budd îl și vedea pe acest domn bogat îndemnîndu-și toți prietenii să-l frecventeze pe „frizerul lui”. Așa că era cît se poate de important să nu dea greș.

¹ Joc de cuvinte în original între to die — a muri — to dye — a vopsi

Vopsitul părului e o treabă delicată — nu de mult citise în ziar ceva pe această temă.

— Văd că ați mai fost vopsit, domnule, spuse respectuos domnul Budd. Ați putea să-mi spuneți...?

— Ce? tresări clientul. A, da, știi, logodnica mea e mult mai tânără decât mine. După cum cred că observi, am început să încăruntesc de timpuriu — la fel ca tata, și ca toată familia — așa că m-am vopsit nițel, ca să ascund firele albe, înțelegi dumneata. Dar ei nu-i place culoarea, așa că m-am gândit, dacă tot trebuie să-mi vopesc părul, măcar să fie o culoare care-i place, nu?

Sporovăind pe tema toanelor femeiești, domnul Budd examină părul clientului cu privityrea și degetele lui de expert. Imposibil, acest tip de păr nu poate fi niciodată roșu de la natură. Era păr negru, prematur încăruntit. Dar asta nu-l privea pe el. Primi informația necesară — marca șamponului colorant utilizat anterior — și-și dădu seama că trebuie să lucreze foarte precaut. Unele vopsele nu se amestecă prea bine cu altele.

Domnul Budd lucra de zor, pălăvrăgind afaibil, și când puse în funcțiune uscătorul de păr, aduse vorba despre crima dela Manchester.

— Se pare că poliția s-a cam dat bătută, zise clientul.

— Poate că recompensa va mai înviora puțin lucrurile, răspunse domnul Budd, căruia numai la asta îi stătea gândul.

— Aha, deci s-a oferit o recompensă? Nu știam.

— E în ziarul de azi, domnule. Poate doriți să aruncați o privire.

Necunoscutul citi cu atenție paragraful respectiv și domnul Budd, privindu-l prin oglindă, văzu cum își ascunde repede sub pelerina albă mina stângă, care stătuse lejer pe brațul fotoliului.

Dar asta nu înainte ca domnul Budd să apuce s-o vadă. Nu înainte să observe unghia strîmbă, deformată a degetului mare. Mulți oameni au un asemenea semn, își spuse repede domnul Budd, dar clientul privi în sus, examinându-l stăruitor prin oglindă.

— Presupun însă, zise domnul Budd, că omul o fi scăpat de-acuma din țară și e în siguranță. Au dat prea târziu anunțul.

Clientul rise.

— Așa zic și eu.

Domnul Budd se întrebă oare câți bărbați cu degetul mare al mîinii stîngi strivit au caninul din stînga sau îmbrăcat în aur. Probabil că sînt sute de asemenea oameni de-a lungul și de-a latul țării. La fel și cu părul cărunț („posibil vopsit”) și în vîrstă de vreo patruzeci și trei de ani. Fără îndoială.

Își aminti numărul exact și gravitatea rănilor victimei de la Manchester — o femeie mai în vîrstă, destul de corpolentă. Aruncînd o privire prin ușa deschisă, domnul Budd văzu că strada e plină de lume. Cît de simplu ar fi...

— Grăbește-te cît poți, te rog, spuse clientul nerăbdător, dar destul de amabil. Se face târziu. Mi-e teamă că te rețin după ora închide-

rii.

— Nu face nimic, domnule, răspunse domnul Budd.

Nu, dacă ar încerca să fugă pe ușă afară, îngrozitorul client ar sări după el, l-ar trage înapoi și cu o lovitură cumplită...

Cu toate acestea, domnul Budd era într-o poziție favorabilă. Un om hotărît ar putea să reușească. Ar putea ajunge în stradă înainte să se ridice clientul de pe scaun. Domnul Budd începu să se retragă spre ușă.

— Ce s-a întîmplat? întrebă clientul.

— M-am dus doar să văd cît e ceasul, răspunse moale domnul Budd, oprindu-se din drum. Se retrase în fundul prăvăliei, ca să-și ia materialele necesare. Dacă ar fi fost mai ager — ca detectivii din romane — ar fi observat imediat unghia, dinte, ar fi tras concluzia logică și ar fi alergat să dea alarma în timp ce omul stătea cu fața îngropată în prosop și cu barba udă și săpunită. Sau putea să-i pună clăbuc în ochi — nimeni nu poate ucide sau măcar fugi cu ochii plini de săpun.

Dar, la urma urmei, domnul Budd nu trebuia să-l aresteze personal pe ucigaș.

„Informații utile pentru arestare” spunea anunțul. Va putea să spună că individul căutat a fost la el, că acum are părul castaniu-închis și nu mai poartă barbă.

În clipa aceea domnului Budd îi veni Marea Inspirație.

În timp ce lua un flacon din vitrină, își aminti că măică-sa avea un coupe-papier de

modă veche, din lemn pictat, purtînd inscripția „Știința înseamnă forță”.

Deodată, domnul Budd avu o senzație stranie de libertate și încredere în sine. Îndreptă bricele cu un gest simplu și firesc, făcînd conversație plăcută în timp ce, cu multă îndemînare, aplica vopseaua castanie.

Cînd, în sfîrșit, clientul putu să plece, strada era aproape pustie. Domnul Budd urmări cu privirea silueta înaltă traversînd Grosvenor Place și urcîndu-se în autobuzul 24.

Închise frizeria și, la rîndul său, luă autobuzul 24 pînă în capătul străzii Whitehall.

La Scotland-Yard, domnul Budd discută cu un foarte impozant inspector în uniformă, care-i ascultă politicos relatarea, cerîndu-i să repete cît mai amănunțit tot ce spusese despre dintele de aur, unghia strivită și despre părul care fusese negru înainte de a deveni cărunt sau roșcat, iar acum era castaniu închis.

— Dar mai e ceva, spuse domnul Budd, și sper din tot sufletul că e individul în cauză, pentru că altfel sînt ruinat...

Mototolindu-și nervos pălăria, se aplecă peste masă și povesti pe nerăsuflăte istoria marii lui trădări profesionale.

* * *

Vasul **Miranda** acostă la Ostende la ora șapte dimineața. Un marinar năvăli în cabina unde telegrafistul tocmai își scotea căștile.

— Hei, o telegramă urgentă! strigă el. S-a întîmplat ceva și Bătrînul a chemat poliția. Vine și consulul la bord. Trebuie să transmiți un mesaj către poliția engleză.

„Om la bord corespunzător semnalmentelor. Bilet cumpărat pe numele de Watson. S-a încuiat în cabină și refuză să iasă. Cere insistent frizer. Comunicat poliției din Ostende. Așteptăm instrucțiuni.”

Autoritar, căpitanul își făcu loc prin micul grup agitat care se adunase în fața cabinei nr. 36 de clasa I, pentru că se și răspîndise printre pasageri zvonul că „se întîmplat ceva”. Îi îndepărtă cu severitate pe chelneri și pe băiatul de serviciu și le-ordonă să-și țină gura. Alături de el, patru-cinci marinari stăteau în alertă. În liniștea ce se lăsă brusc, se putea auzi cum pasagerul de la nr. 36 se învîrte încoace și-ncolo prin cabina îngustă, mutînd lucruri, zăngănind, plescîind cu apă.

Curînd se auziră pași dinspre puntea superioară. Șase polițiști belgieni coborau scara în vîrfurile cizmelor. Căpitanul aruncă o privire peste mandatul lor oficial, dădu din cap, apoi bătă la ușa nr. 36.

— Cine e? strigă o voce stridentă, crispată.

— Frizerul pe care l-ați solicitat, domnule.

— Ah! Se simțea ușurare în voce. Trimiteți-l singur, vă rog. Am... am avut un accident.

Cînd auzi zăvorul tras cu prudență, căpitanul înaintă. Ușa se întredeschise și se trîni din nou, dar cizma Bătrînului era înfiptă zdruvîn în deschizătură. Polițiștii se repeziră și-l scoaseră pe pasager din cabină.

— Lua-m-ar naiba! țipă băiatul, lua-m-ar naiba dacă ăsta n-a înverzit peste noapte!

Nu degeaba studiase domnul Budd reacțiile complicate ale coloranților chimici. Mîndru de știința sa, își marcase clientul cu un semn care îl deosebea de miliarde de locuitori ai planetei. Există oare pe lumea asta vreun port unde se poate ascunde un ucigaș avînd fiecare fir de păr verde ca iarba — mustață verde, sprîncene verzi și chica bogată, ca o flacără de un verde aprins?

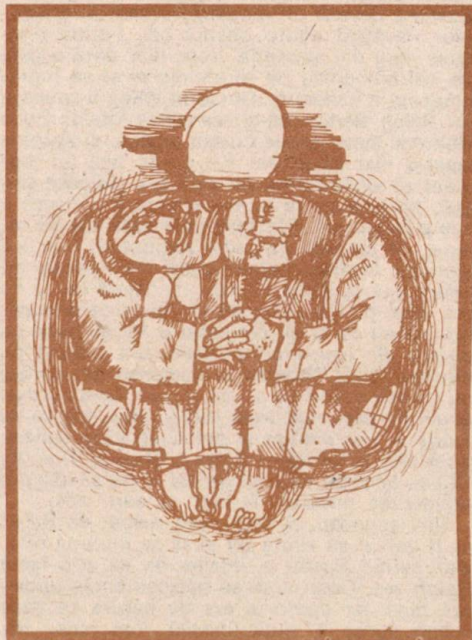
Domnul Budd își primi cele cinci sute de lire. **Evening Messenger** publică pe larg povestea măreței lui tădări. Domnul Budd tremura ca varga speriat de această faimă periculoasă. De-acum, nici un client nu-i va mai călca pragul.

În dimineața următoare, o imensă limuzină albastră opri în fața ușii lui. O doamnă, încărcată de blănuri și diamante, năvăli în salon.

— Dumneata ești domnul Budd, nu? strigă ea. **Marele** domn Budd? E mai mult decît minunat, nu? Iar acum, **scumpe** domnule Budd, **trebuie să-mi faci o favoare. Trebuie să-mi vopsești pe loc, părul verde. Acum.** Vreau să pot spune că am fost **cea dintîi** vopsită de **dumneata**. Eu sînt ducesa de Winchester și îngrozitoarea aceea de Melcaster e pe urmele mele, cața!

Dacă doriți să vă vopsiți părul, vă pot oferi adresa saloanelor domnului Budd din Bond Street. Din cîte înțeleg însă, este o operațiune îngrozitor de scumpă.

Traducere de LUCIA VERONA

CALUL UCIGAȘ

Jack Bustis își dorește dintotdeauna să se ocupe de cai. Ar fi vrut să fie cowboy, călăreț la circ, dresor, crescător de cai, orice. Însă din motive de ordin practic ajunsese jurist și, în cele din urmă, șeriful comitatului. Ironia soartei a făcut ca pe Ralph Berton să-l cunoască în ziua în care Anita, soția lui Ralph, a fost omorâtă de un cal din ferma lor. Era clar că fusese un accident. Calul se speriasse de un șarpe și o azvirlise pe Anita din șa, izbind-o de o stîncă: moartea a fost instantanee. Toți ceilalți invitați la plimbarea călare fuseseră martori iar șeriful nu venise să pună întrebări ci să prezinte condoleanțe.

Nu era un moment tocmai potrivit pentru începutul unei prietenii, dar ceva s-a întâmplat atunci între omul lovit de soartă și iubitorul de cai; iar în anul care a urmat — cînd s-au petrecut multe schimbări la ferma lui Berton — Eustis a devenit un musafir frecvent al grajdurilor, învățînd multe despre cai. Ferma pierduse mult din animația vremurilor cînd o sută de cai hoinăreau pe terenurile ei și se îngrămădeau în padocuri. Doctorul Wiley îi spusese lui Ralph Berton să-și menajeze inima. Ori o lăsa mai încet, ori se curăța repede, și Ralph a lăsat-o mai încet. Nu s-a gîndit nici un moment să vîndă ferma pe care și-o ridicase singur, pornind de la nimic, și care îi adusese o avere frumoasă. Păstrase doar șase cai de călărie, ca să aibă cui să-i vorbească; restul îi vînduse. Închisese etajul casei mari pentru a-i ușura munca d-nei Howell, menajera lui, și nu s-a lăsat pînă nu a găsit slujbe bune oamenilor plecați de la el, cel puțin la fel de bune ca acelea din care-i concediasse. L-a păstrat pe bătrînul Willis Thomas ca administrator pentru că fusese alături de el de la bun început, deși acum nu prea mai avea nici el cine știe ce de lucru. A mai păstrat și doi tineri care stăteau doar ziua la fermă — Barry O'Shea și Timothy Ulden, amîndoi iubitori de cai — ca să asigure acoperirea nevoilor fermei; și cam atît.

Unii spuneau că asta este risipă, că Ralph ar fi trebuit să vîndă tot și să se mute la oraș. Dar șeriful Eustis a înțeles de ce n-a făcut Ralph așa. Omul voia să trăiască acolo unde-i era bine. Iar doctorul era de părere că dacă Ralph ducea o viață liniștită, mai putea trăi

încă 20—30 de ani.

Jack Eustis luase obiceiul să treacă pe la fermă ori de cîte ori putea. Se împrietenise cu Ralph în primul rînd pentru că amîndoi iubeau caii. Ralph voia să vorbească despre cai și să-i învețe pe alții ce știa el iar șeriful voia și el să vorbească dar să și învețe.

La vîrsta de 34 de ani, Jack Eustis a învățat să călărească. Încăleca un roib blînd și galopa cu el în maneje.

Ralph nu-i vorbea numai despre istoria calului. Căuta să-l învețe pe șerif cum trebuie să se poarte cu un cal și chiar cîte ceva despre creșterea și dresarea calului.

Dar într-o zi, fratele lui Ralph — cu 20 de ani mai tînăr ca el — se stabili la fermă. Lloyd Berton își petrecuse cea mai mare parte a copilăriei sub îngrijirea lui Ralph, dar neastîmpărul (și cine știe ce altceva — căci un ofițer de poliție din California îi ceruse odată lui Eustis relații despre Lloyd) îl mînase cu cîțiva ani în urmă spre Marina comercială. Unii ziceau că Anita nu-l agreea de fel pe Lloyd și că ar fi fost încîntată cînd puștiul plecase de-acasă. Eustis o înțelegea.

Evident, ajutoarele lui Ralph nu erau prea încîntate de întoarcerea lui Lloyd. D-na Howell îi spusese într-o zi lui Eustis:

— Ar vrea tot timpul să-l slugărești, oricîtă treabă ai avea. Parcă ar fi cine știe ce neam de prinț.

Bătrînul Thomas, nu prea vorbăreț de felul lui, îi spusese și el lui Eustis:

— Era tocmai leacul de inimă pentru d-l Ralph: să-și bată capul cu un pierde-vară ca ăsta.

Cu Eustis, Lloyd Berton se purta destul de frumos, dar șeriful simți că fostul marinar încerca să-i păcălească. Grijă lui exagerată față de Ralph părea artificială:

— Am venit ca să am grijă de tine să nu te speștești muncind, spunea el mereu.

Eustis avea impresia că adevăratul motiv pentru care Lloyd se întorsese acasă era să aștepte să-l moștenească pe Ralph. După moartea Anitei, Lloyd era principalul moștenitor.

Lloyd călărea adesea împreună cu Ralph și cu șeriful. Era un călăreț priceput; știa să-și

dirijeze calul, și calul îl asculta. Se pricepea la cai, doar crescuse la fermă. Dar Eustis își dădea seama că Lloyd nu iubește caii. Se pricepea însă să-i strunească.

Eustis nu se prea simțea în largul lui cu Lloyd și începu să-și rărească vizitele la fermă, sperînd că Ralph îl înțelege fără să fie nevoie de niște discuții pe care, din loialitate familială, Ralph nu se cuvenea să le poarte.

Cam la o lună după ultima lor întîlnire, Eustis trecu întîmplător pe lîngă ferma lui Morgan Raines cu care Ralph fusese cîndva la concurență. Raines cumpăraseră o parte din caili lui Ralph. Cînd Eustis trecu pe acolo, Raines stătea sprijinit de gardul fermei și-l invită să-și arate grajdurile.

— Să fi văzut calul pe care îl aveam, spuse Raines. Unul negru, frumos dar nestăpînit, o adevărată teroare pentru o fermă. Am încercat să-l conving pe Ralph Berton să nu-l cumpere dar nici n-a vrut să audă.

Se pare că în urmă cu două săptămîni, Ralph trecuse să-l vadă pe Raines. Era amărît că îi murise murgul. L-a văzut pe Ebony (Dracul, ar fi fost un nume mai potrivit pentru cal) și a fost ca dragostea la prima vedere.

Eustis se necăji că Ralph își luase o asemenea povară care putea să-l doboare; a doua zi trecu pe la el. Lloyd nu se zărea pe nicăieri. Ralph dădu bucuros mîna cu șeriful, fără să-i reproșeze că n-a mai trecut pe la el. Părea schimbat și lui Eustis îi trebui cîva timp pînă să-și dea seama în ce fel anume. Avea hainele transpirate și murdare. De obicei arăta curat și îngrijit. Dar în ziua aceea era neglijent și solos, așa cum arăta de obicei Lloyd.

— Sînt cam transpirat, se scuză Ralph. Încerc să-l obișnuiesc pe Ebony cu mirosul meu. Calul te cunoaște după miros. Un adevărat îmblînzitor care vrea să pună șaua pe un cal sălbatic nu trebuie să-și schimbe hainele — și deci mirosul. Dacă m-aș schimba, ar trebui s-o iau de la capăt de fiecare dată cu ca-

lul.

Ralph îl duse pe Eustis la singurul grajd pe care îl mai folosea și i-l arătă cu mîndrie pe Ebony. Era un cal splendid: negru, cu reflexe albastrii; avea un trup puternic, un mers elegant și un cap nobil, iar coada o ținea ridicată cu trufie.

Calul era relativ liniștit: fremătă și necheză ușor la intrarea lor, dar nu izbi boxa cu copitele așa cum se așteptase șeriful.

Ralph se duse de-a dreptul la cal și îi mîngîie îndelung botul. Animalul se agită puțin dar nu se clinti din loc.

— Orice cal se naște cu o doză de sălbăticie în el, zise Ralph, dar la asta doza e dublă. A avut mai mulți stăpîni care s-au purtat mai mult sau mai puțin cîstit cu el. Calul urăște omul care încearcă să-l păcălească și-și simte dușmanul de departe tot așa cum simte și apa de departe. Încerc să mă port frumos cu el ca să-i cîștig încrederea.

Deodată calul își trase capul de sub mîngîierea lui Ralph și își rinji dinții. Fornăi lăsîndu-și urechile pe spate. Cînd ușa grajdului se deschise și intră Lloyd, calul se ridică pe picioarele dîndărăt și reveni izbind cu copitele în boxă.

— Lloyd, stîrnești-calul, zise Ralph. Haideti să ieșim de-aici.

Afară, Lloyd se încruntă către fratele său:

— Ralph, asta e un cal ucigaș; mă mai pricp și eu la cai. Nimeni în afară de tine nu se poate apropia de el fără să-l întărite, și pînă la urmă tot pe tine o să se răzbune. Mai bine caută să scapi de el.

— Nu-ți face griji, Lloyd. Îl îmblînzesc eu pînă la urmă.

Lloyd ridică din umeri și se depărtă; Ralph răsufli înclaudat. Apoi se întoarse spre Eustis:

— Ebony nu e un ucigaș. Doar că s-a născut mai tîrziu decît trebuia. Acum 100 de ani era vremea lui. Ți-l poți închipui în sălbăticie, în libertate conducînd herghelia prin preerie?

— Nu știu ce să zic, Ralph. Poate că Lloyd are dreptate. Ai grijă.

Următoarele zece zile Eustis a fost prea ocupat ca să mai poată trece pe la fermă. Ajunse în cele din urmă într-o după-amiază, cînd cerul era acoperit și se anunța furtună. Ralph era singur la fermă. Lloyd plecase în oraș, d-na Howell se dusese să-și viziteze sora, iar bătrînul Thomas își îngrijea fiica bolnavă. Băieții angajați — Barry C'Shea și Timothy Ulden — se întorseseră și ei în oraș.

— Hai să-ți arăt ceva, Jack, zise Ralph cu un zîmbet.

Îl conduse pe Eustis la grajd unde i-l arătă pe Ebony cu frîul și șaua pe el; Ralph sui în șa și făcu cîțiva pași în maneaj — calul avea un mers minunat — apoi descălecă și bătu calul ușor pe crupă.

— Vezi? Dacă te porți frumos cu un cal — cu orice cal — te împrietenești cu el pînă la urmă, zise Ralph zîmbind din nou. Stai să vezi ce-o să zică Lloyd de asta. Problema e că Ebony nu lasă pe nimeni în șa mai mult de un minut.

Cînd s-au întors la grajd, Ebony necheză și scurmă pămîntul cu copita.

— Simte că se apropie furtuna, zise Ralph. Calul se sperie de furtună și de foc.

Pe Eustis nu-l neliniștea numai furtuna. Nu-i plăcea nici ideea că Ralph era singur la fermă. Dacă avea un atac de inimă?

— Vino să mîncîci cu Nancy și cu mine astă seară, îl îndemnă Eustis.

— Mulțumesc, Jack, dar trebuie să rămîn aici și să-i pregătesc ceva de mîncare lui Lloyd. Nu e în stare nici măcar să-și fiarbă un ou.

Șeriful plecă nemulțumit de acest răspuns și toată seara stătu încordat. Nervozitatea îi crescuse cînd, pe la 9 seara, izbucni furtuna. Eustis nu-și mai amînea de vreo furtună care să facă mai mult zgomot și să reverse atîta apă și cu atîta furie numai într-o oră.

Furtuna tocmai se opriese cînd Lloyd Berton îi telefonă să-l anunțe că Ralph a murit.

Deși mai cercetase și accidente de mașină, niciodată pînă atunci șeriful nu văzuse ceva asemănător. Trupul lui Ralph, năclăit de sînge, arăta îngrozitor, și la fel de îngrozitoare era și liniștea care se lăsase cînd doctorul Wiley se aplecă asupra cadavrului. Wiley, care fusese doctorul de-o viață al lui Ralph, mai ocupa și postul de procuror districtual.

— A fost zdrobit de copite de cal. Probabil că tot atunci a avut și un atac de inimă. De fapt, n-o să știm niciodată din ce i s-a tras sfîrșitul.

Eustis se uită la Ebony și-i văzu copitele mînjite de sînge. Calul, ieșit din boxa lui, stătea nemișcat, de parcă murise în picioare. Era o imagine la fel de stranie ca scena pe care o văzuse cînd intrase în grajd: armăsarul scîncea cu capul plecat către acela pe care îl omorîse izbindu-l cu copitele, vrînd parcă să-i ceară iertare. Se arătă extrem de docil cînd Eustis îl dusese către boxă.

Șeriful se întoarse către Lloyd Berton:

— Acum spune cum s-a întîmplat. Rar și limpede.

— Stăteam la masă cu Ralph cînd a început furtuna. Am auzit caii nechezînd speriați de tunet și Ralph era îngrijorat să nu se fi întîmplat ceva cu el. Cred că-i era teamă nu cumva calul său ucigaș să spargă boxa și să dea iama în ceilalți. Cînd am ajuns la grajd s-a întrerupt curentul.

Lloyd se opri.

— Zi mai departe, îl îndemnă șeriful

— Venea un zgomot asurzitor dinăuntru grajdului, aproape că acoperea zgomotul furtunii. Știam eu că ucigașul ăsta o să mă dărîme tot și i-am spus lui Ralph că-și riscă viața dacă intră.

— Și tu n-ai intrat, nu-i așa?

Lloyd îngustă ochii.

— N-am intrat atunci. Ralph m-a trimis în casă după o lanternă. Cînd am ajuns înapoi la grajd, totul se terminase. Nu m-am putut apropia de Ralph; am îndreptat lumina spre ochii calului care s-a repezit cu copitele spre

mine. Abia am avut timp să ies. M-am întors în casă și ți-am telefonat dumitale.

Șeriful se uită la calul solid și tăcut și nu zise nimic.

— Calul ăsta ucigaș ar trebui împușcat, zise Lloyd. Și eu sînt tocmai omul potrivit pentru asta.

Eustis se întoarse spre el:

— N-ai să împuști calul. Îți interzic. Cînd și dacă acest cal va intra în proprietatea ta, atunci poți să faci ce vrei cu el. Dar pînă atunci... Ai priceput?

Lloyd ezită, apoi izbucni:

— Cînd o să fie al meu, îl omor.

Făcu un pas către cal trezindu-l din jalea lui tăcută. Calul își lăsă urechile pe spate, ochii îi fulgerară și căscă botul ridicîndu-se pe picioarele dîndărăt, după care ateriză izbind boxa cu copitele.

— Vezi? zise Lloyd, dînd înapoi. Vrea să mă omoare și pe mine.

Ceva nu era în ordine. Toată povestea, felul cum o relatase Lloyd, avea logică; nimeni nu-și dăduse cu părerea că s-ar fi putut întîmpla altfel. O anchetă nu-și avea rostul; oricum, singurul martor în afară de cai, fusese Lloyd. Totul părea că se leagă; ceva totuși... Șeriful se tot frămînta căutînd acel „ceva”.

Ralph Berton avu parte de o înmormîntare impresionantă; toată lumea îl simpatizase. Cîrînd după aceea șeriful află că după moartea Anitei, Ralph făcuse un nou testament prin care îi lăsa aproape toată averea lui Lloyd, și cite ceva — substanțial — d-nei Howell și bătrînului Thomas. Testamentul prevedea că dacă Lloyd ar fi murit înainte de executarea testamentului, ferma ar fi intrat în proprietatea universității statului, pentru a fi folosită de școala veterinară.

A doua zi după înmormîntare, șeriful se întîlni întîmplat cu d-na Howell și apoi cu Thomas. De la ei află că amîndoi plecaseră de la fermă — după ce lucraseră acolo ani de zile — imediat după ce Lloyd a devenit stăpîn.

— Dacă ar fi fost să aleg între a lucra pentru el și a răbda de foame, aș fi preferat-o pe a doua, bombănise d-na Howell.

Thomas îi spusese și el, cu alte cuvinte, cam același lucru, adăugînd părerea de rău că Ebony nu-și alesese o victimă mai potrivită.

— Sigur că atunci cînd un cal se sperie, se repede chiar și la un om pe care îl îndrăgește și care îl îngrijește. Cred că în cele din urmă Ebony ajunsese să-și iubească stăpînul. Un lucru e sigur: pe Lloyd îl urăște. Îl urăște de moarte.

După alte cîteva zile, șeriful află de la Timothy Ulden că Lloyd îl concediase pe Barry O'Shea pe motiv că pînă va reorganiza ferma se descurcă și fără el:

— Are de gînd să vîndă ferma dacă i se oferă un preț bun.

— Dar ce-i cu Ebony? îl întrebă Eustis, vrînd să afle dacă Lloyd îi nesocotise cumva ordinul, pe motiv că nu avea acoperire legală — și, de altfel, nici nu avea.

— N-am mai văzut niciodată o asemenea schimbare la un cal. Prea mult nu știu, pentru că Lloyd se ocupă singur de cai, dar atât cât l-am văzut, calul și-a pierdut toată vioiciunea. Stă în grajd și parcă își plinge soarta.

Acel „ceva” care îl frământa pe Eustis i-a țîșnit prin minte într-un miez de noapte, la o săptămână de la înmormîntare. Îi pieri brusc somnul. Putea să nu fie așa, dar ceva îi spunea că are dreptate. Așteptă să se facă o oră mai potrivită și se duse la întreprinderea de pompe funebre. Se mai liniști cînd Charley Adamson — care își lua micul dejun — îi spuse că lucrurile lui Ralph erau încă acolo.

— Nu înțeleg de ce Lloyd nu le-a luat încă, zise Charley. Doar i-am spus de două ori pînă acum. E vorba de un ceas și un inel; mai sînt și hainele pline de sînge dar nu cred că astea îl interesează.

— Mă interesează pe mine, zise Eustis și plecă cu hainele într-o cutie.

Șeriful se duse mai întîi pe la ferma lui Morgan Raines pe care-l găsi ocupîndu-se de niște mînji. Raines ascultă cu ochii holbați bănuiala șerifului în legătură cu moartea lui Ralph Berton.

— Mi se pare cam trasă de pîr povestea, dar nu imposibilă.

— Vii cu mine la ferma Berton? S-ar putea să am nevoie de un martor.

Zece minute mai tîrziu se îndreptau amîndoi către fermă. Locul părea pustiu și părăsit. Eustis bănuia că Lloyd nu se sculase încă. Împreună cu Raines se îndreptă către grajduri unde-l găsiră pe Ebony culcat.

Cînd intrară, Ebony nici nu se clinti.

— Calul nu se așază decît cînd doarme sau cînd e bolnav, zise Raines.

Apoi se uită la cal mai de-a-proape.

— Calul ăsta se prăpădește; are botul crăpat; cred că Lloyd îl omoară încetul cu încetul ținîndu-l fără hrană și fără apă. Dacă nu hrănești bine un cal și nu-i dai apă de două ori pe zi, îl omori repede.

Șeriful încleștă pumnii:

— Morgan, vrei tu să te ocupi de cal? Eu, între timp, mă ocup de Lloyd.

Lloyd îi deschise ușa trăgîndu-și cămașa pe el. Eustis îl împinse la o parte și trecu pe lîngă el neluîndu-i în seamă protestele. Se duse drept la dormitorul lui Ralph și dădu de perete ușa dulapului de haine. Trase cîteva haine jos de pe umerase și se întoarse către Lloyd:

— Vii cu mine la grajduri, îi porunci.

Lloyd păli și în ochi i se citea o spaimă de fiară prinsă în capcană; dar o luă spre grajduri urmat îndeaproape de șerif. L-au găsit pe Raines îngenunchiat lîngă Ebony. Raines părea îngrijorat:

— A mîncat puțin și a băut un pic de apă, dar asta n-ajunge ca să-și revină.

— Ia să vedem ce efect au astea, zise Eustis, și puse hainele lui Ralph lîngă botul calului. În clipa următoare Ebony își înălță capul, adulmecă hainele și necheză ușor. Eustis îi aruncă o privire lui Lloyd, căruia i se dusesse tot sîngele din obraji.

— Și acum să vedem cum reacționează Ebony la hainele pe care le purta Ralph cînd a murit. Șeriful înlocui hainele luate din dulap cu cele pline de sînge. Calul răspunse imediat: urechile i se lipiră de cap, ochii îi fulgerară, căscă botul și trupul lui masiv se zbătu în efortul inutil de a se ridica furios. Se sufoca de enervare în neputința sa de a se putea ține pe picioare.

— Deci, cînd ai văzut că Ralph nu mai moare odată de inimă, te-ai hotărît să rezolvi tu problema. L-ai omorît îmbrăcîndu-l cu hainele tale.

— Nnnu... nu pricep ce spui, se bîlbîi Lloyd.

— Împrejurările erau cît se poate de potrivite: nu exista nici un martor, caii erau înspăimîntați din pricina furtunii, lumina se stinsese și animalele nu puteau vedea nimic. **Și tu știai că un cal recunoaște omul după miros.** I-ai dat un pumn lui Ralph și apoi l-ai îmbrăcat cu hainele tale. Pe urmă l-ai țîrît pînă aici, unde Ebony scăpase din boxă. Hainele aveau mirosul tău și Ebony l-a izbit pe întuneric pentru că pe tine te ura — poate pentru că îl biciuiai cînd nu vedea Ralph, sau mai rău. Asta e crimă, ca și cum tu i-ai fi dat lovitură mortală. Te-ai folosit de dușmanul tău — cu care Ralph se împrietenise — ca să-ți omori propriul frate.

Lloyd răspunse batjocoritor după o liniște prelungită:

— N-ai cum să dovedești o asemenea bazăconie. Cine-ți închipui că o să te creadă?

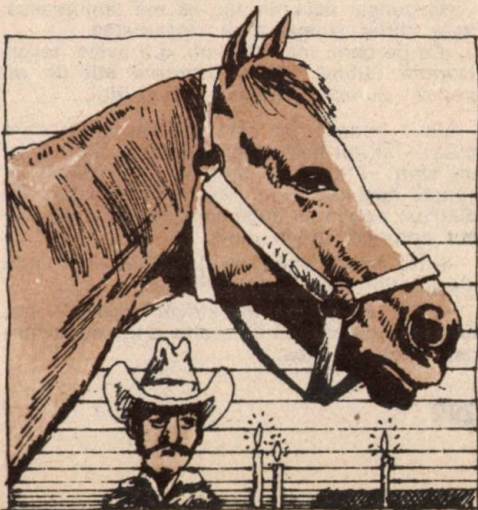
Îi răspunse Morgan Raines:

— Crede orice juriu care vede cum reacționează calul la cele două rînduri de haine. Ebony are să se pună pe picioare pînă va trebui să „depună mărturie”. Am eu grijă de asta.

Lloyd încercă s-o șteargă dar șeriful alergă după el. Nu se grăbi să-l prindă știind că Lloyd era laș. Și a dovedit-o imediat: a fost de-ajuns un singur foc de avertizare și Lloyd s-a oprit tremurînd.

Morgan Raines — care iubea caii tot atît de mult cît îi iubise și Ralph Berton — spuse că rămîne lîngă Ebony pînă îl pune pe picioare. Ar fi stat și șeriful dar avea altă treabă. Trebuia să-l ducă pe Lloyd Berton la închisoare.

În românește de MIHAELA MAZILU

DISPARIȚIA LUI HONORÉ SUBRAC

În ciuda unor cercetări deosebit de minuțioase, poliția nu a izbutit să elucideze misterul dispariției lui Honoré Subrac.

Subrac mi-era pireten și — întrucât cunoșteam adevărul asupra cazului său — m-am simțit dator să informez autoritățile. După ce m-au audiat, judecătorul care mi-a luat declarația a abordat un ton de o politete atât de speriată, încît mi-am dat îndată seama că mă credea nebun — și i-am spus aceasta. Omul a devenit și mai politicos; apoi, ridicîndu-se, m-a împins binișor spre ușă — l-am văzut pe grefierul său, în picioare, cu pumnii strînși, gata să sară asupră-mi dacă aș fi făcut pe furiosul.

N-am insistat. Ce-i drept, cazul lui Honoré Subrac e atît de straniu încît adevărul pare de necrezut. Lumea știa din ziare că Subrac era privit ca un original. Vară și iarnă umbla îmbrăcat cu un amplu halat și încălțat cu papuci. Era putred de bogat și — fiindcă mă miram de ținuta lui — într-o zi l-am întrebat de ce umblă așa.

— Spre a putea, la nevoie, să mă dezbrac cît mai repede, mi-a răspuns. De altfel, te obișnuiești repede să umbli îmbrăcat mai sumar. Omul se poate ușor lipsi de rufărie, de ciorapi și de pălărie. Eu, unul, trăiesc așa de la vîrsta de douăzeci și cinci de ani și n-am fost niciodată bolnav.

Răspunsul ăsta, în loc să mă lămurească, mi-a stîrnit și mai mult curiozitatea.

„De ce oare, mă întrebam, o fi avînd nevoie Honoré Subrac să se dezbrace atît de repede?” Și mă pierdeam în supoziții...

Într-o noapte, pe cînd mă întorceam spre casă — să tot fi fost pe la ora unu sau unu și un sfert — aud un glas care-mi rostește în șoaptă numele. Mi se păruse că glasul venea dintr-un perete pe lîngă care trecusem. Neplăcut surprins, m-am oprit.

— Nu mai e nimeni pe stradă? auzii din nou glasul. Sînt eu, Honoré Subrac.

— Dar unde ești? am strigat privind în jur, fără a-mi putea însă da seama unde se ascundea prietenul meu.

Am descoperit numai faimosul lui halat, care zăcea pe trotuar, alături de nu mai puțin faimoșii papuci.

„Iată, mi-am zis, o împrejurare care l-a silit pe Honoré Subrac să se dezbrace într-o clipă. În sfîrșit, mi se va dezvălui o interesantă taină.”

Apoi am spus tare:

— Strada e pustie, dragă prietene, poți să te arăți.

Brusc, Honoré Subrac a apărut, ivindu-se parcă din peretele lîngă care stătuse și unde nu-l observasem. Era gol-pușcă și primul gest a fost să-și ridice de jos halatul, pe care l-a îmbrăcat cît a putut de repede. Apoi s-a încălțat și, cu hotărîre în glas, a început a-mi vorbi în timp ce mă însoțea spre casă.

— Te mirai, mi-a spus, dar acum înțelegi de ce mă îmbrac într-un mod atît de bizar. Și cu toate astea, n-ai înțeles cum am putut să mă sustrag cu totul privirilor tale. Simplu ca bună-ziua. E vorba de un fenomen de mimetism... Natura e o mamă bună. Copiilor săi pe care-i amenință vreo primejdie și care-s prea slabi pentru a se apăra, ea le-a acordat darul de a se confunda cu ceea ce-i înconjoară... Dar toate astea le știi. Știi că fluturii seamănă cu florile, că unele insecte sînt aidoma frunzelor, că unameleon poate lua culoarea care-l camuflează cel mai bine, că iepurele polar e alb ca ținuturile glaciale pe care — fricos cum e, ca și cel de pe la noi — le colindă aproape invizibil.

Astfel, aceste vietăți slabe reușesc să scape de dușmanii lor printr-o ingeniozitate instinctivă care le modifică aspectul. Tot așa și eu. Urmărit fără încetare de un dușman, eu, care sînt fricos și incapabil să mă apăr luptînd, sînt ca și făpturile de care ți-am vorbit: după cum mi-e voia și de teamă, mă fac una cu mediul înconjurător.

Sînt mulți ani de cînd mi-am exercitat pentru prima oară această însușire instinctivă. Aveam pe-atunci douăzeci și cinci de ani și, în general, femeile găseau că sînt bine făcut și pe placul lor. Una dintre ele — care era măritată — s-a arătat atît de prietenoasă cu mine,

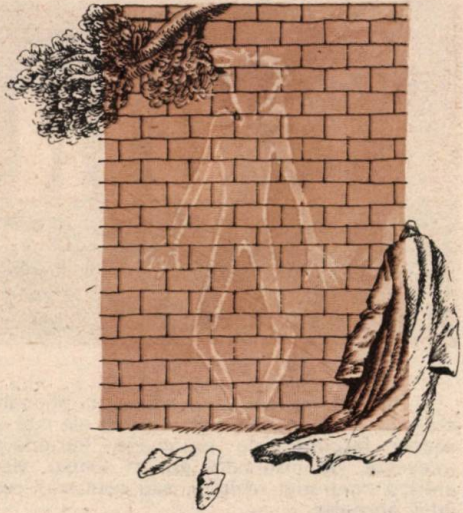
incît nu m-am priceput să-i rezist. Fatală legătură!... Într-o noapte eram la ea. Bărbatu-său îi spusese că pleacă din oraș pentru cîteva zile. Stam amîndoi în pielea goală ca niște divinități, cînd, brusc, ușa se dădu de perete și în prag apărură soțul, cu un revolver în mînă. Spaima mea a fost de nedescris; laș cum eram — și cum sînt și astăzi — aveam o singură dorință: să intru în pămînt. Lipindu-mă de pereți, am încercat să mă fac una cu ei. Și imediat dorința mi se împlini. Am luat culoarea tapetului, iar membrele mele se întinseră voluntar într-un chip de necrezut și se topiră astfel încît mi se păru că aș fi una cu pereții și că nimeni nu mă mai poate vedea. Așa și era. Soțul mă căuta din ochi ca să mă omoare. Mă văzuse și știa că nu pot fugi. Innebunise de furie și, vîrsîndu-și focol pe nevastă-sa, a ucis-o cu sălbăticie trăgîndu-i șase gloanțe în cap. Apoi a plecat, plîngînd de deznădejde. După ceea, instinctiv, corpul meu și-a reluat forma normală și culoarea obișnuită. M-am îmbrăcat și am reușit să plec înainte de a veni cineva... De-atunci mă bucur de această fericită însușire, un fel de mimetism. Soțul care n-a putut să mă ucidă și-a consacrat întreaga existență acestui scop. De multă vreme mă urmărește prin diferite țări — și credeam că, stabilindu-mă la Paris, îmi va pierde urma. Dar mai adineauri, cîteva minute înainte de a te întîlni pe tine, l-am zărit pe el. De frică, îmi clănțneau dinții în gură. Abia am avut vreme să mă dezbrac și să mă lipesc de perete. Omul a trecut pe lingă mine, uitîndu-se cam mirat la halatul și la papucii pe care-i lăsasem pe trotuar. Înțelegi deci că am motive să umblu îmbrăcat cît mai sumar. Calitățile mele mimetice nu mi-ar folosi a nimic dacă aș umbla îmbrăcat ca toată lumea. Căci n-aș putea să mă dezbrac destul de repede ca să scap de călăul meu, iar lucrul cel mai important e să fiu gol; altminteri, îmbrăcămîntea, lipită de vreun perete, ar face inutilă dispariția mea defensivă.

L-am felicitat pe Honoré Subrac pentru această însușire de care acum mă convinsesem și pe care i-o invidiam...

În zilele următoare m-am gîndit tot timpul la întîmplarea asta și uneori mă surprindeam, cu diferite prilejuri, încercînd să-mi încordez voința ca să-mi modific forma și culoarea. Am încercat să mă preschimb în autobuz, în Turnul Eiffel, în academician, în ciștigător la loterie. Strădaniile mele s-au dovedit zadarnice. Nu izbuteam, și pace! Voința mea nu era destul de puternică — și apoi, îmi lipsea acea sfîntă frică, acel pericol formidabil care trezise instinctele lui Honoré Subrac...

Cîtăva vreme nu-l mai întîlnisem pe Honoré, cînd, într-o bună zi, vine la mine înnebunit:

— Omul acela, dușmanul meu de moarte, mă pîndește pretutindeni. De trei ori i-am scăpat din mînă grație însușirii mele, dar acum mi-e frică, mi-e frică, dragă prietene.

Am observat că slăbise, dar m-am ferit să i-o spun.

— Nu-ți rămîne de făcut decît un singur lucru, i-am declarat. Ca să scapi de un dușman atît de necruțător, pleacă! Ascunde-te undeva, la țară. Încredințează-mi mie afacerile tale și du-te la gara cea mai apropiată.

Honoré mi-a strîns mîna, spunîndu-mi:

— Vino și tu cu mine, te conjur, mi-e teamă!

Pe stradă mergeam în tăcere, dar Honoré Subrac întorcea mereu capul, cu un aer neliniștit. Deodată, scoase un strigăt și o luă la fugă, aruncîndu-și halatul și papucii. Am văzut, în spatele nostru, un bărbat care se apropia în fugă. Am încercat să-i ațin calea, dar mi-a scăpat. În mînă ținea un revolver, îndreptat spre Honoré Subrac, care ajunsese în dreptul zidului unei cazărmi și dispăruse ca o nălucă.

Omul cu revolver se opri uluit, scoase un strigăt de ciudă și, ca pentru a se răzbuna împotriva zidului care părea că-i smulsese prada, își descarcă revolverul în direcția în care Honoré Subrac dispăruse. Apoi se despărți în fugă...

Lumea se adunase, apărură și cîțiva sergenți ca s-o împrăstie. Atunci, mi-am strigat prietenul. Dar nu mi-a răspuns. Am pipăit zidul. Era căldicel încă și am observat că, dintre cele șase gloanțe de revolver, trei loviseră în dreptul unei inimi de om, în timp ce celelalte zgîriaseră tencuiala mai sus, în locul unde mi se părea că deslușesc vag, vag de tot, trăsăturile unui chip omenesc...

În românește de
G. MARCUSON

GÎNDURI

(FRAGMENT)

Cărțile de vise ale celor mai vechi popoare, arată în mod unanim cum au fost ele mai cu seamă fascinate de fenomene, într-adevăr frecvente, de inversiuni pur și simplu, visul arătând contrariul realului, sau contrariul realului apropiat.

Sărbătoare însemna doliu, nuntă însemna tristețe. Rîs semnifica lacrimi. Comoară însemna sărăcie, viitoare nenorocire.

Și asta nu doar de o manieră ezitantă, vagă sau tendențioasă, ci într-un mod cu totul ritos.

Astfel¹⁾ în Cambodgea, «a avea în vis cei doi ochi scoși înseamnă: regele te va coplesi cu bunuri și cu un titlu de guvernator de provincie. A avea pe tot corpul plăgi pline de puroi, iată un semn de magnifice onoruri».

În Egiptul faraonic, la fel, un lung șir de vise cu înțeles pe dos. Așisderea în Grecia, la Roma și în Occident, în evul mediu. Se pare că în prezent ar exista mai puține, ca și cum altădată interpreții (care îi urmează dintotdeauna pe visători) ar fi forțat diferența și opoziția. Dar încă se mai găsesc interpretări asemănătoare. Din Statele Unite²⁾ vine următoarea: Un om visează «că în oraș toată lumea a murit. El a rămas singurul supraviețuitor.» În ziua următoare omul cu visul moare, în vreme ce orașul continuă să trăiască cu locuitorii lui...

Acest fenomen al inversiunii³⁾, destul de bine alcătuit ca să stupefieze, trebuia, o dată remarcat, să devină cheie de boltă, chiar dacă pentru mulți o aemenea regulă simplistă, după care visul spune contrariul realului, și arată contrariul a ceea ce se va întâmpla, a devenit abeceul descifrării.

Totuși fenomenul «contrariului» pentru a semnifica un fapt, nu este decât un caz particular al fenomenului deplasării: o imagine chemînd-o pe alta, apoi pe alta, din nou alta și mai cu seamă, prin mijlocirea unui cuvînt ne-

remarcat, o imagine mult mai neașteptată, de curînd deviatoare, generatoare de una, două, trei devieri ce o vor conduce la o definitivă lipsă de sens.

Din aceste asociații sau salturi, asociația prin analogie nu este în mod necesar preponderentă.

Așa cum treaz fiind, o idee te face să visezi la opusul ei, mai devreme sau mai târziu aflîndu-se asociată în chip inseparabil și contagios precum antiteza lipită de teză, tot așa, în vis, imaginile dobîndite nu prin analogie ci prin contact, abundă.

Una din caracteristicile care, spre deosebire de ideile din timpul treziei, fac visul atît de absurd este regia sa, imaginile lui fără explicații, adică fără să se vadă cum anume au fost ele determinate, apărînd nu ca și cum ar traversa spiritul, ci ca spectacole de dincolo la care asişti realmente.

La ceea ce este natural în fenomenul de inversiune se adaugă și se introduce o nuanță peiorativă, marcă a unei tendințe destul de generale de a prezenta chiar și evenimentele îmbucurătoare într-un mod mai degrabă degradant, răutăcios și denigrator.

Încredulul țemeinic, cel rămas incredul și care nu vrea să fie înșelat — cu excepția lucrurilor de bază — eternul contrariat, pe care nimic nu-l va face să tacă definitiv, are aici de lucru, anti-nobil și anti-erou prin excelență, căruia această inversiune îi convine de minune.

Supraveghetorul vostru (în vreme ce mai cu seamă voi vă credeți supraveghetorii lui), reversul vostru are ținută. De obicei infantil, aici el este mai degrabă țărănoi sau mamă-mare, bu-nică fleacă, din cele pe care nu le poți opri și care fără să fi ieșit vreodată din satul lor, pretînd că cunosc viața și o pot judeca, raportînd marile acțiuni, marile probleme ale omenirii la pușinul știut de ele. Mam'mare ce-ați devenit voi înșivă între timp, datorită sciziunii operate în persoana voastră începînd din ziua în care, contestatari, v-ați hotărît să îndepărtați tot

¹⁾ — Les songes et leurs interprétations chez le Cambodgiens, par Pierre Bitard, Ed. du Seuil.

²⁾ — Citat din Louisa E. Rhine (Hidden Channels of the mind).

³⁾ — De unde probabil credința încă răspîndită în triburi mai puțin evoluate, studiate recent, pentru un dincolo, popas al morților, sufletelor, strămoșilor, acest dincolo unde totul se întîmplă pe dos, viață pe care uneori cei ce trăiesc o găsesc în vis.

ceea ce de aproape sau de departe aducea cu mam'mare scrîntîta.

Ea e în voi... fiindcă a trebuit să-i vînați atributele, există cite una în fiecare. Mam'mare mereu prezentă să mențină permanența mediocrității, ținînd totdeauna la dispoziție cite un jalnic dicton de tipul «Azi prințesă, mîine coate-goale» — «După ris iaca și plînsul» sau alte proverbe, ca să arunce apă rece peste entuziasme.

Această tendință a produs pe timpul nopții, în atîtea creiere, în atîtea civilizații visele **inversate**. Astfel moartea unui frate înseamnă «a scăpa de dușmani», doliu, în vis, anunță **bogație** (fără îndoială că prin intermediul moștenirii), în vreme ce o comoară găsită în vis anunță **sărăcie** (căci comoară înseamnă fără urmă de dubiu poftă nemăsurată, calomnie, furturi, atac).

Acest bun simț pedestru corespunde unei existențe primare de felul «Nimic nu e veșnic», «Totu-i trecător» etc., evanghelie mai degrabă a căii de mijloc, decît a unei cunoașteri a legii cumpănirii și alternanței sau a celei a eternei întoarceri într-un timp ciclic.

Ceea ce-i ușor de observat la om este faptul că nu-i place să fie disprețuit, considerat lipsit de noblețe sau fără valoare. El va ține în general să ascundă din conduita sau din înclinațiile lui acele aspecte ce riscă să pară josnice sau grotești, în vreme ce cu bună știință va lăsa să iasă la iveală ceea ce le face să valoreze.

Asta se va produce în mod sistematic.

Unii luptă pentru onoare, cu toții luptăm să împiedicăm dezoanarea, să împiedicăm de a deveni cunoscut cutare sau cutare aspect al nostru pe care preferăm să-l ținem «deoparte», la adăpost de observațiile sau constatările altuia.

Or, din cele lipsite de strălucire, avem parte zilnic și cu prisosință. Mai multe funcțiuni corporale sînt cu adevărat de nearătat și pretutindeni în lume oamenii se retrag să și le satisfacă. În asemenea momente trebuie să eviți să fii văzut.

Această primordială împărțire — aproape o separare — va fi urmată de izolarea altora (infirmități, urîțenii, anomalii, atitudini rizibile, eșecuri de vîrstă timpurie, mediocritate în familie, în noroc, în îmbrăcăminte, situații rușinoase, stîngăcii, defecte sau chiar deprinderi contrare celor ale epocii, modei sau moralei

ei, obiceiuri sau particularități riscînd să-l facă pe individ să apară dezavantajat).

Visul este foarte preocupat de această mulțime de «prefăcuți». Profitînd de ceasurile cînd nu se mai obișnuiește să ascunzi sau să maschezi, această mulțime reînvie, se arată, insistînd, aproape revendicătoare... din pricina a ceea ce în timpul zilei și de mai multă vreme a fost un fel de impostură. Noapte de tulburi reavanse, dar care deraiază în secvențe dincolo de cuvînt, stingherind și totodată murdărind.

Cînd ieși din anumite vise de joasă speță, ai la trezire simțămîntele celui ce a primit o scrisoare anonimă. Sînt din aceeași categorie. Dar în mai multe sensuri ce se amestecă.

Chiar atunci cînd nu ar mai exista femeie, și cînd bărbatul nu ar mai avea sex, sau cînd sexul lui nu va mai fi la originea nici unei plăceri demne de aducere aminte, și cînd sexele nu ar mai fi ele însele atît de nefericit plasate aproape de organele evacuării, cînd n-ar fi apărut pe pămînt religie creștină sau iudaică, cînd nu va fi fiind nimic din toate acestea, va exista în continuare cenzură, din pricina deosebirilor, venind dintr-o alegere, dintr-o preferință, din ceva aparte, fatală discriminare într-un fel discret și disimulată căci altcui nu se poate, pe de altă parte cu atît mai mare cu cît o anumită grandoare este tot mai mult căutată, scoînd într-un mod și mai scandalos în evidență imperfecțiunile, cu atît mai de neiertat din pricina contrastului.

Uriase, vechi, statornice sînt eforturile fiecăruia de a se disimula în ochii celorlalți și de a uita disimularea în propria sa memorie. Și cu, excepția nevrozelor sau a subrezienilor de cap, sînt în general încoronate cu un succes apreciabil, interesant, strălucitor, dinamizant.

Dacă-i aevărat că visul în limbajul lui de joasă speță conferă înțietate lucrurilor de nemărturisit, el se hotărăște să caute ceea ce este cu adevărat nemărturisibil, care nu se poate mărturisii, care nu se află acolo unde teoria a hotărît că s-ar afla.¹

Adevăr al visului! Nimeni nu vede limpede de unde poate veni trădarea, de unde îl scu-tează ochiul trădătorului interior.

Efortul de a evita umilirea și de a fi mai degrabă apreciat decît depreciat se află la baza oricărei conduite.

Prestigiul, dorința de prestigiu produce în om dezechilibrul (pe care visul, într-un fel foarte rudimentar, se străduiește să îl reechilibreze).

Delir de prestigiu (Potlatch). Însă fie delir, fie simplă obișnuință, această goană după

¹) — eșecul în vindecarea bolnavilor, erorile de diagnostic și de tratament care ne-ar putea determina să credem în incompetență, vor fi îndeosebi pentru un doctor, fie el chiar analist, un izvor important de imagini trădîndu-i situația înconfortabilă. Există un exemplu celebru, celebru pe alte considerente și care l-a atîns îndeosebi pe autorul lui (S.F.) de o indispoziție astfel justificată, dar și mai mult cu cît el nu credea. Fiindcă, cu tot tratamentul, boala lui nu a fost niciodată vindecată și douăzeci de ani mai tirziu circotașa (în visul lui propriu) rămăsese încă o insuportabilă isterie tipică.

prestigiu (încă din primii săi ani, copilul mîndru de jucăriile sale, de ciinele său, de tatăl său), unicul sentiment aflat permanent în om de la un capăt la celălalt al vieții lui, și care nu face decît să crească pînă la nesfîrșit, cu reluări continue, incitînd la onoare, la menținerea, la sporirea prestigiului... Care se amestecă în tot, înțepă, reînviat și fortificat de către ceilalți, de familie, patrie, grup, religie ea însăși, de biserică, această neistovită zvicnire nu poate fi anulată. Din ea visul, care îi dă cu tifla, înjgheabă un neînterupt tratament, o corectare fără de sfîrșit. Dacă nu ar exista visul depreciator, fără îndoială că ar trebui să-i găsim un substitut, tocmai spre a evita umflarea și tendința de megalomană satisfacție a omului.

În literatură, și cu o particulară evidență, în poezia tradițională din toate timpurile și toate țările, imaginile de comparație sînt de natură să dea spor de valoare. Ele satisfac înclinația de a se „da admirabil” și tind să actualizeze un sentiment iradiant, care fără ca în aparență să se întoarcă spre sine, determină o întreagă natură să participe la opera de seducție și amabilitate.

Atmosferă de lingueală în care este antrenat autorul.

Stilul angajant și imaginile lui insinuante, transmutînd faptele, obiectele și împrejurările, au aerul de a curta. Și în realitate, chiar o fac.

Dacă imaginile în poezie par să fie folosite ca să producă valoare, cele din visul de noapte mai degrabă par să fie făcute ca să devalorizeze.

Operație de subminare.

Atmosferă de devalorizare

Ceea ce trebuie să numim perversitatea visătorului de noapte, cu totul schimbată, răsturnînd totul, și care nu se potrivește cu nici un soi de înnoțire nu seamănă în plus prin modul ei de a se înfățișa celui aparținînd acuzatorilor, mari indignați ai epocii, ale căror refuzuri, dar cu zorzoane și atacurile ce se vor disprețuitoare, sînt încă îmbibate de entuziasm, așadar de credință, așadar de idealism. De altminteri ce înseamnă violența și revolta,

ochiul asupra mulțimii pe care vrei s-o fanatizezi? Acestea au prea puțin de a face cu modalitățile secrete, personale, necuviincioase și trădătoare ale visătorului de noapte.

Mai mult, determinate și conduse «eu!» social, reduse la una sau la un mic număr, imaginile scriitorului de imaginație ciuntesc, sărăcesc, simplifică, astfel ca să permită altora, cel puțin citorva, să fie lizibile.

imagini supravegheate. Grijă de a fi urmărit, apreciat.

În vis, există două, trei, patru cinci, comparații care, fixate asupra unui subiect sau asupra unei persoane, s-au substituit particularităților lui, fără înconjur, oferindu-i pălăria altuia, barba altuia, surisul altuia sau mersul sau vîrsta lui, și-n acest timp se știe că este totuși vorba de acea persoană. Și tot așa locul este (fără a fi) locul cunoscut, împopoțonat cu una din particularitățile altuia, sau cu a celui de al treilea, prin efectul unei ciudate suprapunerii dar care adesea pare a fi cît se poate de normală; și la fel situațiile, alcătuite din mai multe altele, care n-au mare lucru să-ți arate, care n-au fiecare în parte decît un punct comun însă fixat în mod definitiv, transformînd compozita situație în ceva de sfînx, pe care n-ai putea-o înlătura, și care cu adevărat nu mai este lizibilă, cel puțin imediat, ci a devenit un rebus, sau mai multe rebusuri.

Există totuși unele visuri frumoase, corespunzînd auri din cuvîntul «vis», frumuseții, înținderilor, măreției, depășirii, și care o dată povestite îi fac să viseze cu nostalgie pe cei ce le-au avut, dar cu gelozie pe cei ce niciodată n-au avut visuri asemănătoare.

Visuri despre care în mod tacit se crede că le meritau autorii lor, că le erau date ca o recompensă sau erau semnul unei elevații morale, al unei importante etape de progres spiritual, visuri în care îndeosebi ești vultur, plănînd în cer, foarte, sus cu maiestrate.

După ceea ce am putut eu să discern nu se află nici virtutea, nici calitățile, nici talentul, nici valoarea, nici progresul moral la baza acestor visuri, ci speranța, mai cu seamă speranța, aspirația.

Speranța îți dă aripi. Ea face să apară pasărea pe cer, vulturul sau acvila în largi și fără de efort zborului mai degrabă decît vrabia, ciocîrlia sau bițlanul¹⁾.

Speranța are propria ei putere. Ea este o virtute și însoțește în viață orice ființă.

Un cercetător ce se apleacă răbdător la in-

¹⁾ — Dar un neașteptat zbor de bițani zărîți în înălțimea cerului, l-a prilejuit lui Ramakrishna adolescent primul lui extaz mergînd pînă la samadhi, zbor de bițani ca și cum l-ar fi amintit ceva... patria sa: desprinderea.

Dimpotrivă, o ascensiune redusă, o levitație, o translație lentă sub plafonul unei camere sau în colivia scării, seamănă a fi în raport cu o tensiune de dragoste fizică.

Într-un alt mod mai puțin superficial, ea este transport.

grate lucrări de observare minuțioasă, în vis totuși mai degrabă se va vedea pasăre decît sobol.

Speranța, țelul pe care-l simte apropiat, impresia că se află înaintea celorlalți, că se detașează, că s-a înălțat... îl pot împinge sus.

În mod asemănător animatorii și cuceritorii, cei cu mari proiecte la capătul cărora au șansa triumfului, cît și acei ce-și fac de la bun început, o înaltă idee despre viitorul lor, pot să aibă visuri identice și le consideră a fi de domeniul lor.

Tot așa spiritele abstracte, metafizicienii și matematicienii, cei ce caută să se situeze deasupra particularului, a individualului, dacă nu au astfel de vise, se regăsesc în ele într-un fel sau altul, sînt aici acasă la ei. După cum și toți cei ce se cred hărăziți unui mare destin, obligat să-i așeze deasupra altora.

Și cei pentru care o relevare a divinului este considerată în secret niciodată de așteptat. Cei ce așteaptă cu încredere reînnoirea vieții lor, spre a ajunge deasupra terestruului, a efemerului, a iluzoriului... și a umanului.

Nu mai puțin cei dotați cu un imposibil de defectat temperament al speranței, pe care nu-i abate nimic, și care scapă cu bine din războaie, din închisori, din epurări.

În același timp cei care, fără să aibă date aparte, incapabili de efort (a plana, ei vor să planeze, nu să zboare) aspiră să ajungă deasupra dificultăților, deasupra învățării, a cunoașterii, care se doresc deasupra situației lor, a facultăților lor, deasupra mediocrității, dar fără mușchi, fără forță sau valoare individuală, idealști fără înțelegere, folosindu-se de elanul adolescenței lor, al dorințelor lor, dacă

Desene de DONE STAN

se întîmplă ca adesea să se vadă în aer, nu este semnul bun pe care-l cred.

Nu puține visuri de mediocri (ciclotimici sau paranoici) au început cu vulturul în cer.

Se simt înălțați, acești oameni de altfel fără valoare, înălțați deasupra lor înșile, deasupra altora, în valuri, în intermitențe, apoi recad în perioada deprimată, sau pur și simplu în obișnuința lor. Uneori, nu le rămîne decît să suprime totul... și pe ei înșiși, neputînd suporta o viață ce nu este zbor la mare înălțimea. Viața nu-i mai interesează, viața care nu înalță, viața din care ei au cunoscut, ieftin, sentimentele orgolioase și ascensiunea în atmosferă.

În românește de DINU FLĂMÂND

Din vol: *Façons d'endormir. Façons d'éveiller*, Ed. Gallimard, 1969

● REABILITAREA VÎNĂTORULUI DE...

În piesa lui Arthur Miller, **Vrăjitoarele din Salem**, unul dintre rolurile cele mai antipatice revine pastorului Cotton Mather, instigator al oribilelor condamnări la moarte pronunțate, cu aproape trei secole în urmă în statul Massachusetts. Arthur Miller n-a făcut decît să prezinte în formă dramatică ceea ce citise în cărțile de istorie. Mather avea „o minte bolnavă și sucită”, scrisese despre el istoricul Vernon Parrington. „Miinile lui fine de cărturar sînt pe veci pătate de sînge” — avea să creadă și poetul Robert Lowell.

Ei bine, nu! — este de părere profesorul Kenneth Silverman de la Universitatea din New York, autorul amplului studiu **Viața și vremurile lui Cotton**

Mather. Erudit, pasionat de toate domeniile cunoașterii, ambițios și foarte harnic, Cotton Mather a publicat 388 de lucrări a căror tematică se extinde de la istoria religiilor pînă la descrierea practicilor medicale din secolul al XVII-lea. Ultima lui scriere a fost un poem satiric plin de vervă despre... plăcinta cu carne de porumbel. Fiind cel mai de seamă prelat din Boston, s-a simțit obligat să intervină în toate problemele de interes public, ceea ce l-a adus destule neplăceri în cursul vieții. Era de părere că a face bine este „o răzbunare eroică” împotriva celor ce te dușmănesc și că binele trebuie făcut chiar cu sila. În timpul unei epidemii de variolă a preconizat vaccinarea ca măsură preventivă, ceea ce l-a de-

terminat pe mulți să-l acuze că ar fi diavolul însuși. Mai tîrziu avea să privească el însuși drept conspirație diavolească manifestările isterice ale unor locuitori din Salem. „Oricît de greu ne-ar veni să înțelegem acest lucru — observă un recenzent al cărții lui Silverman, oamenii din vremea aceea credeau în diavol așa cum credem noi în inconștient. Mather era sfîșiat de contradicția între simpatia sa pentru semenii și ceea ce considera a fi datoria lui sacră. Era, în bine și în rău, un om al vremii lui.”

O contradicție din care prea puțini dintre cei ce s-au vrut în primul eșalon au știut să iasă cu minile curate, mai ales în epocile de radicală polarizare socială sau ideologică.

CÎINELE

La numai câteva zile după sosirea mea în oraș, am întâlnit un bărbat zdrențaros care citea cu voce tare din Cartea de căpătii în mica piață din fața primăriei. Cîțiva oameni se oprișeră în loc și-l ascultau. De-abia după o bucată bună de vreme am văzut că la picioarele străinului se tolănese un cîine. Cum de nu-l observasem pînă atunci? Blana lui de un negru închis strălucea de sudoare; ochii îi erau galbeni ca pucioasa; dinții — două șiruri galbene într-un bot imens. Mi-era imposibil să-l compar cu orice altă ființă pe care s-o mai fi văzut vreodată. Am renunțat să-l privesc, și am început să-l cercetez pe stăpîn: era mic și îndesat. Hainele îi erau ferfeniță; printre zdrențe pielea se ghicea însă curată, ca și haina jerpelită care-i acoperea goli-ciunea. Singurul lucru de preț era probabil Cartea din care citea, legată în aur și diamante strălucitoare. În liniștea după-amiezei vocea bărbatului răsuna înștită și fermă. Cuvintele se înălțau cu limpezime, te convingeau ușor, se vede că nici n-avea nevoie de pilde. Era o lectură reflexivă și detașată; cînd cuvintele nu te înduplecau, de vină era doar cîinele care stătea nemîșcat la picioarele stăpînului și te fixa cu ochi de pucioasă. Așa s-au petrecut lucrurile la început: ciudata tovarășie dintre pastor și cîinele lui m-a fascinat, m-a făcut să-i caut mereu. Deși necunoscutul predica în piețele orașului și pe străzile înguste pînă noaptea tirziu, nu-mi era lesne să le dau de urmă; orașul cu contururi de obicei atît de precise devenea un adevărat labirint. Omul meu nu sosea niciodată la aceeași oră, nici n-avea vreun plan dinainte fixat, așa că oricît m-am străduit n-am reușit să stabilesc o periodicitate în aparițiile lui atît de răzlețe: uneori vorbea fără întrerupere în același loc o zi întreagă, alteori își schimba locul la fiecare cincisprezece minute. Întotdeauna îl însoțea de-a lungul străzilor cîinele gigantic, negru, care se întindea greu la pămînt de îndată ce stăpînul începea să vorbească. Nu-l înconjurau niciodată mulți ascultători; de cele mai multe ori rămînea singur, dar singurătatea nu-l deruta: nu-și părăsea locul și vorbea mai departe în strada pustie. De-seori l-am văzut cum se oprește în mijlocul drumului și se roagă cu voce tare, în timp ce

nu departe de el, pe o altă stradă, oamenii treceau fără să-i dea nici cea mai mică atenție. Oricît am încercat eu să-l găsesc, n-am aflat nici o metodă sigură de izbîndă; trebuia să las mereu întîlnirile noastre pe seama întîmplării. În cele din urmă luai hotărîrea să aflu unde locuiește, cu toate că nimeni nu se arăta în stare să-mi dea un indiciu. L-am urmărit o zi întreagă și tot n-a fost de ajuns; mă ascundeam de teamă să nu mă descopere, dar orice aș fi făcut, pînă să se întunece părintele parcă intra în pămînt.

Cam pe la miezul uneia din nopțile mele de veghe, l-am văzut intrînd într-o casă pe care o știam locuită doar de bogătașii orașului. Abia atunci mi-am dat seama cît de nechibzuit acționasem, și am renunțat să mă mai ascund; încercam doar să rămîn cît mai multă vreme prin preajma lui, cu certitudinea că sînt la rîndul meu văzut. Simțeam că nu-l deranjez; cîinele însă mîrșia ușor de fiecare dată cînd mă zărea. Au trecut astfel mai multe săptămîni, și era într-o vară tirzie cînd, după ce terminase de vorbit în piața aproape pustie, s-a apropiat de mine și m-a rugat să-l însoțesc pînă acasă; cît timp am mers de-a lungul străzilor n-a mai rostit nici un cuvînt. Se lăsase întunericul. Camera în care am intrat se afla sub nivelul străzii, așa că din prag am coborît cîteva trepte; înăuntru, luminate de o lampă slabă, stivele de cărți lipite de pereți se înălțau pînă aproape de tavan. La o masă din lemn de brad citea o fată; purta o rochiea albastru-închis. Nu s-a întors spre noi cînd am intrat, probabil că nici nu ne observase. Sub una din cele două ferestre ale pivniței era întinsă o saltea; pe peretele opus — un pat; în jurul mesei — două scaune; lîngă ușă — o sobă. Fata și-a întors capul abia cînd m-am oprit în dreptul ei. Mi-a întins mîna și s-a ridicat de pe scaun, în timp ce prietenul meu se culcase pe saltea. Cîinele i se lungise, prudent, la picioare.

— Acesta e tatăl meu, a adormit și de-acum nu ne mai aude, spuse fata, și continuă: cîinele acela negru la care te uiți n-are nici un nume, a venit la noi așa, pe neașteptate, cînd tata a început să predice. N-a avut decît să apese cu labela pe clantă și să intre înăuntru,

pentru că noi n-am încuiat niciodată ușa.

Fata își întrerupe povestirea pentru o clipă. Eram încă foarte nedumerit și am întrebat-o în șoaptă cu ce se ocupase tatăl ei înainte.

— A fost un om bogat, avea multe fabrici, spuse ea și-și coborî privirea. A părăsit-o pe mama și pe frații mei ca să răspîndească adevărul printre oameni.

— Și tu chiar crezi asta? am întrebat-o.

— Sînt convinsă că așa e. Am știut-o dintotdeauna; de aceea am și venit cu tata pînă aici, și am acceptat să locuiesc în pivnița asta. N-am crezut însă că în clipa în care o să încep să răspîndească adevărul, primul care o să i se alăture o să fie un ciîne.

Fata tăcu și mă privi într-un fel aparte, care mă făcu să cred că vrea să mă roage ceva dar că nu îndrăznește.

— Cine te oprește să alungi ciînele? am întrebat-o, dar fata a clătinat din cap, gînditoare.

— Ciînele ăsta n-are nume, și atunci n-o să vrea niciodată să plece de la noi, șopti ea încet, apoi se așeză pe un scaun.

M-am așezat și eu alături.

— Te temi de el?

— M-am temut întotdeauna. Să vezi însă cu ce groază îl priveau mama și frații mei cînd au venit acum un an împreună cu un avocat să ne ia înapoi acasă. Ciînele nu i-a lăsat; stătea neclintit în fața tatei și-și arăta colții. Mă tem de el chiar atunci cînd mă culc — mai ales atunci, noaptea, dar acum, dintr-o dată, totul s-a schimbat. Acum ești tu lîngă mine, și dacă vreau pot să și rid de ciînele nostru fără nume. Crede-mă, am știut dintotdeauna că ai să vii; poate că n-am știut cum ai să arăți, dar

am știut în tot timpul ăsta că ai să sosești odată și-odată împreună cu tata, pe înserat, cînd lămpile ard și cînd pe străzi se lasă tăcerea, că vom petrece atunci împreună prima noapte a nunții noastre, în camera asta pe jumătate îngropată în pămînt, în patul meu, lîngă mormanele de cărți. O să stăm multă vreme îmbrățișați, un bărbat și o femeie pierduți unul lîngă altul, în timp ce în colț, pe saltea, tata va dormi ca un prunc în întineric; singură umbra ciînelui va păzi împlinirea bieței noastre iubiri.

Cum aș putea vreodată să uit noaptea aceea de dragoste! Deslușeam deasupra goliciunii noastre ferestrele — ca pe două dreptunghiuri minusculare care pluteau undeva, într-un spațiu îndepărtat. Eram doi naufragiați, ne înecam unul într-altul înlăntindu-ne cu lăcomie, strigătul deznădăjduit al iubirii noastre se pierdea în zgomotele străzii, de afară deslușeam crîmpele de viață: strigăt ezitant al bețivilor, mersul elastic al prostituatelor, tropăitul îndelung și monoton al coloanelor de soldați, apoi caii, scrișnetul copitei care zgîrie asfaltul, uruitul înăbușit al roților de automobil. Eram alături unul de altul, îngropați în pămînt, ocrotiți în întunecimea lui caldă, nimic nu ne înspăimînta, n-aveam nimic de ce să ne temem. Din colțul în care predicatorul dormea pe saltea tăcut ca un mort, ochii ciînelui ne vegheau neclintit iubirea ca doi sori rotunzi de pucioasă.

Așa au urmat o toamnă dogoritoare, galbenă și roșie, apoi o iarnă nefiresc de blîndă, fără viscole, fără ger. Și cu toate acestea n-am reușit niciodată s-o ademenesc pe fată în afara pivniței în care se ascundea; am fi mers împreună cu prietenii mei la teatru, am fi rătăcit împreună de-a lungul pădurilor amurgite care se întindeau pe dealurile din jurul orașului: ea rămînea întotdeauna lîngă masa ei de brad, pînă cînd părintele sosea din oraș însoțit de ciînele fără nume, pînă cînd ne culcam în lăntuiți și primeam amîndoi în sus, spre lumina galbenă care se scurgea prin ferestre. Primăvara a sosit în curînd, și cînd pe străzi nu se topise încă zăpada murdară, fata a deschis într-o după-amiază ușa camerei mele. Soarele lumina pieziș prin fereastră. Se făcuse frig, așa că puseseam cîteva lemne în sobă. Fata a intrat fără palton, palidă, tremurînd în rochia ei de un albastru închis. Atunci am văzut pentru întîia oară că purta niște pantofi roșii, căptușiți cu blană.

— Trebuie să omori ciînele — mi-a spus ea încă din pragul ușii; avea răsuflarea întretăiată, părul răvășit, ochii larg deschiși, era atît de înspăimîntată încît n-am îndrăznit nici măcar s-o ating. M-am dus să-mi scot revolverul din dulap.

— Știam că ai să-mi ceri să-l omor; am fost prevăzător și mi-am cumpărat acum cîteva zile o armă pe care s-o am oricînd la îndemînă. Cînd trebuie s-o fac?

— Chiar acum. Trebuie să-l omori chiar în clipa asta — îmi răspunse fata încet. Pînă și

tata se teme de el. Acum știu sigur că și tata s-a temut de el dintotdeauna; poate că doar s-a ferit s-o arate.

Mi-am verificat arma și mi-am pus paltonul.

— Amindoi sînt în pivniță — continuă fata și-și coborî privirea. Tata a stat dimineața întreagă întins nemișcat pe saltea; eră atît de înspăimîntat, că n-a putut nici măcar să se roage. Cîinele îl păzește de-atunci lungit în fața ușii.

Am luat-o în josul riului și am traversat podul de piatră. Pe cerul incendiat, de un roșu închis, soarele strălucea amenințător. Orașul era mai agitat ca oricînd, oameni și mașini păreau că înnoată printr-o mare de sînge. Amurgul se reflecta în pereții și în ferestrele caselor. Am pătruns prin mulțime; am alergat pe străzi, am străbătut coloane lungi de automobile oprite la stopuri, autobuze monstruoase care se holbau la mine cu ochi amenințători, am lăsat în urmă poliștii cu căști cenușii, agitați și nervoși. Atît de repede alergam, încît fata se pierduse de mine undeva, departe, în drum. Gifiim: mi-am descheiat paltonul. Lup-tîndu-mă cu amurgul potrivnic, violet și dens, am traversat în goană strada pe care o cunoșteam atît de bine. Am izbit ușa cu piciorul și m-am năpustit în cameră cu pistolul în mînă: era prea tîrziu. Într-o fracțiune de secundă am mai putut vedea cum umbra fiorosului animal dispăre dintr-un salt prin sticla ferestrei, și cum mii de țândări se împrăstie în odaie. Pe podea zăcea un morman de cîrpe într-o baltă de sînge: cu greu am putut recunoaște printre ele trupul sîrtecat al pastorului în carnea căruia colții cîinelui lăsaseră dîre adînci.

Am început să mă clatin; cînd m-am reze-mat de perete m-au împuns în coaste cotoa-rele stivelor de cărți. Afară urlau sirenele — erau mașinile Poliției și ale Salvării care se

apropiau. Cineva căra o targă. Umbra unui medic a poposit pentru o clipă lîngă cadavru, apoi a venit rîndul poliștilor să-și facă datoria. Peste tot se înghesuiau cete de curioși. M-am strecurat prin mulțime și am început să o chem pe fată. Am traversat încă o dată, în goană, orașul, am trecut peste pod, am ajuns în sfîrșit la mine în cameră; fata nu era ni-căieri. Am căutat cu disperare pretutindeni; soldații din cazarmă fuseseră mobilizați și cer-cetau pădurile, rînduiți în șiruri lungi. Bărcile năpădiseră apele murdare de sub pod, se ciocneau unele de altele, pe cînd bărbații cu prăjini în mîini căutau prin fundul milos al flu-viului. Iar pentru că primăvara izbucnise dintr-o dată cu ploile ei torențiale, oam-nii dă-duseră buzna, înspăimîntați, cu strigăte și torțe aprinse, în văgăuniile carierei de piatră, în gangurile subterane ale canalizării, sub pa-vajul catedralei: fata și cîinele negru erau pier-duți fără urmă.

Noaptea tîrziu, după trei zile de istov, am ajuns în camera mea din oraș. Epuizat cum eram, m-am trîntit îmbrăcat în așternut. Deo-dată am auzit pași pe stradă; m-am năpustit la fereastră, am deschis-o dintr-o lovitură și m-am aplecat mult în afară, încercînd să des-lușesc prin beznă. Dedesubt strada se întin-dea neagră, udă încă de ploaia care pînă la miezul nopții căzuse fără încetare; pe asfalt se oglindeau, rînduite, felinarele, ca niște torțe de aur cu contur estompat, iar departe, de-a lungul copacilor, pășea tînăra fată — o siluetă cu o rochie albastră, cu pantofi roșii, cu părul strălucind albastru în lumina nopții. Alături, ca printr-o apă, înainta cîinele fantomatic, blînd, nevinovat ca un miel. În întuneric ochii lui de pucioasă o urmăreau — rotunzi și scînteietori.

În românește de
RALUCA BRANCOMIR

DOUĂ SCRITOARE FĂRĂ PROBLEME

● Rochelle Larkin (48 de ani) și fiica ei, Julie Davis (27 de ani) au scris, pînă acum 80 de cărți. Și perseverează. Cu mare succes de casă. Juklie Davis, care a început să publice de la 16 ani, este autoarea a 32 de cărți cu titluri ca **Bust frumos în 30 de zile**, sau **Păr sănătos în 30 de zile**, vîndute în 400 000 și, respectiv, 350 000 de exemplare. Mama ei, Rochelle Larkin oferă nu rețete de frumusețe, ci romane lacrimogene ca **Recolta dorinței**, o trilogie editată în 1 400 000 de exemplare. Lucrează repede cele două doamne. Rochelle Larkin, de pildă, dictează pe bandă de

magnetofon echivalentul a 30—50 de pagini de text zilnic, ceea ce explică înalta ei productivitate. Spre deosebire de fiica ei, care, încurajată de succesele mamei, a debutat din adolescență, ea nu și-a descoperit vocația decît după 35 de ani. 50 de cărți în 13 ani reprezintă, orice s-ar spune, o performanță. Nu li se întimplă să fie în pană de inspirație? — le-a întrebat o ziaristă. „Nu, a răspuns fără ezitare Rochelle. Sîntem scritoare comerciale. Nu stăm să ne po-leim frazelor și să căutăm cuvînt perfect. Cărțile despre frumusețe ale Juliei sînt scrise pen-tru a da îndrumări, iar roma-

nele mele, pentru a distra. Nu avem problemele scriitorilor de literatură cu conștiința responsabilității lor.” „După părerea mea, a adăugat tînăra Julie, scriitorii care se blochează, fie că își dau prea multă osteneală, fie că încearcă să fie prea profunzi. Dacă ești scriitor, scrii, nu te plîngi.”

De ce s-ar plînge Julie? prima scriere din seria... în 30 de zile, **Posterior frumos în 30 de zile** a fost zece săptămîni pe lista de bestsellers alcătuită de „The New York Times” și s-a vîndut în jumătate de milion de exem-plare.

DONE STAN

„Păsările“

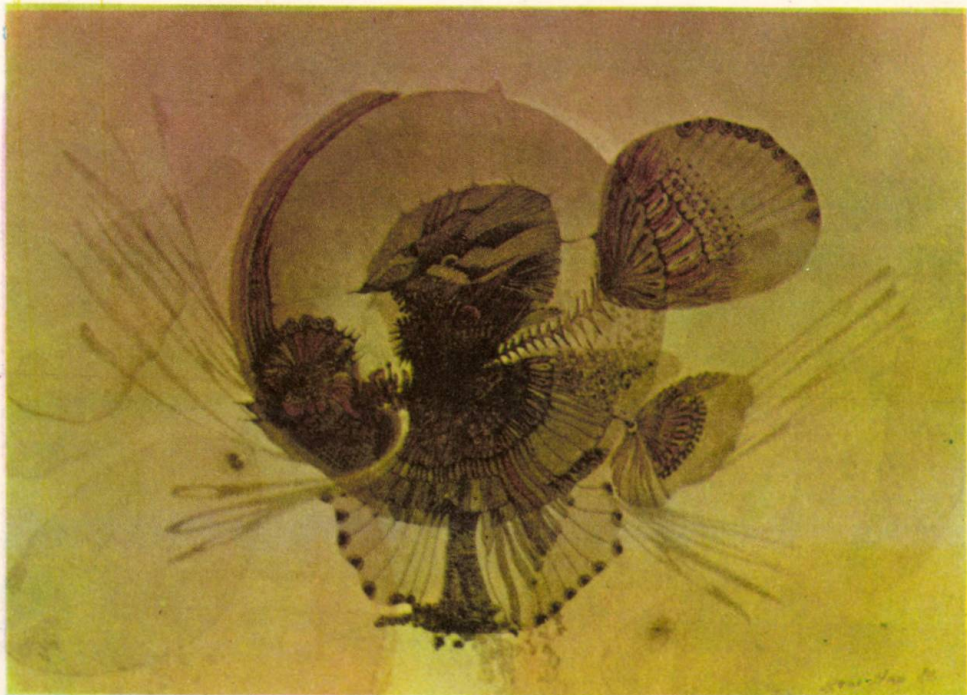
Ilustrații la poemul:
„Portretul păsării care nu există“
de Claude Aubry

DONE STAN

„Păsările“

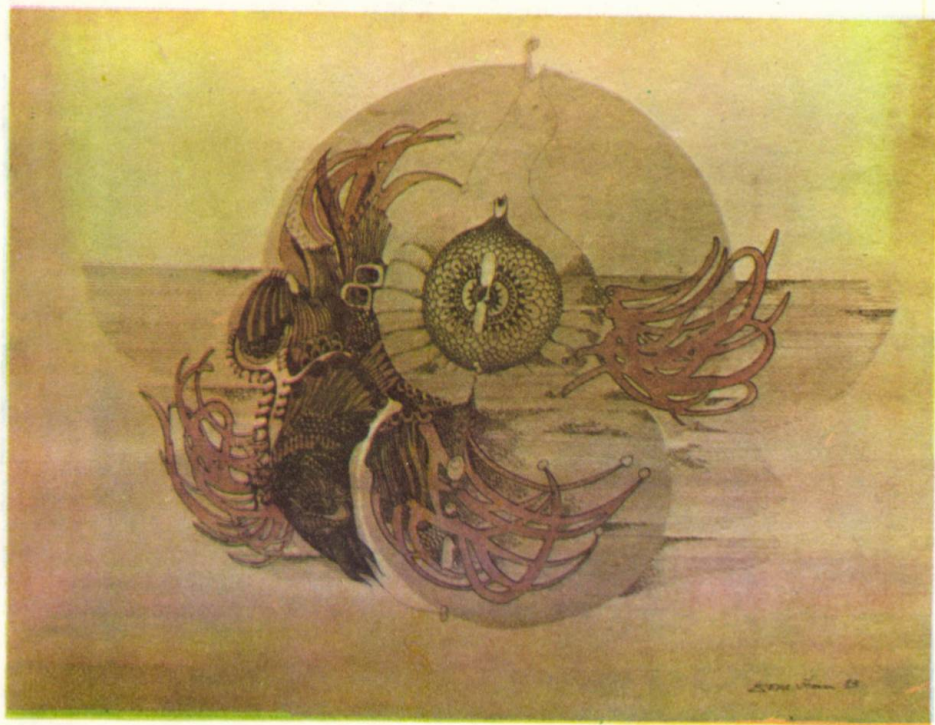
**Ilustrații la poemul:
„Portretul păsării care nu există“
de Claude Aubry**

DONE STAN

„Păsările“

**Ilustrații la poemul:
„Portretul păsării care nu există“
de Claude Aubry**

DONE STAN

„Păsările“

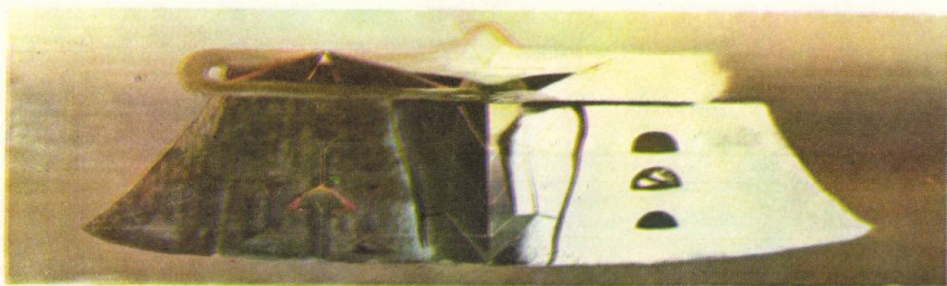
Ilustrații la poemul:
„Portretul păsării care nu există“
de Claude Aubry

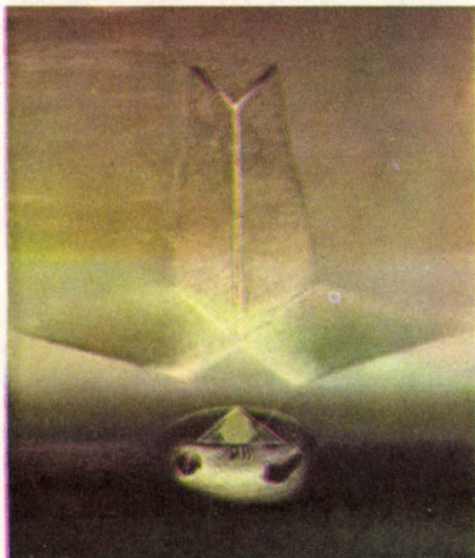
PAULA RIBARIU
„Arheu“
Din ciclul „Kogaion“

PAULA RIBARIU
„Arheu“
Din ciclul „Kogaion“

PAULA RIBARIU
„Arheu“
Din ciclul „Kogaion“

PAULA RIBARIU

„Arheu“

Din ciclul „Kogaion“

RĂFUIALA

Jerome Kotter avea înfățișarea unei pisici. Acest lucru nu-i deranja în mod deosebit pe colegii lui de clasă, poate și intrucât fiecare dintre ei avea câte o înfățișare neobișnuită. Beverly Baumgartner necheza ca un cal, când îl apuca risul. Corpul lui Bart Hansen aducea ca mărime cu cel al unui elefant. Gîtul lung al Carlei Seavers era cît al unei girafe, iar Randy Ramssbottom degaja mirosul cînelui fleșcăit de ploaie. Singurul om care-și făcea probleme din cauza aspectului neobișnuit al lui Jerome era tatăl său. Acesta căuta pe nesimțite să-și înarmeze fiul pentru o lume în care băiatul va arăta totdeauna altfel decît ceilalți. Astfel, îl învăță pe Jerome să se poarte frumos și-l asigură că se va descurca foarte bine mereu, în ciuda aspectului său bizar, dacă va ști permanent să se poarte cum se cuvine. Îl învăță să memoreze toate strofele imnului național. Îl încurajă să citească Biblia. De asemenea, îl învăță ariile din cele mai cunoscute opere ale lui Gilbert și Sullivan. În acest fel, gîndi tatăl, Jerome va fi înarmat cu echipamentul necesar pentru a înfrunta viața.

Cînd ajunse la High School, Jerome deveni cel mai bun alergător pe care-l avusese vreodată Quigley High, cu toate că atunci cînd începea să alerge în patru labe, trebuia să fie extrem de atent, căci antrenorii școlii averse reclamau insistent un fault. În mare, totuși, anii de școală ai lui Jerome ar fi fost deplin fe-

riciți, dacă n-ar fi existat acel Benny Rhoades. În timp ce Jerome era înalt, politicos, silitor și avea mereu un aspect îngrijit cu blana lui lucind ca mătasea și cu mustața impecabilă, Benny era uscățiv, neîngrijit, grosolan și mincinos. Fața îi era ascuțită și acră iar părul răzlețit în smocuri țepoase. Ura pe-oricare îi era superior în vreun domeniu și aproape fiecare îl întrețea în toate domeniile. Pe Jerome îl ura cel mai mult, fiindcă alerga evident mult mai bine decît el, de fapt, era și singurul lucru în care acesta era un as. Așa că atunci cînd Jerome îi răpi titlul de cel mai eficient alergător din Quigley High, Benny își jură să se răfuiească aprig cu el, chiar dacă va trebui s-o facă toată viața. Șicana preferată era să-l calce pe Jerome pe coadă în sala de studiu, ceea ce-l determina pe rivalul său să scoată un mieunat prelung care stîrnea furia profesorului de serviciu. Benny îl trăgea de mustață și-i turna miere pe blană, făcea tot posibilul ca să-i înăcrească viața. Lui Jerome îi venea tot mai greu să urmeze sfaturile părintelui său atunci cînd se gîndea la Benny Rhoades — adică să-și stîmeze dușmanii și să facă numai bine celor care-l disprețuiau. Se gîndea cu jînd la ziua cînd va termina școala și va pleca de-acolo, căci în sinea lui trebuia să recunoască faptul că-l ura de moarte pe nesuferitul de Benny. Cel mai insuportabil era că Benny părea singurul, pînă acum, care-l determina să-și piardă

stăpînirea de sine și să miaune îngrozitor în public, ceea ce, firesc, atrăgea atenția tuturor, și asta în ciuda manierelor sale distinse și a conversației inteligente. Ca să nu-și mai iasă din fire, începea să recite imnul național sau pasaje din Biblie. Odată chiar a ajuns la jumătatea Genezei pînă să fie capabil să se stăpînească, să-și recapete stăpînirea de sine. Chiar înainte de ultimul examen la colegiu, acest Benny fură întregul conținut din căruciorul cu pește al lui Old Man Walker și-l pusese în mașina lui Jerome, după care, făcînd pe anonimul, anunță poliția. Poliștii preferau să mizeze pe nevinovăția lui Jerome, cînd acesta se apăra, considerîndu-l întruhiparea acelor însușiri tipice omului tinăr. Dar cînd îl pîvîră, porniră să-l bănuiască pe ascuns că ar fi sustras, totuși ceva-ceva din peștele furat.

Oamenii începură să șopocăie în urma lui cînd trecea pe lîngă ei pe stradă. În pofida manierelor sale impecabile, afirmău ei, Jerome are totuși niște unghii prea lungi și ascuțite încît nimeni n-ar avea chef să-l întîlnească singur pe vreo străduță întunecoasă. Tot așa, obsevu ei, și din ochii lui oblicl parcă răzbătea o anume șiretenie de felină... După examenul de absolvire, Jerome se grăbi să părăsească orașul. În urma lui rămase un nor de neîncredere, plus mirosul de pește stricat, pe care nu mai reuși să-l scoată din automobil.

Se decise pentru New York,

aici ar putea deveni consilier în publicitate căci, foarte probabil, aspectul lui ceva mai deosebit nu va atrage atenția nimănui în acest furnicar uman unde oricum se perindau tot felul de indivizi ciudați. Prima firmă la care se prezintă — Bobble, Babble și Armbruster Inc. din Madison Avenue — îl angajă imediat. Mr. Armbruster tocmai sărbătorește în seara precezentă 14 ani și se îmbătase turtă încercând să uite ce urmări fatale avuseseră acești 14 ani în viața sa. Când îl văzu pe Jerome în biroul său, îl luă drept o rudă apropiată al cobrei cu picățele de trei metri lungime, care-l urmărise mai toată noaptea și-și închipui că odată cu durerea de cap va dispărea și Jerome, ca de la sine. Urmind cunoscutul sfat, că după o noapte de chef alcoolul se combate cu alcool, Mr. Armbruster dispără un moment în spatele mesei de scris și-l angajă pe Jerome. Până să se desmeticească Mr. Armbruster complet după serbare, Jerome se dovedi un colaborator vrednic și suportabil. Bineînțeles că patronul îl păstră și îl repartiză în serviciul care făcea reclamă hranei pentru pisici. Nu după multă vreme, Jerome se îndrăgosti de secretara sa, Marie, genul acela de blondină bine făcută, care se simți pe loc atrasă de blana lui lucioasă și de ochii auri, găsindu-l sexy. Jerome ar fi vrut s-o invite la o plimbare, însă fiind bine crescut căută mai întâi să afle cam ce șanse are cu fata.

— Marie, i se adresă într-o zi după dictat, îți plac ca șef?

— Ch, da, șopti Marie. Mister Kotter, dv. sunteți cel mai bine șef pe care l-am avut vreodată. Sunteți altfel decât ceilalți.

Inima lui Jerome zvîcni: Altfel?! Fii mai explicită, Marie!

— Ei bine, răspunse ea, Mr. Leach, fostul șef, mă mai ciupea câteodată sau se apropia de mine pe la spate și mă săruta. Apoi, după ce-l aruncă o privire cochetă: Dv., Mr. Kotter, sunteți un gentleman.

Jerome era încântat s-o audă și o invită imediat să ia cu el masa de seară. Cîteva săptămîni totul decurse fără probleme, pînă în ziua cînd apărură pe firmament... Benny Rhoades! Într-o zi Jerome ridică privirea de la biroul său și-l văzu pe ingerul răzbunător stînd în ușă.

— la te uită! D-ta?! Păi asta e chiar Jerome Kotter! rîni Benny.

— Benny Rhoades, exclamă Jerome, ce faci aici?

— Hai că ești bine, făcu Benny cu o voce blîndă. Lucrez la serviciul de expediții. De-acum înainte o să ne vedem destul de des, Jerome, băiatule.

Coadă lui Jerome porni să vibreze: De ce-ai venit? De ce nu mă lași în pace?

Premeditarea, care se citea pe figura ca din cocă a lui Benny, făcu loc unei expresii de candoare jignită: Păi, bine, omule, n-am făcut nimic. Fără muncă nu se poate. Așa că, poftim, lucrez aici. Se rezemă cu impertinență de tocul ușii: Am auzit că laăștia tu ești cotoiul numărul unu... — Șterge-o! exclamă Jerome.

— Sigur, sigur, Mr. Kotter. Cu plăcere, Sir. Mai dau o raită doar pe la secretara dv. O bucățică, Marie asta!

— De ea să nu te atingi! Simțea că i se face părul măciucă pe spinare. Mustățile i se zbîrliseră. Dar Benny, zîmbind provocator, se și strecurase pe ușă, aidoma unui șarpe veninos.

Din acest moment Benny își dădu toată silința să-l șicaneze pe fostul coleg. Îi susțrăgea corespondența, pînă ce clienții importanți se plîneră șefilor de modul delăsător în care le sînt tratate comenzile. Benny prindea coada lui Jerome cu ușa, de obicei tocmai atunci cînd în birou erau invitați de seamă. Cel mai rău era că o sîcîia pe Marie, dîndu-i insistent tîrcoale și bombardînd-o cu propuneri. Cîteodată o surprindea pe la spate și o săruta zgometos pe gît. Ea începu să-l urască aproape la fel de mult ca și Jerome, care nu mai știa ce să întreprindă

ca să-și mențină slujba la care ținea enorm. Colegii din agenție îl simpatizau, deși le apărea cam excentric pentru gustul lor, asta și unde Jerome ține morțiș să guste el însuși primul hrana pentru pisici căreia îi făcea reclamă. De fapt, fiecare cu-ale lui, și-au spus colegii. Totuși, situația se agravă într-o seară, cînd Jerome o invită pe Marie la el acasă să mănince pește, înainte de a se duce împreună la teatru. Tocmai se așezară la masă, cînd cineva sună la ușă. Era Benny. — Plăcut, n-am ce zice, murmură el aruncînd o privire prin cameră. Trînti ușa în urma lui: Un veritabil cotoi torcător, mai zise, scoțînd un pistol din buzunar.

— Ți-ai pierdut mințile, Benny?! strigă Jerome. Ce-ți veni?

— Mi-am pierdut slujba, afirmă celălalt, zîmbind periculos.

— Și ce vină am eu în afacerea asta?

— Marie s-a plîns că nu-i dau pace. De-aia m-au zburat. Ochii lui mici sclipiră amenințător. Așa că, întîi îi voi mulțumi ei, pe urmă îți vine rîndul ție, amice. Și-am să aranjez totul în așa fel încît să se creadă că tu ai împușcat-o, fiindcă s-ar fi împotrivit avansurilor tale, după care ți-ai luat și tu viața. Oricine știe că un cotoi îndrăgostit, ca tine, poate oricînd s-o ia razna.

— Benny, dv. sunteți un șobolan, găsi Marie să zică. Un mic șobolan scîrbos și stricat.

— Dați-vă drumul, scuipați-mă, nimic nu mă atinge, replică Benny disprețuitor. Jerome îl privea, cumva fascinat.

— Un șobolan, mormăi el. Exact. Asta e! Un șobolan. Curios! Pînă acum nu mi-am dat seama. Din nou coada îi zvîcni nervos. Numai că lui Benny nu-i plăcu deloc expresia de pe fața lui Jerome și zise: Drăgălașule, să nu m-atingi că trag!

Înainte ca Benny să poată ochi, Jerome sări și, ușor ca un tigrul, se năpusti asupra adversarului și-l trînti la pămînt și-i apucă pistolul fără

nici o împotrivire. Un șobolan, da, repetă el. Benny iar îi fixă fața, ședeau respirație în respirație. Ce vrei să faci acum? Întrebă cu voce sugrumată, ochii plini de spaimă, obrazul ca varul. Ce-ai de gând?

Jerome începu să-l devo-reze. Pe îndelete.

Pînă să-l convingă pe sergentul de la poliție să-l ia în serios, a durat al naibii de mult. Marie îl implorase să lase dracului toată povestea, dar el aprecia că e de datoria lui să depună mărturie.

— Afirmati că l-ați mâncat pe acest Benny? Întrebă sergentul pentru a douăzecea oară.

— L-am mâncat, da, confirmă Jerome.

— Doar era un șobolan, adăugă Marie. Sergentul clătină din cap: Tot felul de oameni. Duceți-vă acasă. Și odihniți-vă, mai zise slobozind un oftat. Apoi: În legitimă apărare ați spus?

— Da, Benny ținea să ne împuște pe amîndoi, explică Marie.

— Unde-i cadavru? Întrebă sergentul.

Jerome făcu un semn, dezolat: Nu există. L-am consumat.

— Era un șobolan, repetă Marie.

— Dar cadavru nu există, repetă sergentul, am trimis doi oameni în locuința dv, ei n-au găsit nici un cadavru și nici cel mai mărunț indiciu că s-ar fi comis acolo o crimă. Am vorbit chiar cu familia acestui Benny la telefon, ca să stabilim dacă aceștia știu cumva unde se află Benny. Bătrînul lui a zis că, în ceea ce-l privește, Benny a murit de la naștere. Așa că, hai, mergeți frumușel acasă și gata, clar?

— Dar l-am mâncat, repetă Jerome, îndrîjit.

— Atunci, ați făcut o faptă bună pentru comunitate. Măi omule, eu am șase guri de hrănit acasă. Deloc nu-s dispus să plonjez pentru următorii doi ani pe canapeaua unui psihiatru pe motiv că am vrut să-mi conving șeful că am în fața mea un cotoi de doi metri care a halit pe unu. E ochei? Și-acum, vreau, pînă nu-mi pierd mințile cu-adevărat!

Jerome se opri înaintea biroului sergentului.

— Așa care va să zică, ați mâncat un om, o luă sergentul de la capăt.

— Un șobolan, îl corectă Marie.

— Mă rog, un șobolan, repetă sergentul. Cum vă simțiți?

— Cum mă simt? făcu Jerome. Păi, mizerabil, mi-am

stricat îngrozitor stomacul.

— Ați mâncat un șobolan, spuse sergentul, și acum vă doare burta. Vedeți, asta vă e pedeapsa. Ia amîntiți-vă că-n copilărie ați mâncat mere crude, verzi!... Acum — vreau! Cei doi se îndreptară spre ușă, iar Jerome auzi cum, în treacăt, sergentul zise ceva semănînd cu „patru ani fără concediu, așa-mi trebuie”, dar numai pentru sine, șoptit. În ciuda stomacului deranjat, Jerome părea fericit: Pedeapsa corespunzătoare delictului, constată el satisfăcut. O luă pe Marie de braț, ca un cavaler de modă veche și fredonă un vers din *Mikado* de Gilbert și Sullivan: „Sublim mi-e totdeauna scopul, la timp voi reuși în totul, după cum e crima, așa și pedepsitul...”

— Ah, Mr. Kotter. Marie îl privește cu admirație. Sinteti cu totul diferit de ceilalți cu care am avut de-a face pînă acum.

— Altfel?! se miră el. Adică — cum, Marie?

— Oh, exclamă ea, nicio-dată n-am avut de-a face cu un bărbat care debitează versuri...

**În românește de
MIRCEA CONSTANTINESCU
și IOAN PETRIU**

ÎNCĂ O CRIMĂ LA MĂNĂSTIRE

● Legea Boyle-Marlotte și alte citeva asemenea exemple demonstrează că, în știință, cercetătorii lucrînd independent pot ajunge, fără să știe unul de celălalt, la aceleași rezultate. În literatură, însă, întîlnirile de acest fel sînt rare. Iată un caz recent: anul trecut, simultan cu publicarea versiunii engleze a romanului *Numele trandafirului* de Umberto Eco, la Londra a apărut o carte cu subiect înrudit, *Zburind spre nicăieri*, de John Fuller. Ca și Umberto Eco, celebru semiotician italian debutant în materie de roman, autorul englez (poet și profesor la Ox-

ford, publică, la 46 de ani, primul său roman) evocă un asasinat misterios, săvîrșit în Evul Mediu, într-o mănăstire. E o carte de numai optzeci și ceva

de pagini în care investigația întreprinsă de Vane, trimisul episcopului, pentru a descoperi ce s-a întîmplat cu niște pelerini dispăruți în timp ce se aflau la mănăstire, capătă semnificații alegorice multidimensionale. „Cel mai extraordinar moment al cărții — scrie un recenzent — survine într-un punct care diferă de la cititor la cititor. Este momentul cînd cititorul înțelege că în loc să rezolve miile de enigme pe care le propune, cartea se va încheia într-un mod cu totul neașteptat — printr-un mister mai revelator decît orice soluție.”

LIMBA ENGLEZĂ VORBITĂ

Cînd am sosit în Anglia credeam că știu engleza. După o oră mi-am dat seama că nu înțelegeam nici un cuvînt. În prima săptămînă, am început să mă descurc cu greu și următorii șapte ani m-au convins treptat dar sigur că nu o voi ști niciodată, într-adevăr bine, nicidecum perfect. E destul de trist. Singura consolare care-mi rămîne este că nimeni nu vorbește perfect engleza.

Să nu uităm că cele aproximativ 500 de cuvinte pe care le folosește în medie un englez sînt departe de a constitui întregul vocabular. Poți să înveți încă 500 și încă 5 000 și chiar încă 50 000 și tot vei mai înfiți tot pe altele de care n-ai auzit niciodată în viața ta, și de care n-ai auzit nici chiar englezii.

Apoi trebuie să te decizi asupra accentului. Este preferabil să nu-ți păstrezi accentul străin, oricît de drag ți-ar fi. Cel mai ușor mijloc de a da impresia că ai un accent bun, deloc străin, ci neaoș englez, este de a ține permanent în gură o pipă neapinsă, s-o plimbi printre dinți cînd vorbești și să-ți închei toate propozițiile cu nelipsitul „nu-i așa?” Oamenii nu vor înțelege mare lucru, dar ei sînt obișnuiți cu situația asta și vor avea o impresie excelentă.

Am cunoscut o grămadă de străini care încercau să dobindească accentul Oxford. Avantajul acestui lucru este că sugerezi ideea că te afli în compania cadrelor didactice ale universității și a lectorilor, specialiștii în numismatica medievală; dezavantajul este că această intonație muzicală permanentă ți dă o iritație pe gît și o afectare care chiar multora dintre englezi le vine greu s-o afișeze permanent. În felul acesta, riști s-o dai pe delături, să vorbești natural, și atunci pe unde mai scoți că-mașa?

Încercările cele mai reușite de a-ți da aere de mare cultură sînt cele în-

treprinse cu cuvintele polisilabice.

Mulți străini care au studiat latina și greaca în școală descoperă cu mirare și satisfacție că engleza a absorbit un mare număr de cuvinte și expresii vechi, și și-au dat seama: (a) că este mult mai ușor de învățat aceste expresii decît cuvinte simple englezești; (b) că aceste cuvinte sînt de regulă interminabile și fac-o impresie superbă atunci cînd sînt adresate băcanului, portarului sau agentului de asigurări.

Imaginează-ți, de exemplu, că portarul blocului în care locuiești remarcă cu acreală că nu trebuie să scoți din apartament, în fața ușii, găleata de gunoi înainte de 7.30 dimineața. Dacă-i vei răspunde „la nu mă mai bate la cap”, urmează la sigur o interminabilă ciorovăială, din care vei ieși șifonat, fiindcă portarul va găsi o clauză în contractul de închiriere (scrisă cu litere mici la subsolul ultimei pagini) din care reiese că da, el portarul este mai marele imobilului; da' ia răspunde-i „Repudiez absolut pretențiunile dvs ultimative” și-o să vezi că discuția încetează pe dată, portarul fiind mîndru de a avea în bloc un om de înaltă cultură. Din acea zi poți — dacă ai chef — să te scoli și la 4 dimineața și să-ți atîrni gunoiul de fereastră; dacă așa ți place — în loc să-l depui cuminte în fața ușii.

Ei, și mai este situația cînd ai

de-a face cu lumea bună de pe Curson Street. Dacă le vei declara pur și simplu că ești un „dur” vei fi socotit vulgar, enervant și de evitat. Dar dacă le vei spune în schimb că ești un homo sapiens inchizitorial și peremptoriu, nu vor avea o idee prea clară a ceea ce preținzi că ești, dar vor simți în mod sigur că ești ceva nemaipomenit.

În momentul în care socotești că ai învățat un număr suficient de cuvinte lungi, vine momentul să începi să înveți și din cele scurte — ough, yeah, fine, gimme.

Trebuie de asemenea, să folosești cu grijă cuvintele astea dubioase. O cunoștință de-a mea a avut destul noroc ca să dea peste impresionantul termen „nostalgia” care înseamnă durere de spate. Odată, foarte sigură, a declarat într-o societate distinsă:

„Sufăr de o nostalgie teribilă”.

„Oh, vrei să spunei că vă e dor de tinutul natal?” a fost întreat de gazdă.

„Nu, nu e asta. Vreau să spun că nu pot să stau jos prea comod.”

În fine, vreau să reamintesc două puncte importante:

1. Nu uitați că este mult mai ușor să scrii englezește decît să vorbești, pentru că în scris nu se cunoaște accentul străin.

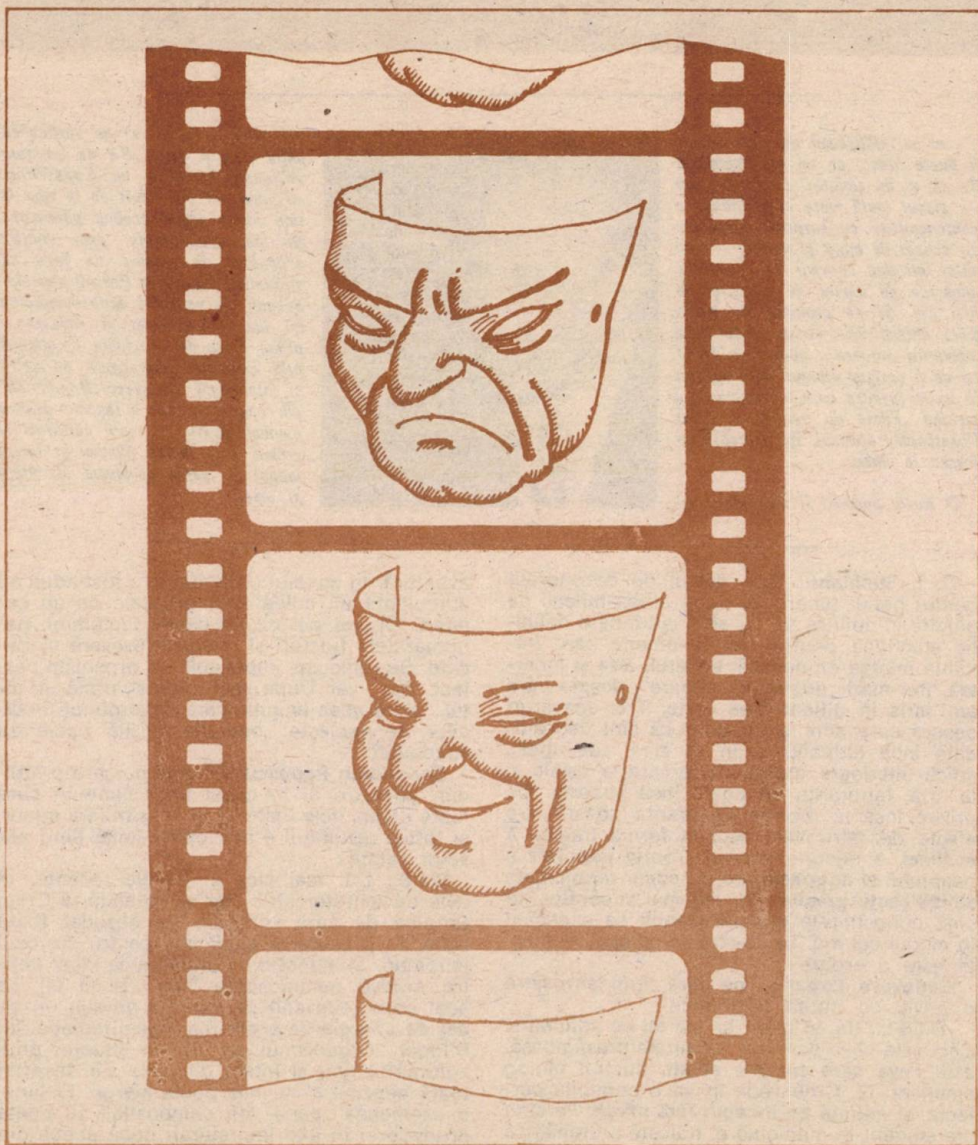
2. În autobuz ca și în alt loc public este preferabil să vorbești încet în germană, franceză sau în orice altă limbă străină decît să stîlcești în gura mare engleza.

Oricum, întreaga problemă a însușirii limbii nu este deloc ușoară. Eu, după ce am petrecut opt ani în această țară, am avut plăcerea să fiu complimentat cu proverbiale politete engleză cam așa: „Vai, dar de ce vă plîngeți? Aveți cel mai superb accent fără cea mai mică urmă de engleză”. Oare să nu fi înțeles eu bine?

Traducere ELISA MADOLCIU

film & teatru

D.I. SUCHIANU

LA VÎRSTA CALMEI SENECTUȚI...

...ni se înfățișează nu așa cum ar fi poate firesc, ca un om împovărat de ani și de amintiri ci - așa cum i-a plăcut toată viața să-și întîmpine contemporanii cu surprize agreabile, cu scipiri de umor și malicie - gata să-și întrețină conviviul cu o cozerie, plină ca de obicei de vervă și de idei noi. Și de proiecte de viitor. Căci ultimul său volum „Alte foste adevăruri viitoare”, apărut în 1983 nu va fi desigur ultimul. Alte opusuri în locuri (printre care o continuare a ciclului „Filme de neuitat”-co-autor Constantin Popescu), își așteaptă intrarea în lume.

O ironie bonomă îi destinde privi-

rile cînd îl rugăm să ne vorbească puțin despre sine: „Să ne amintim curioasa frază a lui Kayserling: „Drumul cel mai scurt de la tine la tine însuși trece ocolind pămîntul”. Și, pe neobservate, prin subtile schimbări de planuri, ne face să străbătem fulgerător Parisul primelor decenii ale veacului, unde domni-a-și lua un doctorat și redacta o primă carte de sociologie, ne plimbă prin culoarele impregnate de spirit și inteligență ale „Vieții Românești” din epoca de aur a lașului, printre oamenii politici și marii cărturari ai vremii, prin lumea filmului și iarăși înapoi la marile probleme ale vieții și artei.

D. I. Suchianu: Este destul de dezonorant pentru genul uman că, după atîtea milenii de gîndire și cultură să nu se fi ivit încă o definiție științifică pentru trei fenomene care frămîntă mîntea omnească: sufletul, arta și moartea. trei mari „adevăruri viitoare”, despre care am scris în ultima mea carte. Trei adevăruri despre care știm sigur doar că sînt deocamdată încă judecăți, cum se zice, „de apoi”, adică ulterioare morții. Cu privire la psihic și la artă, ignoranța se poate încă suporta. Cu privire însă la moarte, ignoranța noastră are efecte dezastruoase, căci ia forma tragică a spaimii, a necunoscutului. Teoria populară a neantului și **angoaselor** are un cusur teribil. Este **științificește greșită**. Cu atît mai supărător azi cînd cunoștințele noastre permit să explicăm în modul cel mai fizico-chimic că spaima morții este o eroare...

Genoveva Logan:... pe care dumneavoastră o priviți cu multă seninătate...

D.I.S.:... da, și chiar cu un fel de admirație. Căci este ceva care are o calitate prestigioasă: este ceva **care nu are sfîrșit**. Ilustrul biolog american G. Crile vede în ea o conduită perfectă, și anume **un început fără sfîrșit**. Pe cînd era student în medicină el trăiește o dramatică

aventură. În spitalul unde lucra, a fost adus cu ambulanța un coleg lovit groaznic de un camion. Operat pe loc, în citeva săptămîni, numărările fracturi și contuzii fuseseră vindecate. Se refăcuse, impecabil, un organism perfect. Dar, vai! După acel miracol, urmă un altul. Urmă acea enigmă care, în jargonul medicilor, se numește: „operația reușită, pacientul sucombat”.

Constantin Popescu: Enigmă pe care o întîlnim adeseori și în cazul unor filme în care toate elementele luate în parte, sînt fără cusur, și totuși rezultatul e nul, opera finită fiind absolut ratată...

D.I.S.: Da, mai ales în filmele recente, în cele cu extraterestrii. Dar să revenim la Crile. Enigma de care vorbeam l-a obsedat toată viața. El a căutat o explicație pentru curiosul fenomen. Și ajunsese la următoarea idee: pentru motive necunoscute încă, (zicea el) pe acel corp redevenit perfect s-a produs un **vidaj de energie** ca acela din legea iradiației lui Pflüger. Organismul se află în situația unui automobil nou și intact din care s-a deșertat toată benzina și nu mai poate merge. Ei bine, o asemenea „pană” de combustibil se poate produce și în alte împrejurări decît aceea din

cazul Crile.

G. L.: În studiul dvs. dați o mare importanță acestor „pane”. Le depistați în orice activitate dificilă de tip creator.

D.I.S.: O asemenea cercetare ne duce la o descoperire senzațională deși foarte frecventă. Pe măsură ce „punerea în dificultate” a organismului sporește, un ciudat și cunoscut fenomen apare și se întinde. Este **psihicul**, este toată acea fenomenologie stranie, deși familiară, care se numește suflet. Nu se știe prea bine ce este, dar ivirea lui e un fapt. Și tot fapt este tendința de a se dilata pe măsură ce punerea noastră în dificultate se agravează. Există o evidentă corespondență între bogăția psihicului și starea de mizerie a fiziologicului.

C. P.: Să-mi fie permis să fac aci o curioasă observație. Există o artă, filmul, care permite spectatorului să se mute pretutindeni, în spațiu și în timp, în mirificele fierbințeli ale Saharei sau în gheturile Alaskăi, dar nu numai cu închipuirea, ci cu trăire directă, stînd într-un fotoliu și privind un ecran cinematografic, care, în acel moment, adună toate celelalte arte, plastice și sonore și le adăogă serviciilor pe care ni le face arta filmului. În această ordine de idei se poate semnală marea actualitate a filmelor care reproduc opere muzicale de mare spectacol (**Flautul fermecat** de Bergman, **Don Giovanni** de Losey, **Traviata** de Zeffirelli, **Parsifal** de Syberberg, **Carmen** de Rosi etc.) Este filmarea esenței însăși a acelor **spectacole de operă**, cărora le dăm nu o „adaptare cinematografică” ci o trăire directă.

D.I.S.: Artă filmului, spre deosebire de celelalte arte, le servește pe toate. Ea nu numai că **informează**, dar și **dezînșală**, căci dezvăluind adevăruri ascunse în alte arte, ne scapă de o multime de prejudecăți eronate. Grație acestor frații între arte, găsim în filmele bune, în scenariile lor, în povestea lor, o multime de **dezînșelări** de care scăpăm. Demistificări prețioase pe care le privesc cu indiferență avangardiștii criticii cinematografice, care nu acordă nici o importanță subiectului. Exemplu: estetica N.A.C. (Noua cinematografie americană), care cere ca filmele să nu aibă **subiect**, să fie „plotless”.

C.P. Da, disprețul pentru subiect e calul de bătaie al orgolioșilor avangardiști. De fapt el a pornit din Franța, odată cu răposatul „nou val”, cu „cine-vérité”-ul și cu viteazul strigăt: „Jos cu cinema-ul lui papa!”.

G. L.: Stimate domnule Suchianu, am în față o carte de a dvs. „Curs de cinematograf”, prima lucrare de acest gen scoasă la noi în țară...

D.I.S.:... În 1932. Și acolo susțineam nu numai că subiectul nu trebuie neglijat, dar mai mult: o poveste fie că este scrisă, fie că e povestită oral, reprezentată sau filmată, trebuie să aibă scenarii: scenariul de subiect, care e scenariul celorlalți, al lumii în care se petrec fel de fel de lucruri, și, în același timp, înfrîpindu-se cu pași mici, scenariul de temă, care aparține personajului, eroului, protagonistului. Am atacat acolo și alte probleme...

C. P.: Este o lucrare care a atins, nu în treacăt ci foarte insistent toate clapele claviaturii, cu exemple din cele mai fericite. Nu existase pînă atunci la noi vre-un curs de estetică cinematografică. Cele câteva, publicate în străinătate — mă gîndesc la cele ale unui Canudo sau Delluc — „datau” simțitor. În timp ce cursul dv., citit azi după mai bine de o jumătate de veac, își păstrează prospețimea de idei originară...

D.I.S.: Pentru că totul este de avangardă...

C. P.: Și pentru că această carte a avut cred eu, șansa, să apară la granița dintre filmul mut și filmul vorbitor care tocmai își încerca forțele. Cartea consemna în zbor primele izbînzii ale vorbitorului, care la început a fost o pură catastrofă, brăcindu-se foarte mult pe apoteoza și sfîrșitul filmului mut care ajunsese într-adevăr la o estetică proprie desăvîrșită, oricît s-ar spune azi că a fost o simplă etapă de tranziție, o formă de evoluție.

G. L.: În cartea despre care vorbim teoretizată foarte amănunțit importanța **inserturilor tipărite**, acele scurte fraze ocupînd întregul ecran pe vremea filmului mut.

D.I.S.: Da. Într-o carte mai recentă „Cine-matograful, acest necunoscut”; mă ocup nu numai de importanța frazelor tipărite, ci și „fazele-cheie” din filmul vorbitor. Descriam cu exemple precise, revelațiile de profunzime, adevăr și frumusețe cuprinse în acele scurte replici. Am găsit peste patruzeci de asemenea replici **pur cinematografice**. Dar importanța cuvîntului o găsim și în alt sector al esteticii cinematografice: în scenariu. Orgolioșii condei ai criticii filmului spun că scenariul, subiectul, „trama” nu are importanță. Importanța aparține **imaginii**. În această privință criticii socot că e o greșeală să faci critică bazîndu-te pe subiect, pe o „story”. În această privință încă de mult, încă de acum o jumătate de secol, îmi fundam cronicile pe subiect, pe „story”. Ba, ceva mai mult, ceream ca ea să fie cit mai logică, mai coerentă. Tocmai pentru că în viața reală, povestirea este adeseori lăbărată. Și aci veți găsi o altă veche și insistentă teorie cu care de mulți ani descui adevărul. Este teoria mea, a dublului scenariu despre care am vorbit mai înainte: a scenariului de subiect și a celui de temă care conține năzuințele, planurile, programele **cutărui personaj**, a cărui dramă consistă foarte des din nepotrivirea dintre programul său de viață și diversele programe ale **celorlalți**, ale diverșilor alții. Valoarea artistică a filmului se află în momentele de confluență între cele două scenarii. De o jumătate de veac aștept cu răbdare ca acest principiu estetic al dublului scenariu să fie înțeles de colegii indigeni. Bineînțeles, cuvintele în replicile verbale din filme, trebuie să fie cit mai scurte. Cineaștii noștri prin „scurt”, „inteligent” suprimat”. Să vă povestesc o pătanie personală. Cînd s-a turnat filmul despre pictorul Luchian, scenaristul m-a poftit la una din filmări și m-a rugat să spun cîteva cuvinte. Cel ce mă invitase era un cineast adevărat. Știa deci că mult-puținul pe care îl voi spune din

gură va fi o replică specific cinematografică. Și am spus așa: „Circulă o idee foarte curentă cînd e vorba de frumusețea florilor lui Luchian. Sînt (zice-se) așa de extraordinare încît nu seamănă cu florile nici-unui alt pictor. Am fost filmat rîndind următoarea scurtă frază: „Florile lui Luchian nu sînt o simplă adunare de vegetale. Sînt ceea ce se numește un buchet. Da. Buchet înseamnă cadou. Și nu orice cadou, ci un cadou pe care nu-l refuză nimeni, oricît de neînsemnat ar fi relațiile afective dintre dăruitor și dăruit”. Această scurtă frază a fost filmată și tăiată. Întrebat de ce, autorul a răspuns, ca de obicei, că în cinematograful, cuvîntul e un cusur, deșartă vorbărie. Am răzbunat această necuviință scriind o cronică foarte laudativă, amintind că Luchian care, în tinerețe fusese un eminent sportiv, paralizase. Creația la el, se baza acum pe gînduri, pe cuvinte, pe idei. Și dădeam exemple de secvențe unde el picta cu gîndul și cu vorba. Secvențe de certă valoare pur cinematografică. La care autorul a trebuit să cadă ca într-o capcană și fără voie să găsească exact tratarea verbală care trebuia. Există și o altă folosire a cuvîntului: cea din filmele mute de altădată, introduse prin inserturi tipărite, care sînt cinematograful concentrat, care cristalizează o operă întreagă.

C.P.: Multe din acele inserturi scrise erau de o inestimabilă valoare, nu neapărat literară. Ele concretizau din loc în loc, puneau punctul pe „I”, propunînd spectatorului-lector pentru meditație (ca în memorabilele scenarii scrise de Carl Mayer) gîndiri profunde exprimate prin cîteva cuvinte-cheie.

D.I.S.: Am descoperit și cazuri cînd ai o lungă secvență dătătoare de soluții, de final absolut mut, fără cuvinte scrise, într-un vechi film care a făcut epocă, *Îngerul întunericului*. Eroul își pierde vederea în război. Întors acasă, din mindrie și pentru a nu fi o povară pe umerii femeii pe care o iubește vrea să simuleze că nu este orb. Interesant aci e că în scena pe care el o joacă nu se știe ce-și vorbesc, ce-i spune el iubitei. Din felul cum este montată această secvență, îți dai seama că ei vorbesc de niște lucruri absolut banale, indiferente, ca doi necunoscuți. Și asta cu cuvinte. Cu cuvinte care încetează de a mai fi cuvinte. Asta simbolizează astfel una dintre cele mai importante funcții ale cuvîntului: exprimarea indiferenței, a nepăsării și înstrăinării.

G. L.: A rulat la noi cam cu un an în urmă filmul sovietic *Stalker* (*Călăuza*), un film uimitor, care te urmărește, te obsedează. În el am văzut eu mai mult ca în altele o tendință a filmului de artă de a reveni cumva la limbajul cinematografului mut. Are foarte puțin dialog. Iar cea mai mare parte din mesaj se transmite prin imagine, prin gesturile personajelor, prin suspensuri.

D.I.S.: Nu trebuie să fugim neapărat de dialog. Am arătat doar în cartea de care vorbeam că există un număr enorm de tipuri de replică verbală, pur cinematografică...

C. P.: ...cu condiția ca dialogurile să aibă o li-

mită, în sensul ca ele să fie destul de rare, de esențiale, profunde și strict necesare. Sînt filme care o duc în interminabile vorbării, lipsite de orice importanță. Unii regizori inteligenți le-au făcut uneori perfect neinteligibile, tocmai pentru a indica rolul lor neesențial. Au făcut din ele simple efecte sonore, zgomote de fond.

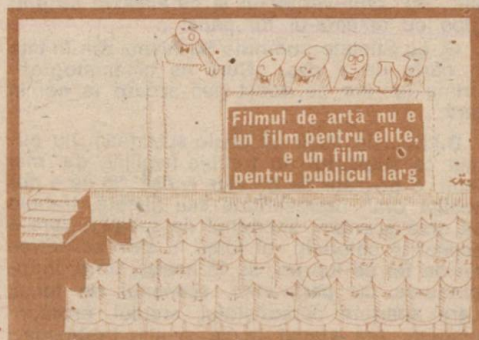
G. L.: Cum credeți că va evolua arta filmului, care este viitorul lui, după dvs.?

D.I.S.: Va deveni din ce în ce mai prost, din ce în ce mai lipsit de valoare în măsura în care se va îndepărta de la subiectele arzător umane și se va axa pe poveștile cu extraterestre. Proliferarea filmului de anticipație este un dezastru. E de neconceput să vrei să te întorci la vîrsta de sugaci.

C. P.: Războiul stelelor și Superman erau într-adevăr de un infantilism insuportabil. *Alien* era o adevărată spieretăre pentru adulții neascultători. Altele însă aveau veleități mai elevate. Mă gîndesc la *Întîlniri de gradul III* și *E. T.*

D.I.S.: Da, ambiția acestora era să lucreze în acord cu știința, pe ideea mai plauzibilă că extraterestrii ar fi făcut mari progrese în domeniul umanismului. Că progresul de ordin spiritual este indefinit. Unii cinești ingenioși au făcut într-adevăr filme în care se vorbește despre extraterestre într-un mod plauzibil și inteligent, cum au fost *Solaris* și *Tăcerea doctorului Evans*. Dar cum să suporti cretina pasiune a unor cinești actuali pentru unele povești de „science-fiction” bune de adormit copiii. Într-una din ele, unul din eroi care zboară la orice viteză, inclusiv una superioară luminii, își pierde iubita. Împușcată. Dar, puțin împușcată. Va zbura în jurul planetei la altitudinea unde ea fusese ucisă. La un moment dat, o va „ratrapa” din mers. Tot ce va vedea va fi văzut pe dos. Iar vorbele ei vor fi auzite tot invers. Vor suna cu acele sonorități folosite în filmele unde eroii aparțin triburilor totemiste. Ca să le imiți graiul e de ajuns să iei orice bandă sonoră și să o derulezi de-a îndărăteala... Să nu fim însă pesimiști. Chiar azi se mai fac, pe ici, pe colo, filme bune... așa că să nu disperăm.

Convorbire realizată de
GENOVEVA LOGAN
și **CONSTANTIN POPESCU**

PAGINI DE NEGĂSIT DESPRE CINEMATOGRAF *

De la începuturile sale puere pînă la ultimele filme mute, cinematograful a cucerit, se pare, spații imense; ce a cîștigat pe atunci? Și-a perfecționat iluminatul și scenariul, tehnica: dar în domeniul artei...

Consider aici artă, expresia raporturilor necunoscute și neașteptat de convingătoare între existențe sau între existențe și lucruri. Marele cinematograf mut nu a nesocotit această zonă. Cinematograful american al anilor 1939, urmat de altele, se ocupă cu predilecție (ceea ce este normal în calitate de industrie) de perfecționarea puterii de sustragere și de divertisment. Nu este literatură este gazetărie. Chiar în calitate de gazetărie se orientează, vrea nu vrea, într-un domeniu în care arta nu poate fi inexistentă: mitul. Iar viața celui mai izbutit cinematograf, de peste zece ani constă în a folosi cu dibăcie mitul.

Primul simptom al acestui joc de a v-ați ascunselea este raportul dintre scenariu și vedete, bărbați și femei — mai ales femei. O vedetă nu se poate confunda cu o actriță care face film. Este o persoană înzestrată cu un minimum de talent romantic a cărei figură exprimă, simbolizează, încarnează un instinct colectiv: Marlene Dietrich nu este o actriță ca Sarah Bernhardt, este un mit ca Phryné. Grecii și-au încarnat instinctele în biografi vagi, oamenii moderni inventă pentru semenii lor întâmplări care se succed așa cum creatorii miturilor au inventat muncile

lui Hercule.

Vedetele, se întâmplă, să știe vag cîte ceva despre miturile cărora le dau viață, preținzînd scenariu care să le continue. Publicul, datorită **gros-plans-urilor**, știe mai bine starurile decît a știut vreodată actorii de teatru. Viața artistică a unora se dezvoltă în sens invers față de a celorlalte: o mare actriță este o femeie aptă să dea viață unui număr mare de roluri diferite, o vedetă este o femeie în stare să contribuie la nașterea unui mare număr de scenarii convergente.

Pe vremuri, pantomimii atribuiau cîtorva personaje ale comediei italiene nenumărate aventuri. Credincioșii cinematografului știu bine că în pofida eforturilor depuse de scenariu de a particulariza personajele, actorul domină totul. Așa cum se vede în Pierrot hoț, Pierrot spînzurat, Pierrot bețiv sau Pierrot îndrăgostit, se va vedea o Garbo regină sau o Garbo curtezană, o Marlene tîrfă sau o Marlene spioană, un Stroheim la Gibraltar sau un Stroheim în război, un Gabin al Legiunii de onoare sau un Gabin mecanic de locomotivă...

Actorul scoate în evidență, fără îndoială, adevărul scenariului. **Nibelungii** sînt un mit ilustru; cel mai mare succes internațional al lui René Clair, **Millionul** este mitul întinerit al **Cenușăresei**; mult mai subtil este mitul din **Potemkin**, **Mama**, la mării suedezi, în **Calligari** în **Îngerul albastru**, în **Sînt un evadat**, în tot **Charlot**. Între alte mituri moderne,

dreptatea în formă individuală sau colectivă, aventura și sexualitatea sînt departe de a-și fi epuizat puterea.

Cinematograful se adresează maselor iar maselor le plac miturile, bune sau rele. Dacă am vrea să uităm războiul este de ajuns să ni-l arate. Strategul de cafeenea este un personaj mai puțin răspîdit „cel care știe din sursă sigură că dușmanul tale miinile copiilor”. Gazetăria falselor noutăți din foiletoane minte prin mituri.

Mitul începe cu **Fantomas** dar se sfîrșește cu **Christos**. Masele nu descoperă totdeauna ce este bun, uneori află totuși. Ce pricepeau cei care îl ascultau predicînd pe sfîntul Bernard? Altceva decît spunea? Poate, fără îndoială. Să nesocotim ce înțelegeau în clipa cînd acea nou necunoscută pătrundea în adîncul inimii lor?

În unele țări cinematograful este o industrie.

În românește de
ANDRIANA FIANU

* scrise în timpul turnării **Speranței**, notele lui Malraux despre cinematograf au apărut în tiraj limitat — 1 200 exemplare — în 1946 la Gallimard. Autorul a cerut ca „Schita unei psihologii a cinematografului” să nu se mai tipărească niciodată.

**Adevărul
nu cunoaște calea de mijloc**

SCRIITORUL, PERSONAJ DE FILM

Ne găsim astăzi în fața unui număr destul de mare de filme avînd drept temă biografia de scriitori. Enumerarea ar fi fastidioasă și, fatalmente, incompletă. De la Villon la Hemingway și de la Pușkin și surorile Brontë la Maiakovski și Sean O'Casey, de la Shakespeare, Cervantes și Molière la Oscar Wilde și Dashiell Hammet lista e lungă și se lungește cu an ce trece.

Aceasta, ca să nu mai vorbim de aparițiile fugare ale cîte unei figuri de scriitor, apariții menite să pigmenteze și să dea puțin relief intelectual unei intrigi de altă natură. Astfel, cînd într-un film — de altfel mediocru — despre Chopin, apar siluetele lui Balzac, Hugo sau Alexandre Dumas „voveur”-ul care zace ascuns în orice cinefil tresare agreabil gîdilă. Cu cheltuială mintală redusă, el realizează bucuria de a se simți cult, de a recunoaște marile personalități literare și de a se afla oarecum în intimitatea lor. Desigur, jubilația depășită intervine — în cazul aceluiași film — odată cu apariția pe ecran a lui A. de Musset și a lui Georges Sand căci fericitul spectator „știe” că acum lucrurile se complică și vor urma scene erotico-melodramatice de cea mai bună calitate.

De la început, o observație se impune: nici unul dintre filmele axate pe biografia unui scriitor nu este, indiscutabil, o capodoperă și destul de puține sînt filme de calitate înaltă, realmente importante.

Curios, nu s-au înregistrat reușite semnificative nici măcar atunci cînd s-au abordat biografiile prin ele însele palpitate, susceptibile de o acțiune dramatică, tipic cinematografică (în înțelesul comun al termenului).

Iată, de pildă, un film despre Francois Villon, realizat îndată după război, în Franța, cu un interpret absolut remarcabil, Serge Reggiani. Toate elementele unei pelicule antrenante care reunește aventura cu atmosfera de epocă sînt adunate aici. În film sînt prezente cartierele sordide ale Parisului medieval, crîșmele și bordelurile în care mișună hoții și asasinii, tirfele și studenții de la Sorbona învecinată, burghezii mărginiți și încornorați, soldații abrutizați care la capătul unui război de o sută de ani nu mai cred decît în violență și jaf, curteni intriganți și un rege bolnav, viclean, bănuitor, poltron, mincinos și, probabil, ge-

nial. Și în acest cadru — plin de „cîrlige cinematografice” — se desfășoară povestea studentului pierdut, înhăitat cu hoții, participant la tilhării și încăirări cu guarzii, condamnat la spînzurătoare pentru crimă, îndrăgostit și înșelat, bețiv și cuțitar. Totul ar fi bine (din punctul de vedere al rețetei cinematografice tradiționale) dacă nu ne-ar deranja ceva: protagonistul, o știm încă înainte de primul cadru al filmului, nu e un cuțitar oarecare ci un poet, unul dintre cei mai mari poeți ai lumii, un poet a cărui statură n-a încetat să crească în cei 500 de ani care au trecut de atunci, ale cărui versuri se învață în școli și al cărui nume este intrat în conștiința universului. Or, tocmai aici stă hiba: vedem totul în acest film, și oamenii și întîmplările cumplite sau pitorești, numai un singur lucru ne scapă și anume tocmai ceea ce îl deosebește pe Villon de toți ceilalți, tocmai ceea ce explică de ce după 500 de ani se face un film despre un anume vagabond și tilhar din Franța lui Louis al XI-lea. Desigur, îl auzim pe erou declamînd „Cù sont les neiges d'antan” și alte versuri cunoscute dar miracolul poeziei, singurul care justifică de fapt filmul, este absent. Ceea ce ar fi trebuit să constituie un avantaj (cadrul și acțiunea atît de „cinematografice”) se dovedește pînă la urmă un dezavantaj. Anecdotică înnebună poezia.

Nici filmul mai recent „Une saison en enfer” nu ne spune de ce Rimbaud a fost o apariție unică în istoria poeziei. Opera rămîne pînă la urmă în afara biografiei și degeaba îl auzim pe interpretul personajului titular declamînd „Par délicatesse j'ai perdu ma vie” căci această „délicatesse” și acest „perdu” nu-și găsesc echivalentul cinematografic. Emoția, cîtă este, e de natură livrescă, versurile (dar pentru asta n-am fi avut nevoie de un film), ele și numai ele ne tulbură (deși, poate în primul rînd, pentru că le știm dinainte, pentru că ele au viața lor proprie în noi).

Tot așa, nu faptul că era bețiv, că urmărea fantasma unei iubiri absolute și, în consecință, era nefericit în dragoste ne spune de ce Edgar Poe (vezi filmul „The Loves of E.A. Poe”) este pentru noi ceea ce este (în definitiv, în aceeași vreme, în America, mai erau, probabil, și alți bețivi nefericiți în amor despre care nimeni nu se gîndește să facă filme). Încă odată, rațiu-

nea filmului este absentă.

Nu înțelegem nici de ce o contesă frumoasă și mândră se mărită într-un sat ucrainean, cu un domn corpolent, nici prea tânăr, nici prea frumos, mare înghițitor de cafele, venit tocmai de la Paris. Desigur, noi știm că domnul în cauză este Balzac, că a fost un geniu (și Doamna Hanska știa, în felul ei, acest lucru) dar filmul, înecat în anecdotică, nu ne face să pătrundem în sfera în care toate lucrurile banale capătă un relief aparte pentru că sînt iluminate — pentru noi — de imensa, răscolitoare forță creatoare a geniului. Ca și în alte cazuri asemănătoare, filmul spune foarte multe despre viața lui Balzac, dar mai nimic despre opera lui (deși referirile la ea, la operă, sînt, din nou, anecdotice numeroase). Ori, pe noi, mai presus de orice, operă ne interesează sau ne interesează viața din cauza operei. Exemplele s-ar putea multiplica. Chiar într-un film deloc neglijabil, „26 de zile din viața lui Dostoievski”, cu toată interpretarea celui artist excepțional care a fost A. Solonițin (care și-a făcut pentru acest film o mască de neuitat), marile profunzimi dostoevskiene rămîn în afara ecranului. Totul e adevărat în film, nimic nu e cu adevărat esențial.

Poate că șanse mai mari au filmele mai modeste în pretențiile lor. Filmul lui W. Dieterle „Viața lui Emile Zola” nu-și propune să reconstituie în fața noastră ceva din tainele creației marelui scriitor ci se ocupă doar de un episod din biografie și anume de angajarea lui Zola în bătălia afacerii Dreyfuss. Tema este, deci, ieșirea scriitorului din cabinetul său de lucru,

din tabieturile sale, din gloria care începuse să-i încununeze cariera artistică pentru a se azvîrli în vîltoarea luptei civice, a luptei pentru dreptate, înfruntînd ostilitatea agresivă a unei mari părți din opinia publică și chiar condamnarea la închisoare. Este doar un aspect — deloc secundar, bineînțeles — dar acest aspect, și numai el, reușește în bună măsură să fie transformat în cod cinematografic cu contribuția esențială a interpretării lui Paul Muni.

Alte filme aleg o cale care se dovedește și ea, pînă la urmă, mai fertilă decît biografia propriu-zisă. Trilogia lui Gorki („Copilăria lui Gorki”, „La stăpîni” și „Universitățile mele”) este o mare reușită a lui Mark Donskoi pentru că este impregnată de la prima pînă la ultima secvență de atmosfera gorkiană. Avem tot timpul sentimentul că dacă Gorki în loc să-și fi scris cărțile ar fi făcut o suită de filme, plecînd de la experiența sa de viață, așa le-ar fi făcut, ca Donskoi. Filmele acestea sînt importante nu prin ceea ce ar explica sau ar dezvălui despre creația lui Gorki ci prin privirea asupra lumii care este gorkiană, prin ritmul inconfundabil al narațiunii care este, de asemeni, gorkian.

Schimbînd ce trebuie schimbat, putem spune că meritele filmului „Beloved Infidel” (cu Gregory Peck în rolul lui F. Scott Fitzgerald) sînt de aceeași natură. Filmul are atmosferă fitzgeraldiană, Fitzgerald-ul lui Peck nu știm dacă și acum corespunde pînă la amănunte cu marele scriitor american dar este, în bună măsură, un personaj fitzgeraldian. O anumită fragilitate interioară, o dezabuzare în

Tînărul Hemingway (în filmul „Aventurile unui tînăr”) cu prima dintre numeroasele arme de foc cu care se va întîlni în viața și opera sa. Ultima va fi, după cum se știe, o carabină...

Filmul se numește „Julia” și a fost realizat de F. Zinnemann. Personajele din fotografie, interpretate de Jane Fonda și J. Robards jr. sînt cunoscuții scriitori americani Lillian Hellman și Dashiell Hammet. I-o fi povestit Hammet (recunoscut drept „Maestrul nr. 1” al romanului polițist american) soției sale vreuna din tenebroasele sale „istorii”?

care mai licărește speranța unui „altcum” mereu așteptat și niciodată realizat, incapacitatea de a se desprinde de o lume aproape permanent ostilă dar pentru aceasta nu mai puțin fascinantă, toate acordă o substanță credibilă unui film care nu se referă — bineînțeles — la toată viața lui Scott Fitzgerald și nici măcar la episoadele cele mai spectaculoase ci numai (nici nu se putea altfel) la unul dintre eșecurile care au punctat această viață, la cel din urmă eșec.

Garecum în același spirit, dar la un nivel calitativ mult inferior, e concepută și pelicula despre adolescența și tinerețea lui Hemingway „Aventurile lui Nick Adams.”

O reușită, în schimb, este, după părerea noastră „Molière” al Arianei Mnoukhine, re-creere într-un limbaj pur cinematografic (nota bene, de către o regizoare de teatru, folosind o trupă de teatru) a matricii din care s-a născut opera molierescă. Nu-l vedem, bineînțeles, pe Molière „creînd” (ar fi ridicol!) dar fiecare secvență trimite — repetăm, într-un mod strict cinematografic — fără didacticism și fără vreo ordine aparentă spre trăsăturile caracteristice, fundamentale ale operei lui Molière, de la evocarea celui Paris colcăitor — ca o Calcutta a altor veacuri — pînă la culisele trupei de la „Illustre théâtre”, de la relațiile cu curtea și oamenii bisericii pînă la momentul acela inefabil în care printre comedienii hărțuiți de necazuri, flămînzi, obosiți, cineva pătrunde aducînd o veste mare: „Descartes e la Paris”. (Bucuria de pe chipurile actorilor, vesela lor agitație goliardică spun mai multe despre dimensiunea intelectuală și modernă — pentru acel timp — a lui Molière — și a oamenilor săi — decît tratate întregi de explicații și comentarii, decît eventuale scene de conversații filozofice, inclusiv cu Descartes).

Tot ce am semnalat ca reușite (și am mai

putea adăuga aici și alte exemple: Hammet și Lillian Hellman în „Julia” lui Zinnemann sau Robert Browning și Elisabeth Barrett în „Wimpole Street” al lui W. Franklin etc., etc.) se referă, de fapt, la filme care se refuză constrîngerii biografice în înțelesul tradițional al termenului. E o banalitate care trebuie, totuși, repetată: singura biografie autentică a unui scriitor este opera lui și îngrămădirea oricît de dibace de elemente anecdotice nu poate elimina un sentiment de frustrare din partea spectatorilor căci din chipul artistului lipsește esențialul: opera. Ceea ce nu trebuie, desigur, înțeles într-un sens literal, terre-à-terre. Într-o adevărată capodoperă cum este „Rubliov” al lui Tarkovski, eroul-pictor nu este prezentat niciodată pictînd, pe ecran nu se vede nici un tablou al artistului. Pînă la secvența finală cînd întreaga operă, zeci de tablouri, acoperă ecranul, în bogăția culorilor lor (tot restul filmului e în alb-negru), muzeificată (artistul nu mai apare); trecerea operi în eternitate e și un simbol al morții artistului.

Poate n-ar fi inutil să amintim în încheiere că dacă n-am dat exemple din filme românești e pentru că, deocamdată, tema de care ne-am ocupat e cvasiabsentă din preocupările cinemastilor noștri. E bine? E rău? Nu ne putem decît înfiora la ideea unei pelicule în care l-am vedea pe Eminescu dîndu-i coate lui Creangă la o ședință a Junimii, schimbînd o vorbă cu Caragiale în redacția „Timpului” sau plimbîndu-se (melancolic, desigur) sub plopii (fără soț) din fața casei Cleopatrei Lecca, ca să nu mai vorbim de scenele de amor cu Veronica. Eminescu — ca să ne referim la exemplul citat — e prea sus pentru noi ca să-l acceptăm redus la asemenea scene. Dar — am încercat să arătăm mai sus — se poate face și altfel. Oricum, dacă temerile își au justificarea lor, pînă la urmă toate speranțele sînt admise.

REALITATE ȘI FICTIUNE

Constantul interes al celei de-a șaptea arte pentru întâmplările neobișnuite consemnate în cronicile veacurilor și pentru faptele senzaționale ale realității cotidiene, e un lucru indiscutabil. Marile drame ale istoriei ca și marile crime învăluite în mister au constituit din totdeauna hrana de bază a filmelor destinate marelui public devorator al poveștilor cu substrat real, smulse din filele fierbinti ale istoriei sau din primele pagini ale ziarelor.

Cinematograful a făcut și face un consum uriaș de asemenea fapte legate de circumstanțe și mobiluri nedezvăluite pînă azi. El a operat adevărate razii prin arhive și redacții în căutarea afacerilor tenebroase, a cazurilor celebre. Capetele încoronate, marile figuri ale artei și literaturii, și — rivalizînd în glorie —

personajele marcante prin trista notorietate a scandalului și crimei, au atras irezistibil pe cineaști.

Departe de a minimaliza interesul artistic al unor asemenea transpuneri cinematografice, ne-a preocupat îndeosebi modul în care realitatea a fost redată pe ecran, măsura în care adevărul istoric a fost sau nu alterat în funcție de veleitățile cineaștilor care au tratat faptele la modul documentar, simbolic sau — în majoritatea cazurilor — romanțat, cultivînd aspectele cele mai cinegetice, melodrama, patologicul.

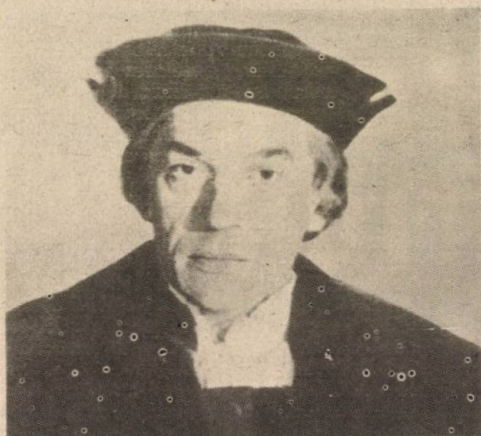
Figurile acestor eroi celebri sînt de obicei ameliorate, asperitățile îndulcite, adevărurile prea jenante edulcorate, detaliile crude escamotate.

Thomas Becket sub trăsăturile regretatului
Richard Burton

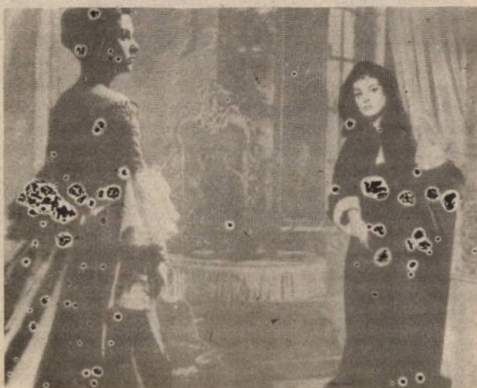
Becket și Henric al II-lea (R. Burton și Peter
O'Toole)

Thomas Morus sub masca impenetrabilă a celebrului Paul Scofield

Morus și Henric al VIII-lea (P. Scofield — Robert Shaw)

Complice în crime: Madame de Montespan (Danielle Darrieux) și vrăjitoarea Voisin (Viviane Romance)

E speculată mai ales latura spectaculoasă, senzationalul facil, elementul romanțios.

Au existat însă și cinești care au avut curajul să spună lucrurilor pe nume și să nu ocolească adevărul istoric. Unii dintre ei s-au servit de faptul brut pentru a broda pe tema lui îndrăznește teorii de ordin social-politic. (Ne gândim la un „M.” de Fritz Lang sau la MGN-SIEUR VERDOUX de Chaplin).

Și dacă faptele pot fi redată mai mult sau mai puțin fidel, sensurile, mobilurile lor rămân de cele mai multe ori tănuite chiar celor mai asidui cercetători ai istoriei. De aci și libertățile pe care și le-au luat cei mai mulți dintre cinești în interpretarea unora dintre aceste drame, îndepărtarea de la versiunile „oficiale” și — uneori — opțiunea lor pentru una dintre variantele cele mai dramatice care circulă asupra unui caz. Fără a mai vorbi despre o serie de revelații senzationale care, apărute ulterior, modifică substanțial unele „adevăruri” consacrate.

Asupra lor se apleacă în ultima vreme cinematograful, demitizînd cu furie, spre a nu rămîne veșnic tributur legendei...

CAZUL THOMAS BECKET Anglia, 1154.

Devenit monarh absolut, normandul Henric al II-lea, Plantagenetul, descendent al lui Wilhelm Cuceritorul, numește arhiepiscop de Canterbury pe saxonul Thomas Becket (cîndva tovarășul său de petreceri și aventuri) cu intenția de a-și atrage simpatia conaționalilor acestuia (saxonii). Curînd însă, un conflict neprevăzut opune domniei bunului plac a regelui forța morală și spiritul de justiție al noului prelat. El cere să se aplice pedeapsa cuvenită unui nobil de la curte care a ucis un preot. Își atrage astfel o ură sălbatică din partea monarhului care refuză să ia vreo măsură. Nevoit să se exileze în Franța, pentru a scăpa de mînia lui Henric, el se întoarce după cîțiva ani în Anglia, unde este acuzat de trădare și asasinat de către oamenii regelui. Henric își va manifesta în public durerea pentru pierderea prietenului său, acceptînd umilirea publică a flagelării și făcînd ca Becket să fie sanctificat. Istoria n-a dezlegat încă misterul acestei prietenii dintre un suveran de o maladivă sensibilitate, corupt și instabil și omul său de încredere, libertin notoriu în tinerețe, dar om de mare curaj și apărător al legii ca înalt demnitar ecleziastic. Drama celor doi ar fi putut constitui subiectul unei cronici dramatice shakespeariene în măsura în care, dincolo de ciocnirea de caractere, angaja și conflictul biserică-regalitate. Peste secole, doi dramaturgi, T.S. Eliot și Jean Anouilh, au fost tentați să dea o formă teatrală acestui diferend. Inspirîndu-se din drama lui Eliot, MURDER IN THE CATHEDRAL (O crimă în catedrală — 1935), un cineast american, G. Hoellering realizează în 1945 o ecranizare (de fapt o filmare a piesei) purtînd același titlu. În 1964, regizorul britanic Peter Glenville adaptează la rîndul său drama lui Anouilh, BECKET sau L'HONNEUR DU DIEU (Gloria domnului — 1960) după ce

făcuse o primă mizanscenă teatrală la New York, cu Laurence Olivier și Anthony Quinn. Filmul, somptuos și dinamic, în ciuda sorgin-tei sale teatrale, nu urmărește neapărat adevă-rul strict istoric, ci conservă cu fidelitate textul piesei, devenind prin aceasta un prilej pentru (alți) doi actori geniali: Richard Burton (Bec-ket) și Peter O'Toole (regele) să realizeze două performanțe magnifice, conform tempe-ramentului și talentului lor. Ei nu sînt puși să rostească fraze solemne, comportîndu-se în prima parte a filmului ca niște cheflii înrăiți, folosind adesea un limbaj licențios. Regizorul (scenarist), preocupat mai mult de psihologia celor doi eroi, a făcut din ei niște personaje shakespeariene, concentrîndu-și întreaga aten-ție asupra splendorii duel dintre acești doi monștri sacri.

THOMAS MORUS ÎMPOTRIVA LUI HEN-RIC AL VIII-LEA. Anglia, 1528. Regele Henric al VIII-lea hotărăște să divorțeze de soția sa, Caterina de Aragon, sub pretextul că nu i-a dăruit un urmaș la tron, de fapt pentru a se putea căsători cu metresa lui, Anne Boleyn, damă de onoare a reginei. Delicata misiune de a interveni pe lângă Papă pentru obținerea unei alte dispense (cea precedentă fusese so-licitată pentru prima căsătorie) revine acum lordului cardinal Thomas Morus (mare uma-nist, autor al celebrei „Utopii”). Acesta se opune de la început cu fermitate intențiilor re-gelui, care, trecînd peste refuzul lui, rupe rela-țiile cu Roma, întemeiază biserica anglicană (al cărei șef se proclamă), își repudiază soția, divorțînd apoi și căsătorîndu-se cu Anne Bo-leyn. Nereușind să potolească firea neînfrînată a regelui care i-a fost cîndva prieten și care miza pe aprobarea lui oficială, Morus demisio-nează, retrăgîndu-se la reședința lui de țară. Nesuportînd această ofensă, regele dă ordin ca el să fie închis, apoi, după un sumar pro-ces de trădare, obține condamnarea lui la moarte. Credincios principiilor sale, Morus ac-ceptă pedeapsa capitală, fără a cerși regelui îndurarea pe care acesta o sconta. Printr-un privilegiu extraordinar, Henric admite ca el să fie doar decapitat și nu sfîșiat în bucăți, con-form pedepsei. Aidoma lui Becket, el va fi ca-nonizat, dar abia în 1935. În 1960, dramaturgul britanic Robert Bolt readuce pe scenă acest dramatic conflict în piesa devenită celebră, **A MAN FOR ALL SEASONS (Un om pentru toate timpurile)** care, șapte ani mai tîrziu va servi de bază filmului cu același nume semnat de Fred Zinnemann. Recompensat cu 6 O-scaruri și un mare premiu la Moscova (acordat protagonistului), în ciuda eliminării unor ele-mente istorice și biografice esențiale, filmul se impune prin vigoarea caracterelor și splen-doarea reconstituirii atmosferei Angliei veacu-lui al XVI-lea. Un actor ilustru, Paul Scofield, glorie a teatrului shakespearian, conferă lui Thomas Morus prestanța, calmul și demnita-tea caracteristică marilor figuri ale istoriei. Dar și calda omenie a soțului și tatălui în sce-nele de intimitate familială. Robert Shaw e un

Complotul urzit împotriva Mariei Antonette de falsa Contesă de la Molte (Viviane Romance)

Scena suplicului: aplicarea fierului roșu

Struensee, în versiunea engleză (Clive Brook)

O dragoste care a înfruntat moartea: Katia (Danielle Darrieux) și țarul Alexandru al II-lea (John Loder)

Iarna la St. Petesburg (D. Darrieux-J. Loder)

Ceremonia încoronării (D. Darrieux-J. Loder)

Henric senzual, coleric, nestăpinit în pornirile sale, insașiabil în toate domeniile.

AFACEREA OTRĂVURILOR. Pe la jumătatea veacului al XVII-lea avură loc în Franța o serie de procese de vrăjitorie. Printre cei anchetati în faimoasa „chambre ardente”, figurează și numele ilustru al doamnei de Montespan, favorita regelui Ludovic al XV-lea. Convinșă că a pierdut afecțiunea suveranului său, ea recurge — prin intermediul unei magiciene, Voisin și al complicei ei, abatele Guibourg, un preot răspopit — la acele liturghii satanice, așa numitele „messes noires” și la acele otrăvuri care nu lasă urme. Cu una din ele, ea înălătură o rivală mai tânără, M-lle de Fontanges, iar pentru a recîștiga dragostea suveranului se pretează la participarea directă la acele „mese”, unde duhurile diavolești erau invocate prin tot felul de ingrediente dezagustătoare. Marchiza servi ea însăși de altar riturilor demonice, supunîndu-se unor practici vrăjito-rești ale căror oribile detalii sînt relatate în memoriile locotenentului de poliție d'Argenson. Cercetările efectuate în cadrul „camerei arzătoare” (închisă din ordinul regelui, de teamă să nu fie compromis), duseră la descoperirea întregii afaceri. Femeia Voisin este arsă pe rug, iar doamna de Montespan scapă de pedeapsa capitală doar prin clemența regelui care o va trimite în exil. Această „affaire des poisons”, descurajantă prin acumularea ei de orori, dificil de reprezentat (cu excepția „grand-guignol”-ului), n-a putut găsi cineaști temerari care s-o poată reda în toată amplexarea monstruoasă ei. Pe la începuturile cinematografiei, cînd se iscăse o adevărată frenzie în etalarea tuturor marilor scandaluri ale istoriei, s-a realizat o primă versiune filmică a faimoasei afaceri. Cu mult mai tîrziu, după al doilea război mondial, cînd grozăviile din lagărele de concentrare de pildă, au făcut ca aceste rituri păgînești să pară simple jocuri de copii, un grup de cineaști ca: Henri Decoin (regizor), Georges Neveux și Albert Valentin (scenariști), înscriindu-se într-o neașteptată vogă a filmului istoric, au îndrăznit să aducă pe ecran în toată hidoșenia ei această sinistă poveste înscrisă în dosarele secrete descoperite în arhivele Bastiliei. Pentru a da realizării un maximum de atracție, pe lîngă somptuozitatea saloanelor de la Versailles (filmate în „eastmancolor”!), Decoin a încredințat rolurile principale unor stele de prima mărime ca: Danielle Darrieux (Montespan), Viviane Romance (Voisin), Paul Meurisse (Guibourg), Pierre Mondy, Anne Vernon etc. Desigur, o serie de detalii scabroase au fost cu grijă atenuate, într-o semiobscuritate permițînd imaginației să reconstituie datorită jocului de umbre și lumini, ca și efectele sonore, întregul spectacol satanic.

AFACEREA COLIERULUI MARIEI ANTOINETTE. Franța, 1785. Cardinalul Louis de Rohan, ex-ambasador la Viena, voind să reîntre în grațiile Mariei-Antoinette care-l disprețuia,

este atras într-o cursă de către o aventurieră, falsa contesă de la Motte-Valois. După ce într-o seară, el obține prin mijlocirea ei, o învedere nocturnă cu regina (care nu e decât o obscură actriță deghizată), „contesa”, în serioasă criză financiară, merge mai departe, și cu complicitatea soțului ei și a aventurierului Cagliostro, îl face să creadă că suverana i-ar rămâne recunoscătoare dacă el i-ar cumpăra, pe contul lui ca intermediar, un colier în valoare de 1 600 000 de livre (pe care regalul ei soț i l-ar fi refuzat din cauza secăturii tezaurului). Cardinalul semnează bijutierilor o obligație și remise colierul unui fals emisar al reginei, complicele d-nei de la Motte, Reteau de Villette, care-l duse la Londra unde-l vîndu, demontîndu-l piatră cu piatră. Cînd bijutierii neplătiți se adresează reginei, escrocheria ieși la iveală și în scurtă vreme fu adusă în fața tribunalului și a Parlamentului (fiindcă afacerea luă o turnură politică). Falsa contesă acuzată (împreună cu soțul ei) de furtul și vînzarea colierului, este condamnată a fi bătută cu vergele și însemnată cu fierul-roșu, apoi închisă la Bastilia. De aci evadează, nu se știe prin ce mijloace și, odată ajunsă în Anglia, își scrie memoriile, în care curtea și suveranii Franței nu vor fi deloc menajați. Adevărul e că un asemenea scandal a constituit lovitura de grație dată unei monarhii agonizante. Fr. Funck Brentano descrie întreaga afacere în cartea „L’Affaire du collier de la reine”. În preistoria cinematografului francez există o primă versiune a acestui scandal istoric interpretată de Berthe Bovy și Edmond Duquesne (1912). În 1929, la granița dintre filmul mut și cel vorbitor, Gaston Ravel pune în scenă o versiune nouă (parțial vorbită) a acestei tenebroase afaceri într-un film onest față de adevărul istoric, interpretat de Marcelle Chantal (contesa), Diana Karenne (regina) și Georges Lannes (Rohan). În 1946, Marcel L’Herbier readuce afacerea în fața spectatorilor amatori de senzațional într-un al treilea film, mai fastuos, intitulat (ca și precedentele) L’AFFAIRE DU COLLIER DE LA REINE, unde faptele sînt relateate cu aceeași exactitate și unde sînt folosite din plin castelele regale, Luvrul și Versailles-ul. Rolurile principale erau deținute de celebra Viviane Romance (contesa), de Marion Delorme (regina), Pierre Dux (Cagliostro) și Maurice Escande (Rohan).

STRUENSEE, DICTATORUL DANEMARCEL 1766, Danemarca. Regele Christian al VII-lea, monarh corupt, nesăbuit, manevrat de favoriții săi, tovarăși de chefură și blestemății, abia urcat pe tron, se căsătorește cu tînăra și frumoasa prințesă Caroline-Mathilde, sora regelui George al III-lea al Angliei, care devine în curînd o victimă a brutalităților soțului ei. Un tînăr medic german, Johann Friedrich Struensee, chemat la Copenhaga pentru a stabili un diagnostic asupra stării mintale a suveranului își dă seama de situația tragică a regelui condus de un rege nebul și se hotărăște să intervihă. În scurt timp, din medic de curte

Struensee și regina Matilda (C. Brook, Madeleine Carroll)

În remake-ul vestgerman: Struensee (O. W. Fischer) și regina (Odile Versois)

Remake-ul lui Robert Siodmak: Katia (Romy Schneider) și țarul Alexandru (Curd Jürgens)

el devine prim ministru, luînd în mîini frînele statului, făcîndu-l inofensiv pe rege și cuce-rînd dragostea reginei. Devenit cel mai puter-nic om al statului, noul director guvernează cu o mîină de fier, înlăturînd mai întîi o serie de personaje indezirabile, stabilînd apoi un prô-gram de reforme revoluționare, care sperie atît pe victime, cît și pe beneficiari. În culmea glo-riei, el se va prăbuși vertiginos atunci cînd re-gina dă naștere unui copil care nu poate fi de-cît al lui. Căzut brusc în dizgrația regelui, el este întemnițat într-o fortăreață din Copen-haga unde va accepta sentința comisiei închi-zitorilor. Pentru vina de a fi sedus pe regină și de a fi uneltit împotriva suveranului pentru a pune mîna pe putere el este condamnat să fie decapitat, iar trupul să-i fie tras pe roată și spintecat în patru. Exilată în Germania, la Ha-novra, regina va muri peste cîțiva ani (la 24 de ani!) stingîndu-se de durere pentru copiii care i-au fost luați și de dorul Angliei natale pe care n-avea s-o mai vadă. Această (autentic) romantică poveste de dragoste și moarte, cu caractere atît de puternic conturate, a atras de mult atenția unor scriitori, ca Josef Magnus Wehner, care a transpus-o într-un roman re-marcatibil prin nota sa pregnant documentară. Romanînd exact atît cît era necesar, filmul THE DICTATOR realizat în 1935 în studiourile britanice de Victor Saville, inspirat din acest roman, marchează unul din marile momente ale filmului englez antebelic. Pe lîngă virtuțile lui strict decorative și fidelitatea față de ade-vărul istoric, filmul proiecta în prim plan fi-gura unui mare actor, Clive Brook, interpret ideal pentru acest om energic, clarvăzător, or-golios dar onest și sincer în marea lui dra-goste pentru nefericita regină (interpretată de Madeleine Carroll). În 1957, regizorul vestger-man Harald Braun, inspirîndu-se direct din cronicile timpului, readuce pe ecran povestea lui Struensee și a reginei Caroline-Mathilde într-un alt film remarcabil, DER HERRSCHER OHNE KRONE (**Suveranul fără coroană**). În rolul dictatorului apărea excelentul actor G.W. Fischer, iar în cele ale regelui și reginei, Horst Buchholz și Odile Versois.

KATIA ȘI ȚARUL ALEXANDRU AL II-LEA. Principesa Ecaterina Mihailovna Dolgoruki și țarul Alexandru al II-lea al Rusiei (1818—1881) sînt eroii uneia dintre cele mai tragice povești de dragoste ale secolului al XIX-lea. Cei doi se cunosc la Tieplovka, unde Katia, tînăra și grațioasă fată de pension face o profundă im-presie asupra țarului. Idila lor continuă la Pe-tersburg în întîlniri secrete ce nu pot scăpa vi-gilenței celor de la curte. Trimisă la Paris, Ka-tia își va reîntîlni aci iubitul venit la Napoleon al III-lea spre a semna tratatul de pace cu Franța, după războiul din Crimeea. Readusă în patrie, tînăra prințesă sfidînd prejudecățile im-puse de rangul său, vădește o fire generoasă și concepții profund liberale. Prin fericita sa influență asupra suveranului, ea obține de la el abolirea sclaviei milenare. Cînd, după moar-tea țarinei și legalizarea legăturii sale cu Katia,

printr-o căsătorie morganatică, se pregătea tocmai să-și încoroneze mireasa ca împără-teasă a Rusiei și să dăruiască țării mult dorita nouă constituție liberală, Alexandru al II-lea este asasinat pe cînd asista la o paradă a găr-zii călare, de către un nihilist care aruncă asu-pra lui o bombă. Nefericita poveste de dra-goste evocată de Martha Bibescu în romanul de largă difuzare „Katia” (**Le demon bleu du tzar Alexandre II**), era atît de bogată în epi-soade dramatice încît autoarea, departe de a încerca să mai „romanteze” s-a limitat aproape la simpla descriere a faptelor. În 1938, regizorul Maurice Tourneur și scenariștii Henri Decoin și Jacques Companeez au reali-zat o sumptuoasă versiune cinematografică a acestei romantice povești de dragoste, strict fidelă romanului. Pentru rolul Katiei s-a ape-lat, cu asentimentul (și preferința) Marthei Bi-bescu, la vedeta nr. 1 a Franței din acei ani, Danielle Darrieux, care a redat cu juvenilă fer-voare, sensibilitate și patos, drama prințesei Dolgoruki. Partenerul său era englezul John Loder, anume ales pentru prestanța și stilul său, să dea viață împăratului. Producătorul fil-mului făcu mare caz în presă de faptul că fo-losise în film o serie de lucruri de artă, bijute-rii și alte obiecte de familie (printre care veri-gheta Katiei) aparținînd țarului și vîndute la li-citație la Paris, în 1931, pentru o sumă derizo-rie. 20 de ani mai tîrziu, un alt cineast, Robert Siodmak readuce pe ecran drama Katiei într-o altă versiune (vestgermană) interpretată de astă dată de alte două populare vedete ale vremii, regretații Romy Schneider și Curd Jür-gens.

ASASINAREA ÎMPĂRĂTESEI ELISABETA A AUSTRIEI. Drama nefericitei suverane a Aus-triei începe în ziua de 18 august 1853, cînd, ca principesa Elisabeta de Wittelsbach (Bavaria), la vîrsta de 15 ani, este cerută pe neașteptate în căsătorie de tînărul împărat Franz Josef (23 de ani), care resimțise o dragoste fulgerătoare pentru această încîntătoare verișoară. Fire in-dependentă, sălbatică, nesociabilă, tînăra prințesă devenită împărăteasă a Austro-Unga-riei are de luptat cu rigiditatea etichetei de la

curte și mai ales cu asprimea, setea de dominație și umilințele la care o supune soacra sa, arhiducesa Sofia al cărei fiu tremură încă în fața sa (fapt care o va înstrăina treptat de soțul ei). Anii nu fac decât să adâncească prăpastia dintre ea și bărbatul ei, rob al tradițiilor și al unei politici inflexibile de dominație asupra atîtor popoare alcătuiind acel heteroclit stat multinațional care era imperiul austro-ungar. Dușmană a conveniențelor, ostilă instituției mariajului și chiar sistemului monarhic, atrasă de idealurile de libertate și democrație, împărăteasa nu scapă un prilej de a combate politica soțului ei și de a ajuta chiar, în ascuns, pe dizidenții maghiari. Cu moralul zdruncinat de moartea fiului ei Rudolf (la Mayerling) ea rătașește pretutindeni fără a-și afla liniștea. În Elveția, în timp ce se îmbarca pe un vaporas spre a străbate lacul Lehmann, este asasinată „simbolic” de către un anarhist italian, la 15 septembrie 1898. Figura luminoasă dar tragică a rătăcitoarei împărătese Elisabeta — „Sissy” pentru familie și prieteni — a fost evocată într-o sumedenie de cărți biografice și de filme, dar puține au avut curajul să descrie adevărata dramă a acestei firi singuratice, profund romantice, ostilă conveniențelor sociale și ipocriziei. Printre filmele care au redat veridic viața și singularul caracter al suveranei, menționăm pe cel realizat în Austria de Conrad Wiene în 1930, intitulat ELISABETA, ÎMPĂRĂTEASA AUSTRIEI interpretat de Lil Dagover și contînd ca primul film vorbitor vienez, apoi, cu siguranță cel mai popular, serialul SISSY (din anii '50) înscenat tot în Austria de către Ernst Marischka, evocînd în etape viața agitată a tinerei împărătese, de la adolescență și pînă la căsătoria ei, precum și primii ani ai săi ca suverană. Romy Schneider în anii tinereții sale, dădu viață acestei la fel de tinere și nefericite eroine. Personajul, care devenise pentru actriță un fel de „alter ego”, avea să-l reia mai tîrziu într-un alt film, LUDWIG, capodopera lui Visconti (1972). O Elisabeta matură, tragică și umană avea să întruchipeze și Ava Gardner în MAYERLING de Terence Young (1967). Poetul-cineast Jean Cocteau, inspirîndu-se din asasinarea Elisabetei a imaginat o versiune sui-generis a acestei drame într-o piesă de un romantism exacerbant: L'AILLE A DEUX TÊTES (Vultur bicefal), devenită mai tîrziu un film (cu același titlu și realizat tot de el). Aci, anarhistul ucigaș, copie identică a împăratului, este îndrăgostit de Elisabeta și comite crima la sugestia (ba chiar la îndemnul ei), după care se sinucide. Edwige Feuillère, trufașă și melancolică și Jean Marais, exaltat și vulnerabil, reluau pe ecran rolurile create pe scenă, conturînd cu expresivitate complexele personaje ale împărătese și anarhistului. SISSY a fost și titlul unei opere, înscenată de Josef von Sternberg (1937) pe muzica lui Fritz Kreisler, în care idila și mariajul Elisabetei cu Franz Josef erau prezentate în acorduri de vals vienez, iar soprana Grace Moore (moartă și ea într-un accident!) deținea rolul principesei deghizată în vînătoare tîrleză conform tradiției operetistice.

Zilele idilice ale tinerei perechi Sissi — Franz Josef (Romy Schneider — Karlheinz Böhm)

Confruntare (imaginară) între Elisabeta și studentul anarhist, ucigașul ei (Edwiga Feuillère și Jean Marais)

OLGA DELIA MATEESCU:

„TIND SPRE ADEVĂRUL DESCOPERIRILOR DIN MUNCA MEA”

Chipul actriței Olga Delia Mateescu, vocea sa caldă și pătrunzătoare, privirea umbră de o discretă melancolie, pot fi întâlnite astăzi în majoritatea spectacolelor Teatrului Național. A devenit o prezență firească pe această primă scenă a țării, astfel încât cei mai mulți spectatori par să o știe aici dintotdeauna. Și totuși, Olga Delia Mateescu face parte dintre actorii noștri tineri. S-ar părea că de la absolvirea institutului nu au trecut decât doi-trei ani, nicidecum zece...

REPORTER: — Aș dori să-mi spuneți cum vedeți drumul de la absolvire până în momentul de față; care au fost cele mai semnificative momente, cele mai importante roluri, reușitele, eventualele nereușite...?

OLGA DELIA MATEESCU: — Am terminat institutul cu o partitură foarte interesantă, „Vrăjitoarele din Salem” de Arthur Miller. Intrând în teatru împreună cu colegul meu Mihai Mălămar (repartizați amândoi la Național, ca șefi de promoție) ne-am întâlnit cu marii maeștri ai scenei, cu marii noștri colegi de astăzi, cu un ritm de lucru pe care în institut nu-l bănuiam — deși eu, ca fiică de actriță, eram obișnuită încă de mică cu lumea teatrului. Teatrul Național are un stil al lui propriu, inconfundabil, este receptiv la nou, în pofida multor păreri, este generos cu personalitățile care au ceva de spus. Am jucat încă de la început un rol foarte frumos, Caterina, din „Furtuna” de Ostrovski, spectacol deja lucrat de regizorul George Teodorescu, un rol în care colegii mei Dina Cocea, Costel Constantin, Tamara Crețulescu, George Motoi au fost alături de mine și au repetat cu plăcere împreună cu tinăra absolventă care eram, schimbând împreună cu mine, în funcție de descoperirile mele. A trecut timpul, am jucat multe roluri, unul din ele, un moment important din cei unsprezece ani care au trecut de atunci a fost „Capul” de Mihnea Gheorghiu, unde am jucat mai multe personaje și era foarte interesantă trecerea de la un personaj la altul, într-o viziune modernă, aproape de public. Colegii mei erau uimiți de această viziune. Noi, însă, cei mai tineri, exersaserăm formula în institut.

Unul din rolurile la care am ținut este „Doamna Ruxandra” din „Alexandru Lăpușneanu”, în regia lui Cristian Munteanu. Tot în regia lui am jucat „Examenul”, o piesă poloneză contemporană, unul din momentele cele mai bune până acum. O mare întâlnire am avut cu regizoarea Sorana Coroamă, cu care am lucrat mai multe piese pentru televiziune, printre care „Arborele genealogic” și, mai ales, „Domnișoara Nastasia”.

Mă întrebați de nereușite... Fiecare rol, chiar și cele de care sînt mulțumită, a avut neîmpli-

nirile lui. Dacă stau să mă gîndesc, sigur că la fiecare aș mai fi avut ceva de făcut...

Rep: — Aș dori să insistăm asupra rolului „Domnișoarei Nastasia”...

C.D.M.: — Pe cît de mult mi-a plăcut rolul, pe atît de greu m-am apropiat de el. Știam cum o să fie, dar... Foarte mult timp n-a ieșit. Am trecut printr-o perioadă în care eram convins că nu voi face nimic. Încetul cu încetul, s-a sedimentat, în munca cu partenerii, cu regizoarea. Dealtfel, să știți că mie nu-mi iese niciodată rolurile de la început. Ca și cînd ai avea o partitură pe care notele sînt scrise, linia melodică este clară, dar nu o poți cînta. Nu ai emisia, calitățile necesare... Aproximarea de rol este ușoară, tandră, prudentă... Niciodată nu m-am aruncat cu bocancii în sufletul unui personaj. Alții au alte metode de apropiere de personaje. A mea este ușoară, lentă și... aproape nu-mi dau seama în ce moment personajul a început să aibă viață.

Rep: — Și cum ați cunoscut-o pe Domnișoara Nastasia, cum v-ați înțeles și ați „colaborat” spre a deveni aproape una și aceeași făptură?

C.D.M.: — Aveam multe puncte comune... Domnișoara Nastasia este un personaj cu libertate, este... este un „mînz” și întotdeauna această tinerețe și sălbăcie și frumusețe a adolescenței, a speranței, înseamnă primăvară, iubire, viață lungă și, în ultimă instanță, împlinire, orice vîrstă ai avea. Nu știu momentul în care m-am apropiat de ea... sau ea s-a apropiat de mine... Nu știu. Știu numai că la un moment dat era adevărat ceea ce se întîmpla și acesta e singurul instrument de măsură

Rep: — Cred că e momentul să ne referim și la unul din personajele total opuse...

C.D.M.: — Vă referiți la „Zbor deasupra unui cuib de cuci”...

Rep: — Da, la Sora Ratched.

C.D.M.: — Experiența spectacolului „Zbor deasupra unui cuib de cuci” a fost foarte interesantă, aceasta fiind un spectacol de penetrantă cu puterea fulgerului în rîndurile auditoriului. Lucrîndu-mi rolul, i-am găsit justificările, mobilurile, pentru mine nu are ascunzături și nu cred că este o exponentă a răului. Miss Ratched este o determinată a spectacolului. Ea reprezintă o lume, iar toți ceilalți reprezintă speranța altei lumi.

Rep: — Și care este lumea pe care o reprezintă ea?

C.D.M.: — Aș putea să vă răspund cu replici din piesă, dar n-aș vrea să o fac... Miss Ratched este exponenta unei lumi, a unei ordini sociale în care fiecare om reprezintă nu o individualitate, nu o putere creatoare, ci expresia unei utilități pentru societatea respectivă. În momentul în care orice om din această societate nu are utilitatea momentului social respectiv, acel om este indezirabil și „ordinea” are misiunea „umanistă” de a reintegra acea individualitate în circuitul societății, așa cum are nevoie societatea. Nerespectînd, bineînțeles, individualitatea, personalitatea, în ultimă instanță libertatea individului. Este expresia unei ordini imuabile, raționale, care în ultimă instanță poate deveni monstruoasă.

Rep: — Îmi amintesc că regretatul nostru Amza Pellea spunea la un moment dat că pentru ca un actor să poată juca bine un personaj negativ trebuie să fie cel dintîi care-l urăște din tot sufletul. Altfel, tînde să-l justifice și, implicit, îl transformă într-un personaj pozitiv. În acest sens, care este relația dintre dvs. și Sora Ratched?

O.D.M.: — Eu n-o urăsc pe Sora Ratched, justificările ei sînt justificări pe care i le accept; să vă explic în ce sens: țin minte o perioadă în care discutam cu medici psihiatri, care spuneau că, din punct de vedere medical, Sora Ratched acționează așa cum este normal pentru un cadru medical în acea situație. O justific, însă nici nu mă identific cu ea prin a deveni eu însămi. În general nu pot să mă identific pînă la a juca în viață personajele pe care le joc pe scenă.

Rep: — Și totuși, în momentul acelei partide imaginare de bătălie, Sora Ratched intervine cu argumente care nu mai țin de terapeutica psihiatrică: „Nu vă permite! Sînteți sub autoritatea mea!”

O.D.M.: — Nu aveți dreptate. Pentru sănătatea lor psihică, trebuiau să accepte autoritatea Sorei Ratched în orice împrejurare. În momentul în care autoritatea medicală nu este acceptată de către pacienți, atunci ei nu se pot vindeca. În momentul în care apare un individ ca McMurphy, un individ în stare să influențeze, să manipuleze, după cum spune Sora Ratched (desigur că există o boală care denumeste acești psihopați, deși McMurphy nu este propriu-zis un psihopat), ea poate conduce spre acest diagnostic, supunîndu-se ea însăși autorității pe care o exercită, instrument al propriilor ei gînduri, al propriilor ei principii.

Rep: — Personal, am avut senzația că prin acea replică se expune mai puțin problema autorității medicale, cît cea a autorității ei personale.

O.D.M.: — Ați sesizat un lucru adevărat, și anume că în acel moment ea pierde teren în fața lui McMurphy... pîrîndu-i rău pentru McMurphy și ar fi dorit ca McMurphy să nu lupte, să nu trebuiască să fie înfrînt. Este și o înfrîngere a ei faptul ca nu a izbutit ca el să nu fie învins. Nu știu dacă e foarte clar un moment în care eu îi sugerez lui McMurphy „să plece” pe fereastră. Dar McMurphy refuzînd să fugă, înfruntarea trebuie să aibe loc.

Rep: — Și în acest scop îl provoacă ea pe McMurphy acuzîndu-l de moartea lui Billy Bibbitt?...

O.D.M.: — Da. Dar în momentul în care spune că el l-a omorît pe Billy, e convinsă. **E convinsă**, asta e cel mai periculos lucru pentru un asemenea personaj.

Rep: — Considerați că rolul Sorei Ratched constituie o reușită în munca dvs?

O.D.M.: — Constituie unul din momentele mele de descoperire și de exprimare sigură a unor puncte de vedere. Eu una nu-mi dau ca-

lificative. V-am spus că instrumentul de măsură este adevărul și penetranța lui în rîndul publicului. Iar de acest lucru sînt sigură. Nu am nici false-modestii, nici auto-mulțumiri. Eu sînt un om, în general, „nemulțumit”, cum se spune, îmi doresc mai mult, chiar cînd un lucru e recunoscut ca bun. Cred că spectacolul nostru se apropie cel mai mult de sensurile cărții, avînd și ceva în plus: tenta socială, care este foarte importantă.

Rep: — În general, spre ce tîndeți în arta dvs?

O.D.M.: — Greu de spus, „spre ce tînd”, ar însemna să spun o lozincă... Ar fi trebuit să vorbesc despre experiența cu „Fata din Andros”. Fiind mai mulți tineri în Teatrul Național, ne-am dorit un spectacol care să ne reprezinte pe noi. „Fata din Andros” am lucrat-o în afara orelor de program ale teatrului, din dorința noastră de a ne exprima, de a exprima un punct de vedere, un crez artistic... Spre ce tînd? Spre ce tîndeam atunci? Spre adevărul descoperirilor pe care le-am făcut și pe care le fac în momentul în care apar pe scenă. Spre comunicarea în mod simplu a acestor descoperiri. Spre înțelegerea lor de către public.

ADRIANA ȘCHIOPU:

„ÎNTOARCEREA LA DRAGOSTEA DINTÎI: TEATRUL MIC”

Reporter: — Adriana, care a fost, practic, începutul? Începutul meseriei, al artei actori-cești în viața ta?

ADRIANA ȘCHIOPU: — Poate și pornind de la educația primită în familie, de la faptul că am fost dată de mică la balet, gimnastică, muzică, am fost dusă de la vîrsta de șase ani la spectacole de operă și operetă, cert este că de cînd mă știu am dorit să fac această meserie.

Rep: — Știu că, în general comisia preferă, surprinzător, candidații axați pe un anume gen, în defavoarea celor ce manifestă disponibilitate totală. Ai avut de suferit de pe urma acestui principiu pe parcursul celor patru examene?

A.Ș.: — Într-adevăr, cînd am intrat în institut, tentația era să fiu luată de „divă” și eu tocmai împotriva acestui lucru am luptat: dramatizarea din anul întîi îmi releva posibilitățile într-un rol de țărancă. Țărancă în adevăratul sens al cuvîntului! Ceea ce, desigur, i-a surprins în mod plăcut. Pentru că, în fond, de unde pot veni aceste criterii?

Rep: — În general, cum ți se pare felul în care e gîndit și structurat examenul de admitere la actorie?

INTERVIURI

A.Ș.: — Se propunea la un moment dat varianta de a admite la început un număr foarte mare de candidați, anul întâi avînd un caracter eliminătoriu, operîndu-se astfel o selecție autentică. Ideal așa ar fi. Pentru că atîta timp cît clasa e compusă din patru fete și șase băieți sau, cum am auzit mai recent, trei fete și patru băieți, nu mai poate fi vorba de nici un fel de selecție.

Rep: — Și totuși clasa voastră a fost imaginea unei selecții de o rară competență. Nu pot să nu mă refer la experiența care a făcut ca această clasă a Olgăi Tudorache, promoția 1980, să rămînă înscrisă în istoria teatrului românesc...

A.Ș.: — Te referi la spectacolul „Efectul razelor Gamma asupra anemonelor...”

Rep: — „... din epoca debarcării omului pe lună” ca să spunem titlul original complet. Spune-mi, te rog, cum a început povestea cu „Razele Gamma...”? Luată de la „A”.

A.Ș.: — Au coincis mai multe lucruri. Doamna Olgă Tudorache aniversa douăzeci și cinci de ani de teatru, iar domnul Săraru fusese invitat de dumea ei la examenul de încheiere a anului întâi. Examenul s-a bucurat de un mare succes, astfel încît în momentul cînd doamna Olgă a propus realizarea acestui spectacol, domnul Săraru a fost de acord din primul moment. Și astfel, debutul meu în teatru a rămas legat de trei nume importante: Olgă Tudorache, Cătălina Buzoianu, Dinu Săraru.

Rep: — Știi cumva ce anume a determinat-o pe doamna Olgă să se oprească asupra textului cu „Razele Gamma...”?

A.Ș.: — Știu că dorea foarte tare să joace acel rol. Și cu ocazia asta să ne aducă pe noi pe scenă.

Rep: — Și cum s-a desfășurat perioada de pregătire a spectacolului? Prin ce ați trecut pînă ați ajuns la acea ardere incandescentă pe care am văzut-o cu toții pe scenă?

A.Ș.: — Toată perioada repetițiilor și cei aproape patru ani de zile cît am jucat am avut vacanță, repetam de dimineață pînă seara, aveam repetiții atît la teatru cît și la facultate...

Rep: — Olgă Tudorache cum lucra cu voi, în ce măsură îmbina rolul de profesoară cu cel de parteneră de scenă?

A.Ș.: — Olgă era ca o pasăre cu puii ei. Mi-aduc aminte, chiar și pe la ultimele spectacole, o simteam tot timpul atentă... cum stătea și parcă... veghea, așa, să nu se întîmple ceva... Nici nu pot spune unde începea profesoara, unde... adică era o... o îmbinare de stări, de... de personaje... Era profesoară, era parteneră... era... era colegă.

Rep: — Îmi spuneai că inițial, rolul, prin dificultatea lui, te-a speriat. Cam cum ai trata cu această teamă și cum ai reușit, apoi, să o depășești?

A.Ș.: — Da, mi-a fost teamă. M-a ajutat Cătălina Buzoianu, m-a ajutat Olgă Tudorache... La început am avut o perioadă de repetiții extraordinare după care parcă se ridicase un zid pe care simțeam că nu-l vom putea trece.

Rep: — Și în ce moment ai simțit la modul cel mai categoric că spectacolul îți aparține, că vă

aparține, tuturor?

A.Ș.: — În ceea ce mă privește pe mine... cred că la un an după premieră.

Rep: — Și continuarea? Ce a urmat după spectacolul cu „Razele Gamma”?

A.Ș.: — Imediat după premieră ni s-au luat niște interviuri pentru radio. Am fost întrebată ce părere am eu despre această șansă; și am spus: „Da, este o mare șansă, dar se poate transforma într-o mare neșansă”... Pentru că este o mare șansă să joci un rol important, pe o scenă importantă, alături de actori importanți, dar tot atît de important este ce faci după ce termini facultatea. Ei, eu am avut, pot să spun, ‘ca studentă, viață de actriță iar ca actriță, pînă în momentul de față am avut viață de studentă. Normal era să urmeze un rol, dacă nu mult mai valoros, măcar care să nu-mi coboare ștacheta. Dar iată că au trecut patru ani de la absolvire, șapte ani de la premiera cu „Gamma...” și de atunci eu nu am făcut nimic important. Am jucat pe scena Teatrului Giulești, mărturisesc că fără să am satisfacțiile din perioada studenției. Și de aceea aș numi plecarea mea la Teatrul Mic o „întoarcere la dragostea dintîi”, scena pe care am debutat și care m-a format.

Rep: — Iar în privința filmului? Care a fost înțînirea ta cu filmul?

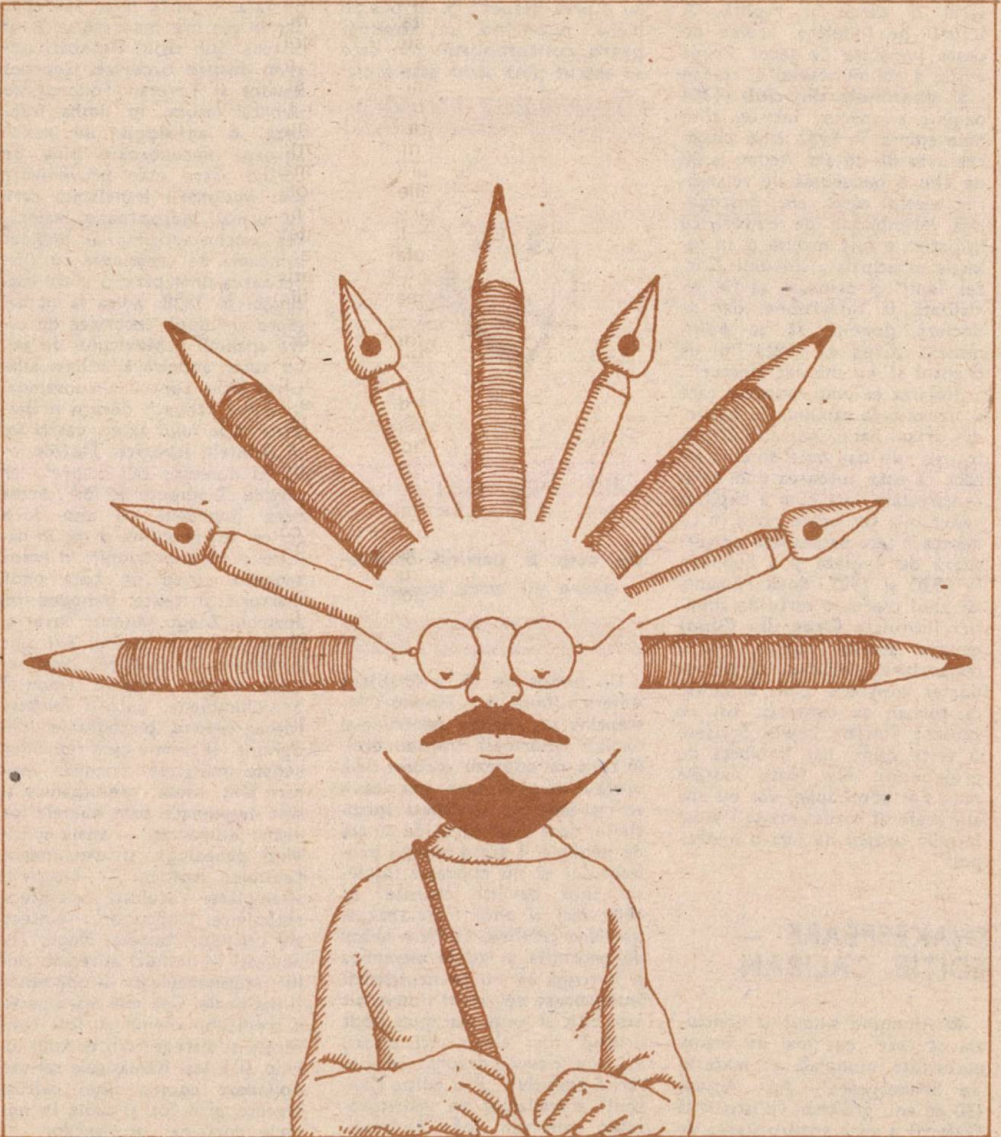
A.Ș.: — În anul în care am terminat facultatea am fost chemată de Daneliuc să joc în „Croaziera”. La un an după aceea am jucat în „Concurs”-ul lui Pița. Însă vreau să precizez că nici unul din rolurile interpretate în aceste filme nu mă reprezintă. În ceea ce simt eu că aș putea să fac. Au fost, e adevărat, înțîniri cu regizori importanți, au fost participări la filme importante, dar... nu au fost **participări importante** la filme.

Rep: — Pentru că tot sîntem la film, ce părere ai despre modul în care se lucrează la noi cu actorul de film? De unde crezi că pleacă submediocritatea, falsitatea rolurilor atîtor actori, din păcate de certă valoare, în momentul în care apar pe ecran?

A.Ș.: — Eu experiență în cinematografie nu am, dar sînt convinsă că foarte puțini regizori de film știu să lucreze cu actorul. Este foarte important ca regizorul să-i expună actorului concepția, tot mecanismul și contextul expresiv, în momentul filmării regizorul trebuie să cunoască exact tensiunea momentului, și nu numai a unui singur personaj, ci a tuturor actorilor care au de filmat secvența. Regizorul trebuie să aibă măsura exactă și să fie coerent în relația cu actorul. Și trebuie să-l cunoască foarte bine, cît se poate de bine... Nu numai din spectacole, din roluri, dar ca om, ca artist, în tot ce are el mai subtil, în mecanismul său de creator... Și mai ales să nu îl „folosească”, să nu îl „manipuleze” ci să știe să-l și **slujească**, pentru că numai dacă știi să-l și slujești poți obține, în relația ta cu actorul, măsura, echilibrul cel mai just al unei creații artistice.

Interviuri cosemnate de
MIHNEA COLUMBEANU

roza vînturilor

O REPLICĂ SCRISĂ PE ÎNDELETE

● În 1920, cînd a apărut **Strada mare**, romanul în care Sinclair Lewis ironiza provincialismul și lipsa de orizont a vieții de fiecare zi într-un orașel din Ohio, tînăra Helen Hooven Santmyer din orașelul Xenia, Ohio, a fost indignată. Și a început să scrie o carte în replică. A scris-o pe îndelete, vreme de peste jumătate de secol. Prima ediție a voluminosului ei roman **„Și doamnele din club”** (1344 pagini) a apărut, într-un tiraj neînsemnat, în 1982, cînd autoarea avea 86 de ani. Acum, la 88 de ani, e bucurioasă de relansarea acestei cărți care, descoperită întîmplător de editori cu inițiativă a fost inclusă și în selecția principală a clubului „Cartea lunii” și urmează să fie serializată la televiziune, dar se declară dornică să se odihnească: „Cred că vîrsta îmi dă dreptul să nu mai fac eforturi”, a declarat ea unui reporter care a vizitat-o la căminul de bătrîni din orașul natal, Xenia. Ziaristii, totuși, nu-i dau pace de cînd s-a aflat că este autoarea unei cărți remarcabile. Iată cum a explicat venerabila scriitoare (care în tinerețe a fost profesoară universitară de engleză și a publicat, în 1920 și 1929, două romane, iar anul trecut o carte de amintiri intitulată **Oraș din Ohio**) geneza acestui roman, într-o convorbire telefonică cu alt reporter insistent: „Îmi amintesc că țineam să contrazic tot ce spusese Sinclair Lewis. Scrisese o carte bună, dar îmbibată de prejudecăți. Nu toate orașele mici sînt admirabile, dar eu una am preferat totdeauna să trăiesc într-un orașel, nu într-o metropolă”.

SHAKESPEARE — EDIȚIE CALIBAN

● Ajungînd singur la concluzia că este „cea mai de seamă autoritate mondială în materie de Shakespeare”, A.L. Rowse (80 de ani, profesor de istorie la Oxford) a avut generozitatea de

a-i face scriitorului cel mai mare serviciu imaginabil: să-i rescrie opera. S-o scrie, evident, mai bine, mai pe înțelesul tuturor, pentru ca școlarii să nu se sperie și să nu fugă de ea înțîlnind cuvinte și forme gramaticale leșite din uz. „Vreau să-l mențin pe William Shakespeare viu pentru viitorul întregii lumi” — a proclamat profesorul peste măsură de îngrijorat de faptul că „Interesul față de Shakespeare scade, deoarece limbajul lui e prea desuet”. Și s-a pus pe lucru, publicînd un **Shakespeare contemporan** din care au apărut pînă acum șase piese.

De ce-o fi privind Shakespeare cu atîta ironie?

Un hohot de rîs a străbătut America (unde A.L. Rowse a întreprins un turneu pentru a-și explica laborioasa transpunere). În timp ce englezii vorbesc de-a dreptul de profanare, americanii se întreabă, cu prefăcută seriozitate, dacă este vorba de un act de nebunie îi atrag atenția profesorului că nu cunoaște înțelesul unor cuvinte curente, ba chiar nici, al unor fraze shakespeareiene celebre, că n-are habar de prozodie și altele asemenea și îl roagă să nu se necăjească: Shakespeare cel vechi și învechit este citit și jucat mai mult decît oricînd, nici elevii nici actorii nu simt nevoia vreunei ameliorări a textului. „E o ediție Caliban!” a exclamat un shakespeareolog american, John Andrews.

PUNCTUL DE VEDERE AZTEC

● Cuahtemoc a predat spaniolilor capitala sa lacustră Tenochtitlan în ziua Un-Șarpe, luna Xocotl-Uezi a unui an Trei-Case. Europeanii au scris foarte mult despre civilizațiile pe care în parte le-au absorbit, dar în cea mai mare parte le-au distrus. Sub titlul **Relatări aztece despre cucerire**, Georges Baudot și Tzvetan Todorov au publicat acum, în limba franceză, o antologie de texte aproape necunoscute pînă de curînd. Care este proveniența lor? Misionarii franciscani care au urmat îndeaproape înaintarea conchistadorilor, au îmbinat campania de creștinare cu alfabetizarea unei părți a elitei băștinașe. În 1528, adică la numai șapte ani după cucerirea de către spanioli a Mexicului de azi, un autor anonim a utilizat alfabetul latin pentru a consemna, în limba nahuatl, despre prăbușirea Imperiului aztec, patria sa, în **Analele istorice Tlatelolco**. El numește caii „capre”, iar puștile „trompete de foc”. Acest text, împreună cu alte două scrieri tot anonime și tot în nahuatl și cu trei cronicile în limba spaniolă scrise pe baza unor mărturii și texte indigene de spaniolii Diego Munoz, Tovar și Diego Duran în secolul XVI, sînt prezentate în culegere prin extrase ample. Potrivit tradiției precolumbiene, autorii folosesc adesea desene, pictograme, ideograme și semne care reproduc sunete muzicale. Formele literare sînt, toate, prehispanice și sînt desemnate prin numele lor vechi: Xiuhamatl — anale conținînd genealogii și evenimente capitale; Itoloca — biografii exemplare; Yacuicatl — cîntece războinice; Icnocuicatl — cîntece ale orfanilor, bocete, elegii; Teocuicatl — imnuri adresate zeilor; Melahuacuicatl — ode epice și naționale. Cea mai mare parte a cronicilor vremii au fost confiscate și distruse din ordinul lui Filip al II-lea. Rămășițele salvate oglindesc agonia unei culturi recutate prin foc și sabie în numele doctrinei ocupanților.

POVEȘTI DIN ANEXA SECRETĂ

● Pe lângă *Jurnalul* atît de bine cunoscut azi în întreaga lume, Anna Frank, fetița olandeză asasinată la vîrsta de 15 ani în lagărul de exterminare nazist de la Bergen-Belsen, scrisese mici povestiri, fabule, amintiri, etc.

Un volum cu titlul **Povești din anexa secretă**, publicat acum în limba engleză, cuprinde treizeci de asemenea istorisiri, dintre care unele sînt încercări copilărești, fără valoare literară

deosebită, dar altele vădesc, ca și *Jurnalul*, o sensibilitate și o inteligență ieșite din comun.

În **Vis despre vedetele de cinema**, ea născoceste un Hollywood incîntător și miraculos pe care îl vizitează pentru scurtă vreme ca invitată a surselor Priscilla, Rosemary și Lola Lane. Deși devine instantaneu „manechin” de succes, nu se poate acomoda cu rigorile meseriei și e bucuroasă să revină în Olanda. „Cel puțin, nota ea, am văzut îndeaproape cum trăiesc celebritățile”. O idee înrudită apare și într-o fabulă, **Blurry exploratorul**: un pui de urs se

aventurează în oraș, unde se împrietenește cu oameni, cu ciini și cu automobile. Se întoarce însă la mama lui, căreia îi explică: „Am vrut să descopăr lumea.” „Și ai descoperit-o?” „Nu, nu prea.. n-am reușit s-o găsesc.”

Anna Frank care, într-unul din rarele ei momente de deznadejde, scrisese cu obidă „Ce înseamnă să fii întrerupt tocmai cînd te gîndeai la un viitor strălucit!”, căuta, s-ar spune, să-și aline durerea, prefăcîndu-se, față de sine însăși, că își privește claustrarea forțată și absurdă ca pe o condiție preferată.

LA VENETIA, PE URMELE LUI THOMAS MANN

● Băder-Hotel, în care eroul lui Thomas Mann, Gustav von Aschenbach își petrece ultimele zile de viață există în realitate, este exact așa cum a fost descris în **Moartea la Venetia** și se numește tot Hotelul Băilor, dar nu în germană, ci în franceză: Hotel des Bains.

Un reporter l-a vizitat anul acesta cu dorința de a descoperi ce-a rămas intact, după 71 de ani, din atmosfera evocată de scriitorul german care și-a petrecut acolo o vacanță împreună cu familia înainte de primul război mondial. Fotografia lui Thomas Mann, înconjurat de toți ai săi, continuă să fie arborată ca

un blazon pe prospectele publicitare ale hotelului, dar autocarele cu turiști gălăgioși, sala de bal transformată în sală de conferințe, asurzitoarea muzică disco din bar, tapetele de plastic, mobila dezordonată și o mulțime de alte amănunte de decor; stil și maniere l-ar fi alungat — crede reporterul — pe cel care a descris cu atîtă plăcere atmosfera lui calmă, elegantă și rafinată.

Nu mai sîntem însă în 1913 și, cu toate că prețul oricăreia dintre cele 270 de camere ale sale e destul de piperat, Hotel des Bains continuă să fie plin din aprilie pînă în noiembrie, clienții de azi — foarte mulți dintre ei veniți în grupuri de excursioniști — avînd alte preferințe și alte pretenții decît marele scriitor german.

FAULKNER — O CREAȚIE FRANCEZĂ?

● Cu ocazia traducerii în franțuzește a uneia dintre numeroasele biografii ale lui William Faulkner apărute în Statele Unite (cea semnată de David Minter care, de altfel, nu s-a bucurat de o presă prea bună nici la ea acasă), Angelo Rinaldi a publicat în „L'Express” o amuzantă diatribă la adresa americanilor, incapabili, în primă instanță să sesizeze geniul scriitorului și nerecunoscători, în ultimă instanță, Franței — mai promptă în a „stabilii reputația unor autori străini și în a o impune propriilor lor concetățeni, care nu le-au ghicit de la bun început valoarea și originalitatea”. Pentru zilele noastre, susține el, ar putea să stea măturărie Borges și Jünger. „Ieri, Faulkner era cel căruia Statele Unite n-au consimțit să-i recunoască geniul decât cu întîrziere. Au fost constrînși de elogiile lui Valéry Larbaud, ale lui Gide, ale lui Sartre, ale lui Camus, promotori ai unui fel de plan Marshall de-a ndoaselea care a permis autorului lui **Sartoris** să construiască, între ruinele unei memorii bombardate de suferințe și de dolii, ținutul său imaginar, Yoknapatawpha, anexă fabuloasă a statului Mississippi. Un ținut care, pe harta literaturii universale, se învecinează cu Sankt-Petersburgul lui Dostoievski, cu Saint-Germain-ul lui Balzac și cu Normandia lui Flaubert.”

Și Angelo Rinaldi continuă: „Era abia anul 1933 cînd Malraux, în prefața la **Sanctuar**, primul roman al lui Faulkner, tradus în limba franceză găsea formula pe care azi o cunosc aici pînă și pîsoii: «Tragedia greacă a pătruns în romanul polișist». Faulkner termina pe atunci **Zgomotul și furi**, a cărui primă ediție de 3000 de exemplare avea să se epuizeze abia în 1946. Cu trei ani, deci, înainte de a obține un Premiu Nobel, anunțat de orașelul din Sudul îndepărtat în care romanul bea și scria cu îndîrjire, în următorii termeni: «Unul dintre compatrioții noștri a făcut obiectul unei recompense străine.»”

Cînd scria aceste rînduri, Rinaldi nu cunoștea probabil ultima carte despre Faulkner apărută în America: un volum în care o parte din opera scriitorului este prezentată în formă „simplificată” pentru a deveni accesibilă aceloră dintre concetățenii săi intimidați pînă-n zilele noastre de complexitatea prozei lui.

S-A ÎNTÎMPLAT MÎINE

● Americanii sînt mari amatori de preziceri și, ca în vechiul și faimosul film **S-a întîmplat mîine**, ar fi bucuroși să poată citi cu anticipație ziarul de a doua zi pentru a ști cum e mai bine să-și aranjeze afacerile. Nu e de mirare că scriitorii care încearcă să prefigureze viitorul se bucură de opopularitate extraordinară în Statele Unite. **Șocul viitorului** (1970) și **Al treilea val** (1980), de Alvin Toffler, s-au vîndut, pînă la sfîrșitul anului 1983, în șapte milioane de exemplare, iar cartea **Megatendințe**, de John Naisbitt, apărută în toamna lui 1982, a fost comandată de îndată în două milioane și jumătate de exemplare. Editurile scot de sub tipar, una după alta, cărți ale celor ce dau în bobi sau evaluează mai mult sau mai puțin științific șansele evoluției. Iată cîteva titluri recente:

Întîlniri cu viitorul: Previ-ziune despre viața secolului 21, de Marvin Cetron (președin-

tele societății „Previziunea internațională”) și Thomas O'Toole (corespondent pentru știință și probleme spațiale al ziarului „The Washington Post”) aduce argumente în favoarea punctului de vedere că „majoritatea oamenilor din lume își vor îmbunătăți condițiile de viață”.

Almanahul viitorului Omni, editat de revista „Omni” conține estimări despre anul 2050 și ajunge la concluzia că „următoarele cîteva decenii vor constitui o încununare a descoperirilor științifice și tehnologice” și ne informează că oamenii vor începe „să fabrice, să construiască și să lupte în spațiul cosmic”.

Un profet al apocalipsului, Hal Lindsey (cărțile lui precedente se numeau **Răposata mare planetă Pămînt** și **Anii 1980: Numărătoarea inversă spre ziua de apoi**): amenință din nou, în **Extaz**: „Toate semnele prezise ca definind perioada finală precedînd imediat a doua venire a lui Christos sînt prezente în momentul de față”.

Ce bază se poate pune pe profeții? Două cărți, **2081 — O viziune optimistă asupra viitorului omenirii**, de Gerard K.O'Neill și **303 dintre cele mai greșite preziceri**, de Wayne Coffey, încearcă să răspundă la această întrebare. Gerard O'Neill analizează mai multe cărți ale „cititorilor în stele” și ajunge la concluzia că

„cei mai mulți dintre ei au supraestimat măsura în care schimbările sociale și politice vor transforma lumea și au subestimat forțele progresului tehnologic”, în timp ce oamenii de știință cu veleități profetice „au supraestimat șansele unor descoperiri științifice epocale și au subestimat efectele unor progrese directe, inevitabile în limitele cunoștințelor actuale”. Iată și unul dintre exemplele oferite de Wayne Coffey: în 1958, Thomas J. Watson, președintele trustului I.B.M., care avea să devină cel mai important producător de computere din lume, declara: „Cred că există o piață mondială pentru circa cinci computere”.

VACA, SĂRACA...

● Acum 12 ani, Donald McCaig s-a decis să devină scriitor, a refuzat postul de director de creație la o agenție de publicitate și, plecând de la New York s-a oprit, împreună cu tânăra lui soție, la Williamsville, în Virginia, „una dintre cele mai sărace și mai frumoase regiuni din Statele Unite”. S-au instalat într-o casă de birne și au început să crească oi, îndeletnicire la care nu se pricepeau deloc și în care au avut eșecuri descurajatoare. Pentru paza oilor și-au cumpărat un câine colie, Pip. McCaig s-a străduit să-l dreseze, a participat cu el la concursuri de câini ciobănești la care Pip s-a comportat execrabil, dar cartea **Concursurile lui Nop** — rezultat al acestei noi experiențe de viață (câinele Nop este furat, iar stăpînul lui, crescător de oi, încearcă să-l găsească) l-a îmbogățit subit pe Donald McCaig. Drepturile de autor pentru edițiile de mare tiraj și pentru ecranizarea cărții au fost atât de substanțiale, încît autorul declară că, atunci cînd l s-a comunicat suma, el și soția lui n-au putut dormi toată noaptea și abia a doua zi și-a dat seama că a uitat să mulgă vaca. „Bani sînt un lucru bun — a declarat el unui reporter care l-a vizitat după aceea în văgăuna lui din munți, dar n-am fost deloc mulțumit de mine. Cum să uit de vacă?”

Primul avans a fost folosit pentru a cumpăra un pat (dormiseră vreme de zece ani pe jos, pe o saltea), pentru o excursie de o săptămînă în Marea Caraibelor și pentru repararea tractorului și a camionului.

La 43 de ani, Donald McCaig devine, de la o zi la alta, un autor la modă (a mai publicat o carte, dar aceea nu s-a vîndut decît în cîteva mii de exemplare și drepturile de autor abia dacă au compensat pierderile bănești datorate lipsei de noroc sau de pricepere în materie de oierit).

Donald McCaig, oier nepriceput, dar scriitor de succes.

DUBLĂ ANIVERSARE

● Pe coperta volumului **Povestiri complete** de Franz Kafka, publicat anul trecut la New York, se preciza că ediția marchează centenarul nașterii scriitorului. Apariția ei a coincis însă și cu a 50-a aniversare a achiziționării drepturilor de editare a scrierilor lui Kafka de către Salman Schocken, fondatorul editurii newyorkeze Schocken Books. Iată cum s-au petrecut lucrurile. În 1933, Max Brod, biograful lui Kafka și Julie Lowy Kafka, mama acestuia, au încredințat editurii Schocken

Verlag din Berlin întreaga operă a scriitorului mort de tuberculoză în 1924, la vîrsta de 40 de ani. Hitler de-abia se instalase la putere și scriitorii evrei mai puteau fi publicați, dar numai de editori evrei. Peste puțină vreme, însă, Salman Schocken a fost nevoit să se refugieze la Praga, orașul natal al lui Kafka. În 1938, și editura pragheză a fost silită să-și înceteze activitatea. Schocken a emigrat în Palestina și a întemeiat o editură cu sedii la Ierusalim și Tel Aviv, iar în 1945 s-a stabilit, împreună cu fiul său Theodore și cu fiica sa Eva la New York, unde au creat editura Schocken Books și au început să publice opera lui Kafka în engleză.

Scriitorul, care împărtășise primului lui editor, Kurt Wolff, reticențele sale față de publicarea a ceea ce considera a fi „simple mîzgăleli... mărturii personale despre singurătate și despre propriile slăbiciuni omenesti” și care ceruse, după cum se știe, ca la moartea sa toate manuscrisele inedite să fie arse, a intrat atît de puternic în conștiința lumii încît adjectivul „kafkian” există azi în toate limbile. Iată cîteva dintre formele pe care le-a căpătat, de-a lungul anilor în diverse limbi: „kafkasch” (1924), „kafkalike” urmat de „kafkaesque” (prin 1938) „kafkaien” (anii '40), „kafkaisch” (1954), „kafkiano” '1960), „kafkaesk” (1973).

DILEMELE TRADUCERILOR

● Vorbim atît de frecvent despre bogăția și suplețea limbii engleze încît nu se poate să nu ne surprindă reflecțiile de mai jos, semnate de criticul merican D.J.R. Bruckner:

„Traducătorii americani au o problemă specială. Idioma nostru este adaptabil la cîteva limbi europene contemporane și poate reproduce chiar textele unor clasici latini și greci (Cattullus, de exemplu). După cum a arătat însă poetul și traducătorul Robert Bly, americanii au un singur „nivel” de vorbire; îl suportă pe Brecht, dar numeroasele nivele ale discursului lui Rilke îi sînt aproape inaccesi-

bile. Rilke e relativ simplu în comparație cu Goethe, care e ușor în raport cu Virgiliu sau cu Homer, iar acești din urmă poeți sînt — m-au încredințat specialiștii — liptiști de complicațiile pe care le prezintă unii scriitori moderni japonezi sau clasici chinezi. Nici o traducere nu este însă imposibilă... Există multe metode de a da mai multă suplețe și vigoare limbii noastre, prin adaptarea unor expresii și forme străine.

Nimic nu poate înlocui citirea unei cărți în limba în care a fost scrisă. Mulți americani nu sînt în stare s-o facă. Dar naivitatea noastră, cîndva o trăsătură fermecătoare a unui popor nou într-o lume veche, a devenit anacronică și poate fi primejdioasă. Avem nevoie să știm ce și cum gîndesc alții. Și avem și mijloacele necesare pentru a dobîndi această cunoaștere, cu condiția să le folosim: un mare număr de traducători, care au acces la practic toate limbile vorbite vreodată și care sînt cel puțin la fel de pricepuți ca cei mai buni traducători din trecut."

FAMILIA MACBETH, AZI

● „Contele („The Thane”) de Cawdor trăiește și e un domn cu stare” — așa se descrie Macbeth al lui Shakespeare. O redactoare a ziarului „International Herald Tribune” l-a vizitat la castelul Cawdor pe cel de-al 25-lea thane, Hugh Cawdor. După șase secole de la edificarea lui, castelul, situat în apropiere de Iverness, în Scoția, nu are, văzut din exterior, o în-

Conții de Cawdor și castelul în care n-a locuit Macbeth

fațurare primitoare. Meterezele și zidurile lui groase par gata și azi să țină piept asediatorilor. A fost deschis, însă, din 1976, publicului, care admiră mobilele, tapiseriile și tablourile adunate de-a lungul secolelor și poate privi, de pe metereze, spre cele 2 200 de hectare de grădini, păduri, livezi, lanuri de grâu și de orz, pășuni și riuri din jurul lui.

Tinerii soți Cawdor au pasiunea grădinăritului: au restaurat o grădină de flori din secolul al XVIII-lea, o grădină medievală de ierburi și o livadă de străvechi pomi fructiferi scoțieni. Una dintre creațiile lor favorite este „Paradisul”, o grădină cu flori exclusiv albe în care se aude neîntrerupt murmurul apei. Contesa de Cawdor pregătește o carte de bucate conținînd rețete folosite în castel din 1370 încoace, iar contele, al cărui hobby este istoria, a ținut să-i explice reporterei că Macbeth n-a locuit niciodată la Cawdor. Se pare că și-a însușit temporar titlul nobiliar de la strămoșii familiei Cawdor de azi. Și uciderea regelui Duncan a fost, susține el, prezentată denaturat de Shakespeare: „În realitate, Macbeth l-a ucis pe Duncan în bătălie, la 14 august 1040, în apropiere de Elgin și a domnit vreme de 17 ani. După măr-

turia cronicarului Johanus de Fordum; el era nepotul regelui Kenneth al III-lea și, ca urmare, era un pretendent legitim la tron."

Ei și?

BASME PENTRU TOATE SPECIALITĂȚILE

● Fiecare dintre specialiștii care și-au spus punctul de vedere la simpozionul „Basmelor și societatea: iluzie, aluzie și paradigmă”, organizat la Universitatea Princeton a atribuit, după cum era și de așteptat, altă semnificație poveștilor.

Scufița Roșie — a fost de părere profesorul Jack Zipes, de la Universitatea din Wisconsin — nu e de fapt decît o narațiune despre viol, în care victima este socotită vinovată de ceea ce i se întîmplă.

Pentru profesorul de criminalistică Gerhard Mueller, basmele au un substrat juridic, ele fiind un cod neoficial al crimelor și pedepselor. În **Hansel și Gretel**, a explicat el, crimele sînt „vrăjitoria și canibalismul”, pedeapsa este „moartea prin ardere de viu”. Oricîte ori apare ca făptaș, lupul îl reprezintă pe omul scos în afara legii.

Organizatoarea simpozionului, profesoara de limbă germană Ruth Bottingheimer, a propus o interpretare feministă, susținînd că, în majoritatea poveștilor este lăudată femeia tăcută și, deci, supusă. Putem fi siguri că o femeie care vorbește se va dovedi a fi o femeie rea, de aceea, prima oară cînd Gretel încearcă să spună ceva, Hansel o repede: „Tu să taci, Gretel!”.

Psihiatrul Simon Grolnik a afirmat că Freud a fost, de fapt,

„poveștitorul universal”, cel care a transmis mai departe poveștile pacienților săi.

Un profesor de antropologie a criticat simpozionul: ca fiind „elitist”, deoarece și-a bazat lucrările pe analiza textelor clasice adunate de Charles Perrault și de Frații Grimm. „Însăși ideea de a pune basme pe hîrtie e o prostie, a spus el. Vorbim despre tradiție orală, dar citim aici texte academice. Basmele sînt fantezie. Ele conțin ceea ce nu poate fi spus de-a dreptul.”

„Sînt consternată — a declarat o bunică din Princeton, doamna Catherine Brewer, care a asistat din curiozitate la aceste bîsmuiuri despre basm. Aici accentul cade pe erotism. Iar eu am citit poveștile astea copiilor și nepoților mei.”

„Așa pășesc totdeauna cînd țin conferințe pe această temă — s-a plîns ulterior profesorul Jack Zipes, cel cu demitizarea Scufiței Roșii. Lumea îmi spune: «De ce nu-ți pîi gura și nu ne lași să ne bucurăm fără remușcări de basme?».”

ACASĂ LA HUCKLEBERRY FINN

● Se împlinesc 100 de ani de la apariția **Aventurilor lui Huckleberry Finn**. Enorm de multe s-au schimbat din anul 1884, cînd londonezii au cumpărat primele exemplare ale acestei cărți din care, după cum avea să scrie Ernest Hemingway în 1935, „a ieșit toată literatura americană modernă”.

Andrew H. Malcolm, de la „The New York Times”, enumeră cîteva dintre aceste schimbări: „Samuel L. Clemmens, fiu de judeător și comerciant nenorocos, a plecat din Hannibal, mai bine cunoscut de cititori sub numele de St. Petersburg, a pilotat un vas fluvial, a eșuat în încercarea de a se îmbogăți în vest și a scris apoi multe cărți sub pseudonimul de Mark Twain. Tom Blankenship, modelul real al fictivului Huck, a plecat să vagabondeze prin ținuturile vestice și a murit acolo. Mama lui Clement, modelul matusii Polly, s-a mutat în Iowa împreună cu fratele lui, Orion, modelul lui Sid Sawyer.”

Ziaristul american s-a dus să vadă cum mai stau lucrurile la Hannibal, unde un sfert de milion de vizitatori vin anual să vadă casa familiei Clemmens și muzeul Mark Twain. Orașelul are acum 18 811 locuitori care trăiesc mai ales din agricultură, dar și din veniturile aduse de turismul pe urmele lui Mark Twain, estimate la circa 40 de milioane de dolari anual. Motelul „Tom și Huck”, restaurantul „Becky Thatcher”, concursul de plutărit „Tom Sawyer”, ținut anual, sînt cîteva dintre atracțiile permanente. În 1985 se va sărbători a 150-a aniversare a nașterii lui Mark Twain și la Hannibal s-au și desfășurat primele etape ale concursului școlar pentru desemnarea elevilor din clasa a șaptea care îi vor personifica pe Tom și Becky.

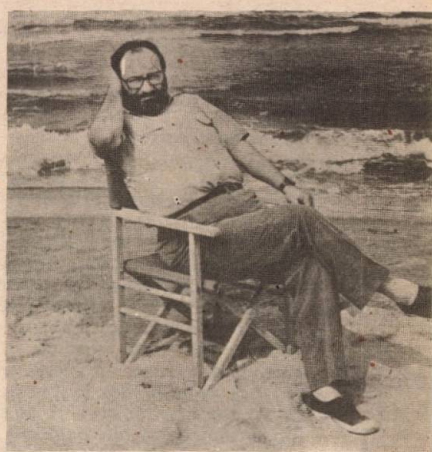
the Mark of Twain

Ilustrație din prima ediție a cărții **Aventurile lui Huckleberry Finn**

SECRETUL LUI UMBERTO ECO

● Editorul italian se decisese să publice într-un tiraj de 50 000 de exemplare **Numele trandafirului**, primul roman, dar cea de-a 25-a carte a lui Umberto Eco, profesor de semiotică la Universitatea din Bo-

Moment de relaxare? Umberto Eco susține că lucrează chiar și atunci cînd se odihnește

logna. I se părea că face un gest temerar. Cîți vor cumpăra un roman gros și pedant despre un asasinat — cu implicații parabolice — comis în Evul Mediu, într-o mănăstire?

În Italia l-au cumpărat, bătîndu-se pe el, o jumătate de milion de cititori. Alte sute de mii s-au delectat cu versiunile care au apărut în limbile lor în Franța, Spania, R.F. Germania, etc. În Statele Unite, succesul a fost colosal, cartea vinzîndu-se peste așteptări nu numai în metropolele cosmopolite, ci și în inima conservatoare și xenofobă a țării.

Într-un interviu acordat revistei „Times”, Umberto Eco, bun cunoscător al Americii (a ținut cursuri și conferințe la 33 de universități din Statele Unite) explică după cum urmează interesul suscitat de cartea sa în această țară: „Americani au ajuns în stadiu filologic. Îi interesează trecutul așa cum a fost, nu așa cum este revelat de Disneyland. Pînă acum douăzeci de ani, mai ținea mitul americanilor convingi că înainte de 1776 nu s-a întîmplat nimic. Acum, ei sînt extraordinar de interesați de trecutul anterior nașterii Statelor Unite.”

Nu numai cartea este un fenomen, ci și Umberto Eco însuși. În primii 50 de ani de viață a izbutit să ajungă un savant de reputație mondială, inovator în

domeniul său, invitat să predea pe patru continente și, în același timp să facă alte o mie de lucruri: să țină o rubrică săptăminală în „L'Espresso”, să fie colaborator permanent al ziarului „La Repubblica”, să scrie cărți a căror tematică se extinde de la compararea mișcărilor studențești din Europa anului 1968 cu terorismul Brigăzilor roșii italiene în 1977, până la analizarea unor seriale de benzi desenate. Stăpânește la perfecție italiana, engleza și franceza, vorbește germana, spaniola și portugheza, citește în greacă și în latină, cântă la flaut și știe tot ce se poate ști și ceva în plus într-o sumedenie de domenii.

Cînd are timp pentru toate? „Trebuie să te pricepi, a explicat el, să folosești momentele moarte de care sînt pline zilele noastre: cele cîteva minute dinainte de a adormi, timpul în care conduci mașina sau mergi pe jos sau stai la rînd la bancă sau ești la un concert. Îmi fac însemnări ori de cîte ori pot, cîte o dată chiar și pe o cutie de chibrituri. După aceea, îmi iau vreo două săptămîni libere pentru a asambla toate ideile astfel acumulate.”

Și cît timp i-a luat **Numele trandafirului?** „Vreo doi ani și jumătate de scris. Dar mi-au trebuit 30 de ani pentru a asimila materialul.”

NU-I UȘOR SĂ FII ACTOR

● La o întîlnire care a avut loc la Biblioteca publică din New York, romancierii William Styron, E.L. Doctorow și Judith Rossner au vorbit despre colaborarea lor cu Hollywood-ul. Nu numai, cum s-ar crede, în calitate de scenariști, ci și ca potențiali actori. William Styron, de pildă, a povestit că a încercat să obțină un rol în filmul **Ragtime**, realizat după romanul lui E.L. Doctorow, dar a fost respins. „Ulterior, a spus el, am aflat că motivul pentru care nu m-au angajat n-a fost concurența lui Norman Mailer (acestuia i s-a încredințat un rol) ci faptul că, pur și simplu, nu-mi puteam aminti replicile”.

„CEA MAI BUNĂ CARTE DIN LUME”

● „Îți jur prietene că, în privința stilului, e cea mai bună carte din lume.”

Autorii acestei cărți „sînt primii din spița rivalilor lui Dumezau — Fielding, Balzac, Dickens, Flaubert, Tolstoi, Joyce, Faulkner — care au încercat să creieze în romanele lor o realitate atotcuprinzătoare.”

Prima apreciere este semnată de Cervantes și este exprimată de unul din personajele lui **Don Quijote**.

Cea de-a doua aparține romanțierului peruvian Mario Vargas Llosa.

Amîndouă elogiază aceeași carte, **Tirant lo Blanc** (Tiranul alb), publicată pentru prima oară în anul 1490 la Valencia, în limba catalană și pe autorii ei Joant Martorell și Martin Joan de Galba, cavaleri catalani.

Tiranul alb a fost tradus în limba spaniolă abia în 1969, iar anul acesta a apărut la New York în versiunea engleză a lui David H. Rosenthal, care este de părere că **Tirant lo Blanc** „seamănă cu Iliada —dar o Iliada

dă fără zei — pentru că prezintă strategia militară a vremii prin prisma celor ce trăiau războaiele, dar are un caracter absolut original întrucît descrie amănunțit viața comandanților militari.” Întrebat dacă acest roman de 600 de pagini poate fi comparat cu **Don Quijote**, traducătorul american a răspuns: „**Don Quijote** este un roman al secolului al XVII-lea, iar acesta — un roman al secolului al XV-lea, așa că sînt total diferite. E mai ușor să-l compari cu **Povestiri din Canterbury**, de Chaucer, sau cu **Decameronul** lui Boccaccio. Se știe, de altfel, că Martorell îl citea pe Boccaccio, de vreme ce se referă la el.”

Citeva dintre personajele „cele mai bune cărți din lume”: Tiranul alb, originar în Bretania, care e timid cu femeile, dar are o legătură romanțioasă cu prințesa Carmesina din Grecia. Diaphebus, logodit cu Ștefania din Macedonia, Ușurata grecoaică văduvă și domnișoara numită Plăcerea vieții mele.

Destul de multe cărți au cunoscut o glorie tîrzie, dar 494 de ani este cred recordul încetinelii în materie.

Rubrică realizată de
FELICIA ANTIP

S U M A R

■ Un cutezător proiect de civilizație și progres, de fericire și demnitate (5—8) ● **Ion Brad** — Lumina patriei (9) ● **Al. Jebeleanu** — Elogiu partidului (9) ● **Vasile Băran** — Sub semnul păcii și al progresului (10—13) ● **Nicolae Nasta** — Alt peisaj (13) ● **Traian Iancu** — Setea de adevăr (14) ● **Tiberiu Utan** — Alergătorul (15) ● **Constantin Mohanu** — Cîntece de urare și colinde din Țara Loviștei (16—19) ● **Andrei Brezianu** — File și lumini (20—27) ● **Dana Dumitriu** — Un tânăr prefect de la 1848 (28—31) ● **Eugen Teodoru** — Bucureștii și casele sale (32—36) ● **Pierre Béarn** — La București, în grădina scriitorilor (37) ● **Al. George** — Apărarea și ilustrarea limbii române (38—39) ● **Constantin Noica** — Gînduri despre Emil Cioran (40—42) ● **Emil Cioran** — Schițe pentru năucală (43) ● **Cezar Tabarcea** — Temerități etimologice (44—45) ● **Charles Baudelaire** — Albatrosul, Moartea celor care se iubesc (45) ● **Mircea Iorgulescu** — Tînărul Istraci (46—48) ● **Mircea Scarlat** — Orgoliul de a fi intraductibil (49) ● **Ion Barbu** — Protocol al unui club Matei Caragiale (49) ● **D. Stăniloae** — Echilibrul sufletului românesc (50—51) ● **Marguerite Yourcenar** — Cu ochii deschiși (52—59) ● **N. Carandino** — Aspecte de boemă bucureșteană (60—65) ● **Barbu Brezianu** — Elevi de mare clasă (66—70) ● **Mircea Eliade** — Fragmente de jurnal (71—73) ● **Adrian Rogoz** — Fulgurații pentru Ion Barbu (74—77) ● **Al. Cerna-Rădulescu** — Amintiri despre Liviu Rebreanu (78—79) ● **Al. Paleologu** — De la NU, la DA (80—83) ● **Lina Kostenko, Ivan Draci** — Poeme (84) ● **Radu Tudoran** — Omul și ciinele (86—87) ● **Dan Cristea** — Poezii (87) ● **Al. Paleologu** — Școala melancoliei (88—91) ● **Marin Mincu** — Intermezzo (92—95) ● **Corina Cristea** — Critica pentru începători (96—98) ● **Radu Cosașu** — Cere de angajare (98) ● **Ștefan Agopian** — Versuri (99) ● **Costache Olăreanu** — Poeme retro (100—101) ● **Ana Mureșanu** — Întoarcerea. Deșul (102—104) ● **Vasile Andreu** — Vatican, înainte de atentat (105) ● **Iosif Naghiu** — Sămînța nevăzutei emoții (106—107) ● **Constantin Chiriță** — Poeme de dragoste (108—109) ● **Nina Cassian** — Telefonul (110—112) ● **Marin Sorescu** — Desene cu mîna stîngă (113) ● **Dana Dumitriu** — O mică poveste (114—117) ● **Octavian Paler** — Versuri (118—119) ● **Pericle Martinescu** — Eminescu în ediții „liliput” (120) ● **Tudor Octavian** — Testament de cronicar (121) ● **Eugen B. Marian** — Din umorul celebrităților (122) ● **Vințilă Ornar** — De ici, de colo (123) ● **Laurențiu Fulga** — Jurnal pentru todeauna (124—127) ● **George Macovescu** — Imagini bucureștene de azi și de ieri (128—131) ● **T.G. Maiorescu** — Jurnal de student (132—134) ● **Doru Davidovici** — Pilot de vîntoare (135) ● **Traian Stoica** — Momente voiculesciene (136—137) ● **Milan Uzelac** — Erinnerungen (137) ● **Petre Stoica** — Din „Elegiile săptămîinii” (138—140) ● **Horia Pătrașcu** — Cum s-a născut „Reconstituirea” (141) ● **Virgil Duda** — Pagini de jurnal (142—144) ● **Rodica Tott** — Aforisme pentru clarinet și pian (144) ● **Vlaicu Bărna** — Seri de vară, la „Splendid parc”

(145—147) ● **Miron Georgescu** — Pseudofalsuri (147) ● **Ada Orleanu** — O duminică sburătoristă (148—150) ● **Leon Sărățeanu** — Tipografi și... caractere (151) ● **Al. Raicu** — Al șaselea Negruzzi (152—154) ● **Gheorghe Tomozei** — Pagini despre Labiș (155—157) ● **Aureliu Goci** — Cîncinat Pavelescu în căutarea unui post de magistrat la București (158—159) ● **Călin Gruia** — Mare prețuire (160—161) ● **Mihai Șora** — „De ce nu m-aș legăna...” (162—165) ● **George Bălăiță** — Triptic (166—168) ● **Romulus Rusan** — La Vinci, în munte (170—171) ● **Max Demeter Peyfuss** — Despărțirea de Baconsky (172—173) ● **Wilhelm Steinböck** — Amintirea unui prieten (174—175) ● **Constantin Vișan** — Zborul vulturului (178—180) ● **Salvatore Quasimodo** — Poeme (181) ● **Ernesto Sábato** — Dragul și îndepărtatul meu prieten (182—184) ● **Ezra Pound** — Adevăratul artist (185—187) ● **Lawrence Durrell** — **Henry Miller** — Scrisori, corespondență (188—191) ● **Al-Mas'udi** — Anecdote arabe din secolul al X-lea (192—196) ● **Camilo José Cela** — Mazurcă pentru doi morți (197—199) ● **Leopoldo De Luis** — Sînt trup (199) ● **Viața secretă a oamenilor din secolul al XX-lea: Marcel Proust** (200—202) ● **Sören Kierkegaard** — Meditații (203—205) ● **Kafka** — Note de călătorie: Lugano, Paris, Erlenbach (206—209) ● **E.M. Cioran** — Fețele decadenței (210—215) ● **Somerset Maugham** — Scăparea (216—217) ● **John Fowles** — „Magul” (218—221) ● **Prima întîlnire Malraux** — **De Gaulle** (222—224) ● **Niki Lauda** — Nu mă bat decît cu mine (225) ● **Peripețiile unei Machiavelli** (226—227) ● **Asasinarea generalului Dalla Chiesa** (228—230) ● **Don Miguel, nedreptățitul** (231) ● **Aminiriile lui Joseph Bonano** (232—235) ● **La ce lucrează scriitorii** (236—237) ● **Șerban Foartă** — Dicționar (atipic) de simboluri (238—241) ● **Mateo Booz** — El Cambarangă (242—244) ● **Noel Navarro** — La sfîrșitul nopții (245—247) ● **Milan Uzelac** — Soarta manuscrisului (247) ● **Julio Cortazar** — Un mic paradis (248—249) ● **Bobbie Ann Mason** — Viață lîniștită cu pepene verde (250—255) ● **Philippe Sollers** — Femmes (256—260) ● **Siegfried Lenz** — Sfîtuitorul de suflute (261—263) ● **Romulus Vulpescu** — Delinquentul Narcejac (264) ● **Thomas Narcejac** — Martingala (265—272) ● **Dorothy L. Sayers** — Inspirația domnului Budd (273—275) ● **Robert C. Ackworth** — Calul ucigaș (276—279) ● **Guillaume Apollinaire** — Disparația lui Honoré Subrac (280—281) ● **Henri Michaux** — Gînduri (282—285) ● **Friedrich Dürrenmatt** — Ciinele (286—288) ● **Alfred Hitchcock** — Răfuiala (289—291) ● **George Mikes** — Limba engleză vorbită (292) ● **D. I. Suchianu** la vîrsta calmei se necuți, (294—296) ● **André Malraux** — Pagini de negăsit despre cinematograful (297) ● **H. Dona** — Scriitorul, personaj de film (298—300) ● **Constantin Popescu** — Realitate și ficțiune (301—307) ● **Mihnea Columbeanu** — Interviu cu Olga Delia Mateescu și Adriana Șchiopu (308—310) ● **Felicia Antip** — Roza Vînturilor (311—318)

ALMANAHUL LITERAR

EDITAT DE ASOCIAȚIA SCRITORILOR DIN BUCUREȘTI

Secretar: CONSTANTIN ȚOIU

● BUJOR NEDELCOVICI	— redactor responsabil
● MIRCEA SCARLAT	— secretar de redacție
● VASILE OLAC	— coperta și prezentare grafică
● CORNEL CATANĂ	— prezentare grafică
● ALEXANDRA TĂRZIU	— corectura
● LIVIU MÎNECAN	} — fotoreporteri
● VICTOR BÎRCĂ	

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București, sub comanda nr. 40390

PREȚ: 25 LEI

